געלעבט און געחלומט
אין אויסטראַליע

י. נ. שטיינבערג

געלעבט און געחלומט אין אויסטראַליע

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2024

פֿאַרלאַג „פֿרייַלאַנד ליגע"

ניו־יאָרק 1945

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2024

Copyright, 1945, by
I. N. STEINBERG
New York, N. Y.

צווייטע אויפלאגע

FREELAND LEAGUE, Publishers
1819 BROADWAY
NEW YORK, N. Y.

Printed in U. S. A.
Posy-Shoulson Press, 227 West 17th Street, New York 11, N. Y.

צו מיינע ליבע און טייערע,
אין לאַנדאַן, טאָראָנטאָ און קאַוונע,
וואָס האָבן זעליש דערמעגלעכט
מיין זיין אין אויסטראַליע.

אינהאַלט

זייט

צו די לעזער 7

וואַרעמע גרוסן פון אויסטראַליע 11

פראַנקרייכס ירידה 35

פראַנצויזישער אַדער רוסישער שלום? 47

אַריסטאָקראַטיע און יחוס 64

אויסטראַליאַניזם 80

שטאַרקער ווי טויט 88

פיר זייגען זיי געווען:

1. דער פּראָפעסאָר 109

2. דער ריכטער 128

3. דער בישאָף 158

4. די פּריצטע 191

איז דאָ אַנטיסעמיטיזם אין אויסטראַליע? 225

אַנטיסעמיטן וואָס איך האָב געטראָפן:

1. אין דער פּרעסע־וועלט 243

2. אין פּאַרלאַמענט 253

3. אין לייבאָר קאונסיל 261

4. דער געשווארענער שונא־ישראל 272

5. אין דער קונסט 282

דער היפּוך פון אַנטיסעמיטיזם 285

יידן אין אויסטראַליע 302

סידנעיער אַרבעטער אויף אַ שטורם־פּאַרזאַמלונג 318

אַ סאָציאַלער טרוימער אין אויסטראַליע 332

יידישער „אויסטראַליאַניזם" 340

קימבערליי — א שטאָט אָדער א ישוב 346
מסירת־נפש אין טאָסמאָניע 368

בילדער

זייט

1. פראָפ. ג. ל. וואוד 109
2. סער טאָמאָס ביוווין 128
3. בישאָפ ס. וו. פילטשער 158
4. מיס מאַקאַרטור אנסלאו 191
5. קריטשלי פּאַרקער 338

צו די לעזער

די עסייען וועגן אויסטראַליע, וואָס גייען אַריין אין דעם פאַלגנדיקן בוך, זיינען לכתחילה נישט געשריבן געווארן לויט אַן אייגהייטלעכן פלאַן. זיי זיינען אויסגעוואַקסן פון פאַרשיידענע דער־פאַרונגען און געמיט־צושטאַנדן, ווי איך האָב זיי איבערגעלעבט אין די גורלדיקע יאָרן 1940—1943, ווייט פון די געשעענישן אין איראָפּע. אויב ס׳איז דאָ אַן אייגהייטלעכער מאָטיוו, וואָס פאַרבינדט די עסייען צווישנאַנאַנד, איז עס דער גלויבן פון דעם מחבר אין דער מענטשלעכער צוקונפט און אין דעם אייביקן קיום פון אונדזער פאַלק.

פרץ הירשביין און מלך ראָויטש האָבן אַנטדעקט פאַרן יידישן וועלט־עולם דאָס דאָזיקע וואונדערלעכע לאַנד — אויסטראַליע. זיי האָבן פאַרשאַפט דעם יידישן לעזער אַן אייגבליק אין דער נאַטור און לאַנדשאַפט פון דעם אויסטראַלישן קאָנטינענט. מיר איז אויס־געקומען — לויט דעם כאַראַקטער פון דער מיסיע וואָס האָט מיך אַהין געבראַכט — צו קאָנצענטרירן זיך אויף די מענטשן פון לאַנד, אויף זייערע השגות און שטימונגען, אויף זייערע באַציאונגען צו וועלט־פראָגעס און צו יידן.

איך קען נאָר זיין דאַנקבאַר דעם מזל, וואָס האָט מיר געגעבן די מעגלעכקייט דורכצופירן אין רו און זיכערקייט אַזא מין אַרבעט פון פאַרשונג און צוגרייטונג. בעת די יידישע וועלט איז געשטאַנען אין פלאַמען, בעת דאָס יידישע הויז אין גאַנץ איראָפּע האָט זיך אַלץ מער פאַרוואַנדלט אין איין דורכאויסיקן חורבן, האָב איך זוכה געווען צו ווערן אַ שליח, אַ מרגל, כדי צו זוכן פאַר אונדזערע היימלאָזע מאַסן אַן ארץ־מקלט אין אַ נייעם לאַנד. אין די עסייען פון דעם בוך האָב איך זיך באַמיט איבערצוגעבן מיינע אייגדרוקן פון מענטשן און געשעענישן אַזוי פינקטלעך ווי נאָר מעגלעך, — און

זאָלן די לעזער אורטיילן, צי עס האָט זיך באַקומען אַן אָפּטימיסטיש אָדער פּעסימיסטיש בילד.

דאָס בוך איז, אין זײַן גרעסטן טייל, געווען פֿאַרעפֿנטלעכט אין 1943 אין אויסטראַליע און אַרויסגעגעבן פון דעם „יידישן פֿאָלקס־צענטער אויפֿן נאָמען פון שלום עליכם" אין סידנעי. די אַרבעט איז נישט פֿאַרענדיקט געוואָרן. עס האָבן געזאָלט אַריין אין איר קאַפּיטלען וועגן פֿאָליטישן לעבן אין אויסטראַליע, וועגן דעם עקאָנאָמישן לעבנס־שטייגער פון די מאַסן, וועגן מיינע באַגעגענישן און דערפֿאַרונגען אין דעם יידישן קיבוץ, — און אויך אַ געוויסער באַריכט וועגן דער גאַנצער פֿאָליטישער אַרבעט אַרום דעם קימבערליי־פֿראָיעקט. דאָס בוך איז אָבער בײַם שרײַבן אַזוי אויסגעוואַקסן, אַז די אויבנדערמאַנטע טיילן מוזן אָפּגעלייגט ווערן אויף אַן אַנדער צייט.

—:::—

אין נאָוועמבער 1944 איז אַנגעקומען די ידיעה אַז די אויס־טראַלישע פּעדעראַלע רעגירונג האָט אָפּגעוואָרפן דעם פריילאַנד־פֿראָיעקט פון יידישער קאָלאָניזאַציע אין קימבערליי. אַזאַ מין באַשלוס וואָלט געקענט אויסגעטייטשט ווערן ווי דער סוף פון די באַמיאונגען אין אויסטראַליע, ווען אויך די באָפּעלקערונג פון יענעם לאַנד וואָלט מסכים געווען מיט דער רעגירונג. צום גליק האָט זיך אָבער גלייך אַרויסגעשטעלט אַז פֿאַראַנטוואָרטלעכע שיכטן פון דעם אויסטראַלישן פֿאָלק האָבן עפּנטלעך דערקלערט זייער קעגנערשאַפט צו דער מיינונג פון דער רעגירונג. באַזונדערס וויטכיק איז וואָס דעם 8טן דעצעמבער 1944 האָט די צענטראַלע פון אַלע אויסטראַ־לישע טרייד־יוניאָנס, וואָס פֿאַרטרעטן 1,200,000 אַרגאַניזירטע אַרבע־טער, אַרויסגעטראָגן אַ רעזאָלוציע לטובת דעם גרויסן יידישן פֿלאָן. אויפֿפֿאַדערנדיק די רעגירונג איבערצוקוקן איר באַשלוס, האָט די אַרבעטער־צענטראַלע דערקלערט אַז „עס קומט יידן אַ מקום מקלט אין אַ דעמאָקראַטישן לאַנד און אויסטראַליע וועט נאָר געווינען פון דער שאַפונג פון אַ יידישן ישוב לויט דעם פֿלאַן פון דער פריילאַנד־ליגע."

אפילו דער אומבאַקאַנטער, דורכשניטלעכער בירגער פון לאַנד האָט געהאַט אַ געלעגנהייט אַרויסצוזאָגן זײַן מיינונג. בײַ דער דורכ־פירונג פון אַ „גאַלופּ־פּאָל" אין סעפּטעמבער 1944 האָט זיך אַרויס־געשטעלט אַז 37 פּראָצענט פון די אַנגעפרעגטע זײַנען פֿאַר אַ יידישער קאָלאָניזאַציע אין אויסטראַליע, און נישט וויניקער ווי 47 פּראָצענט

האבן זיך אַרויסגעזאגט פאר אן אינדיווידועלער יידישער אימיגראַציע אין לאַנד. די ביידע ציפערן צוזאַמען באַווייזן אַז די באַפעלקערונג איז, אין איר גרויסער מערהייט, געניגט פריינטלעך צו אַ ברייטער יידישער איינוואַנדערונג.

אַט די לעצטע געשעענישן באַשטעטיקן די איינדרוקן וואָס איך האָב געהאַט פון דעם מענטש און מענטשן אין אויסטראַליע. זיי באַרעכטיקן די האָפענונג אַז עפּעס גרויסעס און דויערהאַפטעס קען אַמאָל אויסוואַקסן פאַר אונדזער פאָלק אויך אין יענעם פּאַציפישן טייל פון דער וועלט.

י. נ. שטיינבערג

ניו־יארק, מאי 1945

ביים פאַרענדיקן די דאָזיקע אַרבעט אין אויסטראַליע איז אַנגעקומען די טרויעריקע ידיעה וועגן דעם טויט פון בן אדירן, איינעם פון די ערלעכסטע און איבערגעגעבנסטע זין פון יידישן פאָלק. בן־אדיר האָט מיך אַרויסבאַגלייט מיט אַ ברכה קיין אויס־טראַליע, און ער האָט מיט אַ ליידנשאַפטלעכן אינטערעס נאָכגעפאָלגט יעדן שריט פון דעם קאַמפּיין. ער האָט געשטרעבט וואָס גיכער צו האָבן פון מיר אַ מינדלעכן באַריכט וועגן די אויסזיכטן אויף להבא. און איך האָב געשטרעבט וואָס גיכער איבערצוגעבן אים דעם באַריכט. דאָס איז אונדז ביידן ניט באַשערט געווען. זאָלן כאָטש די פאַר וועלטער געשריבן ווערן אין ליכטיקן אַנדענק פון אַ גרויסן יידישן מענטשן, וואָס האָט באַשיינט אונדזער דור.

י. נ. ש.

וואַרעמע גרוסן פון אויסטראַליע

1.

עס איז דאָ אַ געפאַר, אַז צוליב די גרויסע און בלוטיקע גע־
שעענישן אין איראַפּע זאָל די יידישע עפּנטלעכקייט פאַרנאַכלע־
סיקן אַ געוויסע קאָנסטרוקטיווע אַרבעט, וואָס ווערט לעצטנס געטאָן
פאַר יידישע צוועקן אין אויסטראַליע. אַזוי ווי איך בין פּערזענלעך
שטאַרק פאַרבונדן מיט דער דאָזיקער אַרבעט, האָב איך צוערשט
נישט געהאַלטן פאַר ריכטיק צו שרייבן וועגן איר אין דער פּרעסע.
איך פּיל אָבער איצט — נאָך דעם חורבן פון פּוילישן יידנטום און
דעם פאַרשווינדן פון דער יידישער פּרעסע אין פּוילן — אַז מען מוז
אָפּגעבן אַ דין וחשבון וועגן דער אָנגייענדיקער אַרבעט צו דער
יידישער עפּנטלעכקייט אין אַמעריקע און אין אַנדערע לענדער.
דאָרטן איז דאָ די מעגלעכקייט ניט נאָר פּריי צו אָטעמען, נאָר אויך
צו טראַכטן און ווירקן אויף אַ וועלכן נישט איז סיסטעמאַטישן אופן.
אַז דאָס יידישע איראָפּע וועלט פאַרזונקען אין שווייגענישן, מוז מען
נאָך העכער רעדן און טיפער טראַכטן אין די יידישע ישובים פון
אַלע אַנדערע לענדער.

אין די פאָלגנדיקע קאָפּיטלעך וויל איך איבערגעבן מיינע
דערפאָרונגען אויף דעם געביט פון פּאָליטישער און קולטורעלער
פּראָפּאַגאַנדע אין די אויסטראַלישע שטאַטן. איך נעם דערביי אָן,
אַז דער יידישער לייענער־עולם וויייסט וועגן דעם, אַז די רעגירונג
פון מערב־אויסטראַליע האָט דעם 25טן אויגוסט 1939 געגעבן די
אָפּיציעלע הסכמה צו דער שאָפונג פון אַ יידישער קאָלאָניע אין דער
קימבערליי־פּראָווינץ. די הסכמה איז אויסגעדריקט אין אַ לענגערן
בריוו פון פּרעמיער, מר. ווילקאָק, צו מיר, אָלס פאַרשטייער פון
דער „פריילאַנד ליגע פאַר יידישער טעריטאָריאָליסטישער קאָלאָני־

זאַציע". דער דאָזיקער באַשלוס איז — קורץ געראַדט — אַ פול־שטענדיקער ברוך מיט דער לאַנגער אויסטראַלישער טראַדיציע פון נישט־צולאָזן קיין שום גרופן־קאָלאָניזאַציע פון אויסלענדישע אימיגראַנטן. דער באַשלוס האָט אַרויסגערופן אין גאַנץ אויסטראַליע אַ גרויסן אינטערעס, נישט געקוקט אויף דעם, וואָס שוין מיט אַ פּאָר טעג שפּעטער האָט זיך אָנגעהויבן די מלחמה. די פּרעסע פון אַלע זעקס אויסטראַלישע שטאַטן האָט אָפּגעגעבן גענוג פּלאַץ פאַר דעם נייעם פאַקט און האָט דערביי נישט אַרויסגעוויזן קיין שום אַנטיפּאַטיע אַדער פיינדשאַפט. דאָס איז אַ גוטער צייכן אויף להבא.

איידער איך וועל איבערגיין צו דער אינטערעסאַנטער געשיכטע, וויי אַזוי דער דאָזיקער וויכטיקער באַשלוס איז צושטאַנד געקומען, איז נויטיק, גלויב איך, איבערצוגעבן דאָ, כאָטש אין די הויפּט־שטריכן, דעם אינהאַלט פון דעם דאָקומענט. אין פאַלגנדיקן אויסצוג איבערזעץ איך די כאַראַקטעריסטישסטע טיילן פון דעם פּרעמיערס בריוו:

„דער עקאָנאָמישער רעפּאָרט און דער פּאָליטישער מעמאָראַנדום, וועלכע באַהאַנדלען אייערע אויספֿאַרשונגען אין דער מזרח־קימבערלייפּראָווינץ פון מערב־אויסטראַליע און אייערע פאַרשלאָגן בנוגע דער באַזעצונג פון דער דאָזיקער געגנט מיט יידישע איינוואַנדערער, זענען באַטראַכט געוואָרן פון מיין רעגירונג. איר האָט פעסטגעשטעלט נאָך אייער באַזוך פון יענער געגנט, אַז אַ פּרוכטבאַרע אָנטוויקלונג פון איר איז נאָר מעגלעך אויפן יסוד פון אַ גרויסער קאָלאָניזאַציע.

„דאָס באַדייט, לויט אייערע וועראַטער, ערשטנס, אַרײַנפירן אַ גרויסע צאָל ענערגישע און קרעפטיקע קאָלאָניסטן; צווייטנס, אינוועסטירן אַ באַדייטנדיקע סומע געלט; דריטנס, אינפלאַנצן צוויישן די קאָלאָניסטן אַ טיפן און באַגייסטערטן ווילן צו שאַפן אַ נייַ לעבן אין דער נייער געגנט; פערטנס, פאַרזיכטיק פלאַנירן די קאָלאָניע אַזוי, אַז איר עקאָנאָמישער פאַרשריט זאָל זיך אַרײַנפאַסן אין דעם אויסטראַלישן ווירטשאַפטלעכן סיסטעם אָלס גאַנצעס. די רעגירונג איז מסכים מיט די דאָזיקע געזיכטספונקטן אין אַ גרויסער מאָס".

דערנאָך גייט דער בריוו איבער צו שילדערן דעם וועג צו דער אויבן אָנגעצייכנטער קאָלאָניזאַציע.

„מיר האָבן באַטראַכט די איינצלהייטן פון אייער פּלאַן און הגם מיר ווילן בשום אופן נישט אונטערשעצן אייער אַמביציעזן פּראָיעקט, דאָך האַלטן מיר פאַר ריכטיק צו אונטערשטרייכן, אַז דער ערשטער

וועג פון שאַפן די קאַלאָניע מוז פירן צו דעם אויסבוי פון פי־צוכט. די לאַנדווירטשאַפטלעכע אַנטוויקלונג וועט פאַלגן נאַטירלעך אין צוזאַמענהאַנג מיט דער וואַקסנדיקער באַפעלקערונג און אירע שטייגנדיקע פאַדערונגען. מיר ווילן אָבער נישט דערביי אַוועקמאַכן די זייער לויבנסווערטע פערספעקטיוון פון דער „פריילאַנד־ליגע" בנוגע קאַלאָניזאַציע אָדער די מעגלעכקייטן פון יענער פראַווינץ, וועלכע זענען באַזירט אויף אייער אייגענער אונטערזוכונג.

„אייער נעקסטער שריט וועט זיין צו וועגן זיך צו דער פעדע־ראַלער רעגירונג פון אויסטראַליע, כדי קלאָר צו מאַכן איר שטעלונג לגבי דעם פראַיעקט און לגבי דעם צולאָזן פון איינוואַנדערער אויף צו שאַפן די יידישע קאַלאָניע. צו דעם צוועק ווילן מיר אייך דער־קלערן, אַז מיר האָבן גאָרנישט קעגן דעם, אַז איר זאָלט מאַכן די נויטיקע שריט ביי דער פעדעראַלער רעגירונג אין קאַנבעראַ. אויב אייערע פאַרהאַנדלונגען דאָרטן וועלן זיין דערפאָלגרייך, דעמאָלט וועט מיין רעגירונג באַשטימען אירע פאַרטרעטער כדי צו פאַרהאַנדלען מיט אייך און צו פאַרשטענדיקן זיך וועגן אַ ריי באַדינגונגען."

דערנאָך האָט די רעגירונג אויפגעשטעלט — אַלס „פאַרשלאָגן" — אַכט פארשיידענע באַדינגונגען, צווישן וועלכע עס זענען די וויכטיק־סטע די פאָלגנדיקע:

1) „די רעגירונג זאָל זיין דירעקט פאַרטראָטן דורך איינעם פון אירע באַאמטע אין יענעם צענטער (אין אייראָפּע), וואו עס וועלן אויפ־געזומען ווערן די אויסוואַנדערער פאַר דער פאַרגעשלאָגענער קאַלאָניע. 2) איינער אָדער אייניקע רעגירונג־פאַרטרעטער זאָלן נעמען אָנטייל אין דער אויספאַרשונג פון דעם קאַלאָניזאַציע־פלאַן, כדי עס זאָל פאַר־זיכערט ווערן דער געזונטער באַזיס פון דער קאַלאָניע. 3) אַז דער פלאַן וועט ווערן אָנערקענט אָלס געזונט, זאָל אייניער אָדער אייניקע רעגירונגס־פאַרטרעטער שטענדיק געפינען זיך אין דער קאַלאָניע, כדי אויפצופאַסן אויף דער אָנטוויקלונג און עצה'נען בנוגע דער צאָל איינוואַנדערער וואָס זאָלן אַריינקומען פון צייט צו צייט. 4) אָלע באַאמטע פון דער רעגירונג, וואָס וועלן זיין פאַרבונדן מיט דער קאַ־לאָניע, זאָלן באַקומען זייערע שכירות און געמעסיקטע אויסגאָבן פון די לייטער פון דער געפלאָנטער קאַלאָניזאַציע. 5) די רעגירונג זאָל נישט איבערנעמען קיין פינאַנציעלע התחייבות'ן בנוגע דעם אויפבו פון וועגן, שולן, שפּיטאָלן אָדער אָנדערע עפנטלעכע אָנשטאָלטן אין

לויף פון די ערשטע דריי יאָר פון דער באַזעצונג. בנוגע דער דערציאונג, זאָלן די שולן צופּאַסן זיך צו דעם סטאַנדאַרד פון דעם דערציאונגס־מיניסטעריום, און די לערער זאָלן ווערן באַשטעטיקט פון מיניסטעריום".

פאַר דעם יידישן לייענער קען זיך אויסדאַכטן, אַז די רעגירונג האָט געמאַכט צופּיל באַווערענישן, געבנדיק איר הסכמה צו אונדזער פּראָיעקט, אָבער די אַלע באַדינגונגען, ווי דעם גאַנצן כאַראַקטער פון דעם דאָזיקן דאָקומענט, קען מען ריכטיק אָפּשאַצן נאָר דעמאָלט ווען מען ווייסט די פאַרגעשיכטע פון אָט דעם וויכטיקן באַשלוס. אין דער ערשטער סטאַדיע פון אונזערע אונטערהאַנדלונגען איז געווען נויטיק, ראשית כל, קלאָר פעסטצושטעלן, אַז דאָס פאַלק און די רעגירונג פון מערב־אויסטראַליע האַלטן פאַר ריכטיק, אַז אַ גרעסערע, אינערלעך פאַרבונדענע, יידישע קאַלאָניע אין זייער לאַנד זאָל ווערן אויפגעבויט. ווערט אָזא יידישער ישוב אויפגעבויט אין אייןווינקל לאַנד פון דעם געוואַלטיק־גרויסן קאָנטינענט, דעמאָלט עפענען זיך נאָך גרעסערע מעגלעכקייטן. און דער דאָזיקער „ווינקל" ווערט ·וועלכן מיר פירן אונטערהאַנדלונגען איז נישט וווייניקער ווי זיבן מיליאָן אַקער לאַנד, ד״ה אַרום 10,600 קוואַדראַט מייל.

דערמיט וואָס די מערב־אויסטראַלישע רעגירונג (וועלכע איז דערצו אַ לייבאָר־רעגירונג) האָט פרינציפּיעל צוגעשטימט צו דעם פלאַן, האָט זי אים מיט איין מאָל פאַרוואַנדלט אין אַן אויסטראַליש־פאַליטישער אָנגעלעגנהייט. אַז די פעדעראַלע רעגירונג ווערט אים שפּעטער באַטראַכטן, ווערט ער שטיין פאַר איר נישט בלויז ווי אַ פריוואַטער פאַרשלאָג פון אַ יידישער אָרגאַניזאַציע, נאָר ווי אַ מלוכהשער פאַרשלאָג פון איינעם פון די אויסטראַלישע שטאַטן. דאָס האָבן דאָ אַלע קרייזן פאַרשטאַנען, אַז דער באַשלוס איז אָבער נישט געקומען צופעליק און אַז ער איז ערנסט געמיינט — דאָס וועט באַווייזן די פאַרגעשיכטע פון דעם דאָזיקן באַשלוס.

2

די זאָך האָט זיך אָנגעהויבן אין לאָנדאָן אין 1938, גלייך נאָך דער עוויאָנער קאָנפערענץ, וועו ס'איז מער־ווייניק קלאָר געווארן, אַז מען קען זיך נישט אינגאַנצן פאַרלאָזן אויף דער אָרגאַניזירטער הילף פון די מלוכות. אין פאַרשיידענע יידיש־ענגלישע קרייזן האָט מען זיך נאָך אָפילו געקוועלט בנוגע דער אידייע פון אַ בריטשער

יידישער קאָלאָניזאַציע אין אַ וועלכן נישט איז לאָנד. אָבער דער שוידערלעכער קלאַפ פון די נאַווענבער פאָגראָמען אין דייטשלאַנד האָט געמאַכט אַ סוף אויך צו די דאָזיקע קוועלקלענישן. מען האָט אומעטום, אויך אין דער בריטישער רעגירונג, פאַרשטאַנען, אַז די לייזונג פון דער קאַטאַסטראָפע פון די יידישע וואַנדערער מוז געזוכט ווערן נאָר אויף די וועגן פון אַ פּלאַנירטער מאַסנהאַפטער קאָלאָניזאַציע. מר. נעווּל טשעמבערלעין האָט עס אויך אָפן דערקלערט אין פּאַרלאַמענט.

ער האָט גלייכצייטיק אָנגעוויזן אויף אייניקע מעגלעכקייטן, פון וועלכע די וויכטיקסטע האָט געזאָלט זיין בריטיש־גוויאַנע. אויסטראַליע איז דערביי נישט דערמאָנט געוואָרן, שוין צוליב דעם אַליין וואָס די רעגירונג אין לאָנדאָן קען נישט און וויל נישט זאָגן אַ דעה בנוגע אירע דאָמיניעס. דעמאָלט האָט די לאָנדאָנער „פריילאַנד־ליגע", וועלכע ציילט אין איר קאָמיטעט אַ רייַ וויכטיקע ענגליש־יידישע טוער, באַשלאָסן, אַז זי דאַרף עס נעמען אויף זיך אויסצופאָרשן די פּיזישע און פּאָליטישע מעגלעכקייטן פון אַ יידישער קאָלאָניזאַציע אין אויסטראַליע. עס איז אָפט מאָל בעסער אַז אַ פּריוואַטע גרופּירונג, נישט די אָפּיציעלע אינסטאַנצן פון דער מלוכה אָדער געמיינדע, זאָלן דורכפירן אַזאַ צוגרייטונג־אַרבעט.

די „פריילאַנד־ליגע" האָט צו יענער צייט געהאַט פאַרמולירט פאַר זיך וועלכע געגנט פון אויסטראַליע וואָלט זי געהאָלטן פאַר אַממערסטן צוגעפּאַסט פאַר דעם יידישן צוועק. דורך פאַרהאַנדלונגען מיט אויסטראַלישע פאַרטרעטער אין לאָנדאָן און דורך געוויסנהאַפטע שטודיעס, האָט מען פעסטגעשטעלט אַז צוליב פאַרשידענע טעמים איז דער בעסטער פּלאַץ פאַר דעם אָנפאַנג פון אַ קאָמפּאַקטער יידישער קאָלאָניזאַציע אין דער פראָווינץ אויסט־קימברליי, אין סאָמע צפון פון מערב־אויסטראַלישן שטאַט. אָט דער שטאַט, צו וועלכן עס געהערט אַ דריטל פון גאַנצן קאָנטינענט, ד"ה אַ מיליאָן קוואַדראַט־מייל ערד, פאַרמאָגט אַ באַפעלקערונג בסך־הכל פון 460 טויזנט מענטשן. כמעט אַ העלפט פון זיי וואוינט אין דער הויפּט־שטאָט פערט. מערב־אויסטראַליע געפינט זיך נאָך בכלל עקאָנאָמיש און גייסטיק אין דער סטאַדיע פון פּיאָנערטום, און עס האָט זיך געלייגט אויפן שכל, אַז דאָ, מער ווי אַנדערשוואו, וועט מען זיין געגייגט צו אַ פּראָיעקט פון יידישע פּיאָנערן.

עס איז באַשלאָסן געוואָרן צו שיקן אַ קליינע דעלעגאַציע קיין אויסטראַליע, ראשית כל, קיין פּערט, די הויפּט־שטאָט פון דעם אויסגעזוכטן לאַנד, שפּעטער צו די ביידע גרויסע שטעט מעלבורן און סידנעי, וואו עס איז קאָנצענטרירט דער פּאָליטישער ווילן פון גאַנצן לאַנד. ביי דער אויספירונג פון אָט דעם באַשלוס זענען אַבער אַנטשטאַנען גרויסע שוועריקייטן. מען האָט געוואוסט, אַז אויסטראַליע איז אין פּרינציפּ קעגן יעדער אַרט פון גרופּן־קאָלאָניזאַציע פון אויסלענדער; הייסט עס, אַז מען האָט געזאָלט דורכפירן פּריער פון אַלץ אַ גרעסערן פּראָפּאַגאַנדע־קאַמפּיין, כדי צוצוגרייטן דעם דאָרטיקן עולם צו דעם געדאַנק פון אַ יידישער קאָלאָניזאַציע. איז נישט דערפון געדרונגען, אַז מען דאַרף שיקן אַהין אַלס שלוחים נישט־יידן, כדי זיי זאָלן בעסער ווירקן אויף דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג? און צי איז נישט גלייכער נישט צו דערמאָנען דעם ענין יידישע קאָלאָניזאַציע, נאָר צו רעדן וועגן אַ קאָלאָניזאַציע פון פּליטים בכלל, האָבנדיק, פּאַרשטייט זיך, אין זינען מערסטנס יידישע פּליטים?

אַזוי האָבן געזאָגט די צווייפּלער, וועלכע האָבן געוואוסט וואָס פּאַר אַ שוועריקייט עס איז בייצוקומען געוויסע פּאָליטישע און אפשר טאַקע ראַסישע פּראָבלעמען פון אַ וויטן לאַנד. אָבער זייערע קעגנער, די מער נאַציאָנאַל־געזינטע טוער פון דער „פּריילאַנד־ליגע", האָבן פּאַרלאַנגט, אַז די שליחות קיין אויסטראַליע — דווקא וויל זי איז אַ שווערע — זאָל אויפּטרעטן מיט פּולער אָפּנקייט פּאַר די אויגן פון דער דאָרטיקער נישט־יידישער באַפעלקערונג. מען טאָר נישט באַהאַלטן דעם גרויסן יידישן אומגליק אונטער דער פּלאָך־געוואָרענער פּאַרמולע פון „הילף פּאַר פּליטים". דאָס פּאָלק אין אויסטראַליע זאָל געוואוי ווייסן, אַז עס האַנדלט זיך וועגן שאָפן אַ היים פּאַר אידישע, און נישט קיין אַנדערע, קרבנות פון דער אייראָפּאַישער ציוויליזאַציע. עס איז דערפּאַר בעסער גאָר, אַז די שליחות זאָל דורכגעפירט ווערן דווקא פון יידישע מרגלים, וועלכע האָבן צו דער האַנט נישט נאָר אַלע נויטיקע מאַטעריאַלן, נאָר אויך דעם יידישן געפיל אין הארצן. און עס איז געווען נאָך אַ מאַמענט: מען האָט געוואוסט אין לאַנדאָן, אַז אַ ריי אייגנפלוסרייכע יידישע פירער אין אויסטראַליע זענען שטאַרקע קעגנער פון אַן אויסגעשפּראָכענער יידישער קאָלאָניזאַציע, אַז זיי פּאַרטיידיקן דווקא און נאָר דעם סיס־

טעם פון אינדיווידועלער איינוואַנדערונג, ביי וועלכער עס איז דאָ א גרעסערע האָפענונג צו אַסימילירן די יידן מיט דער אָרטיקער באַפעלקערונג. אויך לגבי די יידישע פירער איז א יידישער שליח פון אייראָפּע אפשר בעסער ווי א וועלכער־נישט־איז פרעמדער אוהב־ישראל.

3

און אַזוי איז באַשלאָסן געוואָרן, אז איך זאל פאָרן קיין אויס־טראַליע אין נאָמען פון דער „פריילאַנד־ליגע" און זאל אָפּעלירן דאָרטן פאַר דעם פראָיעקט פון א יידישער קאָלאָניזאַציע. אז איך בין דעם 23טן מאַי 1939 אָנגעקומען קיין פערט, האָב איך גלייך אויפן שיף איבערגעלעבט אן אָנגענעמע איבערראַשונג. עס זענען געקומען מיך מקבל־פּנים זיין, אָחוץ אָנדערע, די פאָרטרעטער פון דער יידישער געמיינדע, מיט דעם שפּעטער פאַרשטאַרבענעם רבי פרידמאַן בראש. דעם זעלבן טאָג האָבן מיר געהאַט מיט זיי א באַראַטונג, און עס האָט זיך אָרויסגעשטעלט, אז — אויב מיר האַלטן זיך ביי די באַדינגונגען פון אונדזער פראָגראַם — זענען זיי גרייט צו אונטערשטיצן אונדזער קאַמפּיין אין זייער לאַנד. איך דערמאָן זיך, ווי דער 70־יאָריקער רב, וואָס האָט אין זיך פאַרקערפערט דעם אויסטראַליש־בריטישן פאַטריאָטיזם, האָט געשטראַלט פאַר פרייד. אויף מאָרגן, שבועות, האָט ער אין זיין דרשה אין שול באַגייסטערט אונטערשטראָכן די היסטאָרישע באַדייטונג פון א יידישער קאָלאָניע אין זיין לאַנד און די גרויסע פערספּעקטיוון וואָס עפענען זיך אפשר פאַרן יידישן פאָלק." און רבי פרידמאַן איז געווען איינער פון די ערשטע גרינדער פון דער ציוניסטישער באַוועגונג אין אויסטראַליע.

מיין צווייטע פריידיקע איבערראַשונג איז געווען בנוגע דער נישט־יידישער עפּנטלעכקייט. עס איז גלייך אין די ערשטע טעג קלאָר געוואָרן, אז דער יידישער כאַראַקטער פון דער געפלאַנטער קאָלאָניזאַציע איז נישט נאָר נישט קיין שטער, נאָר פאַרקערט. די סימפּאַטיע צו די יידישע ליידן איז אין פערט געווען אַזוי ווייט פאַרשפרייט צווישן דער באַפעלקערונג, אז דאָס וואָרט יידּ האָט פשוט געעפּנט די הערצער און די מוחות פון די פירנדיקע טוער אין אַלע קלאַסן און שיכטן. נאָך איידער מען פלעגט צוגיין צו דער זאַך־לעכער און עקאָנאָמישער באַטראַכטונג פון אונדזער פלאַן, האָט מען שוין לכתחילה אפן דערקלערט די פרינציפּיעלע פריינטשאַפט צום

פּלאַן, ווייל ער וועט פּאַרלייכטערן די נויט פון דעם יידישן פּאָלק. דאָס איז געווען אַ גוטער אָנזאָג אויף דער צוקונפט.

אויפן דריטן טאָג בין איך אויפגענומען געוואָרן פון מר. ווילקאָק, דעם פּרעמיער פון דער מערב־אויסטראַלישער רעגירונג. דאָס לאָנד איז נאָך זייער דעמאָקראַטיש; די רעגירונג־געביידעס זענען נאָך פּשוטע און די מלוכה־פּירער פון אַ לייבאָר־רעגירונג זענען פּאָלקס־טימלעך. איך האָב דערזען פּאַר זיך אַ 60־יאָריקן פּעסט־געבויטן מאַן, מיט אַ טיפּיש־אַרבעטאַרישן פּנים און באַשיידענער האַלטונג. ער האָט געוואָלט ראשית־כל הערן פון מיר וואָס פּאַר אַ פּאַרשלאָג מיר האָבן, און ער האָט נישט פּאַרבאַהאַלטן אַז זייערע ערפּאַרונגען מיט „גרופּס־סעטלמענטס" פון ענגלישע אַרבעטער ביז איצט זענען געווען די סאַמע אומגינסטיקע. „מיר האָבן נישט קיין שום פּאַראור־טיילן קעגן אַ יידישער קאָלאָניזאַציע — האָט ער דערקלערט — אָבער איר מוזט אַליין גיין און אויספּאָרשן די געגנט, וועלכע איר האָט אין זינען, כדי עס זאָל נישט קומען צו אַ דורכפּאַל".

מר. ווילקאָק האָט אַרויסגערעדט די וועדטער מיט אַ רואיקן געמיט, ווי אַ זעלבסטפּאַרשטענדלעכע זאַך. אָבער פּאַר מיר (און פּאַר אונדז בכלל) איז עס געווען אַ געוואָלטיקע נייעס. הייסט עס, אַז דאָ אויפן אָרט זענען נישטאָ קיין פּרינציפּיעלע פּאַראורטיילן קעגן אַ יידישן ישוב; הייסט עס, אַז אָט דער פּאַראַנטוואָרטלעכער מענטש, און די וואָס שטייען הינטער אים, וועלן אונדזער זאַך באַטראַכטן נאָר פון אַן עקאָנאָמיש־מלוכהשן שטאַנדפּונקט; הייסט עס, אַז מען וועט קענען זיך טאָקע צונויפּרעדן! „מיר מוזן זיין גראַנטירט — האָט ער וויטער געזאָגט — אַז אייערע לייט וועלן פּאַרבלייבן אין דער קאָלאָניע און נישט קומען צולויפן אין שטאָט, כדי אַרויפּלייגן אויף דער רעגירונג די לאַסט פון אויפהאַלטן זיי". יאָ! — האָב איך געקאָנט אים אויף דערויף רואיק ענטפערן — מיר זענען פּאַראינטע־רעסירט נישט ווויניקער פון אייך, אַז די יידישע קאָלאָניסטן זאָלן פּאַרבלייבן אין זייער נייער היים, אַז זיי זאָלן זי אויסבויען אין אַ גרויסן, עקאָנאָמיש־פּאַרפּונדעוועטן און גייסטיק־שטאַרקן ישוב. די גראַנטיעס, וועלכע איר פּאַרלאַנגט, וועלן געגעבן ווערן.

איך האָב פון דעם ערשטן שמועס פּאַרשטאַנען, אַז אונדזער פּאָזיציע בכלל וועט ווערן פּאַרשטאַרקט, אויב איך וועל טאָקע אַליין אויך אָנזען יענע געגנט, וועגן וועלכער מיר וועלן פּירן אונטער־האַנדלונגען. דער מיניסטער פּאַר לאַנדווירטשאַפּט, מר. וויז, וועלכן

איך האָב געטראָפן מיט אַ טאָג שפּעטער, האָט מיר אויך געראָטן צו פֿאָרן קיין קימבערליי און צו איבערצייגן זיך פֿערזענלעך אין די גרויסע מעגלעכקייטן פון יענעם מיסטעריעזן לאַנד. מר. ווייז, נאָך אַ יונגער־מאַן, מיט רויטלעכע געקרייזלטע האָר, איז באַקאַנט זינט אַ סך יאָרן מיט זיינע רעפֿאָרטן וועגן דער גרויסער צוקונפֿט פון די קימבערלייס, ווייל ער איז אַן עקספּערט פון טראָפּישער לאַנדווירטשאַפֿט. ער האָט נישט געהאַט דעם פֿאַרגנוגן סקעפּטיציזם פון זיין פֿרעמיער. ער האָט געשמייכלט ווי אַ מענטש וואָס ווייסט דעם אמת פון אינעווייניק. דערפֿאַר האָט ער מיך אויך צוגערעדט צו פֿאָרן און האָט מוסיף געווען, אַז ער איז טיף פֿאַראינטערעסירט אין אַ יידישער קאָלאָניזאַציע. אַזוי אויך — אַ דריטער מיניסטער, אַ געוועזענער פֿאָסט־באַאַמטער, דער פֿאַרטרעטער פון קימבערליי אין פֿאַרלאַמענט, וואָס האָט אַרויסגעוויזן אַ באַזונדערע פּריינטשאַפֿט צו אונדזער פּראָיעקט. ער האָט אין דער לעצטער מלחמה געדינט אין פֿאַלעסטינע. (אגב, אַ גרויסע צאָל אויסטראַליער פֿאָלקסמענטשן, וואָס האָבן דעמאָלט געדינט אין ארץ־ישראל, האָבן איינגעזאָפּט אין זיך אַ באַזונדערן דרך־ארץ צום יידישען פֿאָלק און צו די קאָלאָניעס. דאָרטן האָבן זיי זיך באַקענט מיט דעם טיפּ פון אַרבעטענדן יידן, וועלכן זיי האָבן פּריער נישט געטראָפֿן ביי זיך אין לאַנד).

ביי אַזאַ לאַגע, האָב איך באַשלאָסן טאָקע אַריבערצוכאַפּן זיך אַהין וואָס גיכער, כדי אונדזערע שמועסן זאָלן באַקומען אַ ממשות־דיקן כאַראַקטער. אַז איך האָב געפּרעגט אַן עצה ביי רבי פּרידמאַן, האָט ער מיט ענערגיע געענטפֿערט: „עס וואָלט געווען אַ פֿאַרברעכן נישט צו פֿאָרן!" צווישן פּערט און יענער געגנט איז געלעגן אַ מהלך פון 2,200 מייל, וועלכע מען האָט געזאָלט אין צוויי טעג אַריבערפֿליגן. אין דער דריטער וואָך בין איך אַהין אַפּגעפֿלויגן.

4

יענע געגנט האָט עפּעס אויסגעזען פון דערווייטנס ווי אַ גע־היימניספֿול לאַנד. אַז מיר האָבן אין לאָנדאָן שטודירט דעם כאַראַק־טער און די אויסזיכטן פון יענעם לאַנד, האָבן מיר זיך אַנגעשטויסן אויף פֿאַרשיידענע מיינונגען. די וויסנשאַפֿטלעכע ווערק און די רייזע־באַשרייבונגען האָבן נישט געריכט מיט איין לשון: חלוקי־דעות זענען געווען וועגן יעדן וויכטיקן פונקט. אייניקע האָבן גע־שריבן כמעט מיט דער שפּראָך פון די מרגלים פון חומש, זאָגנדיק,

אַז „הארץ אוכלת יושביה", אַז ווייסע איראָפּעער קענען נישט אויס־האַלטן די היץ מיט דער אומפרוכטבאַרקייט פון לאַנד. דערפאַר האָבן די אַנדערע מענטשן, וואָס האָבן פערזענלעך יאָרן־לאַנג געפּאַרשט יענע אומגעהויער־גרויסע שטחים, געשריבן מיט באַגייסטערונג וועגן דעם פאַרבאַהאַלטענעם רייכטום פון די קימבערלייס, וועגן זייער וואונדערבאַרער צוקונפט.

דער בעסטער אופן צו דערקענען דעם אמת פאַר אונדז יידן, איז געווען צו גיין אַליין, צו שיקן יידישע מרגלים, צו באַטראַכטן דאָס לאַנד מיט יידישע אויגן. די ערשטע אויפגאַבע איז באַשטאַנען דערין: פעסטצושטעלן צי דאָס איז בכלל אַ לאַנד צום לעבן און צום וואַקסן, אַדער עס מוז לחלוטין אויסגעשלאָסן ווערן אַלס אַ האָפענונג פון אַ יידישן ישוב. עס איז אָבער געווען קלאָר, אַז איך מוז האָבן אויסטראַלישע באַגלייטער, מענטשן וואָס קענען דעם קאָנ־טינענט פון פריער און פאַרשטייען אויך אונדזערע פלענער. אַזעלכע זענען געווען, ערשטנס, די פאַמיליע דוראַק, וועלכע האָט פאַרמאַגט אין מזרח־קימבערליי דעם גרעסטן מאַיאָנטעק פון זיבן מיליאָן אַקערס, וועלכן זיי האָבן אונדז אָנגעבאָטן איבערצונעמען פאַר אַ יידישער קאָלאָניזאַציע; און, צווייטנס, האָב איך געזוכט אַ געלערנטן פון דער פערטער אוניווערזיטעט, אַ פאַכמאַן אין אַגריקולטור, מיט אָפענע אויגן און חושים, כדי ער זאָל פאַרמולירן וויסנשאַפטלעך אונדזערע דערפאַרונגען.

עס איז געווען כאַראַקטעריסטיש און דערמונטערנדיק דער וועג אויף וועלכן מיר האָבן זיך אָנגעשטויסן אויף אַזאַ געלערנטן. די ערשטע ערנסטע פריינט פאַר אונדזער פּראָיעקט האָבן זיך געפונען צווישן די פּראָפעסאָרן פון פּערט. איינעם פון זיי מוז איך דאָ דער־מאָנען ביים נאָמען, ווייל זיין אַן־פּניותדיקע איבערגעגעבנקייט און ענערגיע מוז פאַרצייכנט ווערן אין אונדזער זכרון. פּראָפּי פּרעד אָלעקסאַנדער האָט אַראָנשירט פאַר מיר דעם ערשטן פאַרטראָג אין דער אוניווערזיטעט. אין אַ געשלאָסענער פאַרזאַמלונג פון אַ צוואַנציק געלערנטע פון אַלע פאַקולטעטן (צווישן זיי דער וויצע־קאַנצלער, פּראָפּ' וויטפעלד, און דער אין אויסטראַליע באַרימטער שרייבער, פּראָפּ' מערדאָק) האָב איך באַריכטעט וועגן דער יידישער לאָגע אין אייראָפּע און וועגן די אַלגעמיינע פּרינציפּן פון אונדזער פּראָיעקט. די אָטמאָספערע איז געווען אויסערגעוויינלעך וואַרעם, און די ספקות

און פראַגעס, וועלכע מען האָט מיר געשטעלט, האָבן געזאָגט עדות אויף דער גוטער שטימונג פון דער מערב־אויסטראַלישער אינטע־ליגענץ.

און אַזוי איז עס געווען אין די אַנדערע שיכטן צו וועלכע איך האָב זיך געווענדעט אין די נעקסטע טעג. דער אַרצבישאָפ פון פערט (וועלכער איז גלייכצייטיק דער פריימעט, דער אָפיציעלער הויפט פון דער אַנגליקאַנישער קירך אין אויסטראַליע) האָט מיט אַ באַוונדערער פריינטשאַפט אונטערשטראָכן דעם ווערט פון אַ יידישער קאָלאָניע, און האָט מיך אייניגעלאַדן צו אַדרעסירן אַ גרעסערע פאַרזאַמלונג פון פאַרטרעטער פון אַלע קריסטלעכע קירכן. דער שעף פון דער גרויסער טאָג־צייטונג „וועסט־אויסטראַליען" (וואָס האָט, אגב, אַ ציר־קולאַציע פון 75,000) האָט געוואונטשן גליק צו אונדזער קימבערליי־נסיעה און צוגעזאָגט אונטערשטיצונג. אויך דער סעקרעטאַר פון דער וועסט־אויסטראַלישער טרייד־יוניאָן צענטראַלע (וועגן אָט דער אַנטשיידענער אינסטאַנץ אין לאַנד וועט מיר נאָך אויסקומען צו רעדן) האָט, הגם, מיט פאַרזיכטיקע רייד, אַבער דאָך צוגעזאָגט צו באַציען זיך סימפּאַטיש צו אונדזערע באַמיאונגען. אַזוי אַרום האָבן מיר באַ־קומען אַ קוועלשניט דורך דער עפּנטלעכער מיינונג פון מערב־אויס־טראַליע, און פאַרשטאַנען אַז ס'לאָזט זיך דאָ אַרבעטן. האָט מען שוין געקענט פּליען קיין קימבערליי מיט אַ רואיקן געמיט. מיט דער הילף פון אייניקע מלוכה־באַאַמטע האָבן מיר געזוכט און געפונען דעם וויסנשאַפטלעכן באַגלייטער. דאָס איז געווען דער יונגער, ענערגישער לעקטאָר, מר. מעלווייל, וועלכער האָט שוין לאַנג זיך אַרומגעטראָגן מיט חלומות וועגן „עפּענען" דעם פאַרשלאָפענעם צפון פון זיין לאַנד און האָט שוין געפאַרשט ענלעכע געגנטן.

דעם 8טן יוני האָבן מיר זיך ביידע אַריינגעזעצט אין עראָפלאַן, וואָס האָט געזאָלט אונדז ברענגען, ראשית־כל, צו דער צפונדיקער האַפן־שטאָט ווינדעם. עס איז געווען באמת וואונדערבאַר. דער מהלך פון איבער 2,000 מייל האָט אַמאָל געגנומען ביי די פאַרשער און פּשוטע רייזנדע חדשים־צייט, באַזונדערס וען די גרויסע טייכן גיסן זיך פאַנאַנדער. איצט האָבן מיר די נסיעה דורכגעמאַכט אין צוויי טעג, ד"ה אייגנטלעך אין 19 שעה, פאַרטיילט אויף צוויי טעג. דערביי שטעלט מען זיך אָפּ אין עלף סטאַנציעס און מען נעכטיקט איבער אין אַ פלאַץ. אַז מיר זענען אַרויסגעפלויגן פון פערט איז

געווען גוט קאַלט, און וואָס נענטער צום צפון־צו, האָט עס געגומען ברענען, און מען האָט געמוזט אַראָפוואַרפן פון זיך אַלץ מער בגדים.

די געגנטן, וואָס מיר האָבן געזען אַרום און אונטער אונדז, זענען נישט געווען פון די בעסטע. די גראָזן האָבן אויסגעזען ווי אויסגעטריקנט, די קליינע האָטעלן — ווי אויסגעליידיקט. אין די באָוועגונגען פון די מענטשן האָט געהערשט אַ פוילקייט, אַן אָפּגע־לאָזנקייט. דאָס גאַנצע לאַנד איז געווען פשוט פאַרנאַכלעסיקט, ווייל עס איז נישטאָ קיין באַפעלקערונג. מערקווירדיק האָט געווירקט אָט דער געמיש פון פּרימיטיוון לעבן מיט דער מאָדערנער טעכניק. שטעלט זיך פאָר: אויף אַ פאַרוואָרלאָזטן פעלד, וואָס פונדערווייטנס זעען זיך קוים קליינע הייזלעך מיט קופּקעלעך מענטשן, לאָזט זיך גרויסאַרטיק אָראָפּ דער הערלעכער עראָפלאַן. מיר, „מענטשן מיט פליגלען", גייען פאַמעלעך אַראָפּ פון די טרעפלעך, קוקן זיך אַרום פאַרשוויצט פון דער זון, זעען נאָר אַ קאָר צופאָרן מיט אַ פריילעכן יונג, וואָס נעמט־צו די פּאָסט. מען כאַפּט אַ טרונק, מען וואַרפט זיך דורך מיט אַ וואָרט — און מען הייבט זיך שוין ווידער אַרויף. אונטער אונדז בלייבט ווידער די פאַרחלומטע נאַטור, אויסגעשפרייט אין איר שטילקייט און פוילקייט, ווי אַן אומצופרידענע, וואָס דער שטאָלענער פויגל האָט זי באַאומרואיקט. אַ לופט־שיף אין דער מיט פון ששת ימי בראשית!

אָבער מיר האָבן ווייניק געטראַכט וועגן דעם. אונדז האָט געטראָגן דעם אימפּעט אַהין, צום סאָמע צפון פון דעם קאָנטינענט, וואו עס ליגט „אונדזער לאַנד". אַזייגער פיר בייטאָג זענען מיר אָנגעקומען קיין ווינדעם. עס איז געווען אַ הנאה צו שטעלן דעם פוס אויף זיכערער ערד. אָט דאָס קליינע שטעטל, פון אַרום 300 מענטשן, באַזיצט אַן אויסגעצייכנטן האָפן, וואָס קען אַרייננעמען צו זיך די גרעסטע שיפן אַ קיילעכדיקן יאָר. אָבער די שטאָט איז פאַרזונקען אין אַ טיפן דרעמל דעם גרעסטן טייל יאָר, אַ חוץ ווינטער, וועו מען אַרבעט אויף דער גרויסער פליישפאַבריק פון דער מלוכה. דעמאָלט קומען אַן הונדערטער אַרבעטער־פליישער און מען מאַכט דאָ צוריכט אין פיר חדשים אַן ערך 30,000 בהמות. מען האָט אונדז באַוויזן די גרויסע פאַבריק־אָנשטאָלט מיט די מאָדערנסטע שחיטה־מאַשינען און אָפּקילונג־רוימען. דער אָנשטאָלט איז נישט אַזוי גרויס, פאַרשטייט זיך, ווי די שיקאָגער „סטאָק־יאַרדס", וועלכע האָבן אויף

מיר געוואָרפן אַמאָל אַן אימה און אַ שרעק. אָבער זי איז געבויט אין דעם זעלביקן נוסח ווי שיקאָגע און שיקט אַלץ מער געפרוירענע פלייש אין שיפן קיין ענגלאַנד.

יוני איז דאָרטן אַן אָנגענעמער חודש, פונדעסטוועגן איז די היץ געווען נישט קיין קלייניע. אַז איך האָב זיך דאָרטן איינמאָל „געבאָדן אין שווייס", האָב איך געפרעגט ווי האָלט עס מיטן טער־מאָמעטער. 98 גראָד אין שאָטן, לויט פאָרענהייט, האָט זיך אַרויס־געוויזן, און איך האָב זיך געמוזט וואונדערן. אַזאַ מין ציפער וואָלטן מיר אין לאָנדאָן אוודאי נישט אויסגעהאַלטן. אויף יעדן פאַל וואָלטן מיר נישט געקענט אַרבעטן. און דאָ? מען האָט פאַרקאַשערט די אַרבל, אַ פאָר מאָל אין טאָג זיך טובל געווען, — און געטאָן רואיק די אַרבעט. אויב מען איז אַריינגעטאָן באמת אין וויכטיקער אַרבעט, באַזונדערס גייסטיקער, באַמערקט מען פשוט נישט די היץ, ד"ה מען איז זי מקבל־באהבה אומבאַוואוסט. און אַז איך האָב אַרויסגעקוקט פון אונדזער, משטיינס געזאָגט, האָטעל אויף דער רואיקער געסל מיט די פאַריתומטע קרעמלעך (פון כינעזער און אפגאַנער), האָב איך געטראַכט: וואָס וואָלטן דאָ נישט אויפגעטאָן אונדזערע יידן! וואָס פאָר אַ מסחר, וואָס פאָר אַ באַווענגונג פון מענטשן, בהמות, מאַשינען זיי וואָלטן דאָ אַנטוויקלט! מיט אַזאַ הערלעכן האַפן, וואָס פירט אַרויס צו דער גאַנצער וועלט, באַזונדערס צו דעם מיליאַרד פאַרביקע מענטשן פון דעריאיקן אַזיע, מיט אַזאַ אומענדלעכן הינטערלאַנד, וואָס עפנט זיך אָט באָלד הינטער דער שטאָט! נישטאָ וועג עס זאָל אַריינבלאָזן דעם פונק.

5

זאָלבעפערט, ביי אַ היץ פון כמעט 90 גראָד, זענען מיר דורך אַ בריטן טויער אַריינגעפאָלן אין דעם כישופדיקן לאַנד קימבערליי. אויסער מיר זענען געווען דער יונגער געלערנטער פון אַגריקולטור, דאָצענט פון פּעטער אוניווערזיטעט, מר. מעלוויל, און צוויי פאַר־טרעטער פון די באַלעבאָטים פון מאַיאָנטיק, די דוראָקס — פאַטער און זון. עס איז כדאי צו זאָגן אַ פאָר ווערטער וועגן אָט דער אין אויסטראַליע יחוסדיקער פאַמיליע דוראָק.

מיט 52 יאָר צוריק איז זיין פאַטער מיט אייניקע זין געקומען אַהער, טרייבנדיק פאַראויס אַ מחנה בהמות, כדי צו קאָלאָניזירן דעם ניי־אָנטדעקטן שטח. דער שותף צו אים איז דעמאָלט געווען אַ ייד,

מר. עמאַנועל. ביידע האָבן זיי אַריינגעוואַנדערט פון ווייטן קווינס־לענד און האָבן זעקס חדשים לאַנג אַרומגעבלאָנדזשעט אין די גרינע וויסטענישן פון די קימבערלייס. דערנאָך האָבן זיי ביידע איינגע־טיילט צווישן זיך דאָס לאַנד (אָט פונקט אַזוי ווי אַזעלכע געשעענישן ווערן באַשריבן אין חומש). עמאַנועל האָט איבערגענומען מערב־קימבערליי, אַרום דעם טייך פיצראָי, און האָט געשאָפן אַ גרויסע באַלעבאָטישקייט מיט צענדליקער טויזנטער שעפסן. דער 80־יאָריקער זון פון דעם פּיאָנער לעבט אַלס גביר היינט אין לאַנדאָן, און איך האָב נאָר געקאָנט מקנא זיין אים, ווי ער האָט אַריינגענומען אין זיך אַ טרונק מיט וויסקי אָן סאָדע.

די דוראַקס האָבן געזומען פאָר זיך מזרח־קימבערליי, אַרום דעם גרויסן טייך אַרד און וויקטאָריאַ — אַ סך־הכל פון עפּעס . . . 7 מיליאָן אַקער. די רעגירונג האָט דערצו גערן צוגעשטימט אין יענע צייטן. אָבער דוראק האָט נישט געהאָט עמאַנועלס גליק. זיין טעריטאָריע מיט די אָקסן און קי האָט זיך וויניק אָנטוויקלט. עס האָבן געפעלט מענטשן, געלט און איניציאַטיוו. איצט איז ער גרייט איבערצוגעבן דאָס לאַנד צו יידישער קאָלאָניזאַציע. אויב ענגלענדער און אויס־טראַליער האָבן עס נישט געטאָן, זאָל עס טאָן דאָס יידישע פאָלק — האָט ער מיר מיט אַ טיפן ערנסט דערקלערט פאָר אונדזער אָפּפאָר. איך פאַרשפּאָר אייך צו זאָגן, אַז דער גרויער דוראָק איז געווארן די לעבעדיקע פאַרקערפערונג פון אַ האַלבן יאָרהונדערט קימבערליי־געשיכטע. עס איז קיין וואונדער נישט, וואָס ער האָט דאָ געקענט יעדן שטיין, יעדן בוים, יעדן טראָפן וואַסער.

דער ערשטער אינדרוק פון דער רייזע איז געווען אויסערגע־ווינלעך שטאַרק. איך האָב זיך געריכט צו געפינען אָן אָפּגעשטאָר־בענע לאַנדשאַפט, אַ פאַרוועלקטע נאַטור, אַ טריקענעש און וויסטענעש — ווי אַ סך „וויסנשאַפטלער" און יודעי־ספר האָבן אונדז געזאָגט אין לאַנדאָן. איז עס דאָך געווען פאָר דער געגנט איצט ווינטער־צייט. מיר האָבן דאָ אָבער דערזען דעם היפוך דערפון: אַ לאַנד, וואָס איז באָפעלקערט מיט אַלע מינים באַשעפענישן.

פון דער שטאָט ווינדעם ביז צו דעם ערשטן ישוב פון דוראָקס מלוכה — „אייוואַנהאָע" — איז אַ מהלך פון 50 מייל. זענען מיר דעם גאַנצן וועג געפאָרן דורך אַ געגנט פאַרוואָקסן מיט הויכן־סריש־

גרינעם, מאכלדיקן גראָז. אויף מיילן אַרום, אַזוי ווייט ווי נאָר דאָס אויג גרייכט, באַוועגט זיך שטילערהייט אַן אָקעאַן פון גרינס, פון וועלכן עס דערהייבן זיך ביימלעך, ביימער און גאָר גיגאַנטישע באָאָבאָבן. עס איז נישט קיין וואַלד אַרום אונדז, אָבער ביימער פון פאַרשיידענע מינים (אויקאַליפטן, גוטאַפּערטשע) זענען צעשאָטן צווישן די גראָז־שטחים: סאַוואַנע־לאַנד.

פון צייט צו צייט פאַרט איר אַריין אין אַזאַ שמעקעדיקער, לוסטיקער געדיכטעניש פון ביימער, פלאַנצן און גראָזן, אַז עס דאָכט זיך אייך: דאָס איז אַ קינסטלעך־באָארבעטער ענגלישער פּאַרק. אין שאָטן פון אַזעלכע סוכות פילט איר נישט די היץ פון דעם טראָפישן טאָג. דאָס אויג קען זיך נישט אָפרייסן פון די גדלותדיקע הונדערט־יאָריקע, ברייט־בייכיקע באָאָבאָבן, וואָס האָבן אַ טאַליע פון דריי פּאַרשוינען און זענען אויס ווי גרויסע פלאָשן פון משקה. אָבער וויכטיקער איז דאָס, וואָס איר זעט הינטער די פּיס: דעם באָדן. זייַנע קאָלירן בייטן זיך פון צייט צו צייט, אָבער אויף מיילן און מיילן איז עס ברוינע אָדער רויטע ערד („רעד סאָיל"), ענלעך צו דעם רוסישן „טשערנאָזיאָם". דאָס איז יענע ערד, מיט וועלכער די פּויערים פון דער גאָרער וועלט בענטשן זיך, אויף וועלכער עס ווערט געשאָפן דער רייכטום פון פעלקער.

דער האָריזאָנט איז פאַרשטעלט מיט בערג, נישט מיט געוואַל־טיקע בערג, ווי מיר קענען זיי פון אַנדערע לענדער, אָבער דאָך לאַנגע קייטן פון בארג־פלאַכן און בארג־שפּיצן, וואָס מאַדולירן די געגנט. עס וואַרפט זיך אין די אויגן, אַז דאָס זענען נישט פרוכט־לאָזע בערגלעך פון זאַמד און שטיין אַליין; זיי זענען באַוואַקסן מיט גרינס און קליינע ביימלעך, זיי ווערן באַזוכט פון ציגן. שפּעטער, אַז די זון האָט געגומען פאַרגיין, זענען זיי באַלויכטן געוואָרן מיט וואונדערבאַרע ראָזע־ און פורפור־פאַרבן. זיי האָבן באַשטראָלט די גאַנצע געגנט אַרום.

אונדז האָט אָבער געצויגן צום וואַסער, צו לעבעדיקע באַשעפּענישן, צו חיות. מיר האָבן עס באַלד דערזען: איבער דער סטעפּ, גאָר נאָענט צו אונדזער קאָר, מיט שרעקעדיק אָנגעשטעלטע אויערן איז פאַרבייגעשפרונגען דער ערשטער קענגורו. מיט אַ געלב־ברוינ־לעכער פעל, מיט תמימותדיקע אויגן, מיט אַ פּאָר פאָדערשטע פיסלעך וואָס ער טראָגט אין דער לופט, איז איין קענגורו נאָך דעם צווייטן,

גרויסע און קלייניע, טאַנצנדיק אַוועקגעפשרונגען פון אונדז אין דער באַהעלטעניש פון גראָז. דאָס איז געווען די צווייטע גראָציעזע דערשיינונג פון אויסטראַלישן לעבן וואָס ווידערהאַלט זיך נישט, דאַכט זיך, אין ערגעץ נישט (די ערשטע איז דער באַאַבאַב). איבער אונדזערע קעפ האָט זיך אַבער געטראָגן אַ געוויש און אַ טומל ווי פון טויזנט ירידים. ווייסע און קאַלירטע פייגל — קאַקאַדוס — זענען מיט אימפעט געפלויגן אין די צענדליקער טויזנטער און גע־ליאַרעמט אַן אויפהער. (שפּעטער האָבן מיר זיך צו זיי צוגעוואוינט, ווייל מיט מאַטעמאַטישער גענויקייט פלעגן זיי אָנהייבן דעם געזאַנג פינף אַזייגער פאַרטאָג). און צווישן אָט דעם שפּרינגענדיקן און פליענדיקן עולם האָבן זיך רואיק געפאַשעט אָקסן מיט קי, מיט פערד אין די הונדערטער, אין די טויזנטער. אַזאַ לאַנד איז שוין גאָר קיין טויט לאַנד נישט! — האָב איך אַרויסגעזאָגט מיין מבינות, און מיינע באַגלייטער האָבן גאָר גוטמוטיק געלאַכט.

מיר האָבן שוין פון צייט צו צייט אָנגעשטויסן זיך אויף קליינע וואָסער־טייכן, שטילע פליסנדיקע שטראָמען, „לאַגונעס". אָבער די גרויסע איבערראַשונג איז געווען דער ערשטער צונויפטרעף מיטן אַרד־ריווער. ער פליסט אויף אַ שטח פון 550 מייל, און דערפון גייען דורך אַן ערך 120 מייל פון זיינע שטראָמען דורך דוראָקס טעריטאָריע. דאָס איז די גרעסטע עשירות פון אַ געגנט. דאָ האָבן מיר זיך אָפּגעשטעלט אויף אַ לענגערער צייט.

6

וואָסער! — דערפון הענגט אָפּ די מעגלעכקייט פון גרויס־קאַלאָניזאַציע, אין קימבערליי, ווי אומעטום. בנוגע דער פראָגע טאָר מען נישט צולאָזן קיין שום טעותן אָדער אילוזיעס. עס איז פאַראַן בכלל וואָסער פון אויבן (רעגן), פון אונטן (אונטערערדישע קוואַלן) און אויף דער ערד־פלאַך (טייכן). ווי האָלט עס דערמיט אין „אונדזער" לאַנד?

מיר ווייסן אַז אין די 4־5 זומער חדשים פאַלט דאָרטן אַ רעגל־מעסיקער רעגן פון 26 אינטשעס (צאָל). פאַר די לעצטע דרייסיק יאָר זענען נישט פאַרגעקומען קיינע טריקענישן. הייסט עס, אַז אין די איבעריקע טרוקענע חדשים מוז מען זיך באַנוצן מיט קינסטלע־כער באַוואָסערונג פון לאַנד. איז דאָס מעגלעך? איז דאָ גענוג וואָסער־שטראָמען אונטער דער ערד, כדי מען זאָל קענען שטענדיק

פֿאַמפֿען אַרויף, דורך ברוגימער, די קאָסטבאַרע פֿליסיקייט? קען מען שאָפֿן אַזעלכע רעזערוואוּאַרן וואָס זאָלן אויפֿזאַמלען און אויפֿהיטן אויף שפּעטער די געוואַלטיקע רעגן־מאַסן, וואָס שטראָמען אַראָפּ אין די הייסע חדשים? זענען פֿאַראַן גרויסע טייכן וואָס פֿליסן מיט אַ נאַטירלעכער רואיקייט דאָס גאַנצע יאָר, וואָס אַנטהאַלטן פֿריש, נישט־געזאַלצן וואַסער, וואָס לאָזן זיך איינצאַמען אין פּיינע אירי־גאַציע־קאַנאַלן, כדי צו באַפֿרוכפּערן די אַרום־ליגנדיקע שטחים?

פון די ענטפֿערס אויף די פֿראַגעס הענגט אָפּ דער ענטגילטיקער ענטפֿער אויף דער יידישער קימבערליי־פֿראַגע. זענען מיר געשטאַנען אויף דעם הויכן גרין־שטראַלנדיקן ברעג פון אַרד־ריוער און אַריינגעקוקט אין דעם מאַיעסטעטישן שטראָם. עס איז נאָר דרייסיק מייל פון ווינדעם; די ערד אַרום איז פרוכטבאַר סיי פֿאַר פֿאַשע, סיי פֿאַר לאַנד־אַרבעט. און אָט איז דער גבירישער וואַסער־געבער, וועלכער קען זיך פֿאַרוואַנדלען שפּעטער אין דעם ברייט־האַרציקן ברויט־געבער פֿאַר די קאָלאָניסטן. אַ גרויס איריגאַציע־ווערק קען געשאַפֿן ווערן אויף דעם פּלאַץ, ווי אויך אויף אַנדערע — ווען די מאַסגעבנדיקע אינזשענערן וועלן פעסטשטעלן אָלע נויטיקע נאַטיר־לעכע באַדינגונגען. (די אינזשענערן, וועלכע מיר האָבן אויסגע־פרעגט שפּעטער, זענען באַגייסטערט פון די אויסזיכטן). זיי וועלן אויך לייכט שאָפֿן די רעזערוואוּאַרן אויף אַפּצוהיטן דאָס שטראָמיקע רעגן־וואַסער. און די טיפּענישן פון דער קימבערליי־ערד גיבן אַרויס פריש וואַסער אויף אַרויף דורך ברונעמס, יעדעס מאָל ווען מען גראָבט נאָר אַריין. מען דאַרף בשום אופן נישט אָנקומען צו די נסים פון משה רבינו כדי פון אַ שטיין אַרויסצושלאָגן אַ ביסל וואַסער פֿאַר די אומגלויביקע יידן.

אויב עס זענען דאָ די דריי נאַטירלעכע מענטשן־פֿריינט: זון, פרוכטבאַרע ערד און וואַסער — דעמאָלט איז געזיכערט דער יסוד פון אַ קאָלאָניזאַציע. מער נישט, דער מענטש מוז קאָמבינירן אָט די דריי נאַטור־עלעמענטן אַזוי, אַז זיי זאָלן נישט פעלן צו דער נויטיקער צייט, אָדער זייער שפּע זאָל נישט צעשטערן די אויפבוי־אַרבעט. דעמאָלט איז קימבערליי אַ ריזיקע געגנט פֿאַר בהמות־פֿאַשע, ד"ה פֿאַר אַ גרויסן סיסטעם פון פּי־צוכט. דעמאָלט איז מען־לעך גלייכצייטיק צו אַנטוויקלען אַ פֿלאַנירטן סיסטעם פון לאַנד־ווירטשאַפט. מיט אַ וואַך שפּעטער בין איך געווען אין אַן אַנדער מאַיאַנטיק, „ראַזוואוד", וועלכער געהערט נישט צו דוראַקן. ער איז

באַקאַנט מיט זיין גאָרטן, אין וועלכן מען פלאַנצט גרינסן און פרוכטן. עס איז געווען אַ וואונדערבאַר בילד.

אויף צוויי און אַ האַלב אַקערס נאָר, האָט מר. ווילסאָן דער גערטנער, פאַרפלאַנצט אַ קליינעם גאָרטן. צוויי פונט האָט ער אויסגעגעבן פאַרן יאָר אויף זריעה. און אַ באַשיידענער ברונעם באַוואַסערט דאָס שטיקל לאַנד. לאַנגע בייטן פון אַלערליי גרינס שפרייטן זיך אויס. עס איז כדאי אויסצורעכענען: שפינאַט און קרויט, בלומענקויל, אָרבעס און ציבעלעס, קאַוואַנעס און רובאַרב, קאַרטאָפל און טאָמאַטן, רעטעך און מערן און נאָך שאר ירקות. אָרום די בייטן האָבן זיך געהויבן שלאַנקע מאַיס (קוקורוזע) פלאַנצן, ביז 15 פוס הויך. מיר האָבן זיי אַראָפגעריסן, געגעסן, געפרייט זיך מיט זייער פרישער רייפקייט. ביימער פון קליינע באַנאַנעס און אַפילו לעמאָנס זענען געשטאַנען אָרום. מיר האָבן אַרייַנגעאָטעמט אין זיך אַלע ריחות פון אַ זאָפטיקן, פיל־פרוכטיקן גאָרטן.

מר. ווילסאָן האָט רואיק דערקלערט, אַז ביי אַ גוטער באַ־האַנדלונג וואָקסן דאָ פירות אויף אַ סומע פון 300—400 פונט אַ יאָר. דאָס וויכטיקסטע איז אפשר וואָס דער מאַיס איז אַזוי געראָטן; ער וואָקסט אַ קיילעכדיקן יאָר. ער איז גוט פאַר מענטש און בהמה. ער קען ווערן דער הויפט פּראָדוקט פון דער תבואה.

איך בין געשטאַנען פאַרטראַכט און געמאַכט אונדזער חשבון. אַזוי וואָקסט אינמיטן דעם ווינטער; וואָס קען אַלזאָ דאָס לאַנד אַרויס־געבן אין די בליענדיקע זומער־חדשים? און אויב עס וואָקסט אַזוי פיין אויף דעם פלאַץ, קען עס דאָך וואָקסן נאָך בעסער, נאָך קליגער, נאָך פאַרשיידנאַרטיקער אין אַנדערע געגנטן פון קימבערליי. זאָלן נאָר צו אָט דער שלאָפנדיקער ערד צורירן זיך די הענט פון וויסנ־שאפט און דערפאַרונג, פון ווילן און עקשנות, די הענט פון יידישן האַרעפאַשניק!

7

מיר האָבן פאַרבראַכט אין יענער געגנט דריי וואָכן צייט און דורכגעפאָרן מיט דעם אויטאָ מער ווי 750 מייל. געוויס איז דאָס געווען נאָר אַ קליינער טייל פון דעם געוואַלטיקן שטח לאַנד וואָס פאַרנעמט אַן ערך פון 10,600 קוואַדראַט מיילן, די גרויס פון בעלגיע אין אייראָפּע.

אָבער דאָך האָט אונדזער מאַרשרוט אַרייַנגענומען אין זיך דעם

וויכטיקסטן טייל פון דער געגנט און מיר האָבן געקענט גוט אַרײַנ־
בליקן אין אירע שטאַרקע און שוואַכע זײטן. מיר האָבן זיך באַקענט
מיט דער אייגנאַרטיקער לאַנדשאַפט פון די קימבערלייס, מיט דעם
צוזאַמענשטעל פון זייער עקאָנאָמיק. מיט די אייגנשאַפטן פון זייער
באָדן, מיט די מנהגים פון זייערע אײַנוואוינער. פון די פאַרשיידענע
ערדן האָבן מיר געזומען פראָבעס צום אַנאַליזירן. מיר האָבן גע־
מאַכט בילדער און פאַרביקע פילמען פון די וואַסערן, טייכן און בערג.
מיר האָבן געצייכנט מאַפּעס פון יענע ערד־שטחים וואָס טויגן פאַר
לאַנדווירטשאַפט.

אָט דאָס זענען די אויספירן צו וועלכע מיר זענען געקומען
איינשטימיק און וועלכע האָבן שפּעטער געדינט אַלס יסוד פאַר
אונדזער אָפּיציעלן פאַרשלאָג צו דער מזרח־אויסטראַלישער רעגירונג:

1) דאָס לאַנד איז בשום אופן נישט קיין טויט אָדער פאַרשאָלטן
לאַנד. עס איז נישט מער ווי אַ לײדיק לאַנד, אַ לאַנד וואָס ליגט אין
שלאָף. פונקט ווי אין דער פאָלקס־מעשה, נויטיקט עס זיך נאָר
אין אַ צויבער־שטעקעלע וואָס זאָל באָרירן די דרעמלענדיקע אוצרות
פון דער געגנט און תיכף ברענגען זי צום לעבן און געדייען. דריי
זאַכן מוזן אַרײַנגעבראַכט ווערן אַהין אין אַ גרויסן פאַרנעם, כדי די
קימבערלייס זאָלן אויפשיינען אין זייער רייכקייט און פראַכט:
מענטשן, געלט און אינספּיראַציע. וואָס עס באָצויבערט אַממערסטן
דעם גאַסט פון די לענדער, איז זייער אומבאַגרענעצטע רחבות, זייער
כמעט ענדלאָזע אויסגעשפּרייטקייט אין אַלע ריכטונגען וואוהין דאָס
אויג קוקט נאָר אַריין.

דער פונקט איז אפשר איינער פון די וויכטיקסטע פאַר אַ יידי־
שער קאָלאָניזאַציע: דער קאָלאָניזאַציע־שטח איז נישט באַגרענעצט.
סיי אין מזרח, סיי אין מערב־קימבערליי (אַ קלייניקייט פון 135,000
קוו. מייל) שפּרייטן זיך אויס געוואָלטיקע אומבאָזעצטע לענדערייען,
קרקע־בתולה, גינסטיקע פאַר פּי־צוכט און לאַנד־אַרבעט. עס איז
נישט אָנצונעמען, אַז אין דער נאָענטער צוקונפט וועלן זיך נעמען
פאַר דער באָזעצונג פון די געגנטן אויסטראַלישע אָדער ענגלישע
קאָלאָניסטן; זיי ווילן מער נישט טאָן די אַמאָליקע פיאָנערן־אַרבעט.
ממילא איז די ערשטע מעלה פון די קימבערלייס זייער פּעאיקייט צו
עקספּאַנסיע, צו שטענדיקער אויסברייטונג.

און דאָס איז אַ לאַנד, וואָס האָט נישט קיין ווילדע חיות און

גיפטיקע שלאַנגען, וואָס קען נישט קיין זאַרג מיט דעם וויכטיקסטן פּראָבלעם פון יעדער קאָלאָניזאַציע: פּאַרזאָרגונג מיט שפּיז. קימ־בערליי איז אַ בהמות־לאַנד פון שטענדיק אָן, אויף זייערע מיילן־לאַנגע לאַנקעס פּאַשען זיך צענדליקער טויזנטער אָקסן, קי און שאָף. דאָס באַטייט, אַז דער עולם וועט תיכף זיין פּאַרזאָרגט סיי מיט פלייש, סיי מיט אַלע מינים מילכוואַרג. אַלע סאָרטן גרינס און טראָפּישע פרוכטן וואָקסן אויף יענער ערד פון זיך אַליין. אָבער זיי קענען דערגרייכן די העכסטע מדרגות פון בליאונג מיט דער הילף פון קינסטלעכער באַוואַסערונג (איריגאַציע). ברויט קען געבאַקן ווערן פון מאַיס אויפן אָרט אָדער פון אריינגעפירטן ווייצן־מעל. וועט די יידישע קאָלאָניע זיין געבויט לויט א וויסנשאַפטלעכן און עקאָנאָמיש־אויסגערעכנטן פּלאַן, דעמאָלט לאָזט זיך די באַשפּייזונג אָרגאַניזירן אויף דעם געזונטסטן און לייכטסטן יסוד.

3) די באַוואַסערונג שטעלט נישט פאָר מיט זיך אַ וועלכע־נישט־איז אומבאַזיגבאָרע אויפגאַבע. ראשית כל, גענוג דאָס לאַנד פון אַ שטענדיקן רעגן־אוצר (26 אינטשעס, טפחים), וואָס אָרום 23 פון זיי פאַלן אין געוויסע פיר זומער־חדשים, פון דעצעמבער ביז מערץ. היות ווי די דאָזיקע געגנט ווייסט נישט פון טריקענישן, קען זיך די לאַנדווירטשאַפט לייכט צופאַסן צו אָט די חדשים פון וואַסער־שפע. אָבער אויך די אַנדערע צייט פון יאָר איז לחלוטין נישט פאַרמשפט אויף טריקענישן. אונטער דער ערד פליסן שטראָמען אין אַזאַ זיכערקייט, אַז ווי נאָר מען גראָבט ברונעמער, באַקומט מען פריש וואַסער פאָר די וויכטיקסטע הצטרכותן.

דאָס אַלץ וואָלט אָבער געווען נישט גענוג, ווען עס וואָלטן נישט עקזיסטירט נאַטירלעכע באַדינגונגען פון קינסטלעכער באַוואַסערונג. זיי זענען פאַראַן אין דער געשטאַלט פון צוויי גרויסע, אויף הונדער־טער מיילן פליסנדיקע טייכן(דער אָרד־ריוער און דער וויקטאָריא־ריוער), און אַן אַ שיעור קלענערע. די אויפגאַבע פון אינזשענערן איז אויסצונוצן די געוואָלטיקע וואַסער־מאַסן פון די זומערדיקע רעגנס און די טייכן־שטראָמען. די אויסטראַלישע איריגאַציע־אינזשענערן, וועלכע האָבן שוין געוויזן וואונדער אין פאַרשיידענע געגנטן פון זייער לאַנד, צוויפלען נישט אין די קימבערליי־מעגלעכקייטן. ד"ר

ברעדפילד, אפשר דער גרעסטער פון זיי, דער בויער פון דעם סידנעי־ בריק (דער צוגרייטער פון אַ גראַנדיאזן, 40־מיליאָן פונט סטערלינג קאַסטנדיקן, באַוואַסערונגס־פראַיעקט אין קווינסלענד), האָט עס מיר באַשטעטיקט אין מערץ, 1940.

קאַליפאָרניע מיט אַ רעגן־דורכשניט פון נאָר 12־10 אינטשעס אַ יאָר איז — אַ דאַנק דער קינסטלעכער באַוואַסערונג — פאַר־ וואַנדלט געוואָרן אין אַ גן־עדן. מוסאָליני האָט זינט 1937 דורכגע־ פירט אַ קאָלאָניזאַציע־ווערק אין דעם עכטן מדבר פון ליביע, אין אַפריקע, וואָס איז ווערט צו שטודירן. דאָס פון דורות לאַנג אויס־ געטריקנטע און אויסגעברענטע זאַמד־לאַנד ווערט סיסטעמאַטיש, דורך איריגאַציע ווידער באַלעבט און פאַרוואַנדלט אין אַ ישוב — די ער־ שטע 20,000 מענטשן זיצן שוין אויף יענער ערד זינט אָקטאָבער 1938 — קימבערליי איז מיט צען מאָל בעסער פון יענעם מדבר.

4) דער קלימאַט פון לאַנד איז אַ קאַמפליצירטער, ד״ה פאַרשיידן אין די דריי יאַרצייטן. אין משך פון זעקס חדשים — אַן אָנגענעמער קלימאַט פון די לענדער אַרום מיטללענדישן ים. איך בין דאָרט געווען אין אַזאַ צייט; יוני חודש — הייס, אָבער אין די אָוונטן און נאַכט — קיל. אַ סך אָנגענעמער איידער אין די זומער־חדשים איז סידנעי און מעלבורן. צוויי חדשים צייט איז האַלב־שווער, האַלב־ לייכט. און פיר חדשים פון זומער־רעגנס (דעצעמבער־מערץ) — די פייכטע היץ פון טראָפישן לאַנד.

אָבער איך האָב געזען און אויסגעפרעגט די דאָרטיקע ווייסע איינוואוינער, באַזונדערס די פרויען. זיי זענען אַלע געזונט, ענערגיש און אַרבעט־לוסטיק, און וועגן „יענע״ חדשים רעדן זיי מיט אַ שמייכל. אוודאי — זאָגן זיי — איז עס גוט וואַרעם, אָבער וער האָט עס צייט אַרומצוקוקן זיך אויף דעם? עס איז דאָ אַזוי פיל אַרבעט צו טאָן, מען דאַרף נאָר ווייסן ווי די דאָזיקע אַרבעט איינצוטיילן . . .

אין דעם ליגט טאַקע דער סוד פון קאָלאָניזאַציע: רעפאָר־ מירונג פון אַרבעט־לעבן. די ערשטע איירפּאָפּאיש קאָלאָניסטן פלעגן אומעטום ברענגען מיט זיך נישט נאָר זייערע רעליגיעזע און סאָ־ ציאַלע פאָרשטעלונגען, נאָר אויך אַלע אַלטע מנהגים און פאָראורטיילן בנוגע דעם אַרבעטס־פראָצעס. אויך די אינטיילונג פון אַרבעטס־ טאָג איז געבליבן כמעט די זעלביקע ווי אין אייראָפּע. אין אַ קימ־ בערליי מוז געשען נישט נאָר אַ שינוי מקום, נאָר אויך אַ שינוי זמן.

מען מוז אַנהייבן (אין די פיר שווערע חדשים), דעם טאָג אַזייגער פינף, עסן פרישטיק ביז די זון גייט אויף, אַרבעטן ביז 11, דערנאָך האָבן אַן אָפרו ביז 3, און פֿאַרענדיקן די אַרבעט ביז 7—6. „אָפרו" הייסט אָבער נישט שלאָפן אָדער פוילן זיך; עס הייסט נאָר ענדערן דעם טעמפּ און אינהאַלט פון אַרבעט. אין אַ רוים וואָס איז באַשיצט פון היץ קען מען זיך באַשעפטיקן סיי גייסטיק, סיי טאָן אַ ריי וויכ־טיקע אַרבעטן פון האָנטווערק און אינדוסטריע.

מ׳דאַרף נישט פֿאַרקלענערן די שוועריקייטן פון אָנפֿאַנג קלימאַט אין געווייסע חדשים, אָבער מען טאָר אויך נישט פֿאַרגעסן, אַז קולטור באַשטייט אין דער פֿאַרבעסערונג פון דער נאַטור און איר צופּאַסונג צו דעם מענטשנס נויטן. אין אַ סיביר איז קאַלט און אומהיימלעך אפשר נישט וווינעקער ווי אין אַ טראָפּישן לאַנד איז הייס און אום־געמיטלעך. און דאָך האָט דער סיביריאַק נישט נאָר באַהערשט די אייזיקע נאַטור, נאָר ליב באַקומען זיין לאַנד. אויך אַ הייס לאַנד, וואָס איז מער ווי אַ האַלב יאָר אָנגענעם און געמיטלעך, קען באַזיגט ווערן דורך דעם ריכטיקן אַרבעטס־פֿראָצעס, דורך אַ ראַציאָנעלן סיס־טעם פון שפּייז און הויז, דורך אַ לעבעדיקן קהלשן לעבן פון די קאַלאָניסטן.

5) די פראָגע פון קהלשן צוזאַמענלעבן איז די וויכטיקסטע אין צפון־אויסטראַליע. יעטוועדער פון די מענטשן, וואָס איך האָב דאָרט געטראָפן, האָט געוואלט באַגייסטערט און מיט טיפער זעלישער פֿאַרבונדנקייט וועגן דעם לאַנד. אָבער זיי אַלע האָבן זיך געקלאָגט אויף דער אינזאַמקייט, אויף זייער אָפּגעריסנקייט פון אויסטראַלישן פאַלקס־שטראָם. דאָס ביסל פרויען, וואָס זענען דאָרטן דאָ, זענען אָפילו וויניק פֿאַראינטערעסירט אין אָנטאָן זיך געשמאַקפול: נישטאָ קיין עולם צו קוקן אויף זיי. אָט דאָ האָב איך ערשט פֿארשטאַנען דעם סאָציאַלן מקור און כאַראַקטער פון דער פרויען־מאַדע. זי בליט מסתמא נאָר אין דער מער־וויניק אָנטוויקלטער גרויסער געזעלשאַפט פון מענטשן.

קאַלאָניזאַציע ברעכט אויף די אינזאַמקייט פון מענטשן. די גרעסטע פיזישע און קלימאַטישע שוועריקייטן פון קאַלאָניזאַציע קע־נען ווערן באַזיגט אַ דאַנק דעם אָרגאַניזירטן לעבנס־נוסח. מיר ווייסן עס פון ארץ־ישראל, מיר זעען עס אין מוסאָלינים ליביע, נישט אָנדערש קען עס אויסגעבויט ווערן אין קימבערליי־לאַנד.

6) אויפן יסוד פון אָט די אַלע מעגלעכקייטן קען געבויט ווערן אַ פּלאַנירט וווירטשאַפטלעך לעבן אין די קימבערלייס. דאָ איז נישט דער אָרט צו אַנטוויקלען אַ גענויעם פּלאַן פון דער נייער מאָדערנער וווירטשאַפט. דאָס וועט זיין שפּעטער אייגע פון די באַגייסטערנדיקע אויפגאַבעס פון דער גאַנצער קאָלאָניזאַציע. אָבער שוין אונדזער ערשטע אויספֿאָרשונג האָט געוויזן, אַז עס זענען פֿאָראַן די נויטיקע באַדינגונגען דערצו. דאָס לאַנד איז ביז איצט געווען אַ „בהמות־לאַנד" (קעטל לענד); וועט מען מוזן, ראשית כל, אומקערן זיך צו די צייטן פון אברהם אבינו און אַנהייבן מיט פּי־צוכט.

אָבער פּי־צוכט אויף נייע יסודות, וואָס זענען געווג אויסגע־פֿרואוט געוואָרן: דורך וויסנשאַפט און פּראַקטיק אין אויסטראַליע און אַרגענטינע. בעסערע אָרטן פון אָקסן, געזונטערע מעטאַדן פון האָדעווען בהמות וועלן איינגעפּירט ווערן. גלייכצייטיק מיט דעם וועט מען זיך אַ נעם טאָן פּאַר לאַנדווירטשאַפטלעכער אַרבעט. די צופעליקע גרינס־גאָרטנס און די ווילד־וואַקסנדיקע פרוכט־ביימער וועלן פאַרוואַנדלט ווערן אין אַרגאַניזירטע אַגראַר־שטחים. אַ דאַנק דעם פּלאַן וועלן די ביידע וויכטיקע נאַטור־אינדוסטריעס (פּי־צוכט און לאַנדווירטשאַפט) אַנטוויקלט ווערן אין אַזאַ האַרמאָנישער אייג־הייט, אַז איינע זאָל העלפן דער אַנדערער. די אידעע פון ווירט־שאַפטלעכן תכלית און קולטורעלן אויפבוי זאָל באַהערשן זיי ביידע, מיט די מיטלען פון קאָאָפּעראַציע.

און אויפן יסוד פון זיי ביידע קענען זיך בהדרגהדיק אַנטוויקלען די ערשטע צווייגן פון אַ פאַבריק־אינדוסטריע. דאָרטן, וואו עס זענען דאָ בהמות לרוב, זענען דאָ אויך פעלן און לעדער גענוג. דאָרטן קען מען מיט דער צייט אַוועקשטעלן לעדער־וואַרשטאַטן און גאַר־בעריין. וואו עס וואַקסן לרוב פלאַנצן וואָס אַנטהאַלטן אין זיך פאַרשיידענע אויל, קען מען אַוועקשטעלן אויך דעסטילאַציע־פאַב־ריקן אויף אַרויסצוקריגן און באַאַרבעטן דעם אויל. מען זאָל נישט פאַרגעסן, אַז צווויי מלאכים מוזן אויפֿאַסן און באַשיצן די נייע עקא־נאָמיק: קאָאָפּעראַטיוווער פּלאַן און וויסנשאַפט. אַ וויסנשאַפטלעכער פאַרשונג־אינסטיטוט מוז אַוועקגעשטעלט ווערן גלייך פון אָנפֿאַנג אָן, כדי צו דערקענען די אוצרות פון לאַנד און אָנצופירן מיט זייער באַאַרבעטונג.

געוויס וועלן די קאָלאָניסטן די ערשטע יאָרן זיין פאַרנומען „מיט

זיך אַליין", ד"ה מיטן אויפבוי פון לאַנד. בויען וועגן, שטעלן הייזער, פאַרטיילן דאָס לאַנד, פלאַנצן ביימער און גראָזן, צוגרייטן די עלעקטרישע קראַפט און די קינסטלעכע באַוואַסערונג, — אַלץ דאָס וועט מסתמא פאַרנעמען יאָרן. אָבער אַז דער נייער ישוב וועט זיין פאַרווואַרצלט און מען וועט האָבן מער ווי מען באַדאַרף פאַר זיך אַליין, דעמאָלט וועלן זיך שטעלן די פראָגעס פון האַנדל און אויסטויש. דאָרף קימבערליי נישט מורא האָבן פאַר יענער צייט. עס וועט זיין גענוג וואָס צו פאַרקויפן סיי אין אויסטראַליע גופא, סיי אין אויסלאַנד. און דער „אויסלאַנד" ליגט גאָרנישט ווייט פון דאָרטן. דער פאַרט ווינדעם, נאָר 50 מייל צפון פון דעם ישוב, איז אַן אָפענע טיר, ראשית כל, צו יענעם אומגעהויערן וועלט־מאַרק וואָס הייסט אַזיע. דאָרטן וואוינען אָ מיליאָרד מענטשן וואָס גאָרן נאָך די פראָדוקטן פון אַ נאָענטן פרוכטבאַרן און פראָדוקטיוון לאַנד. יידן וועלן לייכט אויסגעפינען די וועגן אַהין.

:: :: ::

אָט די אויספירן און אידייעס האָבן זיך אָפגעשטעמפלט ביי אונדז אין די קעפ, בעת מיר האָבן פאַרענדיקט די אונטערזוכונג. זיי זענען נישט געווען געבויט אויף פאַנטאַסטישע סברות, נאָר זענען „אַרויסגעוואַקסן" פאַר אונדזערע אויגן פון דער גאַנצער אַרומיקער לאַנדשאַפט, פון די וואַסערן און גראָזן פון דעם אָרום, פון דער זיכערקייט פון די דאָרטיקע מענטשן. דאָס בילד איז געווען קלאָר: ביז איצט זענען דאָ געווען מערסטנס דריי באַשעפענישן אויפן בוכשטאָב „ק": קענגורוס, קאַקאַדוס און קראָקאָדילן. וואָס נויטיק איז, זענען באַשעפענישן אויפן בוכשטאָב „מ": מענטשן, מענטשן און מענטשן.

און אויב אַזוי, פאַרוואָס טאָקע נישט יידישע מענטשן?

מיט די איבערצייגונגען האָבן מיר פאַרלאָזן די קימבערלייס מיט זייער גאַסטפריינטלעכן באַלעבאָס דורך. איך האָב נישט געוואָלט קוקן אויף צוריק; דער אימפעט האָט שוין געטראָגן פאַראויס, צו דער שטאָט פערט, וואו עס האָט איצט געוואָלט אָנהייבן זיך די פאַליטיש־דיפלאָמאַטישע אַרבעט. דעם 1טן יולי האָט אונדז דער עראָפלאָן געבראַכט קיין פערט.

יאַנואַר־פעברואַר, 1940.

פראַנקרייכס ירידה

. . . אַ שווערער אומעט ליגט אויפן האַרצן זינט איך האָב היינט אינדערפרי דורכגעלייענט אַז פראַנקרייך האָט זיך געוועדט צו היטלערן מיט אַ בקשה וועגן „שלום". שוין נעכטן אַז מען האָט מודיע געווען וועגן דער נייער פראַנצויזישער רעגירונג (מאַרשאַל פעטען אַנשטאַט דעם, ווי עס ווייזט אויס, ערלעכן באַלעבאַטישן פאַטריאָט ריינאָ), האָט זיך געוואָלט פאַרשטיין: איז עס אַ רעגירונג פון קאַפיטולאַציע אַדער קאַמף? פאַרדעכטיק איז געווען וואָס אין דעם כאַאָטישן צוזעמענ־ שטעל פון די נייע מיניסטאַרן האָט זיך אַריינגעכאַפט דער נאָמען פון דעם סאָציאַליסטישן פירער פּאָל פאָר. פאַרוואָס דווקא ער אַליין? האָב איך זיך דערמאָנט אַז נאָך דעם מינכענער אָפמאַך סוף 1938 איז גראָד צווישן אים און לעאָן בלום אויסגעבראָכן אַ שאַרפער סכסוך. בעת בלום האָט פאַרדאָמט יענעם אָפמאַך און געוואָרפן גרייטן זיך צום קאַמף, האָט פּ. פאָר געהאַלטן פאָר שלום אום יעדן פרייז. איז ער מסתמא איצט אַרויפגעשוואומען כדי צו העלפן ברענגען שלום אויף דער וועלט...

די שוועריקייט אויף מיין האַרצן איז ווי אַ פיזישער ווייטיק. דאָס כורעים פאַלן פון פראַנצויזישן פאַלק פאָר דעם טיראַן איז אַזוי מאוימדיק אַז דער שכל באַנעמט עס נאָך נישט. בעת מיר האָבן דערהערט מיט אַ פאָר טעג צוריק, אַז פאַריז גיט זיך אונטער אָן קאַמף, האָט עס מיך אַזוי שווער געטראָפן ווי אַ סך אַנדערע. נישט זעלטן אין דער געשיכטע האָט מען מקריב געווען הויפט־שטעט כדי צו פאַרשטאַרקן בעסער דעם פאַרצווייפלטן קאַמף פאַרן קיום. אַזוי אַמאָל מאַסקווע לגבי נאַפאָלעאָנען, אַזוי אַפילו באַרסעלאָנע דאָ נישט לאַנג. פראַנקרייך קען עקזיסטירן אַפילו אָן פאַריז... אָבער וועט פראַנקרייך אַלס גאַנצעס גיט זיך אונטער, איז דער ווייטיק אָן אַ שיעור גרויס.

איך זיץ אין אַ שטילן צימער, אין אַ שטילער געגנט פון סידנעי. דאָס פענצטער איז אָפן און זאָפט אַריין די וואַרעמע פרישקייט פון אַן אומדערוואַרטעטן רעגן. אַנטקעגן מיר הייבן זיך אויף די בא־שייידענע באַרג־טערראַסן הייזער מיט צניעותדיק לייכטנדיקע פייער־לער. עס איז אַ רואיקער אָוונט, און אַ סך פון די בלאָס־בלוילעכע פלעמלעך זענען אויס ווי פאַרווייטע אויגן, וואָס מען האָט נאָך נישט אָפגעוויישט זייערע טרערן. עס דאַכט זיך באמת, אַז אויך אין זיי ליגט אויסגעדריקט דער שטומער צער פון דער גאַנצער וועלט, וואָס פילט זיך געשענדעט און הילפלאָז. ווי קען זיין דער אָוונט אַזוי וואַרעם און שטיל בעת דאָרטן גייט אונטער אַ ציוויליזאַציע, צו וועל־כער מיר האָבן שטענדיק אַרויפגעקוקט מיט דרך־ארץ און, נאָך מער, מיט ליבשאַפט?

אָבער מען איז דאָך נישט מער ווי אַ מענטש, לאָזט נישט דער קאָפּ אָפּ אָפילו אויף אַ ווייליע, און מחשבות באַוועגן זיך אין אים אַן אַפשטעל... פאַרוואָס גייט די ציוויליזאַציע אונטער פאַר אונדזערע אויגן? ווי אַזוי איז עס מעגלעך געווארן, אַז אָט די הערלעכע, גרויסאַרטיקע, שטאָלצע שטאָט — העיר רבתי עם, אַז אָט דאָס זעלבסטבאַוואוסטע, אין צענדליקער דורות דערצויגענע פראַנצויזישע פאָלק זאָל פאַלן אונטער די באַרבאַרישע הענט פון דעם מאָדערנעם באַדריקער? ניט ווילנדיק מוז מען איבערחזרן די טרויעריק־צעשראָקענע פסוקים פון אונדזער איכה: איכה נפלה עטרת גוים? ווי אַזוי איז דאָס באמת געשען?

צי קען מען באַנוגענען זיך נאָר מיט די ערשט בעסטע, טעכניש־מיליטערישע דערקלערונגען, וועלכע שווימען איצט אַרום אין די צייטונגען? דער פראַנצויזישער גענעראַל־שטאָב — זאָגט מען אונדז — האָט פאַרזען דאָס אייגע און דאָס אַנדערע. די אַרמיי איז פשוט נישט געווען צוגעגרייט צו דעם גיגאַנטישן מלחמה־שפיל. נישט זיי האָבן געהאַט גענוג פון זייערע אייגענע וואָפן, נישט זיי האָבן געהאַט אַן אַנונג פון דעם שונאס כלי־זיין. זיי זענען געווען פאַרכישופט און פאַרבלענדט פון דער „מאַזשינאָ־ליין", וועלכע האָט געזאָלט מאַכן צוגישט אַלע תחבולות פון פיינט.

אַן אויסגעמאַטערטער ביז טויט פראַנצויזישער סערזשאַנט זאָל האָבן דערקלערט: „מען קען נישט קעמפן קעגן באַמב־שיפן און טאַנקס מיט היימישע ביקסלעך". (ער איז געוועכט פונקט אַזוי ווי

די רוסישע סאָלדאַטן זענען געווען געראָטן אין יענעם קריג בעת זיי האָבן זיך געמוזט אַנטקעגנשטעלן דער דייטשישער אַרמיי מיט די אומטויגלעכע וואָפן פון צאַריזם). „אָט דערפאַר טאָקע האָבן טויזנטער מוטיקע פראַנצויזן געוואָרפן זייערע ביקסן אין די וועלדער און האָבן זיך מיט געבויגענע קעפ געשלעפט איבער די וועגן" — באַריכטעט אַן אַמעריקאַנער קאָרעספּאָנדענט. גלייכצייטיק האָט מען פון לאָנדאָן דערציילט, אַז „איינע פון די סבות פֿאַרוואָס די בריטישע אַרמיי אין פראַנקרייך איז געווען אַזוי קליין, איז פּשוט דערפאַר, ווייל עס זענען נישט געווען גענוג וואָפן. די פּיר רעגולערע דיוויזיעס, וואָס זענען געשיקט געוואָרן אַהין אין סעפּטעמבער, האָבן נישט גענוג קיין אַרטילעריע פון סאָמע אַנהייב אָן". די איראָניע פון חער געשיכטע האָט נאָך פֿאַרלאָנגט, אַז דער פֿאַרטרעטער פון דער רעגירונג זאָל — דעם 20טן יוני — דערקלערן אין פֿאַרלאָמענט, אַז „די רעגירונג באַטראַכט די מעגלעכקייט פון קויפן טאַנקס, עראָפלאַנען, קאַנאָנען און אַנדערע כלי־זיין פון . . . רוסלאַנד".

דאָס זענען אָלץ דערשיטערנדיקע אַנטפלעקונגען פון אַ טעכניש־מיליטעריש דורכפאַל, ווי די געשיכטע האָט עס מסתמא זעלטן ווען געזען פריער. אָבער — איז דאָס אַ געגונדיקע דערקלערונג פון דער קאַטאַסטראָפע אין פראַנקרייך? וואָרעם תיכף נאָך דער דאָזיקער דערקלערונג הייבט זיך אויף די אַנדערע פראַגע: ווי אַזוי איז אָט די מיליטעריש און פּאָליטישע נישט־צוגעגרייטקייט צום קריג צו דערקלערן? אַ קריג ווערט דאָך צוגעגרייט פון אַ שטאַט, פון אַ פאָלק, פון אַ לאַנד. וואָס איז זייער חלק אין אָט דעם גרויסן אומגליק?

די גמרא זאָגט: וועג אַ מענטש זעט ווי יסורים קומען צו אים, זאָל ער נעמען פּאַרשן זיינע אייגענע מעשים. באַזונדערס, וואָלט איך געזאָגט, זאָל ער עס טאָן וועג אַ ווייטיק כאָפּט אַרום זיין קאָפּ. דער „קאָפּ" איז מסתמא די צענטראַלע פון מענטשנס גייסטיקער און זעלישער טעטיקייט, און וועג יסורים רייסן זיך אַריין אין איר, מוז מען זיך תיכף אַ נעם טאָן קריטיש צו דער גאַנצער אייגענער טעטיקייט בכלל. עס איז נישט אַנדערש אין לעבן פון פעלקער. דער קאָפּ, דער פירנדיקער גייסטיקער כוח פון פראַנקרייך, איז צעקלאַפּט, דער פראַנצויזישער געניוס איז אין צושטאַנד פון כאָאָס. מוז עס געפינען דעם מוט אַריינצובליקן אין דעם תהו ובוהו פון אייגענעם פאָלקס־לעבן — און טאָקע מיט דער טיפּסטער ערלעכקייט. תשובה

טאָן איז אפשר אַמבעסטן בשעת גזרה. עפּעס האָט געמוזט זיין פאַלש אין דעם גאַנצן בוי פון דער מלוכה, פון דער געזעלשאַפט, פון דעם לעבנס־סדר. וועט מען נישט קענען אַרויסגעפינען די עכטע סבות פון דעם געשעענעם, דעמאָלט באַדראָט פראַנקרייך אַ טאָפּלטער אום־גליק: דער צוזאַמענברוך פון דער קעגנוואָרט און די פאַרצווייפלונג לגבי דער צוקונפט.

פון די נביאים וויסן מיר, אַז שטאָטן און געזעלשאַפטן קענען פונקט אַזוי זיין זיבדיק און פאַרבראָכן, וויי איינצל־מענטשן, און אַז שטראָפן קענען זיך אַראָפּלאָזן איבער זייערע קעפּ מיט דער זעלביקער מאַכט וויי איבער אינדיווידועלע זינדיקער. מען האָט נישט ליב — אין אונדזער אויפגעקלערטן דור — צו באַנוצן די רעליגיעז־מאָראַלישע שפּראַך פאַר דער אויסטייטשונג פון היסטאָרישע געשעענישן. זאָל זיין אַזוי; אָבער צי קען מען נישט דאָסזעלביקע אויסדריקן אין מאָדערנע סאָציאָלאָגישע באַגריפן? וועלן אַ מלוכה וועלט אינערלעך צעפוילט אָדער צעבראָכן, וועלן אירע אינסטיטוציעס אָדער קלאַסן־שיכטן אָדער לעבנס־פאָרמען פאַרלירן דעם גלייכגעוויכט — דעמאָלט לאָזט זיך אַראָפּ אויף זיי מיט א פאַרניכטענדיקן כוח די פויסט פון אַן אַנדער סאָציאָלער פאָרמאַציע. אויב אַ געזעלשאַפט אין צושטאַנד פון אַ וואַקסנדיקן קריזיס קען זיך נישט דערהייבן צו אַזאַ זעלבס־דערקענטעניש, וואָס זאָל פירן צו איר ראַדיקאַלער איבערראַשונג פון אינעווייניק, דעמאָלט קומט אַ דונער־קלאַפּ פון דרויסן וואָס פירט דורך די רייניקונג־אָפּעראַציע מיט פיל גרויזאַמקייט שמערצן. „היט־לער" איז אפשר טאָקע די שטראָף פון גאָט פאַר די אומצאָליקע עבֿרות פון דער זינדיקער מענטשהייט, — אָדער (אין דעם אַנדערן לשון) דער ענטפער פון דער געשיכטע אויף די אומצאָליקע פעלערן און פאַר־ברעכן פון דער מאָדערנער געזעלשאַפט. אָבער ווי גרויזאַם איז דער טרויער און די שאַנד פאַר דער מענטשהייט אַז דעם קלאַפּ און די וואַרנונג האָט זי באַקומען פון דער האַנט פון אַ היטלער, פון דעם ערגסטן פאַרטרעטער פון אַנטי־הומאַניזם!

היטלעריזם איז אַרויסגעטראָטן אויף דער וועלט־אַרענע ווי א „גאָטס בייטש", ווי מען האָט אמאל אָנגערופן אַטילאָן. ער פירט מסתמא אויס פונקט אַזאַ מיסיע פון צעשטערונג ווי די נביאים פלעגן פאַראויס זאָגן לגבי דעם פאָלק ישראל. בבל אָדער אשור אָדער אַנדערע פעלקער פלעגן דעמאָלט באַפאָלן דאָס יידישע לאַנד, אויסגע־

רויבט עס און „געטראָטן עס ווי די בלאָטע אויף די גאַסן". אשור איז טאָקע געוואָרן „דער בייטש פון מיין כעס און דער שטעקן פון מיין צאָרן" (ישעיה). פונדעסטוועגן האָט דאָס לחלוטין נישט באַטייט אַז דער געשיכטלעכער קאָנטשיק איז בעסער און מאָראַלישער ווי די פעלקער וועלכע ער שלאָגט בשום אופן נישט. עס וועט קומען אַ צייט, ווען גאָטס צאָרן וועט זיך אויסגיסן אויך אויף אשור און בבל און די אַלע, וואָס האָבן זיך געבאָדן אין פרייד אויף ישראלס מפלה. אויך דער שמייסער, וואָס איז אַליין פול מיט אומפאַרצייליקע זינד, וועט געשמיסן און פאַרניכטעט ווערן אין צייט וויל זיין פונקציע באַשטייט נישט אין דעם אויפקום צו אַן אייביקן קיום, נאָר אין אַ צייטווייליקער היסטאָרישער אויפגאָבע, וועלכע מוז דורכגעפירט ווערן מיט זיינע אומווירדיקע הענט. ער, דער צעשטערנדיקער פייער־כוח, איז נאָר אַ דורכגאַנג־פונקט פון דער געשיכטע, אין וועמעס פייער און שווערד די זינדיקע פעלקער וועלן געריניקט און געלייטערט ווערן כדי צו פאַרזיכערן זייער אייביקן לעבן. היט־לעריזם טראָגט אויך אין זיך דעם זאמען פון זיין אייגענער פאַרניכטונג, ד"ה ער וועט אויפוועקן די וועלט מיט געוואַלט צו אַ נייער, העכערער צוקונפט.

אָבער די ביטערע פראָגע בלייבט באַשטיין: ווי אַזוי, פאַרוואָס איז עס די מלאכי חבלה געלונגען דורכצופירן זייער צעשטערונג־ווערק גראָד איצט? וואָס איז געווען פאַלש אין דעם אינערלעכן לעבנס־בוי פון דעם באַזיגטן? זאָל די קאָטאַסטראָפע זיין געקומען דערפון, וואָס די דעמאָקראַטישע לענדער זענען בטבע, שטענדיק אוהבי שלום, פאַציפיסטיש, נישט צוגעגרייט זייליש צו בלוט־פאַרגיסונג? דערפאַר האָט היטלער געקענט זיבן לאַנגע יאָר באַוואָפענען זיך, שאַרפן דעם מעסער פאַר זייערע אויגן, — און זיי האָבן עס נישט געגומען ערנסט, פשוט נישט באַגומען מיט זייערע פאַציפיסטישע חושים... „אונדזערע פעלערן שטאַמען פון אונדזערע גוטע מעלות" — האָט מיר געזאָגט מיט אַן עכטן געפיל אייגער פון די בעסטע אויסטראַליער, וואָס איך האָב דאָ געטראָפן, סער טאָמאָס בייוויין.

דעם אָוונט פון 15טן יוני האָב איך פאַרבראַכט ביי אים אין הויז, און מיר ביידע — פאַרזונקען אין שווערע געדאַנקען — האָבן געשמועסט וועגן דער מעגלעכער קאַפיטולאַציע פון פראַנקרייך. „איך בין אַ קריסטלעכער מענטש — האָט ער געזאָגט — און איך פרעג

זיך: פֿאַרוואָס מישט זיך נישט אַריין די השגחה עליונה אין די שרעק־לעכע געשעענישן? עס גייט דאָך בפירוש אָן אַ קאַמף צווישן בייז און גוטס, צווישן פרייהייט און באַרבאַריי. פֿאַרוואָס האָט די בייזע געוואַלט דעם איבערגעוויכט איבער די דעמאָקראַטיעס"...

האָב איך אים, בתשובה אויף דעם, דערמאָנט אַז די פראָגע (פֿאַרוואָס דער געהעכטער ליידט און דער פֿאַלשער טריאומפירט) איז שוין זינט טויזנטער יאָרן געשטעלט געוואָרן אין אַלע רעליגיעס; אַז מען קען נישט אָפּשאַצן דעם לויף פון דער געשיכטע לויט אַזאַ קורצן צייט־אָפּשניט, וועלכן מיר לעבן איצט איבער; אַז די לאָגע קען זיך נאָך אַ סך מאָל ענדערן צום גוטן; אַז מסתמא איז אָבער נישט אַלץ אין אָרדענונג אין דעם מאַראַלישן סדר פון די דעמאָ־קראַטיס גופא... — אויף דערויף האָט ער, דער גרונט־ערלעכער מענטש, דערקלערט: געוויס אויך אין אונדזער סאָציאַל־ און מלוכה־לעבן זענען אַ סך זאַכן גאָרנישט אין אָרדענונג, עס זענען פֿאַראַן אומגערעכטיקייטן און אָפּילו פֿאַרברעכן, אָבער אין יסוד זענען דאָך די דעמאָקראַטיעס בעסער און מאָראַלישער ווי די אַנדערע שטאַטן, און אויף דעם יסוד לאָזט זיך דאָך פֿאַרמירן דאָס לעבן... אויב מיר זיינען אַריין אין דעם קריג נישט געגנוג צוגעגרייט, איז עס דאָך דער־פֿאַר, ווייל מיר זענען פרידלעך־געשטימט, מיר האָבן נישט געקענט פֿאָראויסזען די באַרבאַריי פון אַ היטלער...

אָט דעם געדאַנק טרעפט מען איצט אָפט. אַ היגע וויכטיקע צייטונג שרייבט: „אַ נישט־מיליטעריש פֿאָלק מוז — צוזאַמען מיט דער לעטאַרגיע פון זיינע פירער — טיילן די שולד פֿאַרן נישט־צו־גרייטן זיך אין די פֿאַר־מלחמה־יאָרן". וואָלט עס טאַקע געווען ריכטיק אַז אָט די מלוכות האָבן פיינט מלחמות בתכלית השנאה, אַז דער לעבנס־סטיל פון זייערע שטאַטס־מענער איז געריכטעט נאָר צו שלום — וואָלט עס געווען אַ געוואָלטיקע דערשיינונג אין דער היי־טיקער קולטור. דאָס וואָלט געווען אַן אָנזאָג אויף דער בעסערער צוקונפט פון דער מענטשהייט, אויף יענער צייט, ווען עס וועט אונטער־גיין די ממשלת זדון מן הארץ. און וואָלט אָפּילו אַ מלוכה פֿאַרשפּילט איר לאָגע טאַקע צוליב אָט דעם שלום־כאַראַקטער אירן, וואָלט זיך דער צער פון היינט פֿאַרמישט מיט דער פרייד פון אַ גרויסער האָפענונג אויף להבא. אָבער — צי איז עס באמת געווען נאָר שלום וואָס איז

געלעגן אין יסוד פון דער גרויסער אפגעלאזנקייט און זארגלאזיקייט פון די דעמאקראטישע שטאטן?

אפשר איז דער אפיציעלער „פאציפיזם" געווארן גאר פון אן אנדער מקור: פון דעם געפיל פון זאטקייט, — עקאנאמישער און פאליטישער, במילא אויך זיילישער זאטקייט. מען האט זיך — אין די פירנדיקע שיכטן — נאך דעם דערפאלג פון יענער מלחמה געפילט אזוי געזעטיקט און געזיכערט, אז מען האט פארנאלעסיקט די מיליטערישע וואך, וואס איז געשטאנען דרויסן פון דעם בית המשתה. מען איז אזוי שטארק געווען איינגעגלויבט אין אייגענער מאכט און רעכט, אז מען האט נישט פארשטאנען אפילו אפצושאצן ווי געהעריק דעם שווארצן פינטל, וואס האט זיך באווייזן אין יאר 1933 אויפן דייטשישן הימל. הגם דער פינטל האט געהאלטן אין איין וואקסן, האט זיך אלץ שנעלער פארוואנדלט אין א שווארצער כמארע, און פון הינטער די וואלקנס האבן זיך אלץ קרעפטיקער געטראגן די קולות פון שטורעם.

אמת, אחוץ דעם „שלום"־פראגראם פון די שטארקע איז נאך געווען דער ערלעכער פאציפיזם פון פאלק. אין ענגלאנד האט לארד סעסיל דורכגעפירט אין יאר 1935 א וואונדערבארן פריוואטן פאלקסרעפערענדום, און נישט וויניקער ווי פינף מיליאן אנאנימע, דורכשניטלעכע בירגער האבן זיך מיט קלארקייט ארויסגעזאגט קעגן קריג, קעגן דער אלגעמיינער באוואפענונג, קעגן די דיפלאמאטישע וועלטאינטריגעס. זייער דראנג נאך שלום איז אבער נישט געווען — אין פרינציפ — קיין קאפיטולאציע פאר היטלערן אדער פאר די אנדערע פינצטערע כוחות פון אייראפע. זיי האבן פארלאנגט אן אקטיוון פאציפיזם, אן אפענעם ארויסטריט קעגן דער טייוולשער צוגרייטונג־ארבעט, א מאביליזאציע פון די אומצאליקע מיליאנען פון מענטשן־ברידער אין אלע לענדער א(ון ראשית כל, ביי זיך אין לאנד) קעגן די וואקסנדיקע געפארן. זיי האבן געגלויבט, אז די געפארן קענען ווערן אפגעווענדעט דורך דער באוואפענונג פון פעלקער מיט אקטיוויגייסטיקע כלי־זיין, מיט אן ערלעכער און ענערגישער ארבעט אין דער „ליג אוו ניישאנס", מיט אפשאפונג פון אן א שיעור אומגערעכטיקייטן אין דעם פעלקער־לעבן פון אייראפע. זיי האבן באמת פארקערפערט דעם פרידן־ליבנדיקן גייסט פון א פאלק, אבער נישט יענע שיכטן, וואס האבן אין זייער עגאיזם און פוילער זעלבס־צופרידנקייט פאר־

אייביקט די עוולות און דעם אומרו אין דער וועלט, און זיך אַפילו אַליין נישט באַוואָפנט.

. . . און וואָר ווייסט? אפשר האָבן זיי זיך נישט באַוואפנט ווי נויטיק דערפאַר, ווייל דער „דרויסנדיקער פיינט" איז גאָרנישט געווען אַזוי פיינטלעך פאַר זיי? היטלער איז אפשר געווען אַ שוואַר־צער פינטל אויפן האַריזאָנט פון זייער רואיקן לעבן, אָבער היט־לעריזם (אלס סאָציאַלע לעבנס־ און הערשאפט־פארם) האָט זיי געלאָקט און באַאיינפלוסט. טאָקע דערמיט דערקלערט זיך מסתמא וואָס אַזוי פיל אומגעהויערע זאָכן זענען געשען אין דעמאָקראַטישע לענדער פנים אל פנים מיט דעם אויפשטייגנדיקן היטלעריזם. ווי קען מען פאַרגעסן אַז בעת די הימל־שרייענדיקע פאַרברעכנס קעגן יידן האָבן זיך אַנגעהויבן אין דייטשלאַנד, האָט קיין אין אייניקע רעגירונג (פראַנק־רייך, בעלגיע, ענגלאַנד, אַמעריקע) נישט דערהויבן אַן אפיציעלע שטים פון פראָטעסט? און זאָל מען נישט וואַרפן די באַשולדיקונג נאָר אויף אין באַזונדערן רעגירונגס־שעף, ווייל אין ענגלאַנד, למשל, זענען, זינט היטלערס אויפקום, געשטאַנען ביים רודער אי מאַקדאָנאַלד, אי באַלדווין, אי טשערמבערליין... אמת, מען האָט דורכגעלאָזן אַן דעם ריכטיקן פראָטעסט אויך די פאַרניכטונג פון ליבעראַלן, דעמאָקראַטן, סאָציאַליסטן, פרומע קריסטן אין דייטשלאַנד. אָבער וויכטיקער אין פרינציפ איז דאָך געווען די פאַרפאַלגונג פון יידן: זיי האָט מען גע־רודפט נישט פאַר עפעס אַ שולד, נאָר שולדלאָז בכלל.

אין דעם מעמאָראַנדום, וואָס די „פריילאַנד־ליגע" האָט דער־לאַנגט צו דער פּליטים־קאָנפערענץ אין עוויאַן, אין יאָר 1938, איז אָט דער פונקט פון דער יידישער אויסוועגלאָזיקייט אַרויסגעבראַכט גע־ווארן זייער קלאָר. „די איצטיקע פאַרפאַלגונג פון יידן אין דייטשלאַנד שיידט זיך אָפּ אין אַ סך וויכטיקע פונקטן פון די אַנדערע רדיפות באַקאַנט אין דער געשיכטע. בעת דער שפּאַניישער אינקווויזיציע האָבן די באַדראָטע קרבנות געהאַט די מעגלעכקייט צו בייטן זייער רעליגיע און דורכדעם ארויסראַטעוון זיך פון דער נעץ פונעם אינקווויזיטאָר. אָנדערש דעם זענען דעמאָלט געווען מעגלעכקייטן צו עמיגרירן אין אַנדע־רע לענדער פון אייראָפּע, און די עמיגראַנטן האָבן געקענט אַיינ־ווארצלען זיך אין נייע היימען מ־ט אַ לייכטקייט, וואָס איז מער נישט פאַראַן פאַר זיי היינט צו טאָג. היות וויי דער יסוד פון די פאַרפאַלגונגען האָט געענדערט זיין כאַראַקטער פון אַ רעליגיעזן אַדער פאָליטישן צו

אַ ראַסן־מעסיקן, האָט די אכזריות פון דעם פאַרברעכן אַנגענומען פאַרמען, וואָס לאָזן זיך נישט באַשרייבן. מען זשאַלעווט נישט יונג אַדער אַלט, מאַן, פרוי אַדער קינד. עס איז אַ פלאַנמעסיקע און דורכ־געטראַכטע פאַרניכטונג פון אַ פאָלק, וואָס אונטערשיידט זיך פון די אַמאָליקע אַרמענישע רדיפות נאָר אין דעם, וואָס זי ווערט נישט דורכגעפירט אין אַ מאָמענט מיטן מעסער אין דער האַנט, נאָר אין אַ קאַלטן און לאַנג־אויסגעצויגענעם פאַגראָם מיט יסורים פון יאָרן און יאָרן".

מען האָט אַלזאָ דערלויבט, אַז אין דעם סאַמע האַרץ פון אייראָפּע זאָל זיך אינשטאַלן אַ סיסטעם פון מענטשן־פאַרניכטונג צוליב זייער ראַסע אַדער זייערע איבערצייגונגען. און אַז מען דערלויבט, ווערט מען אַ מיט־טוער, אַ מיט־שולדיקער. אמת, אַ כוואַליע פון שרעק און רחמנות און ערלעכער צדקה־הילף האָט זיך אַ גאָס געגעבן אַנטקעגן די לויפנדיקע מחנות פון „בירגער פון אייראָפּע", אָבער דאָס און נישט מער. היטלער האָט נישט מורא געהאַט פאַר רחמנות־געפילן פון אייגצל־פערזאָנען; דעמאָלט — אין אַנהייב פון זיין קאַריערע — האָט ער נאָר געציטערט פאַר דעם מאַכט־קול פון די שטאַטן. דער קול איז געבליבן „שטאַטסמענש" פאַרשטומט.

. . . ווי אַנדערש האָט מען געהאַנדלט אַמאָל אין דער זעלביקער אייראָפּע. גלאַדסטאָן האָט אָפן פראָטעסטירט אין ענגלישן פאַרלאַמענט קעגן דער פאַרניכטונג פון די אַרמענער דורך די טערקן. אַמעריקע האָט אַמאָל איבערגעריסן די האַנדלס־באַציאונגען מיט רוסלאַנד צוליב די יידישע פאָגראָמען. וויפל די געלערנטע מאַרקסיסטן זאָלן נישט אויפדעקן דערביי די עקאָנאָמיש־מלוכהשע מאָטיוון פון יענע שטאַטס־מענער, — אָבער דאָך: אָט די זייערע פאַרבאָרגענע מאָטיוון האָבן זיך אויסגעדריקט אין פראָגרעסיווע אַקטן פון מענטשלעכקייט, בעת די פראָגרעסיווע מלוכות פון היינט האָבן זיך געהאַט אָפּגעשלאָסן אין אַן אַנטי־מענטשלעכער שווייגענש. דער פאַלשער צויבער פון „אַנטי־באָלשעוויזם" וואָס האָט באַשיינט היטלערס קאַפּ האָט זיי פאַראַליזירט און דעמאָראַליזירט. זיי זענען אַזוי אַרום געוואָרן עפּעס ווי אומזיכט־באַרע שותפים פון זיין ווערק; זייער שטאַט איז געוואָרן — אין די ווערטער פון נביא — זינדיק.

די זינד האָבן זיך אַנטפלעקט אויך אין אַנדערע געביטן. זינט 1931 האָבן זיך אַנגעהויבן די געוואָלטזאַמע דערַאָבערונגען פון שוואַכע

מלוכות: צוערשט כינע, דערנאָך אַביסיניע, שפּאַניע, אַלבאַניע. פּאַר קיינעם אין דער וועלט איז נישט געווען קיין צווייפל, אויף וועלכער זייט עס ליגט רעכט און אויף וועלכער אומרעכט. די דעמאָקראַטישע מלוכות זענען נאָך דעמאָלט געווען גענוג שטאַרק אַרויפצוצווינגען זייער מאַראַלישן מאַכט־וואָרט, אָבער זיי האָבן זיך ווידער איינגעוויקלט אָדער אין שווייגענישן (ווי אין כינע) אָדער אין פּאַלשער אָקטרויטעט (ביי אַביסיניע, שפּאַניע). צי מען איז געווען דערביי פּאַציפיסטיש אָדער דיפּלאָמאַטיש, אָבער אומזיכטבאַר איז מען געווען פּאַרבונדן מיט די אָנגרייפער. קיין גרעסערע צביעות האָט מען נישט געקענט אויס־טראַכטן ווי די „סאַנקציעס", די כלומרטשדיקע באַשטראָפונג פון איטאַליע פּאַרן חטא פון אַביסיניע, בעת מען האָט נישט איבערגעריסן אויף אַן אמת דעם עקאָנאָמישן אָטעם פון דעם רשע, בעת רוסלאַנד האָט געליפערט צו אים דעם פּאַר מלחמה־צווקן נויטיקן פּעטראָל. מען האָט געלאָזט אָפּגיין מיט בלוט אַ לאַנד ווי שפּאַניע, וואו די פּאַלקס־מאַסן האָבן זיך מיט אַ זיכערן אינסטינקט פּאַרטיידיקט, נישט נאָר קעגן זייער אייגענעם שונא, נאָר אויך קעגן דעם שונא פון אַ גאַנצער וועלט. מען איז געווען גרייט צו פּאַרזען אפילו די אייגענע מלוכה־אינטערעסן, געלאָזט פּאַרכאָפן דאָס אומגליקלעכע לאַנד דורך די ביידע היטלערס נאָר דערפּאַר ווייל עס האָט אַרויסגעוואונקען פון דאָרטן דאָס צויבער־ליכט פון אַנטי־באָלשעוויזם. צו דעם בראָך איז נאָך צוגעקומען די שאָנד, ווייל נישט קיין אַנדערער ווי דער סאָציאַליסט לעאָן בלום האָט עס מיטגעמאַכט אין נאָמען פון פראַנקרייך.

דער אַלטער נביא וואָלט אָנגערופן אַזעלכע שטאָטן נישט אַנדערש ווי זינדיקע, אַנטי־מאַראַלישע, ווייל זיי האָבן נישט געוואָלט באַשיצן די רעכט פון די שוואַכע. זיי האָבן נישט פּאַרטיידיקט די געפּיניקטע אייגענצל־מענטשן אין נייעם היטלער־רייך, זיי האָבן נישט פּאַרטיידיקט די לעבנס־רעכט פון די באָפאַלענע שטאָטן. זיי זענען געוואָרן שותפים צו דער מעשה־חבלה. זיי האָבן אָנגעהויבן צו לעבן אַליין עפּעס ווי אין א פּרע־היטלעריסטישן צושטאַנד.

און לאָמיר שוין נישט רעדן וועגן די סאָציאַלע באַציאונגען אין זייערע לענדער אינעווייניק, וואָס דאָס האָבן די נביאים אַממערסטן געהאַט אין זינען. געוויס איז אין דער דעמאָקראַטישער געזעלשאַפט פּאַרוואַרצלט מער סאָציאַלער יושר און פּערזענלעכע פרייהייט ווי אַנ־דערשוואו, געוויס זענען דאָרטן די מעגלעכקייטן פון אויסבעסערן די

לאַגע שטענדיק פאַראַן, אויב נאָר די מאַסן פאַרשטייען ווי זיי צו באַנוצן. אָבער — די סאָציאַלע דיסהאַרמאָניע איז דאָך פאַרבליבן. נישט אומ־זיסט שרייבט שוין איצט דער בירמינגעמער פראָפעסאָר וו. ק. האַנקאָק, אַז „מיר וועלן מוזן ברענגען אונדזער געזעלשאַפט אין אָרדנונג נאָכן זיג אין דער מלחמה. די שאַרפסטע פראָבע פון אונדזער דערפאַלג נאָכן קריג וועט זיין די אָפשאַפונג פון אָרבעטסלאָזיקייט". מער נישט ווי אָפשאַפן אָרבעטסלאָזיקייט? אָזוי ווייט נאָר גייט די פאַנטאָזיע פון פּראָפעסאָר? מער נישט ווי אָט די אינציקע דערשיינונג האָט מאָראַליש פאַראומרייניקט דאָס לעבן פון די פּראָגרעסיווע פעלקער? זאָל מען דאָ, פאַרבייגייענדיק, נישט דערמאָנען דעם אומווירדיקן צו־שטאַנד אין וועלכן די פּראָגרעסיווע מלוכות האָבן געהאַלטן צענדליקער מיליאָנען פון זייערע „פאַרביקע" אונטערטאָנען אין דער גאָרער וועלט? נישט נאָר גוואַלטיקע עולות האָט מען אָפּגעטאָן לגבי אָט די ערלעכע קינדער פון דער גרויסער מענטשהייט־פאַמיליע; מען האָט זיך דורך דעם דערוואָרבן אומפרייַנט און שוגאים, וואָס וועלן זיך נאָך לאַנג הערן אין לויף פון דער מלחמה.

. . . אַן אַמעריקאַנער זשורנאַליסט, וואָס האָט באַגלייט די ענגלישע אַרמיי אין פראַנקרייך, האָט דערקלערט דעם 18טן יוני (1940): „א געלונגענע צוזאַמענאַרבעט פון שפּיאָנען און פאַררעטער האָט געבראַכן פראַנקרייך; די נאַציע איז געווען אויסגעפוילט פון אינעווייניק ווי אַן אַלטער בוים". שרעקלעכע ווערטער! דער שרייבער האָט אין זינען די מיליטעריש און פּאָליטישע אויסגעפוילטקייט פון פראַנצויזישן בוים; ער באַמערקט נישט אַז ער האָט גלייכצייטיק מיט כירורגישער שאַרפקייט אָנטפּלעקט די מאָראַלישע זינדן פון אַ געזעלשאַפט, — און נישט נאָר פון דער פראַנצויזישער אַליין. מען איז געווארן הילפלאָז אויפן שלאַכטפעלד, ווייל מען איז געווען „פארכאפט" פון דעם שונאס גייסט און מען איז געווען דערצו זעלבסטצופריידן און גייסטיק פויל. און אַ פאַר־היטלעריסטישע געזעלשאַפט פאַלט לייכט אַ קרבן פון דעם עכטן היטלעריזם.

די אייראָפּאַישע געזעלשאַפט האָט נישט דערקענט מיטן אייַ־גענעם כוח אירע חטאים אָדער פעלערן; אפילו די מיט אָזאַ דער־קענטעניש געבאָרענע סאָציאַליסטישע באָוועגונג האָט זיך נישט דער־הויבן צו דער אויפגאַבע. איז דער בראָך געקומען פון דרויסן, פון דער האַנט פון דעם שטן. דערפאַר איז אָזוי פאַרצווייפלט שווער געווען

צו באַקעמפן אים. ער איז שטאַרק מיט דער שוואַכקייט אונדזערער. כדי צו באַגעגענען אים מיט כוח און צו באַזיגן אים, מוז אין אונדז אַליין געשאַפן ווערן אַזאַ אַנטי־כוח, אַ נייער גייסט פון אַזאַ טיפן פאַרנעם און אַזאַ הויכן שוואונג, אַז ער זאָל ווירקן טיפער, העכער און שטאַרקער פון היטלערס אומהיליקן גייסט. נישט נאָר די פאַר־שטאַרקטע מיליטעריש באַוואָפענונג אַליין, נאָר אויך אַ ווידער־געבורט פון קראַנקן הומאַניסטישן גייסט וועט אים פירן צו דער מפלה.

דוכט זיך, סמנים פון אַ נייעם וועלט־בילד הויבן זיך אָן צו באַווייזן.

יוני, 1940.

פראָנצויזישער אָדער רוסישער שלום?

ווי מאָדנע עס האָט אָפּגעקלונגען די דערשיטערנדיקע ידיעה, אַז פראַנקרייך האָט שוין אונטערגעשריבן דעם וואַשינגטאָנער מיט היט־לערן. זינט אייביקע צייטן ליגט אַ טיפער צויבער אין דעם דאָזיקן וואָרט „וואַשינגטאָן", אין וועלכע שפראַכן מען זאָל עס נישט אַרויסרעדן. עס איז שוין מסתמא אַזוי אַ מענטשן פרייַען זיך מער מיטן אַוועקלייגן דאָס געווער ווי מיטן אַרויסציען דעם שווערט פאַר מלחמה. „אַרמיסטיס" — הייסט דאָך אָפּשטעלן בלוט־פאַרגיסן, צוריק־קערן זיך צום פרידלעכן לעבנס־וואַנדל, ווידער פאַראייניקט זיין מיט די נאַענטסטע און ליבסטע. אין די דעמאָקראַטישע לענדער האָט מען רעם שלום ליבער ווי אומעטום, און דאָס תלמודישע וואָרט זאָגט, אַז „תלמידי חכמים פאַרגרעסערן דעם שלום אין דער וועלט".

איך קען נישט פאַרגעסן אַ קליינע דערציילונג פון י. אָפּאַטאָשוס קינסטלערישער פעדער, וועלכע ער האָט פאַרצייכנט אין סעפטעמבער 1938. ער איז דעמאָלט געווען אין פּאַריז און האָט איבערגעלעבט די פראָבע־מאָביליזאַציע, וועלכע דאָלאַדיעס רעגירונג האָט אַראַנזשירט גלייכצייטיק מיט די היטלער־פאַרהאַנדלונגען אין מינכן. דערציילט ער ווי ער איז געשטאַנען אין פאַריזער מעטראָ (סאָבווויי), צונויפגע־דריקט צווישן די מענטשן. אין אייגעם אַ נאָכמיטאָג. פלוצים האָט ער דערהערט פון אַ ווינקל עפּעס ווי אַ שטיל געוויין פון אַ קינד, און אַז ער האָט זיך אַרומגעקוקט, האָט ער מיט שרעק דערזען אַ יונגן פראַנ־צויזישן סאָלדאָטל, אין דער פולער אַמוניציע, מיט דעם שטאָלענעם הוט אויפן קאָפּ. די הענט האָט ער געהאַלטן צוגעלייגט צו די אויגן, און ער האָט אין זיך אַריין ביטער געכליפּעט. ער איז מסתמא טאַקע געווען בלוט־יונג ווי אַ קינד, און האָט געשטאַמט פון דער טיפער פראַ־ווינץ. אַנישט וואָלט ער נישט געקענט זיצן אין אַ ווינקל פון אַ פאַ־ריזער, מיט מענטשן־אָנגעפילטן וואַגאָן, פאַרגעסן אַן זיי אַלעמען און ווייַנען. . . .

עס איז קיין צווייפל נישט: דער יונגער בחורל האָט נישט געוואָלט גיין אין קריג, מיט אַלע זיינע אברים און חושים האָט ער זיך געווערט קעגן אָט דעם מערדערישן געדאַנק. אָט אויף אַזעלכע פאַלקס־געפילן האָבן זיך דאָלאַדיע און די אַנדערע געשטיצט בעת זיי האָבן געלאָזן טשעכאָ־סלאָוואַקיע פאַלן. און עס איז באמת שווער צו פאַרדאַמען דאָס יונגע, בליענדיקע לעבן, וואָס שרעקט זיך פאַרן טויט. — צי האָב איך נישט אַליין, אַלס יונגער מענטש, אַמאָל אויך פאַרטיידיקט אָט דעם אומווילן פון סאָלדאַטן צו שטאַרבן?

אין מאָסקווע, אין 1917, בעת דעם ערשטן לעגאַלן צוזאַמענפאָר פון דער סאָציאַל־רעוואָלוציאָנערער פאַרטיי, האָט מען שטורמיש דע־באַטירט די פראַגע: צי זאָל רוסלאַנד וווייטער פירן דעם קריג? און איינער פון די בעסטע רעדנער, די איידעלע נשמה, פרוי ק, האָט זיך מיט פאַראַכטונג אָפּגערופן וועגן די פייגלינגס, די טרוסן־סאָלדאַטן, וואָס פאַרלאָזן דעם פראָנט, וואָס ווילן נישט פאַרטיידיקן מיט זייערע קערפערס די פרייהייט פון רוסלאַנד. . . . דער לשון איז געווען באַקאַנט, אָבער ער איז געווען נישט צוגעפאַסט צו אָט דער פיינפילנ־דיקער יונגער פרוי. האָב איך געשטעלט די פראָגע — אין מיין צאָרנ־דיקער רעדע יענעם טאָג — ווי האָט מען דאָס דעם מוט אָנצורופן יענע פאַרמאַטערטע און פאַרצווייפלטע מענטשן טרוסן, פייגלינגס? מען קען אָזא וואָרט פון פאַראַכטונג אָנווענדן לגבי אינצלנע מענטשן, אָבער דאָך נישט לגבי הונדערטער טויזנטער. זייערע אינטימע געפילן, אפילו זייער אָפּזאָגן זיך פון קריג, ווערן דעמאָלט פאַרוואַנדלט אין סאָציאַלע דערשיינונגען, נישט מער אינצעלפאַלן. און סאָציאַלע פאַקטן מוזן דערקלערט ווערן מיט גרעסערער טיפקייט און אַחריות.... זי, פרוי ק., האָט זיך מיט פרייד יאָרן לאַנג מקריב געווען פאַר דער רעוואָלוציע, אָבער זי האָט עס געטאָן מיטן פרייען ווילן, נישט ווי עפעס אַ שרייפל אין דער אַרמיי־מאַשין. מען זאָל האָבן דרך ארץ פאַר דעם מענטש־לעכן האָס צו בלוט־פארגיסן, אפילו ווען דאָס גייט קעגן אונדזערע פּאָליטישע אידעען. . . .

פונדעסטוועגן טראָג איך זיך אַרום די אַלע טעג מיט אַ געפיל פון שאַנד, נישט נאָר שמערץ, צוליב דעם וואָפענשטילשטאַנד פון פעטען און היטלער. איז דאָס באַרעכטיקט?

דער זכרון טראָגט אַזוי לייכט אַריבער צו יענער צייט, אויפן שוועל פון די ביידע יאָרן 1917 און 1918, וועו די אַקאָרשט געשאַפענע סאָוועט־

רעגירונג האָט אויך פאַרלאַנגט אַ וואַפנשטילשטאַנד און א תכפדיקן שלום. אָבער — ווי מען זאָל נישט זיין פאָליטיש געפאַרבט — וועט מען דאָך אַנערקענען ווי וועדיק, ווי ערלעך און מענטשלעך זענען יענע פאַרהאַנדלונגען געווען אין פאַרגלייך מיט די איצטיקע. ווי ריין און ציכטיק דערשיינט דאָך די עפאָכע פון ברעסט־ליטאָווסק אין ליכט פון דעם פינצטערן וואָלד פון סענט־קאַמפיען. מען האָט אונדז דעמאָלט (פון די לעגאַליסטישע און כלומרשט־פאַטריאָטישע קרייזן) באַשולדיקט, אַז מען האָט געבראָכן וואָרט צו די פאַרבינדעטע שותפים, אַז מען האָט זיי געלאָזן שטיין אַליין אין פעלד און טראָגן קרבנות, אַז רוסלאַנד אַלס אײנהייט מוז האַלטן וואָרט . . .

האָבן מיר, ערשטנס, געטענהט, אַז „רוסלאַנד" האָט געביטן איר רעזשים און לעבנס־סדר אַזוי טיף, אַז עס קען נישט פשוט איבערנעמען אויף זיך די זינד און די פליכטן פון צאַריזם. און, צווייטנס, האָבן מיר דעמאָלט געזאָגט צום וואַפנשטילשטאַנד נישט נאָר דייטשלאַנד, נאָר אַלע קריג־פירנדיקע מלוכות. מיטן גאַנצן האַרצן האָבן מיר געשטרעבט, אַז פראַנקרייך, ענגלאַנד, אַמעריקע זאָלן נעמען אַנטייל אין די פאַרהאַנדלונגען, נישט דערלאָזנדיק צו סעפאַראַטע אָפמאַכן. מען האָט זיי מער ווי איינמאָל געזאָגט צום געמיינזאַמען טיש דורך ראַדיאָס, דורך אָפיציעלע נאָטן. זיי האָבן זיך אָפגעזאָגט.

און עס איז דער שטאָלץ פון יענער צייט, אַ סימן לדורות, אַז רוס־לאַנד האָט — ביים פאַרמולירן די באַדינגונגען פון וואַפנשטילשטאַנד — געפאָדערט, אַז די דייטשן זאָלן נישט אַריבערפירן קיין אינאיינציקן סאָלדאַט פון דעם רוסישן פראָנט צו דעם פראַנצויזיש־ענגלישן. דער געדאַנק איז געווען אונטערגעזאָגט דער סאָוועטישער דעלעגאַציע פון די רוסישע מיליטער־לייט, וועלכע האָבן זי באַגלייט און בעסטאַרעט צו פאַרהיטן זי פון פעלערן. די דייטשן האָבן געמוזט אים אַנערקענען, און אין דעם איז געלעגן אַ גרויסער סימבאָליזשער באַטייט. מען האָט בשום אופן נישט געוואָלט שליסן אַ רוסיש־נאַציאָנאַלן שלום, פאַר־בונדן מיט געפאַרן פאַר יענע פעלקער, וועלכע האָבן זיך נישט צוגע־הערט צו רוסלאַנדס מאַנעוודיקער שטים. אָן זייערווילן און וויסן האָט מען דעמאָלט אין רוסלאַנד געשיצט זייערע אינטערעסן. צי האָט איצט פעטענס רעגירונג אַזוי אָפגעהיט די אינטערעסן פון ענגלאַנד, איר פאַרבינדעטן נאָך מיט אַ טאָג פריער?

. . . און אַז די צווייטע דראַמאַטישע פאַזע האָט זיך אָנגעבויבן, —

די שלום־דעבאַטן אין ברעסט־ליטאָווסק — האָבן מיר ווידער אַלץ געהאָפט צוצוציען צום טיש די אַנדערע שטאַטן. איך געדענק אַ שפּעטן ווינטער־אָוונט סוף 1917 ווען איך בין געזעסן בייַ לענינען אין קאַבינעט און טראָצקי איז אויפגערעגט אַריינגעקומען אין צימער. ער האָט מיטגעטיילט, אַז אָקאָרשט האָט ער דערהאַלטן פון דעם פראַנצויזישן באַטשאַפער אין פעטראָגראַד, מ״ר נולאַנס, אַן אינלאַדונג צו זיך. ווער ווייסט — האָבן אַלע מיט אַ פריידיקן אומרו געטראַכט — אפשר וועלן „זיי״, די אַנטי־דייטשע מלוכות, זיך לאָזן רעדן און וועלן נעמען אַנטייל אין די פאַרהאַנדלונגען? טראָצקי האָט כלומרשט מיט חוזק געפרעגט לענינען אין וואָס פאַר אַן אַנצוג ער זאָל אַהין גיין, און לענין האָט ערנסט געעצהט אַנצוטאָן זיך גוט, אַנשטענדיק, ווייל דאָס איז דאָך דער ערשטער אָפיציעלער שמועס מיט זיי . . . ליידער איז דערפון גאָרנישט געווארן. אָבער די דעבאַטן אין ברעסט־ליטאָווסק זענען אַנגעגאַנגען אפן. קיין שום באַהעלטענישן פון די געווזענע שותפים־רעגירונגען האָבן אונדזערע פאַרטרעטער ניט צוגעלאָזן. יענע האָבן געקענט קלאָר זען, אַז מיר האָבן נישט געהאַט בדעה צו פאַרראַטן זייערע אינטערעסן אין געהיימע אָפמאַכן מיט זייער שונא אין פעלד.

און שפּעטער איז געקומען דער גרויסער טאָג פון 10טן פעברואַר 1918 וועלכן עס איז שווער צו פאַרגעסן עד היום. די דייטשן האָבן זיך אַלץ מער און מער געשראָקן פאַר דעם „גייסט״ פון ברעסט־ליטאָווסק; אייגער פון זיי האָט דערקלערט, אַז די רוסן פירן זיך אויף אַזוי ווי ווען זיי וואָלטן געווען די זיגער (אַזוי איז עס טאַקע היסטאָריש געווען!). דעמאָלט האָט עס דער גענעראַל האָפמאַן געגעבן אַ קלאָפ אין טיש און האָט אולטימאַטיוו פאַרמולירט די דייטשע פאָדערונגען: אָפּטרעטן די באַלטישע פראָווינצן, פוילן, אוקראַינע אאַז״ו. אויף דערויף האָט טראָצקי אין נאָמען פון דער סאָוועטישער דעלעגאַציע (ד. ה. פון דעמאָלטדיקן רוסלאַנד) דערקלערט: נישט שלום און נישט מלחמה! מיר וועלען נישט פירן וויטער דעם אימפעריאַליסטישן קריג און פאַרגיסן אומשולדיק בלוט פון דייטשע פאָלקס־מענטשן; מיר וועלן אָבער אויך נישט אונטערשרייבן דעם אימפעריאַליסטישן שלום, וועלכער גיט אָפּ אין שקלאָפערייַ צום דייטשן רויב־שטאַט אַ ריי פריַיע פעלקער; אַ שלום, וואָס פאַרראַט אונדזער פאָדערונג פון אינטערנאַציאָנאַלן פרידן. . . .

די דייטש־עסטרייכישע דעלעגאַטן, די אין פייער און וואַסער

געזאָטענע דיפלאָמאַטן, זענען געבליבן זיצן ווי געפלעפט. דער גע־
לערנטער יוריסט קריגט האָט געזומען שטאַמלען אַז נישטאָ אין דער
געשיכטע אַזאָ פרעצעדענט. דער פאַרזיצער האָט געפרעגט די רוסן
צי וועלן זיי נישט דערקלערן דעם מיין פון זייער באַשלוס. אָבער
טראָצקי האָט געלאַסן געענטפערט, אַז ער האָט מער נישט צוצולייגן
צו זיינע ווערטער, — און די סאָוועט־דעלעגאַציע האָט זיך אויפגעהויבן
פון די פלעצער.

אָט דער באַשלוס איז געשטיצט געוואָרן פון דער גרעסטער צאָל
באָוואוסטזיניקע טוער אין לאַנד. ער האָט אין טיפסטן זינען אַנט־
שפראָכן דער פאָליטישער און מאָראַלישער לאָגע פון דער רעוואָלוציע.
מען האָט דעמאָביליזירט אפיציעל די אַרמיי, ווייל זי איז פאַקטיש
געווען צום גרעסטן טייל צעבראָכן און ווייל מען האָט נישט געטאָרט
זי ווידער שיקן אין פייער. און מען האָט גלייכצייטיק נישט אַנדער־
קענט דעם ברוטאַלן סיסטעם פון פעלקער־פאַרשקלאַפונג, וועלכן דייטש־
לאַנד האָט אונדז געוואָלט אָנווארפן אונטער דער מאַסקע פון שלום.
איך געדענק מיט וואָס פאַר אַ שטאָלצער פרייד מיר האָבן דעמאָלט
פאַרטיידיקט די דאָזיקע, צווישן מאָל נעגאַטיווע, פאַרמול. מיר האָבן
געזען אין איר די העכסטע מדרגה פון ראַדיקאַל־הומאַניטאַרן געדאַנק.

פאַרוואָס האָט איצט פראַנקרייך נישט אָנגענומען די זעלביקע פאַר־
מול ? אויב זי איז געווען אזוי אויסגעשעפט, אַז איר אַרמיי האָט מער
נישט געקענט פירן מלחמה, האָט זי געלאָזט אָפשטעלן זיך אויפן שלאַכט־
פעלד, אפילו דעמאָביליזירן זיך, אפילו אפשר צעשטערן אירע כלי זיין.
אָבער זי האָט נישט געטאָרט אונטערשרייבן א רויבערישן שלום, וואָס
פאַרקנעכט איר אַליין און פאַרוואַנדלט זי אין אַ קריגס־אינסטרומענט
פון היטלערן. וואָס פאַראַ גרעסערע געפאָרן האָבן איר געקענט באַ־
דראָען, מצד היטלערן, אויב זי וואָלט זיך נישט אונטערגעגעבן צו אים
אפיציעל און לעגאַל ? ער וואָלט באַזעצט דעמאָלט נישט צוויי דריטל,
נאָר דאָס גאַנצע לאַנד מיט זיינע חילות ? וואָלט די רעגירונג געקענט
צוריקציען זיך קיין אפריקע אָדער ווי נישט איז, אַבי נישט אַרונטער־
לאָזן די פאָן פון א פראַנקרייך, וואָס געהערט דער מענטשהייט, נישט
נאָר דער פראַנצויזישער נאַציע אַליין. וואָס וואָלט זיי היטלער געקענט
אָנטאָן מער אין צער און שאַנד ווי ער האָט עס שוין געטאָן ביז איצט ?
מיט דעם פאַרהאַנדלען און אונטערשרייבן דעם „שלום" האָבן זיי אָבער
געכשרט אים, געכשרט און לעגאַליזירט דעם גרעסטן רויבצוג פון דער

געשיכטע. (אַזוי ווי זיי האָבן אין די פריערדיקע יאָרן לעגאַליזירט זיינע פּאַרבערעכן לגבי איינצל־בירגער). נאָך ברעסט־ליטאָווסק פון 10טן פעברואר 1918, איז קייזער־דייטשלאַנד געשטאַנען פּאַר דער וועלט מיט קינס צייכן פון פּאַרבערעכער. נאָך קאַמפּיען פון יוני 1940 שטייט היטלער־דייטשלאַנד מיטן לאַרבער־קראַנץ פון א לעגאַלן דערהאַבערער.

. . . און דערנאָך איז געקומען די דריטע, די טראַגישע פּאַזע פון דעם קאַמף פּאַר שלום. דייטשלאַנד האָט זיך אויפגעכאַפּט פון איר דערשטוינונג און האָט דערקלערט, אַז פון 14טן פעברואַר אָן איז דער וואַפנשטילשטאַנד פאַרענדיקט און איר אַרמיי וועט ווידער פירן קריג. די וועלט זענען נישט געבליבן אויפן פּאַפּיר. אין צפון איז באַלד פאַרנומען געוואָרן די פעסטונג דווינסק, אין דרום — די שטאָט לוצק. די חילות האָבן מאַרשירט אויף פּסקאָוו און מינסק. זייער ציל האָט מסתמא געזאָלט זיין פּעטראַגראַד . . . מען קען זיך פאַרשטעלן די אויפרעגונג, דעם כעס, די פאַרצווייפלונג, וואָס האָט אַרומגעכאַפּט די רוסישע מאַסן, בעת זיי האָבן דערזען ווי זייער חלום איז אויס־געוואָרנען.

דעמאָלט איז עס לענין אַריבערגעגאַנגען צום אָנגריף. ער האָט שוין לאַנג געשטרעבט צו א וועלכן נישט איז אָפּמאַך מיט דייטשלאַנד, כדי צו באַוואָרענען זיין ראָטן־רוסלאַנד. ביז איצט האָט ער געפירט זיין ליניע במסתרים, אין דער פאַרבאַנגענקייט פון צענטראַל־קאָמיטעט פון זיין פּאַרטיי. איצט, אַז דער שאַרף פון דעם דייטשן מעסער איז שוין געלעגן איבערן קאָפּ פון לאַנד, איז ער אָפן אַריבער צום אָנגריף; ער האָט שטרענג פאַרלאַנגט פון זייַנע לייט צו שליסן תכף א וועלכן נישט איז, מעג זיין אפילו א שמוציקן, שלום־אָפּמאַך, כדי צו ראַטעווען די רעוואָלוציע. אונטערן נאָמען „פּעטראָו" האָט ער געגומען פאַר־עפנטלעכן אין דער „פּראַוודאַ" לאַנג־אָטעמדיקע אַרטיקלען קעגן דער קינדישקייט, אומזיניקייט, לעכערלעכקייט פון א ווייטערדיקן קאָמף קעגן אָט דעם שטאַרקן, מיט וואָפן באַלאַדענעם, העכסט־אַרגאַניזירטן אימפּעריאַליסטישן שונא. ער האָט מיט א כיון מגזם געווען די קראַפט פון דעם קעגנער און צו־נישט געמאַכט די כחות פון א מעגלעכער פאַר־טיידיקונג. ער האָט כסדר דערמאַנט דעם אמאַליקן „טילזיטער שלום", וואָס פרייסן האָט געמוזט שליסן מיט נאַפּאָלעאָנען אין דער שעה פון איר שוואַכקייט, א שלום, וואָס האָט אָבער דאָך נישט פאַרניכטעט דאָס לאַנד אויף אייביק. . . .

מען האָט תכף דערקענט דעם נוסח און דעם לשון פון דעם דאָזיקן פּעטראָוו. דאָס איז לענין אַרויס מיט אַלע זיינע מיטלען פון איבערצייגונג און דעמאַגאָגיע כדי גייסטיק און מאַראַליש צו דעזאָר־גאַניזירן זיינע קעגנער. ער איז געוואוינט געווען דערצו פון זיינע עמיגראַנטן־קאַמפן אין צענדליקער יאָרן. און היות ער האָט דערביי שטאַרק אַרויסגערוקט זיין פּערזענלעכן איך־אייגפלוס, האָב איך, צווישן אַנדערע, אַנגעהויבן פּאַרעפּנטלעכן אַרטיקלען קעגן אים (אין דער טאָג־צייטונג פון די לינקע סאָציאַל־רעוואָלוציאָנערן „זנאַמיאַ טרודאַ"). איינער פון זיי האָט געטראָגן דעם אַרויסרופּנדיקן קעפּל: „אַלערהעכסטע גדאַנקען" („אווגוסטיישיע מיסלי"). איך האָב זיך נישט אָפּגעשטעלט מיט דער קריטיק פון זיין קאַפּיטולאַציע־ליניע, נאָר אויפגעטראָטן בכלל קעגן דעם דיקטאַטאָרישן כאַראָקטער פון זיינע אַרגומענטן, — קעגן דעם ווילן אַרויפצווינגען זיין פּאַרשלאָג אויפן פּאָלק מיטן אויטאָריטעט פון זיין פּערזאָן. אָזא סטיל טאָר נישט אַרייַנדרינגען אין דעם עפּנט־לעכן לעבן פון אַ סאָציאַליסטישן לאַגד. . . .

לענין איז געווען אויפגעבראַכט קעגן מיר, און האָט שפּעטער מיט פּאַרדרוס געשריבן וועגן דער „טיפּישער שטיינבערגשער פּראַזע"; ער האָט געמיינט מסתמא די גרענעצלאָזע רעוואָלוציאָנערע באַגייסטע־רונג פון די יונגע. אָבער ער האָט געהאָט קעגן זיך נישט נאָר אונדזער באַוועגונג; אויך אין זיין אייגענעם צענטראַל־קאָמיטעט האָט ער (אין דער נאָכט צום 8טן פעוואָראַל, וועו עס איז אָנגעקומען די ידיעה וועגן פּאָלן פון דער שטאָט פסקאָוו) אויסגערונגען אַ מערהייט פון נאָר אייַן שטים. די באָלשעוויקעס האָבן דעמאָלט באַשלאָסן — אונטער זיין דרוק — צו שיקן אַ טעלעגראַם קיין בערלין מיט אַן אָנפראָגע וועגן די „אָנטגילטיקע" שלום־באַדינגונגען. פונקט אָזא מין אומבאַדייטנדיקע מערהייט האָט ער אויסגעפועלט ביי די זיבן לינקע סאָציאַליסטן־רעוואָ־לוציאָנערן — מיטגלידער פון דער רעגירונג — וועלכע מען האָט אויף גיך צונויפגערופן אין יענער נאָכט. האָט שוין טראָצקי געקענט צוזעצן זיך אין אַ פינצטערער שטימונג צום טיש און אָנהויבן שרייבן דעם טעקסט פון דער טעלעגראַמע.

איך בין געווען דערביי ביי אָט דער זיצונג, אין דער שפּעטער שעה פון דער נאָכט. אָלע האָבן זיך געפילט אומהיימלעך, ניין, באמת אומגליקלעך ביי דער אויספירונג פון דעם דאָזיקן אָקט. אויב עס איז דאָ אַ כבוד התורה, איז דאָ אויך אָזא זאָך ווי דער כבוד פון אַ רעוואָ־

לוציע, וואָס האָט צוגעזאָגט דער מענטשהייט עפּעס דערהויבנדיקעס. דער כבוד האָט איצט געזאָלט פון אונדז אַליין געשענדעט ווערן, בעת מיר זענען געווען גרייט אָנצודערקענען דעם נצחון פון דעם פאַלק־שונא. אַ ריי באַלשעוויסטישע פירער, יאָפע, קרעסטינסקי, זינאָוויעוו (וואו זענען זיי הייַנט צו־טאָג?) זענען אַרומגעגאַנגען שוואַרץ ווי די נאַכט, וועלכע האָט דראָענדיק אַריינגעקוקט אין די פענצטער פון דעם „סמאָלני־אינסטיטוט". מאַריאַ ספּירידאָנאָוא, די פאַרקערפערונג פון ברויזענדיקן רעבעלישן גייסט, איז געשטאַנען ווי אַ פארמשפּטע נעבן דער וואַנט. זי האָט אָקאָרשט, אין נאָמען פון די אויסגעמאַטערטע מיליאָנען פויערים, געזאָגט יאָ צום אָפּשיקן פון דער פאַטאַלער טעלע־גראַמע, — אָבער איר גאַנץ וועזן האָט זיך געשטעלט קעגן אָזאַ באַשלוס. מער נישט לענין, וואָס האָט זיך מיט דער גרעסטער געמיטלעכקייט געווענדעט בייַ אויוון, האָט געקוקט אויף אַלעמען מיט רו אין זיין גע־וויסנלעכן לצנותדיקן בליק. „רעוואָלוציאָנערן מוזן קענען אָננעמען שוועריקייטן בשעת זיי שאַפן דעם נייַעם סדר" — האָט ער די גאַנצע צייט געזאָגט מוסר זיינע חברים.

מען האָט די טעלעגראַמע אָפּגעשיקט און מען איז זיך שנעל מיט שוועריקייטן פאָנאַנדערגעגאַנגען. אַז דער צענטראַלער עקזעקוטיוו־קאָמיטעט פון די סאָוועטן (דער סאָוועט־פאַרלאַמענט) האָט זיך דעם נעקסטן טאָג עקסטרא פאַרזאַמלט, און אַז די שאָטנס פון דער פאַרגאַנ־גענער נאַכט זענען פאשוואונדן אין דעם שטראַלענדיקן ליכט פון רוסישן ווינטער־טאָג, האָט אויסגעבראַכן דער שטורם. נישט נאָר אונזער באָוועגונג, נישט נאָר די געמעסיקטע סאָציאַליסטן פון אַלע ריכ־טונגען, נאָר אויך אַ באַדייטנדיקע צאָל פון פירנדיקע באַלשעוויקעס (בוכאַרין, ראַדעק, קאַלאָנטאַי) האָבן געשטורעמט קעגן לענינען. די לעצטע האָבן אפילו אָנגעהויבן אַרויסגעבן אין מאָסקווע אַן אייגענעם זשורנאַל קעגן דער „פּראַוודאַ". מען האָט מיט גבורה אַרויסגעשטעלט אַ פּראָגראַם פון „רעוואָלוציאָנערן קריג" אָדער „רעוואָלוציאָנערן אויפ־שטאַנד" קעגן דייטשן אָנגריף. לענין האָט אָבער נישט פאַרלוירן זיין זיכערקייט און האָט שוין דאָסמאָל באַקעמפט די „בוכאַרינשע פראַזע". דעם 21טן פעוואָראָל איז אָנגעקומען דער דייטשער ענטפער־אולטימאָטום. מען האָט איצט פון אונז פאַרלאָנגט: אָפּצוטרעטן פוילן, ליטע, באַלטישע פראָווינצן, אַ הויכע קאָנטריבוציע און נאָך און נאָך זאָכן. אונדזער ענטפער האָט געזאָלט געגעבן ווערן אין משך פון 48 שעה.

פּאַרשטייט זיך, אַז איצט — פּנים אל פּנים מיט דעם ברוטאַלן פויסט פון אימפּעריאַליזם — האָבן מיר אַלע געזאָגט: ניין! פּאר־שטייט זיך, אַז לענין האָט אויף דערויף געענטפערט: יאָ! („וואָלט איר מיר געפּאַלגט פריער — האָט ער געטענהט — וואָלט איר געהאַט בעסערע באַדינגונגען . . . איצט מוזט איר אַננעמען אָט די באַדינ־גונגען . . . אַז נישט וועט זיין נאָך ערגער"). די באָלשעוויסטישע פּאַרטרעטער פון פוילן, לעטלאַנד, עסטלאַנד (וואָס האָבן איצט געזאָלט אַריינפּאַלן אין דעם קייזערס הענט) האָבן געשוואַנקט צווישן דער לאָיא־ליטעט צו לענינס פּאַרטיי און דער טריישאַפט צו זייערע אייגענע אר־בעטער־מאַסן. א שווערער קאַמף איז אַנגעגאַנגען ביי די באָלשעוויקעס. ביי אונדז איז אַבער געווען כמעט ווי אייניקייט.

איך געדענק די זיצונג פון אונדזער צענטראַל־קאָמיטעט, וועו מען האָט געזאָלט צום לעצטן מאָל באַקרעפטיקן אונדזער ליניע. אין איילעניש האָבן מיר זיך פאַרזאַמלט אין עפּעס א צופעליקן פלאַץ. א געמיש פון טיפן אומרו און יוגנטלעכער רעבעלישקייט האָט אַלעמען אַרומגענומען. מען האָט געוואוסט וועגן וואָס עס האָט זיך דאָסמאָל געהאַנדלט. נישט נאָר וועגן ענטפער צו דייטשלאַנד און די גרויסע געשעענישן, וואָס מוזן קומען נאָך דערויף. עס איז פאַר אונדז אויפ־געשטאַנען אויך דער שאָטן פון א טיפן קאַנפליקט מיט לענינען און זיין פּאַרטיי, פון א נייער, אפשר פּינטלעכער איבערגרופירונג פון די פּא־ליטישע כוחות אין דער רעוואָלוציע. און מיר האָבן גוט געוואוסט, אַז אַרום אונדז שטייען מיט אַנגעשטרענגטע פנימער און צוזאַמענגע־ביילטע פויסטן די קעגנער פון דער רעוואָלוציע בכלל. זיי וועלן אויס־נוצן יעדן פאַלשן שריט אָדער יעדן אינערלעכן ריס אין דעם פירענדיקן לאַגער פון לאַנד . . .

מען איז געזעסן אין זעלישן אומרו, מען איז געווען אויסגעמאַטערט פון דעם פיל־טאַגיקן קאַמף, אַבער איבער די געזיכטער האָט געפלא־טערט א גייסט פון אומדערשיטערלעכן גלויבן און פון גרייטשאַפט צו קרבנות. דער קריייז אַרום לענינען איז באַשטאַנען פון מענטשן נאָענט צו פופציק יאָר; דער פירענדיקער קריייז דא — פון יוגנט נעענטער צו די דרייסיקער יאָרן. דער אייניציקער גריי־גרויער מאַן צווישן אונדז איז געווען מאַרק נאַטאַנסאָן. א פּיאָנער פון דער רוסישער סאָציאַליס־טישער באַוועגונג, א קאָנספּיראַטאָר פון א פּאָר דורות רעוואָלוציאָנערן. אַבער די יונגע, וואָס זענען דא געזעסן האָבן געטראָגן די היסטאָרישע

אחריות מיט דעם זעלביקן ערנסט ווי די אַלטע אַנדערשוואו.

אין דער מיט פון בערוועזע רעדעס און שאַרף־קלינגענדיקע רעזאָלוציעס האָט מען עפּעס אַרויסגענומען פון די טעשלעך און אויף גיך געגעסן. קיין געאַרדנטן טאָג־לעבן האָט מען דעמאָלט נישט געפירט. מען האָט שוין מער נישט דיסקוטירט די הויפּט־פראָגע פון דייטשן אולטימאַטום: מען האָט אים פשוט אָפּגעווארפן. געשטאַנען פאַר די אויגן איז די ווייטערדיקע פראָגע: ווי אַמשנעלסטן און בעסטן צו באַוואָפענען די מאַסן קעגן דעם שונא, וואָס וועט זיך באַלד וואַרפן אויפן לאַנד. אַ צוקונפט פול מיט סודות און געפאַרן האָט זיך געהאַט אויס־געשפּרייט פאַר אונדז, אַבער מען האָט זי אַנגענומען מיט זיכערקייט און שטאַלץ. ווי היינט דערמאָנן איך זיך מיינע פליכטיקע געדאַנקען אין יענער זיצונג. אָט אַזוי, אין אַ פשוטער און לייכטער סביבה ווערט געמאַכט געשיכטע? . . . פון די שטימען פון אָט די מענטשן קען אָפּהענגען דער גאַנג פון געשעענישן? . . . אומפאַרשטענדלעך, און דאָך רעאַל . . . מיר וועלן זיך אַמאָל דערמאָנען אַן אַזאַ זיצונג . . .

:: :: :: ::

דעם 23טן פעברואַר, אין דעם אָוונט וועז דער 48 שעה־אולטימאַטום איז אויסגעגאַנגען, האָט זיך פאַרזאַמלט דער צענטראַל עקזעקוטיוו־קאָמיטעט פון די סאָוועטן אין טאָוורישן פּאַלאַץ. די העכסטע אינסטאַנץ האָט געדאַרפט אַנגענעמען דעם לעצטן באַשלוס. פאַר אונדז אַלעמען (אויך פאַר די באַלשעוויקעס מסתמא) איז דאָס געווען אַ טרויעריקער אָונט. אין דעם פּאַלאַץ, וואָס האָט געהאַט איבערגעלעבט שוין נישט איין רעוואָלוציאָנערן שטורם, האָט מען דאָסמאָל געדאַרפט רעדן וועגן קאָפּיטולאַציע. עס איז פאַראַן אַ באַזונדערע טראַגיק אין אַ מפלה, וואָס וועלט דורכגעלעבט נישט אין געהיים, וועז מען קען באַהאַלטן די אויגן פון שאָנד, נאָר בפני עם ועדה וועז זי וועלט, אַזוי צו זאָגן, פאַר־הונדערטפאָבט פאַר אַלעמענס אויגן. עס איז באַשטימט געווארן, אַז פון די ביידע רעגירנדיקע פּאַרטייען (באַלשעוויקעס און לינקע סאָצי־אַליסטן רעוואָלוציאָנערן) זאָלן רעדן צו צוויי רעדנער: אייגער פאַר אַנגעמען דעם אולטימאַטום, דער אַנדערער — קעגן. לענין און ראַדעק זענען עס געווען פאַר און קעגן פון יענער פּאַרטיי. פון אונדז האָבן געזאָלט רעדן קאָמקאָו קעגן, און ספּירידאָנאָוא — פאַר. לענין האָט שטאַרק געוואָלט האָבן איר אונטערשטיצונג ווי די שטים פון דעם אַרגאַניזירטן פויערטום. אַבער אַז עס איז שפּעטער געקומען איר צייט

צו רעדן, האָט זי געשוויגען. מען האָט זי געפרופן ביים נאָמען עטלעכע מאָל, זי האָט זיך נישט אָפּגערופן. זי האָט נישט געקענט גיין קיגן איר אייגענער נאַטור און קיגן דעם וויל פון איר באַוועגונג, וואָס דאָס איז געווען ביי איר אייגס.

מיט דער זעלביקער זיכערקייט און פון אויבן אַראָפּיקייט ווי שטענדיק, האָט לענין דאָ וויידערהאָלט זיינע באַקאַנטע אַרגומענטן: „טילזיטער שלום", אַרויסראַטעווען זיך פון אימפעריאַליסטיש גפאַנגל; צוואוענדן זיך צום סאָציאַלן אויפבוי; אָפּהיטן די סאָוועטן־מאַכט, — דאָס זענען געווען די אַרגומענטן. קיגן זיי האָט מיט איינגעהאַלטענעם הומאָר געערעדט ראַדעק. נישט קיין ראַטעווען זיך אין דער. עפּאָכע פון אָ וועלט־קריג; פּאַרקערט, די אימפעריאַליסטן וועלן זיך צונויפּרעדן אויפן חשבון פון רוסלאַנד; מען וועט דערשטיקן דעם אויפקום פון דער דייטשער רעוואָלוציע; געשטעלט אויף זיך אַליין, זענען מיר פאַרפאַלן . . . קאַמקאָוו, ווידער, האָט דערמאָנט מיט פאַרביטערונג די פייערלעכע צוזאָגן צו דער וועלט. פון וואָגען נעמט זיך אָט דער פאַנישער שרעק פאַרן דייטש? . . . רוסלאַנד איז אומבאַזיגבאַר שוין צוליב אירע גאַגאַנגראַפישע שטחים . . . וועלן זיי נעמען פּעטראָגראַד וועלן מיר אָפּטרעטן ביז מאָסקווע, ביז צו דער וואָלגע, ביז צום אוראַל. מען וועט אומעטום אַרגאַניזירן דעם אויפשטאַנד, און דערמיט וועקן דעם רעבעלישן גייסט פון דער וועלט . . . אויפהאַלטן די סאָוועטן־מאַכט? וואָס טויג זי אָבער וועו איר רעוואָלוציאָנערער אינהאַלט וועט זיין אויסגעלייגדיקט? מען האָט דאָך נישט געשטרעבט צו דער מאַכט אַלס אַזעלכער . . . אין דעם זעלביקן נוסח איז אויך געהאַלטן געווארן מיין רעדע.

לענין האָט זיך צוגעהערט צו די רייד, אפשר אַביסל מער ווי שטענדיק פאַרזאָרגט, און האָט צו זיך געשמייכלט. אָט דער פונקט פון דער סאָוועטן־מאַכט איז פאַר אים געווען אָ סך וויכטיקער ווי קאַמקאָוו און אַנדערע האָבן פאַרשטאַנען. ער האָט טאַקע דער „פראַלעטאַרישער מאַכט", אין דעם געניוען פאַליטיש־מיליטעריישן און עקאָנאָמישן זינען, צוגעגעבן גאָר אָ באַזונדערע באַדייטונג. אָ באַדייטונג וועלכע די סאָציאליסטן פון אַלע אַנדערע ריכטונגען האָבן ביז דעמאָלט קיינמאָל נישט איינגעזען. צוליב דער איינהאַלטונג פון דער מאַכט, דער ערשטער אין דער וועלט־געשיכטע, האָט לענין געהאַלטן פאַר מעגלעך און אפילו פאַר נויטוועגדיק מקריב צו זיין „צייטווייליק" אַלע סאָציאַליסטישע

צוזאַגן און פֿלענער. די אַנדערע רוסישע סאָציאַליסטן האָבן, אין אַ דורות־לאַנגן קאַמף קעגן צאַריזם און קאַפּיטאַליזם, אַזוי פיינט באַקומען אַלע פּאַרמען פון דעספּאָטיע און באַהערשונג, אַז זיי האָבן געהאָסט יעטוועדן אַפּאַראָט פון מלוכה־גוואַלט און מאַכט: זיין אַרמיי, זיין פּאָליציי, זיין דיפּלאָמאַטיע. לענין און זיינע מקורבים האָבן נישט נאָר באַקעמפט די מאַכט־אַפּאַראָטן, נאָר זיי האָבן אויך גלייכצייטיק שטודירט זיי, באַוואונדערט זיי און אין פּרינציפּ אָנגענומען זיי פּאָר זייערע צו־קונפטיקע פלענער. זענען זיי דאָך אין תוך געווען מאַכט־סאָציאַליסטן, נישט פרייהייט־סאָציאַליסטן.

צי איז לענין אַלס פּערזאָן געווען דורשטיק נאָך מאַכט? — איז נישט וויכטיק. וויכטיק איז, אַז ער האָט געוואָלט די מאַכט פּאַר דעם פּראָלעטאַרישן קלאַס, און ער האָט זיך אידענטיפיצירט מיט דעם קלאַס. און אַז דער דייטשער אולטימאַטום האָט אַוועקגעשטעלט פּאָר אים די פּראָגע: טרייסטפּט צו דער סאָציאַליסטישער אידעע אָדער אויפהאַלטונג פון דער סאָוועטישער מאַכט — האָט ער אָן וואָקלענישן אָנגענומען דאָס צווייטע. אין דעם איז געלעגן דער היסטאָרישער באַטייט פון דעם ביטערן קאַמף אַרום „ברעסט־ליטאָווסק". לענינס בלינדע באַגייסטערונג פּאַר דעם מאַכט־פּרינציפּ האָט געוואָרפן איר טונקעלן שאָטן פּאַראויס נישט נאָר אויף דעם גאַנג פון די געשעענישן אין זיין צייט, נאָר אויף דער גאַנצער רוסישער אַנטוויקלונג זינט דעמאָלט ביז היינט.

מען איז צוגעטראָטן צו דער אָפּשטימונג. די אייגענהאַלטענע אויפרעגונג האָט זיך ביי אַלעמען נאָכמער פּאַרטיפּט. אויבן, אויף דער גאַלעריי, זענען געזעסן אין שפּאַנונג די וויניקע געסט, וואָס מען האָט צוגעלאָזט צו דער דאָזיקער געשלאָסענער זיצונג. אין דעם גרויס־אַרטיקן זאָל, וואָס האָט שטענדיק אַריינגענומען טויזנטער מענטשן, האָבן דאָסמאָל נאָר אַ פּאָר הונדערט געמוזט אָננעמען דעם גורלדיקן באַשלוס. די ליידיקע בענק אַרום, די שפּעטע שעה פון דער נאַכט, דער טיפּער אומרו פון דער לאַגע, אַלץ צוזאַמען האָט געדריקט אויף אַלעמענס הער־צער. דזשערזשינסקי, וואָס איז תמיד אַזוי טריי געווען צו לענינען, האָט איצט מיט אַ פּאַרווירטן געזיכט און צעשויבערטע האָר געקוקט אויף אים פון אַ זייט. די נשמה פון אָט דעם מענטשן — דעם טשעקאַ פירער — האָט געזאָלט זיין נאָר שטאָל און אייזן. זי איז אָבער איצט צעריסן געוואָרן צווישן די ביידע לאָיאַליטעטן: צו לענינען און צו

זיין פּוילישן לאַנד. דער קאַלט־סיסטעמאַטישער פּאַרזיצער, סווערדלאָוו, האָט געזומען דורכפירן די אָפּשטימונג, ביי וועלכער יעטווידער האָט געזאָלט אויסרופן יאָ אָדער ניין.

די וואָס האָבן געפּאָדערט די אָפּוואַרפונג פונעם אולטימאַטום האָבן אַרויסגערופן זייער „ניין" מיט אַ לויטער, קלאַנגפולער שטים. די אַנדערע, די באַלשעוויקעס, האָבן מיט זיכערע אָדער שטילערע שטימען אָפּגערופן זיך מיט „יאָ". אַ גאַנץ גרויסער טייל פון זיי האָט זיך אָפּ־געהאַלטן פון אָפּשטימונג. די מערהייט איז געווען פּאַר לענינען. אַז סווערדלאָוו האָט פּראָקלאַמירט די צאָלן: 113 — פּאַר, 85 קעגן, 45 אָפּגעהאַלטן זיך — האָט זיך פון אַ פּלאַץ דערהערט די האַנט־פּאַטשערייַ פון איינעם אַ באַלשעוויק. זיינע פּאַרטיי־הענט האָבן נישט געקענט אָפּהאַלטן זיך פון באַגריסן דעם רעזולטאַט. אָבער פון אַלע זייטן האָט מען זיך אַ ווערף געטאָן איינצושטילן אים. „שעמט איר זיך נישט?" — האָט איינער אויסגערופן צו אים. עס איז געווען 2 אַזייגער אין דער נאַכט.

מען איז זיך פונאַנדערגעגאַנגען, און די פּאַלקס־קאָמיסאָרן האָבן זיך צוריקגעצויגן אין אַ צימער הינטער דעם זאַל. לענין האָט שוין געהאָט צוגעגרייט דעם טעקסט פון דער טעלעגראַמע, וואָס האָט געזאָלט תיכף אָפּגיין קיין בערלין. די רעגירונג האָט איצט געדאַרפט אויספירן דעם באַשלוס פון דעם צענטראַל עקזעקוטיוו־קאָמיטעט. און אַ רעזאָלוציע אין דעם גייסט איז רעדאַגירט געוואָרן ביי אָט דער זיצונג. רעזאָלוציעס פון דער רעגירונג פלעגן מערסטנס אונטערגעשריבן ווערן פון פּאָר־זיצער, לענין, און עטלעכע קאָמיסאָרן, אָחוץ דעם סעקרעטאַר. אַז לענין האָט אונטערגעזרוקט די איצטיקע רעזאָלוציע צו מיר, האָב איך גע־ענטפערט, אַז איך וועל זי נישט אונטערשרייבן. „פאַרוואָס ?" — האָט ער מיט א זיכטבאַרער אומצופרידנקייט געפרעגט. „דאָס איז איצט דער אָפּיציעלער באַשלוס פון ב. א. ק. און די רעגירונג מוז אויספירן".

— יאָ — האָב איך געזאָגט — אָבער מען קען אַרויסטרעטן פון דער רעגירונג כדי אים נישט אויסצופירן.

האָט ער די רעזאָלוציע געגעבן אונטערצושרייבן די אַנדערע קאָ־מיסאָרן און איז געשעפטסמעסיק אַריבער צו דער פּאָלגנדיקער פּראָגע: צוזאַמענשטעל פון אַ נייער דעלעגאַציע קיין ברעסט־ליטאָווסק. טראָצקי, קאָמענעוו, יאָפע, וואָס האָבן געפּירט די אונטערהאַנדלונגען אין דעם ערשטן פּעריאָד, זענען מער נישט געווען דערביי. (טראָצקי האָט בכלל

רעזיגנירט פון זיין פאַסטן אַלס אויסן־פאַליטישער קאַמיסאַר). איצט זענען אַריין יענע, וואָס האָט צוגעשטימט צו דער קאַפּיטולאַציע: טשי־טשערין, סאָקאָלניקאָוו, קאַראַכאַן.*)

דער וועג פון קאַפּיטולאַציע האָט זיך אַרויסגעוויזן אַלס נאָך מער דאָרנדיקער ווי דער באַשלוס. די סאָוועטישע דעלעגאַציע האָט אייניקע טעג אַרומגעוואַנדערט ביז זי האָט געטראָפן די דייטשן. דערוויילע האָט די דייטשע אַרמיי, נישט געקוקט אויף דער הכנעה־טעלעגראַמע, ווייטער מאַרשירט אין לאַנד. עס האָט אויסגעזען ווי זיי וואָלטן געגאַנגען דוקא אויף פּעטראָגראַד, כדי צו באזייטיקן די סאָוועט־רעגירונג בכלל. און עס איז געווען אַ נאַכט פון שרעק און אויפּברויז ווען אפילו לענין האָט אין פּאַרטוייפלונג געדרופן „אַלעמען, אַלעמען, אַלעמען" צו מאַביליזירן זיך און צו פאַרטיידיקן די רעוואָלוציע. אָבער דער שרעק איז געווען אַן אומזיסטער, די דייטשע דיפּלאָמאַטן האָבן זיך ענדלעך געלאָזט זען, האָבן פאַרמולירט נאָך שארפערע באַדינגונגען ווי אין יענעם אולטי־מאַטום, — און האָבן אונטערגעטראָגן אַ נייעם דאָקומענט. די דעלעגאַטן, סאָקאָלניקאָוו און די אַנדערע, שפּירענדיק דעם היסן אָטעם פון לענינען אין זייער רוקן, האָבן עס אונטערגעשריבן, „נישט לייענענדיק אפילו", מיט אַ פראַטעסט אַז עס איז אַנגעקומען זייער טעלעגראַמע, אַז זיי פאָרן צוריק אַהיים, איז אַ שטיין אַראָפגעפאַלן פון האַרצן ביי לענינען: ער האָט געהאַט וואָס ער האָט געוואָלט.

אָבער דאָך איז די אַקציע נישט געווען פאַרענדיקט. דער שלום־אַפּמאַך האָט געזאָלט ווערן ראַטיפיצירט פון דער העכסטער אינסטאַנץ אין לאַנד, און די באָלשעוויקעס האָבן געוואוסט, אַז דאָס מוז זיין דער סאָוועט־קאָנגרעס אַליין. צווישן וואָכן צייט זענען פאַרבליבן ביז זיין צונויפרוף אין מאָסקווע, און אָט דער צייט־שטח האָט געזאָלט פריי אויס־גענוצט ווערן פון די ביידע לאַגערן פאַר זייער פראָפּאַגאַנדע. אונדזער פאָליטישער חבר, פראָשיאַן, איז געווען דער פאָסט־און־טעלעגראַף־קאָמיסאַר. האָט ער געזאָרגט דערפאַר, אַז אויך די שטים פון די ניין־זאָגער זאָל הילכיק אָפּקלינגען אין אַלע עקן פון לאַנד. (און דאָס רוסישע

*) סטאַלין איז געווען איינשטימיק מיט לענינען און מיט זיי. אָבער זייער סוף איז נישט געווען קיין פריילעכער שפּעטער. קאַראַכאַנען האָט מען דערשאָסן, סאָקאָלניקאָוון — האָלב־דערשאָסן (פּאראורטיילט און באַגנעדיקט), טשיטשערין האָט זוכה געווען צו שטאַרבן מיט זיין אייגענעם טויט, נאָכדעם ווי ער איז באַזייטיקט געוואָרן פון זיין פאָסטן אַלס אויסערן־קאָמיסאַר.

לאַנד איז געווען געוג גרויס!). עס איז שווער צו זאָגן ווי די פאַרמו־
לירונג פון די ביידע צדדים און ין וואָס פאַר אַ קלאַסער פאַרם זיי זענען
דערגאַנגען צו די בריטיסטע מאַסן פון פאָלק אין אַזאַ קורצער צייט. אָבער
זיי האָבן געקענט דערגיין, ווייל דער וויל דערצו איז געווען.

רעזאָלוציעס אין פלאַמענדיקע ווערטער (פאַר שלום! פאַר קאַמף!)
זענען געפלאָסן ווי זודיקע לאַוואַ פון סאָוועטן, פון פראָווינצן, פון אַרמיי־
טיילן. מען האָט נישט געוואוסט וועלכע רייכטונג איז שטאַרקער, ביז
דער קאָנגרעס האָט זיך נישט פאַרזאַמלט אין מערץ אין מאָסקווע.
און דאָ איז געווען ווידער אַ מערהייט פאַר לענינען. אמת, די ריין־
פראָלעטאַרישע סאָוועטן און אינדוסטריע־אַראַניזאַציעס האָבן מער־
סטענס געזאָגט „ניין", און די פויערישע סאָוועטן און אַגראַרישע
געגענטן האָבן געפאָדערט שלום. אמת, לענין האָט אַזוי אַרום נישט
געקענט שטיצן זיך אויף זיין אייגענער, זינט יאָרן באַגרינדעטער,
סאָציאַלער גרונדלאַגע: דעם אַרבעטער־קלאַס. אָבער איצט איז דאָס
פאַר אים נישט געווען וויכטיק. ער האָט געשטרעבט צו באַקומען
אַן „אָטעם־פויזע", אַ שטיקל רואיקע צייט כדי צו באַפעסטיקן די
מלוכה'שע מאַכט. האָט ער זיך טאַקע אויף דעם קאָנגרעס אַנטפלעקט
אין אַ נייעם ליכט: ער האָט פאַרטראָטן איצט נישט דעם אינטערנא־
ציאָנאַלן אַרבעטער־קלאַס, נאָר דאָס נאַציאָנאַלע לאַנד, רוסלאַנד. צווי
פרינציפן זענען זיך געשטאַנען אַנטקעגן: אינטערנאַציאָנאַלער אויפ־
ברויז קעגן נאַציאָנאַלן שלום; קאַמף פאַר אידעע קעגן קאַמף פאַר
מאַכט; רעוואָלוציאָנערע ערלעכקייט קעגן פאָליטישן אָפּאָרטוניזם.

אַז אַ מערהייט פון 700 דעלעגאַטן קעגן 300 האָבן דעם 15טן
מערץ פון יאָר 1918 באַשלאָסן צו באַשטעטיקן דעם אָפּמאַך מיט דייטש־
לאַנד, האָט אונדזער פאַרטיי אָנגענומען דעם באַשלוס אַרויסצוטרעטן
פון דער רעגירונג. אויף מיר איז אַרויפגעלייגט געוואָרן די אויפגאַבע
צו לייענען די דעקלאַראַציע וועגן דעם ביים קאָנגרעס. טויזנטער
מענטשן, דעלעגאַטן און געסט, האָבן אין יענעם אָונט אויסגעפילט דעם
מיט העלן עלעקטרישן ליכט פאַרגאָסענעם זאַל. הגם מען האָט זיך
געריכט אויף אונדזער באַשלוס, איז אָבער די שפּאַנונג געווען אויסער־
געווויינלעך. האָט עס דאָך באַטייט דעם ערשטן אָפּענעם קאָנפליקט
אין דעם סאָוועטישן לאַגער. וואָס וועט דערפון אַרויסוואַקסן? איך
האָב זיך אָבער געפילט אַ סך רואיקער און קלאָרער ווי אין טאָורישן
פאַלאַץ דעם 24טן פעוראַל. עס האָט זיך אַזוי שטאַרק געוואָלט אַראָפּ־

נעמען פון אונדז די טרויעריקע פליכט פון אויספירן די קאַפּיטולאַציע־פאַדערונגען.

ביי אַ געשפּאַנטער שטילקייט פון זאַל האָב איך פאַרענדיקט לייענען אונדזער דערקלערונג. אַז איך האָב זיך פאַמעלעך דורכגעשטופט צו די הינטערשטע רייען פון דער עסטראַדע, האָט זיך צו מיר אַ ווארף געטאָן מיט עכטן צער אין זיין גאַנצער פיגור דער הויכגעוויקסיקער און גוטמוטיקער מוראַלאָוו. דער אַמאַליקער פאַלקס־לערער, איז איצט געווען אַ הויך־שטייגדיקער מיליטעריש־קאַמאַנדיר און אַ שארפער קעגנער פון ברעסטער שלום. אונדזער אַוועקגיין פון דער רעגירונג האָט אים געוויזן דעם „שלום" פון אַן אַנדער געפערלעכער זייט, און ער האָט מיט גרויס זאָרג געטרייסלט מיט די הענט. „טוט עס נישט! פאַרוואָס טוט איר עס?" הינטער אַ פאַרהאַנג איז געשטאַנען די הויכע פיגור פון דעם שוועד־לייביקן, שוואַרץ־וואַנציקן מאַריגע־קאַמיסאַר דיבענקאָ. דער רעבעלישער און לעבנס־לוסטיקער מאַטראָס, וואָס איז אַמאָל", אין די אָקטאָבער־טעג ערשט, געווען אַ באָלשעוויסטישער העלד, האָט מיט אַ פאַרחושכטן פנים געקוקט ארום זיך, עפּעס ווי ער וואָלט זיך וועלן באַהאַלטן. זיגט ברעסט־ליטאָווסק איז ער אַריין אין אַ קאַנ־פליקט מיט לענינען, און ער האָט געפילט דעם אומחן, וואָס איז גע־פאָלן אויף אים. טאַקע אין דעם זעלביקן אָוונט, הינטער אַ פאַרהאַנג פון דעם זעלביקן זאַל, האָט מען אים אַרעסטירט. שפּעטער האָב איך אים פאַרטיידיקט אין רעוואָלוציאָנערן טריבונאַל, אָבער יענע געשיכטע געהערט נישט אַהער.

\# \# \# \#

זאַל זיין אָזוי! רוסלאַנד האָט דעמאָלט אונטערגעשריבן דעם אומווירדיקן שלום. אָבער ווי ווערדיק און אחריותדיק עס זענען געווען די פאַרמען פון דעם אַקט אין פאַרגלייך מיט דעם, וואָס עס איז געשען אין דער דריטער וואָך פון יוני 1940, אין דעם וואָלד פון קאמפּיען. סיי ביים אָפּשליסן דעם וואָפנשטילשטאַנד, סיי דעם 10טן פעוראַל 1918 האָט דאָס „אומלאָיאַלע" רוסלאַנד געזוכט צו פאַרהיטן מיט אַלע מיטלען די אינטערעסן אַדער אָפּצואוונדן די געפאָרן פון זיינע פריערדיקע שותפים־מלוכות און פעלקער. און אַז לענינס פאָליטיק האָט שוין געפאָרט האָט געצוואונגען דאָס רוסישע פאָלק אַרײַנצוטרעטן אין סעפּאַראַטע פאַרהאַנדלונגען מיט דייטשלאַנד, איז דאָס נישט געשען הינטער דעם פאָלקס פלייצעס, אין אַ פאַררעטערישער שנעלקייט. דער צ. א. ק. האָט

עס ליידנשאַפטלעך דיסקוטירט, די פרעסע (אויך די נישט־סאָוועטישע האָט נאָך דעמאָלט עקזיסטירט) האָט עס אָפן באַהאַנדלט. אפילו נאָכ־דעם ווי די רעגירונג האָט שוין געהאָט צוגעשטימט צו דעם אולטימא־טיוון שלום, איז נאָך — ביז צום ראַטיפיצירן עס אויף דעם קאָנגרעס — אָנגעגאָנגען אין לאָנד אַן אָפענער קאַמף אַרום אים.

עס איז געווען אַ באַוונדערע פּאַרטיי און אַ ברייטער לאָגער אין פּאַלק, וואָס האָט אַקטיוו געקעמפט פאַר אָפּוואַרפן דעם אָפמאַך. אָלע מעגלעכע סברות און אַרגומענטן בנוגע דעם פּאַטאָלן באַשלוס, סיי בנוגע רוסלאַנדס צוקונפט, סיי בנוגע די אַלמענטשלעכע אידעאַלן, זענען אַרויסגעבראַכט געוואָרן מיט ערלעכער שאַרפקייט. נישט נאָר פרעסע און פּאַרטאַמלונגען, אויך דער טעלעגראַף האָט אין יענע צוויי וואָכן געדינט דעם אידעען־געפעכט פון ביידע לאָגערן. אַ פּאַלק איז צום ערשטן מאָל מאָביליזירט געוואָרן אין רוסלאַנד צו נעמען אָנטייל אין דער לייזונג פון זיין גורל־פראָגע. און אויב לענינס שטאַנדפונקט האָט דאָך באַקומען די אויבערהאַנט, האָבן די קעגנער נישט געקענט באַשולדיקן וועמען נישט איז אין אַריינגאָרן אָדער פאַרגוואַלטיקן די מאַסן.

אָבער אין פראַנקרייך, וואָס האָט זיך געריכט מיט אירע דעמאָ־קראַטישע אינסטיטוציעס, האָט מען נישט נאָר דערלויבט דער פּאָניק צו באַהערשן די לאָגע, מען האָט דירעקט באַנוצט די פּאָניק, כדי הינטער דעם רוקן פון פּאַלק און קעגן דעם ווילן פון דעם נאָענטסטן שותף — ענגלאַנד, אָפּצושליסן אַ שלום, אַוועקגעבן דעם זיגער דאָס לייב מיט דעם לעבן, אונטערצוגעבן זיך אָן שום גאָראַנטיעס. דאָס פראַנצויזישע פּאַלק איז מיט געבונדענע הענט און פיס, מיט אַ פאַרשטאָפטן מויל אויסגעליפערט געוואָרן צו דעם שונא.

דאָס פראַנקרייך פון מערץ 1918 האָט מיט ביטערער אויפרעגונג באַשימפט דאָס נייע רוסלאַנד פאַר דעם „פאַררעטערישן שלום". אין יוני 1940 זענען די אַלע באַשולדיקונגען צעזייט געוואָרן ווי רויך אויפן ווינט. עס איז טאַקע פאַראַן אַ היסטאָרישע לאָגיק אין דעם, וואָס די רעכטסטע פון די רעכטע האָבן איצט איבערגענומען די פירונג פון זייער צעקאַליעטשעטן פאָטערלאַנד.

אַריסטאָקראַטיע און יחוס

איך האָב טעלעפאָנירט צום סעקרעטאַר פון ליידי גאָוורי און געבעטן וועגן אַן אוידיענץ. מען האָט מיך איינגעלאַדן אויף פינף אַזייגער דעם זעלביקן טאָג. אַ קאָקעטיש אויסגעפוצטע פאַסאַזשיר־שיף האָט געפירט איבער די שטילע וואַסערן פון סידנעיער האָפן צו דער געגנט „קיריבילי", וואו עס שטייט דאָס אַדמיראַלס־הויז, די רעזידענץ פון גאָווערנאָר־דזשענעראַל אין דער שטאָט. יעדעס מאָל וען מיר קומט אויס צו שיפן זיך איבער דעם האָפן, ווערט די נשמה ממש געפאָנגען געגנומען פון דער שטילער פילפאַרביקער אומגעגנט, פון דער רואיקייט און פרידלעכקייט וואָס שטראָמט אַרויס פון די הייזער, פאַבריק־קוימענס און באַזונדערס פון דעם מעכטיקן און לייכט־גראַציעזן סידנעי־בריק.

גלייך ביים אײַנגאַנג־טויער פון דעם פאַלאַץ שטייט אַ וואַך־פאָסטן. מען באַגריסט זיך אײַנפאַך, איך וואָלט געזאָגט היימיש. איך זאָג אים אַז איך האָב אַ באַגעגעניש מיט ליידי גאָוורי, אָבער איך בין געקומען אַביסל צו פרי. צי קען איך אַ ווייל אָפוואַרטן אין זיין וואַך־שטיבל דאָ דערביי?

— געווים יאָ. — איך זעץ זיך, ער שטייט רואיק, מיט אַ פריינט־לעכן שמייכל. מיר וואַרפן זיך איבער מיט באַמערקונגען וועגן עפּעס. פלוצים זעצט ער זיך צו אויף אַ שטול, און דער הויכוויקסיקער, בריט־פליציקער פאָליציאַנט פאַרוואַנדלט זיך אין אַ שוואַך מענטשן־קינד. ער רייבט, מיט זאָרג אין פּנים, זיין רעכטן פוס, ציט אַרויף אַביסל דעם הויז און זאָגט מיט אַ שוואַך קול: „די טעג ערשט האָט עס דאָ אָנגעהויבן ווי צו טאָן . . איך וויס נישט פון וואָס . . . געפאָרן אויף אַ בייסיקל און פלוצים דערפילט אַזאַ ווייטאָק . . . זאָל איך איצט גיין אין האָספיטאַל?" . . .

ווי יעדער קראַנקער, וואָס שטייט אין דעם אָנהייב פון אַ גע־היימניספולער מחלה, קוועטשט ער מיט די פֿלייצעס, וויל עס מאַכן צו קלייגעלט און האָט מורא פֿאַר זיינע אייגענע חשדים. ער זוכט ביי אַ צופעליקן גאַסט אין זיין שטיבל טרייסט. איך קוק אין זיין געזיכט מיט דעם פֿאַרלוירענעם שמייכל און רייד אים צו צו גיין טאַקע באַלד אין האָספּיטאַל.

צי וואָלט אַזאַ געמיטלעכע שטימונג מעגלעך געווען אין אַן אייראָ־פּעאישן לאַנד? איך קום דאָך צום פּלאַץ פון אַ גענעראַל־גובערנאַטאָר, און דערצו נאָך אין אַ מלחמה־צייט. מיט וואָס פֿאַראַ שרעקעניש און דראָאונגען איז אַרומגערינגלט אַזאַ טיטול, און באַזונדערס אַזאַ מענטש, אין אַ דייטשלאַנד, אַ רוסלאַנד, אַ פֿראַנקרייך. אַ צווייפֿאָכער צויבער, פון מלוכה און פון אַרמיי, וועלכער אַרויפגעצויגן אויף די הויכגעשטעלטע פֿערזאָנען אין אייראָפּע. אין ענגלאַנד און דאָ איז דער צויבער גאָר־ניט פֿאַראַן.

מיט אַ צייט צוריק האָב איך נאָכגעפֿאָלגט אין סידנעי דעם ערשטן מאָרש איבער די גאַסן פון דער אויסטראַלישער דיוויזיע וואָס האָט געזאָלט אָפּפֿאָרן צום קריג. עס איז געווען זייער אַ הייסער טאָג, און עס איז געווען שווער צו שטיין אויף די פּיס די פֿאָר שעה. אָבער עס איז געווען ווערט. איך האָב געזען אַ מערקווירדיק בילד. די הויכע און שלאַנקע סאָלדאַטן וואָס האָבן אַזוי ענערגיש מאַרשירט האָבן קוים געהאַט אַ גייסטיקע ענלעכקייט מיט „אונדזערע" אייראָפּאישע סאָלדאַטן. עס איז נישט געווען אין זיי קיין שום צייכן פון דעם עכטן מיליטאַריזם, אָט פון יענער אַנגעבלאָזענער און פֿאַראַכטנדיקער גרויס־קייט וואָס באַשיינט אַזוי די קלאַסישע סאָלדאַטן. זיי האָבן געטראָגן ריטמיש און אפילו עלעגאַנט, איינגעטיילט לויט מיליטער־גרופּן. די ביקסן האָבן, ווי אין אַלע אַרמייען, געשטראָלט אין דער ברענענדיקער זון און צוגעגעבן זיי דעם ערנסטן כאַראַקטער פון אַ מחנה וואָס גייט אין קאַמף. זיי זענען געגאַנגען פֿאַרביי דעם מאָנומענט פֿאַר די געפֿאַ־לענע אין פּריערדיקן קריג, און זיי האָבן אַלע לויט באַפעל געווענדעט זייערע אויגן צו די סימבאָליש פּיגורן אַרום דעם גראַניט־קבר. פֿאַר־אויס פון יעדער גרופּע האָבן מארשירט אָפּיצערן.

אָבער זיי אַלע צוזאַמען האָבן נישט אַרויסגערופן דעם איינדרוק פון אַן אַרמיי, וואָס לעבט פֿאַר זיך אַליין, אָפּגעשלאָסן פון פֿאָלק. עס איז דאָ נישט געווען קיין שמץ פון „מיליטערישן שטאָלץ". און אפילו

די אָפּיצערן (וואָס האָבן זיך אויסגעצייכנט דורך אַ פּאָר שליפּעס אויף די אַרבל) האָבן זיך געהאַלטן נאָר ווי העכער שטייענדיקע סאָלדאַטן. דאָס איז געווען באמת, אין געניעין זינען פון וואָרט, די אַרמיי פון פרייַ בירגער. איר האָט זיי ממש געזען — די אַרבעטער, פּויערים, אַנגעשטעלטע, קליינע באַאמטע — הינטער זייער געמיינזאַמען אוני־פאָרם. זיי האָבן זיך פרייוויליק פון זיך אַליין צונויפגעזאַמלט, און אַז די מלחמה וועט אויסגיין וועלן זיי פונקט אַזוי ווידער פאַנאַנדערשיטן זיך איבערן לאַנד. איז עס קיין וואונדער נישט וואָס די הונדערטער טויזנ־טער אינפאַכע בירגער, פרויען און קינדער, האָבן זיי באַגריסט אויף די גאַסן מיט אַ היימישער, פּשוטער וואַרעמקייט. און טרעפט מען אַזוינע סאָלדאַטן אין גאַס, חדושט מען זיך איבער זייער נאַכלעסיק אָנטאָן זיך, איבער זייער פויל אַרומדרייען זיך און שמועסן מיט וועמען עס זאָל נישט זיין. דער סאָלדאַטן־מאַנטל איז אַרויפגעוואַרפן אויף די פלייצעס, און נישטאָ, דוכט זיך, דער סאָלדאַטישער ברען. מאַכט נישט קיין טעות! אָט די כלומרשט נאַכלעסיקע מענטשן זענען עכטע קינדער פון פאָלק, און זיי וועלן אים פאַרטיידיקן מיט ברען וועַן עס וועט קומען די שעה.

איך בין צוגעקומען צו דעם פאַרטאָל פון דער געבידע, אַ באַקאַנ־טער אָפּיצער האָט באַגריסט און אַ לאָקיי אין אַ ליווריי האָט מיך אַרייַנ־געפירט אין איינעם פון די גרויסאַרטיקע זאַלן. ליידי גאַוורי איז שטיל אַרייַנגעקומען און האָט געבעטן צוזעצן זיך צום פייער פון קאַמין. אַן עלטערע פרוי, הויך און צאַרט, מיט ווייכע, גוטמוטיקע אויגן, מיט אַ פרייַנטלעכן שמייכל פון אַ ליבער מומע. אַ גאַנצן טאָג פירט זי דאָס לעבן פון אַן אַריסטאָקראַטישער דאָמע, זיצט אין קאַמיטעטן פון רויטן קרייץ, רופט דעם עולם צו געלט־זאַמלונגען, סטאַרעט זיך צו מאַבי־ליזירן די פרויען. איצט איז זי אין אַ היימישן קלייד, פריי פון צערע־מאָניעס, רעדט ווי אַ פרייַנט.

זי ווייל וויסן ווי גייט אַן די אַרבעט אַרום קימבערליי. דערצייל איך וועגן די דערגרייכונגען אין סידנעי, וועגן דער באַראַטונג מיטן פּרעמיער פון מערב־אויסטראַליע, באַווייז איר זייַן בריוו מיט אַ צוזאָג אויף שפּעטער. עס איז נישטאָ אויף וואָס צו באַקלאָגן זיך, סידנעי האָט זיך אַרויסגעווייזן פרייַנטלעכער ווי מען האָט דערוואַרט. דער פּאָר־דרוס איז נאָר וואָס מען מוז דערווייל אָפּלייגן די זאַך. מען קען איצט נישט קומען דערמיט צו דער רעגירונג. זי הערט זיך אַיין מיט יענעם טיפן אינטערעס וואָס באַווייזט אַז דער ענין איז נאָענט צו איר האַרצן.

— וועו רעכנט איר וועט מען קענען ווייטער אנגיין? — פרעגט זי.

זאג איך: ווי נאר מיר וועלן באקומען בעסערע ידיעות פון איראפע און איך גלויב, אז מיר וועלן זיי האבן באלד . . .

רעדט מען שוין וועגן די אלגעמיינע פראגן, פרעגט זי וואס טראכט איך וועגן רוסלאנדס פאליטיק, וואס באדייט דאס באזעצן פון בעסאראביע, צי איז דאס קעגן דייטשלאנד? . . .

עס איז אביסל מאדנע וואס אויך זיי, די מענטשן וואס שטייען נאענט צו דעם רעגירונג־קוואל, האבן די זעלביקע זארג, טראכטענישן און אומקלארקייטן וואס מיר אלע, געוועלטיגע צייטונג־לעזער. זי איז צופריידן פון מיין דערמונטערונג, הגם זי זאגט דאס נישט דירעקט. זי זיצט טיף פארזאנגדיק שטיל אז זי גלויבט אין א גרויסער ענדערונג פון דער וועלט נאכן קריג. זי קומט ווידער צוריק צו קימבערליי און פרעגט וואס קען מען טאן איצט פאר דער זאך.

אומדערווארטעט דערשיינט מיטאמאל לארד גאוורי, איר מאן. דאס איז א פיינע געשטאלט פון א הויך־וואוקסיקן און שלאנקן מאן מיט א גרויען קאפ, אין מיליטערישער קליידונג. דער מיליטעריישער בגד ליגט אויף אים זייער נאטירלעך, און אויף דער ברוסט שימערן אומצאליקע מעדאלן. אבער ווידער אמאל: נישטא אין דער פארנעהמער געשטאלט קיין שום מיליטעריש גדלות, נישט א שפור פון א „מלחמה־לארד". די מילדע אויגן איבער די גרייז־גרויע וואנצעס באלויכטן א דורכאויס פרידלעך געזיכט. איר קענט גלייך זען דעם זיידן וואס איז ארייגעטאן אין שפילן זיך מיט די קליינינקע אייניקלעך. און זעט מען זיי ביידן — מאן און פרוי — צוזאמען, איז דאס מסתמא דער טיפ פון אן ענגלישער פארמעגלעכער, טיטולירטער, פיין דערצויגענער פאמיליע.

אויך ער אינטערעסירט זיך תכף מיטן גאנג פון מיין אקציע, אויך ער איז צופריידן מיטן בריוו פון מערב־אויסטראליען פרעמיער. „דאס אייניציקע — זאגט ער — וואס מען פרעגט שטענדיק איז: צי וועט אייער געזעלשאפט האבן די פינאנסן אויף צו האלטן די קאלאניסטן אויפן פלאץ, ווייל אויב זיי וועלן פארלאזן קימבערליי און גיין אין די שטעט, וועט דאס פאלן צו לאסט פון אויסטראליע". ער איז העכסט צופריידן צו הערן פון מיר אז פון דער זייט דראעט נישט אונדזער פלאן קיין שום געפאר. „דער אינציקער ארגומענט וועלכן איך הער דא אפט איז אז מען זאל נישט שאפן קיין קאלאניעס פון

אויסלענדער" — זאָג איך צו אים. אָבער דאָס וואַרפט ער אָפּ מיט אַן ענערגישער האַנט־באַוועגונג. „ניין, פון דעם ארגומענט האַלט איך גאָרנישט. די קאַלאָניע וועט דאָך נישט זיין קיין פּאָליטישע. די עמיגראַנטן וועלן דאָך קומען פון פארשיידענע שטאַטן, נישט אַזוי? . . . איך האָב פאַרשטאַנען אז ער האָט דעם פונקט נישט איינאָל פאַר־טיידיקט לגבי אַנדערע. ער האָט איינגעשטימט אַז — נישט געקוקט אויף דער מלחמה — דאַרף מען וויטער אַנגיין מיטן פּראָיעקט.

מען איז אַריבער אויף די טאָג־פראָגן. צי גלויבט איר באמת — האָב איך געפרעגט — אַז היטלער וועט מאַכן דעם אָנפאַל אויף ענג־לאַנד? קען דאָס בכלל געלינגען?

— געוויס נישט. ביי נאַרמאַלע באַדינגונגען וואָלט מען נישט געדאַרפט טראַכטן וועגן דעם. אָבער היטלער איז אַן אומנאַרמאַלער מענטש און ער קען וואָגן אפילו דאָס . . .

אַז איך האָב דערמאָנט ווי מענטשן־פריינטלעך און קלוג די רע־גירונג האַנדלט לגבי די „פיינטלעכע אויסלענדער" וואָס זענען דאָך קרבנות פון דייטשלאַנד, האָט ער דאָס מיט לעבעדיקייט באַשטעטיקט. „אַזוי מוז דאָס זיין . . . ענגלישע געראַכטיקייט זאָגט אַז עס איז בעסער צו באַפרייען איין שולדיקן צווישן צען אומשולדיקע, אידער צו באַ־שטראָפן צען אומשולדיקע צוליב איינעם אָן שולדיקן . . . דאָס וואָלט געווען קעגן אונזערע באַגריפן פון געראַכטיקייט . . .

און ער האָט פאַראַנדיקט מיט אַזאַ שטאַרקייט ווי איך האָב דאָס אין אים נאָך קיינמאָל נישט באַמערקט: „ניין, דאָס וועט נישט זיין . . . די רעגירונג איז פעסט אין דעם".

לייַדי גאָאורי האָט דערמאָנט וועגן מיין בוך „ספּירידאָנאָוו" וועלכן זי האָט מיט אינטערעס דורכגעלייענט און וויל איצט איבער־געבן צו אים. „מיר וועלן דאָס פון אייך נישט אַוועקנעמען, איר וועט דאָס האָבן צוריק" — האָט זי מוסיף געווען מיט דעם זעלביקן ווייכן שמייכל. זיי באַגלייטן מיך אַרויס, און די גרויסע אָפּיציעלע זאַלן קוקן אויס ווי היימישע צימערן. אַז איך גיי איצט צוריק דורך דער פינצטערער בוימער־אַלעע פאַרביי דעם גריסנדיקן וואַך־פּאָסטן, פיל איך אַ באַזונדערע וואַרעמקייט אין זיך. דאָס איז דער צויבער פון די אידעלע צוויי מענטשן וועלכע איך האָב אָקאַרשט באַגעגענט.

:: :: :: ::

דאָס איז נישט געווען דאָס ערשטע מאָל, וואָס איך האָב געטראָפן די מענטשן. ער איז געווען אַן אומדערוואַרטעטע הילף פון מזל בעת איך האָב דערהערט פאַריקן יאָר זייענדיק ביי די דוראקס, אַז דער גאָווערנאָר־דזשענעראַל מיט זיין פרוי קומען באַזוכן דאָס זעל־ביקע קימבערליי־לאַנד. איך האָב געלייענט, אַז זיי וועלן באַלד, אין אויגוסט 1939, פאַרלאָזן זייער הויכן פאָסטן אין אויסטראַליע און אומקערן זיך צוריק קיין ענגלאַנד. האָב איך געטראַכט: וואָס פאַר אַ אונטערשטיצונג דאָס וועט זיין ווען זיי וועלן אין ענגלאַנד באַריכטן וועגן דעם דאָזיקן געהיימניספולן לאַנד, וואָס שטראַלט פאַר אונדזערע אויגן. אַזעלכע הויכגעשטעלטע און קאָמפעטענטע מרגלים וועלן איבערצייגן דאָרטן אַלע סקעפטיקער . . .

זיי זענען געקומען פון קימבערליי באַגייסטערטע. באַגייסטערט פון דער נאַטור, איבערצייגט אין דער מעגלעכקייט פון קאָלאָניזאַציע, פריינטלעך צו דער אידעע פון אַ יידישער קאָלאָניזאַציע. זיי האָבן אינגאַנצן באַשטעטיקט מיינע דערפאָרונגען און האָפענונגען. דערצו האָט זיך נאָך אַרויסגעשטעלט, אַז צוליב דער מלחמה־געפאָר וועלן זיי פאַרבלייבן אויף זייער פאָסטן אין אויסטראַליע אויף ווייטער. סיי מר. דוראק סיי מר. מיילס (דער דעפוטאַט פון מערב־אויסטראַלישן סענאַט) האָבן אַראַנזשירט איך זאָל זיך טרעפן מיט גאָוורי אין פערט. דער איינדרוק וועלכן איך האָב גלייך באַקומען פון אים איז פאַרבליבן דערזעלביקער אויך שפּעטער: איינפאַכקייט, באַשיידנקייט, אויפריכ־טיקייט, פריינטלעכקייט פון אַ גוטן מענטשן. ער איז דעמאָלט נישט געווען מיליטעריש געקליידעט. ביי דעם קאָמין האָבן מיר געפירט דעם שמועס און ער האָט געלויבט די קימבערלייס, זאָגנדיק אַז ער האָט פריער נישט געוואוסט וואָס פאַראַ צוקונפטרייך לאַנד דאָס איז, הגם ער האָט געלעבט עלף יאָר אין אויסטראַליע. ער האָט געלויבט די מערב־אויסטראַליער אַלס די פריינטלעכסטע פון אַלע אויסטראַלישע בירגער.

— פון וואָנען קומט דאָס? — האָב איך געפרעגט, ווייל איך בין אויך געווען אַנטציקט פון זיי.

— אפשר דערפאַר ווייל דער שטאָט ליגט אַזוי ווייט אַוועק פון די גרויסע מזרח־שטאָטן . . . דאָ פילט זיך נאָך שטאַרק דער כאַראַק־טער פון אַ יונגער קאָלאָניע . . . און פיאָנערן וואָס געדענקען זייערע אייגענע צרות זענען גרייט צו העלפן דעם שכן . . .

ער האָט געגוי אויסגעפרעגט וועגן די פרינציפּן פון אונדזער פּלאַן, יעדעס מאָל צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ, אונטערשטראָכן די סטראַטעגישע באַדייטונג פון אַזאַ ישוב אין צפון פון לאַנד. איר פּאַרשטייט דאָך — האָט ער דערקלערט — אַפּיציעל קען איך זיך נישט מישן אין די רעגירונג־אַנגעלעגנהייטן. איך קען נאָר רעדן מיט מענטשן אומפּאַרבינדלעך, אָט אַזוי ווי איצט, זיצנדיק ביים קאַמין . . .

איך האָב געדאַנקט מיט גרויס באַפרידיקונג. דערנאָך האָב איך זיך מיט אים געטראָפן אין מעלבורן און סידנעי בעת אויף אים איז שוין געלעגן דער יאָך פון מיליטערישן אויבער־קאָמאַנדאַ. פונדעסטוועגן האָט ער יעדעס מאָל אַרויסגעוויזן די זעלביקע פאַראינטערעסירטקייט און גרייטקייט צו העלפן.

ליידי גאָאורי האָב איך געטראָפן שפּעטער אין קאַנבעראַ. דאָס איז געווען אַ משונהדיק־הייסער נאָכמיטאָג, אין יאַנואַר. ביי אַ קליינעם טיי־טיש הינטער פּאַרמאַכטע לאָדנס האָט זיך פּאַרזאַמלט איר שטוביקע געזעלשאַפט, אירע סעקרעטארן און אויך סער טאָמאַס בעווין. דער פּייערדיקער בייטש פון דער מלחמה האָט זיך נאָך דעמאָלט נישט געהאָט אַראָפּגעלאָזן איבער די קעפּ ווי שפּעטער. האָט מען זיך נישט געזאָרגט צופיל, און איך האָב געמוזט דערציילן פון מיינע דעראינערונגען וועגן רעוואָלוציאָנערן רוסלאַנד: ווי „מיר" האָבן אין יאַנואַר 1918 אַנדערקענט די אומאָפּהענגיקייט פון פינלאַנד. אָבער גלייך נאָך טיי האָט זי מיך אַרויסגערופן אין אַן אַנדער צימער און האָט מיט דער גרעסטער זאָכלעכקייט אויסגעפרעגט וועגן דעם קיבערליי־פלאַן. זי איז ווייניקער געבונדן ווי איר מאַן און זי האָט געקענט רעדן מיט וויכטיקע פּערזאָנען וועגן דעם. האָט זי מסתמא געוואָלט וויסן וואָס צו ענטפערן די קעגנער. פון וואַנעט נעמט זיך אַזאַ אינטערעס? — האָב איך זיך געפרעגט — דאָס איז מער ווי פּאָליטישער אינטערעס. דאָס איז הומאַניזם, מיטלייד מיט די ליידנדיקע פּליטים, עפּעס אַ רעליגיעזע פאַרפּליכטונג לגבי יידן . . . אירע טרויעריקע, ווייך־בליקנדיקע אויגן האָבן מיך באַגלייט אַ לאַנגן וועג נאָך דעם שמועס.

איך מוז זיך וואונדערן אויף זיך אַליין. פון די יונגע יאָרן אַן האָבן מיר, ראַדיקאַלן, געשפּירט אַן אינסטינקטיוועט אָפּנייגונג קעגן טיטולירטע פּערזאָנען: אַזוי אין רוסלאַנד גופא, אַזוי לגבי ענגלישע לאָרדן. נאָך מער: אַ „לאָרד" איז געווען די עכטע פאַרקערפּערונג פון אַריסטאָקראַטיע. איצט זע איך די זאַכן אָביסל אַנדערש. זינט

איך בין געקומען קיין ענגלאַנד אין 1933 און האָב געגומען נעענטער צוקוקן זיך צום ענגלישן עפנטלעכן לעבן, האָב איך פאַרשטאַנען עפעס וואָס האָט זיך מיר געווארפן אין די אויגן שוין פריער. נישט אַלע־מאָל זענען אַריסטאָקראַטן די ערגסטע, נישט אַלעמאָל זענען דעמאָ־קראַטן די בעסטע. אַזאַ פיגור ווי לאָרד ראָבערט סעסיל האָט געמאַכט אַ טיפערן אייגדרוק ווי מיסטער רעמזיי מעקדאָנאַלד. בעת דער צווייטער טער האָט געדברט און געדרשנט וועגן שלום האָט דער ערשטער געטאָן אין דעם. אומפאַרגעסלעך וועט פאַרבלייבן דער אייגציק־אַרטיקער פאַלקס־רעפערענדום וועלכן ער מיט זיינע פריינט האָבן דורכגעפירט — קעגן דעם ווילן פון רעגירונג און פרעסע — צוויישן די ענגלישע מאַסן אין יאָר 1935. זיי זענען געגאַנגען פון שטוב צו שטוב צו די איינפאַכסטע שיכטן פון פאָלק. זיי האָבן זיי אויסגע־פרעגט וועגן זייער ווילן צו שלום און וועגן דער ליג אָף ניישאַנס, און האָבן אויפגעזאַמלט מיליאָנען שטימען. אָט דער לאָרד האָט זיך נישט געגעבן קיין רו, און זיין שטימע האָט זיך שטענדיק געלאָזט הערן וועז דער אומגליק פון די דייטשע פליטים איז אויסגעבראָכן. ער האָט אויך פאַרלאָנגט, אַלס פאָרזיצער פון דעם ראַט ביי דעם היי־קאָמישאָנער פאַר די דייטשע פליטים, מיט אַ זעלטענער זעעוודיקייט (אין 1934!) אז מען זאָל זוכן פאַר די יידישע אויסוואַנדערער נייע לענדער פאַר מאַסנהאַפטער קאָלאָניזאַציע.

אַזאַ טיפ מענטש האָב איך געפונען שפעטער צווישן אַ ריי אַנ־דערע ענגלישע אַריסטאָקראַטן. בעת מיר האָבן געגומען באַקענען די פירנדיקע פאָליטיקער אין לאָנדאָן מיט אונדזער אויסטראַלישן „פרייליאַנד"־פראָיעקט, האָב איך געדאַרפט באַזוכן איניקע צענדליק באַקאַנטע פערזאָנען. איך האָב פון זיי דערוואַרט אַ שטייפע, קאַלט־אָפיציעלע באַציאונג, ווי עס וואָלט געווען אין אַנדערע לענדער. איך האָב געטראָפן אַ פשוטע, נישט־געקינצלטע, אויפריכטיקע, זייער אָפּט האַרציקע באַציאונג. אין ערשטן אָנפאַנג בין איך געווען נשתומם, דערנאָך האָב איך זיך דערצו צוגעוואוינט. אַזוי איז דאָס מסתמא אין די בעסערע ענגלישע קרייזן. איך האָב געדעדט מיט פאָליטיקער פון ביידע הייזער פון פאַרלאָמענט, מיט קאָנסערוואַטיוו און אַרבעטער־דעפוטאַטן, מיט גלעלערנטע פון הויכן שטאַנד, מיט פריוואַטע פערזאָ־נען — און אומעטום איז דאָס געווען אַזוי: מער אַדער וועניקער דער טיפ פון לאָרד גאָאורי. (זאָל דאָס זיין דערפאַר וויל מיין מיסיע האָט

מיך נאַטירלעך געפירט צו דער עליטע פון דער געזעלשאַפט, צו אירע הומאַניסטישע שפּיצן? אָבער צי איז פאַראַן אַזאַ עליטע ביי אַנדערע פעלקער?)

איך דערמאַן זיך אַ שמועס מיט אַ מאַן וואָס האָט נישט פאַרנומען קיין גאָר באַוונדערן פּלאַץ אין דער לאַנדאַנער עליטע: לאָרד סטאַנהייוען, אַ געוועזענער גאַווערנאָר־דזשענעראַל אין אויסטראַליע, אַ שער־האַלדער און געשעפטסמאַן פון אַ גרויסן פאַרמאָג. איך בין געקומען צו אים מיט אַ פּאָר מינוטן פריער ווי אַפּגערעדט, און זיין דינער האָט מיר אַריינגעבעטן אין זיין קאַבינעט. אַ צימער מיט ביכער און זשורנאַלן, דורכגענומען מיטן באַקאַנטן גייסט פון אַן אינטעליגענט. ער איז באַלד שנעל אַריינגעקומען און האָט מיר פאַרגעשלאָגן צו רעדן דייטש אויב איך האָב שוועריקייטן מיט ענגליש. דאָס איז אַ פיינער זשעסט לגבי דעם אויסלענדער. ער האָט אויפמערקזאַם אויסגעהערט מיין באַריכט, האָט אַנדערקענט דעם ווערט פון אונדזער פּראַיעקט און צוגעזאָגט העלפן. מער נאָך: ער האָט גענומען געבן עצות ווי אַנצופירן אַמבעסטן דעם קאַמפּיין אין אויסטראַליע און צו באַקעמפן „געוויסע פאַראורטיילן". אַז ער האָט דערהערט אַז מיר זוכן אַ פּאָר נישט־יידישע ענגלענדער פאַר אַזאַ מיסיע, האָט ער, שטייענדיק ביים קאַמין און לאַנדיק וואַלקנס רויך פון פאַפּיראָס, פלוצים אַ פרעג געטאָן: צו וואָס אייגנטלעך האָלט איר דאָס פאָר נויטיק? דאָס בעסטע ווערט זיין ווען נאָר יידישע פאַרטרעטער ווערן קומען קיין אויסטראַליע און דערקלערן זייער זאָך. ווען אַנדערע ווערט מען אפשר שטעלן אומפאַסנדיקע פראַגן . . .

ווי אָפט אין לעבן, קען אַמאָל אַ צופעליקע באַמערקונג פון אַ קלוגן מענטש אַרויסרופן אַן איבערקער אין אייערע פּלענער. זיין אַנרעגונג איז ביי מיר געבליבן שטעקן אין קאָפּ: איך האָב דערזען דעם צוקונפטיקן קאַמפּיין אין אַן אַנדער ליכט. מיר האָבן אויפגעהערט צו זוכן מיט געוואָלט דעם אומבאַקאַנטן פאַרטנער אין ווענג. איצט, דאָ אין סידנעי, מיט צוויי יאָר שפּעטער, זע איך ווי גערעכט ער איז געווען. נישט וויסנדיק האָט ער אונדז באמת אַ העלף געטאָן. איך האָב דעמאָלט דערפילט צו אים אַזאַ צוטרוי אַז איך האָב אים דערציילט וועגן מיין דערפאַרונג מיט נישט־יידן אין ענגלאַנד. זיי ווייזן נישט אַרויס קיין אַנטיסעמיטיזם, פונקט אַזוי ווי־ניק ווי אַ ספּעציעלן פּראָ־סעמיטיזם. זיי באַציען זיך צו יידן מיט דער זעלביקער פשוטער

רואיקייט ווי צו אַנדערע פעלקער. נישט זיי האָבן טענות צו יידן, נישט זיי פאַרענטפערן זיך פאַר זיי. בעת זיי רעדן וועגן אַ יידישער פראַגע, שוועבט נישט איבער זייער געזיכט יענער שאָטן פון אומ־זיכערקייט (אָדער פון שולד ?), וועלכן מיר טרעפן אַזוי אָפט ביי אַנדערע פעלקער, וועלכער דריקט אויס עפעס אַ פאַרבאַהאַלטענעם שלעכטן, אָדער אפילו גוטן געפיל.

לאָרד סטאַנהייוען האָט עס מיט אַ זיכטבאַרער צופרידנקייט אויס־געהערט און באַשטעטיקט. זיין באַציאונג איז געווען כמעט טיפיש פאַר זייער אַ סך אַנדערע אין ענגלאַנד. עס קומט אַרויף אפילו אויפן גע־דאַנק אַז די כלומרשט סענטימענטאַלע פראַזע וועגן ענגלענדער אַלס ביבל־פאָלק איז גאָרנישט אַזוי אויבערפלעכלעך ווי מען מיינט.

:: :: :: ::

פון וואַנעט נעמט זיך אָט די מדה פון איידלקייט ביי אַריסטאַ־קראַטישע שיכטן, ביי דעם אָדל? זיי זענען נישט בטבע בעסערע מענטשן, אָבער זיי זענען מסתמא קולטיווירט דורך דורות פון דער־ציאונג, פון רייכער און זיכערער עקזיסטענץ. צו קולטור מוז מען האָבן פרייע צייט אין לעבנס־וואַנדל, אַ רואיקן קאָפּ און אויסגערוטן גוף (האָבן אונדז שוין דערקלערט די גריכן). די רייכע שיכטן האָבן פאַרמאָגט אָט דעם אוצר פון פריי צייט, פון leisure ; רופט מען זיי טאָקע די leisured classes . האָבן זיי געקענט (נישט אַלע, אודאי נישט אַלע!) אויסטיילן פון זיך מענטשן וואָס האָבן זיך אָפּגע־געבן צו דער אידעלער אַרבעט פון טראַכטן (פון פילן אוז טראַכטן ניט נאָר וועגן זיך, נאָר איבערפערזענלעך, וועגן דער וועלט) אוז פון טאָן צדקה. טאָקע די פולקייט פון זייער פריוואָטן לעבן האָט זיי גע־טריבן אַרויסצוגיין פון ענגן קרייז צו די הויכן פון גייסט אוז צו די טיפענישן פון האָרץ. אויב אַזאַ פראָצעס האָט זיך איבערגעחזרט אין אייניקע גענעראַציעס, איז אפשר קיין וואונדער נישט וואָס מען טרעפט צווישן די היינטיקע בריטישע אדעליגע אַ רי פיין־האָרציקע, ווייכע אוז זעליש־אויפמערקזאַמע מענטשן. קיין וואונדער אויך נישט, וואָס זייערע געזעלשאַפטן האָבן בכלל נישט דעם אויסזען אוז דעם פאַרביסן־מיליטאַריסטישן פנים ווי ביי כמעט אַלע אַנדערע פעלקער אין דער וועלט.

נישט אַלע מאָל, פאַרשטייט זיך, וואָקסט דער מענטשלעכער אַדל פון אַזעלכע מקורות. אין יידישן פאָלק, למשל, האָט זיך אין די דורות

אויסגעבילדעט דער טיפּ פון אַ תּלמיד־חכם, פון געלערנטן, וועלכער האָט אַן שום צווייפל פֿאַרנומען דעם פּלאַץ פון אַן אַריסטאָקראַטיע. ווי מאַטעריעל וויכטיק עס זענען נישט געווען די רייכע שיכטן אין דעם שווערן געראַנגל פון פּאָלק פאַר זיין קיום, אָבער דער רוקנביין פון דער נאַציע, איר זעלישער כח, האָט זיך געהאַלטן אויף דער זייער ברייטער שיכט פון תלמידי חכמים, אָדער אויף דעם אומבאַגרענעצטן דרך ארץ צו זיי. אַזוי ווי ביי אַנדערע פעלקער ווינטשן זיך איינפאַכע בירגער צו דערהויבן זיך צו דער מדרגה פון אַ טיטול, אַזוי האָבן ביי יידן עלטערן אָן קינדער געשטרעבט צוצוקומען נעענטער צו דעם שיין פון דער תורה אָן פון אירע טרעגער. די אַרעמסטע מאַמע האָט שטענדיק אָפּגעלייגט דאָס ביסל געלט פאַר „שכר לימוד"; די עלטערן האָבן געחלומט וועגן אַ חתן — אַ לערנער (דער אמתער יחוס); און די גמרא האָט אויפגעשטעלט אַזאַ מערקווירדיקן, ממש רעוואָלוציאָנערן זאַץ ווי „אַ ממזר אַ תלמיד חכם איז וויכטיקער אפילו ווי אַן אומגעלערנטער כהן גדול".

עס האָט זיך אַ סך געענדערט אין די לעצטע פופציק יאָר, מיטן אויפקום פון דער מאָדערנער בילדונג, אָבער אויך די תשוקה פון יידישע עלטערן צו אַ „דאָקטאָר" אין דער פאַמיליע איז צום טייל אַ פאַרפלאָכטע פאָרם פון אַמאָליקן דרך ארץ פאַרן תלמיד חכם. אָט דער יידישער אַריסטאָקראַטישער פאָלקס־קרייז האָט זיך אויך אויסגעבילדעט אַ דאָנק דער פרייער צייט, וואָס מען האָט געווידמעט צו גייסטיקער אַרבעט. אָבער זייער leisure איז געקומען נישט פון רייכקייט און זיכערקייט, נאָר פאַרקערט, פון אַרעמקייט און יידישער אומזיכערקייט. עס האָבן „געלערנט" פאַרמעגלעכע, אָבער דעם פאָנד פון יידישער לומדות האָבן געשאַפן פון דור צו דור די טויזנטער יידישע קינדער אין מער ווי באַשיידענע פאַרהעלטנישן. „הזהרו מפני עניים כי מהם תצא תורה" (נעמט אין אַכט די אַרעמע ווייל פון זיי קומט די תורה), האָט געזאָגט דער תלמוד. נישט זייער leisure פון **וואויל־טאָג האָט געשאַפן די מעגלעכקייט פון שטודירן און קולטיווירן מדות טובות, נאָר פאַרקערט: אין זייער שוועכן לעבן האָבן זיי אַליין געשאַפן די פרייע צייט כדי צו לערנען און טראַכטן וועגן לעבן.**

:: :: :: ::

וואָס איך האָב אָנטפּלעקט פאַר זיך אין דעם כאַראַקטער פון די ענגלישע הויכגעשטעלטע שיכטן, האָט מיר נאָכאָמאָל באַשטעטיקט

אַ געדאַנק פון פריער. מיר זענען געוואוינט געווען אין רוסלאַנד — אַ דאַנק דער טראַדיציע פון ראַדיקאַליזם — אָפּצוגעבן אַלע סימפּאַטיעס צו דעם אַרעמען מענטש. מיר האָבן געהאַלטן אים פאַר געראַטן, לכתחילה, אַ פּריאָרי; געראַטן אַלס דער גרויסער קלאַס פון אַרבעטנדיקע און ליידנדיקע און געראַטן אַלס אינדיווידום. שוין מיט דעם וואָרט „אַרבעטער", „פּויער", „האַרעפאַשניק" אַליין איז ביי אונדז געווען פאַרבונדן אַ זעלישע טיפּע פריינטשאַפט. און, פאַרשטייט זיך, דער רייכער, דער מאַכטפולער גביר, דער „בּאַרין", איז פונקט אָזוי לכתחילה געווען פאַרדאַמט אין אונדזערע אויגן. אמת, גאָר אַ סך פון די רוסישע סאָציאַליסטן (און יידישע בתוכם) זענען דוקא געקומען פון די באַלעבאַטישע קלאַסן און האָבן זייער אָפּט געזען ביי זיך אין די פאַמיליעס דערשיינונגען פון שענסטן הומאַניזם. אָבער — דאָס האָט מען געהאַלטן פאַר אויסנאַמען, און ווייל מען האָט געשטאַמט פון פאַרמעגלעכע שיכטן, האָט מען נאָך מער געהאַלטן פאַר נויטיק צו פאַרהערלעכן אין פּרינציפּ דעם אַרבעטס־מאַן.

עס איז אין דעם, אָן צווייפל, פאַראַן אַ גרויסער אמת. דער מענטש וואָס האָרעווט און ווערט פאַרשוואַרצט, וואָס ליידט און איז באַליידיקט פון לעבן, איז מערסטנס „גערעכט". פאַרן טריבונאַל פון לעבן איז ער, נישט דאָס סיסטעם, נישט די סאָציאַלע אָרדענונג גערעכט. דערפאַר איז ער מער פון אַלעמען נוטה צוצושטיין צו אַ פרייהייט־באַוועגונג. דער וואָס ליידט קען בעסער פאַרשטיין דעם חבר אין לעבנס־קאַמף, האָט מיטלייד מיט אים . . . און פונדעסטוועגן וואָס פאַראַ שווערע נסיונות האָט אָט דער הייליקער גלויבן אונדזערער געמוזט אַריבערטראָגן אין די לעצטע 25 יאָר פון דער גערעכטע!

דער אַרבעטער איז שוין לאַנג נישט מער דער יתום פון דער געשיכטע, דאָס פאַרוואָרלאָזטע שטיף־קינד אירס. אין אַ ריי לענדער האָט ער דערגרייכט די העכסטע שטופן פון פּאָליטישער און אויך סאָציאַלער מאַכט. זינט אַ יאָרהונדערט האָבן סאָציאַליסטישע דענקער און קעמפער אויסגעארבעט פאַר אים — און דורך אים — פלענער פון אַ נייער וועלט־אָרדענונג. הייסט עס, ער איז נישט געקומען צו דער מאַכט אָן שום צוגרייטונג. ער האָט זיין מאַכט־פּאָזיציע פאַרנומען אין פאַרשיידענע לענדער, אין פאַרשיידענע פאַרמען. עס איז דאָ דער רוסישער באָלשעוויזם און דער דייטשער רעפאַרמיזם און דער ענגלישער לייבאָריזם. עס איז שוין פאַרגעקומען דער ערשטער אַרויסטריט

פון פּראָלעטאַריאַט אין דער פּראַקטישער היסטאָרישער אַרבעט, און זי איז יעדעס מאָל באַגלייט געוואָרן פון די טיפסטע סימפּאַטיעס פון אומצאָליקע מאַסן. אָבער — וואָס איז געווען ביז איצט דער אַקטיוער, דער בלייבנדיקער רעזולטאַט פון די אַלע אָנהויבן? האָט דער אַרבעטער — דורך דעם פּאַקט וואָס ער איז ענדלעך עולה לגדולה געוואָרן — אַרויסגעבראַכט אַ בעסערן טיפּ מענטשן און בעסערע מענטשן־באַציאונגען?

איך וויל זיין אָביעקטיוו ווי נאָר מעגלעך. איך גיב צו אַז מיין אייגענער סאָציאַלער שורש מאַכט מיך אפשר נישט גאָנץ זעוודיק. וואָלט איך אליין איבערגעלעבט דאָס וואָס דער פון דורות פּאַריאָגטער און געפּלאָגטער אַרבעטס־מענטש האָט אינגעזאַפּט אין זיין בלוט און מאַרך, וואָלט איך נישט געמאַנט אפשר אַזוי לייכט דאָס „טעלערל פון הימל", און וואָלט געדולדיק געוואַרט. זאָל זיין אַזוי, הגם איך האָלט נישט פאַר נויטיק צו דערקלערן זיך פאַר בלינד נאָר צוליב מיין סאָציאַלן מקור. זאָל זיין אַזוי, אָבער — צי זענען נישטאָ שטאַרקע יסודות פאַר דעם געפיל פון אַנטוישונג, נישט פון אנטוישונג, נאָר פון עכטער זאָרג?

„אני הגבר ראה עני"; איך האָב געהאַט די געלעגנהייט צוצוקוקן זיך מער־ווייניק נאָענט צו דער טעטיקייט פון רוסישע און דייטשע אַרבעטער, אין יענער עפּאָכע בעת זיי זענען געראָפן געוואָרן אויסצופירן די גרויסע היסטאָרישע שליחות. זיי האָבן די דאָזיקע מיסיע, וואָס די געשיכטע טראָגט אונטער זייער זעלטן, נישט געקענט פאַרווירקלעכן, אָדער זיי האָבן איר פאַרווירקלעכט אויף אַזאַ אופן, אַז מיר האָבן זיך דערשראָקן. די רוסישע רעוואָלוציע האָט — נאָך אַ יאָרהונדערט פון הראָאישע קאַמפן — אַרויפגעבראַכט אויף די הויכקייטן פון מאַכט אַן אינאיינציקע סאָציאַליסטישע פּאַרטיי — די באָלשעוויקעס. זיי האָבן נישט געשאַפן קיין נייע מענטשן־אַרדענונג, באַזירט אויף יסודות פון בריידערלעכקייט אָדער אפילו נאָר קעגנזייטיקן צוטרוי. זיי האָבן געשאַפן אַ סאָציאַלן סדר, וואָס פאַרקערפערט אין אַ נייער פאָרם יענע אַלטע לעבנס־כוחות, וואָס פירן די מענטשן נישט אַרויף, נאָר אַראָפּ. אונטערן דרוק פון זייער אומווירדיקער דערציאונג, שטרעבן מענטשן מערסטנס צו צוויי צילן: צו מאַטעריעלן וואוילטאָג און צו מאַכט־פאָזיציעס. זיי וועלן אַן אַלע מעגלעכע מיטלען — פון באַטרוג ביז גרויזאַמקייט — כדי צו הערגרייכן אָט די צוויי כשופדיקע צילן. עס איז

קיין נפקה מינה נישט ווי גרויס עס איז דער פאַרנעם פון די מאַטע־
ריעלע געגנסן אָדער פון די מאַכט־דערגרייכונגען. אָבער מען וויל
עס האָבן: אין דער פאַמיליע, אין געשעפטס־לעבן, אין דער געזעל־
שאַפט און מלוכה.

אָזוי לאַנג ווי די צוויי עלעמענטן פון מענטשלעכן מזל ווערן
אנערקענט אַלס די וויכטיקסטע, קען זיך די „אַלטע וועלט" נישט
רירן פון אָרט. און דער כח פון דער אַלטער וועלט האָט זיך אַנט־
פּלעקט אין דעם וואָס אפילו די טרעגער פון אַ רעוואָלוציאָנערער באַ־
וועגונג ווי דער מאָדערנער סאָציאַליזם, האָבן עס פאַקטיש איבער־
גענומען. (מער נישט זיי האָבן געוואָלט מאַטעריעלן וואוילטאָג און מאַכט
פאַר אַלעמען, אַנשטאָט פאַר געצייל־טע). ווירטשאַפטלעכער קלאַסן־
אינטערעס און פאָליטישע מאַכט־דעראָבערונג זענען געווארן די הויפּט־
צילן באַזונדערס פון דער מארקסיסטיש־סאָציאַליסטישער באַוועגונג.
אין דער הינזיכט איז לעצטנס נישט געווען קיין אונטערשייד צווישן דעם
געמעסיקטן סאָציאַל־דעמאָקראַט און דעם רעבעלישן קאָמוניסט. דער
חלוק איז געווען נאָר אַ טאַקטישער. דער ערשטער האָט געוואָלט
אויסקעמפן די צילן מיטן רואיקן, לעגאַליסטישן, פּאַרלאַמענטאַרישן
וועג; דער אַנדערער — מיט בונטאַרישע מעטאָדן פון גאַסן־קאַמף, פון
פּאַרטיי־דיקטאַטור. די באַלשעוויקעס האָבן אויף דעם גראַנדיעזן שטח
פון רוסלאַנד, אין דער מיט פון אַ פּאָלק פון 150 מיליאָנען, אויסגעבויט
אַ „סאָוויעט־געזעלשאַפט", וואָס האָט וויידערמאַל געבראַכט: מאַטע־
ריעלע צוזאָגן (אָדער דערגרייכונגען) צו די מאַסן, רעאַלע מאַכט —
צו די הערשער. אָבער דאָס נייע איז באַשטאָנען אין דעם, וואָס אַר־
בעטער, אַמאָליקע אַרבעטס־מענטשן, האָבן עס דורכגעפירט און פאַר־
טיידיקן עס מיט נעגל און ציין. באַלשעוויסטישע פּראָלעטאַריער (וואָס
זיי זענען לחלוטין נישט די מערהייט פון רוסישן אַרבעטער־קלאַס)
האָבן זיך דערהויבן צו אַ נייער אַריסטאָקראַטישער שיכט אין רוסלאַנד,
האָבן אָנגעהויבן צו טראָגן דעם נייעם יחוס־בגד נישט ערגער וויי די
הערשער־שיכטן פון אָנדערע לענדער. וואו הערשער, דאָרטן באַ־
הערשטע, דאָרטן די „אַלטע וועלט" מיט אַלע אירע דרכים פון פאַלש־
קייט און אכזריות. דער מענטש אין דעם אַרבעטער האָט זיך דורך
דעם נישט געענדערט.

אויך אין דייטשלאַנד, וואו דער אַרבעטער איז געווארן אַ פאָלי־
טישער מאַכט פאַקטאָר נאָך 1918, האָט ער נישט באַוויזן אַריינצובלאָזן

אַ נייעם אָטעם אין די פון דורות פאַרשטיינערטע מענטשן־באַציאונגען. זיינע פירער און זיינע מיניסטאָרן האָבן מערסטנס געזוכט אַרויס־צובאַקומען פֿאַר פֿראָלעטאַריער וואָס מער ווירטשאַפטלעכע טובות פון דעם פאַלקס־ווירטשאַפט, און צוליב דעם האָבן זיי מיט אלע כוחות געשטרעבט צו דעראָבערן וואָס מער מאַכט־פאַזיציעס אין שטאַט. זיי האָבן זיך ממילא אויסגעמישט מיט די אומצאַליקע אַנדערע פאַרטייען און פאַלקס־שיכטן, וואָס האָבן אויך געלעכצט נאָך מער פאַליטישער מאַכט און עקאָנאָמישע טובות פאַר זיך. האָבן די דייטשע אַרבעטער פאַרגעסן אַן דער באַזונדערער היסטאָרישער און מאַראַלישער מיסיע פון זייער קאַמף, און זיי האָבן זיך פאַרבירגערלעכט ווי די געזעל־שאַפט אין וועלכער זיי האָבן געלעבט. לאָמיר זיך דערמאָנען די נעמען פון דייטשע אַרבעטער־פירער וואָס זענען געווארן — נאָך 1918 — פירער פון רעפובליקאַנישן דייטשלאַנד: עבערט, זעווערינג, ברוין, שיידעמאַן און נאָך הונדערטער ווי זיי. ער האָט זיך נישט געענדערט מיט זיי אַדער דורך זיי דער מענטש אין דעם אַרבעטער.

פאַרוואָס? וויייל דער אַרבעטער אַלס אַזעלכער איז נישט קיין גאַראַנטיע פאַר דער פרייהייטלעכער אידעע. זיין קאַמף פאַר אַ בעסערער ווירטשאַפטלעכער עקזיסטענץ באַקומט אַ באַזונדערן באַטייט נאָר דעמאָלט, ווען ער הערט אויף צו זיין אַדער דערהויבט זיך איבער דעם רייך־פריוואַטן כאַראַקטער; נאָר ווען ער פאַרוואַנדלט זיך אין אַ קאַמף פאַר דער מענטשלעכער באַפרייאונג. אַרבעטער וועלט סאַציאַליסט נאָר דעמאָלט ווען מיט זיינע פערזענלעכע עקאָנאָמישע נויטן באַהעפט זיך דער איבער־פערזענלעכער, עטישער דראַנג נאָך גערעכטיקייט פאַר אַלעמען. דערפאַר טאָקע זוכן מיר נישט דאָס פראָלעטאַרישע אין מענטשן, נאָר דאָס מענטשלעכע אין פראָלעטאַריער. און ווי אָפט זעען מיר ווי די באַגריפן אַרבעטס־מענטש און גוטער מענטש גייען זיך פאַנאַנדער.

מיין דערפאַרונג האָט עס מיר באַווייזן צוויי מאָל. אין רוסלאַנד אויף אַ נעגאַטיוון אופן: אַ סך אַרבעטער זענען גאַרנישט געווען די בעסטע מענטשן. אין ענגלאַנד אויף אַ פאָזיטיוון אופן: אַ סך נישט־אַרבעטער זענען גוטע מענטשן. אויך דאָ אין לאַנד דאָסזעלביקע: וויפיל האַרציקייט און טיפן פאַרשטענדעניש האָב איך געפונען גראָד ביי די רייכע, נישט־פאַלקסטימלעכע עלעמענטן. אפשר קענען זיי אָפּ־

שפּאַרן מער פון זייער האַרץ ווי די אָרעמע, ווייל זייער לעבן איז רו־איקער און זיכערער?

עס ווערט אַלץ מער אין מיר קלאָר, אַז מענטשלעכקייט האָבן מיר צו זוכן ביי מענטשן פון אַלע געזעלשאַפטלעכע שיכטן, נישט דוקא ביי איינער. ווערט אָזוי אַרום אונדזער זוכעניש לייכטער, צי שווערער?

אויגוסט, 1940.

אויסטראַליאַניזם

עס איז אַזוי שווער צו פאַרשטיין אַמאָל די טענות און מענות פון היגע מענטשן וואָס זענען אומצופרידן מיטן קריג. פאַר מיר, אַ שליח וואָס זוכט אַ לאָגד פאַר היימלאָזע פאַלקס־ברידער, איז נישט צו באַגרייפן די אומצופרידנקייט פון די וואָס פאַרמאָגן אַ היים און אַ פעסטן גרונט אונטער די פיס.

אָט זענען אַנומעלט געקומען צו מיר דריי יונגע, דאָ געבוירענע און גוט דערצויגענע, פון פאַרמעגלעכע פאַמיליעס שטאַמענדיקע, עכט־אויסטראַלישע מענטשן: צוויי מענער און אַ פרוי. האָבן זיי מיט אַזאַ קאַלטן שוואָרצן אָפּגערופן זיך אויף מיינע רייד וועגן גאַנג פון די געשעענישן, אַז איך האָב דערשטוינט אַ קוק געגעבן אויף זיי. איז צווישן אונדז פאַרגעקומען אַזאַ מין געשפּרעך, אין יענער קריטישער צייט וואָס האָט געהייסן יולי, 1940. איינער פון זיי האָט אָנגעהויבן:

— וואָס איז אייגנטלעך דער חלוק צווישן יענעם וועלט־קריג און דעם איצטיקן? האָט מען אויך דעמאָלט נישט גערעדט וועגן קאַמף קעגן דייטשן אימפּעריאַליזם פונקט אַזוי ווי איצט?

— אָבער (האָב איך זיך געוואונדערט) ווי קענט איר עס גאָר פאַרגלייכן? אין ווילהעלמס דייטשלאַנד איז דאָך געווען אַ פאַרלאָ־מענט און אַ פרעסע און אַ שטאַרקע אַרבעטער־באַוועגונג . . . לאָז זיין די סאָציאַל־דעמאָקראַטיע איז דעמאָלט באַגאַנגען אַ פאַטאַלן פּעלער, אָבער עס האָט דאָך עקזיסטירט אַן עפּנטלעכע מיינונג אין לאַנד . . . אין היטלעריסטישן דייטשלאַנד איז אָבער די שטילקייט פון אַ בית הקברות, די בירגער זענען ניט מער ווי שקלאַפן . . .

— און וואָס גייט אַן בייַ אונדז? גרייט מען נישט צו קיין דיק־טאַטור אין ענגלאַנד? מיט וואָס איז דעמאָלט טשוירטשיל בעסער פאַר היטלערן?

— וואָס רעדט איר? אין ענגלאַנד איז דאָך די עפּנטלעכקייט מער־ווייניקער פּריי. עס דערשיינט דאָך אַפילו די קאָמוניסטישע טאָג־צייטונג „דיילי וואָרקער". און די צייטונג איז דאָך געפערלעך פאַר ענגלאַנד אַלס אַ באַוואוסטזיניקער שליח פון כלומרשט־נייטראַלן רוס־לאַנד . . . איז עס נישט באַלערנדיק צוצוזען ווי אַ דעמאָקראַטישער שטאַט פירט מלחמה, אַפּהיטנדיק די רעכט פון זיינע בירגער? איז דער ענגלישער פאַרלאַמענט צו פאַרגלייכן מיט דעם „דייטשן געזאַנג־פאַריין", ווי מען לאָכט אין דייטשלאַנד גופא פון זייער רייכסטאג וואָס האַלט אין איין זינגען הללויה בעת דער באָס רופט אים צו זיך?

— אָבער וואָס איז דיקטאַטור בכלל געוועדט? דאָס איז דאָך פלאַנירטע עקאָנאָמיע, נישט אמת? און דאָסזעלביקע זעען מיר איצט אַנטוויקלען זיך אויך אין ענגלאַנד און אויסטראַליע . . .

— אַנטשולדיקט (האָב איך געמוזט זיי איבערריסן), איר האָט נישט קיין שום פאַרשטעלונג פון דיקטאַטור, איר רעדט ווי בלינדע וועגן פאַרבן. „דיקטאַטור" איז עפּעס מער און שרעקלעכער ווי עקאָ־נאָמיע געצוימט אין קייטן. דאָס איז, ראשית כל, די נשמה פון מענטשן. זיין פריהייט און זיין ווערדע אַריינגעוואַרפן אין שקלאַפערייַ. דיק־טאַטור איז פיזישע אויסראָטונג פון מענטשן, און פאַרניכטונג פון זייערע פאָליטישע רעכט, איז דערניידערונג פון זייער כבוד און פערזענלעכ־קייט. דיקטאַטור רויבט אַוועק פון אירע שקלאַפן דעם סאָמע אָטעם אַן וועלכן עס קען נישט לעבן דער מענטש וואָס איז געבוירן געוואָרן מיט אַ גייסט און אַ האַרץ. דיקטאַטור רופט אַרויס און דערציט אין די קינדער שנאה און פאַראַכטונג צו מענטשן. „פלאַנירטע עקאָנאָמיע" — צי עס איז דער צוועק צי אַ מיטל פון דער שקלאַפעריי — איז נישט מער ווי די דרויסנדיקע פאָרם פון יענעם פלאַנלאָזן כאָאָס וועלכן די דיקטאַטארן טראָגן אַריין אין דעם מענטשלעכן לעבן . . . אייך איז לייכט צו רעדן אַזוי רואיק ווייל איר האָט קיינמאָל ניט איבערגעלעבט קיין פינף מינוטן פון אַ קאָנצענטראַציע־לאַגער . . .

מיינע יונגע לייט זענען געווען אויפגערעגט פון דעם שמועס, אָבער אויך ברוגזדיק אויף מיר. מיך האָט דאָס אַ ברעקל נישט גע־ארט; איך האָב נאָר געוואָלט וואָס געניויער פאַרשטיין זייער גאַנג. זיי האָבן זיך דערווייל אַנגעכאַפּט אָן אַ נייעם פונקט.

— פון וואַנעט ווייסט מען אַז די בריטישע רעגירונג וועט נישט

אַפּטאָן דאָס זעלביקע וואָס די פּראָנצויזישע, ד.ה. קאַפּיטולירן? מען קען דאָך היינט מער קיינעם נישט גלויבן . . .

— ווי קענט איר עס פּאַרגלייכן? מיינט איר אַז פּאָליטיש דענקען הייסט נאָר זוכן פּאַראָלעלן און ענלעכקייטן? בפירוש נישט: דענקען הייסט אַרויסגעפינען די אָנטערשיידן צווישן ענלעכע דערשיינונגען. די רעגירונג אין פּראָנקרייך איז באַשטאַנען פון פּאָליטיקער פון אייַן קלאַס, אַרבעטער זענען אין איר נישט געווען פּאַרטראָטן (מיר ווייסן נישט די סבות, אָבער לעאָן בלום איז געשטאַנען פון דרויסן), בעת אין ענגלאַנד איז טשוירטשיל פּעסט אַרומגעגאַנגען מיט אַ גענדיקטן קרייז פון אַלע ענגלישע קלאַסן. זיין רעגירונג אָנטהאַלט פּאָקטיש פיר פּאַרטייען: ליבעראַלן, לייבאָר, צוויי פּראָקציעס פון קאָנסערוואַטיוון. ווען ער טרעט אַרויס, מיט רייד צי מיט מעשים, איז עס אין אַ גרויסער מאָס דער אויסדרוק פון קאָלעקטיוון ווילן פון פּאָלק. אויב ער זאָגט אַז זיי גרייטן זיך נישט צו קאַפּיטולירן, מעג מען טרויען זייער אויפּריכטיקייט.

— אויב אין פּראָנקרייך האָבן די באַזיצנדיקע קלאַסן געצוואונגען די רעגירונג צו קאַפּיטולירן, פּאַרוואָס קען עס ניט געשען אין ענגלאַנד?

— ניין, די לאָגע איז פּאַרשיידן. די פּראָנצויזישע גבירים, די „צוויי הונדערט פאַמיליעס", האָבן טאַקע באַשלאָסן צו ראַטעווען זייערע רייכטימער און סאָציאָלע פּאָזיציעס דורך מקריב זיין זייער פּאָטריאָטיזם. זיי האָבן געהאַט וואָס צו פּאַרלירן ביי אַן אַנטגילטיקן נצחון פון היטלערן, אָבער אונטער דעם שוץ פון אַ שלומדיקן שאָכער־מאָכער קענען זיי זיך צונויפּרעדן וועגן אָפּהיטן זייערע פּריווילעגיעס. הייסט עס, אַז אין דער אמתן האָבן זיי נישט געהאַט וואָס צו פּאַרלירן דורך זייער פּאַרראַט . . . אָבער די ענגלישע אַרבעטער ווייסן געניו וואָס זיי האָבן צו פּאַרלירן אין פּאַל פון היטלערס נצחון איבער ענגלאַנד: זייערע מענטשן־רעכט, זייער אין דורות אויסגעקעמפּטע יוניאָנס און סטאַנדאַרדס פון לעבן, זייערע האָפענונגען אויף להבא. ווי קענען זיי נאָכגעבן היטלערן, נישט צעשטערנדיק זיך גופא? און טשוירטשיל זיצט נישט אַליין אין דער רעגירונג...

מיינע קעגנער האָבן זיך נישט אונטערגעגעבן. עס האָט זיי אַלץ געצויגן צו באַוויזן, אַז „דייטשלאַנד" איז נישט אַזוי שלעכט ווי מען מאַלט עס אין ענגלאַנד. דער אומצנטרוי צום אייגענעם לאַנד האָט

לאַגיש געפירט צו אַ מין באַרעכטיקונג פון היטלערשן גיהנום. — איר זאָגט אַז דאָרטן איז נאָקעטע שקלאַפערייַ, אָבער וואָס אייגנטלעך איז דער צוועק פון דעם? צוליב וואָס טוען זיי עס דאָרטן?

— צוליב וואָס? צוליב הערשאַפט, צוליב באַהערשונג פון דער וועלט. זיי ווילן צעברעכן דאָס בריטישע רייך כדי צו שאַפן אויף זיינע חורבות זייער אייגן און כדי צו צווינגען די וועלט האַרעווען פאַר זיי.

— גלויבט איר אָבער נישט אַז עס קען קומען אַן ענדערונג אין זייער סיסטעם? אַז עס וועט געשאַפן ווערן פון זיי אַ דייטשיש רייך („דזשערמען עמפּייר"), אפשר וועלן זיי ענדערן זייערע מעטאָדן, אַרי־בערגיין צו דעמאָקראַטיע?

וואָס ענטפערט מען אויף אזא נאַיוויטעט, אויב זי איז נישט קיין פאַקטישע צביעות?

— אַ היטלעריסטיש וועלט־רייך, אויפן שפּיץ פון זיין טריאומף, וועט אַריבערגיין צו מענטשן־רעכט?!... צו וואָס זאָל ער עס טאָן? אין לויף פון דער גאַנצער געשיכטע וועט האָט אַמאָל אַ דעספּאָטיע זיך אַליין אָפּגעבראָכן די איזערנע נעגל?

— איז האָלט איר, הייסט עס, אַז ענגלאַנד פירט די מלחמה צוליב ריין־אידעאַלע צוועקן, גאָר נישט אימפּעריאַליסטישע? דער גאַנצער אמת ליגט, הייסט עס, נאָר אויף איין זייט?

אויף אָט דער אָפּענער איראָניע האָב איך געמוזט ענטפערן מיט קלאָרע דבורים, וואָס זענען פאַר די דאָזיקע „ראַדיקאַלן" מסתמא געווען נישט גאָר פאַרשטענדלעך.

— יאָ, מען דאַרף זען אין דעם גיגאַנטישן קריג פון היינט עפּעס מער ווי אייערע אויסגעדראַשענע עקאָנאָמישע באַגריפן. עס האַנדלט זיך וועגן אַ קאַמף פון אידיען וואָס גייט אַן זינט יאָרטויזנטער, אונטער פאַרשיידענע פאָרמען און נעמען. נאָר פון אויבן אויף זעט עס אויס ווי אַ באַנאַלער קריג צווישן מלוכות. אין דער אמתן גייט דאָ אַן דער אייביקער גערמאַנגל צווישן צוויי פיינטלעכע פרינציפּן אין דער מענטש־הייט־געשיכטע: פרייהייט און שקלאַפערייַ, ליכט און פינצטערניש, מענטש און אונטערמענטש. איר גלויבט נישט אין דעם פרייהייט־כאָראָקטער פון היינטיקן ענגלאַנד. זאָל זיין אָזוי. אָבער נישטאָ קיין ברעקל ספק אין דעם אַז היטלעריזם וועט ברענגען שקלאַפערייַ צו דער וועלט. איז ווי קען מען שטיין אַן אַ זייט פון דעם קאַמף?

— אַהא! איר האַלט מסתמא אַז די בריטישע ראַסע איז בעסער פאַר די אַנדערע! זייט איר גאַרנישט אַזוי וויים פון די ראַסן־טעאָריעס . . .

— הויבט זיך גאַרנישט אָן. נישט די ראַסע אַליין, די געשיכט־לעכע אַנטוויקלונג פון דעם און יענעם פאָלק שמידט אויס זיין כאַראַק־טער, זיין לעבנס־ליניע. און אָט די געשיכטע האָט געבראַכט דערצו, אַז ענגלאַנד איז אַביעקטיוו געוואָרן דער באַשיצער פון דער מענטש־לעכער צוקונפט, דער לעצטער שוצגראָבן פון דער פרייהייט אין דער וועלט . . . מעגן הינטער דער ענגלישער שוץ־וואַנט באַהאַלטן זיך אומצאָליקע עקאָנאָמישע אינטערעסן; דאָס ענדערט נישט די היסטא־רישע באַדייטונג פון אָט דער שוץ־וואַנט. מעג די ענגלישע דעמא־קראַטיע זיין נאָך ווי ווייט פון גוט, אָבער אויף איר באַדן זענען גע־געבן די מעגלעכקייטן פון קאַמף פאַר בעסער און גוט... אָבער אויפן היטלעריסטישן באָדן וואָקסט נישט קיין גראָז און קיין האָפענונג. שטעלט זיך נאָר פאָר אויף אַ ווייל ווי פינצטער עס וועט ווערן אָרום וועז ענגלאַנדס פייער וועט ווערן אויסגעלאָשן . . .

און דאָ בין איך אַריבער אין אַטאַקע קעגן די רואיקע נשמות, וואָס ווילן זיין גערעכט צו אַלעמען.

— מיר, יידן, ווייסן גאַנץ גענוי אין וועלכן לאַגער עס שטעקט די האָפענונג פאַר דער מענטשהייט און וואו די פאַרניכטונג. מיר ווייסן וואָס היטלעריזם באַטייט, און אונדזער בלוטיקע דערפאַרונג זאָגט אונדז, אַז מען טאָר נישט שטיין אָן אַ זייט פון ענגלאַנדס קאַמף . . .

און דאָ האָב איך פלוצים דערהערט פון זיי גאָר אַ נייע נאָטע, אַ נאָטע פון אַן אייגנאַרטיקן פאַטריאָטיזם.

— ווער זאָגט עס, אַז מען דאַרף שטיין אָן אַ זייט? מען דאַרף פאַרטיידיקן אויסטראַליע, אָבער מיט אַנדערע מעטאָדן. אויסטראַליע דאַרף נישט שיקן אירע מענער און וואָפן קיין ענגלאַנד, אַזוי לאַנג ווי זי האָט נישט געגנג פאַר זיך. וועט זי מיט שכל באַוואָפענען זיך און באַפעסטיקן אַלע אירע ים־ברעגעס, וועט זי בלייבן געשיצט . . .

— הייסט עס, איר זייט גרייט צו לאָזן ענגלאַנד אויף גאָטס באַ־ראָט? זייט איר מער נישט אינטערעסירט אין דער אויפהאַלטונג פון דער בריטישער אימפעריע? אויב אַזוי, פאַרוואָס זאָל אייך העלפן אַמעריקע?

— דאַרף טאַקע אַמעריקע אויך שיקן נאָר דעם איבערפלוס פון

אירע וואפן. עס וועט מסתמא אויפקומען אַ נייע וועלט אין דעם מערבדיקן האַלב ערד־קיילעך, באַשטייענדיק פון די ביידע אַמעריקעס, אויסטראַליע, ניי־זעלאַנד . . . כינע וועט דערווייל באַקעמפן יאַפאַן . . . עס וועט אַנטשטיין אַ נייע ענגליש־רעדנדיקע וועלט, וואָס וועט זיך נישט נויטיקן דוקא אין אייראָפּע . .

— האַלט איר באמת, אַז אויסטראַליע קען לעבן גייסטיק און קולטורעל (נישט נאָר עקאָנאָמיש) אַן שום צוזאַמענבונד מיט ענגלאַנד?

אויף דערויף האָט איינער פון זיי כעסדיק געענטפערט: אודאי יאָ . . . מיר האָבן שוין דאָ אַן אייגענע קולטור, וואָס וועט זיך וויייטער אַנטוויקלען . . . אויסטראַליע וועט זיך אַליין פאַרטיידיקן, נישט זוכן־דיק די ענגלישע „פראָנט־ליניע“ . . .

— איין פראָגע נאָר ווייל איך איך שטעלן: פאַרוואָס אייגנטלעך איז עס נויטיק צו פאַרטיידיקן אויסטראַליע, אויב ענגלאַנד איז עס נישט ווערט? איז דאָ אין לאַנד שוין פאַרווירקלעכט דאָס גוטע וואָס איר זוכט? זענען דאָ נישט פאַראַן יענע צווייַ הונדערט פאַמיליעס?

— זיי זענען דאָ, און מען דאַרף עס טאַקע ענדערן . . .

:: :: :: ::

אַ שווערער נאָך־טעם איז ביי מיר פאַרבליבן פון אַזאַ געשפּרעך, מיינע פאַרטנערס זענען געווען, דוכט זיך, אויפריכטיק. זיי האָבן נישט נאָכגעפאָלגט אַ פאָליטישע ליניע, וועלכע שפּאַרט זיך אַן אַן די אינ־טערעסן פון רוסלאַנד. (הגם געוויסע אַרגומענטן האָבן אָפּגעקלונגען פאַרדעכטיק ענלעך). און דאָך זענען זיי, דערצויגענע און אויסגע־האַדעוועטע אין אויסטראַליע, געשטאַנען מיטן פּנים אָפּגעקערט פון איר. פאַרוואָס?

עס זענען נישט וויכטיק זייערע אַרגומענטן, וואָס האָבן גאָרנישט געשטימט צווישן זיך. וויכטיק איז די זעלישע אַטמאָספער, וואָס שפּירט זיך הינטער זיי. און זי באַטייט עפּעס נייעס פאַר מיר. עס איז אַן אָפּענער קעגנזאַץ צו דעם דאָ אַזוי פאַרוואָרצלטן פאַמיליען־געפיל צו ענגלאַנד — דער „מאָדער קאָנטרי“ — אַ ריכטונג, וואָס איז די נייעסטע אויפלאַגע פון אַ באַזונדערן אויסטראַליש פּאַטריאָטיזם. דאָס איז שוין מער נישט יענער פאַרלאַנג נאָך זעלבסטשטענדיקייט פון אייגן לעבן, וואָס אויסטראַליע און אַנדערע בריטישע קאָלאָניעס האָבן מיט פופציק יאָר צוריק געפאָדערט פון דער מעטראָפּאָליע אין לאַנדאָן. אַלפרעד דיקין, אפשר דער בעסטער און טיפסטער אויסטראַלישער

שטאַטסמאַן, האָט אין יאָר 1887 באַזוכט די ערשטע אימפעריאַלע קאָנ־פערענץ אין לאָנדאָן. דאָרטן האָט ער אויסגעדריקט דעם וואָקסנדיקן זעלבסטבאַוואוסטזיין פון דער אויסטראַליער „קאָלאָניע" אין פאָלגנ־דיקע ווערטער:

„מיר קענען זיך נישט פאָרשטעלן אַזאַ מין לאָגע, אין וועלכער די קאָלאָניעס זאָלן ווערן דערנידעריקט, אָדער אַפ־געשוואַכט, אָדער זייער מאַכט זאָל ווערן געמינערט, — און די אימפעריע זאָל דערביי אַליין אויך נישט ווערן דערני־דעריקט, אַפגעשוואַכט, אָדער געמינערט. און מיר קענען זיך אויך נישט פאָרשטעלן אַזאַ מין לאָגע, אין וועלכער די מאַכט אָדער דער פרעסטיזש פון די קאָלאָניעס זאָל וואַקסן, און די מאַכט און דער פרעסטיזש פון דער אימפעריע אַלס גאַנצעס זאָל דערביי אויך נישט אויסוואַקסן אין דערזעלביקער מאָס".[1])

דער אויסטראַלישער פאַטריאָטיזם האָט אין יענער צייט נאָר פאַרלאַנגט, אַז לאָנדאָן זאָל נישט פאַרנאַכלעסיקן די אינטערעסן פון זיינע קאָלאָניעס, זאָל העלפן זיי אין זייער עקאָנאָמישן אויפבוי און פאָליטישן אויפשטייג. אין יאָר 1938 האָט אַן אָנדער מלוכה־מאַן פון אויסטראַליע, ר. ג. מענזיס, געערעדט אין לאָנדאָן. צו דער צייט איז זיין לאָנד שוין געווען א דאָמיניאָן פון דער אימפעריע, נישט קיין קאָלאָניע. אויסטראַליע האָט שוין געהאַט געניטן אַנטייל אין דער וועלט־מלחמה און איז געווען זעלבסטשטענדיק פאָרטראָטן אין דער ליג אָף ניישאַנס. האָט מענזיס, דער יוסטיץ־מיניסטער פון אויסטראַליע, דעמאָלט פאַרלאַנגט א סך מער פון דעם מוטער־לאַנד. אין א האַלב־איראָנישן, האַלב־פאַמיליערן טאָן האָט ער דערמאָנט ווען דער ראָל פון די אויסגעוואַקסענע קינדער פון דער אימפעריע און געזאָגט, אַז מען קען נישט אַנטוענדן לגבי זיי די מעטאָדן פון אַלט־מאָדישע פא־מיליעס. „אַרום דעם פריילעך ברענענדיקן פייער אין דעם קאָמין קלייבן זיך געמיטלעך צונויף די פאַמיליע־מיטגלידער, און דער פאָטער דערציילט זיי ווען זיינע אויפטוען". די דאָמיניעס — האָט מענזיס באַטאָנט, און אַלע האָבן פאַרשטאַנען וואָס ער מיינט — ווילן איצט נישט נאָר ווערן אינפאָרמירט און אויסגעהערט, נאָר אויך באַשטימען די פאָליטיק פון דער בשותפותדיקער אימפעריע. אָבער אויך דעמאָלט

1) Alfred Deakin by Walter Murdoch. Sydney, 1923.

האָט דער אויסטראַלישער פּאַטריאָטיזם נישט מער ווי באַקרעפטיקט זיינע רעכט אין דער געמיינזאַמער היים פון בריטישן רייך.

אָבער אין די יונגע לייט האָב איך דערשפּירט עפּעס נייעס; זיי זענען גרייט בכלל אַוועקצוגיין פון דער געמיינזאַמער היים. די איידעמס מיט די שנורן איז, אַזוי צו זאָגן, נמאס געוואָרן צו זיצן ביי די אַלטע אויף קעסט. זיי שפּילן אפילו מיט דעם געדאַנק צוצוזעצן זיך צו אַן אַנדערן קרובהשן טיש. צי זעען זיי קלאָר פּאַרויס די פּועל יוצאס פּון אַזאַ נייעם גאַנג?

אָבער דערווייל ווערן זיי לייכטזיניק ביז גאָר בנוגע דעם לעבנס־קאַמף פון זייער אייגענער היים. נישט זיי פילן די געפּאָר, וואָס הענגט איבער איר, נישט זיי ווילן עס ריכטיק באַשיצן. די דאָזיקע יוגנט איז נישט נאָר געוואָקסן אין זאַטע פאַמיליעס, זי איז אויך פאַליטישן הונגער נאָך אָביסל פרייהייט און רעכט, וואָס פיניקט אַזוי שטאַרק די פּאַרשקלאַפּטע פעלקער פון אייראָפּע. די מענטשן האָבן באַקומען זייער דעמאָקראַטישע אַרדענונג און די פרייהייט־לופט אין וועלכער זיי אָטעמען אַן שום קאַמף, בירושה פון פריערדיקע דורות. מיינען זיי, אַז עס קומט זיי דאָס, אַז עס איז נאָטירלעך צו זיין פריי אין דער היינטיקער געזעלשאַפט. שאַצן זיי דערפּאָר איבער דאָס ביז אין ענגלאַנד, און זיי שאַצן אונטער דאָס ביז, וואָס שטראָמט פון היטלעריזם. זיי קענען נישט אויף אַן אמת האָסן שקלאַפערי, ווייל זיי האָבן נישט געלערנט צו ליבן פרייהייט.

דערפּאָר איז עס מעגלעך געווען אַז אינער פון זיי האָט אויף מין פראָגע: „וואָס גייט איר איצט טאָן בעת דעם קריג?", — רואיק געענטפערט: „גאָרנישט. דאָס גייט מיר נישט אָן. איך וועל זען צו פאַרהיטן מיין פערזענלעכע לעבנס־ספערע". איך האָב מורא זיי זאָלן דערקענען דעם ווערט פון פרייהייט ערשט נאָכדעם, ווען זיי וועלן עס פאַרלירן. אָבער דעמאָלט וועט נישט העלפן נישט קיין וויינען און נישט קיין שרייען.

שטאַרקער ווי טויט

דאָס מאָל איז מיר קאַנבערא, די הויפטשטאָט פון אויסטראַליע, מער געפעלן געווארן ווי אין יאַנואַר. דעמאָלט האָט די זון געברענט אומברחמנותדיק, און די גערייצטע אויגן האָבן געהאָט וויניק לוסט צוצוקוקן זיך צו דעם אָרום. דעמאָלט איז דער קליינער שטח פון קאַנבערא־האָטעל פול געווען מיטן טומלדיקן עולם פון אַ פאַליטיש־וויסנשאפטלעכער קאַנפערענץ, און די צייט איז געווען פול פארנומען דערמיט.

דאָס מאָל, אין דער צווייטער אויגוסט־וואָך, איז די לופט געווען קיל און דורכזיכטיק, און עס האָבן געבלאָזן קאַלטעווינטן. דער האָטעל און די אומגעגענט זענען געווען ווי אויסגעלידיקט פון מענטשן. האָב איך זיך מיט הנאה באַוועגט אין דער דאָזיקער קליינער וואונדער־באַרער שטאָט.

„קאַנבערא" איז אייגנטלעך אַ שטעטל, וואָס וואָלט נישט צוגעציגן די אויפמערקזאַמקייט פון מענטשן וועו עס וואָלט נישט געווען פראַקלאַמירט אלס די הויפט־שטאָט פון דער ניי־געגרינדעטער אויסטראַלישער פעדעראַציע. די זעקס אויסטראַלישע איינצל־שטאַטן, וואָס האָבן איינגעוויליקט אַפצוטרעטן אַ חלק פון זייער סואווערעניטעט צו דער פעדעראַציע, זענען פונדעסטוועגן געווען פול מיט קנאה און אומצוטרוי איינער צום אַנדערן. כדי קיין איין שטאָט צווישן זיי זאָל זיך נישט דערהויבן איבער די אַנדערע, האָט מען באַשלאָסן צו שאַפן אַ ספּעציעלן פלאַץ פאַר דער צענטראַל־רעגירונג פון לאַנד. די צווייי וויכטיקסטע מיטגלידער פון דער נייער פאַליטישער פאַמיליע זענען געווען די שטאַטן וויקטאָריא און ניו סאָאוט וועלס; האָט מען דערפאַר אויסגעווייולט קאַנבערא אלס דעם מיטלפונקט צווישן סידנעי און מעלבורן. דאָ האָט געזאָלט געשאַפן ווערן סיי דער פאַליטישער צענטער, סיי דער גייסטיקער מיטלפונקט פאַר דעם גאַנצן, דערווייל

נאָך צעשפּליטערטן, אויסטראַלישן פּאָלק. אַרכיטעקטן האָבן אָנגע־ווארפן אַ גרויסאַרטיקן, קאָסטשפּיליקן פּלאַן פון אַן אייגנאַרטיקער שטאָט: זי זאָל אָנטהאַלטן אין זיך די בעסטע דערגרייכונגען פון דער מאָדערנער שטאָט־קולטור און גלייכצייטיק אָנטשפּרעכן די טראַדיציעס פון אויסטראַליש־בריטישן לעבנס־פיר. כדי אַוועקצונעמען פון אָט דעם געמיינשאָפּטלעכן צענטער די פּראָווינציעלע רייסענישן פון די איינצל־שטאָטן, האָט מען דער באָפּעלקערונג פון קאָנבעראַ נישט געגעבן קיין וואָל־רעכט. אין פּאַרלאָמענט און רעגירונג האָבן געברויזט די פּאָלי־טישע ליידנשאָפטן, אָבער די לופט אַרום זיי האָט געזאָלט בלייבן פּאָלי־טיש־ריין און צניעותדיק.

דער אַרכיטעקטן־פּלאַן איז נאָך לאַנג נישט פאַרווירקלעכט געוואָרן, אָבער זיינע הויפּט־ליניעס זענען שוין דאָ. איר וואַנדערט אַרום צווישן די בריית פאָנאַנדערגעוואָרפענע וווייסע געביידעס, אויף די רחבותדיקע גרינע אַלייען אַרום זיי, און איר פילט זיך ווי אין אַ פּאַרק. דאָס גאַנצע מאָכט דעם אייגדרוק פון אַ גרויסן פּריצישן הויף, פול מיט זיידענעם יחוס און דורותדיקער זיכערקייט. אָט שטייען די מאָסיוועס בנינים פון די מיניסטער־אָפיסעס, אָט איז די פּאָסט־געביידע, אָט דער פּאַר־לאָמענט. באָזונדערס ווערט איר באָווירקט פון דעם אָנבליק פון פּאַרלאָמענט. עס איז נישטאָ קיין שום שפּור פון יענער גרויסאַרטי־קייט און שטרענגקייט, וואָס וויל אָנווארפן אַ שרעק אויפן בירגער, ווי ביי די פּאַרלאָמענט־געביידעס אין אייראָפּע. אומעטום וויל דער שטאָט אַרויפצווינגען אויף זיינע בירגער אויב נישט קיין מורא, איז דאָך יראת הכבוד; וויל ער דערשיינען ווי אַ מעכטיקער, איבער זיי מקדמונים שטייענדיקער כוח. דאָ אין קאָנבעראַ איז דער פּאַרלאָמענט אַ בריט־פּאָנאָנדערגעשפּרייטע וויסע געביידע פון איינאיינציקן שטאָק.

די וויסקייט און די איינשטאָקיקייט זיינע רופן תכף אַרויס אַ געפיל פון נאָענטקייט און היימישקייט. אויב אפילו איר ווען זיך נישט דערלויבן צו קלאָפּן אָט דעם פּאַרלאָמענט אין פּלייצע, פילט איר אָבער אויך נישט קיין שום ציטער. עס לויפט אפילו אַדורך דער גענאָנק: עס איז ענלעך צו אַ שטילן קראָנקנהויז אָדער אַ סאָנא־טאָריע. אָבער די בריטע, צערעמאָניעלע טרעפּ, די הויכע, וויי־ס בלאָנקענדיקע, שטרענגע עלעקטרישע לאָמפּן, מאָכן עס בולט אַז מיר שטייען פּאַר אַ צענטראַל־בנין פון אַ מלוכה. ניטאָ קיין שרעקענישן אין זיינע ווענט, וויייל ער שטעלט מיט זיך פּאַר נישט דורות פון

גרויזאַמען שטאַט־לעבן, נאָר גאָר אַ יונגן דור פון אַ דעמאָקראַטיש־געבילדעטער געזעלשאַפט. אמת, מען זאָגט אונדז, אַז די געבוידע איז אַ צייטווייליקע, ווי אַלץ אין קאַנבערא, און אַז דער ריכטיקער, אימפּאָנירענדיקער, מאָנומענטאַלער געבוי — לויט דעם נוסח פון וואַשינגטאָן — וועט נאָך אויפגעשטעלט ווערן. אפשר. אָבער עס וועט זיין אַ פאַרדרוס. עס איז שענער — און אַזוי איז עס געווען אין די אוראַלטע צייטן — אַז געזעצן פון אַ פאָלק זאָלן געשאפן ווערן אין אַ שטילער, היימישער, איינשטאָקיקער וויסער געבוידע. די גרויס־אַרטיקע מאָניסטעט פון די אַלטע אימפּעריעס האָט ביז איצט נישט געבראַכט צופיל גליק די פעלקער. זאָלן יונגע שטאַטן בעסער גיין זייערע אייגענע וועגן.

דעם 13טן אויגוסט בין איך אין דער פרי, אַזייגער עלף, געגאַנגען איבער די קאַנבערא אַלייען און אריינגעזאַפט אין זיך די פרישע, קילע לופט. עס איז נישט געווען צו זען קיין איין מענטש אַרום. דאָס גאַנצע טעטיקע לעבן פון דער הויפט־שטאָט איז געווען פאַרלייגט אין די אומצאָליקע קעמערלעך פון די מלוכה־געבוידעס. אַן אומגעווויינטלעכע רו האָט געהערשט אין דער נאַטור. לייכט אויסגעפוצט זענען געשטאַנען די געדיכטע יאָלקעס; זיי האָבן געהויבן אין דער הויך די צירלעכע אַרעמס כדי צו באַווייזן ווי שיין עס ליגט דער גרינער בגד אויף זייער קערפּער. פאַלמען זענען באַשיידן געשטאַנען אַרום אין אַלע זייטן, פאַמעלעך שאַקלענדיק זייערע אויסגעשטרעקטע בלעטער. אין דערמיט פון זיי אַלעמען אַזויפיל עכט־אויסטראַלישע וואַטל־בוימלעך, באַשאָטן מיט בלומען וואָס שטראַלן ווי בלייכער גאָלד.

עס איז אַזוי לייכט און רואיק אויפן געמיט, אַז עס גלויבט זיך פשוט נישט. אפילו מיר, דעם אומפאַרבעסערלעכן שטאָט־מענטש, פאָלט אין דער געדאַנק אַז דאָס מוז זיין מסתמא די שטימונג פון גליק. די איינזאַמקייט איז גאָרנישט קיין איינזאַמקייט; מען איז דאָ אַזוי פאַרבונדן מיט דער נאַטור. די ברוסט אָטעמט לייכט ווי שוין לאַנג נישט. עפּעס ענלעכעס צו דעם וואָס היינע האָט אַמאָל באַשריבן אין זיין „פראָלאָג“:

„אויף די בערג מיר ווילט זיך שטייגן
„וואו די פרומע שטיבלעך שטייען,
„וואו די ברוסט אין פרייהייט אָטעמט
„און די פרייע ווינטן ווייען.“

אין דער דורכזיכטיקער לופט זעט מען דעם שטילן הימל, די בלאָנדזשענדיקע ווייסע וואָלקנס. די צאָרטע בלויקייט אַרום זיי. וועגן מלחמה, וועגן טרויער און געוויש טראָכט זיך גאָרנישט.

איז אָט דוקא אין די מינוטן עפּעס געשעען אין קאָנבערא, וואָס האָט ווילד אויפגעטרייסלט די רו, אַוועקגעוויבט פון אַלע מענטשן די זיכערקייט פון לעבן. פון דער פאָסט בין איך פאַמעלעך געגאַנגען צום פאַרלאָמענט. אַז איך בין אַריין אהין און בין געגאַנגען דורך די הויכע, טעמפּ אָפּקלינגענדיקע קאָרידאָרן, האָב איך מיט אומקלאָרער פאַרוואונדערונג באַמערקט ווי קליינע גרופּקעס מענטשן שטייען צונויפגעקלעמט, שושקענען זיך, קומען און גייען אַוועק מיט פאַרזאָרגטע שריט. „דאָס זיינען מסתמא די שמועסן פון פאָליטיקער" — איז דורכגעלאָפן דורך מיין קאָפּ. אַז איך בין אָבער אַריין צו איינעם פון די דעפּוטירטע, זאָגט ער פלוצים צו מיר: „האָט איר געהערט וואָס עס איז אָפּגאָרשט געשען?"

— נייַן, וואָס איז געשען?

— אַן ערפּלאָן איז צעשמעטערט געוואָרן נעבן קאָנבערא און דריי מענטשן זענען פאַרברענט געוואָרן . . .

ער האָט מיר נאָך געזאָגט די נעמען (קריגס־מיניסטער סטריט, לופט־מיניסטער פערבראן, אינפאָרמאַציע־מיניסטער סער הענרי גאַלעט). די נעמען פון די אָנדערע אומגעקומענע ווייסט מען נאָך נישט. אַזוי איז פלוצים צעבראָכן געוואָרן די אידילישע רו און שטילקייט פון קאָנבערא. די סאָמע שטילקייט פון דער נאָטור האָט פאַרבאָרגן אין זיך דעם גרעסטן גרויל פון לעבן. פון הימל צי פון דער ערד איז אויפגעשטאַנען דער פייער, וואָס האָט פאַרניכטעט צען מענטשן מיטאַמאָל. דער טויט האָט נישט געמאַכט קיין אונטערשייד: צוזאַמען מיט די העכסטע באאַמטע פון שטאָט און דעם שטאָבשעף פון דער אַרמיי זענען געלעגן די יונגע פילאָטן און סעקרעטאָרן זייערע. נאָר ביי איינעם פון זיי האָט מען געקענט דערקענען דאָס געזיכט, אָלע אָנדערע האָבן זיך פאַרוואָנדלט אין שטיקער קוילן און אַש. די היץ, וואָס האָט אַרומגעכאַפּט דעם ברענענדיקן עראָפּלאָן איז געווען אַזוי שטאַרק, אַז ערשט אין אַ האַלב שעה אַרום האָבן מענטשן געקענט צוקומען צום אָרט.

וואָס מיך האָט נישט וויניק געוואונדערט איז געווען די רואיקע באַציאונג פון די אַרומיקע מענטשן. שוין דער ערשטער, וואָס האָט מיר אָנגעזאָגט די בשורה, האָט אָנגערופן די דראַמע accident ד. ה. פּאַסירונג. און נישט מער? אַ דינער אין פּאַרלאַמענט האָט איבערגעחזרט דאָס זעלביקע וואָרט. איינס אַזייגער איז געווען מיטאַג־צייט אין אונדזער האָטעל, און ווי שטענדיק האָבן די געסט ביי די טישן גערעדט, געלאַכט, געמאַכט באַשטעלונגען. שפּעטער האָב איך זיך געטראָפן מיט אַ גייסטלעכן פון אַ הויכן ראַנג. די ערשטע טעמע איז, פּאַרשטייט זיך, געווען וועגן דעם אומגליק. איינער פון די אומגעקומענע האָט גראָד געדאַרפט זיך טרעפן מיט דעם גייסטלעכן ביים לאָנטש, אָט אין דעמזעלביקן טאָג. „איז עס נישט שרעקלעך?" — האָט ער מיך געפרעגט. זאָג איך צו אים: ווי אַפּט פּאַרגעסט מען, אַז מענטשן שטייגן דאָך אונטער דער השגחה פון מזל . . . פרומע יידן מאַכן קיינמאָל נישט קיין צוזאָג אָן די וועראטער: „אם ירצה השם" (אי"ה) . . . אָט זענען די מיניסטאָרן געפלויגן צו באַשטימטע אויפ־גאַבן, לויט אַן אויסגעאַרבעטן פּלאַן. אַ פריילן פון דעם קריג־מיניסטעריום אָפּיס האָט געזען דורכן פענצטער דעם עראָפּלאַן דער־נענטערנדיק זיך צו קאַנבעראַ און האָט רואיק געזאָגט צו די אַנ־דערע: דער מיניסטער איז שוין דאָ . . . און פון דעם אַלץ איז גאָרנישט געווארן, מער נישט אַ קופּע אַש . . . וואָס פאַר אַן אויס־דרוק געברויכט מען ביי אייך אלס איה"ש?

דער גייסטלעכער טראַכט אָ מינוט און זאָגט: Lord willing. וויזיט אויס, מען באַנוצט עס נישט אָפט אין מאָדערנעם געשפּרעך. איך האָב שפּעטער געפרעגט ביי אַנדערע, און זיי האָבן אויך נישט געהאַט די וועראטער געלויפיק אויפן צונג. אָבער אויך דער גייסט־לעכער איז נישט געווען באַזונדערס דערשיטערט פון דעם געשע־עניס. מיר האָבן באַלד שוין געדעדט וועגן איבערזעצונגען פון רו־סישע דיכטונגען אין ענגליש. צי איז דאָס רוסישע וואָרט „פּאַקאָי" פון לערמאָנטאָוס ליד „פּאָרוס" ריכטיק צו איבערזעצן מיט Peace . . . דוכט זיך, ניין. וויייל פּאַקאָי הייסט רו, און רו איז נישט דאָס־זעלביקע וואָס שלום, פרידן. רו איז אַ נעגאַטיוועך באַגריף פון אָפּרועך זיך, פון פּאַסיוון צוריקציען זיך, בעת שלום איז אַן אַקטיוו פּראָגראַם פון ציל־אַרבעט. (תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם!). אין ענגליש שפּירט מען גלייך דעם אונטערשייד צווישן Rest

און Peace . מיט דעם זענען מיר זיך פאַנאַנדערגעגאַנגען.

אָבער אין אָט דעם פאַטאַלן טאָג איז אַנטפלעקט געוואָרן עפּעס פון אַ הויכער מענטשלעכער מדרגה, אַ פריינטשאַפט צו מענטשן ווי מען טרעפט זי זעלטן אין לעבן. בעת מען האָט מיטגעטיילט מר. מענזיסן (דעם פריים־מיניסטער) וועגן דעם אומגליק און ער איז פאַרכאַפּט געוואָרן פון דער גרעסטער אויפרעגונג, וואָס האָט ער געטאָן ראשית כל? וועלכער באַשלוס האָט זיך צוערשט קריסטאַליזירט אין זיין קאָפּ דורך דעם גאַנצן קנויל געפילן און געדאַנקען וואָס האָבן געווירבלט אין אים? ער האָט באשלאָסן אַז די פרויען און די פאַמיליעס פון די דריי מיניסטאָרן זאָלן דערגיין וועגן זייער אומגליק דורך זייערע פריינט, נישט דורך דער פרעסע אָדער ראַדיאָ. האָט ער זיך תכף טעלעפאָניש פאַרבונדן מיט זיין אייגענער פרוי און געבעטן איר, אַז זי זאָל מיטטיילן די שרעקלעכע נייעס צו די קרובים, צוגרייטנדיק זיי זעליש ווי נאָר מעגלעך. און זי האָט עס גלייך אָנגעהויבן צו טאָן, נישט נאָר בנוגע איינעם און צוויי, נאָר אַ גאַנצער רייַ פון פאַמיליעס. דערווייַלע האָט מר. מענזיס פאַרבאָטן דעם ראַדיאָ צו באַנאַכריכטיקן דעם עולם וועגן דער קאַטאַסטראָפע.

עס איז וואונדערבאַר אַז אַ שטאַטסמאַן איז בכח צו זען די מענטשלעכע זייט פון אַ טראַגישער געשעענישׂ גלייך פון אָנהויב אָן. ער האָט דאָך גלייך פאַרשטאַנען אַז די מלוכה־מאַשין איז שטאַרק באַשעדיקט דורך דעם אומדערווארטעטן טויט נישט פון איינעם, נאָר פון פיר באַדייטנדיקע טוער. נישט נאָר די מלוכה־מאַשין, נאָר די מלחמה־מאַשין, און עס איז דאָך מלחמה־צייט, און ענגלאַנד וועט באַמבאַרדירט יעדע שעה דורך די פייַנטלעכע לופט־שיפן. דאַרף מען דאָך זוכן פאַר זיי תכף נייע פאַסיקע מענטשן, און וואו נעמט מען זיי? אָבער נישט דאָס האָט אים באַוועגט אַמשטאַרקסטן, נאָר דער רחמנות צו די פאַמיליעס פון די פאַרברענטע, און די זאָרג וועגן דעם ווי אַנצוזאָגן זיי די שלעכטע בשורה. האָט ער געהייסן דעם ראַדיאָ שווייגן. האָט ער, אין דער שוועריקער מינוט, נישט געפונען קיין בעסערן העלפער ווי זיין אייגענע פרוי אויף דורכצופירן די דעליקאַטע שליחות. דער מעכאַניזם פון מלוכהשער פירונג וועט אַזוי אַרום ווי דורכגעאַפּט מיט פיינער הומאַניטעט. דער מאַן שטייט פריער פאַר דעם מלוכה־מאַן. אין אַזאַ געזעלשאַפט איז לייכטער צו אַטעמען ווי אין אַנדערע.

געוויס האָט ער נישט פֿאַרנאָכלעסיקט זיינע פֿליכטן; באַלד איז ער געפֿאָרן צום גאָווערנאָר־דזשענעראַל און געבעטן צו באַשטימען נייע מיניסטאָרן אויפֿן פּלאַץ פֿון די געווען. ער האָט זיך פֿאַר־בונדן מיט לאָנדאָן, ער האָט אָפּגעגעבן פֿאַראַרדענונגען. אָבער דער פֿאָקט בלייבט, אַז וועגן די מענטשן האָט מען געטראַכט פֿריער פֿון אַלץ.

מיטוואָך, דעם נעקסטן טאָג, האָט זיך דריי בייטאָג פֿאַרזאַמלט דער פֿאַרלאַמענט צו מאַכן אַ הזכרה נאָך די מיניסטאָרן, וואָס האָבן אַלע געהערט צו דער זעלביקער פֿאַרלאַמענטאַרישער פֿאַמיליע. זיצן־דיק צווישן די געסט פֿון דעם ספּיקער, האָב איך לייכט געקענט באַ־אַבאַכטן די צערעמאָניע. דער זיצונג־זאַל, צוזאַמען מיט די גאַלע־רייען, איז נישט קיין גרויסער. מאַכט ער דעמזעלבן רואיקן, היימישן אײַנדרוק ווי די געבויידע פֿון דרויסן. אײַניקווייז, אין אַ געדריק־טער שטימונג, זענען אַריינגעקומען די דעפּוטירטע דורך פֿאַרשיידענע טירן. אַז זיי האָבן זיך צעזעצט אויף די בענק, האָב איך דערקענט אַ רויי באַקאַנטע פּאָליטישע פּיגורן. מיט גרויע, צעשויבערטע האָר איז געזעסן דער געווען פּירער פֿון דער קאָנטרי־פּאַרטי, סער ערל פֿיידזש. מיט אַ שטרענגן באַבריל־טן פּנים פֿון אַ יונגערן שול־לערער האָט זיך געווען דער אַלטער אַרבעטער־פּירער קערטן. נאָכ־לעסיק, אין אַ גרויען רעקל, מיט אַ הענערשן טשוב האָר אויפֿן מיטן קאָפּ, די הענט אין די קעשענעס — מר. קאָמעראָן, דער איצטיקער פּירער פֿון דער קאָנטרי־פּאַרטי. אין דעם אַלטיטשקן קליינעם מאָן מיט דער דיקער פּאָטשיילע אַרום האַלדז האָב איך דערקענט דעם עלטסטן דעפּוטאַט פֿון אַלע: ד״ר מאַלאָניי פֿון מעלבורן, דעם איבער־געגעבענעם פֿריינט פֿון אַלע געדריקטע.

פֿון דער פֿרעסע האָב איך גוט געוואוסט, אַז דער רוב פֿון די אַנוועזנדיקע שטייען אין שווערן פּאָליטישן קאַמף צווישן זיך. אַ סך פֿון זיי זענען צעקריגט אפילו אין זייערע אייגענע פּאַרטייען. אָבער דערפֿון איז דאָ היינטיקס מאָל נישט געווען קיין שפּור. אַ לייכטער נעפּל פֿון טרויער איז געלעגן איבער אַלעמען. מר. מענזיס איז אומ־באַמערקט אַריין אין זאַל, און באַלד איז ער געשטאַנען צוזאַמען מיט מר. קערטן, דעם דיל־ער פֿון דער אָפּאָזיציע. זיי ביידע, די אָפּיציעלע קעגנער, האָבן פּריינטלעך־פּאַרזאַרגט באַראַטן זיך וועגן עפּעס. אָט די פּשוטע געמיינשאַפט פֿון רעגירונג, אָפּאָזיציע, בכלל דעפּוטירטע

איז זייער אַנציענדיק. עס פאַרלירט זיך אין דער פאַרלאַמענטאַרישער דעמאַקראַטיע דער אַפשרעקנדיקער כאַראַקטער פון „רעגירונג". זי שטייט נישט איבער די אַנדערע, זי איז צווישן זיי. אַזוי יעדנפאַלס דערשיינט עס פון אויבנאויף.

מר. מענזיס האָט זיך אויפגעהויבן ביים רעגירונג־טיש, האָט סאַנאַדערגעוויקלט אַ מאַנוסקריפּט, און מיט הענט האַלב־פאַרלייגטע אין קעשענעס אַנגעהויבן רעדן. ער באַזיצט, צוזאַמען מיט אַ יוגנט־לעכן געזיכט, אַ פריש־קלינגענדיקע שטים. ער האָט זי איצט נישט באַנוצט אין פולן מאָס, זי איז געווען געדעמפט ווי די ברענענדיקע לאָמפן פאַרדעקט מיט שוואַרץ. זייער אָפט פלעגט ער בלייבן אַנט־שוויגן ווי אויפגעהאַלטן פון צער־געפיל. ער האָט געזאָגט:

„מיר טרעפן זיך הײַנט צוזאַמען אין שאַטן פון אַ גרויסן אומגליק. עס איז מיין טרויעריקע פליכט צו רעדן וועגן אונדזערע פאַרשטאַרבענע קאַלעגן, וואָס זענען געווען נישט נאָר געטרייע דינער פון אונדזער לאַנד, נאָר אויך שטענ־דיקע פריינט פון אונדז אַלעמען. קיין שום רייד מיינע קענען נישט געוויי אויסדריקן די טיפע געפילן, וואָס יעדער מיטגליד פון אָט דעם פאַרלאַמענט לעבט איבער. אָבער די רייד קענען אפשר ברענגען צו די פאַמיליעס פון די אומ־געקומענע מיניסטאַרן אַ פאָר שטראַלן פון דערמוטערונג אין דער פינצטערער שעה. וועז דער ערשטער גרויזאַמער קלאַפ וועט פאַרבייגיין, וועלן זיי געפינען טרייסט אין דעם באַוואוסטזיין, אַז זייערע נאַענטע מענטשן האָבן ערלעך גע־דינט זייער לאַנד און האָבן פאַרנומען אַ בכודיקן פלאַץ אין זיין געשיכטע.

דזשאַפריי סטריט, הענרי גאלעט און דזשיימס פערבארן האָבן אַלע באַזעסן די שענסטע מדות טובות. זיי אַלע זענען געווען מענער פון מוט און אומבאַירבאַרער ערע, באַגייס־טערט מיט אַ ברענענדיקן פאַטריאָטיזם, געשטאַרקט דורך טאַלענט און דערפאַרונג. יעטוועדער פון זיי האָט אויף זיין אייגענעם אופן פאַרמאַגט אַ טאַלענט פאַר פריינטשאַפט. זיי זענען געווען זעלטענע מענטשן" . . .

אין אַזעלכע רייד, געזאָגט אין אַ פייערלעכער שטימונג, האָט דער רעדנער מזכיר געווען די טויטע. און ער האָט פאַרענדיקט,

„אַ נאַציע ווערט געשאַפֿן דורך די, וועלכע דינען איר אַמבעסטן. מיר דאַנקען גאָט פֿאַר דעם דינסט פון אָט די מענער".

נאָך אים איז צוגעגאַנגען פון דער אַנדערער זייט צום רעגירונג־טיש מר. קערטן. אויך ער האָט געהאַט פֿאַר זיך אַ מאַנוסקריפּט, האָט ער אָבער וויניקער אַריינגעקוקט אין אים. מיט דעמזעלביקן לאַנגאַמען, געדעמפטן קול ווי מענזיס האָט ער געזאָגט:

„עס איז שווער צו רעדן פון די מיניסטאַרן, וואָס האָבן געפונען זייער טויט אַזוי נאָענט צו יענעם הויז אין וועלכן זיי האָבן אחריותדיק געגומען אָנטייל אין דער באַשטימונג פון שיקזאַל פון לאַנד. עס איז נישט געווען קיין איין טאָג אין זייער לעבן, אין וועלכן זיי זאָלן נישט האָבן אָפּגעגעבן דעם מאַקסימום פון זייערע כחות... עס איז באַצייכנדיק אַז זיי זענען געפלויגן אַהער צוליב וויכטיקע געזעלשאַפטלעכע פליכטן, נישט קיין קלענערע ווי די פאַרטיידיקונג פון אויסטראַליע. זייער טויט — די לעצטע פולע מאָס פון איבערגעבנקייט — האָט פאַרענדיקט לעבנס פון ערלעכער אַרבעט. קיין שום ווערטער קענען נישט אָפּשוואַכן דעם געפיל פון אונדזער אבדה".

קערטן האָט דערמאָנט איינעם פון די אומגעקומענע פּילאָטן, היטשקאָקן: „זיין פאָטער האָט שוין געהאַט פאַרלוירן דאָס לעבן אין די ערשטע יאָרן פון אויסטראַלישער אַוויאַציע. איצט מוז אונדזער סימפּאַטיע צוואוענדן זיך צו אַ מוטער אין מערב־אויסטראַליע, וואָס האָט פאַרלוירן איר זון פונקט ווי איר מאַן אין דעם דינסט פון פאָטערלאַנד". מען האָט אויך דערמאָנט דעם אַנדערן פּילאָט, קראָס־דעל, וואָס איז געווען ערשט 29 יאָר אַלט. ער איז געווען אַ זון פון אַ מיינער, אין אַ פאַמיליע פון זיבעצן קינדער. ווי טראַגיש איז זיין מזל! אַ פּאָר שעה נאָך זיין אומקום האָט זיין פרוי געבוירן אַ זון. צו איר מוטער האָט זי טעלעגראַפירט בזה הלשון:

„טשאַרלז איז געהרגעט געווארן; אַ זון איז געבוירן, קום אַרויס תכף. קראָסדעל".

אין אַ פּאָר פראַזן — אַ געשיכטע פון אַ לעבן; אַ סוף און אַ נייער אָנהויב. וואָס האָבן געמוזט איבערלעבן אין יענעם טאָג די יונגע און די אַלטע פרוי? — דער יונגער פילאָט האָט דריטהאַלבן יאָר נאָכאַנאַנד געשטרעבט אַריינגענומען צו ווערן אין דער לופט־אַרמיי.

די ביידע מיניסטאַרן, וואָס האָבן אים אין דעם געהאָלפן זענען איצט צוזאַמען מיט אים געלעגן טויט. . . .

אין דעמזעלביקן נוסח ווי די צוויי הויפט־רעדנער האָבן גע־רעדט די אַנדערע. מר. ביזלי איז דער פירער פון דער ווינציקער, אָבער זייער מיליטאַנטישער לייבאָר־גרופּע, וואָס האָט זיך אָפּגע־שפּאָלטן פון קערטן. דער מאַן האָט אַ קריגעריש פנים, אָבער זיין שטים איז זייער וויך און אפילו מוזיקאַליש. ער האָט אַריינגעבראַכט אַ רעליגיעזן טאָן אין זיין רעדע: „די געשטאַרבענע וועלן אַריבערגיין איצט אין אַ וועלט, וואו עס איז נישטאָ קיין צער, קיין פאַרדרוס און פאַרבערעכן; זיי וועלן זיך אָפרועגן פון דער היינטיקער אומגליקלעכער וועלט". און דער אַלטיטשקער, 86־יעריקער ד"ר מאַלאַניי האָט גע־מאַכט דעם פאַרשלאָג צו שטעלן אַ מאָנומענט לכבוד די געפאַלענע. „איך וועל מסתמא באַלד אויך אָוועקגיין אַהין, און איך וועל דאָרטן געפינען אָזעלכע דריי טייערע פריינט". ער האָט עס אַרויסגערעדט מיט דעם טיפּסטן ערנסט. (אין דריי חדשים אַרום איז ער טאַקע אָוועק פון דער וועלט).

דערנאָך, לויטן פאַרשלאָג פון מענזיסן, איז מען אויפגעשטאַנען און איינשטימיק אָנגענומען די רעזאָלוציע פון מיטלייד. שטילערהייט איז מען זיך פאָנאַנדערגעגאַנגען.

איך בין מיר נישט געווען קלאָר מיט מיינע געפילן לגבי אָט דער פאַרזאַמלונג. זי איז אָפּגעלאָפן זייער ווירדיק און ערנסט, און דאָך האָט עפּעס געפעלט. עס האָט געפעלט די אויפרעגונג, דער טרויער, וואָס געפינט זיינע שטאַרקסטע פאָרמען פון אויסדרוק. עס האָט געשטערט וואָס די רעדנער האָבן געהאַלטן מאָנוסקריפּטן פאַר זיך. דוכט זיך, עס איז נישט געווען קיין פאָליטישע זיצונג, וואו מען ציילט ווערטער איינער ביים אַנדערן אין מויל. דאָס מאָל האָבן מענטשן געמעגט רעדן פשוט פון האַרצן, ווי עס לאָזט זיך. פאַרוואָס מוז אַזאַ זיצונג אויך דורכגעפירט ווערן ווי אַ צערעמאָניע, וואו די עכטע געפילן ווערן דערשטיקט? אָבער, פון דער אַנדער זייט, וויפיל רירנדיקע מאָמענטן אין די רעדעס. מענזיס האָט אָנגערופן די דריי טויטע ביי זייערע הימישע נעמען, נישט זייערע טיטולן: אָזשאָפריי, הענרי, דזשיימס. זענען זיי איצט געשטאַנען ווי נאָענטע מענטשן פאַר אַלעמענס אויגן. ווי פיין מען האָט די גאַנצע צייט דערמאָנט און גערעדט צו די פאר׳צער׳טע פאַמיליעס. ווי פיין איז עס, וואָס

מען האָט צוזאַמען מיט די הויך־געשטעלטע מלוכה־מענער דערמאָנט און געלויבט די קלענערע באַאמטע, וואָס האָבן זיי באַגליים אין דעם טויט.

דאָס אַלץ האָבן די אויסטראַליער געבראַכט צום אויסדרוק אין די דאָזיקע טעג. מער נישט זיי דריקן אויס זייערע צער־געפילן אַנדערש ווי מיר שטעלן זיך פאָר. דאָס הייסט נאָר אַז זיי (און די ענגלענדער בכלל!) באַזיצן אַן אַנדער טעמפּעראַמענט, אַדער האָבן דורך דורות דערציאונג אַרויפגעלייגט אַ שטיק דיסציפּלין אויף זייערע געפילן. זייער עמאָציאָנעלע שטילקייט און צוריקגעהאַלטנקייט לגבי פּרעמדע אויגן געפעלט נישט אַן אַנדער ראָסע, פונקט ווי זיי פאָר־שטייען נישט יענע, וואָס שרייען און גוואַלדעווען בייַ זייער אומגליק.

אָט בין איך געווען בייַ מר. ס. אין דעמזעלביקן קאַנ־בערא אין יאַנואַר. נעבן ברענעדיקן קאַמין זענען געזעסן ער, זיין גוטמוטיקע פרוי און איך. זי האָט עפּעס גע־שטריקט, זיך צוגעהערט צו מיין קימבערליי־מעשה און פּריינטלעך צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ. בייַם מיטאָג־טיש האָט זי אַווי פּשוט און מוטערלעך דערציילט וועגן אירע דער־וואַקסענע קינדער אין ענגלאַנד, און ווי זי וואַלט וועלן זען זיך מיט זיי דאָרטן אין דער היים". פלוצים איז זי אין יולי געשטאַרבן. איך האָב זיך פאַרגעשטעלט דין אומגליק, ווי עלנט ער איז פאַרבליבן, נישט געקוקט אויף אַלע זיינע וויכטיקע אַרבעטן דא. האָב איך אים געשיקט אַ טעלעגראַם פון סימפאַטיע . . . איצט בין איך ווידער געווען בייַ אים, ווידער זענען מיר געזעסן בייַ דעמזעלביקן קאַמין, אַבער נאָר זאַלבעצווייט. איר שטול איז געשטאַנען לייַדיק. אַז איך בין אַריין, האָט ער מיר אויפגענומען מיט דעמזעל־ביקן שמייכל ווי דאָס ערשטע מאָל. איך האָב נישט גע־וואוסט וואָס צו זאָגן. אַבער ער האָט געזאָגט: „א דאַנק פאַרן טעלעגראַם. עס איז מיר געווען אַ פאַרגעניגן, a pleasure, צו דערהאַלטן עס". איז מיר געווארן לייכ־טער. אַ ווייַלע האָט ער דערציילט וועגן איר און דערנאָך זענען מיר אַריבער צו מיין זאַך: קימבערליי. ער האָט גע־רעדט מיט אינטערעס, געגעבן קלוגע עצות, צוגעזאָגט העלפן. נעבן אים איז געשטאַנען אַ טישל מיט משקאות,

פון וועלכע ער האָט פון צייט צו צייט געזומען עפּעס. און מיר זענען פאַנאַנדערגעגאַנגען ווי יענעם מאָל, נאָרמאַל, אייִדל, רואיק . . . איך בין געפאָרן צו זיך טיף פאַרוואונדערט. איך האָב געפילט, אַז אונטער דער מאַסקע פון רו מוז זיך פאַרבאַהאַלטן אַ ווייטאָק. אָבער ווי זיי באַהערשן זיך! — צוויי טעג שפּעטער האָב איך אים געזען זיצנדיק אין פאַרלאַמענט, ביי דערזעלביקער הזכרה. מיר האָט זיך געדוכט, אַז ער איז געווען שטיל, אויפגערעגט, בלייך. בעת די רעדעס האָב איך אַ קוק געגעבן: אַן ערנסטער אומעט איז געלעגן אויף זיין געזיכט. אלזאָ דאָך! — האָב איך געטראַכט.

עס איז טאַקע מעגלעך אַז מיר האָבן דאָ צו טאָן מיט פאַרשיידענע אַרטן פון אויסדריקן דאָס שטאַרקע געפיל. עס איז אָבער מעגלעך אַן אַנדער השערה. אפשר דריקט זיך דאָ אויס גאָר אַ פאַרשיידענע באַציאונג צום טויט בכלל? אפשר האָבן פאַרשיידענע פעלקער (אָדער ראַסן, אָדער קולטורן) אויך אַנדערע באַציאונגען צו אָט דער וויכטיקער געשעעניש? עס זענען מעגלעך, אין פרינציפּ, דריי אויספאַסונגען פון טויט. מען נעמט אים אויף אַלס דעם גרעסטן אומגליק פאַר זיך און פאַר דער וועלט. אָדער מען באַטראַכט אים אַלס אַ נייע, אפשר מער דערהויבענע, שטופע אין דער אַנטוויקלונג פון לעבן (אַזוי האָט געטראַכט טאָלסטאָי, אַזוי אַ סך יידישע צדיקים). אָדער מען באַציט זיך צו אים גלייכגילטיק, ווי צו אַ נויטווענדיקייט. צי איז נישט אַמאָל די רואיקע, „דיסציפּלינירטע" באַציאונג פון די ענגלענדער אַן אויסדרוק פון אָט יענער, זאָל איך זאָגן פילאָזאָפישער, גלייכגילטיקייט? אָבער צי קען אַ קולטור בלייבן רואיק, אַן שום טעמפּעראַמענט־אויסגוס לגבי אַזאַ איבערגאַנג פון לעבן צום . . .? די גרויסע היסטאָרישע רעליגיעס און די ערשטע וויסנשאַפטן זענען דאָך צום טייל געבוירן געוואָרן אַרום די טראַכטענישן וועגן טויט און פאַרשווינדן פון אַ מענטש.

:: :: :: ::

און ווי באַצי איך זיך אַליין צום טויט־געשעעניש? איך האָב עס קיינמאָל נישט פאַרמולירט פאַר זיך (צופיל פאַרנומען מיט לעבן!) אָבער מיר דוכט זיך, אַז איך פאַרמאָג די פעאיקייט צו באַציען זיך צו אים מיט אַ געוויסער רואיקייט. עס איז טאָקע אַן אומגליק, וויל

דאָ פּאַרענדיקט זיך עפּעס וואָס קען נישט מער ווערן געענדערט. טויט איז אַ סוף פון עפּעס, און דאָס מאַכט ציטערן יעדעס באַוואוסטזיין. אָבער אויך אין טויט קען זיך פּאַרבאַהאַלטן אַ גרויסער אינהאַלט, און דאָס קען אָפּשוואַכן די שאַרפקייט פון ווייטאָק. („טויט, ווו איז דיין שטאכל?"). דער טויט איז נישט אַזוי שרעקלעך ווען ער שליסט אָפּ אַ לעבן, וואָס איז געווען געווידמעט אַ מיסיע, ווען דער מענטש איז געפּאַלן אין דינסט פון אַ מיסיע. לעבט מען אָן שכל, אָן שטרעבונגען, דעמאָלט יאָגט מען זיך נאָך דער צאָל פון די טעג, נאָך זייער קוואַנטיטעט. אַנדערש לעבט דער מענטש, וואָס זוכט נישט די צאָל, נאָר די וואָג, די קוואַליטעט פון די טעג.

אָט אַזוי איז געווען דאָס לעבן פון די דריי אויסטראַלישע מיניסטאָרן און פון די וואָס זענען געשטאָרבן מיט זיי. אפשר האָט דאָס באַוואוסטזיין פון זייער טויט „אויפן פּאָסטן" געמילדערט דעם צער. אָט איז די טעג געשטאָרבן וולאַדימיר זשאַבאָטינסקי אין אַמעריקע — דער ליידנשאַפטלעכער פירער פון רעבעלישן ציוניזם. הגם ער איז אַוועקגעריסן געוואָרן אינמיטן פון זיין זייער געשפּאַנטער טעטיקייט, און הגם אַ סך וועלן זאָגן: „וואָס האָט ער אויפגעטאָן אין זיין לעבן?" — פונדעסטוועגן איז פאַר אַלעמען קלאָר, אַז זיין לעבן איז געווען אַ ברעענעדיקער דינסט צו אַ מיסיע. דאָס אַוועקגיין פון לעבן באַלייכט מיט הונדערט פייערן מיטאַמאָל דעם גאַנצן וועג און דעם אויפטו פון אַ לעבן. און דעמאָלט איז נישטאָ קיין פלאַץ פאַר יאוש אָדער ענדלאָזן וווייטאָק. ווי דער רוסישער דיכטער האָט געזאָגט: „זאָג נישט זיי זענען געשטאָרבן; זאָג: זיי האָבן געלעבט".

מיר ווילט זיך דאָ דערציילן אַן עפּיזאָד פון מיין אייגענעם לעבן, מיט אַ סך יאָרן צוריק, ווען איך בין געווען יונגער. אומדערוואַרטעט האָט זיך דעמאָלט פאַר מיר אַוועקגעשטעלט די דראַאונג פון טויט. ווי האָב איך עס דעמאָלט אַריבערגעטראָגן?

:: :: :: ::

אין אָנהויב יאָר 1919, אין סאָמע ברען פון דער רוסישער רעוואָלוציע, האָט מען מיך, גלייכצייטיק מיט הונדערטער אַנדערע חברים, אַרעסטירט אין מאָסקווע. די פּאַרטיי L. S. R. (לינקע סאָציאַל־רעוואָלוציאָנערן), צו וועלכע איך האָב געהערט, איז שוין לאָנג (זינט יולי 1918) געווען דערקלערט אַלס אומלעגאַל פון דער באָלשעוויסטישער רעגירונג. מען האָט אונדז — סיי פירנדיקע סיי

איינפאַכע מיטגלידער פון דער באַוועגונג — אַריינגעזעצט נישט פאַר עפּעס אַ געוויסן פאַרברעכן, נאָר כדי צו איזאָלירן אונדז פון די מאַסן וואָס האָבן זיך צוגעהערט צו אונדזער שטים. עס איז מיר געווען מאָדנע, זייער מאָדנע אין דער דאָזיקער יאָנאַר־נאַכט פון אַרעסט. צוזאַמען מיט מאַריאַ ספּירידאָנאָווא — די הערוישע פרוי פון דער רעוואָלוציע — בין איך אויפגעטראָטן אויף אַן אַר־בעטער־מיטינג, אין אַ פאַבריק פון אַן אָפּגעלעגענער געגנט אין מאָסקווע. די אַלגעמיינע אַטמאָספער איז געווען פול מיט אויפ־רעגונג. מיר האָבן שוין געפילט אויף זיך די האָנט פון דער טשעקאַ. און טאַקע באַלד ביים אויסגאַנג פון טויער האָבן מיך דעריאָגט צווי יונגע טשעקאַ־לייט און „געבעטן" מיטפאָרן מיט זיי.

— צי קענט איר עס נישט אָפּלייגן אויף מאָרגן פרי? — האָב איך געפרעגט.

— נייַן, מיר קענען נישט.

איך האָב נאָך געהאַט צייט צו בעטן אַ פריינט צו לויפן באַלד צו מיין פאַמיליע און צו הייסן זיי אויסראָמען די דירה פון אומ־נויטיקע פאַפּירן. דערנאָך האָט מען מיך געבראַכט אין דעם גע־רוימיגן בנין פון דער טשעקאַ, וואו איך האָב, אין פינצטערן ליכט פון לאָמפּן, געפונען צענדליקער אַנדערע פריינט. מען האָט זיי צונויפגעפירט פון אַנדערע געגענטן.

איך וועל נישט זאָגן אַז עס איז מיר געווען זייער פריילעך צו מוט, אָבער מען וועט עס דאָך נישט באַוויזן דעם פאָליטישן שונא דאַ דערבייַ. פלוצים דערזעט איך זיצן ביים טיש אַ יונגן, רויט־באַקיגן לעטישן רויט־אַרמייער, וואָס לייענט געשמאַק אַ ביכל. האָב איך זיך אַ בויג־געגעבן און דערזען בעבלס בוך „די צוקונפטיקע געזעלשאַפט" — אַן אידעאַליסטיש ווערק פון דעם דייטשן פיאָנער פון סאָציאַליזם . . . ווי קומט עס אַהער, אין דעם האַלב־חושך פון אַ טשעקאַ, אין דער סביבה פון אונטערדריקונג און מענטשן־צאַפּלענישן? אָבער דאָס יונג־פויעריש פּנים פון סאָלדאַט איז געווען ערלעך. שפּעטער האָט ער מיר אפילו געזאָגט: אייך איז בעסער ווי אונדז . . . איר בלייבט טריי אייער אידעע . . .

שפּעט אין דער נאַכט האָט מען אייניקע פון אונדז טראַנס־פאַרטירט אין דער באַקאַנטער מאָסקווער טאַגאַנקאַ־געפענגעניש. פאַרשלאָפענערהייט זענען מיר געטראָטן און געהויבן זיך דורך די

נאַכטיקע קאַרידאָרן ביז מיר זענען אָנגעקומען צום וואַכט־אָפּיצער, וואָס האָט פֿאַרשריבן אונדזערע נעמען און האָט אונדז צוגעטיילט די צעלן. דער אָפּיצער האָט אַ שמייכל־געטאָן ווי פֿאַרשעמט; ער האָט מיך געקענט.

מיט אַ יאָר צוריק בין איך דאָך געווען דער פֿאַלקס־קאָמיסאָר פֿאַר יוסטיץ, אונטער וועמעס אויפזיכט עס זענען געשטאַנען אַלע געפענגענישן פון לאַנד. האָב איך אים איצט געבעטן צו געבן מיר אַ קליינע צעל פֿאַר מיר אַליין, נישט קיין געמיינזאַמע מיט אַנדערע. מיט צוועלף יאָר פּריער אַז מען האָט מיך אַלס יונגן זאַרגלאָזן סטודענט אין מאָסקווע געבראַכט אַן ארעסטירטן צום ערשטן מאָל, האָב איך, פֿאַרקערט, דוקא געבעטן אַריינצוזעצן מיך מיט אַנדערע חברים אין אַ גרעסערער, געמיינזאַמער צעל. דעמאָלט, מיט נאָר 19 יאָר אויף די פּלייצעס, האָט זיך געוואָלט חברשאַפט און פּריינטלעכקייט; דאָסמאָל איז מען געווען פֿאַרזאָרגט, פון אחריות פֿאַר די געשעענישן, באַלאַדן מיט אַן אייגענער פֿאַמיליע. האָט עס געצויגן צו דער רו און קאָנצערטרירקייט פון דער אינצל־צעל. מען האָט עס מיר געגעבן. עס איז געווען אַ קליינער, שטיי־נערנער רוים, מיט גלאַטע, לאַנגווייליקע וועגט, מיט אַ פענצטערל אויבן, מיט ברענענדיק עלעקטריע אין דעם סופּיט. אַריין, אויס־געצויגן זיך און איינגעשלאָפֿן.

אויף מאָרגן האָט זיך אָנגעהויבן דאָס נייע געזעלשאַפטלעכע לעבן הינטער גראַטעס. איך האָב זיך באַקענט מיט מענטשן, מיט גפענגענגעניש־ברידער. די טורמע איז געווען געפּאַקט מיט טויזנטער לייט פון אַלערליי פּאָליטישע קאַליבער. צווישן זיי באַדייטנדיקע גרופּעס פון די פּריערדיקע צאַריסטישע דינער; גענעראַלן, גובער־נאַטאָרן, דער באַרימטער דזשונקאָווסקי, געווען געהילף פון אינערן־מיניסטער און דערציער פון טראַנספּאָלגער. אָט דער עולם האָט זיך שטאַרק געפרייט מיט אונדזער אָרעסט. זיי זענען געווען גרייט אויפצונעמען אונדז מיט אָפענע אָרעמס. באַלשעוויקעס אָרעס־טירן אין מאָסן די אָנדערע סאָציאַליסטן, גאָנץ געוויס ווי אין דער פּראָנצויזישער רעוואָלוציע . . . „די רעוואָלוציע פרעסט אויף אירע אייגענע קינדער". אונדז איז עס, דעם אמת זאָגנדיק, נישט שטאַרק געווען צום האַרצן אָט די באַגעגעניש מיט די שאָטנס פון נעכטן. אָזוי מוז עס מסתמא זיין אין דעם רוסישן מישמאַש. אין דער טשעקאַ,

זיצט דער סאָלדאַט איבערגעבויגן איבער אַן ערלעך סאָציאָליסטיש בוך. אין טורמע באַגעגענען זיך ראַדיקאַלע סאָציאָליסטן מיט רעכטס־ראַדיקאַלע מאַנארכיסטן און פריצים. בעבל, דזשערדזשינסקי, ספּירי־דאַנאַוואַ, געגנראַל דזשונקאָווסקי — אַלע אויף דערזעלביקער אַרענע.

עס האָבן זיך איינגעשטעלט געוויסע פערזענלעכע באַצי־אונגען אין טורמע. אין אַ טאָג אַרום נאָך מיין אָנקום איז צו מיר — בייַם שפּאַציר־גאַנג — צוגעגאַנגען אַ יונגער עלעגאַנטער מאַן און האָט זיך פאָרגעשטעלט מיט אַ קנאַק פון די שטיוול. דאָס איז געווען פירשט שירינסקי־שיכמאַטאָוו, אַ געווען גאַרדע־אָפיצער, וואָס איז דאָ געזעסן צוזאַמען מיט זיין פאָטער, געווען גובערנאַטאָר פון שטאָט סאַמאַרא (הייַנט קויבישעוו). האָט ער מיך איינגעלאַדן צו באַזוכן די צעל פון זיין פאָטער, וואו זיי בייַדע אַרבעטן אויס קינסטלערישע קעסטעלעך פאַר פאַרשיידענע צוועקן. אפשר וועל איך באַשטעלן אייניעם פאַר זיך, פאַר מיין פאַמיליע? דאָס האָב איך אַמווייניקסטן דערוואַרטעט. אוודאי בין איך געגאַנגען און האָב באַשטעלט פאַר מיין פרוי אַ קינסטלעריש־געשניצטן און אויסגעמאָלטן קאָסטן פאַר בריוו. מיר אָלע האָבן געהאַט דערפון הנאה. אזוי בליקט ארויס אמאָל אַ שטיקל אידיליע אפילו פון ווינקל פון אַ געפענגעניש.

עס האָט נישט לאַנג געדויערט און מען האָט זיך „איינגעאַרדנט" אין דעם נייעם, אומפרייַען לעבן. מיר האָבן געהערט, אַזוי צו זאָגן, צו דער אַריסטאָקראַטישער שיכט פון די געפאַנגענע. איך האָב געהאַט אין מיין צעל ענוג ביכער צום לייענען און פאַפּיר צום שרייבן. צייטונגען האָט מען אונדז צוגעשטעלט צוויי מאָל אַ טאָג, אַזוי אַז מיר האָבן געוואוסט וואָס עס טוט זיך הינטער די מויערן. די פאַ־מיליעס פלעגן אונדז שיקן עסנוואַרג כדי צו פאַרשענערן דעם זויערן טעם פון דעם טורמע־געקעכץ.

דאָס לעבן האָט אפילו געהאַט זייַנע אַנגענעמע זייטן. זינט דורות איז דאָס געפענגעניש געווען אַן „אוניווערסיטעט" פאַר די רוסישע ראַדיקאַלן. דאָרטן פלעגן זיי געפינען די זעלישע רו און די קלאָרקייט פון שכל, וואָס זענען נויטיק צו שטודירן גרעסערע ווערק. האָב איך זיך באַזאָרגט מיט דער זיבן־בענדיקער „געשיכטע

פון דער פראַנצויזישער רעוואָלוציע" פון זשאַרעסן. דאָס ווערק פון דעם גרויסאַרטיקן שרייבער און מענטשהייט־פריינט האָט מיך שוין לאַנג געצויגן צו זיך, אָבער ערשט איצט איז געקומען די „פרייַ צייט" צו נעמען זיך פאַר דעם ווערק. פאַר אַן אָנטיילנעמער פון דער רוסישער סאָציאַלער ערד־ציטערניש איז דאָס בוך געווען פול מיט באַלערנדיקע ביישפילן, לערעס און טרייסט־געדאַנקען. גלייכצייטיק האָב איך געזומען שרייבן צוביסלעך אַ בוך אויף דער טעמע, וואָס לאָזט קיינמאָל נישט אָפּ: וואו זענען די גרעניצן פון רעוואָלוציאָנערער געוואָלט.

שרייבן אָנטי־באָלשעוויסטישע ביכער אין אַ באָלשעוויסטישער טורמע איז, פאַרשטייט זיך, נישט געווען דערלויבט. האָט מען עס געשריבן שטילערהייט, אומבאָמערקט, אויף קליינע שטיקלעך פאַפּיר. אָבער ווי באַהאַלט מען זיי אין דעם קליינעם צימערל, אַזוי אַז ביי אַ דורכזוכונג זאָלן עס די טורמע־וועכטער נישט געפינען? איז אין איינער פון די שטייגערנע וועגט, גאַנץ אונטן, נאָענט צו דער פאָדלאָגע, געווען אַ לאָך. דאָרטן פלעג איך יעדע נאַכט באַהאַלטן די פאַר אָרעמע פאַפּיר־זייטלעך. אָבער אויסמאָל אינמיטן העלן טאָג, בעת איך בין געלעגן אויפן בעט און געלייענט, איז פון אָט דעם לאָך אַרײַנ־געשפרונגען אַ קליין מייזל און האָט אָנגעהויבן מיט דער גרעסטער לעבנסלוסטיקייט שפּילן זיך אויף דער ערד. אין געווײַנלעכן לעבן האָב איך מורא געהאַט פאַר מייז און פלעג אָנטלויפן פון זיי אין שרעק. דאָ איז נישט געווען קיין אויסוועג. האָב איך געפּראָוט אָפּוועגדן די אויגן פון מייזל צום בוך, אָבער דאָס האָרץ האָט גע־קלאָפּט אין אויפרעגונג. האָב איך געמוזט אָנהויבן טאָפּן מיט די פיס ביז די קליינע בריאה האָט אַ קוועטש־געגעבן מיט די פלייצעס און איז פאַרשוואונדן אַהין.

לויט מיין בקשה האָט מען די לעכער פון די ווענט פאַרמויערט. גוט. אָבער ווי באַהאַלט מען איצט די בלעטלעך? איר דאַרפט נאָר גוט שאַרן מיט די אויגן אַרום אייך, אָט אין דער אַרעמסטער סביבה, און איר ווערט געפינען. אָט אַזוי ווי מען זוכט ביים סדר־אָוונט דעם אפּיקומן, וואָס די קינדער האָבן פאַרבאַהאַלטן טאַקע אין דעמזעל־ביקן צימער. שטייט אין ווינקל אַ בעזעם, מיט ווען דער טורמע־דינער קערט אויס יעדן מאָרגן די צעל. אָט דער דינער, אגב אורחא, טראָגט אַוועק אין שטאָט אויך אונזערע בריוו און פאַפּירן; פאַרשטייט

זיך, פֿאַרבאַהאַלטענערהייט. פֿאַרוואָס זאָלן טאָקע די זייטלעך פון מאַנוסקריפּט נישט ליגן ביינאַכט אין דעם בעזעם? . . . אַזוי איז עס אויך געווען, אַז דער מעכאַניזם האָט געאַרבעט אויסגעצייכנט: אונדזער פריינט פּלעגט ערלעך אויסקערן די צעל, ערלעך אַרויסנעמען די „איי־געמאַכטס" און נאָך ערלעכער צושטעלן עס צו מיין פֿאַמיליע.

און דאָ איז אוינמאָל געקומען דער זעלישער קלאַפּ. עס איז געווען אַוונט, אַזייגער 8 איןווינטער. מען האָט אונדז שוין אַלעמען אַפּגעשלאָסן אויף דער נאַכט, נאָך אַוונט־ברויט. איך האָב זיך גע־נומען צו דער אַוונט־צייטונג — אין די אויגן האָט זיך אַ וואַרף־געטאָן אַ ברענענדיקע וואָרט־שורה מיט גוואַלטיקע אותיות:

„ספּיריטאַנאַוואַ, שטיינבערג און אַנדערע לינקע ס.־ר. וועלן דערקלערט אַלס שרובניקעס!

אויף דעם האָב איך זיך נאָך נישט געריכט. „ערבות" — דאָס איז געווען אַ מיאוסע און נידערטרעכטיקע מאַסנאַם, קעגן וועלכער איך האָב געקעמפט זייענדיק אין דער רעגירונג. זי איז אויסגע־וואקסן אין די ווילדע באַדינגונגען פון דער מלחמה, און די באַלשע־וויקעס האָבן זי אַריבערגענומען אין דער באַפרייאונג־באַוועגונג. „ערבות" האָט דאָך באַטייט, אַז אומשולדיקע מענטשן האָבן געזאָלט צאָלן מיט זייער לעבן פאר חטאים און פאַרברעכן פון אַנדערע, מיט וועלכע זיי האָבן נישט געהאַט קיין פאַרבינדונג אפילו . . . איך האָב האַסטיק דורכגעלייענט די היסטעריש אויסרופן אין דעם לייט־אַרטיקל פון דער צייטונג, וואו מען האָט פשוט גערופן שטעלן אונז „צו דער וועגטל".

עס האָט זיך געהאַנדלט וועגן פויערים־אומרועז אין איין גובער־ניע און אַרבעטער־שטרייקן אין אַן אַנדער פלאַץ. האָט די רעגיונג באַשלאָסן: וויבאַלד אין אַזעלכע אומרועז מוז דאָך מסתמא שטעקן די האַנט פון די לינקע ס.־ר., זאָל מען זייערע פירער — וואָס זיצן שוין פון פריער אין די טורמעס! — דערקלערן פאַר ערבים און דערמיט אייניוירקן אויף יענע . . . האָט די טשעקא מיט דער אונ־טערשריפט פון איר כהן גדול, דזשערדזשינסקי, אַפּגעדרוקט אָט די דערקלערונג און וואַרנונג מיט בלוט צו קאַנקרעטע פּערזאָנען, ביי זייערע נעמען.

עס איז נישט צו לייקענען, אַז מיר איז געווארן אַביסל קאַלט מוטנע אויפן האַרצן ווען איך האָב עס גוט דורכגעלייענט. מען איז

געווען איינער אַליין מיט זיך, אין דעם פענצטערל האָט פינצטער אַרײַנ־געקוקט די נאַכט. איך בין נישט קיין מענטש מיט אַ שטאַרקער פאַר־שטעלונג־קראַפט. האָב איך זיך דערפאַר נישט פאַרגעשטעלט אין לעבעדיקע פאַרבן דעם טויט פון אַן ערבניק אונטער די קוילן פון טשעקאַ־לייט, ערגעצווואו אין חושך פון אַ קעלער. אָבער געדאַנקען, וואָס זענען פאַרבונדן מיט דעם סוף פון אַ לעבן זענען אין שטודם געפֿלויגן דורכן קאָפּ. הייסט עס, אַז עס פאַרענדיקט זיך שוין מיין לעבן?... און איך האָב דאָך אַזוי וויניק אויפגעטאָן דערווייל... בכלל נאָך אַזוי וויניק געלעבט, אינגאַנצן אַ ביסל מער ווי דרייסיק יאָר... דרויסן וועט בלייבן מיין פרוי און דאָס קליינע מיידעלע — די טאַכטער... אַזוי געהאָפט אַנצושרייבן אַ שטאַרקן בוך קעגן רע־וואָלוציאָנערן טעראָר, וואָס זאָל ווירקן אויף אַנדערע, זאָל וואַרענען אַנדערע פעלקער... ווי קען דאָס זיין, אַז אַלע פֿלענער אויף להבא זאָלן פֿלוצים אויסגעמעקט ווערן?... ווי קענען די נאָך וואָגן צו טאָן עס קעגן אונדז, וואָס זענען דאָך פאַרבונדן מיטן פאָלק? זיי ווילן עס מסתמא אויך נישט וואָגן, זיי שרעקן אונדז נאָר...

מחשבות זענען געפלויגן דורכן קאָפּ, אָבער וואָס האָט מען געקענט טאָן איצט, אין דער שפּעטער נאַכט־שעה? מיר איז אפילו נישט איינגעפֿאַלן צו ווילן זען די חברים אין טורמע, אַרויסצורופן ווײַל נישט איז פון די באַמטע. איך האָב געטראַכט אַן איבער־געטראַכט, אָבער די זאָך האָט אויסגעזויזן אַזוי ווילד, אַזוי אומ־מעגלעך, אַז איך האָב נישט געקענט איר משיג זיין. האָב איך זיך פּשוט געלייגט שלאָפן. און אַזוי שטאַרק איז געווען די יונגע אַן געזונטע נאַטור אַז — נישט געקוקט אויף דעם אומרו אין האַרצן — בין איך באַלד אַנטשלאָפן געוואָרן. און אַז איך האָב זיך אויפגע־כאַפּט אויף מאָרגן פרי און די זון האָט פריילעך אַרײַנגעשײַנט אין צימער, זענען די שוואַרצע נאַכט־געדאַנקען ווי פאַרשוואונדן. ניין, זיי ווילן עס קיינמאָל נישט וואָגן צו טאָן! — האָב איך זיך געזאָגט מיט זיכערקייט. איך האָב זיך דערמאָנט, אַז צוזאַמען מיט די לינקע ס.ר. זענען אויך פירער פון די געמעסיקטע סאָציאַליסטן (מענשע־ויקעס) דערקלערט געוואָרן אַלס ערובניקעס. און דאָס מוז דאָך זיין אויסגעשלאָסן, אַז זיי ווילן גיין שיסן מענשעוויקעס, זייערע נאַענטסטע אידעאישע קרובים!

אַז איך האָב זיך שפּעטער געטראָפן מיט די אַנדערע באַוואוינער פון אָט דעם האָטעל, האָט זיך מיין שטימונג אינגאַנצן געענדערט לטובה. קיינער פון זיי האָט נישט געגלויבט אין דער ערנסטקייט פון דער בלוטיקער דראָאונג. אין אָ פאַר שעה אַרום האָב איך באַקומען אָ זיכערע באַשטעטיקונג דערפון. עס האָט אָנגעקלאַפּט אין מיין טיר און עס איז אַריין דער טשעקאָ־אויספּאַרשער ראָמאָנאָווסקי. אָ קורצער, אָ בריי־פּלייציקער, אָ זעלבסט־צופּרידענער, איז דער דאָזיקער מענטשן־פּיניקער שטענדיק אַרומגעגאַנגען מיט אָ שמייכל, מיט אָ לאָך. „אונדזער זאָך" איז געווען אונטער זיין אויפּ־זיכט. — „הערט, חבר שטיינבערג" (ער האָט אונדז, די געפערלעכע קעגנער, אָנגערופן דוקא מיטן נאָמען חבר) — האָט ער גלייך אָנגע־הויבן רעדן. דאָסמאָל איז ער געווען גאָר נישט פריילעך געשטימט.

— וואָס טוען עס אייערע פריינט, חבר שטיינבערג?!

איך האָב אָ קוק־געגעבן אויף אים מיט פאַרוואונדערונג. ער האָט געהאַלטן אין האָנט אָ קליינעם ווייסן בלעטל מיט באַדרוקטער שריפט.

— זעט וואָס זיי שרייבן, אייערע חברים . . . האָט איר עס שוין געזען?

— ניין, פון וואָנעט וואָלט איך עס געקענט זען?

איך האָב דורכגעקוקט דעם באשיידענעם פּאַפּירל. עס איז גע־קומען אָ פּראָקלאַמאַציע, אַרויסגעלאָזן דעמזעלביקן טאָג אין אָ גע־היימער דרוקעריי פון דעם אומלעגאַלן צענטראַל־קאָמיטעט פון די לינקע ס.־ר. אין אָט דער פּראָקלאַמאַציע האָבן אומזיכטבאַרע פריינט אין קלאַרע דבורים דערקלערט, אַז אויב אָ האָר וועט אַראָפּפאַלן פון קאָפּ פון אָ וועלכן נישט איז פון די אַרעסטירטע, וועט זייער צענטראַל־קאָמיטעט נעמען דאָס לעבן פון די באַלשעוויסטישע פירער, דריי פאַר איינעם, אָנהויבנדיק פון לענינען און טראָצקין . . . נישט מער און נישט וויניקער. דאָס איז געווען אָ מאַכטפולע וואָרנונג צו די מאַכט־האָבער. איך האָב פאַרשטאַנען די אויפרעגונג פון טשעקיסט.

— אָבער וואָס שרעקט איר זיך אַזוי, בירגער ראָמאָנאָווסקי — האָב איך באַראויקט. — עס שטייט דאָך, אַז מען וועט אָנהויבן פון אויבן, צו אייך וועט עס נישט דערגיין . . .

דערמיט איז די פינצטערע טאָט פון יענער נאַכט אַזוי ווי ליק־ווידירט געווארן. אָ קליין שטיקל פּאַפּיר פון אָ קליינער, אָבער

אומדערשראַקענער אַרגאַניזאַציע האָט אָנגעווואָרפן שרעק אויף דער טעראָריסטישער רעגירונג. די פראָקלאַמאַציע איז מיט אינפאַכער פאָסט צוגעשיקט געוואָרן צו די העכסטע אינסטאַנצן פון דער רעגירונג: זייער צענטראַל־קאָמיטעט, זייער טשעקאָ, זייערע איינצלנע פירער. און די וואָס האָבן זיך נישט אָפּגעשטעלט פאַר פרעמד בלוט, האָבן זיך דערשראָקן ווען זייער בלוט איז געקומען אונטער געפאַר.

איך האָב דעם „עפיזאָד" שפּעטער פאַרגעסן. אָבער וואָס האָבן איבערגעלעבט אין יענער נאַכט „אין דער פרייהייט", מיין פרוי, מיין פאַמיליע! זיי האָבן נישט געקענט באַזיצן די זיכערקייט פון מיינע פאָליטישע אַרגומענטן, זיי האָבן נאָר געזען פאַר זייערע אויגן די מיט בלוט באַשפּריצטע גרויזאַמע ווערטער אין דער צייטונג. אמת, מיין פרוי האָט בעת דער רעוואָלוציע געווינען אַ מוטיק האַרץ, — און איך האָף וועגן דעם אַן אַנדערש מאָל צו דערציילן. אָבער דאָך, ווי האָט געמוזט ציטערן איר גאַנץ וועזן אין יענער שלאָפלאָזער נאַכט. דעם געפאַנגענעם איז עס אָפּטמאָל לייכטער צו מוט ווי דעם, וואָס זאָרגט זיך פאַר אים פון דרויסן.

אויגוסט, 1940.

Professor G. L. Wood

פּיר זיינען זיי געווען

1. דער פּראָפעסאָר

אין איינעם פון מיינע ערשטע זונטיקס אין מעלבורן (סעפּט. 1939), האָב איך געזאָלט אַרויסטרעטן מיט אַ קימבערליי־פּאַרטראַג פּאַר אַ געקליבענעם אויסטראַלישן עולם אין אַ פּריוואַט הויז. די פּאַר־זאַמלונג איז געווען געוואָרן פון דעם אַלטן, זייער אַריסטאָקראַטישן, זייער פריינטלעכן, זייער שוואַך־העריגן, מר. הערבערט ברוקס. ערשט מיט אַ פּאָר טעג צוריק האָט ער געהערט פון מיר — און פון זיין באַרימטן פריינט, דעם פּראָפעסאָר מערדאָק (W. Murdoch) פון פּערט — וועגן אונדזער פּראָיעקט, און האָט זיך תיכף באַגייס־טערט אָנגענומען פּאַר אים. איך האָב נישט געקענט זיין געזעל־שאַפטלעכע שטעלונג אחוץ דעם, אַז ער האָט געהערט צו די דירעק־טאָרן פון דער צענטראַלע פון דער „איי.־בי־סי." (אויסטראַלישע ראַ־דיאָ־פּאַרוואַלטונג) און האָט פּאַר אַ פרוי, די טאָכטער פון דעם גרויסן אויסטראַלישן שטאַטסמאַן, אַלפרעד דיקין. זיי ביידע האָבן גלייך איינגעשטימט צו מיין פּאַרשלאָג צו רופן, ביי זיי אין הויז, אַ גרופּע אינטעליגענץ און געלערנטע כדי צו באַקענען זיי מיטן קימבערליי־פּלאַן.

זונטיק נאָכמיטאָג, אין אַ וואַרעמען טאָג, איז מעלבורן ווי אויס־געשטאָרבן. אפילו אַ טעקסי קריגט מען נישט לייכט. איך בין געפּאָרן צו דער אסיפה מיט אַ האַלב פּאַרשטיקטן געפיל פון אומרו.

נישט געקוקט אויף דעם אָפּטימיזם, וואָס איז אין מיר אויסגע־וואַקסן נאָך דער פריינטלעכער אויפנאַמע אין מערב־אויסטראַליע, האָב איך זיך געריכט אויף שוועריקייטן אין די טרוקענע, האַרט־מסחרישע, נאַציאָנאַליסטיש־געשטימטע מזרח־שטאַטן פון אויסטראַליע. מען האָט מיך פון אַ סך זייטן געוואָרנט, און „קימבערליי" איז פּאַר זיי בכלל

אַ פּוסט וואַרט . . . מיט אַ טאָג פריער איז געווען יום כּפּור, און ווי עס פירט זיך, האָט מען זיך געהאַט אויסגעטאָן פון דער וואַכעדיקער אַרבעט. אָבער טאָקע ערב יום כּפּור, אַ שעה פאַר ליכט־בענטשן, האָט אַ וויכטיקער מענטש, דער הויפּט פון אַלע אויסטראַלישע מיליטעריש וועטעראַנען, אַרייַנגעוואַרפן גאָר אַ באָזונדערן קעגן־אַרגומענט אין דער דעבאַטע, וועלכן איך האָב פריער נישט פאַראויסגעזען. סער גילבערט דייעט האָט געזאָגט ווי שווער עס וועט זיין דער רעגירונג צו דערלויבן אַ ספּעציעלן ישוב פון יידן, ווען זי זאָגט אַפּ דאָס זעלביקע נישט נאָר די יאַפּאַנער און כינעזער, נאָר אפילו בירגער פון דער אייגענער אימפּעריע — די אינדיער. וואָס פאַראַ נייע פיינטלעכע אַרגומענטן קענען נאָך אַרויסשווימען!

אין דער קליינער פאַרחלומטער געסל איז געשטאַנען דאָס פּריצישע הויז פון די ברוקסעס, און ברייטע טרעפּ און זאַלן האָבן געפירט צו דעם קלענערן, אינטים־אויסגעפוצטן צימער פון דער פאַר־זאַמלונג. פּינקטלעך, אייגער נאָך דעם אַנדערן, האָבן אַריינגעשטראָמט די געסט. מען האָט מיך פאַרגעשטעלט צו יעדן איינעם, אָבער איך האָב נישט געקענט דערווייל אַרויסזען די באָזונדערע פערזענלעכ־קייטן אין די איניקע צענדליק געזיכטער פון מענער און פרויען. אייגער פון זיי האָט זיך תיכף אַרויסגעשיילט. אַ קורץ־וואוקסיקער מיט אַ שאַרף־געשניצטן פּנים און פאַרשנדיקע אויגן. „איך האָב שוין אָביסל געהערט וועגן פּראָיעקט — האָט סער דיוויד ריווט (Sir David Rivett) שטיל געזאָגט צו מיר — איך וואָלט זיך געוואָלט באַקענען נעענטער מיט אים". מיר האָבן אָפּגערעדט אַז איך וועל זיין מאַרגן אין זיין אָפּיס מיט די מאַטעריאַלן. זיין אָפּיס איז געווען דער מלוכהשער ראַט פון ווייסנשאַפּטלעכער פאַרשונג (Council for Scientific and Industrial Research).

מען האָט זיך פאַנאַנדערגעזעצט אין אַ ברייטן האַלב־קרייַ, מר. ברוקס אַלס פאַרזיצער ביי אַ טיש מיט מיר. איך האָב זיך אויפ־געשטעלט פאַר זיי, און אין אַ קורצן פאַרטראָג איבערגעגעבן דעם „ראַמאַן", וואָס מיר האָבן פאַרפירט מיט די קימבערלייס. אַזוי ווי איך האָב נישט געוואוסט ווער עס זענען די צוהערער, האָב איך גע־מוחט צונויפנעמען אין איינס די אַלע עקאַנאַמישע, קלימאַטישע, הומאַ־ניטאַרע אַרגומענטן, וועלכע באַפעסטיקן דעם פּראָיעקט פון אַלע זייטן. מיר האָט זיך געדוכט, אַז די נאַטירלעכע שטייפקייט ביי יעדן אַנהויב

פון אַ פּאַרטראָג האָט ביסלעכווייז אָפּגעלאָזן. די העפלעך צוהערנדיקע געזיכטער זענען געווארן לעבעדיקער און ווארעמער. איך אַליין האָב גענומען פילן זיך היימישער, און ביי דעם סוף פון דער רעדע האָב איך זיך שוין איבערגעקוקט מיט די צוהערער עפּעס ווי אַ שטיקל באַקאַנטער. מסתמא האָט זיי אַביסל פּאַרכאַפּט דער העזהדיקער פּראָיעקט, אין וועלכן קאַלאָניזאַציע פון זייער אייגן לאַנד האָט זיך פּאַרמישט מיט אַ טיפער מאַס פון פּראַקטישער הומאַניטעט.

דער פּאַרזיצער, אַן אויפגערוימטער, אַ פּריילעכער, האָט געמאַכט אַ צייכן מיט דער האַנט, ווי איינער זאָגט: זעט איר ווי עס האָט געלוינט אָפּצורייסן אייך אין אַזאַ שיינעם זונטיק־טאָג, — און האָט געבעטן דעם עולם אַרויסצוזאָגן זיך פריי און אָפן וועגן דער זאַך.

עס זענען אויפגעשטאַנען און געריידט אַ ריי מענער, און יעדער נאַמען זייערער האָט געזאָגט עדות וועגן זייער ראָלע אין דער געזעל־שאַפט. סער דזשאַרדזש פּיערס, אַ שלאַנקער מענטש מיט אַ גרויען קאָפּ און ענערגישע באַוועגונגען, איז אַ סך יאָרן געווען דער קריגס־מיניסטער פון דער פּעדעראַלער רעגירונג, און האָט אַליין געשטאַמט פון מערב־אויסטראַליע. עס איז נישטאָ אין דער דורכשניטלעכער שטים פון דעם אויסטראַליער קיין באַזונדערס בולטע נאַטן פון ענערגיע, פון ענטוזיאַזם, פון אויפברויז. אויך דער שטאַטסמאַן דאָ איז אָפּגעהיט מיט דער וואַריאַציע פון זיין שטים. פּיערס אַבער האָט זיך זייער שנעל דערוואַרעמט און מיט די מיטלען פון אַ געוואוינטן רעדנער דערציילט ווי ער האָט יאָרן לאַנג געשטרעבט אויפצוענען דעם רייכן, אַבער אין שלאַף־ליגנדיקן צפון פון אויסטראַליע. וואָס האָט מען שוין נישט געטאָן? אָן אַ שיעור פּראַיעקטן, אויספּארשונגען, בודזשעטן, — און די זאַך האָט זיך נישט געירט. נישט געווען די פּאַסיקע באַפעלקערונג. איצט זעט ער אין דעם קימבערלייפּראַיעקט די גרויסע היסטאָרישע געלעגנהייט. דער חלום פון זיין לעבן קען אפשר פּאַרווירקלעכט ווערן...

פּאַרשטייט זיך, אויף אַזאַ אויפפלאַם פון באַגייסטערונג האָט מען געמוען גיסן עמער קאַלטע וואַסער. אָט טאַקע סער דיזוויד ריווען האָט אין אַ רואיק־וויסנשאַפטלעכער פּאָרם פּאַנאַדערגעוויקלט יענעם קנויל פון קעגן־אַרגומענטן, וועלכע איך האָב שוין מער־וויניק געקענט. וואָס ווייסן מיר פון יענעם לאַנד אָן צופאַרלעסיקע מאַטעריאַלן? — האָט ער געזעדט. — כמעט ווי גאָרנישט. ביי אונדז אין ראָט איז

גאָר ווייניק פּאַראַן עכטע ידיעות וועגן קלימאַט, וועגן רעגן־פאַל, וועגן די פלאַנצן און ביימער אין יענער געגנט... חוץ דעם: צי וועלן זיך יידן האַלטן אין אַזאַ געגנט, צי וועלן זיי נישט שטרעבן וואָס גיכער אַוועקגיין אין די שטעט? דער גייסט פון קאַמערץ און אַקטיוון האַנדל ליגט אין זייער בלוט. איך ווייס נישט צי מען קען אויף אַזאַ אופן לייזן די פּליטים־פראַגע...

א גוואַלטיק־הויכער, ברייט־געבויטער מאַן, מיט געלב־בלאַנדע האָר — פּראָפּ. ריטשאַרדסאָן, — האָט זיך אויפגעהויבן און האָט מיט זאַכלעכער קלאָרקייט ווייטער געשפּונען ריוועטס צווייפלען. אויב יענער האָט נישט געוואוסט פון גענויע מאַטעריאַלן וועגן צפון פון לאַנד האָט דער רעדנער מיט זיכערקייט דערקלערט, אַז זייער אינ־פאָרמאַציע וויזט אָן אויף דער אוממעגלעכקייט פון אַזעלכע פלענער. מעגן אפילו די פאָליטיקער (א שטאַך צו סער דזש. פיערס!) זיך באַגייסטערן, אָבער דער וויסנשאַפטלער מוז אָביעקטיוו פאַרשן. אין די קימבערליים איז נישטאָ קיין זיכערער, שטענדיקער רעגן־פאַל; אָט זיינען וואַסער־שטורעמס און אָט זיינען חדשים, חדשים־לאַנגע טריקענישן... בהמות שטאַרבן דעמאָלט אויס אין די צענדליקער טויזנטער... פרואוון פון קאָלאָניזאַציע זיינען דורכגעפאַלן. וואָס וועט מען דאָרטן פלאַנצן און וואוהין וועט מען עס פירן? איך וויל נישט טאָן קיין רעה די פליטים, אָבער אַזוי איז די לאַגע...

זאָל איך נאָך דערמאָנען, אַז א קליין מענטשל מיט נערוועזע באַוועגונגען, מיט א טונקעלן טוך איבערן האַלדז און מיט א פינצטערן געמיט, דער פרעזידענט פון אויבער־הויז פון היגן פאַרלאַמענט, סער פרענק קלאַרק, (SIR FRANK CLARKE) האָט זיך דערקלערט אין סימפּאַטיע צו אַזאַ פראָיעקט פון הילף, אָבער... דאָס דאָרף מען א סך שטודירן, א סך פאַרשן, ביז מען נעמט אָן אַן אַנטשיידונג... עס וועט נעמען צייט... און איצט איז מלחמה...

ממילא האָט זיך גענומען פאַרשפּרייטן אין צימער אַן אַטמאָספער פון אומרואיקייט און אומעטיקייט. עפּעס ווי מען וואָלט געבראָכן פאַר אונדז אין די אויגן א שוואַך און איידל געפּעס. דער פאַרזיצער איז געווען א ביסל נערוועז, א פאַר דאַמען האָבן געוואָרפן, דוכט זיך, טרויעריקע בליקן אויף מיר. דאָ האָט זיך געמעלדעט צום וואָרט און האָט זיך געשטעלט אין א באַשיידענער פאָזע א מיטליעריקער הער, וועמען עס איז שווער געווען ארויסצוזען פון דעם עולם. א רונדער

קאָפּ, מיט אַ מעכטיקן שאַרבן, אַ פּשוט, כמעט פּויעריש געזיכט, אַ פּאָר פּאַרטראַכטע אויגן. „ווער איז דאָס?" — האָב איך זיך צוגעבוירגן צו מר. ברוקס. — „דאָס איז פּראָפעסאָר וואוד" האָט ער אַ שאָקל געגעבן מיטן קאָפּ. וואוד האָט אָנגעהויבן מיט דער זעלביקער זאַכלעך־רואיקער שטים ווי די אַנדערע וויסנשאַפטלער; זיין רעדע האָט אָבער אַלץ מער און מער באַקומען דעם וואַרעמען טאָן פון באַגייסטערונג. — געווויס — האָט ער געזאָגט — זיינען דאָ פּאַר־שיידענע צווייפל אַרום אַזאַ פּראָיעקט, אָבער —

„די דעבאַטע וועגן די פּרייַ שטחים פון אונדזער צפון איז אָנגעגאַנגען אין אויסטראַליע צענדליקער יאָרן. אונדזערע בירגער פון די מזרח־שטאַטן זיינען מיט דער צייט געוואָרן כמעט אַבסאָלוט סקעפּטיש בנוגע די מעגלעכקייטן פון קאָלאָניזירן וויסע מענטשן אין יענער געגנט. סיי די געשיכטע פון לאַנד, סיי די וויסנשאַפט האָבן, דוכט זיך, געפּירט צו דער מסכנה, אַז אַזאַ קאָלאָניזאַציע איז נישט מעגלעך... דער באָדן איז נישט צוגעפּאַסט, די באָזאָרגונג מיט וואַסער איז שוואַר, לאַנד־ווירטשאַפט שטויסט זיך אָן אויף שווערישקייטן אאַז"וו... דאָך איז פּאַראַן אַן אַנדער זייט פון דער מטבעה. יענע געגנט פּאַר־מאָגט נישט קיין טראָפּישע קראַנקהייטן. דעם גרעסטן טייל פון יאָר זיינען פּאַראַן גוטע באַדינגונגען פּאַרן געזונט פון מענטשן. מיר ווייסן אַז וויסנשאַפט און טעכניק לייגן היינט אַריין אין די הענט פון קאָלאָניסטן אַ סך שטאַרקערע וואָפן ווי ווען נישט איז פּריער. אַזוי אַרום איז דער ענין פּאַרבליבן אומקלאָר."

דאָ האָט זיך פּראָפעסאָר וואוד צוגעוועדט צו אונדזער זאַך, און זיין געזיכט האָט אויפגעשטראַלט מיט אַ פּיינער לעבעדיקייט.

„אָבער דער פּראָיעקט פון גרינדן אַ יידישן ישוב אין די קימבערלייס צעשטערט אונדזער סקעפּטישע באַציאונג. ער איז אַרויפגעפּאָלן אויף אונדזערע פּאָליטיקער און וויסנשאַפטלער ווי אַ דונער פון ערגעץ־וואו. דאָס איז אַ פּלאָן, וואָס זיין פּאָטער איז מוט פון אַ העזהדיקן פּאַרנעם און זיין מוטער איז אונטער־נעמונגס־גייסט פון גרויסער געוואָגטקייט. ביי דעם ערשטן אָנבליק שיינט עס, אַז דער פּלאָן שלאָגט אין פּנים דער גאַנצער

דערפאַרונג, וואָס מיר האָבן דאָ אָנגעזאַמלט פאַר דעם לעצטן האַלבן יאָרהונדערט. אָבער עס קומען צייטן וועו אַ פאָלק מוז זיין גרייט צו רעווידירן זיינע מיינונגען און אפשר אפילו איבערנעמען אַ ריזיקע ווי מען טוט עס נישט אין נאָרמאַלע באַדינגונגען."

פּראָפ. וואוד איז אַריבערגעגאַנגען צו זיין הויפּט־פונקט, און אין זיין געלאַסענער שטים האָט אָפּגעקלונגען באַגייסטערונג.

„קאָלאָניזאַציע באַזירט זיך אָבער נישט אויף קלימאַטישע, פיזישע, טעכנישע באַדינגונגען אַליין. קאָלאָניזאַציע איז, ראשית כל און סוף כל סוף, אַן אונטערנעמונג פון מענטשן, פון מענטשלעכן גייסט. עס מוז שטעקן אין זיי אַ טיפער ווילן, אַ זעלישע נויטוועניקייט כדי זיי זאָלן „באַוועגן בערג" און אויפשליסן אַ פאַרמאַכט לאַנד. דאָס פאַרמאָגן די יידן... אָט די זעלישע מעלות באַזיצן יידישע מענטשן, וואָס ווערן אַרויסגעשטויסן פון אייראָפּע מיט ברוטאַליטעט און אכזריות. זיי פאַרמאָגן אַ דינאַמישן כוח אויף צו שאַפן אַ היים, וואָס איז אומפאַרגלייכלעך גרעסער ווי די כוחות, וואָס האָבן ווען עס איז פריער געשטויסן די פּיאָנערן פון אויסטראַליע..."

אז דער רעדנער האָט זיך געזעצט האָבן זיך אַלע מסתמא דערפילט ווי דערהויבן. דאָ האָט אָקאַרשט געערעדט די שטים פון סאָציאַליסט ווייסנשאַפט, דורכגעמישט מיט אַ הערלעכן הומאַניטאַרן גייסט. נישט איך אַליין האָב געקוקט אויף וואודן מיט דאַנקבאַרקייט. איצט האָבן אַנדערע רעדנער נאָכגעפאָלגט זיין געדאַנקענליניע. מען האָט געמאַכט אַן איבערראַיִס און פאַנאַנדערגעטראָגן טיי. דאָס צימער האָט געזשומעט ווי אַ בינשטאָק.

צום סוף האָב איך באַקומען דאָס וואָרט אויף אָפּצושליסן די דעבאַטע. איך האָב נישט געהאַלטן פאַר נויטיק צו שפּאַרן מיט אַרגומענטן אַדער מפּייס צו זיין די צוויפּלער און באַהאַלטענע קעגנער. האָב איך זיי אָפּן דערקלערט, אַז אויך מיר קענען די גרויסע שוועריקייטן, וואָס זיינען פאַרבונדן מיט דער קאָלאָניזאַציע פון אַ טראָפּישן לאַנד. אָבער דער פּלאַן מוז באַטראַכט ווערן אויפן טראָגישן הינטערגרונט פון הייַנטיקן אייראָפּע. אונדזערע קאָלאָניסטן וועלן שפּירן הינטער זייערע פּלייצעס די גיהנום־פייערן פון היטלערן.

ווי הייס עס זאָל נישט זיין אין קימבערליי, עס וועט קיינמאָל נישט זיין אַזוי מאוימדיק הייס ווי דאָרטן. (דער עולם האָט אַ שמייכל געטאָן מיט סימפאַטיע). זוכן מיר טאַקע דערפאָר אַ לאָנד אויך מיט אַ גוטן פאָליטישן קלימאַט. מיר זענען עס אין אויסטראַליע. געוויסע לייט צווייפלען צי יידן וועלן זיך פאַרהאַלטן אין די פּוסטענישן פון אַ ניי לאָנד, צי וועלן זיי נישט אַלע אַוועקלאָזן זיך אין די שטעט, וואו זיי וועלן שאָפן קאָנקורענץ. מען זאָגט אפילו, אַז דער גייסט פון האַנדל ליגט אין זייער בלוט. דאָס איז פאַלש. די באַשעפטיקונגען פון אַ פאָלק ווערן באַדינגט נישט פון אַ ראַסע אָדער בלוט, נאָר פון זיין היסטאָרישער לאָגע און דער סביבה. עס איז נישט אַ ביאָלאָגישער, נאָר אַ סאָציאָלאָגישער פאַקט, — און, הייסט עס, עס קען געענדערט ווערן . . . צו וואָס זאָלן די קאָלאָניסטן לויפן אין די שטעט? צוליב די קינאָס, די ראַדיאָס, אַ קאָלטן טרונק? קענען זיי ניט האָבן אָט די אַלע פאַרגעניגנס אין אַ מאָדערנעם קימבערליי-ישוב? .... גראָד יידן און זייער יוגנט האָבן באַוויזן אין פאָלעסטינע, ווי זיי קענען איבערַאַנדערשן זייער אַרויפגעצוואונגע־נעם לעבנס־סדר, ווי זיי פאַרוואַנדלען זיך אין אַ פאָלק פון פּויערים און אַרבעטס־מענטשן. ניין, אין דער הינזיכט האָבן מיר קיין שום צווייפל נישט. מען פרעגט אונדז ווי וועט אויסזען די עקאָנאָמיק פון צוקונפטיקן ישוב, מיט וואָס וועט ער האַנדלען, וועלכע טראַנספאָרט־מיטלען ער וועט באַנוצן. שווער צו ענטפערן אויף די און נאָך טויזנטער פראָגעס, וועלכע וועלן אָנטשטיין ביי דער פאַרווירקלעכונג פון אַ גרויסן פלאָן. אָבער ביי אונדזער גרעסטן דרך־ארץ צו וויסנשאָפט פילן מיר, אַז מיט טרוקענע אויסרעכענונגען אַליין בויט מען נישט קיין לענדער. עס פאָדערט זיך נאָך פאַנטאַזיע און מוט. צי שטייט נישט אין אָנהייב פון דער אויסטראַלישער קאָלאָניזאַציע די וואונדערלעכע געשיכטע פון מאַקאַרטורן, וואָס האָט פאַרגעשלאָגן איינצופירן די שעפסן־צוכט און איז אויסגעלאָכט געוואָרן פון די ניכטערע קענער פון יענער צייט? וואָס וואָלט היינט געווען אויס־טראַליע אָן דער שעפסן־ און וואָל־אינדוסטריע? דערפאָר בין איך אַזוי גליקלעך מיט די רייד פון פראָפ. וואוד, וועלכער האָט אונטער־געשטראָכן דעם מענטשלעכן עלעמענט פון אונדזער פלאָן... די אָפּי־ציעלע וויסנשאָפט וווייסט נאָך וויניק וועגן דעם אומגעהויער גרויסן לאָנד קימבערליי, און אַלץ וואָס פראָפ. ריטשאַרדסאָן האָט דערציילט

וועגן די רעגנס, שטורעמס, טריקענישן באַציט זיך נישט אויף יענער געגנט, וועלכע מיר האָבן אויסגעקליבן פאַר אַ ישוב. זיין מאַטעריאַל געהערט צו אַ פלאַץ אפשר טויזנטער מייל אַוועק פון דאָרט...

איך האָב געזען אַז דער עולם איז פאַראינטערעסירט. אפשר האָט ער זיך צוגעהערט נישט אַזוי צו די לאָגישע אַרגומענטן ווי צו די עמאָציאָנעלע קלאַנגען, וואָס האָבן זיך דורכגעריסן דורך די רייד. איז עס דאָך געווען נישט נאָר אַ פאַרטיידיקונג פון אַ געוויסן קאָלאָניזיר־פלאַן, נאָר אויך פון אַ יידישן פאָלק. ווער ווייסט, אפשר האָבן זיי געהערט געוויסע זאַכן צום ערשטן מאָל. אָבער איך האָב נישט געקענט פאַרענדיקן איידער איך האָב זיך אָפגערופן אויף די רייד פון דעם געפערלעכן פאַרשוין מיטן טונקעלן טוך אַרום האַלדז. — ניין, — האָב איך זיך דירעקט געוועדט צו אים — מען טאָר בשום אופן נישט אָפלייגן די זאַך צוליב מלחמה אָדער גלאָט צוליב פאַר־שונגען. עס איז אַ נויטוועדיקייט פאַרן לאַנד, פאַר די יידישע פליטים, פאַר הומאַניטעט. די בעסטע אויספאָרשונג וועט זיין טאָקע אָנצוהייבן די קאָלאָניזאַציע...

פון אָלע זייטן האָבן זיך געצויגן פריינטלעכע הענט. אָלע, אפילו די קעגנער, האָבן פריינטלעך געגומען אָפשייד פון מיר. איך בין געזעסן פאַרמאַטערט פון דער אויפרעגונג און פון דער אחריות, נישט געקענט פאַרגעדענקען די נעמען פון די געסט. אָבער אַ שטראָם פון וואַרעמקייט האָט מיך אַ ברי־געטאָן בעת אייניע פון די דאָמען האָט שטיל און האַרציק געזאָגט: זאָל אייך גאָט העלפן! זי האָט געגעבן איר האַנט און איז אַוועק.

דער באַלעבאָס איז געבליבן זייער צופרידן מיטן מיטינג.

:: :: ::

אויף מאָרגן אינדערפרי — עס איז נאָך נישט געווען 9 אַזייגער — האָט מיך געוופן דער טעלעפאָן. וואָס איז? ד״ר וואוד איז אונטן אין האָטעל און פרעגט צי ער קען מיך זען. איך בין געווען דערשטוינט פון דעם אומדערוואַרטעטן וויזיט און בין גלייך אַראָפגע־גאַנגען אונטן. דער פריינט פון נעכטן איז באַשיידן געזעסן אויף אַ באַנק און האָט געשמייכלט. — איך בין געקומען צו זאָגן אַז איך בין גרייט צו שטעלן זיך אין דינסט פון אייער זאַך...

איז דאָס נישט געווען וואונדערבאַר? דאָס איז געווען דער ערשטער פּועל יוצא פון דער נעכטיקער פאַרזאַמלונג. ד״ר וואוד

האָט פֿאַרשטאַנען און געשעצט מענטשלעכן פֿאַטאָס, אָבער ער האָט נישט אַרײַנגעלייגט קיין פֿאַטעטישע נאָטן אין זיינע רייד אָדער באַשלוסן. מיט אַ רואיקער שטים האָט ער דערקלערט, אַז ער זעט געגנוג קלאָר די שווערקייטן פון אונדזער פֿראָיעקט און די שטע־רונגען וואָס מיר וועלן טרעפן מצד אומפֿאַרשטענדיקע מענטשן. אָבער ער וועט העלפן מיט וואָס ער קען. — מיר האָבן אָפּגערעדט צו טרעפן זיך ביי מיטאָג, און דאָ האָב איך דערהערט פון אים אַזאַ מין באַלויכטונג פון אונדזער פֿראָבלעם, אויף וועלכער איך האָב זיך גאָרנישט געריכט. ד״ר וואוד האָט אַרײַנגעבראַכט אַ קולטור־פֿילאָ־זאָפּישן געדאַנק, וועלכער האָט זיך לחלוטין אָפּגעשיידט פון די באַנאַלע עקאָנאָמישע און פּאָליטישע אויסרעכענונגען.

— אַ גרעסערע יידישע קאָלאָניזאַציע אין אונדזער לאַנד — האָט ער געזאָגט — וועט העלפן איבערצומאַכן אַ ביסל דעם אויס־טראַלישן קוק אויפן לעבן. מען איז ביי אונדז גאָרנישט געוואוינט צו ליידן, צו דער טראַגעדיע פון ליידן און צו דער לייטערונג דורך יסורים... קולטור קען נישט וואַקסן אָן דער דערפֿאָרונג פון ליידן דורך אַ פּאָלק. די אויסטראַליער האָבן אַ סך געהאָרעוועט און געלייגט קרבנות אויף צו קאָלאָניזירן דאָס לאַנד. אָבער דאָס זיינען אַלץ קרבנות און ליידן אין קאָמף מיט דער נאַטור, מיט די נשמה־לאָזע זאַכן אָרום אונדז. איך האָב אין זינען יענע טיפּע און טראָגישע ליידן פון דער מענטשלעכער נשמה פֿאַר די העכסטע קולטור־ווערטן ווי דאָס האָבן געקענט די אָלטע איראָפּעאישע פּעלקער. דאָס וואָס מען רופט אָן דעם קאָמף פֿאַר גייסטיקער און מאָראַלישער פֿאַרפולקאָמונג פון מענטשן... מיר באַזיצן דאָ אַ סך רעכט און פֿריווילעגיעס וואָס די אָנדערע לענדער זיינען אונדז מקנא אויף דעם: פּאָליטישע פֿרייהייט, אַ גרויסע מאָס גלייכקייט צווישן די בירגער, אַ געזעצגע־בונג וואָס פֿאַרזיכערט אַ סך סאָציאָלע געראַנטיקייט פֿאַר די מאַסן. אָבער דאָס פֿאָלק האָט עס באַקומען בירושה פון די פֿריערדיקע דורות, עס נעמט עס אָן ווי אַ נאָרמאָלע זאַך וואָס קומט אים. עס ווייסט נישט וויפֿיל שווערער קאָמף און מסירות־נפֿש עס איז געלעגן הינטער אָט די כלומרשט נאָרמאָלע רעכט, אין ענגלאַנד פון וואַנען מען האָט זיי אַריבערגענומען, און אפֿילו דאָ אין לאַנד. די מאַסן שפּירן נישט דעם גייסטיגן ווערט פון דער פרייהייט, ווייל זיי האָבן זי באַקומען נישט אויסגעקעמפט, פונקט אַזוי ווי די אַנדערע מאַטעריעלע באַדינ־

גונגען פון וואויל־טאָג. גלויב איך, אַז עס וועט גוט זיין פאַר אונזער פאָלק צו באַרירן זיך נאָענט מיט אַזאַ פאָלק ווי דאָס יידישע, וואָס האָט אַזוי פיל געליטן אין דער געשיכטע און וואָס האָט פונדעסטוועגן אויפגעהאַלטן ביי זיך אַזאַ גייסטיקן לעבן. אָט די באַרירונג וועט עס באַרייכערן, וועט אַריינטראָגן מער טיפקייט אין זיין אייגענעם לעבן...

הינטער דעם פנים פון אַ פשוטן, כמעט דורכשניטלעכן, באַלע־באַטיש רואיקן אויסטראַליער האָב איך דערזען דאָס אינערלעכע געזיכט פון אָט דעם פאָלק. אין דער מיט פון אַ געבענטשטער, מיט זון פאַרגאָסענער נאָטור, אין אַ סביבה פון פאָליטישער פרייהייט און מאָטעריעלער קולטור גייען אַרום מענטשן, וואָס זייער מוח ווערט געעגבערט פון גייסטיקע זאָרגן. פראָפ. וואוד איז אַ ראַדיקאַל אין זיינע סאָציאַלע אידעען, ער איז סקעפטיש בנוגע זיין לאָנד, אין זועלכן עס פעלט נאָך קולטורעלע ערנסטקייט און פאַרטיפטקייט. דערמיט צייכנט ער זיך אויס, אַן צווייפל, פון דער גרויסער מחנה פון זעלבסט־צופרידענע, ענגלאָנד נאָכמאַכנדיקע אינטעלעקטואַלן. אָבער זיין ראַדיקאַליזם, סקעפטיציזם און הומאַניטאַריזם זיינען גלייך־צייטיק אַן אָנווייז אויף דאָס פאַרהוילענע און שיינע אין פאָלק.

וואָס האָב איך אים געקענט ענטפערן אויף דעם ליידנס־אָספעקט פון קימבערליי־פלאַן? איך האָב צוגעגעבן, אַז דאָס יידישע פאָלק איז טאַקע עפעס אַזוינס ווי אַן עקספערט אין יסורים, אָבער אונדזער ציל ביי דער אינפלאָנצונג אין אויסטראַליע באַשטייט אין דעם צו באַפרייען עס פון ליידן... יידן האָבן שוין אַ ביסל צופיל גליטן אין דער געשיכטע, זאָל כאָטש אַ טייל פון זיי האָבן אַ זעלישן אָפרו אויף אַ פאַר דורות. מיך ציט צו אויסטראַליע דווקא אָט די אומדערשיטערלעכע רואיקייט, די פרישקייט און זאַרגלאָזיקייט פון געמיט, וועלכע פעלט אַזוי שטאַרק דעם יידישן פאָלק. זאָלן זיך אונדזערע לייט צוקוקן צו דעם אויסטראַליער און זאָל אַ ביסל פשטות און לייכטקייט פון לעבן אַראָפנידערן אין זייערע פאַר־צער־טע נשמות... אָבער (האָב איך פאַרענדיקט און ער האָט געלאָכט) מיר דאַרפן זיך נישט קריגן. זאָל יעדעס פון די ביידע פעלקער נעמען פון דעם אַנדערן דאָס, אין וואָס עס נייטיקט זיך אַממערסטן, אָבי עס זאָל קומען צו אַ געלונגענער קאָאַניזאַציע...

זינט יענעם טאָג האָבן מיר זיך געטראָפן אָפטער, און וואוד האָט זיך אינטערעסירט מיט יעדן שריט פון מיין פראָפאַגאַנדע־קאַמפּיין.

דעם 17טן אָקטאָבער איז פֿאַרגעקומען אַ זיצונג פון אויסטראַלישן „אינסטיטוט פֿאַר אינטערנאַציאָנאַלע ענינים", געווידמעט אונדזער פּראָיעקט, אין הויז פון סער הערבערט דזשעפּ (Gepp). עס איז געווען אַ קלייניער עולם פון אויסדערוויילטע פּערזאָנען, צווישן זיי מר. עגעלסטאָן (דער שפּעטערדיקער אַמבאַסאַדאָר אין כינע), דער היסטאָריקער פון אויסטראַליע, סער ערנסט סקאָט, דער גאַסטגעבער אַליין (אַנערקענטער אויטאָריטעט אין עמיגראַציע־פֿראָגן), דער יונגער יידיש־אויסטראַלישער קענער פון פּאָליטישער וויסנשאַפֿט, פּ. ד. פּיליפּס און, ס'פֿאַרשטייט זיך, דר. וואוד. די אַלגעמיינע באַציאונג איז געווען זייער סימפּאַטיש, און צום סוף פון דעם שמועס האָט מען זיך געפּרעגט וואָס קען איצט געטאָן ווערן פּראַקטיש כדי צו העלפֿן דעם פּראָיעקט. איך האָב פֿאַרגעשלאָגן צו פֿאַרפֿאַסן אַ דאָקומענט מיט אַ מאַטיווירטער דערקלערונג פון סימפּאַטיע מצד פּירנדיקע בירגער פון מעלבורן און פֿאַרעפּנטלעכן עס אַלס אויפֿרוף אין דער פּרעסע. מען האָט צו דעם צוגעשטימט און געבעטן גלייך אויפֿן אָרט דעם מר. פּיליפּס אַנצושרייבן אַ פּראָיעקט.

אַ פּאָר טעג שפּעטער בין איך געזעסן ביי אים אין הויז און ער האָט עס מיר שוין פֿאַרגעלייענט. עס איז אַרויסגעקומען אַ קלאָרער, קלוגער און באַריידעוודיקער דאָקומענט. איצט האָט מען געזאָלט לאָזן רעדאַגירן דעם טעקסט פון נאָך אַ פּאָר פּריינד, וואָס זייערע נעמען וועלן שטיין אין דער ערשטער רייַ, און אַנהייבן קלייבן די נויטיקע חתימות. דזשעפּ און ענגעלסאָן זיינען געווען די צוויי אַנדערע צו דר. וואוד. אָבער ער איז געווען דער מענטש וואָס האָט, נישט געקוקט אויף זיינע פֿאַרשיידענע פּליכטן אין אוניווער־סיטעט און מלוכה, שטענדיק אָפּגעגעבן צייט און אויפֿמערקזאַמקייט צו דעם אויפֿרוף. מיר האָבן אַנטגילטיק פּעסטגעשטעלט דעם טעקסט; מיר האָבן דורכגענומען די ליסטעס פון מענטשן, צו וועמען מען האָט געזאָלט שרייבן; ער האָט אַנגעשריבן דעם בריוו מיט וועלכן איך האָב זיך געדאַרפט וועגדן צו די אַנגעמערקטע פּערזאָנען. עס האָבן געזאָלט זיין אַ 100 עקזעמפּלאָרן; האָט ער עס מיטגענומען און נאָך דעם זעלביקן טאָג געבראַכט צו מיר העקטאָגראָפירט.

אין דער קימבערליי־מיסיע האָט אים אינטערעסירט אַלץ: איר נאָענטסטער און העכסטער ציל, די מעטאָדן פון קאַמפּיין, די טעכניק און די „שווארצע ארבעט". אין די שפּאָרוודיקע רייד זיינע האָב

איך שטענדיק געפילט דעם וואַרעמען אָטעם פון דעם איבערגעגעבענעם פריינד. עס איז טאַקע דערשינען, דעם 1טן דעצעמבער 1939, דער „מאַניפעסט" פון 46 (ווי די צייטונגען האָבן עס אָנגערופן) מיט וועלכן מיר האָבן געקענט שטאָלץ זיין.

:: :: ::

ווייניקער ווי אין אַ יאָר אַרום, אין אויגוסט 1940, בין איך פון סידנעי אַריבערגעקומען קיין מעלבורן. נישט געקוקט אויף די צעשמעטערנדיקע ידיעות פון איראָפע (קאַטאַסטראָפע אין פראַנקרייך, באַמבאַרדירונג פון ענגלאַנד) האָבן מיר באַשלאָסן צוצוטרעטן אפּי־ציעל צו דער רעגירונג מיט דעם קימבערליי־פאַרשלאָג. אונטער דער רעדאַקציע פון סער טאָמאַס בייווין האָבן מיר אויסגעאַרבעט דעם טעקסט פון אַ גרויסן מעמאָראַנדום (50 פאַראַגראַפן אויף 15 זייטן), וועלכן איך האָב געזאָלט איבערגעבן צום פריים־מיניסטער מענזיס. צו דעם צווועק בין איך געקומען קיין מעלבורן. אָבער איך האָב נישט געהאַלטן אונדזער דאָקומענט פאַרטיק אַזוי לאַנג ווי ער האָט נישט באַקומען די ברכה פון די מעלבורנער פריינד, ראשית כל פון וואודן.

איך האָב אים געפונען פונקט אַזוי אינטערעסירט אין דער זאַך ווי מיט אַכט חדשים צוריק. אין אַ בריוו צו מיר פריער האָט ער זיך אפילו געהאַט פאַרענטפערט פאַר זייער „פאַסיוויטעט" אין מעלבורן, בעת די סידנעיער לייט האָבן אַזויפיל געטאָן. ער האָט גלייך אַראַנזשירט אַ צוזאַמענטרעף ביי מר. עגעלסטאָן, און מיר זיינען זאַל־בעדריט דורכגעגאַנגען דעם גאַנצן טעקסט, פונקט נאָך פונקט. זיי האָבן פאַרגעשלאָגן וווייניק אויסבעסערונגען און לסוף האָבן זיי, אין זייער לאָקאַנישער שפּראַך, דורכגעווואַרפן זיך מיט אַ פאָר באַמער־קונגען: „עס איז גאַנץ גוט".

מיט אַ טאָג שפּעטער האָב איך געזען מענזיסן און איך האָב אים, אַזוי צו זאָגן, פריוואַט, איבערגעגעבן אַ קאָפּיע פון דעם מעמאָראַנדום. אָפּיציעל — אין דריי קאָפּיעס, מיט אַלע צוגעהעריקע דאָקומענטן, — האָב איך עס געזאָלט אַרויסשיקן צו אים אין קאַנבעראַ אין אַ פאָר טעג אַרום. „איך וועל עס פאַנאַנדערשיקן צו מיינע קאָלעגן" — האָט ער געזאָגט.

איצט האָט מען עס, אַלזאָ, געדאַרפט צוגרייטן טעכניש, אין אַ שיינער און אָנציענדיקער פאָרם, אַזוי אַז די מיניסטאָרן זאָלן עס

וועלן לייענען מיט אינטערעס. ווי אָפט שפּילט אָט די טעכנישע זייט פון אַן אונטערנעמונג גאָר אַ גרויסע ראָלע אין איר מזל. מען איז אַזוי ליידנשאַפטלעך פֿאַרכאַפּט פון דער גייסטיקער זייט פון אַ באַווענגונג, פון איר אידעאָלאָגישן צוועק פון אימפּעט, אַז מען פֿאַר־נאַכלעסיקט די רעדלעך און שרייפּעלעך פון דער באַווענגונג־מאַשין.

איך האָב אויך קוים געטראַכט וועגן דער זייט, און אַז איך בין געוואָרן אַוועקגעשטעלט פֿאַר איר אין מעלבורן, בין איך אַ ווייל געשטאַנען צעמישט. אָבער דאָ איז אונטערגעקומען וואוד און האָט זאָכלעך דערקלערט, אַז דאָס אַלץ קען געטאָן ווערן ביי אים אין אוניווערסיטעט. ער איז דער דעקאַן פונעם עקאָנאָמישן פאַקול־טעט, און ער וועט שטעלן צו אונדזער דינסט זיין סעקרעטאַרין און אַ צימער. דעם גאַנצן מאָרגנדיקן טאָג — פון 10 ביז איבער 6 — האָב איך טאַקע פֿאַרבראַכט דאָרטן. אַ יונגע מיידל מיט אַ זייער אינטעליגענטן אויסזען האָט אויף דער שרייב־מאַשין צוגעגרייט צענדליקער זייטן פון אונדזערע פּאַפּירן; איך האָב זיי דורכגעקוקט און געבראַכט אין אָרדענונג; דר. וואוד האָט געמאַכט קליינע קאָרעק־טורן. אין דער צווישנצייט האָט ער מיך גערופן טרינקען טיי צוזאַמען מיט זיינע וויסנשאַפטלעכע מיטאַרבעטער, מען האָט לעבעדיק גע־שמועסט וועגן דער אַלגעמיינער פּאָליטישער לאָגע.

עס איז שוין געווען פינצטערלעך ווען איך בין אַרויס אין גאַס, אָנגעלאָדן מיט די אַלע פּאַפּירן. נעקסטן מאָרגן האָב איך זיי אין דריי דיקע פּאַקעטן אָפּגעשיקט צו דעם שעף פון דער רעגירונג. דער באַאַמטער אין דעם קליינעם פּאָסט־אָפּיס האָט עס איבערגענומען און רעגיסטירט גאַנץ גלייכגילטיק. אָבער פּאַר מיר איז עס געווען אַ מאָמענט פון גרויסן באַטייט. אַן אידייע, אַ חלום וואָס מיר האָבן מיט אַזויפיל זאָרג און ליבשאַפט אַרומגעטראָגן אין זיך פּאַר יאָרן, האָט דאָ געהאָט אָנגענומען אַ רעאַלע פֿאָרם, אַ פּאָרם פון אַ פּראַקטישן מלוכהשן פּאַרשלאָג. וואָר ווייסט וואָס דער ענטפער וועט זיין? איצט, אין דער מיט אומרו אָנגעגליטער אָטמאָספער פון מלחמה און סכנה פאַר דער גאַנצער בריטישער אימפּעריע, צי קען מען געבן אַן ענטפער? צי קען מען טראַכטן וועגן צוקונפט? דאָך האָט דאָס האַרץ געשלאָגן שטאַרקער און מונטערער בעת איך האָב זיך — ווי אַ מוטער פון דער קינדס לאָסט — באַפרייט פון די דריי שווער אָנגעלאָדענע פּאַקעטן.

לאָמיר זיין דאַנקבאַר אָט פאַר דער פייערלעכער מינוט אַליין. איז דאָס נישט דער עכטער זינען פון דער ברכה: „שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה?" איז דאָס נישט די אַנערקענונג און די דאַנק־בארקייט פון ייד נישט דווקא פאַר דעם ענד־רעזולטאַט, פאַר דעם אחרית הימים, נאָר פאַר דער דערגרייכונג פון אַ וויכטיקער סטאַדיע אויפן לאַנגן היסטאָרישן וועג? באַשטייט נישט דער וועג בכלל פון לויטער סטאַדיעס, און זאָל נישט יעטוועדע סטאַדיע געבענטשט ווערן אויב נאָר מען האָט זי אויסגעקעמפט מיט ערנסטער מי? איך האָב דאָס מאָל געקענט באַגליקווינטשן זיך נאָר אין איינזאַמקייט, ווייל קיינער פון דרויסן האָט נישט געטאָרט וויסן פון דעם געמאַכטן פאַליטישן שריט. אָבער ווי שווער, ווי אומגעהויער שווער איז עס צו בלייבן אַליין מיט זיך, אפילו ווען מען לעבט איבער אַ שמחה. אפילו ווען מען ליבט איינזאַמקייט, ציט עס דעם מענטשן צו רעדן וועגן דעם מיט עמיצן, צו „טיילן" מיט אים די אַליין־זייניקייט. און לעבט מען איבער אַ פרייד, ווי שטאַרק נייטיקט זיך דער מענטש אין וואַרעמער מיט־פרייד, נישט וויניקער ווי אין האַרציקן מיטלייד, להבדיל.

דעמאָלט אין מעלבורן בין איך אַרויס פון פאַסט־אַפּיס אויף דער רוישיקער און גלייכגילטיקער גאַס, און האָב געפרואווט מיט זיך אַליין „פראַווען יום־טוב" אויף וויפיל עס האָט זיך געלאָזט. עס איז געווען פונקט אַ יאָר זינט — אין אויגוסט 1939 — האָט די מערב־אויסטראַלישע רעגירונג אונדז געגעבן איר אפיציעלע הסכמה. נישט געקוקט אויף דעם דונערנדיקן אַקאַמפּנימענט פון דער מלחמה האָט זיך די זאַך דאָך באַוועגט פאַראויס; פאַרוואָס זאָל עס נישט זיין אַזוי אויך ווייטער? אונדזער פאַלק נייטיקט זיך אין דעם פלאַן אַזוי שטאַרק, און אויב עס וועט אונדז געלינגען אויפטאָן עפעס דאָ, אויף דעם אַזוי ווייט פאַרוואַרפענעם וועלט־טייל, וועט עס זיכער זיין אין זכות פון פאַלק. דאַרף מען זיך באַגונענען מיט דעם געדאַנק אַז מען אַרבעט דאָ, ווייט פון נאָענטע מענטשן, אין אַ וויכטיקער פאַלקס־שליחות. אַ סאַלדאַט, אפילו ווען ער שטייט טיף־איינזאַם אויף זיין פאָסטן אין אַ קאַלטער נאַכט, שטייט נישט אַליין.

:: :: ::

און ווידער איז אַ גאַנצער יאָר פאַרבייגעפלויגן. עס איז געווען אויגוסט 1941, און די רעגירונג פון מענזיסן האָט געהאַלטן בײַם

פֿאַנאַנדערפֿאַלן זיך. אין די טירן פון „קאַנבערא" האָבן שטאַרק גע־קלאַפּט די פֿאַרלאַמענטאַרישע פירער פון דער לייבאָר פּאַרטיי. בין איך געקומען קיין מעלבורן דורכרעדן זיך מיט פֿאַליטישע טוער און קלאָר מאַכן פֿאַר זיך די לאַגע. איז דאָך דער מזל פון דעם קימבערליי־פֿלאַן דירעקט אָפּהענגיק פון די פֿאַליטישע ענדערונגען אין לאַנד.

איך בין געווען באמת פֿאַרוואונדערט. די מענטשן פון פֿאַר־שיידענע ריכטונגען, וועלכע איך האָב געטראָפֿן, זיינען לחלוטין נישט אָפּגעקילט געוואָרן צו אונדזער פּראָיעקט. סיי אַרבעטער־פירער (ווי סקאַלין, האַלאָוויי, קראָפּטס) סיי וויסנשאַפֿטלער, אינדיסטריאַליסטן און צייטונגס־רעדאַקטאָרן האָבן געהאַלטן דעם ענין אין זייער זכרון און האָבן ערלעך צוגעזאָגט זייער וויטערדיקע שטיצע. די מערסטע פון זיי האָבן געהאַלטן אַז די קומענדיקע לייבאָר־רעגירונג וועט לייזן די פּראָבלעמען. איך האָב אָנגעשריבן אַ בריוו צו מר. קערטן, דעם לייבאָר־פירער אין פֿאַרלאַמענט, בעטנדיק די דערלויבעניש צו אַדרעסירן זיין פּראַקטיש וועגן קימבערליי. ער האָט געענטפֿערט, אַז זיי וועלן באַלד באַטראַכטן וועס דאָס קען געשען. נישט געקוקט אויף דעם שמערץ־לעך־נאָגנדיקן געפיל, וואָס איך האָב אַרומגעטראָגן מיט זיך צוליב דעם פֿאַרפֿאַסענעם יאָר, האָב איך דאָך נישט געטראַכט צו פֿאַרלירן דעם מוט. אַ שליח אויף אַ פֿאַלקס־פֿאַסטן קען נישט באַשטימען פֿאַר זיך דעם ענד־טערמין פון זיין וואַרטענישן. פֿאַרקערט, די פריינטלעכע שטימען אַרום האָבן מיך געשטאַרקט. וואָס קען זיין בעסער — אין אַזאַ לאַגע — ווי צו וויסן, אַז צוויי פּאַקטאָרן, מינדעסטנס, שטייען הינטער דער זאַך: די אַרגאַניזירטע אַרבעטער־שאַפֿט און די מערב־אויסטראַלישע רעגירונג.

האָט דאָס נישט געוואָלט מיר פֿאַרגינען דער שטן־מקטרג. דעם 29טן אויגוסט האָב איך פֿלוצים דערהאַלטן אַ בריוו פון מר. לאַמבערט, דעם רעדאַקטאָר פון דער טאָג־צייטונג „וועסט־אויסטראַליען" אין פּערט, מיט אויסשניטן, וואָס האָבן מיך כמעט געטראָפֿן ווי אַ דונער. נישט קיין אַנדערער ווי דער מיניסטער וויז איז אַרויסגעטראָטן מיט אַן עפֿנטלעכער רעדע אין פּערט קעגן אונדז. ער האָט געזאָגט, אַז זיי — די וועסט־אויסטראַלישע רעגירונג — מאַכט איצט אַן אויס־פֿאַרשונג פון זייערע לענדעריין אין צפון און אויב מען וועט באַדאַרפן די קימבערליי־געגנט פֿאַר די אויסטראַלישע סאָלדאַטן נאָך

דער מיניסטער ווייז איז געווען דער יעניקער, וואָס האָט מיך אַקטיוו געשטיצט זינט איך בין געקומען אין לאַנד; ער איז פאַקטיש געווען נישט נאָר דער בעסטער קענער פון יענער געגנט, נאָר אויך מיין שטענדיקער בעל־יועץ. אויב ער לאָזט אַרויס פון מויל אַזעלכע דבורים, הייסט עס די רעגירונג טראַכט אַזוי... איז למי אני עמל? אויב פערט איז נישט מער פאַראינטערעסירט, וואָס וועט זאָגן קאַנבעראַ? איז דאָס טאַקע אָט יענער „פאַרראַט" קעגן וועלכן מען האָט מיך אָפט געוואָרנט? אמת, דער „וועסט־אויסטראַליען", די פירנדיקע צייטונג פון לאַנד, האָט זיך תיכף אָפגערופן מיט אַ שטרענגן לייט־אַרטיקל קעגן מיניסטער. אָבער אונדזער זאַך טאָר נישט ווערן קיין שטרייט־פונקט צווישן רעגירונג און פרעסע. געדאַנקען וואָס האָבן פאַרקוועטשט דאָס האַרץ, האָבן זיך ווי אַ וויכער געטראָגן אין קאָפּ, און מאַדנע! — אַ פאַרשעמטע, באַהאַלטענע שטיקל פרייד האָט עפּעס אַרויסגעשיינט פון דער טיפענישׂ: מען וועט אפשר צוליב דעם דערלויבן דעם שליח אַוועקגיין אַהיים, איבערכאָפּן דעם אָטעם?...

מיט אַ לייכטן אָנשטרענג פון ווילן זיינען די פרעמדע געדאַנקען באַזייטיקט געוואָרן. עס האָט גענומען זיך וועבן אַ פלאָן פון תיכפדיקן רעאַגירן אויף דאָס געשעענע. אַ געזאָגט וואָרט פון אַ מיניסטער — קען מען נישט מאַכן אומגעזאָגט, אָבער עס קען זיין עפּעס אַ מיספאַרשטענדעניש. מען מוז עס אויפקלערן, נישט אָפּלאָזן אויף אַ מינוט. צו וועמען זיך וועגדן פאַר אַן עצה? פאַרשטייט זיך צו ד״ר וואודן. טרעפן מיר זיך אין באַנק־אָפּיס, ער לייענט דורך די צייטונגס־אויסשניטן, די פויעריש־האַרטע געזיכטס־ציגן פאַרהאַרטעוועט זיך נאָך מער. „עס איז נישט גוט אויב זיי פאַרלאָזן אייך" — זאָגט ער אַרויס, און ער איז פול מיט סימפּאַטיע צו מיר. אָבער דער רעדאַקטאָר שלאָגט פאָר אַז אין זאָל זיי צושיקן אַ דערקלערונג וועגן דער לאָגע אויף אָפּצודרוקן אין בלאַט. דאָס איז גוט, און מען דאַרף צוזאַמענשטעלן דעם טעקסט. זאָגט מיר וואוד אַז איך זאָל עס טאָן און אַריבערקומען צו אים מאָרגן בייטאָג, וועלן מיר עס אין אָוונט שיקן אַלס אַ טעלעגראַמע קיין פערט. מיר דריקן זיך די הענט און גייען זיך שנעל פאָנאַנדער ווי עפּעס נאָך אַ לוויה.

מאָרגן איז זונטיק און אַז איך קום אַן צו אים, רופט מען קודם כל צו אַ גלאָז טיי. זיצן אין גאַסטצימער זיין פרוי און אייניקע דאַמען, זיצט דאָרט אויך אַן אומבאַקאַנטער הער. זייער הויך אין וואוקס, זייער אַלט אין יאָרן, זייער קלוג אין בליק פון די אויגן. שטעלט מען מיך פאָר צו מר. מאַק־קאַנעגי, דער הויפט פון פעדעראַלן טאָריף־באָארד (עס איז אַ זייער וויכטיקע אינסטיטוציע אין לאַנד, אָבער זי איז איצט כמעט ווי אָפּגעשטאָרבן צוליב דעם שטילשטאַנד פון אינטערנאַציאָנאַלן מסחר). אַז מען פאָרענדיקט דעם סאַלאַן־שמועס, שטייט וואוד אויף און רופט אונדז ביידן אַריין צו זיך אין קאַבינעט. אויף מיין פאָרוואונדערטן בליק ענטפערט ער אַז מר. מאַקקאַנעגי וועט זיין נוצלעך ביי דער אַרבעט.

זיי לייענען נאָכאַמאָל דורך די אויסשניטן און זיי זיינען בריידע פאַרטיפט אין געדאַנקען. דער אַלטער זעט אין דעם — ווי ער זאָגט — דעם שטענדיקן נוסח פון דער היגער פּאָליטיק: אַ שריט פאָראויס — אַ שריט צוריק. מען האָט מורא אָנצונעמען אַ באַשלוס, מען האָט מורא פאַר דעם אייגענעם שאָטן... זיי הערן אויפמערקזאַם אויס דעם טעקסט פון דעם סטייטמענט, וועלכן איך האָב צוגעגרייט פאַר דער פרעסע. וואוד זיצט מיט אַ פעדער ביים טיש, שטודירט יעדן זאַץ און וואָרט, וועגט אָפּ דעם נוצן און שאָדן פון יעטוועדער פראָזע. עס ווילט זיך זיי ביידן שטאַרק אַ קלאַפּ געבן די „פראָ־וויינצער" רעגירונג. עס רעדט אין זיי די גדלות פון די פעדעראַלע טויער. זיי קרימען זיך ביידע ביי די פאַרדעכטיקע ווערטער „אונדזער אייגן בלוט און פלייש". אָבער מען מוז זיין פאַרזיכטיק; דער סטייטמענט טאָר נישט ווערן קיין באַשולדיקונג קעגן יענעם מיניסטער. דעמאָלט כאַפּן זיך אויף קליינלעכע סאָלידאַריטעט־געפילן ביי זיינע קאָלעגן, — און די זאַך ווערט פאַרדאָרבן אויף לאַנג.

מיר שטעלן צונויף דעם טעקסט פון איבער הונדערט ווערטער. דער מיניסטער וועלט נישט אָנגעגריפן, אָבער עס ווערט נאָכאַמאָל באַשטעטיקט די הויפט־אידייע פון קימבערליי־פלאַן; זיין נוצלעכ־קייט און מענטשלעכקייט; די גרייטשאַפט פון דער „פריילאַנד־ליגע" צו קעמפן ווייטער פאַר זיין פאַרווירקלעכונג. „איבער הונדערט וועלטער אין אַ טעלעגראַמע" — חידושט זיך וואוד און ער טעלע־פאָנירט צו די גרויסע צייטונגען: צי וואָלט מען ניט געקענט אַריבערשיקן עס לויט זייער ביליקערן טאַריף... אָבער זונטיק קען

מען זיי נישט קריגן צו רעדן, און איך וויל גאָרנישט אַז עס זאָל גיין קיין פּערט דורך זיי. שרייבט ער איבער דעם טעקסט אויף צוויי זייטלעך פּאַפּיר, און דער אַלטער, דער פרײַנד פון דער זאָך, וועט מיך צופירן אין זיין קאָר צו דער הויפּט־פּאָסט. היינט בײַנאַכט זאָל עס נאָך אָפּגיין אַהין. מיר נעמען אָפּשייד פון די וואודס, און בײַם אַרויסגאַנג פון זיין צימער דריקט וואוד מיין אָרעם און זאָגט אַריין שטילערהייט: „איר וויסט דאָך, ווען די זאָך הענגט אָפּ פון מיר, זאָג איך אײַך גלײַך: „גייט אַן מיט דער אַרבעט!"

און אַז מיר שטייען שוין אונטן אויף די טרעפּ, דערהער איך אַ האָסטיקן פרעג זיינעם: האָט איר אַ שפּילקע מיט זיך? — אַ שפּילקע? צו וואָס איז דאָס? — פרעג איך אים. — צו באָפּעסטיקן די זייטלעך פּאַפּיר פון דער טעלעגראַמע...

אַ מוטער, ווען זי לאָזט אָפּ אַ קינד אין אַ וויטן וועג, זאָרגט אָט אַזוי וועגן יעדער קלייניקייט, לאָזט נישט אַרויס פון קאָפּ קיין איין פּיצל זאָך. אַ דערוואַרעמטער און געשטאַרקטער בין איך אַוועק־געפאָרן צום טעלעגראַף. דער סטייטמענט איז געווען תיכף אָפּגע־דרוקט אין פּערט, און די גאַנצע אויפרעגונג האָט זיך אַרויסגעשטעלט פאַר איבערגעטריבן. דער מיניסטער וויז אַליין האָט אָפּגעלייקנט אין דער פרעסע (און אין אַ בריוו צו מיר) דעם בייזן מיין פון זיין רעדע. דעם עפּיזאָד האָט מען געקענט פאַרגעסן, אָבער איך וועל קיינמאָל נישט פאַרגעסן יענע בריידערלעכע פריינטשאָפּט, וואָס האָט זיך אַנטפּלעקט אין דער זאָרג וועגן אַ שפּילקע.

דאָס איז געווען דער עכטער תוך פון דעם אויסטראַלישן פּראָפּעסאָר. אַ מענטש פון שטרענגער וויסנשאָפּטלעכקייט, דער פּראָפּעסאָר פון דעם נייעסטן וועלט וועגן אויסטראַליעס ערד און לאַנדווירטשאָפּט, אַ וויכטיקער טוער אין אַ ריי מלוכהשע צענטראַלע אינסטיטוציעס. אַריינגעטאָן, דאָכט זיך, בראשו ורובו אין דעטאַל־אַר־בעט, אין ריין פּראַקטישער טעטיקייט, און דאָך גייט ער אַרום פאַרזונ־קען אין קולטור־פילאָזאָפישע געדאַנקען. איינער פון יענער נישט צאָלרייכער אויסטראַלישער אינטעליגענציע, וועלכע נישט נאָר ליבט דאָס לאַנד און דאָס פאָלק, נאָר זעט זיי מיט קריטישע און מאָנענדיקע אויגן. איינער פון יענע, וואָס טראָגן אין דער טיף פון זייער האַרץ אַ חלום וועגן אַ נייער מענטשהייט און אַ נייער אויסטראַליע אין דער מיט פון דער באַנייטער וועלט. דערפון האָט זיך געגומען זיין ספּאַ־

טאָגע פריינטשאפט צום יידישן חלום אין קימבערליי, — און אויך די „שפילקע", וואָס האָט אַזוי וואַרעם פאַרוואונדעט מיין האַרץ.

אַז די לייבאָר רעגירונג איז געקומען צו דער מאַכט אין אַקטאָבער 1941, האָט ער געשריבן:

„איך האָף, אַז איר וועט גאָר באַלד באַקומען אַ מער־וויניק קלאָרן ענטפער פון מר. קערטן וועגן דעם וואָס זיין רעגירונג קלייבט זיך צו טאָן. איך גלויב באמת אַז די לאָגע האָט זיך שטאַרק געענדערט צו אייער גונסטן, און איך בין פול מיט גרויס האָפנונג אַז מר. קערטן וועט אַנטקעגנקומען אייער פאַרשלאָג שנעל און מוטיק. פון מיין זייט וועל איך טאָן אַלץ וואָס נאָר מעגלעך צו העלפן דער זאַך".

עס איז נישט זיין שולד געווען אויב מיט אַ פאָר וואָכן שפּעטער האָט אויסגעבראָכן דער יאַפאַנישער קריג, און די זאַך איז וויידער אַפגעלייגט געוואָרן.

יאַנואַר, 1942.

2. דער ריכטער

אין טעלעפאָן האָט אָפּגעקלונגען אַן אומדערוואַרטעט־יונגע שטים פון אַן אַלטן מאַן. עס האָט מיר געענטפערט סער טאָמאַס ביוון, צו וועלכן איך האָב זיך געווענדט באַלד נאָכן אָנקומען קיין סידנעי (דעצ. 1939). איך האָב געהערט וועגן אים שוין אין לאָנדאָן. אָבער נאָך מער אין אויסטראַליע איז דער נאָמען גרומגערינגלט מיט אַלגעמיינעם רעספּעקט. אַז איך האָב איצט דערמאָנט צו אים מיינע רעקאָמענדאַציעס האָט ער געענטפערט אַז ער וויסט שוין וועגן דער זאַך, — און „איך וואָלט געווען העכסט צופרידן צו זען אייך". מיר האָבן אָפּגערעדט אויף דעם נאָענטסטן זונטיק.

אין אַ קליינעם קאָטעדזש אין אַ זייער שטילער געגנט אין סידנעי האָב איך אים צום ערשטן מאָל געטראָפן. אַ הויך־וואוקסיקער, זייער שלאַנקער אַלטער מאַן, מיט אַ געזיכט פון אַן אַלטמאָדישן גייסטלעכן, מיט קרענקלעכע שטריכן אויפן פּנים אָבער מיט אויסער־געווויינלעך לעבעדיקע אויגן, איז פריינטלעך געגאַנגען מיר אַנטקעגן. אַ דרוק פון אַ וואַרעמער האַנט, אַ ליבלעכער שמייכל, די ערשטע אײנ־פירנדיקע פראַזן, — און מיר זיינען תיכף געווען ווי פון יאָרן באַקאַנט. מען האָט זיך געזעצט אויף דער קליינער וועראַנדע, וואָס האָט אַרויסגעבליקט אויפן ים; מען האָט געגומען אַ טרונק. עס זיינען געשטאַנען גוואַלטיקע היצן יענע וואָך. לויטן אָנגענומענעם נוסח האָב איך אָנגעהויבן דערציילן וועגן אונדזער פּלאַן, און איך האָב גיך באַמערקט, אַז בייווין איז שוין לכתחילה געווען איבערצייגט. ער האָט נאָר אויסגעפרעגט וועגן פאַרשיידענע אינצלהייטן און וועגן די שריט וואָס מען דאַרף אָננעמען. צי מען זאָל בכלל צולאָזן אַ יידישן ישוב, אַ ישוב פון פרעמדע איינוואַנדערער (די הויפּט־פראַגע ביי אַלע קעגנער), האָט בייווין אפילו נישט דערמאָנט.

איז עס געווען פון פשוטער, איינגעבוירענער איידלקייט, אָדער צוליב פּאָליטישער קורצזיכטיקייט? אוודאי נישט. סער טאָמאַס

Sir Thomas Bavin

בייווין איז שוין געשטאַנען אין זיין איבער 60־יאָריקן עלטער. יאָרן־לאַנג האָט ער פֿאַרנומען דעם פּאָסטן פון פֿרעמיער אין דעם גרעסטן שטאָט פון אויסטראַליע — ניו־סאוט־וויילס. איצט איז ער געווען אַ ריכטער אין דעם העכסטן געריכט פון זיין שטאָט. אַ מענטש, וואָס האָט געזען די וועלט מיט פֿאַליטישע און ריכטערלעכע אויגן קען נישט אַנענעמען באַשלוסן פון איידלקייט וועגן אָדער צוליב קורצ־זיכטיקייט. דער קימבערליי־פּלאַן (ווי איך האָב עס שפּעטער פון זיין גאַנצער פֿערזענלעכקייט פֿאַרשטאַנען) האָט אַנטשפּראָכן זיינע טיפֿסטע אידעען און האָפֿענונגען. ער איז דערפֿאַר געווען אַזוי ווי אַ פֿאַראויס־באַשטימטער פֿריינט און פֿאַרטיידיקער פון אָט דער יידיש־אויסטראַלישער וויזיע. פֿאַר מיר איז עס געווען אַ פֿיינע דערלעבעניש צו באַקענען זיך מיט אייניעם פון די אַנגעזעענסטע מענטשן פון סידנעי און גלייך צו דערשפּירן זיין אינערלעכע פֿריינט־שאַפֿט צו אונדזער פּלאַן.

אויף דער וועראַנדע איז ארויס לידי בייווין. מיט דער זעל־ביקער אינפֿאַכקייט ווי ער, האָט זי זיך באַגריסט מיט מיר, געבעטן טרינקען טיי, גערעדט וועגן עפּעס. אין יענעם מאָמענט האָב איך נישט געקענט פילן אַז איך וועל אַמאָל גאָר נאָענט פֿאַרבונדן ווערן מיט אָט דער פֿאַמיליע. מיר האָבן באַטראַכט וואָס ער קען טאָן פֿאַר מיר לשם פֿראָפֿאַגאַנדע; אוודאי וועט ער רופן אַן עפּנטלעכע זיצונג פון דעם „אינסטיטוט פֿאַר אינטערנאַציאָנאַלע ענינים", וואו ער איז געווען פרעזידענט, אָבער עס איז איצט גראָד אַן איבעררייס אויף אייניקע וואָכן צוליב זומער. מען קען זיך, פֿאַרשטייט זיך, טרעפֿן מיט אייגצל־פֿערזאָנען, און ער וועט מיך מיט זיין פֿאַרבינדן. אָבער, וואַרט אַ ווייליע! גראָד מאָרגן, מאָנטיק, האָבן מיר אונדזער שטענדיקן וואָכן־לאָנטש אין האָטעל אויסטראַליע. עס קומען זיך צונויף אַ פּאָר צענדליק וויכטיקע טויער, קומט ביטע, אַהין, און איר וועט האַלטן פֿאַר זיי אַ קורצן פֿאַרטראָג וועגן דער זאַך. מיר טוען שטענדיק אַזוי וועג עס קומט אַ וויכטיקער גאָסט קיין סידנעי...

מיר זיינען זיך פֿאַנאַנדערגעגאַנגען וויי מענטשן, וואָס פילן זיך זעליש פֿאַרבונדן טיפֿער ווי נאָר צוליב דעם ענין, וואָס האָט זיי צופֿעליק געבראַכט צוזאַמען. בייווין איז קענטיק געווען פֿאַראיי־טערעסירט נישט נאָר אין דער קימבערליי־זאַך, נאָר אויך אין מיין פּאָליטישער פֿאַרגאַנגענהייט. ער האָט געוואָלט דורך מיר פֿראַווון

אַרײַנדרינגען אין יענעם סודותדיקן, אָפּשטויסנדיקן און צוציענדיקן קנויל פון אידעען, וואָס רופט זיך אָן „סאָוועט־רוסלאַנד". זיינען מיר דאָך עפּעס געווען ווי קאָלעגן, און ער האָט זיך נאָכגעפרעגט אויף מיינע דערפאַרונגען אויפן געביט פון רעוואָלוציאָנערער יוסטיץ. רעדנדיק וועגן היינטיקן רוסלאַנד האָט ער זיך געפּילט אָפּגעשטויסן נישט דורך די געוואָגטע סאָציאַלע שינויים, וואָס מען האָט דאָרט דורכגעפירט, נאָר דורך די טעראָריסטישע און גוואַלט־מעטאָדן, וועלכע די רעגירונג האָט אָנגעוועגדט. דער מיושבדיקער ענגלישער דעמאָקראַט אין אים האָט עס נישט געקענט באַנעמען. האָט ער זיך דערפרייט צו לייענען מיין בוך וועגן דער רעוואָלוציע.

דאָס דערמאָנט מיך אָן אַ שפּאַסיקן עפּיזאָד, וואָס איך האָב איבערגעלעבט אין לאָנדאָן פאַרן אָפּפאַרן קיין אויסטראַליע. איינער פון אונדזערע ענגליש־יידישע פרײַנד האָט מיט אַ פאַר־קנייטשטן שטערן אַרויסגעזאָגט ספקות צי איך בין דער פּאַסיקער שליח פאַר אַזאַ מיסיע קיין אויסטראַליע. נישט ווייל איך וועל שלעכט דערקלערן דעם ענין, נאָר ווייל — צוליב די ספּעציפישע באַדינגונגען אין יענעם לאַנד — וועט מיר זיין שווער צוצוקומען צו די נייטיקע מענטשן. ערשטנס, איז דאָרט אַ מנהג צו טרינקען ביי יעדער געלעגנהייט, עס איז נישט אָנגענומען צו דיסקוטירן פראָגן נישט האָבנדיק דערביי אַ פאַר גוטע 'דרינקס'. און שטיינבערג איז נישט קיין טרינקער, כידוע... צווייטנס, אַ שטערעניש צו פאַרהאַנדלונגען מיט די אויסטראַליער קען זיין זיין באַרד; זיי זיינען נישט געוואוינט דערצו און זיי קענען ווערן אומבאַוואוסט אָפּגעשטויסן פון אַ פאַרענער מיט אַ טיפּיש־יידישער באַרד... דריטנס, די פּאָליטישע פאַר־גאַנגענהייט פון שטיינבערגן, זיין אַמאָליקע פאַרבונדנקייט מיט די באָלשעוויקעס קען שאַפן אַן אומגעוויינטשטע אָטמאָספער אַרום אים און אַזוי אַרום ברענגען שאָדן צו דער מיסיע. אין סך־הכל האָט די אַרגומענטאַציע דערמאָנט אַ יידישן וויץ: אויב די אויסטראַליער האָבן נישט ליב קיין בערד, קיין ניכטערע און קיין באָלשעוויקעס, היינט ווי וועלן זיי זיך באַציען צו אַ ניכטערנעם יידן מיט אַ באַרד וואָס איז געווען נאָענט צו באָלשעוויקעס?

אויף דערויף האָב איך געענטפערט, אַז וואָס נוצע טרינקען, איז עס מיר נישט צום הארצן, אָבער אויב די זאָך אונדזערע וועט עס פאַרלאַנגען וועל איך נישט אָפשטיין פון אַ געמעסיקטן שיכור, לכל הפחות נישט פון אַ שמחת־תורה־טרינקער. מכוח דער באַרד קען איך נישט העלפן דעם סקעפטיקער, ווייל אויב זי איז אַ סימבאָל פון אַ יידישן מענטשן, זאָל זי רואיק בלייבן אויף איר אָרט. דווקא דערפאַר ווייל מיר קומען צו די אויסטראַליער מיט אַ פאַרשלאָג צו באַזעצן אַ מחנה יידן אין זייער לאַנד, זאָלן זיי באַשיינפערלעך זען דעם טיפ פון אונדזערע יידן, נישט די פנימער פון יענע, וואָס סטאַרען זיך צו אַסימילירן זיך אין נשמה און גוף. און וואָס שייך מיין פאַליטישן עבר, איז, ראשית, קען מען עס נישט אויסמעקן פון לעבן און, צווייטנס, אפילו אַ ריכטיקן פאַרברעכער קומט אַמנעסטיע נאָך 20 יאָר. אויב ערנסטע אויסטראַליער וואָלטן זיך פאַרהאַלטן אומפריינטלעך צו אונדזער שליח צוליב די אַלע כלומרשטיקע מכשולים, וואָלט דאָס אַליין געווען אַ באַוויין, אַז עס זיינען נישטאָ קיין אויסזיכטן אין זייער לאַנד.

וואָס האָט זיך שפעטער אַרויסגעשטעלט? קיינער פון די וויכטיקע פערזאָנען, וואָס איך האָב געטראָפן, האָט נישט פאַרלאַנגט אָדער דערוואַרט פון מיר דעם אָפצאָל פון טרינקעניש. מען האָט נאָר געשמייכלט, אַז איך פלעג בעטן וויסקי פאַר מיין פאַרטנער און סאָדע פאַר מיר. די ערנסטקייט פון געדאַנק, נישט די פייכטקייט פון געטראַנק האָט שטענדיק באַהערשט די פאַרהאַנדלונגען. וווייזט אויס, אַ ניכטערער וועל איך פאַרבלייבן אפילו אום שמחת־תורה. — קיינעם האָט נישט אָפגעשראָקן מיין באַרד, נישט ביי די צאָלרייכע שמועסן, נישט אויפן גאַס. אמת, זי האָט געשטעלט אין פאַרלעגנהייט אייניקע פון די אויסטראַלישע פאַריקמאַכערס, ווייל זיי האָבן נישט געהאָט קיין דערפאַרונג ווי צו באַגיין זיך מיט איר. אָבער איך פלעג זיי דערמאָנען, אַז נאָך מיט אין דור צוריק זיינען די אויסטראַליער געווען נישט אַנדערש, און אַז מען קוקט זיך צו צו די וועגט פון זייערע פאַרלאַמענטן און מוניציפאַליטעטן זעט מען לאַנגע רייען פון בכבודיקע געזיכטער מיט בערד. זיינען די באַרבערס געווען גרייט צו באַנייען די פאַרגעסענע מאָדע.

— אָבער נאָך מערקווירדיקער איז געווען דער מאָמענט פון מיין „פאַרגאַנגענהייט". נישט נאָר האָט זי נישט געבראַכט קיין שאָדן, נאָר פאַרקערט: אומצאָליקע פאַליטישע פירער אין לאַנד האָבן זיך מיט סימפּאַטיע אינטערעסירט מיט איר. די אויסטראַלישע פּרעסע האָט עס, אָן מיין וויסן, פאַרשפּרייט נאָך איידער איך בין אָנגעקומען אַהער. דער צייטונגס־לעזער האָט זיך דערוואוסט ניט נאָר אַז איך בין געווען אַמאָל מיט „יענע", נאָר אויך אַז איך האָב זיי געהאָט פאַרלאָזן און פאַרוואָס. אין פּערט, אין מעלבורן און אין סידנעי האָט מען שטענדיק מיט מיר פאַרפירט שמועסן וועגן רוסלאַנד און אויסגעפרעגט וועגן מיינע דערפאַרונגען. מיין ענגליש בוך וועגן „מאַריאַ ספּירי־דאָנאָוו" איז געגאָנגען פון האַנט צו האַנט און ער האָט געוועקט צווייפּאָכע געפּילן: מיטגעפיל פאַר די פאַרפאַלגטע אין רוס־לאַנד און צוטרוי צו מיין פאָליטישער טעטיקייט.

דאָס בוך האָבן געלייענט סיי לאָרד און ליידי גאַוורי, סיי דער ניו־סאוט־וויילסער גאָווערנאָר, לאָרד וווייקהערסט. דער לעצטער, וואָס האָט שוין געהאָט צוויי מאָל באַזוכט ראַטן־רוס־לאַנד, האָט מיר געליעזן זיין אייגענעם בוך וועגן יענעם וואונ־דערלאַנד. דאָס בוך איז געקומען אפילו אין די הענט פון לינקע קאָמוניסטן (טראָצקיסטן) אין סידנעי, און האָט אַרויסגערופן ביי זיי אַקטיוויטעט סימפּאַטיע. זייער פירער האָט געשריבן אַז נייע וועלט איז פאָר אים אויפגעגאַנגען, און ער גייט שרייבן צוויי לידער וועגן ספּיריטדאָנאָוו. לייבאָר־פירער האָבן עס געלייענט מיט דעם זעלביקן אינטערעס: ד"ר עוואַט, י. מאלאניי און אַנדערע. ווי אָפט פלעג איך באַמערקן ביי די צוזאַמענטרעפן מיט די מיניסטאָרן, אַז זיי קוקן אויף מיר ווי אויף זייער גלייכן. מענזיס האָט עס דערמאָנט, די מערב־אויסטראַליער — נאָך עפּטער. סענאַטאָר פאָל האָט איינמאָל געזאָגט: „איר פאַרשטייט דאָך אונדזער לאַגע, איר האָט געהאָט צו טאָן מיט אַ גרעסערן לאַנד ווי דאָס אונדזעריקע". די רעדאַקטאָרן פון די פירנדיקע צייטונגען (סער קיט מערדאָק פון מעלבורנער „העראַלד" אָדער מר. מאקלורי סמיט פון סידנעיער „מאָרנינג העראַלד") האָבן געוואָלט ווּיסן מיינע מיינונגען, באַזונדערס ווען רוסלאַנד איז געוואָרן אַ שותף אין

קריג. עס האָט זיך אַרויסגעשטעלט, אַז אונדזער קימבערליי־ מיסיע איז געווען געשטאַרקט דורך דעם מלוכהשן ווידערשיין פון איר פאַרטרעטער. עס איז צו גלויבן, אַז אַ גרויסער טייל פון דעם צוטרוי, וואָס די מענטשן האָבן אַרויסגעוויזן צו מיר איז געווען געבויט אויף מיין פאַרגאַנגענהייט.

דאָ איז נישט געווען קיין שטער אויך ביי בייווינען. אויף מאָרגן בין איך געקומען צום לאנטש פון דעם „בייווין־קרייז". אין האָטעל, אין אַן אָפּגעזונדערטן צימער, ווייט פון דעם האָטעל־טומל, אַרום אַ רונדן, פיין געדעקטן טיש זיינען געזעסן אַרום צוואַנציק הערן. דאָס זיינען געווען מערסטנס געלערנטע און פּאָליטיקער, ווי איך האָב שפּעטער דערפאָרן. עס האָט געהערשט אַ לייכטע, אומ־ געצוואונגענע אַטמאָספערע ווי אין אַן ענגן חברים־קרייז. מען האָט מיך מיט גרויס איינפאַכקייט אַריינגענומען אין ראָד, נישט פאָרשטעלנדיק צו יעדן באַזונדער. דער שטילער, שווייגנדיקער, אנדערקענטער קאָפּ פון דער אסיפה איז געווען בייווין. ער האָט נאָך דעם עסן אַ קלאָפּ געגעבן אין טיש, בקיצור אָנגעמאָלדן מיין אויפגאָבע און געבעטן אַדרעסירן דעם עולם. איך האָב עס געטאָן, און די גאַנצע 15 מינוטן האָט זיך דער אינטערעס נישט אָפּגעטאָן פון די צוהערער. עס איז געווען אַן ספק אַן אויסגעשפּראָכענע סימפּאָטיע.

די צייט איז געווען קורץ (די לאנטש־שעה), אָנשטאָט אַ דעבאַטע האָט מען מיר צוגעווארפן פראָגן. מען איז געווען צופרידן צו הערן די ענטפערן לטובת דעם פּראָיעקט. אָנטקעגן מיר, נעבן בייווינען, איז געזעסן אַן אַלטער מאַן מיט אַ שטרענגן, כמעט פאַרמעטענעם פנים. ער האָט געשוויגן בעת מר. האָקס (געווען. פּרעזידענט פון דער האַנדלס־קאַמער) און מר. מאָזעס (פאַרוואַלטער פון דעם ראַדיאָ אין לאָנד), סער ראָבערט דאלטאן און פּראָפעסאָר היטן (פון דער באַנק אָוו ניו־סאוט וויילס) האָבן מיך אויסגעפרעגט. אָבער אַז בייווין — אַ זייער צופרידענער — האָט געשלאָסן דעם מיטינג, איז יענער שווייגנדיקער זקן צוגעקומען צו מיר און האָט מיט שטילער וועדעד צוגעוואונטשן הצלחה. אַ שוואַכער שמייכל האָט באַלויכטן זיין געזיכט. דאָס איז געווען סער דזשאָן פידן, דער פּרעזידענט פון סענאָט אין דעם שטאַט. אַ ביסל שפּעטער האָב איך דערקענט טיפער זיין איידעלן כאַראַקטער. מר. קעמפּבעל, דער רעדאַקטאָר פון דער

איינציק־באַדייטנדיקער צייטשריפט „דהי אוסטראַליען קוואַרטאַרלי" האָט מיר פאַרגעשלאָגן אָנצושרייבן פאַרן נעקסטן נומער אַן אַרטיקל וועגן דעם פראָיעקט. איך האָב עס צוגעזאָגט.

:: :: ::

אין אַ פאַר טעג אַרום שפּעטער, פאַר זיין אַפּפאַרן אויף וואַקאַציע, האָט בייזוין מיך איינגעלאָדן צו זיך אין קאַבינעט, אין דער געבוידע פון מלוכהשן העכסטן גערישט. דאָס איז געווען אַן אַלטער, אַפּגעבליאַקעווטער בנין פון די אַמאָליקע קאָלאָניאַלע צייטן, מיט אומענדלעכע קאָרידאָרן, טרעפּן, צימערן און צימערלעך. די געראַכטיקייט איז שטראָלנדיק ווי די זון, אָבער אירע טעמפּלען — ווי איך האָב שוין באַמערקט אין אַ סך לענדער — זיינען געבוידעס, וואָס ווארפן אַרויף אַן אימה און טרויער אויף די מענטשן, וואָס באַטרעטן אירע שוועלן. יעדעס מאָל ווען איך פלעג אַריינגיין אין דער געבוידע פלעג איך זען ווי מענטשן האָבן זיך מיט מורא אין די אויגן געשאָרט אַרום די וועגט, געראַדט שטיל צו אַנאַנדער, געקוקט מיט הכנעה.

בין איך אָבער אַריינגעטראָטן אין זיין קליינעם קאַבינעט, האָט דאָרטן בשום אופן נישט געווייעט מיט דער אימה פון מלכות. דער אויבער־ריכטער סער טאָמאָס בייוויין, אין דעם שוואַרצן קיטל, מיט ווייסן פּאַרוק האָר אויפן קאָפּ, האָט דאָרטן, אין פייערלעכן זיצונג־זאַל אפשר געשראָקן מענטשן מיט דער מאַכט אין זיין האַנט. דאָ, אין דער שטילער קאַמער, אַן די סימנים פון ריכטערלעכער ווירדע איז דאָס געווען דער באַשיידענער און צוגעלאָזטער מאַן, וואָס האָט אויסגעזען ווי אַן אַלטער געלערנטער אָדער גייסטלעכער. אַ חוץ די דיקע געזעצביכער און דאָקומענטן, האָט דאָס אויג צוגעצויגן אַ גרויסער פּאַרטרעט פון אַ מאַן מיט אַ בריטער, גוטמוטיק אויסגעשפּרייטער באָרד אויף אַ ליבהאַרציקן געזיכט. אַז איך האָב ביוויינען געפרעגט ווער דאָס איז, האָט ער מיט צופרידנקייט געענטפערט: מיין פאָטער, ער איז געווען אַ גייסטלעכער אין דער ענגלישער קירך . . . איך האָב דעמאָלט אַ ביסל פאַרשטאַנען אויך דעם זון.

ער האָט מיר געוואָלט געבן אַ פאַר וויזיט־קאָרטן צו פערזאָנען, וועלכע איך האָב געזאָלט באַזוכן אין סידנעי. כמעט אָלע וויכטיקע מענטשן זיינען געווען זיינע פריינט. אַז ער האָט ענגומען שרייבן אויף די וויזיט־קאָרטן זיין עמפּעלונג, האָט ער פלוצים איבערגע־

שלאָגן זיך אַליין און געזאָגט: איך וועל אייך געבן אַ טוץ, און איר באַנוצט זיי ווען איר ווילט און צו וועמען איר ווילט.

דאָס איז געווען אַן אויסדרוק פון צוטרוי. זיין נאָמען האָט טאָקע אומעטום געעפנט די טירן.

אַז ער איז שפּעטער געקומען צוריק אין שטאָט, האָבן מיר זיך אָפט געטראָפן ביי אים אין דער היים. איך האָב דעמאָלט באַמערקט זאָכן, וואָס האָבן זיך פריער נישט געווארפן אין די אויגן. ער איז געווען אַ קראַנקער מאַן, אַ זייער קראַנקער מענטש, וואָס האָט פון צייט צו צייט געמוזט דורכמאַכן שמערצלעכע אָפּעראַציעס. ער האָט עס מקבל באהבה געווען און האָט נישט דערלויבט אַז זיינע שמערצן אָדער פאַרבאַרגענע זאָרג זאָלן זיך אַנטפלעקן פאַרן צווייטן. ער האָט עס זיכער פאַרבאַרגן אויך פון זיין פאַמיליע. אפשר דערפון האָט זיך געזומען די גרויסע וואָרעמקייט וואָס האָט פאַרבונדן אים מיט די קינדער. אָלץ דערוואַקסענע טעכטער, אָלע שוין חתונה געהאַט, האָבן זיי זיך געהאַלטן מיט אים ווי קליינע קינדער מיט אַ ליבנדיקן פאָטער. האָט דער אָפשיין פון זיין פאַרגייענדיקן לעבן אַריינגע־בראַכט נאָך מער צערטלעכקייט אין זייערע באציאונגען?

נאָכן עסן צוזאַמען מיט דער פאַמיליע פלעגן מיר ביידע אַריבער־גיין אין זייער סאָלאָן־צימער, אַרומגעשטעלט מיט ביכער און בילדער, אונטער דעם מילדן ליכט פון אַבאַזשור. ער פלעגט זיך אויסציען אין אַ פאָטעל נאָך אַ טאָג אַרבעט, און מען פלעגט אָנהייבן שמועסן. ראשית כל, קימבערליי. עס האָבן אים אינטערעסירט אָלע שריט מיינע און די נעקסטע פלענער. דערנאָך שמועסן וועגן זאָכן בכלל.

בייזין איז נאָך מיט אייניקע יאָר צוריק געשטאַנען אין סאַמע אָקטיוון פּאָליטישן קאַמף פון זיין לאַנד. אָלס פירער פון דער נאַציאָנאַלער פּאַרטיי אין פאַרלאַמענט, און אָלס פרעמיער איז ער, פאַרשטייט זיך, געווען אַ „פּאָליטישן" אין דעם אויסטראָלישן זינען פון דעם וואָרט. אָבער עס זיינען געווען די שטורמישע יאָרן בעת דעם עקאָנאָמישן קריזיס אין אויסטראָליע (זינט 1930), ווען די אויפרעגונג פון די אַרבעטער־שיכטן האָט אָוועקגעטריבן אים און זיין פּאַרטיי פון דער מאַכט. צומאָל פלעגט ער זיך דערמאָנען וועגן יענער צייט, אָבער אַ סקעפּטישער שמייכל האָט יעדעס מאָל אָפּגע־טעמפּט די שארפקייט פון אָמאָל.

. . . דער לידער פון דער לייבאָר־פּראָקציע (פּלעגט ער פּאַמע־
לעך דערציילן) מר. לענג, האָט געפּירט קעגן אונדז דעמאָלט אַ
שטורעמדיקע, אומאויפהערלעכע אַטאַקע. מיר האָבן נישט געקענט
אַרויס פון דעם קריזיס אויב נישט דורך קירצונג פון לוינען און
שוועכערע שטייערן. אוודאי זיינען מיר דורך דעם נישט געווען פּאָפולער.
די פּעדעראַלע רעגירונג האָט געראפן אַ קאַנפערענץ פון אַלע פּרע־
מיערס כדי דורכצופירן עס אין גאַנצן לאַנד. אַלס פּרעמיער פון
ניו־סאוט־וויילס האָב איך געוואוסט מיט וואָס פאַר אַ פייגטשאָפט
מען וועט באַגעגענען די מאַנאַמען. האָב איך געוואָלט, ראשית כל,
דורכפירן וואָלן און אַזוי אַרום באַקומען אַ צוטרוי־מאַנדאַט פון
פּאָלק... די אַרבעטער אין שטאָט זיינען געווען פייער און פלאַם
קעגן אונדז. מר. לענג האָט אויף אונדז געשאָטן פּעך און שוועבל,
דעגונצירט אונדזערע פינאַנץ־פּאַרשלאָגן, צוגעזאָגט הרים וגבעות
דעם עולם. אָבער פון דער פּראָווינץ האָט מען אונדז צוגעזאָגט שטיצע,
מיר זיינען געווען דערפאַר רואיק . . . און דער סוף איז געווען, אַז מיר
זיינען דורכגעפאַלן, מיאוס דורכגעפאַלן. לענג איז געוואָרן פּרעמיער.
אָבער גאָר באַלד איז ער אויך געוואָרן פאָרדרייט אין דער קלעם פון
אַ קריזיס, וואָס איז געווען אַן אַלגעמיינער, אַן אינטערנאַציאָנאַלער.
אַז מיר האָבן געוואָלט נעמען אַ שילינג אין פונט פון אַלע לוינען, האָט
ער געליאַרעמט; ער האָט געמוזט נעמען שוין מער שילינגס אין
פונט. אויך זיין דורכפאַל איז שפּעטער געקומען...

בייווין האָט באמת נישט געפילט איצט קיין כעס אָדער פאַראיבל
פאַר די באַקומענדע וואונדן. זינט דעמאָלט האָט ער געמוזט פאַר־
לאָזן דאָס פּאָליטישע שאַך־ברעט, אויסבייטן פּאָליטישן קאַמף אויף
ריכטערלעכער נייטראָליטעט. פון אַ שפּעטערדיקן צייט־ווינקל האָט
דאָס געווענדע נישט מער אויפגערעגט. (מיט אַ צייט שפּעטער האָט
מיר דערציילט מר. מאַלאָני, דער פּאַרזיצער פון לייבאָר־קאונסיל, ווי
אַזוי די אַרבעטער־מאַסן, וואָס האָבן דערהויבן לענגן, האָבן אים
פאַרלאָזן ביי די נעקסטע וואָלן).

איך האָב ניט געקענט אָפּשאַצן דעם ריכטיקן באַטייט פון די
דעמאָלטיקע קאַמפּן אין דעם לאַנד, אָבער איך האָב געזען פאַר מיר
דעם גייסטיקן פּרצוף פון איינעם פון די טוער. אָט פונקט אַזוי ווי
זיין פיזישע געשטאַלט איז געווען גראַדליניק, שלאַנק און לייכט,
אַזוי איז אויך געווען זיין כאַראַקטער: אויפריכטיק, גראַדליניק, עכט.

עס איז געווען אין אים אַ האַרמאָניע צווישן קערפּער און גייסט, וואָס האָט זיך פּאַר מיר שטענדיק באַשטעטיקט אין די שפּעטערדיקע יאָרן. אָט אַזוי ווי דער קערפּער האָט זיך אין אַ שלאָנקער ליניע געצויגן אויף אַרויף און צוגעגעבן דעם מאָן אַ יוגנטלעכע קראָפּט, אַזוי האָט זיך די נשמה אין אים געצויגן צו די העכערע, גייסטיקע עולמות, מאַכנדיק איידל זיין גאַנצע פּערזאָן.

איינמאָל האָט ער זיך אויפגעהויבן, איז צוגעגאַנגען צו דעם גראַמאָפאָן און האָט אָנגעשטעלט אַ פּלאַטע מיט אַ טיף־מוזיקאַלישער אַריע. — האָט איר ליב מוזיק? — האָט ער געפרעגט, און באַוויזן מיר אַ גאַנצן קאַסטן מיט פּלאַטעס פון אַ ריי קאָמפּאָזיטאָרן, מיט לייכטער און ערנסטער מוזיק. פון יענעם אָוונט אָן האָבן מיר — נאָך די „געשעפּטלעכע" שמועסן — אַ געוויסע צייט פּאַרברַאכט אין צוהערן זיך צו סימפאָניעס און אַריעס פון אַ בעטהאָווען, טשאַי־קאָווסקי, דוואָרזשאַק. ער פלעגט אַרײַנלייגן אַ סך כוונה אין אויס־קלייב פון דעם קאָמפּאָזיטאָר און זיין ווערק, און פלעגט מיט עפּעס אַן אַקטיוואָר געשפּאַנטקייט צוהערן זיך צו די קלאַנגען. אין שטוב איז שוין לאַנג אַנטשטומט געוואָרן יעדער געריש, פון אונטער דעם אַבאַזשור פלעגט פּאַלן אַ שטילער ליכט־שטראַל איבערן צימער, און צווישן מענטשן פלעגן זיצן צוזאַמען שווייגנדיק. יעטוועדער איז געווען פאַרזונקען אין זייַנע אייגענע מחשבות, מער נישט דאָס קוים באַמערקבאַרע כאָרכלען פון גראַמאָפאָן פלעגט באַגלייטן די מוזיק. אַז די פּלאַטע פלעגט זיך אויטאָמאַטיש איבערקערן אָדער אָפשטעלן זיך, פלעגט ער זיך אויפהייבן און, צוואוואַרפנדיק מיר אַ בליק פון אַנטציקונג, זאָגן: ווי שיין דאָס איז! האָט איר עס ליב? יעדעס מאָל פלעג איך אַוועקגיין אַהיים טאָפּלט דערוואַרעמט: פון דער איידעלער מוזיק און פון דעם פיינעם מענטשן, מיט וועלכן איך האָב פאַרברַאכט די צייט. אָט פונקט אַזוי שווייגנדיק צוזאַמען זיינען מיר אַ גאַנצן אָוונט געזעסן ביי יהודה מענוכינס אַ קאָנצערט. אַז עס האָט זיך געענדיקט דער צויבער פון דער פידלער־האָנט, האָבן מיר זיך איבערגעקוקט און זיינען אַריין צום קינסטלער אַ דריק צו טאָן זיין האָנט.

עס איז געווען נישט שווער צו פאַרשטיין ווי טיף אַ קימבערליי־חלום פון אַ ליידנדיקן פאָלק האָט געקאָנט שלאָגן וואָרצלען אין זיין האָרץ. מיט אַ ליכטיקן טרויער דערמאָן איך זיך ווי שוין אין דער

צייט פון זיין שטערבלעך קראַנק־זיין, האָט ער מיר פֿאַרגעשלאָגן אַנצושטעלן אַ פּלאָטע. איך האָב אַ קוק געגעבן אויף דער קראַנקן־שוועסטער, וועלכע האָט מיך געבעטן מיט די אויגן צו גיין. מען האָט נישט געטאָרט אים באַלעסטיקן מער ווי צען מינוטן, און איך בין געווען לענגער. ער האָט געקוקט אויף מיר מיט בקשה, אָבער איך האָב מונטער געענטפֿערט: „ניין, סער טאָמאָס, מיר וועלן עס טאָן אַן אַנדערש מאָל". עס איז מער נישט געקומען דערצו, און היינט פֿאַרדריסט עס מיר.

:: :: ::

סוף יאַנואַר 1940 האָב איך געגומען טראַכטן וועגן צוגרייטן אין סידנעי אַזאַ מין עפּנטלעכן אויפֿרוף פֿאַר קימבערליי ווי אין מעלבורן. איך האָב זיך דעמאָלט געפֿונען אין קאַנבעראַ, וואו עס איז אָפּגעהאַלטן געוואָרן די זומער־קאָנפֿערענץ פון דער „שול פֿאַר פֿאָליטישער וויסנשאַפֿט". בייווין איז געווען אויך דאָרטן, און מיר האָבן זיך געטראָפֿן ביי אַ „גלעזל טיי" אין הויז פון ליידי גאַאורי. עס איז געווען אַ שרעקלעך־הייסער טאָג, אָלע גאַרדינען זיינען געווען אַראָפּ־געלאָזן איבער די פענצטער. דער טיי איז געווען סערווירט אין האַלב־טונקלקייט. אַ ריי יונגע פרויען האָבן מיט ליבשאַפט אַרומגערינגלט די באַלעבאָסטע. מיט אַ קרענקלעכן אויסזען איז דערביי געזעסן בייווין. ער האָט מיך געבעטן צו דערציילן דעם עולם פון מיינע דעראינערונגען וועגן פינלאַנד. עס זיינען געווען די חדשים וועז רוס־לאַנד האָט געפֿירט מלחמה מיט פינלאַנד, און איך האָב געהאָט אַמאָל דערמאָנט צו אים, אַז איך בין געווען דערביי וועז די ערשטע סאָוועטן־רעגירונג האָט פייערלעך באַפֿרייט פינלאַנד. אין יאַנואַר 1918, פונקט 22 יאָר צוריק, האָבן די פּאָלקס־קאָמיסאָרן, און איך בתוכם, געלייגט זייערע חתימות אויף דעם דאָקומענט. האָט בייווין געוואָלט איך זאָל דאָ נאָכאָמאָל דערציילן די טשיקאָווע מעשה: טשיקאָווע איז אויך מיר געווען צו באַריכטן וועגן דעם גראַד אין גאָווערנאָר־דזשענעראַלס פּאָלאָן. אָבער וו׳ מען האָט זיך עס צוגעהערט! פֿאַרן אָוועקגיין, וועז ער איז געזעסן אין מאַנטל ביי דעם אָרויס־גאַנג און האָט מיט שוועריקייט געאָטעמט, האָב איך אים געפֿרעגט וועגן אויפֿרוף: צי זאָל מען באַנוצן דערצו דעם מעלבורנער טעקסט און אַנהייבן קלייבן אונטערשריפטן? — ער האָט אויף דעם ענערגיש געענטפֿערט: צו וואָס יענעם טעקסט? מיר קענען האָבן אַן אייגע־

נעם... איך האָב גערן צוגעשטימט. צי וועט איר געבן אייער אונטערשריפט דערצו? — האָב איך אים געפרעגט. — איך האָב שוין געטראַכט וועגן דעם. איך וועל דאָס באַשליסן שפּעטער...

איך האָב פאַרשטאַנען אַז מיט אים זיינען מיר זיכער.

די צוזאַמענשטעלונג פון דעם אויפרוף איז געווען אינטערעסאַנט, איך האָב, פאַרשטייט זיך, נישט געוואָלט פאַרפאַסן אים: ער האָט געזאָלט ברענגען צום אויסדרוק די געדאַנקען פון אַן עכטן אויסטראַליער. ווער זאָל עס טאָן? איז מיר אינגעפאַלן רופערט לאַקוואוד. דער יונגער און אידעאַליסטישער פאַרטרעטער פון דעם אויסטראַליער ראַדיא, וואָס האָט דאָ נישט לאַנג אָנגעשריבן אַ זייער גוטן אַרטיקל וועגן קימבערליי־פלאַן, איז אַ פאַסיקער מענטש דערצו. ער האָט אויך צוגעשטימט און אָנגעשריבן. דער טעקסט איז געווען ערנסט און הינטער אים איז געשטאַנען איבערצייגונג, נישט סתם שרייבערישע אַרבעט. נאָר וואָס דען? ער איז שוין געווען צו ערנסט, איבער־געלאָדן מיט עקאָנאָמישע אַרגומענטן, אינגאַנצן אָפּגעלירט צום שכל. אויף יעדן פאַל האָב איך עס איבערגעגעבן בייווינען.

ער איז נישט געווען צופרידן מיטן טעקסט. מען וועט דאַרפן אין אַ סך שטעלן פאַרבעסערן. און ער האָט דאָס געגומען צו זיך. ער האָט נישט געוואָלט, אַז מען זאָל דעם אויפרוף אינגאַנצן באַזירן אויף דעם נוצן פאַר אויסטראַליע. מער ווי דער עקאָנאָמישער און פאָליטישער נוצן האָט — לויט אים — געזאָלט וועלן אַרויסגעשטעלט די מאַראַלישע זייט פון דעם גאַנצן פראָיעקט: די פליכט פון אויס־טראַלישן פאָלק צו העלפן די פאַרפאַלגטע. דערפאַר האָט ער דעם סאַמע ערשטן פאַראַגראַף פון אויפרוף פאַרמולירט אויף אזא אופן:

„מיר די אונטערצייכנטע, דערוואַרטן פון אונדזערע מיט־בירגער די סימפּאַטיע און אונטערשטיצונג פאַר אַ פּראָיעקט, וועלכער וועט, אין דער ערשטער רייַ, געבן אויסטראַליע אַ געלעגנהייט צו דערלייכטערן אויף אַ ממשותדיקן אופן דעם שרעקלעכן אומגליק, וואָס די לעצטע געשעענישן האָבן גע־בראַכט צו דער וועלט, און וועט, אין דער צווייטער רייַ, ברענגען גרויסן עקאָנאָמישן און פאָליטישן נוצן פאַר לאַנד".

דער ליבעראַלער דעמאָקראַט האָט געענדערט דעם טעקסט פון ראַדיקאַלן סאָציאַליסט אין אַ גאַנץ קלאָרער ריכטונג: דעם מאָטיוו

פון מאַראַלישער פליכט האָט ער געגעבן די בכורה לגבי דעם מאַטיוו פון תכלית. פאַרשטייט זיך, דער גאַנצער דאָקומענט איז געווען פול מיט פראַקטישע אַרגומענטן. אָבער בייווין האָט פאַרלאַנגט אַז אויך דער אָפשליסנדיקער פאַראַגראַף, דער וואָס פאַרבלייבט מערסטנס אין זכרון פון לעזער, זאָל זיך דערהויבן אויף אַ מאַראַלישער הויך. ער האָט אַריינגעשטעלט די פראַזע: „וועלן מיר פאַרשלאָגן די פליטים, אונטער פאַסנדיקע גאַראַנטיעס, אַ היים אין אויסטראַליע, וועט עס אויפהייבן אונדזער עטישן אָנזען איבער דער גאַנצער וועלט". ער איז געווען זייער שטאָלץ מיט אָט דער סענטענץ, וועלכע ער האָט געהאַלטן פאַר דעם וויכטיקסטן אַרגומענט.

די צווייטע סטאַדיע איז געווען די זאַמלונג פון אונטערשריפטן. איך האָב געזאָלט פאַנאַנדערשיקן דעם טעקסט צו אַ גרעסערער צאָל באַקאַנטע פערזענלעכקייטן, וואָס פאַרטרעטן פאַרשיידענע שיכטן פון פאָלק, און דערביי דערמאָנען פינף נעמען, וואָס האָבן שוין געגעבן זייער צושטימונג צו דעם קימבערליי-פלאַן. אָט די פינף האָבן געזאָלט זיין מובחרים מן המובחרים, כדי אַרויסצורופן די אַכטונג פון הונדערטער אַנדערע. זיי זיינען געווען: דער בישאָף פילטשער, דער פראָפעסאָר ראָבערטס, דער גרויס-קויפמאַן סער סידנעי סנאָון די באַקאַנטע לאָנד-באַזיצערין, מיס מאַקאַרטור אנסלאו. די דאָזיקע גרופּע איז אָבער געקרוינט געוואָרן מיט דעם מאַראַלישן אויטאָריטעט פון בייווינען. ער האָט נישט נאָר איינגעוויליקט צו געבן זיין נאָמען צו דעם אויפרוף, צווישן צענדליקער אַנדערע, נאָר ער האָט, אַזוי צו זאָגן, זיך אַוועקגעשטעלט אין דער שפּיץ פון דער זאַך.

דאָס איז געווען אַ מוטיקער שריט פון זיין זייט. נישט אַלע ריכטער אין די הויכע פאָזיציע האָבן דאָס געוואָלט טאָן. איך האָב זיך געטראָפן, למשל, אין מעלבורן מיט צוויי העכסטע ריכטער פון פעדעראַלן אויסטראַליע: מר. דיקסאָן און סער דזשאָן לייטהעם. דער לעצטער איז געווען דער הויפט-ריכטער פון העכסטן געריכט פון אויסטראַליע. דאָס צוזאַמענטרעפן אונדזערס איז צוגעגרייט געוואָרן פון דעם ביז גאָר סימפּאַטישן מעלבורנער ריכטער פאָסטער. זאַלבעפערט האָט מען זיך דורכגעשמועסט וועגן אונדזער פלאַן, און ער האָט געפונען ביי די פאַרטרעטער פון דער מלוכהשער יוסטיץ אָפענע צושטימונג. סער דזשאָן לייטהעם האָט מיט יאָרן צוריק געשפּילט אַן אַקטיוו ראָלע אין דער פעדעראַלער פאָליטיק, אַ יאָר

שפּעטער איז ער געווארן דער אויסטראלישער אמבאסאדאר אין טאקיא. דיקסאן האט א נאמען פון דעם שארפסטן יוריסט אין לאנד און איז ערשט ביז מיט א פאר חדשים צוריק געווען אמבאסאדאר אין וואשינגטאן. זיי ביידע האבן זיך אינטערעסירט מיט דער קאנסטיטוציאנעלער זייט פון א קימבערליי־ישוב, האבן אבער נישט ארויסגעוויזן קיין קעגנערשאפט צו דער ישוב־אידעע בכלל און צו א יידישן ישוב בפרט. אבער אז עס איז געקומען צו רייד ווען חתימות אויף אן אויפרוף, האבן זיי געזאגט, אז לויט די פאדערונגען פון זייער ריכטלעכער שטעלונג — קענען זיי עס נישט טאן. זיי מוזן שטיין דרויסן פון יעדער פאליטישער פראגע, הגם זיי סימפאטיזירן מיטן פראיעקט. זייער באציאונג דעמאלט איז פאר מיר געווען א גרויסע דערמוטיקונג. (פאסטער אליין האט יא געגעבן זיין חתימה).

בייווין האט, ווייזט אויס, געהאלטן די זאך פאר צו וויכטיק אז ער זאל זיך פארדעקן מיטן מאנטל פון ריכטערלעכער אומפאהנגיקייט. ער האט זיך פשוט ארייגעווארפן אין דער ארבעט. ער האט געזען אז וואס מער און מער פערזענלעכקייטן זאלן זיך אונטערשרייבן און זיך פארפליכטן מאראליש לגבי דער זאך. אז איך פלעג אים מיטטיילן, אז די אדער יענע פערזאנען האבן זיך נישט אפגערופן אויף אונדזער אויפפאדערונג, פלעגט ער איבערנעמען די אויפגאבע. ער האט טעלעפאנירט צו זיי, געזען זיך מיט זיי, אינגעווירקט אויף זיי. קיין מי איז פאר אים נישט געווען שווער, קיין איין מאל האט ער נישט אפגעלייגט אויף אן אנדער טאג. און דאס איז געווען אין א צייט ווען ער פלעגט זייער אפט פילן זיך קראנק. אין זיין ריכטער־קאבינעט, גאנץ פרי, פלעג איך אים געפינען; נישט געקוקט אויף די אלע אפיציעלע פאפירן און פאדערונגען, וואס האבן אים ארומגעריגלט, האט ער שטענדיק געהאט אן אויפמערקזאם אויער פאר דעם ענין.

און נאך איין זאך האט זיך געלאזט זען. ביי דעם אויסוואל פון נעמען צו וועלכע איך האב זיך געווענדט זיינען זיכער געווען אייניקע, וואס זענען אים פערזענלעך נישט געווען ליב. איז ער דאך געשטאנען יארן־לאנג אין פאליטישן קאמף און האט געמוזט האבן אומפריינט. לויט זיין גאנצער זעלישער אינשטעלונג האט ער געזאלט פילן אן אנטיפאטיע צו געוויסע פערזאנען אין דער געזעלשאפט. פונדעסטווען האט ער נישט באנוצט די געלעגנהייט ארויסצושטופן וועמען נישט איז פון דעם צעטל מענטשן, וואס איך האב צוזאמענגעשטעלט.

אויב ער האָט וועמען נישט איז נישט געליבט, האָט ער ... געשווינגן, אָבער קיינמאָל נישט באַרעדט. דערפאַר אָבער האָט ער זיך געפרייט יעדעס מאָל ווען ער פלעגט אַריינברענגען אין דער קימבערליי־חבורה אַ נייעם פיינעם מענטשן. דער זייער רעספעקטירטער ריכטער, סער פּערסיוואַל האלז־ראַדזשערס (וועלכער איז גלייכצייטיק געווען דער קאַנצלער פון דער סידנעי־אוניווערסיטעט) האָט מיט גרויס פריינטשאַפט געגעבן זיין נאָמען. „אויב סער טאָמאָס בייווין האָלט עס פאַר ריכטיק, מעג איך אוודאי" — האָט ער מיר געזאָגט.

דעם 19טן אַפּריל 1940 האָבן מיר דעם אויפרוף מיט 55 אונטער־שריפטן איבערגעגעבן צו דער פּרעסע. אַז דער „סידנעי מאָרנינג העראלד" האָט עס פאַרעפנטלעכט און דערביי מוסיף געווען אַז די ביידע אַרצבישאָפס און דער סעקרעטאַר פון לייבאָר־קאונסיל האָבן אויך צוגעשטימט צו דעם פּראָיעקט, האָט עס, פאַרשטייט זיך, אַרויסגע־רופן אַ גרויסע אויפמערקזאַמקייט אין לאַנד.

:: :: ::

ליידער האָט די באַוועגונג נישט געקענט אָנהאַלטן דעם נויטיקן טעמפּאָ. אַ חושך האָט זיך אַראָפּגעלאָזן איבער איראָפּע. פּראָנק־רייך איז צעבראָכן געוואָרן פון היטלערן, און ענגלאַנד האָט זיך גע־גרייט צו אַן איבערפאַל. די גאַנצע וועלט איז ווי פון עפּעס אַ סאַטאַנישער האַנט אויפגעהויבן געוואָרן פאַר די האָר און איז געבליבן הענגען אין דער פוסטקייט פון דעם חלל. אין אָזאַ צייט האָט מען נישט געקענט קומען צו דער אויסטראַלישער רעגירונג מיט קאָנ־סטרוקטיווע פלענער. מען האָט זיך געמוזט אונטערגאַרטלען מיט געדולד ... און צוגרייטן דעם נעקסטן שריט. און דאָס האָט געהייסן פאַר אונדז: מעמאָראַנדום. דאָס האָט געזאָלט זיין אַ לענגערער דאָקומענט, געוועלדט צו דער פעדעראַלער רעגירונג, וואָס זאָל צוזאַמען־פאַסן אַלע אַרגומענטן פאַר דעם קימבערליי־פּראָיעקט און אָפּוואַרפן אַלע קעגן־אַרגומענטן. דער מעמאָראַנדום האָט געזאָלט געבן אַ געוויסע באַשרייבונג פון די יסודות אויף וועלכע עס וועט זיין געבויט דער יידישער ישוב, און אויך דערמאָנען די אַלע צושטימונגס־דערקלערונגען, וואָס זיינען אָפּגעגעבן געוואָרן פאַר דער זאַך אין גאַנץ אויסטראַליע. עס האָט מיר געמוזט נישט וויניק צייט צוזאַמען־צושטעלן דעם טעקסט, אָבער די דורכאַרבעטונג פון זיין אינהאַלט האָט פאַרלאַנגט נאָך מער צייט און פאַרזיכטיקייט.

ווידעראמאל האָט בייווין געגומען זיך פאַר דער אַרבעט. דאָס מאָל איז אונדז געקומען צו־הילף זיין שטאַטסמענישע דערפאַרונג, זיין קענטניש פון די פאָליטישע רעגירונגס־פאַרהעלטנישן אין לאַנד. ער האָט דעם דאָקומענט געהאַלטן ביי זיך אין דער היים, און מיר האָבן אויפמערקזאם דורכגענומען אַ פונקט נאָך אַ פונקט, נישט וויי־ניקער ווי פופציק פונקטן צוזאַמען. איך פאַרשפּאַר צו זאָגן ווי וויכטיק זיינע באַמערקונגען זיינען געווען. די גרעסטע באַדייטונג האָט ער אָבער, פאַרשטייט זיך, צוגעגעבן צו די צוויי לעצטע פּראַקטישע פונקטן אין וועלכע מיר האָבן געהאָט צו פאַרמולירן אונדזער פאַרשלאָג צו דער רעגירונג.

איך געדענק ווי ער איז אין זיין גאַנצער הויך געשטאַנען ביים אויוון פון זיין ריכטער־קאַבינעט און זיך מיישב געווען וועגן דער פאַרמעל. — וואָס אייגנטלעך וועלט איצט פאַרלאַנגט? אַ דער־לויבעניש צו שיקן קיין קימבערליי אַ פאַרשונגס־קאָמיסיע? ניין, דאָס איז מעגלעך סיי־ווי־סיי, די רעגירונג קען נישט שטערן אין דעם . . . חוץ דעם שיקן מיר נישט קיין קאָמיסיע כדי זי זאָל ערשט אַנטפּלעקן פאַר אונדז די קימבערליי־געגנט; מיר קענען זי שוין און מיר ווייסן אַז זי איז צוגעפּאַסט פאַר קאָלאָניזאַציע. די קאָמיסיע זאָל נאָר גענויער אויספאָרשן די מעגלעכקייטן און צוגרייטן קאָנ־קרעטע פּלענער פאַר דער אַרבעט . . . נאָר וואָס דען? עס האָט נישט קיין זינען צו שיקן אַזאַ עקספּערטן־קאָמיסיע אויב מען האָט נישט פאַראויס די צושטימונג פון דער רעגירונג אויף אויפצושטעלן דאָרטן אַ יידישן ישוב. די פּאָליטישע צושטימונג מוז פאַראויסגיין דער עקאָנאָמישער אויספאָרשונג . . . די רעגירונג קען נישט אָננעמען אַ באַשלוס וועגן אַ יידישן געשלאָסענעם ישוב אין אויסטראַליע בכלל; זי דאַרף אים אָננעמען בנוגע אַ רעאַלן פּראָיעקט: אין קימבערליי. אָבער דאָס מוז זי טאָן איידער מען שיקט די קאָמיסיע, אַז נישט וועט די אַרבעט זיין אומזיכער. נישט נאָר וועט זי פאַרלאָנגען גרויסע הוצאות, נאָר זי וועט אויך אַרויסרופן האָפענונגען אין דעם יידישן פאָלק, און זיי וועלן נישט באַוואָרנט זיין אויף פאַראויס . . .

נאָך אַ לענגערן ישוב־הדעת האָט ער געהאַלפן שאָפן די פאָר־מעל, וואָס זאָל זיין יוריסטיש קלאָר פאַר די מיניסטערן. זי האָט זיך אָנגעהערט אַזוי:

„די פּריילאַנד־ליגע איז גרייט אַנצונעמען תיכף די נייטיקע שריט אויף צו באַשטימען די עקספּערטן־קאָמיסיע. זי פילט זיך אָבער נישט באַרעכטיקט צו אַזאַ שריט . . . אַזוי לאַנג ווי זי האָט נישט די צוזיכערונג אַז — אין פאַל פון אַ צופרידנשטעלנדיקן באַריכט פון דער קאָמיסיע — וועט די פעדעראַלע רעגירונג געבן איר הסכמה צו דעם אַריינקום פון עמיגראַנטן כדי צו שאַפן אַ יידישן ישוב אין קימבערליי".

ביי דער דאָזיקער פּאַרמעל האָבן מיר זיך געהאַלטן די גאַנצע צייט פון קאַמפּיין. דערווייל אָבער האָט דער מעמאָראַנדום געמוזט אַוועקגעלייגט ווערן אויף דער פּאָליצע. דער קאָפּ איז נישט געלעגן דערביי.

אין יולי זיינען אָנגעקומען קיין סידנעי דער פּרעמיער פון מערב־אויסטראַליע ווילקאָק מיט זיין פינאַנס־מיניסטער מר. ריד. דאָס איז געווען אַ גוטע געלעגנהייט אויף דורכצורעדן זיך מיט זיי נאָך אַמאָל און צו באַווייזן זיי אונדזער דאָקומענט. צי וואָלט נישט בייווין אָנטייל געמומען אין דער באַגעגעניש? ער האָט גערן צוגעשטימט, אָן מיר האָבן זיך פאַרזאַמלט אין אַ צימער פון דעם אויסטראַליע־האָטעל ביי אַ גלעזל טיי. איך האָב געוואָלט הערן זיין מיינונג וועגן דעם ערשטן נוגע־בדבר, דעם פּרעמיער פון קימבערליי־לאַנד, און גלייכצייטיק באַווייזן די מלוכה־מענער פון דאָרטן ווי דער „מזרח פון אויסטראַליע" איז אין דער זאַך פאַראינטערעסירט. דער שמועס איז געווען אַ גלאָבונגענער, הגם ער איז פאַרגעקומען אַ ביסל אין אַן אָפיציעלער אָטמאָספער. מען האָט גערעדט אין פאַרזיכטיקע פּראָזן, מען האָט מער געשוויגן ווי גערעדט. האָבן דאָך די ביידע מלוכה־מענער (בייווין און ווילקאָק) געהערט צו פאַרשיידענע פּאַרטייען. עס איז אָבער דאָ באַשטעטיקט געוואָרן, אַז דער גאַנצער פּראָיעקט איז לטובת פון אויסטראַליע אַלס גאַנצעס. עס איז געווען אַ נחת צוצוהערן ווי בייווין האָט פאַרטראָטן אונדזער זאַך: רואיק, מיושבדיק, איבער־צייגט. און וועגן דעם מעמאָראַנדום גופא האָב איך אין אַ פּאָר וואָכן אַרום באַקומען פאַלגנדיקן בריוו פון פּרעמיער ווילקאָק (40, 6, 18):

„איך האָב געלייענט דעם טעקסט פונעם מעמאָראַנדום, וועלכן איר ווילט צושטעלן צו דער פעדעראַלער רעגירונג, מיט גרויס אינטערעס. איך האָב עס אויך געגעבן צו מר. וויז

(דעם לאַנדווירטשאַפּטס־מיניסטער) און געבעטן אַרויסזאָגן זיין מיינונג. מיר ביידע זיינען מיט דער מיינונג, אַז אין דעם מעמאָראַנדום איז נישטאָ קיין אײַן פונקט קעגן וועלכן אונדזער רעגירונג (פון מערב־אויסטראַליע) זאָל זיין אַנטקעגן. מיר גלייבן, אַז דער דאָקומענט דריקט אויס אין אַ זייער אויסגע־צייכנטער פאָרם די צילן און שטרעבונגען פון אייער „פריי־לאַנד־ליגע".

עס זיינען פאַרגאַנגען אַ סך פיינלעכע וואָכן פון גאָרנישט טאָן, פון צוהערן זיך מיט האָרץ־קלאַפענישן צו די טעמפּע מלחמה־קולות פון אייראָפּע. אָבער וואונדער איבער וואונדער. מען האָט אָנגע־הויבן צוגעווואוינען זיך צו די קולות וברקים פון דאָרטן, מען האָט איבערגעלעבט דעם ערשטן דערשיטערנדיקן שאָק און די רוטין האָט ווידער פאַמעלעך באַהערשט דאָס לעבן. ענגלאַנד האָט זיך בדחילו ורחימו געגרייט צו אַן אינוואַזיע; אָבער דאָ האָט מען עס קוים־קוים געפילט.

אַרום סוף יולי האָט מיר אַ פריינט פון אונדזער זאָל, סער הערבערט דזשעפ פון מעלבורן, געזאָגט, אַז עס האָט נישט קיין זינען אָפּצולייגן פאַרהאַנדלונגען מיט דער רעגירונג. „וואָס זאָגט מען אייך? איצט איז די שטימונג קעגן די פרעמדע? די רעגירונג איז פאַרטאָן אין מלחמה? איר וועט קיינמאָל נישט געפינען קיין פאַסיקע צייט אויב איר וועט זיך צוהערן צו אַזעלכע מאָטיוון, גייט און דער־לאַנגט אייער מעמאָראַנדום". די אידעע איז מיר געפעלן געווארן און איך האָב אַנגעפרעגט די מיינונג פון בייווינען. „גוט — האָט ער געענטפערט — היינט אָוונט טרעף איך זיך מיט מענזיס, און איך וועל אים פרעגן צי ער וועט עפּעס האָבן קעגן אַריינברענגען דעם פראָיעקט" . . .

אויף מאָרגן אינדערפרי האָט ער מיר מיטגעטיילט אין טעלעפאָן: „גאָו אייהעד!" (גייט אָן מיט דער זאָך!) מענזיס קען, פאַרשטייט זיך, גאָרנישט נישט צוזאָגן, אָבער איר קענט אַריינברענגען די פאַפּירן צו דער רעגירונג . . . איך בין געווען גליקלעך: נאָך אַ שריט פאָראויס! זאָל זיין אפילו אַז אין דער איצטיקער מהומה וועלן זיי נישט געבן קיין ענטפער, אָבער זאָל כאָטש דער ענין זיין אָפּיציעל פאַר זייערע אויגן.

בין איך אַפּגעפּאָרן קיין מעלבורן, כדי איבערצוגעבן די פּאַפּירן פּערזענלעך צו מענזיסן. בייווין האָט אים טעלעגראַפּירט וועגן אַן אויפנאַם פּאַר מיר, און דעם 30טן יולי איז דאָס געווען אין די וויקטאָריע־בּאַראַקס.

עס זיינען שפּעטער אונטערגעקומען נייע שוועריקייטן, וועלכע האָבן אָפּגעהאַלטן דעם לויף פון אונדזער זאַך. אָבער מיר איז טייער דער געדאַנק, אַז בייווין האָט געטאָן אַלץ וואָס נאָר מעגלעך כדי דעם ענין צו שטופּן און צו באַשיצן.

:: :: ::

דערווייל איז זיין געזונט אַלץ מער און מער אָפּגעשוואַכט געוואָרן. מען האָט פּשוט געזען ווי שווער עס קומט אים אַן צו האַלטן זיך מיט יענער וועלט און רואיקער קראַפט, וועלכע האָט אים שטענדיק אויסגעצייכנט. ער האָט געמוזט פּאַרברענגען וואָכן און וואָכן אין שפּיטאָל, אָבער אויך דאָרטן, אויפן קראַנקנבעט, האָט ער ממשיך געווען זיין גייסטיק לעבן און טראַכטן ווי אויף דער פּריי. איך פּלעג אים באַזוכן פון צייט צו צייט, און נישט קענען אָפּוואונדערן זיך פון דעם שטאַרקן ווילן צום לעבן, וואָס האָט זיך אַנטפּלעקט אין אים. אַ פּריינטלעכער, ליבלעכער שמייכל אויפן פּנים תמיד, נישט געקוקט אויף די יסורים.

דעם ערשטן יאַנואַר, 1941, בין איך געקומען ווידער אים צו זען. עס איז געווען אַ פּאַר טעג נאָך אַ שווערער אָפּעראַציע, וועלכע ער האָט דורכגעמאַכט. די הויכע, שווער־ערנסטע, אין ווייסן געהילטע קראַנקן־שוועסטער האָט מיך אַרײַנגעפּירט אין זיין צימער. הויך אויף די קישנס, אין דעם האַלב־טונקעלן רוים, האָב איך אים דערזען און כמעט ווי נישט דערקענט. אזוי שטאַרק איז זיין געזיכט געווען פּאַרצערט און בלייך, די אויגן פּאַרמאַכט. אָבער ווי נאָר ער האָט דערזען דעם גאַסט, האָט זיך דער שמייכל ווידער באַוויזן ביי אים, און מיט אַן אויסגעדאַרטער, קאַלך־ווייסער האַנט האָט ער מיך געבעטן זיצן. — ווי גייט אייך? — האָב איך אַרויסגעפּליסטערט, און ער האָט מיט אַן אומדערוואַרטעט זיכערער שטים געזאָגט: שוין גוט... אַ שוועכע אָפּעראַציע געווען... איצט וועל איך שוין האָבן אַ פּאַר רואיקע יאָר... איך וועל דאָ בלייבן נאָך אַ פּאַר וואָכן, דערנאָך פּאַר איך אָפּרוען זיך, כ'וועל כאַפּן פּיש...

און דערנאך, ווי שטענדיק, האט זיך אנגעהויבן א געשפרעך וועגן אלגעמיינע ענינים. איך האב דערציילט אז דא נישט לאנג האב איך בייגעווינט א פראטעסט־פארזאמלונג פון ארבעטער קעגן נייעם בודזשעט. האט מיך געוואונדערט אז אלע רעדנער, אלע אן אויסנאם, האבן באהאנדלט די לוין־און־שטייער פראגן נאר פון מאטעריעלן שטאנדפונקט אליין. אזוי ווי דער מאטעריעלער וואויל־טאג וואלט געווען א צוועק פאר זיך אליין און נישט קיין אינסטרומענט פאר א גייסטיקן לעבן...

האט ער געשמייכלט און פאמעלעך רעדנדיק געענטפערט:

— אזוי איז עס טאקע. אונדזער פאלק טראכט ווייניק פון גייסטיקע צוועקן. איר קענט עס דערקלערן דורך אונדזער גאנצער געשיכטע. די מענטשן האבן דא געהאט א לייכט לעבן, א גאנצן קאנ־טינענט פאר זיך אליין. עס וואלט געווען פאלש צו זאגן, אז אויס־טראליע איז זייער א רייך לאנד, אבער דא איז געווען גענוג שפע פאר דער באפעלקערונג... צו דעם האבן זיי זיך באשיצט פון אלע מעגלעכע זייטן. מען האט אינגעפירט א הויכן טאריף־סיסטעם צו באשיצן די היימישע אינדוסטריע. אט אזוי האבן זיי געלעבט פאר זיך אליין. די ארבעטער, למשל, האבן זיך מיט א כיון אפגעזונדערט פון דער אלגעמיינער געזעלשאפט. נעמט דערצו אין באטראכט דעם פיינעם קלימאט, די וואונדערבארע ים־ברעגן, די שטראלנדיקע זון, וואס דאס אלץ האט פארשאפט אונדזער פאלק א גוטן לעבן. עס איז נישט געווען קיין באדארף פאר גייסטיקע זאכן...

— פונדעסטוועגן זיינען זיי א פיינע חברה, גוטע מענטשן. גרויסמוטיק, גרייט צו העלפן, אפילו צו קרבנות. אן אויסטראליער וועט טאן אן א שיעור פאר א פריינט וועז יענער איז אין א צרה, — באזונדערס איז עס אזוי אין די אפגעלעגענע געגענטן. זיי וועלן זיך מקריב זיין צו ראטעווען א מענטשן וואס טרינקט זיך. זיי זיינען געווען מוטיק בעת דער מלחמה... א, פיינע כאראקטערן! אבער עס ליגן זיי נישט אין קאפ קיין אידעען, און א סיסטעם פון עטישע אידעען, ווי איר זאגט — שוין אוודאי נישט. די צרה מיט זיי איז, וואס זיי האבן קיינמאל נישט געהאט קיין ריכטיקע צרות...

האב איך דערמאנט, אז עס זיינען דא גענוג סימנים אויך פון אן ערנסטן טיפ אויסטראליער. נעמט, למשל, די גרויסע טאג־צייטונג אין פערט „דער וועסט־אויסטראליען", זי האט אן אומגעהויערע

צירקולאַציע פון זיבעציק טויזנט אין אַ באַפעלקערונג פון 460,000. זי האָט אַ זייער הויכן קולטורעלן ניוואָ אין אַלע היגזיכטן, און זי איז פאַקטיש דאָס אייניציקע פאַרשפרייטע אין לאַנד בלאַט. פאַר דער גאַנצער באַפעלקערונג איז דאָס אייגנטלעך די צייטונג. צי שפּיגלט עס נישט אָפּ אַ העכערע מדרגה פון קולטור?

אויף דערויף האָט ער ווידער מיט זיין שטילן סקעפּטישן שמייכל געענטפערט:

— נישט אַלעמאָל שפּיגלט עס אָפּ. צייטונגען זיינען דאָך געבויט אויף די איינקונפטן פון די אַנאַנסן. אויב דער „וועסט־אויסטראַליען" איז די אייניציקע גרויסע צייטונג דאָרטן, באַקומט זי, הייסט עס, אַלע אַנאַנסן. דער עולם נייטיקט זיך אין זיי און ער מוז קויפן די צייטונג. די גרינדונג פון אַן אַנדער בלאַט — קענען דעם ערשטן — איז היינט צו־טאָג צו קאָסטשפּיליק. עס איז אַזוי אויך אין סידנעי. היות ווי דער „סידנעי מאָרנינג העראַלד" איז די עלטסטע צייטונג דאָ אויפן פּלאַץ (מען רופט זי „די באַבעשי") מיט אַ הויכן פּרעסטיזש, פליסן אַלע אַנאַנסן אַריין צו איר. דער עולם קויפט זי טאַקע צוליב דעם, נישט צוליב אירע לייט־אַרטיקלען...

— אפשר זייט איר געראַטן, (האָב איך געמוזט צוגעבן). איך דערמאָן זיך אַ סצענע אין דעם אייניציקן האָטעל אין ווינדהעם, אין קימבערליי. נאָכדעם ווי איך האָב שוין פאַרבראַכט אַ פּאָר וואָכן אין די טיפּענישן פון קימבערליי, האָב איך שטאַרק געלעכטצט נאָך אַ צייטונג. קוים אַריינגעפאַלן אין האָטעל האָב איך געבעטן ביים אייגנטימער אַ ביסל צייטונגען פאַר דער פאַרגאַנגענער צייט. ער האָט מיר אַריינגעבראַכט איניקע נומערן טאַקע פון „וועסט־אויסט־ראַליען", אָבער קענטיק נישט געלייענטע; אַ פּאָר פון זיי אפילו נישט געעפנטע. אַז איך האָב זיך געוואונדערט, האָט ער געזאָגט, אַז זיי הערן די נייעס פון ראַדיאָ... מסתמא דאַרפן זיי נישט די „לייט־אַרטיקלען".

איך האָב פאַרלאָזן בייווינען אין אַ גוטער שטימונג, אָנגעשטעקט מיט זיין האָפענונג אויף לעבן. אָבער אַז אין אַ וואָך אַרום האָט בישאָפּ פילטשער און איך געוואָלט אים ווידער באַזוכן, האָבן מיר זיך אָנגעגעשטויסן אויף אַ פאַרלעגנהייט פון דער אויבער־שוועסטער. דער קרנאַקער האָט פאַר דער צייט געהאָט אַ שוועסטער אָנגפאַל. אָבער ער האָט געוואָלט אונדז זען אויף אַ ווייַלע. אין דעם פאַרטונקלטן צימער,

אין דער מיט שאַרפע ריחות אַנגעלאָדענער לופט האָב איך דערזען אויפן בעט אַ חולה מסוכן. ער האָט מיט מי אויפגעעפנט די אויגן, אַ בלייכער שמייכל האָט זיך באַוויזן אויף זיין געזיכט, ער האָט אונדז געזאָגט אַ פּאָר וואָרטער. מיר זיינען אַרויס פון דאָרטן מיט זייער אַ שווערן פּאָרגעפיל. ווי גאָר אַנדערש פון דעם לעבהאַפטן שמועס מיט אַ פּאָר טעג צוריק.

אין אַ זעקס וואָכן ארום, אַז ער איז ווידער געווען ביי זיך אינדערהיים, האָב איך אַנגעפרעגט דורכן טעלעפאָן צי איך מעג קומען. די קראַנקן־שוועסטער האָט מיר געזאָגט, אַז ער פילט זיך שוואַך, אָבער זי וועט אים פרעגן וועגן מיר. — יאָ — האָט זי באַלד געלאָזט וויסן — ער בעט מיך אַריבערקומען... איך האָב אים געפונען אין בעט, אויסגעצויגן, מיט אַ טויט־בלאַסן פנים און אויסגעטריקנטן קערפּער. אָבער ער האָט מיך תיכף באַגריסט מיט די ווערטער: איך בין צופרידן, זייער צופרידן צו זען אייך . . . אויף מיין פּראָגע ווי ער פילט זיך, האָט ער, ווי שטענדיק, געסטאַרעט זיך צו ענטפערן מיט מוט: נישקשה, איך האָב געשלאָפן די נאַכט... אָבער עס איז מיר שווער צו עסן... איך ווייס נישט פאַרוואָס...

די שוועסטער האָט מיך געבעטן צו פאַרבלייבן נישט מער ווי אַ צען מינוט, כדי ער זאָל זיך נישט אַנשטרענגען. אָבער ער האָט זיך דערווויילע אויפגעמונטערט און געגומען רעדן. די ווערטער זיינען אַרויסגעשטויסן געוואָרן מיט מי, אָבער עס האָט גערעדט אַ מענטש מיטן פולן כוח פון באַוואוסטזיין. ער האָט מיך געפרעגט וועגן דעם מצב פון קימבערליי־ענין און איז אַריבער צו רעדן וועגן דער שווערער לאַגע אין דער וועלט, וועגן די אומפאַרציילעכע פעלערן, וואָס זיינען געמאַכט געוואָרן. ווייזט אויס, די אויפגעזאַמלטע דער־פאַרונג פון דער געשיכטע לערנט נישט די מענטשלעכע ראַסע... יעטוועדער דור מאַכט דורך די דערפאַרונגען פאַר זיך אויפסניי, נישט נעמענדיק אין באַטראַכט די מוסר־השכל פון די פריערדיקע דורות...

— אָבער — האָב איך אַריינגעוואָרפן — געדענקען זיי דען נישט די געוועזענע געשיכטע?

— געוויס, אָבער וואָס העלפט דאָס? זכרון און קענטעניש מוזן דאָך זיין פירער פאַר פאַרקטישער טעטיקייט... מען קען געפינען אין דער געשיכטע אַ סך פאַראַלעלן צו דער איצטיקער וועלט־לאַגע. אין גריכנלאַנד, אין רוים, אין אַנדערע לענדער... אַזוי איז עס אויך

אין פריוואַטן לעבן. קיינער לעבט נישט מיט דער דערפאַרונג פון אַנדערן.

— מיר, עלטערן — האָב איך מוסיף געווען — זענען עס תיכף ווען עס קומט צו די ליבע־ און חתונה־פראַגן פון אונדזערע קינדער. זיי ווילן זייער זעלטן רעכענען זיך מיט אונדזערע דערפאַרונגען און אויספירן...

בייווין האָט מיט פאַרשטענדעניש געשמייכלט און האָט ווייטער געזאגט: איך בין נישט פעסימיסטיש... איך וואָלט נישט אַרויס־געזאָגט אָפן אַזעלכע געדאַנקען... נעמט טאָקע למשל די מלחמה, די מאַראַלישע אָטמאָספער אויף די ביידע זייטן. מיר קענען זיי גוט און מיר פאַראַכטן די נאַצישע מאָטיוון, אָבער די העכערע מאָטיוון אויף דער אַנדערער זייט קומען נישט אַרויס מיט אַ גייסטיקער קלאַרקייט און זעלישער טיפקייט ווי מען וואָלט געדאַרפט דערוואַרטן. פון אַלצדינג ווערט אַזוי גיך אַ רוטין־זאַך. יאָ... אַזוי איז עס דערווייל... עס איז שוין אַ לאַנגע צייט אַוועק זינט מיר האָבן געזען אין דער ענגלישער פאָליטיק אָן עכטע מאַראַלישע באַגרינדונג פון אַ מלחמה. אין 1877 האָט גלאַדסטאָן געגעבן אַ מאַראַלישע באַרעכטיקונג פאַר דעם טערקישן קריג, ער האָט געפאָדערט די אַרויס־טרייבונג פון די טערקן פון אייראָפּע צוליב דער פאַרפאַלגונג פון די אַרמענער... און ער האָט דעמאָלט מיטגעריסן מיט זיך גאַנץ ענגלאַנד...

די קראַנקן־שוועסטער איז מיט אַ שווייגנדיקן פאַרוואורף צוגע־גאַנגען צום בעט. איך האָב פאַרשטאַנען אַז מען מוז גיין. עס איז געווען אַזאַ גוואַלטיקע סתירה צווישן דער שיינער נאַטור אַרום דעם הויז, צווישן דעם בלויען ים־שטח, אויף וועלכן בייווין פלעגט ליבן צו קוקן בעת ער פלעגט אַרומגעוויקלט מיט אַ טוך זיצן אויף אַ שטול, און דעם אומגליק וואָס האָט אַזוי אָפן געשוועבט אַרום דעם מענטשן.

יעדעס מאָל, וועז איך פלעג אים זען אין די פאַלגנדיקע וואָכן האָב איך געמערקט ווי דער קערפּער שרומפט אין אַלץ מער, ווי די הענט ווערן אַלץ אויסגעדאַרטער, ווי דאָס געזיכט בלאַסער און בלאַסער.

דערווייל איז אַרויס פון דרוק זיין בוך וועגן דעם לעבן און שאַפן פון דעם באַרימטן אויסטראַלישן שטאַטסמאַן, דעם ערלעכן דעמא־

קראָט סער הענרי פּאַרקס. דאָס בוך איז צוזאַמענגעשטעלט געוואָרן פון פּאַרטראָגן, וועלכע בייווין האָט געזאָלט האַלטן אין בריזביין, וועלכע מען האָט אָבער פּאַרגעלייענט דאָרטן צוליב זיין קראַנקהייט. דאָס קלייניע ווערק (פון 68 זייטן) איז געווען א מייסטערהאַפּטע שילדערונג פון א פיינעם מענטשן מיט דער פּען פון אן אָנדערן זעליש־נאָענטן מענטשן. אז בייווין האָט עס מיר צוגעשיקט, האָב איך אים געענטפערט מיט א בריוו:

סידנעי, 4טן מאי, 1941.

„מיין זייער ליבער סער טאָמאָס.

„נעמט אן, ביטע, מיין האַרציקן דאַנק פאַרן צושיקן אייער בוך וועגן סער הענרי פּאַרקס. איך האָב עס געלייענט אין כתב יד, און איצט ווידער אָמאָל אין געדרוקטער פּאָרם. ביידע מאָל בין איך געשטאַנען אונטער דעם אײַנדרוק פון דער אויסערגעווײַנלעכער ערלעכקייט און צניעות פון אייער ווערק.

פאַר מיר איז עס מער ווי א ביאָגראַפיע פון א גרויסן אויסטראַלישן פּאָליטיקער. עס איז גלייכצייטיק אן אומבאָאַזיכטיקטע אויטאָביאָגראַפיע פון אײַך אַליין. לייענענדיק דאָס בוך אָטעם איך אַריין די פרישע לופט פון געזונטע און עכטע דעמאָקראַטישע אידעען פון עבר; אָבער נישט דאָס אַליין. עס דוכט מיר, אז איך הער זיך צו אין דער זעלביקער צייט צו אייערע שמועסן וועגן די פראָגן פון אונדזער פאַרקריפּעלטער עפּאָכע, ווי שטאַרק געפעלט מיר יענע שטעלע אין אייער בוך וואו איר דערציילט אונדז ווי „פּאַרקס האָט מסתמא פאַרגעסן זיין דרך ארץ פאַר דעם קאָנסטיטוציאָנעלן פרינציפּ.“ איר פאַראורטיילט זיין טאָט וועלכע ער האָט דורכגעפירט אונטער דעם דרוק פון דער עפּנטלעכער מיינונג. דאָס אַזוי געפּופּענע געזעץ פון דערהאַלטונג פון דער געזעלשאַפט טאָר בשום אופן נישט אונטערדריקן דאָס מאָראַלישע געזעץ פון דער מענטשהייט — האָט איר אונטערשטראָכן.

אָט דאָס איז אַזוי טייער צו מיר אין אייער פערזענלעכקייט און לעבנס־פילאָסאָפיע. איך צווייפל נישט; אַזוי ווי אָט די אידעען וועלן באַהערשן די מענטשן פון דער בריטישער אימפעריע, וועט קיין היטלעריזם אָדער אַנדערע פיינט פון דעם מענטשן־געשלעכט נישט קומען צו א נצחון.

אָבער איך דאַרף איצט נישט אַרײַנלאָזן זיך אין פילאָסאָפישע ספּעקולאַציעס. די ערשטע און וויכטיקסטע פראַגע איז אַז איר זאָלט וואָס גיכער געזונט ווערן און צוריקקערן זיך צו אייערע פליכטן אין פאָלק. איך האָב נאָר געוואָלט זאָגן אייך ווי דאַנקבאַר איך בין פאַר אָט דער פיינער שילדערונג פון פאַרקסן הינטער וועלכער איך האָב געזען דאָס גזיכט פון אַן אַנדערן גרויסן אויסטראַליער און הומאַניסט. אייער אין פריינטשאַפט, י. ש.״

:: :: ::

דערנאָך זיינען געקומען די אומפאַרמיידלעכע לעצטע וואָכן. איך האָב נישט געטאָרט אים שטערן מיט מיין קימבערליי־זאַך; מיר פלעגן אויך נישט רעדן לעצטנס וועגן דעם. אַרום סוף יוני האָב איך געזאָלט אַריבערכאָפן זיך אויף אַ פאָר טעג קיין קאַנבערא, כדי אונטערצושטופן אונדזער שווער זיך באַוועגנדיקן וואָגן. האָב איך געמוזט זאָגן וועגן דעם בייווינען — און דערצו האָב איך אומ־באַוואוסטזיניק מורא געהאַט פאַר זיין לעבן. ער האָט ווידער דורך דער קראַנק־שוועסטער געלאָדן מיך צו זיך. איך האָב דאָס מאָל אויף אַן אמתן דערשראָקן זיך פאַר דעם בילד. אין זיין געזיכט איז נישט געווען קיין איין טראָפן בלוט, ער האָט מיט שווערקייט אַרויסגערעדט אַ וואָרט נאָך אַ וואָרט. פונדעסטוועגן איז געווען די זעלביקע קלאָרקייט און אפילו ענערגיע אין זיין רעדן.

פאַרשטייט זיך די הויפּט־טעמע איז געווען רוסלאַנדס אריינטריט אין דער מלחמה, מיט אַ פאַר טעג צוריק. האָט ער געזאָגט מיט צופרידנקייט: זינט אָט דער געשעענישׂ בין איך באַפרייט געוואָרן פון מורא האָבן צו עפענען אַ צייטונג . . . איך האָב זיך שטענדיק געשראָקן פאַר די מעגלעכע שרעקלעכע נייעס... איצט איז עס אַריבער... איך האָב מער קיין מורא נישט צו עפענען די צייטונג אינדערפרי...

א י ך: איך פיל זיך אויך מאַראַליש דערלייכטערט זינט דער שטורמדיקער געשעענישׂ פון לעצטן זונטיק (22טן יוני). ווייזט אויס, עס איז דאָ גערעכטיקייט אין דער געשיכטע. וועט דער באָלשעוויזם איצט נעמען אַנטייל אין דער צעשטערונג פון היטלערן, וועט עס געשען מיט דער הילף פון ענגלאַנד און אַמעריקע, — און דאָס קען ברענגען צו אַ גוטער ענדערונג אין רוסלאַנד גופא.

ע ר : יאָ, דער באָלשעוויזם האָט געלעבט די גאַנצע צייט ווי אין אַ מדבר ... ער וועט אפשר פאַרענדערן זיך, אָבער איך האָב מורא אַז טשערטשיל האָט אַ ביסל אַריבערגעכאַפט די מאַס אין זיין ענטוזיאַסטישער רעדע פאַר רוסלאַנד ... מיר וואָלטן געדאַרפט זיין פאַרזיכטיקער ...

א י ך : אָבער ווי פיין איז געווען די שטעלע אין זיין רעדע, וואו ער האָט באַדויערט אין פאַראויס די רוסישע פרויען און קינדער, וואָס וועלן איצט אָנהייבן ליידן. ער איז מסתמא געווען באמת פאַר־כאַפט פון געפילן יענע נאָכט ביי דער נייער וועגדונג פון דער געשיכטע. (בייווין האָט מיט צושטימונג צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ) אַזעלכע געפיל־אויסברוכן געדענקען זיך לאַנג אין באַציאונגען פון פעלקער ...

ע ר : היטלערס מאַרש אויף רוסלאַנד קען אַרויסרופן נייע פאַלגן אין איראָפּע ... די אַלע קליינע מלוכות, וואָס זיינען פון אים געווארן אונטעריאָכט האָבן שוין געהאַט ווי אייגעווילליקט אין זיין „נייער אָרדענונג“ ... איצט, אַדאַנק זיין געפערלעכער אַוואַנטורע, ווערט דער גאַנצער באָדן פון איראָפּע וואַקלדיק ... די קליינע שטאַטן ווערן אומזיכער פאַר היטלערן.

א י ך : אַ טשיקאַווער פונקט איז פאַרוואָס האָט ער זיך פלוצים אויסגעדרייט קעגן רוסלאַנד אין אַ מאָמענט ווען ער האָט זיך געהאַט אַזוי קלאָר קאָנצענטרירט אויפן נאָענטן מזרח? דער עקשנותדיקער ווידערשטאַנד אין גריכנלאַנד און קריט איז געווען באַרעכטיקט: ער האָט אים באַוויזן אַז ער וועט נישט האָבן קיין לייכטן מאַרש פאַראויס. האָט ער זיך אַריבערגעוואָרפן אויף אַן אַנדערן פלאַן ...

ע ר : יאָ, אפשר אַזוי ... דאָס איז מיר נישט איינגעפאַלן.

איך האָב דערפון פאַרשטאַנען, אַז ער טראַכט אַקטיוו און קלאָר די גאַנצע צייט וואָס ער ליגט און דרעמלט מיט זיך אַליין. שפּעטער האָב איך געפרעגט צי ער האָט דערהאַלטן מיין דאַנק־בריוו פאַר זיין בוך. ער האָט זיך מיט אַ לעבעדיקער באַוועגונג אָפּגערופן: „וודאי, און איך בין געווען אַזוי שטאָלץ ... באמת אַזוי שטאָלץ דערמיט ... איך האָב נאָר נישט געקענט ענטפערן“ ... אַז ער האָט דערהערט אַז אויף מיין עקזעמפלאַר פון זיין בוך איז נישט געווען זיין ווידמונג, האָט ער זיך פאַרוואַנדערט און אפילו אויפגערעגט. ווי אַזוי איז דאָס געשען? אָבער ער וויל עס תיכף אַנשרייבן דאָ אויף אַן אָרט ...

מיט ציטערנדיקע הענט האָט ער זיך געגומען ציען צום דער־בייאיקן פענצטער, וואו עס איז געלעגן זיין פּאַפּיר־מאַפּע. איך האָב עס אים דערלאַנגט, און מיט שווערייקייטן האָט ער אַנגעקריצלט א פּאָר ווערטער אויפן בוך: צו מיין פריינט, ד"ר שטיינבערג, מיט וואַרעמע גרוסטן, פון ט. ר. בייווין, מאַי 1941.

ער האָט זיך צוריקגעוואַרפן אויפן קישן, פּאַרמאַכט די אויגן און דערנאָך געזאָגט: איך האָב באַקומען אַן אַנדערן פריינטלעכן בריוו וועגן מיין בוך, פון מר. מענזיס...

ער האָט אַרויסגעזוכט דעם בריוו פון זיין מאַפּע און מיר פאַמעלעך עס צוגעטראָגן. עס איז געווען א זייער וואַרעמער, זייער באַרעדעוודיקער בריוו וועגן בייווינג באַטייט אין לאַנד, און עס האָט אַנטהאַלטן די ווערטער: אויב עס זיינען פאַראַן וועלכע נישט איז גייסטיקע פונקען אין מיין טעטיקייט, זיינען זיי געקומען און האָבן זיך אַנטוויקלט אונטער אייער ווירקונג.

פיר טעג שפּעטער בין איך ווידער געקומען צו אים, גלייך נאָך מיין צוריקקער פון קאַנבעראַ. ער האָט זיך גראָד געהאַט אויפגעכאַפט פון זיין שווערן דרעמל. איך בין שטיל געזעסן ביי זיין בעט. — האָב איך אייך געשטערט? — „ניין, איך בין צופרידן צו זען אייך"...

האָב איך בקיצור באַריכטעט וועגן מיינע איינדרוקן פון דער רייזע, וועגן שמועס מיט ווילקאַקן און אַנדערע. ער האָט מיט סימפּאַטיע צוגעשאַקלט מיטן קאָפּ. צי זאָל איך ברענגען צו אים שפּעטער דעם טעקסט פון א בריוו צו מענזיס? — אוודאי!... וועט נאָר איר האַלט אַז ער קען עפּעס העלפן זאָלט איר ברענגען... — דערנאָך האָט ער פאַמעלעך, מיט אַפּגעהאַקטע וועלטער געגומען דערציילן, אַז מיט א טאָג פריער האָט אים באַזוכט מענזיס און פאַרבראַכט נעבן זיין בעט אַנדערטהאַלבן שעה צייט. „איך בין גע־וועג זייער צופרידן מיט דעם וואָס ער האָט מיר דערציילט וועגן ענגלאַנד... (מענזיס איז אַקאַרשט געווען געקומען צוריק פון דער רייזע קיין ענגלאַנד). ער איז אזוי קרעפּטיק, אין א גוטער שטימונג, אָט טאָקע אומדערשיטערט ווי א פּעלז... געווים, עס זיינען פאַראַן א סך חסרונות אין דער אַדמיניסטראַציע דאָרטן, אָבער די זאָך גייט פאַראויס... טשערטשיל איז די גרעסטע מאַכט... ער האָט אפילו צופיל אויף זיינע פלייצעס און דאָס פירט דערצו אַז...

(דא האָט ער אראָפגעלאָזן זיין שטים נאָך טיפער און געזאָגט פאר־
טרויליגן): אייגנטלעך טאָר איך נישט רעדן וועגן דעם...

איך האָב מיט א שמייכל צוגעשאָקלט און געזאָגט אז איך פאר־
שטיי. ער האָט נישט געזאָלט אַרויסוויזן קיין גרעסערן צוטרוי. און
פלוצים האָט ער, אַזוי ווי אַנטשולדיקנדיק זיך, געזאָגט: קימבער־
ליי האָב איך נישט באַרירט מיט אים... עס איז מיר נישט געקומען
צו רייד...

און ווידער צוריק צו רוסלאַנד. ער האָט דערמאָנט מענזיסעס
א זאָג: אויב רוסלאַנד וועט נאָר אויסהאַלטן דריי וואָכן... דריי
וואָכן? — האָב איך געפרעגט. — די טעג בין איך געגאַנגען אין
געווען מיט א פריינט: ער זאָל מיר צאָלן א שילינג פאָר יעדן טאָג,
נאָך דעם ערשטן חודש פון דעם רוסיש־דייטשישן קריג, וואָס היטלער
וועט נישט איינעמען מאָסקווע... איך וועל אַנזאַמלען א פאַרמעגן.

ער האָט מיד געשמייכלט; די קראַנקנשוועסטער איז שטום
אַריינגעקומען. איך האָב פון אים געזען אַפשייד...

און מער האָב איך אים נישט געזען.

אין אויגוסט דעם 31טן איז סער טאָמאָס בייווין אַוועק פון
דער וועלט. איך האָב זיך אַנגעשטויסן אָן דער ידיעה פלוצים אין
דער צייטונג וועג איך בין געווען אין מעלבורן. וואָס האָט מען
נעקאָנט טאָן אין דער ערשטער מינוט פון ווייטיק? האָב איך געשיקט
זיין פרוי, לידי ביוויין, א טעלעגראַמע:

„קיינע ווערטער קענען ניט באַשרייבן מיין צער צוליב
אַוועקגיין פון סער טאָמאָסן, דעם גרויסן פריינט פון דער
מענטשהייט און דעם גרויסן אויסטראַליער. מיר וועלן קיינמאָל
נישט פאַרגעסן זיין שטראַלנדיקן נאָמען. מיטן גאַנצן האַרצן
בין איך מיט אייך און מיט אייערע קינדער".

איך האָב נישט געקענט זיין ביי דער לוויה, וועלכע איז, פאַר־
שטייט זיך, פאַרגעקומען מיט גרויס פייערלעכקייט. אויף אַלע מלוכה־
געביידעס זיינען די פאָנען געווען האַלב־אַראָפגעלאָזן; א גרויסער
עולם האָט אים באַגלייט צו דער רו. וואָלט דאָס יידישע פאָלק
שוין געווואוסט וועגן אים וואָלט עס דאָרטן אויך געווען פאַרטראָטן.
אָבער סיי־ווי־סיי וועט זיין נאָמען פאַרבלייבן ביי אונדז. ווי דער
אויסטראַלישער יידישער פאָרום" האָט געשריבן שפעטער: מיר

וועלן טאָן אַלץ וואָס מעגלעך כדי צו מאַכן דעם נאַמען פון בייווינען טייער צו די יידישע מאַסן אין דער גאַנצער וועלט; און אויב דער קימבערליי־ישוב וועט אַמאָל געגרינדעט ווערן, איינס פון זיינע ישובים וועט טראָגן דעם נאַמען פון אָט דעם איידעלן אויסטראַליער.

:: :: ::

דער העכסטער שבח פאַר אַ מענטשן זיינען אפשר די רייד און דאַקומענטן, וועלכע מען געפינט אין זיין ירושה. צוויי אַזעלכע אַנט־פּלעקונגען פון בייווינס פּערזאָן זיינען מיר באַקאַנט געוואָרן און זיי זאָלן אָפרונדיקן דאָס בילד פון דעם מאַן. דעם 30טן יולי, אַ חודש פאַר זיין טויט, איז זיך צונויפגעקומען די יערלעכע פאַרזאַמלונג פון אינסטיטוט פאַר אינטערנאַציאָנאַלע ענינים אין סידנעי. בייווין, אַלס פּרעזידענט, האָט צוגעשיקט צו די פאַרזאַמלטע אַ בריף, וואָס לייענט זיך ווי אַ גייסטיקער טעסטאַמענט:

„... די שרעקלעכסטע מלחמה זינט די וועלט שטייט, טאָר זיך נישט פאַרענדיקן מיט אַ שלום געבויט אויף גייסטיקער פאַראַרעמונג, וועלכע פאָלגט אַזוי אָפט דער אַלגעמיינער צע־שטערונג פון אַ קריג, אויף דעם פאַרלוסט פון אידעאַלן, אויף אַ צינישן אומגלויבן אין דער מעגלעכקייט פון געמיינזאַמער אַרבעט לשם גרויסע צילן. מיר מוזן זיך איצט גרייטן עס זאָל נישט קומען דערצו. מיר מוזן פּלאַנירן מיט דעם גלויבן, אַז גוטסקייט, מוט און אַלטרואיזם זיינען פונקט אַזעלכע רעאַלע און לעבעדיקע שטריכן פון דער אַלגעמיינער מענטשלעכער נאַטור ווי די אַנטקעגנגעזעצטע מידות, און אַז מענטשן זיינען פּאַעיק אָפּצורופן זיך אויף דער פּאָדערונג פון די שענסטע און איידלסטע מידות טובות פונקט אַזוי ווי אויף די נידעריקסטע און ברוטאַלע.

„פון אונדזער קענטניש פון די נויטן פון אַנדערע פעלקער, פון אונדזער אַנדערקענונג אַז דער מענטשלעכער מזל איז אייג־הייטלעך, אַז די נאַציאָנאַלע וויכטשאָפּטס־סיסטעמען זיינען צונויפגעפלאָכטן צווישן זיך (צי דאָס איז אויסטראַליע צי אויס־לאַנד) — וואָקסט די האָפענונג אויף אַ נייער אָרדענונג פאַר אַלע פעלקער פון דער ערד. מיר מוזן צייכענען אַזאַ מין נאַציאָנאַלן לעבנס־ראַם אין וועלכן מענטשן זאָלן קענען לעבן

און אַרבעטן, פֿאַרגעסנדיק די שיידונג פון קלאַס אָדער רייכטום, פון רעליגיע אָדער נאַציאָנאַליטעט; האָבנדיק אין זינען, ראשית כל, די געמיינזאַמע מענטשלעכקייט. מיר מוזן אַרבעטן פֿאַר אַ נייער וועלט, אין וועלכער מענטשן וועלן פֿאַרשטיין אַז ליבע, געראַטיקייט, פרייהייט און בריידערלעכקייט זיינען נישט פֿשוט פראַזן פון מוסר־זאָגער און פֿאַליטישענס, נאָר זיי זיינען רעאַליטעטן, וועלכע קענען און מוזן ווערן פֿאַרקערפּערט נישט נאָר אין אונדזערע לעבנס אַלס יחידים, נאָר אויך אין אונדזער נאַציאָנאַלער פֿאַליטיק אַלס טייל פון אינטערנאַציאָנאַלער גאַנצקייט".

דעם 18טן דעצעמבער פון דעם זעלביקן יאָר האָט מען פֿאַרעפֿנטלעכט אַ באַריכט וועגן דער ירושה וואָס בייווין האָט איבערגעלאָזן. דאָס איז געווען אַ קורצער באַריכט: דער געוועזענער פּרעמיער פון ניו־סאוט־וויילס און ריכטער פון העכסטן געריכט, סער טאָמאַס בייווין, האָט איבערגעלאָזן אומבאַוועגלעכן פֿאַרמעגן (עסטייט") וואָס איז געוואָרן אַפּגעשאַצט געווארן אין 519 פונט". אָט די אומבאַגרייפלעך קלייניע סומע האָט נאָר באַשטעטיקט די גרויסע ערלעכקייט און איידלקייט פון דעם מענטשנס כאַראַקטער. הייסט עס, ווען ער האָט ביים לעבן געוועדט וועגן פּרינציפּן פון געזעלשאַפֿטלעכער מאַראַל, האָט ער געהאַט דאָס רעכט צו רעדן אַזוי. בולט ביז גאָר איז אַרויסגעקומען דאָס בילד פון דעם זעלטענעם טיפּ פון אַ קריסטלעך־רעליגיעזן, טיף־איבערצייגטן, אפשר נאַיוון, אָבער ערלעכן דעמאָקראַט טאָמאַס בייווין, מיט וועלכן אויסטראַליע קען זיך באמת גרויסן.

3. דער בישאָף

שפּעט אין אָונט בין איך צוגעפֿאָרן צו דער סידנעיער קאָטעדראַלע. אַ מאַכטפּולער בנין פון דער ענגלישער קירך, וואָס פילט אָן מיט זיין מאַסיוועך גרויס די גאַנצע געגנט אַרום. אין הויף האָט זיך פֿאַרבאַהאַלטן דאָס באַשיידענע פֿאַרוואַלטונגס־הויז פון דעם בישאָפּטום: דאָס קירך־הויז. איך בין איינגעלאַדן געוואָרן פון בישאָף פֿילטשער (PILCHER) צו קומען צו אַ געזעליקייט־אָונט, אַ „סאָשעל" איינגעאָרדנט פֿאַר די פּליטים. פֿאַר וועלכע פּליטים? — האָב איך אַ טראַכט געטאָן אויף אַ ווייל, אָבער איך האָב נישט געקענט אָפּזאָגן דער זייער פריינטלעכער שטים, וואָס האָט געוועדט אין טעלעפֿאָן.

אין אַ זייער ברייטן האַלב־באַלויכטענעם צימער האָב איך דערזען אַ הונדערט מענטשן, מערסטנס יינגערע פרויען און איניקע גייסטלעכע. אויף אַ פּאָדיום איז גראָד געשטאַנען אַן אַלטער מאַן און האָט געוועדט צו די פֿאַרזאַמלטע, געוופן זיי צו געפינען זיילישע רו אין נייעם לאַנד, אָנצושפּאָרן זיך אין זיין קירך. דער עולם האָט שווייגנדיק שטיל צוגעהערט זיך צו אים ווי אויך צו די אַנדערע רעדנער, וואָס האָבן פֿאַרטראָטן פֿאַרשיידענע קריסטלעכע קירכן. צווישן זיי איז געווען אויך דער בישאָף פֿילטשער, אַ מאַן פון אַ יאָר זעכציק, מיט אַ רונדן פּריש־פֿאַרביקן געזיכט, מיט גרויע האָר אַרום די שלייפן. זיין גאַנצער מהות האָט געאָטעמט מיט זיילישער גוטסקייט און שטילקייט. כדי צו קומען אייך אַנטקעגן, כדי צו דערמאָנען אייך אייער היים און אייער שפּראַך — האָט ער געזאָגט — וועלן מיר דאָ באַלד זינגען צוזאַמען אייער געליבט ווייניאַכט־ליד: „שטילע נאַכט, הייליקע נאַכט". אַ שטילער געמורמל ווי אַ קאַלעקטיוועך זיפֿץ האָט זיך דורכגעטראָגן אין דעם עולם. דערווויילע האָט ער מיך באַמערקט און איז גלייך צוגעקומען מיט אַ פּריינטלעכן ברוך הבא.

Bishop C. V. Pilcher

צי וועל איך נישט אַרויפגיין אויף דער בימה און אויך באַגרוסן די פּליטים? — האָט ער מיר אָנגעבאָטן. איך האָב זיך באַשיידן אָפּ־געזאָגט, און ער האָט עס תיכף פֿאַרשטאַנען. אַ יונגע הויכע זינגערין איז אַרויף אויף דעם פּאָדיום, אַן אַנדער פֿרוי האָט זיך צוגעזעצט צו דער פּיאַנאָ, און די צאַרטע קלאַנגען פון דעם באַרימטן ליד האָבן זיך פֿאַמעלעך פֿאַרשפּרייט אין דעם זאַל. די קלאַנגען, וואָס האָבן שטענדיק געווירקט טיפֿן גלויביקן אָפֿרוף אין די הערצער פון קריסט־לעכע מענטשן, האָבן איצט אכזריותדיק דערמאָנט אָן דער בלוטיקער חיה אין דעם אַלטן דייטשישן פּאַטערלאַנד.

איך האָב זיך אַרומגעקוקט אויפֿמערקזאַמער און געמומען זען געזיכטער. צי האָט זיך מיר געדוכט אַז זיי אַלע זײַנען געווען פֿאַר־שאָטן מיט אומעט? ווי אַזוי זײַנען זיי פּליטים? ווי אַזוי קומען זיי אַהער אין דעם אָוונט? טייל פון זיי האָבן געמוזט זײַן קריסטן, וואָס אין זייער משפּחה איז געפֿלאָסן יידיש בלוט. זיי האָבן געליטן נישט צוליב זייער שולד. אָבער אַ טייל פון די פֿאַרזאַמלטע זײַנען מסתמא געווען יידן, וועלכע זײַנען געשטאַנען פֿאַר דעם שוועל פון דער קירך אָדער האָבן אים שוין אַריבערגעטראָטן. אין זייער פֿאַר־צווייפלונג, אין דער גרויסער צעמישענישׂ פון זייער אומגליק, זײַנען זיי אַוועק פון דעם פֿאָלק וואָס האָט זיי געבראַכט ליידן. צי זײַנען זיי דערמיט נעענטער געוואָרן צו יענער, גאָר באַזונדערער זעלישער וועלט, וואָס איז אַרומגענומען געווען דורך אָט דעם מעלאָדישן קריסטמעס־ליד? וואָר קען דאָס זאָגן? אָבער עס זײַנען געווען אַ סך אומגליקלעכע, צעבראָכענע נשמות אין אָט דעם זינגענדיקן רוים.

דערנאָך האָט מען אונדז אַלעמען געבעטן אַרונטערגיין אין אַ זאַל נידעריקער צום אָוונט־עסן. העל ליכט האָט יום־טובדיק פֿאַרפֿלייצט דאָס צימער, וויי־געדעקטע טישן האָבן געשטראָלט צו די געסט און אין זייער מיט איז געשטאַנען אַ הויכער פֿאַרפּוצטער, באַזילבערטער און באַגילדעטער קריסטבוים. די פּליטים פון דייטשלאַנד און ערסט־רייך זאָלן האָבן די פּולע אילוזיע פון אַ קריסטמעס־נאַכט אין דער היימאַט. איך האָב נישט געקענט צוריקציען זיך; נאָך מער: בישאָף פּילטשער האָט מיך אָוועקגעזעצט ביים הויפּט־טיש צווישן אים און דעם אַרצבישאָף מאַאול פון סידנעי. מיר אַלע האָבן זיך אויפגעהויבן בעת דער לעצטער האָט געמאַכט אַ קורצע ברכה, און די באַשיידענע סעודה האָט זיך אָנגעהויבן. קיין אָפּיציעלע רעדעס זײַנען מער נישט

געהאַלטן געווארן; דער עולם האָט געקענט ווייזן זיך גאַנץ פריוואַט. די געדריקטקייט פון פריער האָט אָפגעלאָזן. אין אַ קורצער צייט אַרום האָב איך פאַרלאָזן דעם פלאַץ.

עס וואָלט געווען אַ טעות צו מיינען, אַז דער בישאָף פילטשער האָט געהאַט אין זינען וועלכע נישט איז פראַקטיש־מיסיאָנערישע צוועקן. וואָס וויטער איך האָב זיך מיט אים באַקענט, אַלץ מער איז געווארן קלאָר אַז דער הויפט־מאַטיוו פון זיין טעטיקייט איז געווען אַן אַנדערער, אַ טיפערער. איך האָב געהאַט דעם בעסטן באַוויז דערצו גאָר אינגיכן. ער האָט אַרויסגעוויזן אַ באַזונדערן אינטערעס און סימפּאַטיע צו דעם קימבערליי־פלאַן. גלייך ביים ערשטן שמועס האָט ער פאַרגעשלאָגן צו רופן אַ ספּעציעלע קאָנפערענץ פון אַלע קריסטלעכע קירכן און סעקטעס (אַ חוץ קאַטאָליקן, וועלכע באַטייליקן זיך נישט אין אַזעלכע אסיפות) כדי צו געווינען זייער אונטערשטיצונג פאַר דער זאַך. דעם 10טן יאַנואַר (1940) איז זי טאַקע פאַרגעקומען אונטער זיין פאָרזיץ. אַרום אַ לאַנגן טיש זיינען פון ביידע זייטן געזעסן פאַרשטייער פון דער אָפיציעלער ענגלישער קירך, פון די מעטאָדיסטן, די פרעסביטעריאַנער, די סאַלווישאַן־אַרמיי און אַנדערע. פילטשער האָט אין זיין אַריינפיר־וואָרט דערמאָנט אַז סיי דער פריימעט פון אויסטראַליע — דער הויפט פון דער ענגלישער קירך — האָלט פון דער זאַך, סיי דער באַקאַנטער בישאָף פון טשיטשעסטער (אין ענגלאַנד). קיין איין עכט־קריסטלעכער מענטש קען זיך נישט פאַר־האַלטן אַנדערש... נאָך מיין רעדע זיינען געשטעלט געווארן אַ ריי פראַגען, אָלע אין גייסט פון פריינטשאַפט. אייזער נאָר, אַ הויכער, ביינערדיקער מאַן, מיט נערוועזע אויגן און זשעסטן, האָט אָוועקגע־שטעלט אַ קלאָר־קשיה: צי וועט זיין דערלויבט אין דער יידישער קאָלאָניע אויפצובויען אַ קירך פאַר די קריסטן? האָב איך געהאַלטן פאַר נויטיק צו געבן די אייניציק־מעגלעכע תשובה: דער ישוב וועט זיין, לויט זיין נאַטור, אַ יידישער, וויייל ער וועט געבויט ווערן מיט יידישער אַרבעט, כוחות און קרבנות, אָבער ער וועט בשום אופן נישט פאַרמאַכן די טויערן פאַר יעטוועדן אויסטראַליער, וואָס וויל זיך דאָרטן שפּעטער באַזעצן. און אַז עס וועלן זיין קריסטן, וואָס נייטיקן זיך אין אַ קירך, פאַרוואָס זאָלן זיי נישט בויען?

די פאַרזאַמלונג האָט אָנגענומען אַ רעזאָלוציע פון סימפּאַטיע און אונטערשטיצונג. אַ סך פון די אָנטיילנעמער זיינען צוגעקומען

און געדאַנקט, צווישן זיי דער טיף־פֿראַגרעסיווער גייסטלעכער פרייזער. צופרידן און ממש שטראַלנדיק איז געווען פֿילטשער. מיט אַ לצנות־דיקן שמייכל האָט ער מיר געזאָגט: גוט, וואָס איר האָט יענעם אַזוי געענטפערט! ער איז אַ פֿראָפעסיאָנעלער מיסיאָנער און זעט אומעטום געפֿאָרן פֿאַר דער קירך. מען טאָר נישט צונויפמישן קימבערליי מיט אַזעלכע פֿראָגן... זינט יענער צייט האָט זיך פֿאַרבונדן אַ פֿרייַנט־שאַפֿט צווישן אונדז בידן. איך האָב צום ערשטן מאָל געהאַט די געלעגנהייט צוצוקומען נענטער צו אַ קריסטלעכן גייסטלעכן און איך האָב אַ סך געלערנט.

אין רוסלאַנד אַמאָל, און פֿאַרשטייט זיך, ביי זיך אין יידישן פֿאָלק, האָב איך געזען און באַקענט זיך מיט גייסטלעכע און רבנים פון פֿאַרשיידענע אָרטן. איך האָב זיך געטראָפֿן מיט רוסישע גלחים, וואָס זיינען געווען אָפּיציעל פֿאַרשטייער פון אַ רעאַקציאָנערן צאַרן־רעזשים, האָבן אָבער זיך איבערגעגעבן צו די פּליכטן פון דער רעוואָלוציע. פערציק פון זיי האָבן זיך אָפן דערקלערט פֿאַר סאָציאַל־רעוואָלוציאָנערן אין דער צווייטער רוסישער דומע, און האָבן באַצאָלט דערפֿאַר מיטן פֿאַרלוסט פון זייער קירכלעכער וועלדע און חיונה בכלל. איך האָב זיך נאָך אָפּטער געטראָפֿן מיט רבנים, וואָס האָבן אומדערשיטערלעך געפּירט אַ קאָנספֿירוואַטיוון, לעבנס־פֿרעמדע ליניע, נישט געקוקט אויף דעם וואָס דער יידישער גורל האָט געדרופן מיט טויזנט קולות צו רעבעליאָן. נישט דאָ איז דער פּלאַץ צו פֿרעגן פֿאַרוואָס דאָס איז געווען אַזוי. איצט האָב איך זיך דערנענטערט אַביסל צו די גייסטלעכע פון ענגלישן פֿאָלק, וואָס האָבן געלעבט נישט אין דער שטיקעניש פון אַ צאַרישן רוסלאַנד און נישט אין דעם קאַטאַסטראָפֿאַלן אומרו פון יידישן לעבן, נאָר אין דער רואיקער, געזעטיקטער, זעלבסט־צופֿרידענער סביבה פון אַ בריטישער אימפּעריע. צי זיינען געווען צווישן זיי אומרואיקע גייסטער, שטורם־פויגל וואָס שפּירן די ליידן פון זייער צייט און זיינען אָנגאָגער אויף אַ בעסערער צוקונפט?

יאָ, עס זיינען געווען אַזעלכע נישט ווייניק צווישן די ענגלענ־דער און אויסטראַליער. פֿאַרנדיק אַהער האָב איך געהאַט מיט זיך עמפּעלונג־בריוו צו אַ סך אויסטראַליער פון דעם אויבן־דערמאָנטן בישאָף פון טשיטשעסטער. מיר האָבן אין לאָנדאָן מיט טיפער

באַפרידיקונג געלייענט זיינע מאַנענדיקע רעדעס וועגן די פּליטים אין דעם לאַרדן־הויז. אין יולי 1939 האָט ער געהאַלטן אַזאַ מין אויסשפּנדיקע רעדע, פול מיט וויסן און מאַראַלישן מוט, אַז די „פּריילאַנד"־אַרגאַניזאַציע האָט זי אַרויסגעגבן אַלס אַ בראָשור. פאַרשטייט זיך, אַז ער איז געוואָרן אַ פריינט פון קימבערליי־פּראָיעקט. אַז איך האָב ביי אים געבעטן רעקאָמענדאַציעס צו זיינע פריינט אין אויסטראַליע, האָט ער מיך אינגעלאַדן קומען צו אים אין זיין שטעטל ביי לאַנדאָן און צוגעזאָגט אַלע מעגלעכע הילף. דער נאָך יונגער מאַן, וואָס וועט נישט זיין פּייערלעך־שוואַרצע קלייד־ער וואָלט מען נישט דערקענט אין אים דעם גלח, האָט מיט אַ שטילער, אומזיכטבאַרער התלהבות זיך צוגעהערט און צוגעזאָגט. אין זיינע בריוו צו די אַרצ־בישאָפן פון סידנעי און פּערט האָט ער, צווישן אַנדערן געשריבן:

„דר. שטיינבערג קומט קיין אויסטראַליע אין אויפטראָג פון דער פריילאַנד־ליגע, כדי אויסצופאָרשן די מעגלעכקייטן פון אַ קאָלעקטיוון ישוב פון יידישע פּליטים אין אויסטראַליע. איך גלויב נישט אַז עמיצער, וואָס פאַרשטייט די גוואַלטיקע נויט פון שאָפן נייע היימען פאַר די וואָס זיינען אַרויסגעשטופט געוואָרן פון דייטשלאַנד דורך די ראַסן־גזעצן, וועט נישט צוהעלפן אין אַזאַ זאַך. איך בין איבערצייגט, אַז אויך אייער באַציאונג צו אַזאַ פּראָיעקט וועט זיין פול מיט סימפּאַטיע.

איך קען זיך נישט העלפן אָבער איך פיל, אַז די אַלע פון אונדז, וואָס באַלאַנגען צו דער בריטישער אימפּעריע טראָגן אַ באַזונדערע אחריות; טיילווייז צוליב דעם גרויסן פאַרנעם פון אונדזער אימפּעריע, טיילווייז צוליב דער ראָלע, וואָס אונ־דזער לאַנד האָט אויף זיך געמומען צו שפּילן אין דעם גורל פון יידישן פאָלק בעת יענער מלחמה. איצט זיינען זייערע נויטן אומענדלעך גרעסער.

פאַר אַלץ וואָס איר וועט טאָן כדי צו פאַרווירקלעכן דעם פּראָיעקט דורך אייער פּערזענלעכער טאַט, פאַרבינדונגען און אונטערשטיצונג, וועל איך איך זיין אין דער העכסטער מאָס דאַנקבאַר.

אייער, דזשאָרדזש טשיטשעסטער.

אין פּאַלאַץ, 19טן אַפּריל, 1939."

בישאַף פילטשער האָט געהאַנדלט אין גייסט פון אָט דעם בריוו. די נויט, די מאַטעריעלע און די זיילישע נויט פון די פּליטים, איז אים נישט נאָר געווען נאָענט; זי איז געווארן אַ שטיק פון זיין טאָג־טעגלעכן לעבן אין לויף פון יאָרן. ער האָט נישט נאָר געזען פאָר זיך — ווי למשל די שטאַטסמענער אָדער צייטונגס־שרייבער — די געזעלשאַפטלעכע דערשיינונג פון פּליטים („רעפיודזשיס"), נאָר ער האָט זיך אויסגעבונדן מיט דעם אינדיווידועלן שיקזאַל פון אַן איינצעלנעם פּליט. צי האָט ער געהאָט דערביי וועלכע נישט איז געדאַנקען פון מיסיאָנערטום, פון „כאַפן נשמות" פאָר דער קירך? איך ווייס עס נישט. אפשר ווי ביי יעדן איבערגעגעבענעם דינער פון אַ באַווענונג איז דער געדאַנק פון כאַפן פראָזעליטן פאָר זיין גלויבן געלעגן אונטער דער זיילישער אויבערפלאַך פון זיין טעטיקייט. אָבער ער האָט אָזא פאַרהוילענעם וואונטש נישט געמאַכט פאָר דעם הויפּט־מאָטיוו פון זיין אַרבעט; ער האָט נישט אויסגענוצט די זיילישע פּיין פון די ליידנדיקע פאָר דעם וואויל פון זיין קירך.

אויב שוין יאָ מיסיאָנערטום, האָט ער עס פאַרווירקלעכט נישט אין יענער פאָרם פון אַקטיוון צורייד אָדער פּריידיקן וואָס שטויסט אָפּ מענטשן, נאָר אין דער פאָרם פון מענטשן־פריינטלעכער טאָג. אים איז געווען דער עיקר נישט דער מדרש, די קריסטלעכע דאָגמע, נאָר די מעשה, דער פּערזענלעכער ביישפּיל. ער האָט געהאַלטן אַז אין דעם שענדלעכן אומגליק, וואָס האָט זיך אַראָפּ־געלאָזן אויף יידן אין דייטשלאַנד איז שולדיק אויך די קריסטלעכע וועלט. איצט איז פאָר איר געקומען די צייט, אין וועלכער זי מוז זיך ריינוואַשן פון דער שולד, מוז זיך רעהאַביליטירן לגבי די געוודפּ־טע און געפלאָגטע. דאָס קען זי דערגרייכן נישט דורך ראַטעווען פרעמדע נשמות, נאָר, ראשית כל, דורך ראַטעווען איר אייגענע נשמה. די קירך דאַרף עס טאָן דורך ערלעכער אַרבעט אין יענעם אומענדלעכן ים פון מענטשלעכע צרות און טרערן, וואָס האָט באַקומען אָזא שוואַך קלינגענדיקן נאָמען: „רעפיודזשי".

פילטשער האָט איבערגענומען דעם פאָרזיץ אין דעם הילפס־קאָמיטעט פאָר די אַזוי־גערופענע „נישט־אַרישע קריסטן", וועלכע זיינען פאַרוואָגלט געוואָרן צוזאַמען מיט יידן. אָבער ער האָט אויפּ־געהאַלטן אין אַ דעליקאַטער און פאַרזיכטיקער פאָרם זיין גאַנצע פריינטשאַפט און איידלקייט אויך לגבי די יידן־פּליטים. לגבי די

לעצטע האָט ער מסתמא באַזונדערס הייליק געהאַלטן זיין פליכט. און ס׳איז געווען נאָך אַ מאַמענט: ער איז בכלל ניט געווען שטאַרק געבונדן צו די אָפּיציעלע דאָגמאַטן פון דער קירך. אויף וויפל איך האָב געקענט פאַרשטיין, איז ער געשטאַנען אָן אַ זייט פון די „פוב־דאַמענטאַליסטן", די שטרענגע היטער פון געזעץ און טראַדיציע אין גלויבן. דערפאַר האָט ער מיר געזאָגט, אַז ער פילט זיך נעענטער נישט צו די יידישע אָרטאָדאָקסן, נאָר צו די ליבעראַלע ראַבינער, מיט וועלכע ער האָט זיך נישט איין מאָל געטראָפן אין אַמעריקע.

פילטשער איז געשטאַנען אין נאָענטע באַציאונגען מיט די העכערע שטעלן אין דער מלוכה; האָט ער געקאָנט שטענדיק אינפאָרמירן זיי וועגן דער לאָגע פון די פּליטים און פאָדערן אויסבעסערונגען פון דער לאָגע. ער האָט עס געטאָן אומדערמידלעך, אָן אָפרו, אָן שום צייכן פון פאַרמאַטערטקייט. מען האָט אינטערנירט אין סידנעי אַ פאָר צענדליק עמיגראַנטן געקומענע פון דייטשלאַנד און עסטרייך. האָט ער זיך פאַרנומען מיט יעדן פאַל באַזונדערס, האָט ער אָן אַ שיעור מאָל אויפגענומען די פרויען און קרובים פון די אינטערנירטע, האָט ער פאָר זיי געקלאָפט אין אַלע טירן און טויערן. עס איז אויפגעקומען אַ פראָיעקט, אַז פאָר אַזעלכע פאַלן זאָלן אויפגעשטעלט ווערן ספּעציעלע טריבונאַלן ווי אין ענגלאַנד, כדי אָפּצוקלייבן די באמת חשוד׳ע פון די אומשולדיקע. ער האָט עס געהאַלטן פאָר אַ חוב פון דער „בריטישער גערעכטיקייט". דעם פראָיעקט פון אַזאַ טריבונאַל האָבן אויסגעארבעט אַ פאָר פראָגרעסיווע ריכטער פון העכסטן גערעכט אין סידנעי; מען האָט עס צוגעשטעלט צום פריים־מיניסטער און קריגס־מיניסטער, צום גאָווערנאָר־דזשענעראַל.

אָבער די צייט איז געגאַנגען און די טריבונאַלן זיינען נישט אויפגעשטעלט געוואָרן. ווייזט אויס, געוויסע פאַקטאָרן האָבן געשטערט. איז עס דאָך אַזוי לייכט צו וואַרפן חשדים אויף „פרעמדע" בעת אַ מלחמה־בהלה. די אינטערנירטע זיינען דערווייַלע געזעסן, און בישאָף פילטשער האָט געזען די טרערן אין די געזיכטער פון די פרויען. איז ער געפאָרן קיין קאַנבעראַ, כדי צו איבערצייגן זיי מיט מענטשלעכע, קריסטלעכע, פאָליטישע אַרגומענטן. אויף זיין רונדן, לבנה־אַרטיקן פּנים איז געלעגן דער אויסדרוק פון שטילער פאַרוואונדערונג: פאַרוואָס ציט איר מיט דער זאָך אַזוי לאַנג? עס איז דאָך אַזוי פּשוט צו טאָן מענטשן אַ טובה? נו, מאַכט דאָך אַן

אויספֿאַרשונג און לאָזט זיי אַרויס!... נאָך לאַנגע באַמיאונגען איז דער פֿראַיעקט פֿאַרווירקלעכט געוואָרן פֿאַרן גאַנצן לאַנד, און מען האָט טאַקע כמעט אַלע פֿאַרהאַלטענע באַפֿרייט.

אין סעפּטעמבער 1940 האָט פֿאַסירט עפּעס אומגלויבלעכעס. אויף אַ ספּעיצעלער שיף „דונערא" האָט מען טראַנספֿאַרטירט פון ענגלאַנד קיין אויסטראַליע כמעט 2000 ציווילע פּליטים אַלס אינטערנירטע. די גרעסטע צאָל צווישן זיי זיינען געווען יידן. וועגן איינעם פון זיי האָט מען מיר אַהער טעלעגראַפֿירט, און איך האָב באַקומען די דערלויבעניש צו זען אים אין דער סידנעיער געפֿענגעניש. איך האָב דערזען אַ זייער יונגן אינטעליגענטן מאַן מיט אַן אויסגעצערטן געזיכט און פֿאַרטרויערטע אויגן. דער וואַכט־פֿאַסטן איז געשטאַנען דערבייַ, אָבער דער יונגער מאַן האָט שטילערהייט און ווי שעמעוודיק דערציילט וועגן דעם שווערן, פֿיינגעדיקן וועג, וואָס זיי האָבן דורכגעמאַכט אויף דער שיף. פּאַר אַ סך לאַנגע וואָכן האָט די קאַמאַנדע פון שיף באַטראַכט זיי ווי אינפֿאַכע דייטשישע מלחמה־געפֿאַנגענע, און האָט זיי באַהאַנדלט מיט דער גרעסטער שארפקייט. זיי זיינען געווען צוריקדערט אי פון דער באַהאַנדלונג אי פון דעם שמערצלעכן געפּיל אַז דאָס געשעט אויף אַן ענגלישער שיף. אָט דעם יונגן מאַן און נאָך אַ האַלב־טוץ אַנדערע האָט מען טאַקע באַלד אָפּגעשיקט צוריק קיין ענגלאַנד.

עס האָט זיך אַרויסגעשטעלט, אַז בכלל איז דאָס טראַנספֿאַרטירן פון טויזנטער פּרידלעכע פּליטים קיין אויסטראַליע (און קאַנאַדע) געווען אַן אומפֿאַרציילעכער פעלער. עס איז געשען אין יענע מהומה־וואָכן פון יולי־אויגוסט 1940, בעת מען האָט דערוואָרט היטלערס אַנפֿאַל אויף ענגלאַנד און די מיליטער־לייט זיינען פֿאַרכאַפּט געוואָרן פון דעם באַקאַנטן שפּיאַנאַזש־פּסיכאָז. שוין אין אַ פּאָר וואָכן אַרום האָט די עפּנטלעכע מיינונג פון ענגלאַנד געמומען פּראָטעסטירן קעגן דאָס געשעענע. אין לאָרדן־הויז האָט לאָרד סעסיל דערקלערט דעם 6טן אויגוסט:

„איך פּיל זייער שטאַרק, אַז די געשיכטע פון דעם וואָס האָט פֿאַסירט בנוגע די אומגליקלעכע פּליטים איז אַיינס פון די שענדלעכסטע עפּיזאָדן אין דער גאַנצער געשיכטע פון אונדזער לאַנד... די גרעסטע אומגערעכטיקייט איז באַגאַנגען ג

וואַרן אונטער דעם אינפלוס פון שרעק... צום אומגליק איז אַנגעלאָפן אַ כוואַליע פון פּאַניק, וואָס קומט אַזוי אָפט אין מלחמה־צייט און מען האָט געזאָגט: יאָ, מיר קענען נישט וואַרטן אויף פּינקטלעכע פּאָרזיכטס־מאָסנאָמען כדי אויסצו פּאָרשן די שולד אָדער אומשולד פון די אינצל־מענטשן; מיר מוזן אַרײַנזעצן די גאַנצע חברה („אינטערן די לאָט"); און דאָס איז געוואָרן אַ שלאָג־וואָרט. אין דער אמתן איז דאָס געווען די לעכערלעכסטע נאַרישקייט וואָס מען קען עצהנען אַ פּאָלק אין אַ מאָמענט פון אַ גרויסער אויפרעגונג".

נאָך קלאָרער און האַרציקער האָט געריידט אין פּאַרלאַמענט דער באַקאַנטער מענטשן־פריינט מיידזשאָר קעזעלעט, דעם 22טן אויגוסט 1940:

„קיין שום אַנטשולדיקונג ווי למשל מלחמה אָדער די פּאָר־מאַטעריטקייט פון די באַאַמטע איז נישט געניגנדיק אויף צו דער־קלערן דאָ וואָס עס האָט פּאַסירט. שרעקלעכע טראַגעדיעס, אומ־נייטיקע און נישט פּאַרדינטע, זיינען די שולד פון געווײַסע קרייזן... צו זאָגן דעם אמת, איך וועל זיך נישט פילן גליקלעך צי אַלס ענג־לענדער צי אַלס אונטערשטיצער פון דער רעגירונג, ביז דאָס באָ־שמוצטע בלאָט פון אונדזער געשיכטע וועט נישט ווערן אָפּגעריניקט און אָנגעשריבן אויפסניי."

די פּראָגרעסיוע מענער אין אויסטראַליע האָבן אָבער געפילט אַ צווייפאַכן פּאַרדרוס: אויך צוליב דער אומווירדיקער באַהאַנדלונג פון די פּאַרשיקטע אויף דער גלות־שיף. די וואָס האָבן אומזיסט געליטן זיינען איצט געווען אין אויסטראַליע, און מען האָט געדאַרפט אָננעמען זיך פּאָר זיי. אַן אומגערעכטיקייט קען נישט אָפּגעווישט ווערן פון דער ערד, אָבער זי קען אפשר ווערן פּאַרגעסן דורך ער־לעכער תשובה און פּאַרגיטיקונג. די עולה אויף דער שיף „דונערא" האָט באָקומען אַזאַ מין פּאַרגיטיקונג. בישאַף פּילטשער האָט נישט געוווסט ווי נאָר ער האָט זיך דערוואוסט פון איר; ער איז תיכף אַריין אין דער פּאַרבינדונג מיט סער טאָמאָס בייווין און אַנדערע הויפּטריכטער. בייווין איז געווען דעמאָלט קראַנק, איז געלעגן אַן כוחות אויף דער סאָפע, אָבער ער האָט זיך באַראַטן מיט אַנדערע וועגן די שריט. איינער פון די הויפּט־ריכטער איז געפּאָרן צו דעם

געפֿאַנגענעס־לאַגער, האָט זיי אויסגעפֿרעגט מיט דער גרעסטער פּינקטלעכקייט, געלאָזן אויפּצייכנען אַ געניוען באָריכט וועגן די געשעענישן. עס זיינען געווען געֶנוג יוריסטיש־געבילדעטע מענטשן צווישן די געפֿאַנגענע, און זיי האָבן צוגעשטעלט אַ דאָקומענט, וואָס איז געווען הימלשרייענדיק אין זיין געלאַסענער און געשליפּענער שפּראַך. דער דאָקומענט איז, צווישן אַנדערע, אָפּגעשיקט געוואָרן קיין לאָנדאָן, און אין ענגלישן פֿאַרלאָמענט איז די „דונערא" מיט אירע אָפּיצערן, וואָס האָבן פֿאַרלאָרן דעם קאָפּ, געוואָרן אַ טעמע פון אָפּטע דעבאַטן. דער נייער אינערן־מיניסטער, הערבערט מאָריסאָן, האָט אָפּן צוגעגעבן די שולד און פֿאַראַנטוואָרטונג פון דער רעגירונג. מען האָט געמשפּט די אָפּיצערן פון דער שיף און אייניקע פֿאַראור־טיילט. ענגלאַנד האָט אַזוי אַרום געוויזן דעם מאָראַלישן מוט אַנצו־דערקענען אַן עולה און צו פֿאַרריכטן איר ווי נאָר מעגלעך. דאָס איז אַ גרויסע דערגרייכונג אין אַ צייט פון מלחמה, וועלן דאָס לאַנד שטייט אין סכנה. די וואָס האָבן געהאָלפֿן אויפּצודעקן די עולה מעגן זיין שטאָלץ מיט זייער טאַט פון עכטן פּאַטריאָטיזם. פּילטשער איז אָבער קיינמאָל נישט געבליבן אָן אַרבעט. אין דעם געפֿאַנגענעס־לאַגער גופּא איז נישט אַלץ געווען אין אָרדנונג; מען האָט אין די קעמפּס צונויפּגעזעצט די ציווילע אינטערנירטע פון ענגלאַנד (וואָס מערסטנס זיינען זיי געווען יידן) מיט די עכטע קריגס־געפֿאַנגענע: נאַציס און פֿאַשיסטן. ווי האָבן די ערשטע געמוזט ליידן זיצנדיק הינטער די גראָטעסק צוזאַמען מיט זייערע טויט־פיינט, וועלכע האָבן אויך דאָ באַשימפט זיי מיט נאַצישער חוצפּה! עס איז געווען אַ „טעכנישע" פּראָגע, וואָס האָט אומצאָליקע מענטשן געצאָפּט דאָס בלוט. פּיל־טשער מיט אַנדערע האָבן אַזוי לאַנג געקלאָפּט אין די הויכע פּענצ־טער ביז מען האָט די געפֿאַנגענע צעטיילט, און ביי די ציווילע פּליטים האָט זיך אָנגעהויבן אַן אינטענסיוו גייסטרייך און פּראָדוקטיוו לעבן. די געשיכטע דערפון — אַ מוסטער פון יידישער לעבנסקראַפט און אויסטראָלישער מענטשן־פּריינדשאַפט — מוז באַזונדערס געשריבן ווערן.

און עס איז געווען אַן אַנדערע, נאָך שווערער פּראָגע, אין וועלכער דער בישאָף און זיינע פּריינט האָבן זיך שטענדיק באַמיט: וועגן דעם לעגאַלן סטאַטוס פון די פּליטים. די וואָס זיינען אַנטלאָפן פון העלישן פּייער און האָבן געפונען אַ היים אין אויסטראַליע, האָבן

נישט געוואָלט באַשיינט ווערן תמיד מיט דעם פאַלש־קלינגענדיקן
און געפערלעכן נאָמען „עליען" אָדער נאָכמער — „ענעמי עליען".
די אומפריינטשאַפט פון פאָלק האָט מען דורכדעם לייכט געקענט
ריכטן אויף זיי צו יעדער צייט. עס האָט געזאָלט געשאַפן ווערן פאַר
זיי אַזאַ מין רעכטלעכער צושטאַנד וואָס זאָל קלאָר מאַכן אַז —
הגם זיי געהערן נאָך נישט אָפיציעל צו דער אויסטראַלישער מדינה
— זיינען זיי אָבער אַבסאָלוט אָפגעשניטן פון זייער אַלטן פייגטלעכן
פאָטערלאַנד. אַ פליט פון נאַצישער אונטערדריקונג טאָר מער נישט
זיין פאַרראַכטנט פאַר אַ פרעמדן. „רעפיודזשי פראָם נאַצי אָפרעשאַן"
— איז געווען אַן אויסדרוק געשאַפן דורך די טריבונאַלן אין ענגלאַנד,
און עפּעס ענלעכעס האָט מען דערוואַרט אין אויסטראַליע. נישט
געקוקט אויף אַלע באַמיאונגען, האָט זיך דאָס נישט געלאָזט שאַפן.

די מאָס איז נישט געווען פול. צוזאַמען מיט דער פאַרשאַרפונג
פון דער מיליטעריזשער לאָגע האָבן זיך געזונמען אין סידנעי פאַר־
שטאַרקן די טענות און קולות קעגן די פליטים (געמיינט מערסטנס
יידן). אין דער שפּיץ האָבן זיך דאָס מאָל געשטעלט דער פרעמיער
פון ניו־סאוט־וויילס מר. מער און זיין געהילף בראקסנער. זיי האָבן
פאַרלאַנגט מען זאָל בכלל אינטערנירן אַלע פיינטלעכע פרעמדלינגס
אין לאַנד, אַן שום אויסנאַם. זיי האָבן טאַקע באַנוצט אָט יענעם
געפערלעכן שלאָג־וואָרט, וועלכן לאָרד סעסיל האָט אָנגעוענדן „די
לעצטלעכסטע נאַרישקייט": זעצט אַריין די גאַנצע חברה! אַז די
פעדעראַלע רעגירונג (פון מענזיסן) האָט זיך אויף דעם נישט אָפגערופן,
האָבן די דאָזיקע מיניסטאָרן אָנגעהויבן דורכצופירן אַ דיסקרימינאַציע־
פאָליטיק לגבי די פליטים אין סידנעי. מען האָט אָפגענומען די האָנדלס־
דערלויבניש פון די קליינע הענדלער און פעדלער. מען האָט זיי
מיטאָמאָל געמאַכט ברויטלאָז, נאָכדעם ווי זיי האָבן זיך קוים צוגע־
שלאָגן צו אָט די שווערע פרנסות.

האָט מען געדאַרפט זען אין יענער צייט דעם בישאָף. ער האָט
נישט געקענט פאַרגעסן די עולה אויף אַ מינוט. פראָטעסטן און שטילע
וויקלאָגן האָבן זיך געטראָגן צו אים פון אַלע זייטן. ער האָט געוואָלט
דורכרעדן זיך מיט די מיניסטאָרן, אָבער זיי האָבן אים אויסגעמיטן.
די פאָליטישע פירער פון זיין אייגענעם שטאָט האָבן אויסגעמיטן
דעם רעליגיעזן פירער. אויף זיין געזיכט האָב איך ווידער געזען די
שטילע פאַרוואונדערונג: פאַרוואָס זיינען מענטשן אַזוי?...

ערשט אין פעברואר 1942, בעת מען האָט אַלע אויסלענדער גערופן צו מיליטער־דינסט, האָט מען באַגוצט דעם אויסדרוק פון „עליען רעפּיודזשי". דאָס איז אָבער געווען אַ פשרה־אויסדרוק, וואָס האָט נאָר אָפּגעשוואָכט דעם גיפט, אָבער נישט אָפּגעשאָפט אים.

איינעם אַ פאַל האָב איך געהאַט די געלעגנהייט צו באַאָבאַכטן, מר. בלומענצווייג איז געווען אַ זייער בכבודיקער אַלטער יידישער פּליט פון דייטשלאַנד. אין זיין קליינער דרום־דייטשישער שטאָט האָט ער, אַ גביר און תושב זינט יאָרהונדערטער, געשפּילט אַ חשובע ראָלע. ער איז געווען גבאי פון דער דייטשער געמיינדע, אויך פאָרזיצער פון אַ סך אַלגעמיינע אינסטיטוציעס. אין זיין פאַמיליע האָט מען שטאָל־צירט מיט אַ באַזונדער, וואָס דער בעל שם זאָל האָבן אַמאָל געמאַכט צו זיין עלטער־עלטער זיידן. לויט דער לעגענדע זאָל דער בעל שם האָבן צוגעזאָגט, אַז קיין איינער פון זיין פאַמיליע וועט נישט פאַלן אין קריגס־שלאַכטן. דער 67־יעריקער מאַן האָט עס מיר דערציילט, און אַ פאַרחלומטע התפּעלות האָט באַלויכטן זיין געזיכט. פונדעסטוועגן אין נאָוועמבער 1938 האָט זיך אויף אים אויסגעגאָסן די תוכחה; מען האָט אים און זיין פרוי בלוטיק געשלאָגן, געצוואונגען זיי גראָבן פאַר זיך אַ קבר, געלאָזן האַלב־טויטע אויפן וועג. זיי האָבן זיך געראַטעוועט קיין אויסטראַליע מיט דעם נאָקעטן לעבן אַליין. און דער מאַן — אַמאָל אַבאַיציער פון אַ וואַהענהויז מיט 50 אָנגעשטעלטע — האָט זיך רואיק גענומען פאַר פּעדלעריי. אין די הייסע טעג פלעגט ער שעהן לאַנג גיין טרעפּ אַרויף טרעפּ אַראָפּ און פאַרקויפן פאַפּיראָסן. ער האָט געהאַט זיינע קונדן, וואָס פלעגן פריינטלעך אָפּוואַרטן דעם מאַן מיטן קינדישן שמייכל און די שטראָמען שווייס אויפן פנים. ער איז געווען וואונדערבאַר מיט זיין אינערלעכער רו און צוגעלאָזטקייט צום לעבן. קיינמאָל נישט קיין קרעכץ, קיין טענות, קיין גיפטיקע דערמאָנונג פון זיינע בלוט־שונאים. פלעגט ער זיך צוזעצן, פלעגט מען אים פרעגן, — דעמאָלט פלעגט ער דערציילן פון אַמאָל אָן שרייענדיקער ביטערניש. זיין אינטערעס איז געווען געווענדט אויף דעם הייַנט, אויף דער פאַמיליע וועלכע ער שטיצט, אויף די פּאָר פונט אַ וואָך וועלכע — גאָט צו דאַנקען! — ער קען אויסאַרבעטן מיט זיינע פיס. דאָס איז די אומצעשטערבאַרע יידישע לעבנס־קראַפט. איין זאַך נאָר האָט ער בשום אופן נישט געקענט

פּאַרשטיין: פּאַרוואָס איז עס אַזוי? פּאַרוואָס האָט ער געליטן און די אַנדערע האָבן געליטן?

אַז די רעגירונג האָט אָנגעהויבן פּאַרפֿאָלגן די פּרעמדע, איז אויך אָט דער מר. בלומענצווייג געפֿאַלן אונטער די רעדער. מען האָט אים געזרופֿן צום פּאָליציי־געריכט, און מען האָט באַשטימט אַז ער טאָר מער נישט באַנייען זיין האַנדלס־דערלויבניש. איידער ער האָט זיך נאָך אַרומגעזען ביי דער פּאַרהאַנדלונג, איז זיין „פּאַל" געווען דערליידיקט, און ער איז פּאַרלוירן אַרויס פון געריכט. עס האָט זיך געדוכט אַז דער קליניטשקער לעבנס־בנין, מיט אַזויפיל מאַטערניש אויסגעבויט, איז ווידער איינגעפּאַלן. האָבן מיר אָנגעהויבן צו טראַכטן צי ער זאָל אַפּעלירן קעגן דעם באַשלוס צו דער העכערער אינסטאַנץ. אָבער ביז וואָס וועט האָט בישאָף פֿילטשער געוואָלט טרעפֿן זיך מיט אים. איך האָב מיין אַלטן פּריינט אַרויפּגעפֿירט צום בישאָפּס קליינעם צימער אין דעם „קירך־הויז". ער האָט אויס־געהערט פון אַלטנס מויל די אים שוין געניג באַקאַנטע געשיכטע, האָט אים מיט אַ שמייכלענדיק געזיכט געטרייסט און צוגעזאָגט העלפן. צי זאָל ער נישט אָנגיין מיט זיין געשעפט אויף אַן אַנדער לעגאַלן יסוד? — האָט ער געפרעגט. — איך שטיי אין פּאַרבינדונג מיט ריכטער און מען האָט מיר דערקלערט אַז מען פּאַלט נישט אונטערן געזעץ פון די פּעדלער אויב מען נעמט אָן אויפטראָגן פון קונדן אַפּריער... צי איז נישט אַ פּלאַן אַזוי צו אַרבעטן אָנשטאָט צו אַפּעלירן צו די הויכע אינסטאַנצן?...

מר. בלומענצווייג האָט נישט אַלץ פֿאַרשטאָנען פון דעם וואָס דער בישאָף האָט געזאָגט, אָבער ער האָט געהאַט הנאה פון דעם ער־לעכן, ברודערלעכן שמועס, וואָס ער האָט דאָ געפֿונען. מסתמא שוין לאַנג אָפּגעוואוינט זיך דערפון אין זיין אַלטער היים. און גלייך־צייטיק האָב איך געזען ווי אויף זייער ביידנס געזיכטער האָט זיך געשפּרייט אייניע און די זעלביקע פּראַגע: פּאַרוואָס? מוזן מענטשן טראָגן די ליידן? בידע, דער פון דייטשלאַנד פּאַר־טריבענער ייד און דער אין זיכערקייט און כבוד לעבנדיקער בישאָף, האָבן נישט געקענט דערקלערן פּאַר זיך די גרויזאַמקייט פון זייער צייט. עפּעס אַ מאַשין הינטער זיי האָט געוועלטיקט איבער מענטשן און געטאָן טייוואָלשע אַרבעט. זיינען זיי ביידע, אַלטע, גרויע, זעק־ציק־יעריקע מענער, געזעסן ווי פּאַרלוירן, און איבערן צימער איז

געהאַנגען די שטומע פראַגע פאַרוואָס?

סוף יאָר 1940 איז די רעגירונג פון מער־בראָקסנער געפאַלן. די גרעסטע מערהייט פון שטאָט האָט געשטימט פאַר לייבאָר. דאָס פאַלק האָט יענע אָפּגעוואָרפן.

:: ::

פילטשער האָט מיך אינמאָל אינגעלאַדן צו זיך אַהיים. ער איז געווען צופרידן וואָס ער האָט געקענט אַריבערקומען נאָך מיר מיט זיין אויטאָ און באַווייזן מיר זיין הויז. איז ער דאָך געווען אַ מענטש, וואָס האָט זיך נישט באַגנוגנט מיט ריין־אָפּיציעלע, מעגן זיי זיין אפילו הומאַניטאַרע, באַציאונגען מיט מענטשן. ער האָט געוואָלט דערקענען דעם גאַנצן מענטשען און איבערגעבן זיך אויך אַלס גאַנצער מענטש.

עפּעס האָב איך שוין געהערט וועגן זיין פריוואָט־לעבן: עס איז נישט געווען גליקלעך. זיין פרוי איז געווען אַ קרבן פון אַ נערוון־קראַנקהייט, וואָס האָט זיך אויסגעדריקט אין אַ שטענדיקן רעדן און טענהן צו עמיצן. האָט ער אַרויסגעוויזן צו איר אַן אומענדלעכע געדולד, און שטיל געטראָגן די לאַסט פון איינזאַמען לעבן. זיינע קינדער זיינען געווען אין קאַנאַדע און די באַלעבאַטישקייט פון זיין הויז האָט געפירט זיינע אַ קרובה, ד״ר סלייטער, וואָס האָט זיך צוליב דעם באַזעצט אין סידנעי.

זיין הויז האָט טאָקע געטראָגן דעם כאַראַקטער פון אַ פאַרלאָזענער היים. עס האָט זיך נישט געשפירט דער גייסט פון אַ האַרמאָניש־לעבנדיקער משפּחה. אָבער דער בישאָף איז געווען, ווי שטענדיק, אויפגעלייגט, פריינטלעך, באַרעדעוודיק. ד״ר סלייטער, אַן עלטערע פרוי מיט ענערגישע געזיכטס־ציגן, האָט אַרויסגעוויזן אַן ענלעכע האַרציקייט. פאַרשטייט זיך, אַז די ערשטע טעמע איז געווען: די פּליטים. אַז עס איז געקומען די צייט פון טיי, האָט דעם טישל אַרײַנגעבראַכט אַן עכט־יידישע מיידל: עמאַ מ. פון דייטשלאַנד. זי איז געווען ווי עפּעס אַ סימבאָליש פּערזאָן וואָס האָט דאָ פאַרקערפּערט די גאַנצע ראָסע פון פּליטים. אַ שוואַרץ־חנעוודיקע, יונגע יידישע טאָכטער, מיט אַ קינדיש־נאַאיוון געזיכט און טיפּע פאַרטרויערטע אויגן, אפשר 18 יאָר אַלט אינגאַנצן. זי האָט געדינט אין דעם הויז זי האָט, פאַרשטייט זיך, געלעבט אין די בעסטע מענטשלעכע באַדינ־

גונגען — און זי האָט געטרויערט. זי האָט זיך שעמעוודיק דער־פרייט מיט מיר, און קוים אויפהויבנדיק די אויגן געגומען דערציילן וועגן איר ברודער א דאָקטאָר, וואָס לעבט איינזאַם אין לאָנדאָן. האָב איך איר פאַרגעשלאָגן אַז ער זאָל באַזוכן דאָרטן מיין פאַמיליע. זי האָט מיט דעם זעלביקן שעמעוודיקן טאָן געדאַנקט און איז אַוועק.

זיי ביידע, דער דאָקטאָר און דער בישאָף, האָבן איר נאָכ־געקוקט און דערנאָך געפרעגט: פאַרוואָס איז זי אַזוי טרויעריק שטעגדיק? צוליב איר ברודער, צוליב איר מוטער? צוליב איר עקאָנאָמישער לאָגע? — עס איז נישט שווער געווען צו דערקלערן פאַרוואָס אָט די ליבע טייערע טאָכטער פון יידישן פאָלק, די עמא, האָט נישט געקענט פרייען זיך מיטן לעבן. דער טרויער וואָס האָט אַרויסגע־שיינט פון אירע אויגן איז געווען נישט נאָר איר אייגענער, פערזע־לעכער; די שאָטנס פון פאָלקס־טרויער, כמעט אומבאַוואוסט פאַר איר, האָבן ארויסגעקוקט פון זיי. דער אומעט איז אַ טויזנט־יעריקער און ער וואַרפט זיך אזוי אין די אויגן אויף אַ יונגן מיידלשן פנים. צי קען עס ווען נישט איז פאַרשטיין די קריסטלעכע וועלט?

דער בישאָף איז געווען באַזונדערס צופרידן וואָס ער האָט צו טאָן מיט אַ רוסישן בירגער, האָט ער דאָך איבערגעזעצט אייניקע רוסישע דיכטונגען אין ענגליש. וועלכע? — מיט שטאָלץ דערמאָנט ער פושקינס באַרימטן „נביא" און אויך זיינס אַ ליבעס־ליד. גלייך אויפן אָרט הייבט ער אָן סקאַנדירן די לידער...אין רוסיש. דאָס איז באמת אַ וואונדער. פון וואַנען קען ער דאָס? — שמייכלענדיק דערציילט ער, אַז ער האָט זיך געלערנט רוסיש אין קאַנאַדע ביי אַ פאָר יונגע מענטשן, איינע פון זיי איז געווען די טאָכטער פון שע... טשע... טשעגלאָוויטאָוו... אַ רוסישן מיניסטער...

— וואָס איר רעדט! — קען איך נאָר אויסרופן — דווקא פון יענעם צאַריסטישן מיניסטער, מיט וועלכן איך בין געווען, אַזוי־צו־זאָגן פאַרבונדן?

און איך דערצייל זיי וואָס פאַר אַן אכזר און געטרייער צאַרישער דינער יענער איז געווען (ער האָט אַראַנזשירט דעם ביילים־פראָצעס). ווי ער איז שפעטער, אין אַנהייב 1918, געזעסן אין דער פעטראָפאָוו־לאָווער פעסטונג אונטער מיין אויפזיכט, ווי זיין פרוי — די אַריס־טאָקראַטקע פון פעטערבורג — פלעגט קומען בעטן אַרויסצולאָזן אים, ווי איך האָב זיך באַמיט אַנטקעגן צו קומען איר פאַרלאַנג, אָבער ווי

דער שיקזאל האָט נישט דערלאָזן דערצו. דערנאָך, אַז די לינקע ס.־ר.־ן זיינען אַוועק פון דער סאָוועט־רעגירונג, און אין יולי 1918 איז געווען אַן אַטענטאַט אויף לענינען, האָט מען שטשעגלאָוויטאָוון צווישן אַנדערע עורבים דערשאָסן. ווי משונהדיק עס איז צו דערהערן ווידער זיין נאָמען אין 22 יאָר אַרום, דווקא אין אויסטראַליע. איז, הייסט עס, זיין פאַמיליע נישט אונטערגעגאַנגען; זיינע טעכטער זוכן זיך אָפּ אין קאַנאַדע און גיבן גאָר שטונדן אין רוסיש דעם בישאָף...

אויך ער וואונדערט זיך נישט וויניק איבער די גלגולים פון לעבן, און דערציילט מיר אַ מעשה וועגן זיין אייגענעם לעבן.

— צי ווייסט איר, אַז מיין גאַנצע בילדונג אַלס גייסטלעכער פאַרדאַנק איך אַ יידן?

מיט אַ פערציק יאָר צוריק האָט ער זיך געלערנט אין אַ לאַנדאַנער שול צוזאַמען מיט אַ יידישן באָי. דער באָי איז געווען אַ געראָטענער און האָט ביים סוף פון שטודיום געוואונען אַ סקאָלאַרשיפּ. פילטשער איז געווען אַן אָרעם יינגל וועלכער האָט געחלומט וועגן אַ גייסטלעכער קאַריערע, האָט אָבער נישט געהאַט קיין מיטלען אויף צו שטודירן אין אוניווערסיטעט. די אייניציקע האָפענונג איז געווען אויף אַ סקאָלאַרשיפּ, אָבער דאָס האָט ער לייחער נישט באַקומען... אָט דעמאָלט האָט זיך צו אים פלוצים געוועגדט דער פאָטער פון דעם יידישן חבר — זעליגמאַן איז געווען זיין נאָמען — און האָט פאָרגעשלאָגן אָפצוגעבן דעם סקאָלאַרשיפּ דעם קריסט. זעליגמאַן איז געווען צופרידן מיטן כבוד, וואָס זיין זון האָט זיך דערוואָרבן, אָבער אין דעם געלט האָט ער זיך ניט געניטיקט. דאָס איז געווען די רייכע פאַמיליע פון די באַנקירן זעליגמאַן. אַ דאַנק דעם איז פילטשער אַריין אין דער הויכשול „טשאַרטער האוז" אין לאָנדאָן, דערנאָך אין אָקספאָרד, און האָט באַקומען זיין אויסבילדונג אין טעאָלאָגיע. שפּעטער איז ער געווען אַ פּראָפעסאָר אין טאָראָנטאָ און דערנאָך אַריבער־געקומען קיין סידנעי...

דאָ האָב איך שוין געקענט אַרויסקומען מיט אַ שטיק סענסאַציע.

— און ווייסט איר ווער עס איז געווען דער ערשטער פאָרזיצער פון אונדזער קימבערליי־קאָמיטעט אין לאָנדאָן? נישט קיין אַנדערער ווי סער טשאַרלז זעליגמאַן, מסתמא אַ ברודער צי אַ פּלימעניק פון יענעם אַלטן?

אַזוי אַרום איז פֿילטשער געווארן אַ צווייפֿאַכער מחותן צו אונדזער קימבערליי־פֿראַיעקט. נישט נאָר צוליב זיין אַלגעמיינער פֿריינטשאַפֿט צו אָט דער אידייע, נאָר אויך צוליב דעם וואָס אין איר איז פֿאַרוויקלט אַ נאָמען, וואָס שיינט אים אַרויס פון זיין אַמאָלי־קער יוגנט. אַ קינדישע צופֿרידנקייט איז געלעגן אויף זיין געזיכט ביים דערמאָנען יענע צייט. ווי ריכטיק האָט געהאַנדלט יענער ענגלישער ייד און ווי גוט עס האָט זיך אָפּגערופן זיין טאַט אין אַן אַנדער קאָנטינענט!

מיר פלעגן זיך טרעפן זינט דעמאָלט גאַנץ אָפט. ער האָט שטענדיק געהאַלטן אין קאָפֿ אונדזער ענין. ער האָט געוואָלט ווען דעם וואו נאָר ער האָט געקענט; אונטערגעשריבן אַלס איינער פון די ערשטע און מיט אַזאַ כוונה דעם אויפרוף פון די 55 חשובע בירגער אין סידנעי פֿאַר אַ יידישער קימבערליי. אָבער אַ חוץ דעם האָט ער פון זיך אָנגעשריבן אַ וואונדערבאַרן בריוו צום אינערן־מיניסטער, סענאַטאָר פּאָל, וויסנדיק אַז יענער איז נישט שטאַרק נוטה צום פֿראַיעקט. איך גלייב אַז אַמאָל וואָלט מען געדאַרפט פֿאָר־עפנטלעכן אַ פֿאָר אויסצוגן פון אָט אַזאַ בריוו. צי ער האָט געהאָלפן צי נישט, — ער איז פֿאָר זיך אַליין אַ שטיק איידלע מענטשלעכקייט.

ער האָט מיך באָקענט מיט זיינע וויסנשאַפֿטלעכע שריפטן. ער פלעגט נישט זעלטן אַריבערקומען צו מיר אַהיים, און אויף דער קלייניער וועראַנדע האָבן מיר געשמועסט וועגן הויכע ענינים. זיין שאָפֿער פלעגט אונטן ביים איינגאַנג וואַרטן, און ער פלעגט זיך נישט איילן. ער האָט געקענט העברעאיש, און אַלע זיינע שריפטן זיינען געווען אַ באַווייז פון זיין טיפן אינטערעס צו דער יידישער אמונה, יעדנפֿאַלס צו אירע גרויסע וואַרטזאָגער און נביאים. מיר איז געפֿעלן געוואָרן זיין בוך וועגן די דריי נביאים: הושע, יואל, עמוס. דאָס איז פֿאַרשטייט זיך אַ קריסטלעך בוך, געשריבן פון אַ גלויביקן קריסט צו זיינע אייגענע צוהערער. אָבער דאָס בוך איז פול מיט אַזאַ יראת הכבוד פֿאַר די „אַלטע העברעאישע מענער פון גאָט", מיט אַזאַ טיפער ליבע צו יעדן וואָרט זייערן, אַז מען קען נישט דער־וואַרטן מער פון אַ קריסטלעכן געמיט. עס איז אַ קאָמענטאַר צו די דריי יידישע נביאים, און דער אויטאָר סטאַרעט זיך, ראשית כל ארויסצוגעבן דעם געגויען טעקסט פון זייער נבואה אין דער אַמ־מערסטן קלאָרער און קינסטלערישער פֿאָרם. אַליין אַ שרייבער פון

קינסטלעריש־ער קראָפט, זוכט ער אַרויס פון אַלע ענגלישע און אַמעריקאַנישע ביבל־איבערזעצונגען די קלאָרסטע און די שענסטע. ער ברענגט אַרויס יעדעס מאָל אַ טייל פון אַ קאָפּיטל אין דער פֿאָרם פון סטאַנצן (פערזן), און גיט צו זיי אַ קאָמענטאַר. נישט נאָר וויל ער דערביי באַשרייבן די סביבה, די געדאַנקען־וועלט, די אַטמאָספֿער פון יענע פֿאַרפֿלאָסענע דורות וועו די נביאים האָבן געוועדט צום פֿאָלק, כדי דער מאָדערנער מענטש זאָל זיי בעסער פֿאַרשטיין. ער האָט נאָך אַ כוונה דערביי; ער באַטאָנט ביי יעדער געלעגנהייט די ענלעכקייט פון די האַרבע פֿראָבלעמען אין יענע צייטן און אין די אונדזערע. ער וויל אַז די שטים פון די יידישע נביאים זאָל דערהערט ווערן פון זיין אייגענעם פֿאָלק און לאַנד; מיט זייערע רייד מוסרט ער ענגלאַנד און די בריטישע אימפּעריע. „אין די מענער — דערקלערט ער — קענען מיר זען דעם וואונדער פון יענער געטלעכער אינספּיראַציע, וועלכע האָט געמאַכט די נביאים פון ישראל באַדייטונגספול פאַר אַלע צייטן".

איך האָב מיט באַזונדערן אינטערעס געלייענט דעם טייל בוך וועגן דעם נביא עמוס. דער אויטאָר איז פול מיט התפּעלות פאַר דעם פשוטן פֿאָלקס־מענטש, פאַר דעם פּאַסטוך, וועלכער שטעלט זיך אַזוי שטאַרק אַוועק קעגן דער גאַנצער פֿראַכט און גאַווה פון די הערשנדיקע אין ישראל. שוין אין דעם ערשטן קאָפּיטל אַנטפּלעקט דער נביא אַז גאָט איז פאַר אים „גאָט פון דער גאַנצער וועלט; נישט נאָר ישראל אַליין, אָבער יעטוועדעס פֿאָלק געהערט צו אים". דערפאַר דערהויבט ער זיין שטראָפּנדיקע שטים קעגן די פעלקער פון דמשק און עזה, פון אדום און בני עמון און מואב. וואָס איז די גרעסטע זינד פון די דאָזיקע פעלקער? — גרויזאַמקייט! „גאָט האָט געהאַסט אכזריות, דעם מענטשנס אוממענטשלעכקייט צום מענטש, וואו נאָר ער האָט עס געפונען. און די פעלקער אַרום ישראל זיינען געווען מאוימדיק גרויזאַם. בעת זייערע מלחמות פלעגן זיי שטענדיק אַנווענדן די שרעקן פון „טעראָר" לגבי מענער, פרויען און קינדער וואָס פלעגן אַרײַנפֿאַלן אין זייערע נעגל. זיי האָבן דערפאַר כשר פאַרדינט דעם געטלעכן פסק־דין".

אָבער דאָס פֿאָלק ישראל האָט עמוס מיט דער טיפסטער אַנטריסטונג באַשולדיקט אין אַ באַזונדערן שוועֿרן חטא. די שכנותדיקע פעלקער זיינען פאַרדאַמט געוואָרן פאַר זייער טעראָר לגבי די דרויסן־

דיקע שונאים אין מלחמה־צייט. ישראל איז געווארן באשולדיקט פאר דעם אינערלעכן „טעראר", וועלכן ער האט צוגעלאזן לגבי די אייגענע ארעמע לייט אין צייטן פון שלום. „און דער גוואלטיקער חדוש פון נביא באשטייט אין דעם אז די גרויזאמקייט פון שלום איז מער צו פארדאמען ווי די אכזריות פון קריג; אז צו בארויבן דעם ארעמאן און די אלמנה אין די רואיקע טעג פון שלום איז א מער שענדלעכער פארברעכן ווי צו פיינט דעם פיינט אין דער ראשיקער, הייסער ליידנשאפט פון מלחמה. און מיט אונדזער נביא וואלט דאך אינגאנצן מסכים געווען א וויקטאר הוגא, א דיקענס, א טעניסאן".

וואס דעם בישאף איז אמערסטן ליב ביי דעם נביא איז עמוס'עס אומאויפהערלעכע קריטיק פון די אנגענומענע (עם־הארצישע) רעליגיעזע אידעען פון יענער צייט. אין דער שארפקייט, אין העם כמעט סארקאסטישן טאן מיט וועלכן אונדזער אויטאר רעדט וועגן דעם קען מען דערקענען זיין איגענעם קאמף מיט די אויטאריטעטן פון היינט.

„דאס פאלק האט געגלויבט, אז דווקא דערפאר וואס זיי זיינען געווען גאטס פאלק, האט זיי געקומט שטראפלאזיקייט בנוגע זינד. אזוי ווי אין א פארקויפלעכן געריכט קען זיך א קעניגלעכער פאוואריט דערלויבן צו טאן שטראפלאז אזעלכע מעשים, וואס מען וואלט קיינמאל נישט דערלויבט א פשוטן מענטשן, פונקט אזוי איז ישראל געווען איבערצייגט, אז גאט וועט בליקן מיט א פריינטלעכן אויג אויף די שלעכטע מעשים פון זיין אויסגעוויילט פאלק. אט קעגן אזא פארדערבלעכער אידעע האט עמוס ארויסגעדונערט די מאיעסטעטישע ווערטער: 'איך אליין פון צווישן אלע פאמיליעס פון דער ערד האב איך אנדערקענט, און טאקע דערפאר וועל איך באשטראפן אייך פאר אלע אייערע זינד'. פריווילעגיעס באטייטן נישט אויסנאם, נאר פאראנטוואָרטונג. שטרענגקייט פון דין הייבט זיך אן, ראשית כל, אין דער משפחה פון גאט. דאס איז געווען די גוואלטיקע ארויספאדערונג פון עמוסן קעגן דעם פאלקס לייכטע, לייכטזיניקע אמונה".

אויב דאס יידישע פאלק וויל זיך האלטן פאר א יחסן ביי גאט מוז עס פארדינען דעם כבוד נישט דורך פייערלעכע צערעמאניעס אין בית המקדש, נישט דורך גרויסארטיקע קרבנות און געזאנג פון

תשבחות, נאָר דורך מעשים טובים. „זוכט גאָט, אָבער נישט די הייליקע פֿלעצער, ווייל ער קען אַראָפּשיקן דעם געטלעכן פֿייער אויף די טעמפּלען, און עס וועט אפֿילו קיינער נישט זיין אויף צו לעשן עס. און פֿאַרוואָס האָט דער נביא אַזוי שאַרף פֿאַראורטיילט די עבודה אין די טעמפּלען? אָט טאָקע דערפֿאַר וויל זיי זיינען פול געווען מיט מענטשן, וואָס האָבן פֿאַרקריפּלט גערעכטיקייט און באַנוצט זיך מיט גרויזאַמקייט. דער ערשטער פֿאַרלאַנג פון גאָט איז גוטסקייט, נישט עבודה. זוכט גאָט דורך זוכעניש פון גוטסקייט, — אַזוי קלינגט צו אונדז די שטים פון דעם נביא".

פֿילטשער גייט דאָן אַריבער צו איינעם פון די מאַכטפּולסטע קאַפּיטלעך פון זיין בוך. ער אַליין איז דערשיטערט פון דעם אוניווערסאַלן פֿאַרנעם פון עמוסעס נביאות, און ער האָט אין זינען זיך אייגענעם פֿאָלק און וועלט־מלוכה. „אַיידער דער נביא גייט פֿראָקלאַמירן דעם אונטערגאַנג פון שומרון (ישראלס הויפּטשטאָט) רופט ער אַרויס עדות פון אירע פֿאַרברעכנס. עס איז אומגעווויינלעך באַלערנדיק צו זען וועמען ער האָט געפֿרופן. ער רופט די געצנדינערישע מלוכות: אשור פון צפון־מזרח און מצרים פון דרום־מערב. געצנדינער זאָלן משפּטן דאָס פֿאָלק פון גאָט. דאָס איז ענלעך צו דעם ווי וועט די גאָלע ראָסע און די ברוינע און די שוואַרצע וואָלטן גערופן געווארן צו משפּטן דאָס קריסטנטום פון ווייסן מערב. צי קענען זיי טאָן עס? זיינען זיי פעאיק אַרויסצוטרעטן אַן אורטייל? געוויס קענען זיי עס, ווייל דאָס געמיינזאַמע געוויסן פון מענטשלעכן מין קען שטענדיק באַאורטיילן אַ פֿאַלשע אמונה. מצרים און אשור זיינען געווען פעאיק צו פֿאַרשטיין אַז די אָפּענע זינד פון ישראל פֿאַרדינען גאָטס פסק".

און דאָ גייט דער שרייבער אַריבער אויף די לעבנס־וועגן פון דער היינטיקער עפּאָכע:

„פונקט אַזוי טייטלען היינט צוטאָג אינדיע און כינע מיט אַבסאָלוטן רעכט אויף אַ סך מעשים און פֿאָליטישע טאָטן פון דער אַזוי־גערופענער מערבדיקער קריסטנהייט. אַזוי לאַנג ווי די קירך האָלט די דאָגמע העכער פֿאַר דער פּראַקטיק, אַרטאָדאָקסיע העכער פֿאַר מעשה, דעם קולט און די פּריווילעגיעס העכער פֿאַר ליבע, — אַזוי לאַנג וועט די וועלט האָבן דאָס פולע רעכט צו טייטלען אויף איר מיט די פינגער פון קריטיק. אַזוי לאַנג ווי אונדזער אינדוסטריע־סיסטעם, אונדזער באַהאַנד־

לונג פון פרויען, אונדזערע געפענגעניסן רופן מיט קולות נאָך אַ רעפאָרם, און די קירך פאַרנעמט זיך הויפטזעכלעך מיט טעאָלאָגישע דיספוטן, — וועלן מענטשן מיט רעכט אָפּזאָגן זיך פון דער פירונג פון אַ קירך, וואָס איז אַבסאָלוט נישט פאַרבונדן מיט די טראַגישע פאַקטן פון לעבן".

דער בישאָף וואָס האָט אַרומגעוואַנדערט אין זיין גייסטיקער מיסיע איבער דער בריטיש־ער אימפעריע האָט געהאַט עפּעס וויכטיקעס צו זאָגן איר. דער אָרעמער יידישער נביא פון אָמאָל האָט אים אַריינגעלייגט די ווערטער אין מויל. „דעם נביאס רייד זאָלן אַרייננעמען טיף אין האַרצן די אַלע, וואָס גלויבן, אַז די בריטישע אימפעריע באַזיצט באַזונדערע פּריווילעגיעס צוליב דער באַזונדערער גונסט פון הימל. גאָט באַגינסטיקט אָבער נישט אַ נאַציע, נאָר אַ כאַראַקטער; נישט ענגלאַנד, נאָר גוטסקייט... פאַר דעם ריכטער־שטול פון גאָט איז נישטאָ קיין חילוקים צווישן מענטשן. שוואַרץ און געל, ברוין און ווייס שטייען אויף דעם זעלביקן שטאָפּל, מיט דעם אונטערשייד נאָר וואָס דער ווייסער איז אין אין פונקט הינטערשטעליק: וויייל פון דעם וועמען עס איז אַ סך געגעבן געוואָרן וועלט אַממערסטן פאַרלאַנגט".

מען קען בעסער פאַרשטיין פילטשערס פערזענלעכקייט ווען מען שפירט ווי טיף ער איז דורכגעדרונגען מיט דעם אַמאָליקן יידישן גייסט און ווי ער זוכט אים אָנצוווענדן צו דער היינטיקער וועלט, — אויפן דרך פון קריסטלעכן גלויבן. ער האָט די אויבנדערמאָנטע ווערטער געשריבן אין יאָר 1929, און איצט, אין 1942 זיינען זיי אַזוי פול מיט לעבן. איך שרייב עס אין פעברואָר 1942, אַ טאָג נאָך דעם פאַלן פון סינגאַפור, בעת די געפאָר פאַר דער בריטישער אימפעריע האָט זיך אַוועקגעשטעלט אַזוי בולט. די געפאָר וועט מיט דער צייט פאַרשווינדן ווי רויך, און די אימפעריע וועט אַרויפשטייגן פון די קאָכעדיקע כוואָליעס פון קריג אין אַ העכערער און ריינערער פאָרם. וועט עס אָמאָל געשען, וועט עס קומען אויך אַ דאַנק אַזעלכע ערלעכע מוסר־רייד ווי די פון דעם בישאָף פילטשער.

דעם זעלביקן דרך ארץ צו יידישקייט האָב איך פאַרנומען ביי אים אין זיינע אַנדערע ביכער. אין אַ קליינער אָפּהאַנדלונג וועגן תפלה־טאָן דערמאָנט ער גלייך אין אָנהייב: „די יידן זיינען געווען

פּאַר דער וועלט די גרויסע לערער פון עכטן דאַוונען. די געצנדי־
נערישע תּפילה זוכט מערסטנס מאַטעריעלע טובות און סטאַרעט
זיך — דורך קרבנות און כשוף — צו בויגן דעם ווילן פון גאָט
לויטן ווילן פון דעם בעטער... דער מענטש וואָס וויל לערנען
תּפילה צו טאָן זאָל זיך וועגדן נישט צו אַטען אַדער רוים, נאָר צו
די בערג פון ציון. דערפון איז פאַרשטענדלעך אַז אַ סך פון דעם
געבעט „פאַטער אונדזער" קען געפינען פאַראַלעלן אין די רבנישע
מקורות, באַזונדערס אין קדיש און אין דער שמונה עשרה". דעם
זעלביקן גייסט פון טאָלעראַנץ און קענטעניש האָט ער אַרויסגעוויזן
אין אַ טעמע, וועלכע באַרירט די סאַמע גרענעצן פון דער קריסטלעכער
און יידישער אמונה.

ער האָט פאַרעפנטלעכט אַ פאַרשונג וועגן די באַגריפן פון
„צוקונפטיקן לעבן אין יידישן און קריסטלעכן דענקען". ער האָט
סיסטעמאַטיש אונטערזוכט דעם אינהאַלט און באַטייט פון אַזעלכע
באַגריפן ווי משיח, מלכות שמים, עולם הזה און עולם הבא. ער
האָט נאָכגעפאָלגט — לויט יידישע און עוואַנגעלישע קוועלן —
ווי די דאָזיקע באַגריפן האָבן זיך טראַנספאָרמירט פון ריין־ערדישע
צו גייסטיקע און מעטאַפיזישע. אָבער דער הויפּט־מקור פון זיינע
געדאַנקען און אויספירן איז געווען דער יידישער קוואַל, באַזונדערס
די תּלמודישע ליטעראַטור. „לויט די אַנדייטן פון תנ"ך האָבן די
רביס אויפגעבויט זייער לערע וועגן אַ מענטשלעכן משיח, אַ יורש
פון דודן, וואָס וועט הערשן איבער אַן ערדישן קעניגרייך". דאָס
זעלביקע קען געזאָגט ווערן וועגן גאָטס קעניגרייך אַדער מלכות
שמים. „עס זאָל זיין פשוט אַן ערדישע מלכות מיט ירושלים אַלס
הויפּטשטאָט". שפּעטער זיינען אָט די באַגריפן פאַרטיפט און קאַמ־
פליצירט געוואָרן. „צומאָל איז מלכות אַן ערדישער באַגריף, צומאָל
— אַ הימלישער, אָפטמאָלס אַ מישונג פון ביידע. עס קען אויפגעפאַסט
ווערן מאַטעריאַליסטיש אַדער גייסטיק, אַלס אַ צייטלעכער אַדער איי־
ביקייטס־באַגריף". פונקט אַזוי קאַמפליצירט זיינען געווען די אַנדערע
דריי באַגריפן פון דער רבינישטישער ליטעראַטור: עולם הזה, ימי
המשיח און עולם הבא. די גאַנצע גייסטיקע אַנטוויקלונג פון די
יידישע דענקער אין משך פון דורות האָט זיך אָפּגעשפּיגלט אין דער
דורכאַרבעטונג און פאַרטיפונג פון אָט די פאַרשטעלונגען, טראַכ־
טענישן, וויזיעס און שטרעבונגען.

און וועגדניק זיך צו זיינע צוהערער (דאָס בוך באַשטייט פון זעקס לעקציעס) פאַדערט זיי פילטשער אויף נישט צו וואונדערן זיך איבער דער אויסערגעווייניעכער פאַרשידנקייט פון אָט די אַלע באַגריפן ביי יידן. „אָט דער צונויפמיש פון אידעען איז באַזירט אויף אַ מעכטיקן יסוד פון גלויבן, — פון גלויבן אין דעם אַז גאָט שטעלט אַוועק אַ הויכע מאַראַלישע אויפגאַבע פאַר דער וועלט. די אַלע פאַרשיידענע אידעען וועגן מלכות שמים און עולם הבא זיינען געבויט אויף דער איבערצייגונג, אַז די געשיכטע באַוועגט זיך אונטער דער פירונג און שכל פון גאָט. אויב מיר גלויבן, אַז גאָט פירט די געשיכטע מיט חכמה און חסד פאַראויס צו איר העכסטן ציל, דעמאָלט מוזן מיר האַלטן אַז דאָס מלכות שמים וועט זיך ווען נישט איז אַנטפלעקן אין טריאומף פאַר דער מענטשהייט". און אונזער אויטאָר ברענגט מיט באַגייסטערונג דאָס שיינע ליד פון דעם דייטשישן דיכטער גאָטפריד קעלער אין וועלכן עס איז אַזוי וואונדערבאַר אויסגעדריקט אָט דער גלויבן אין דעם קומען פון מלכות שמים אויף אונדזער פלאַנעט.* „פרילינג גלויבן" הייסט דאָס ליד און די לעצטע סטראָפע זיינע לויטעט:

„וואר יעדע האָפנונג האָט פאַרלוירן
און זאָגט זיך אַפּ אין בייז פון איר,
הלוואי וואָלט ער נישט זיין געבוירן,
ער שטייט דאָך שוין אין קברס טיר."

אָט אַזוי זעט פילטשער יידישקייט פון אינעוויניק, פון אירע אייגענע טיפסטע און אינטימסטע קוואַלן אַרויס. די אמונה צו וועלכער ער געהערט באַגרינדעט ער די גאַנצע צייט אויף דעם יסוד פון דער יידישער געדאַנקען־וועלט. „אונדזער פאַרשונג — זאָגט ער — האָט אונדז געוויזן קלאָר אַז אַלע עסכאַטאָלאָגישע באַגריפן פון נייעם טעסטאַמענט זיינען געגומען געוואָרן דירעקט פון די יידישע מקורות. סוף כל סוף האָבן מיר עס געדאַרפט דערוואַרטן וויל אונדזער גאָט און זיינע תלמידים זיינען געווען יידן, אויפגעבראַכט אויף דעם טראַדיציאָנעלן וויסן פון זייער פאָלק".

נישט איין מאָל זיינען מיר געזעסן — ביי מיר אַדער אין אַ שטילן רעסטאָראַן — און באַרירט די זעלביקע ענינים. מיך האָט

---

* דאָס ליד איז איבערזעצט פון פילטשער אין ענגליש.

יעדעס מאָל געוואונדערט זיין ענינוות: ער האָט נישט צופיל געהאַלטן פון זיינע ווערק. עס איז געקומען צו רייד אַ באַגריף וועלכן איך האָב נישט געפונען באַהאַנדלט אין זיין בוך: באחרית הימים.

— ווי פאַרשטייט איר עס? — האָט ער געפרעגט.

— אויף וויפל איך פאַרשטיי, קענען זיין צוויי אויסטייטשונגען פון דער באחרית הימים־וויזיע: אַ פשוט ערדישע און אַ מעטאַפיזישע. מען קען פאַרלייגן די פאַרווירקלעכונג פון דער וויזיע אויף אומענדלעך ווייטע צייטן („סוף פון דער צייט"), מען קען עס אַנרופן „משיחס צייטן" און פטור ווערן פון אַ פראַקטישער באַציאונג צו דער זאַך. מען קען עס אָבער נעמען ווי אַ לעבנס־פראַגראַם פון אונדזער צייט, ווי אַן אויפפאַדערונג צו אונדזערע אייגענע פליכטן. איך האַלט פון דער צווייטער שיטה...

— איז דאָס די אַלגעמיינע מיינונג ביי יידן?

— שוועך צו זאָגן... איך וויס נאָר אַז די באַגריפן ענדערן זיך אין זייער אינהאַלט. „משיח" האָט געקענט באַטייטן פאָר די יידן אין ערשטן און צווייטן גלות אַ האָפענונג אויף דעם באַלדיקן ווידער־אויפבוי פון דער יידישער מלוכה אין ארץ ישראל. שפעטער, אַז דער גרויסער גלות האָט זיך אַנגעהויבן, איז משיח געווארן די האָפענונג אויף דער אַנטגילטיקער דערלייזונג פון יידישן פאַלק ווען נישט איז אין דער געשיכטע, — אָבער אויף דער וועלט. נאָך שפעטער, אַז דער חושך פון גלות האָט אַרומגענומען דאָס פאַלק מיט זיינע אייזערנע קלאַמערן, איז די משיח־האָפענונג פאַרגייסטיקט, פאַרהימלט געווארן. ווער ווייסט צי מען וועט עס ווען נישט איז דערלעבן אויף אָט דער זינדיקער ערד? . . . דערפון איז מסתמא געבוירן געווארן אויך אַזאַ באַגריף ווי „ירושלים דמעלה". דאָס יידישע האַרץ האָט אפילו די הייליקע שטאָט באַטראַכט שוין ווי אַן אַבסטראַקטן באַגריף, ווי אַ הימלדיקע ירושלים, נישט ווי אַ פשוטע, ערדישע „ירושלים דמטה". אָבער נישט אַלע זיינען גרייט אזוי צו פילן און טראַכטן. די אַלע בענקשאַפטס־און האָפענונגס־באַגריפן זאָלן טאָקע ווידער ווערן רעאַליזירט אין לעבן. אויך „באחרית הימים" אַזוי. וואָס ישעיהו האָט פאַראויסגעזאָגט דעמאָלט, מעג ווערן אַ פראַגראַם פון אלה הימים, אויב זיי ווערן נישט פאַרווירקלעכט באלה הימים. צעשמעלצן די שוועדן אויף אַקער־

אייזנס! — איז אַ פאַדערונג פון אונדזערע טעג. „אַ פאַלק זאָל נישט אויפהויבן קיין שוואַרד קעגן דעם אַנדערן פאַלק„ (לא ישא גוי אל גוי חרב) — אויך אַ היינטיקע פאַדערונג און מעגלעכקייט. אַפילו דאָס גוואַלטיקע הייליקע וואָרט וועגן „לא ילמדו עוד מלחמה„ (מען וועט זיך מער נישט לערנען דעם אַנטווערק פון מלחמה) איז נאָענט צו אונדזערע מעגלעכקייטן...

פילטשער האָט דערצו גריילעך צוגעשטימט. ער איז איצט בכלל געווען מער אינטערעסירט אין פראַקטישער מאַראַל ווי אין טעאָלאָגישע אָדער פילאָזאָפישע שמועסן. ער האָט יעדעס מאָל געהאָט אויפן קאָפּ אַ נאָמען פון אַ פּליט, וועלכן מען האָט געדאַרפט באַלד, אָט באַלד געבן הילף. האָט ער דאָך אַליין געשריבן אין זיין בוך וועגן תפילה: „יעטוועדער געשריי פון מענטשלעכער נויט רייסט זיך אַריין אין אונדזערע אויערן, יעטוועדער אָנבליק פון מענטשלעכע ליידן פאַדערט אונדזער אָקטיווע הילף". געשריבן און געמיינט אָזוי. וועלן מיר טעלעפאָנירן, פלעג איך זיך קוים אָפהאַלטן פון צו זאָגן: גוט מאָרגן, רבי פילטשער! — און וואָלט עס געווען אָזוי קרום? אָט האָט דער פאַרשטאָרבענער רבי פרידמאַן, פון פּערט, געגאָסן פון אָזאַ אַכטונג און ליבע מצד די קריסטן אַז מען פלעגט אים אין אַ וויץ רופן: דער רבי פון פּערט („ראַבאַי אָוו פּערטה"), הייסט עס אַ רב פאַר אַלעמען אין שטאָט. אָט רופט מען אין ענגלאַנד דעם גרויסן מענטשן- און יידן-פריינט וועדזשוואוד „פאַרלאַמענט-מיטגליד פאַר יידן".

זיין פּשטות איז געווען זייער נאַטירלעך. האָט ער געוואוסט, אַז איך נייטיק זיך אין אַ בוך וואָס ער קאָן פאַרשאַפן, האָט ער עס קיינמאָל נישט פאַרגעסן. אָבער איינמאָל האָט ער אפילו מיך פאַר- וואונדערט. אין דעם פרימאַרגן פון קריסטמעס, האָט ער פלוצים אָנגע- קלאַפּט אין מיין טיר. ער איז געשטאַנען אין דער פייערלעכער קליידונג פון אַ בישאָף וויל ער איז געפאָרן צום גאָטעסדינסט אין דער קאַטעדראַלע. ער איז געווען אַ ביסל פאַרסאָפּעט פון דעם אַרויפשטייג צו מיר אויף דריי טרעפּן, אָבער ער האָט געשיינט. אין האָנט האָט ער געהאַלטן אַ בוך, וואָס ער האָט מיר צוגעזאָגט. אַ בוך וועגן די אויפטוען פון דעם ענגלישן רעליגיעזן רעפאָרמאַטאָר וועסלי אין 18טן יאָרהונדערט. ער האָט זיך געאיילט; דאָס אויטאָ האָט אונטן געוואַרט אויף אים. אין אָזאַ טאָג אויפן וועג צו דער

קירך, וואו ער האָט געזאָלט פֿריידיקן צו די מאַסן, האָט ער געהאַלטן וואָרט צו אַ יחיד.

נאָך אַ שמועס מיט אים, און דאָס קאַפּיטל וועט זיין צו ענד. עס איז שוין געווען דער ביטערער אָנהייב פון יאָר 1942 בעת יאַפּאַן האָט זיך אָפּן באַהעפט אין קריג מיט היטלערן, און אַ דירעקטע געפֿאָר האָט זיך אַראָפּגעלאָזן איבער די ברעגעס פון אויסטראַליע גופא. אָן זייער וויסן אוןווילן האָבן זיך שוועריע שאָטנס געלייגט אויף די געזיכטער פון די ביז איצט כמעט זאָרגלאָזע אויסטראַליער. אין איינעם פון אַזעלכע פֿאַרכמורעטע טעג האָבן מיר זיך געטראָפֿן מיטן בישאָף ביים אַריינגאַנג צו אַ רעסטאָראַן. מיר זײַנען אַריין אינעווייניק און אַרומגעבלאָנדזשעט צווישן די טישלעך: נישט געווען קיין פרייער פּלאַץ. אין אין וויגקל נאָר איז געווען אַ ביסל פריי, מער נישט צוויי אויסגעפּוצטע יונגע פֿרויען זײַנען געזעסן ביים אַנדערן ראַנד פון טיש. מיט מי האָבן מיר זיך אַריינגערוקט אַהין און צוגעזעצט זיך. די ביידע דאָמען האָבן אָפּגעשטעלט אויף אַ ווייל זייער קלינגענדיקן שמועס, אָפּגערוקט די הענט מיט די ברענענדיקע ציגאַרעטן צווישן די פינגער, און אַריינגעקוקט אין אונדז. ווייזט אויס, דעם בישאָפּס קראָגן אַרום האַלדז און מיין יידישע באָרד האָבן אַרויסגערופן זייער פֿליכטיקן אינטערעס.

אָבער נאָר אויף אַ קורצע ווייל. זיי האָבן תיכף אויפגענומען דעם פּאָדעם פון זייער שמועס, געזופט צוביסלעך דעם אייז־קרעם, געפּינקלט מיט זייערע רויט־באָפֿארבטע נעגל און שטראָלנדיקע אויגן און געלאָזן פון זיך וואָלקנס רויך. אָלץ איז געווען אין דעם בעסטן זינען אָנשטענדיק, און דאָך האָבן מיר ביידע געפילט זיך עפּעס אומ־היימלעך נעבן זיי. אומבאַוואוסט האָבן מיר זיך איבערגעקוקט מיט אַ שפּאָטישן בליק און מיר האָבן זיך פאַרשטאַנען. „פאַרוואָס — האָט ער געפרעגט שפּעטער וועג זיי זײַנען אַוועק — איז אונדז דער אָנבליק געווען אומאָנגענעם? וואָס האָט אונדז געשטערט אין זיי? אַזאָ לייכטזין פּנים אל פּנים מיט דער גרויזאַמער צייט?

איך האָב זיך צוגעקוקט צו אים. נישט געקוקט אויף דער צייט איז ער פאַרבליבן דער זעלביקער מיט זיין שטענדיקער וועדיקער רו, מיט זיין מילדן, שמייכלענדיקן בליק. דאָס רונדע לבנה־פּנים, דער גלאַטער שאָרבן מיט די גרויע לאָקנס אויף די שלייפן וויַ שטענ־דיק. אין די בלויע אויגן זעט מען אפילו צומאָל אויך שאָטנס פון

אומעט. עס איז נישט קיין וואונדער: ער האָט נישט וויניק איבער־געלעבט אין דער היים, און ער ליידט אַלס קריסט פון דער וועלט־רשעות אַרום אים. דאָך בלייבט ער רואיק, געלאַסן, אַן יענער ברויזנדיקער אויפרעגונג וואָס פאַרשטערט די שטריכן פון פּנים און פון דעם מענטשלעכן געמיט. ווי ברענגען דאָס מענטשן צו שטאַנד?

איך דערמאָן זיך אַן אַ גרויסן יידישן מענטשן, וועלכן איך האָב געהאַט די זכיה צו באַאַבאַכטן איניקע יאָרן פון דער נאַענט. פראָפעסאָר ש. דובנאָוו, דער מאַדערנער היסטאָריקער פון יידישן פאָלק, האָט אין די יאָרן 1923־1933 געלעבט אין בערלין, און מיר זיינען געווען שכנים. ער האָט דעמאָלט צוגעגרייט צום דרוק די דייטשישע איבערזעצונג פון זיין „וועלט־געשיכטע פון יידישן פאָלק" און מיין ברודער — אהרן שטיין־בערג — האָט אין משך פון יאָרן איבערגעזעצט די דאָזיקע צען בענד. פלעגן מיר זיך אַלע צונויפטרעפן נישט נאָר בייַ געזעלשאַפטלעכע אָדער וויסנשאַפטלעכע געלעגנהייטן, נאָר מיר פלעגן זיך אָפט זען אין אונדזער פריוואַטן און פאַמיליען־לעבן.

די לעבנס־אַרדענונג פון דעם דעמאָלט כמעט 70־יאָריקן מאַן האָט אַרויסגערופן די אַלגעמיינע באַוואונדערונג. ער האָט געפירט אַ געניויגן חשבון פון זיין אַרבעטס־טאָג; די שעהן פון אַרבעט, פון אָפּרו, פון שפּאַציר־ן, פון אויפנעמען געסט זיינען געווען געוויי אָפּגעמאָסטן און אָפּגעהיט. נאָך אַן אָנגעשטרענגטן פרימאָרגן פון גייסטיקער אַרבעט פלעגט ער אַרויסגיין אַ האַלבע שעה פאַר מיטאָג־עסן צום שפּאַציר. עס האָט געמעגט זיין וואָס פאַר אַ וועטער, דובנאָוו פלעגט זיין אויפן גאַס. די איינוואוינער פון די שטילע גאַסן אין אַ בערלינער פאַראָרט האָבן געקענט אָנשטעלן זייערע זייגערס לויט זיין פינקטלעכקייט. אַ דאַנק דעם האָט ער געקענט נישט נאָר אומאויפהערלעך שרייבן, איבערשרייבן, קאָרעגירן טויזנטער זייטן פון זיין מאַנוסקריפט, נאָר ער האָט אויך פערזענלעך, מיט דער האַנט, געענטפערט אויף צענדליקער בריוו, וואָס פלעגן שטראָמען צו אים פון אַלע עקן יידישער וועלט. פלעגט ער אויפנעמען אומצאָליקע גאָסט, וואָס פלעגן זוכן זיין עצה און פרייַנטשאַפט, און אויך לייענען אַן אַ שיעור צייטונגען און זשורנאַלן אין אַ רייַ שפּראַכן.

פלעגן מיר — זיינע פריינט — זיך אפטמאל פרעגן: ווי קען ער, דער מיט יאָרן און צער באַלאַדענער מענטש, דער היסטאָריקער וואָס האָט אַריינגעזאַפט אין זיך די יידישע גע־שיכטע, אויסזען תמיד אַזוי פריש און לעבנס־פריידיק? ווי אַזוי קען ער אָפהיטן דעם איינגעשטעלטן סדר פון זיין לעבן ווען די אויפרעגונג פון דער עפאָכע און די ווייַ־געשרייַען פון דער גאַרער יידישער וועלט האָבן אָפגעהילכט אַרום אים? האָבן דאָך די אומצאָליקע בריוו, אויפרופן, דאָקומענטן, די אומצאָליקע באַזוכער וואָס פלעגן צושטעלן איוב־נאַכריכטן געמוזט אָנווארפן אויף זייַן האַרץ און זיין פנים אַ שטענדיקן אומרו, אַ שטורעם פון ליידנשאַפטן. און מיר האָבן געפרואווט געבן דערצו אַזאַ מין ענטפער. ער קען דאָס אַלץ לייכטער איבערטראָגן ווי מיר, די פשוטע יידן, טאָקע דערפאַר ווייל ער איז אַ היסטאָריקער. די רשעות און צרות פון היינט פאַרגלייכט ער שטענדיק, אומ־באַוואוסט מיט די טרויעריקע געשעענישן פון יידישן לעבן אין לויף פון טויזנטער יאָרן. ער האָט, אַזוי צו זאָגן, געזען און געהערט שוין אַזויפיל אַז קיין זאַך קען אים מער ניט פאַרחדושן. ער האָט נישט מורא פאַרן אומקום פון זיין פאָלק וויל ער האָט עס שוין געזען אזויפיל מאָל אויפן ראַנד פון סאַמע אומקום, און יעדעס מאָל זיין נייעם אויפשטייג צום אייביקן לעבן. דער היטער פון נצח ישראל, פון דער יידישער אייביקייט קען נישט פאַרכאַפט און געבראָכן ווערן פון דער פינצטערער צייטיקייט.

און אפשר — האָבן מיר זיך געטראָכט — איז דאָ פאַראַן אַן אינדיווידועלע פסיכאָלאָגישע דערקלערונג. דובנאָוו וואָס היט זיך אָפּ פאַר זיין אייגציקאַרטיקער שליחות ביים פאָלק, וויל נישט דערלאָזן קיין שטאַרקע, צעשטערנדיקע געפילן צו זיין האַרץ. ער זעט און דערקענט דעם פאָלקס־אומגליק נישט וויניקער פון אַלעמען, אָבער ער לעבט אים איבער מיטן קאָפּ, מיט די גייסטיקע חושים מער ווי מיט די זעלישע געפילן. ער טוט אַלץ וואָס עס איז מעגלעך, זיין אינטערעס און עצה זיינען שטענדיק פאַראַן ביי דער האַנט; ער שטופט נישט אָפּ פון זיך קיין שום אחריות. מער נישט ער דערלאָזט נישט דעם זודיקן שטראָם פון די געשעענישן אַריינצודרינגען טיפער

ווי אין זיין קלאָרן אַנאַליטישן מח.

אויב אַזוי, זאָל מען זאָגן אַז דובנאָוו איז נאָר אַ גייסטיקער מוח־מענטש, אָן יענע פשוטע נשמה־געפילן, וואָס גיבן צו וואַרעמקייט און האַרציקייט צו יעדער גרויסער יידישער געשטאַלט? — און עס האָט זיך פאַרלאָפן דעמאָלט אַ קליינע געשיכטע, וואָס האָט אונדז באַוויזן ווי פאַלש מיר אורטיילן וועגן אַ מענטשן. צו דובנאָוון איז געקומען אַ יונגער יידישער שרייבער פון בערלין, וואָס האָט געהאַט אויסצושטיין די שווערסטע קלעפ פון לעבן. נעכט און טעג האָט ער פאַרבראַכט אין שרייבן, אָבער די פרוי מיט די קינדער צוזאַמען מיט אים האָבן געהאַט אַ שוועך לעבן. דאָס מאָל האָט דער באַלעבאָס געוואָרנט אַז ער וועט זיי אַרויסשטעלן פון הויז אויב זיי באַצאָלן נישט פאַר אייניקע חדשים דירה־געלט. דער היסטאָריקער, פאַרטאָן אין די דורותדיקע ליניעס פון זיין געשיכטע, האָט אויסגעהערט די מעשה פון אָן איינציקער פאַמיליע אין אָן אייניציקן יידישן ישוב, און האָט רואיק צוגעזאָגט צו העלפן. — קומט אַריין צו מיר אין אַ פאָר טעג אַרום — האָט ער געזאָגט.

ווי האָט ער געהאָלפן? זיכער דאָך דורך אַ בכבודיקער יידישער אנשטאַלט אין בערלין. זייגער אַ בריוו צו איר אָדער צו אָן איינפלוסרייכן טוער וואָלט דאָך זיכער געבראַכט נוצן. וואָלט דובנאָוו טאָקע אַזוי געטאָן, וואָלט נישט ווערט געווען צו דערציילן וועגן דעם. ניין, דער אַלטער מאָן האָט באַשלאָסן אַליין צו גיין צו פאַרשיידענע מענטשן אין זיין געגנט אַרום, און אויפזאַמלען דאָס נייטיקע דירה־געלט. ער האָט אַרויסגערופן מיין יונגע שוועגערין און האָט איר געבעטן צו באַגלייטן אים אויף זיין וועג. אין דעם טאָג האָט ער דעם פרימאָרגן נישט געאָרבעט און זיין געווינגלעכן שפּאַציר־גאַנג דורכגעלאָזן. דער זייגער פון זיין לעבנס־טאָג האָט זיך אפּגעשטעלט, כדי צו פאַרזאָרגן אַ פאַמיליע מיט קינדער. אין לויף פון שעהן האָבן זיי זיך ביידע געהויבן אויף טרעפ, געקלונגען אין די טירן, אָנגעטראָפן אויף פאַרוואונדערטע גענייטער, דערקלערט זייער ענין.

נישט נאָר מיט פאַרוואונדערונג האָט מען זיי אויפגענומען, אויך מיט רוגזה און פאַרדרוס. — „ווי אַזוי דערלויבט

איר זיך, — האָט געליאַרעמט איינער אַ גבירישער ייד, — איר, אונדזער גרעסטער געלערנטער, צו גיין איבער די הייזער און בעטן געלט פאַר עפּעס אַ שרייבער? וואו איז דער כבוד התורה ווען אין שטאָט זיינען פאַראַן חברות און אַנשטאַלטן פאַר אַזעלכע צוועקן? ווען נישט איר, פראָפעסאָר דובנאָוו, וואָלט איך אַ גראָשן נישט געגעבן". דובנאָוו האָט מיט אַ רואיקן שמייכל געענטפערט: „זאָל זיין אַזוי, אַבי איר וועט געבן". מיטאָג־צייט האָבן זיי אָפּגעשטעלט זייערע באַזוכן אין די הייזער, און מיין שוועגערין האָט געמיינט אַז די אַרבעט איז פאַרענדיקט. — ניין, — האָט געענטפערט דער אַלטער — איך וועל אָפּעסן מיטאָג און מיר וועלן ווייטער גיין. די סומע איז נאָך נישט אינגאַנצן אויפגעזאַמלט...

זיי האָבן געוואַנדערט איבער דער געגנט נאָך אייניקע שעה, זיינען געגנוג פאַרמאַטערט געוואָרן, אַבער די נייטיקע סומע איז געווען צו דער האַנט. דובנאָוו האָט עס איבערגעגעבן דעם דערשטוינטן שרייבער, און האָט זיך וויידער געזעצט צו זיין אַרבעט פון דער יידישער אייביקער געשיכטע. וואָס פאַר אַ וועלט האָבן נאָך דערויף געהאַט אונדזערע געדאַנקען וועגן אַ מוח־מענטש צי אַ נשמה־מענטש?

זינט דעמאָלט האָב איך פאַרשטאַנען ווי פאַרזיכטיק מען מוז זיין אין דער אָפּשאַצונג פון אַ מענטשנס כאַראַקטער. מען קען נישט באַשטימען לויט די רואיקע שטריכן פון פנים ווי שטאַרק עס קלאַפּט ביי אַ מענטשן זיין האַרץ. אויך די בלויע מילדקייט פון בישאָף פּילטשערס אויגן, די רואיקע פריינטשאַפט מיט וועלכע ער קוקט אויף דער וועלט זיינען נישט קיין באַוויז אַז אין זיין האַרץ ברויזן נישט די לידנשאַפטן און אויפרעגונגען פון אונדזער צייט.

מיט אַ שמייכל דערציילט ער: דעם זונטיק האָב איך געפּריידיקט אין דער קאַטעדראַלע לויט אַ פסוק פון דעם נביא חבקוק: „למה תביט בוגדים תחריש כבלע רשע צדיק ממנו?" (פאַרוואָס קוקסטו נאָר צו צו די פאַררעטער? פאַרוואָס שווייגסטו ווען דער רשע דערלינגט דעם גערעכטן פון אים?) איר קענט דאָך די אַלטע פראָגע: פאַרוואָס גייט עס דעם רשע גוט? האָב איך גערעדט וועגן די פרעמדע און פּליטים אויף וועלכע מען וואַרפט זיך איצט אַזוי אַרויף... די דרשה האָט געפונען סימפּאַטיע ביים עולם. נאָכן ענדיקן בין איך

געשטאַנען ביים אַרויסגאַנג פון דער קירך, און, ווי געווײנלעך, גייען מענטשן פאַרבײ און דאַנקען פאַר דער רעדע. אָבער אײנער אָ מאַן איז צוגעגאַנגען צו מיר און האָט געזאָגט: בישאָף, עס וועט קומען אָ צייט און אײך וועט טאָן לייד וואָס איר האָט פאַרטיידיקט די פּליטים. ווען זיי וועלן אַמאָל אַרויפשטייגן אויבן, וועלן זיי לאָזן אײך פאַלן; זיי וועלן קיינמאָל נישט זײן דאַנקבאַר צו אײך . . . האָב אײך געלאַכט דערצו און אים געענטפערט: „מיר אַרט עס נישט, זיי באַווײזן אַרויס זייער דאַנקבאַרקייט איצט זייער הערצלעך". — אָז איך האָב עס שפּעטער דערציילט אונדזער קירכן־אויפזעער, האָט ער זיך אָפּגערופן: קוקט נישט אויף אים, ער איז אָ בייזער מענטש . . .

וואָרף איך אַריין אין שמועס: און ווער זוכט עס בכלל דאַנק־באַרקייט? וואָס פאַר אָ וועלט האָט די טעטיקייט מיט אַזאָ כוונה? — יאָ, יאָ — האָט ער לעבעדיק צוגעשטימט — איר ווייסט דאָך אָז איך האָב באַקומען מיין דערציאונג אַלס גייסטלעכער אָ דאַנק אָ יידישן הער אין לאָנדאָן?

איך קען די מעשה זייער גוט, אָבער ער איז צופרידן צו דערמאָנען זיך וועגן איר. מיר שווייגן אָ וויילע און כמעט אָ קינדישע פּרייד ליגט אויף זיין געזיכט. דער שמועס גייט אַריבער אויף דער געפאַר אין וועלכער אויסטראַליע שטייט איצט. ווי וויכטיק, ווי ריכטיק וואָלט עס געווען ווען אויסטראַליע טרעט אַרויס פאַר דער וועלט נישט נאָר מיט פאָליטישע און מיליטערישע פאָדערונגען, נאָר אויך מיט אַן אייגענעם גייסטיקן וואָרט. דאָס אויסטראַלישע פאָלק נייטיקט זיך איצט, צום ערשטן מאָל אין זיין געשיכטע, אין דער מאָראַלישער (נישט נאָר מיליטערישער) הילף פון דער וועלט. כדי די וועלט, ד. ה. די מענטשהייט, אָט יענע אַנאָנימע הונדערטער מילי־אָנען מענטשן פון דער וועלט, זאָלן דערהערן אויסטראַליעס רוף, מוז דער קול פון אויסטראַליע באַזיצן אויך אָ וואַרעמען, צום האַרץ רעדנ־דיקן קלאַנג. צי וועלט עס געטאָן פון די היגע מלוכה־מענער, גייסטלעכע, שרייבער און צייטונגען? . . .

. . . אַנשטאָט דעם הערן די אָפּיציעלע רעדנער נישט אויף צו פאַרענדיקן יעטוועדע רעדע מיט דעם אויסרוף: „אויסטראַליע פאַר אויסטראַליער!" ווי אַזוי זאָל דאָס אַרויסרופן סימפּאַטיע ביי דער וועלט, אָט ביי יענער מאַמע אין אַמעריקע, למשל, וואָס גיט אָפּ איר

זון צו דער מלחמה? ווי מאַטעריאַליסטיש און עגאָאיסטיש פעלקער זאָלן נישט זיין, אָבער בעת זיי גייען מקריב זיין זייערע לעבנס אין אַ קריג ווילן זיי, מוזן זיי הערן עפעס אַ מאַראַלישע באַרעכטיקונג פון אָט דער זינד. אַ גרויסע אידעע, אַ שטראַלנדיקע וויזיע מוז ווערן פראָקלאַמירט, באַזונדערס ווען אַ לאַנד טרעט אַרויס צום ערשטן מאָל אויף דער וועלט אַרענע. פאַרוואָס איז ענגלאַנד אזוי נאָענט צום האַרצן פון דער וועלט און איר וויי־געשרייַ רופט זיך אָפּ אומעטום? ווייל ענגלאַנד איז פאַר אונדז נישט נאָר אַ לאַנד, אַ מלוכה, אַן עקאָנאָמיש סיסטעם. ענגלאַנד איז אַן אידעע פון אי־דעען, אַ גרויסע גייסטיקע ירושה און אַ מאַראַלישער צווואָג אויף להבא. נישט אַנדערש מוז רעדן דאָס קליינע אויסטראַליע אויב עס וויל אָז די קלאַנגען פון דעם וואָרט אוי־ס־ט־ר־א־ל־י־ע זאָלן ווערן טייער צו דער מענטשהייט. זאָל זי עפענען איר האַרץ צו דער וועלט, זאָל זי אַרויס מיט ווערטער וואָס פאַרכאָפן די פאַנטאַזיע... זאָל זי צוזאָגן צו ווערן שפּעטער אַ הילף און אַ צופלוכטאָרט פאַר די אונ־טערדריקטע פון דער וועלט. איצט איז די היסטאָרישע געלעגנהייט פאַר איר אַרייַנצוקומען אין דער געשיכטע אָלס פאָלק, נישט נאָר אָלס טעריטאָריע און שטאַט...

זאָגט דער בישאָף ווי טיף ער שפּירט דאָס זעלביקע די גאַנצע צייט, ווי וויניק די קירך רופט זיך אָפּ אויף דעם. „וואָס וועט איר טאָן אַז די מענטשן זיינען פאַרנומען נאָר מיט זיך". אָט האָט די רעגירונג דערלויבט איצט אַרייַנצולאָזן 300 כינעזער, פּליטים פון מאַלאַיאַ. האָט זי עס ווידער אַרומגערינגלט מיט אַזויפיל באַוואָ־רענישן, און דערלויבט נאָר אויף דער צייט פון מלחמה. הייסט עס, זי פאַרענטפערט זיך פאַר עמיצן. היינט האָב איך זיך געוועגדט צו דער מאַכט וועגן אַ נייער גזרה. אין איינער פון די אויסטראַלישע הויפּט־שטעט האָט מען פלוצים באַפוילן די „פרעמדע" צו פאַרלאָזן די שטאָט אין לויף פון 12 שעה, צו באַזעצן זיך נישט נעענטער פון 25 מייל ווייט פון איר. פאַרוואָס? איך האָב געשריבן צו דער מאַכט: ווי איז עס מעגלעך? די מענער פון אַ פרעמדלינג־פאַמיליע, אַ פאָטער צי אַ מאַן, וואָלן זיין אין דעם אַרבעטס־באַטאַליאָן צו פאַרטיידיקן דאָס לאַנד, און זייערע פרויען און קינדער זאָלן געשיקט ווערן אין אַ מדבר?...

אַ ווייליע שווייגט ער, און דערנאָך — עפּעס וועגן זיך. ער האָט דאָ נישט לאַנג אַנגעשריבן אַ נייעם הימן פֿאַר אויסטראַליע. האָט ער עס פֿאַרגעשלאָגן דעם ראַדיאָ צו פֿאַרעפֿנטלעכן און פֿאָפולער צו מאַכן. האָט דער הויפּט־פֿאַרוואַלטער געזאָגט: עס געפֿעלט זיי די מעלאָדיע, אָבער נישט די ווערטער. זיי האָבן עס נישט אָנגענומען. זאָל דאָס זיין דערפֿאַר ווייל יעדע פֿון די דריי סטראָפֿן פֿאַרענדיקט זיך מיט אַ צוזאָג צו דער מענטשהייט?... אדרבא הערט די ערשטע סטראָפע פֿון אָט דעם ליד:

אויסטראַליע, אונדזער לאַנד, אונדזער ליב, אונדזער שטאָלץ,
גרויס דאַנק דעם בלוט פֿון מענער וואָס האָבן געוואָגט און
זיינען געשטאָרבן;
פֿון דרום צום צפֿון שטייען מיר טרייַ
מיר פֿאַרקנסן מיט פֿרייד דאָס האָרץ און די האַנט
איבער בערג, איבער בוש, איבער ים;
צו גאָט, צו דעם קעניג און צו דיר:
פֿעסט אין געדאַנק שטייען מיר פֿאַרבונדן
צו דינען דער עמפֿייער, צו דינען דער מענטשהייט.

אפשר איז גאָר די סיבה פֿון אָפּזאָגן ווייל אין ליד איז צופיל פּאַטריאָטיזם, צו ווייניק מענטשהייט?

ער האָט שוין ווידער געשמייכלט. עס איז דאָ אַזוי פיל צו טאָן און דער קליינער פֿאַרדרוס וועט פֿאַרשווינדן אין געריש פֿון דעם טאָג. מיר זיינען זיך פֿאַנאַנדערגעגאַנגען, יעדער צו זיינע פליכטן. איז עס דאָך היינט צו־טאָג ריכטיקער ווי ווען נישט איז: „קורץ איז די צייט, און אַזוי גרויס איז די אַרבעט". אַ ווייליע האָב איך נאָכגעקוקט ווי די רואיקע, געלאַסענע, ערנסטע געשטאַלט פֿון דעם בישאָף איז פֿאַרשוואונדן הינטער דעם ווינקל פֿון דער גאַס.

Miss McArthur Onslow

4. די פּריצטע

איר נאָמען — מיס מאַקאַרטור אָנסלאָוו — האָב איך שוין אַ פּאָר מאָל געהערט אין סידנעי דערמאָנט מיט גרויס אַכטונג. געזען האָב איך זי צום ערשטן מאָל ביי מיין עפּנטלעכן פּאָרטראָג, אין דעם „אינסטיטוט פּאָר אינטערנאַציאָנאַלע אָנגעלעגנהייטן". דער ענין איז נאָך געווען זייער ניי פּאָר דעם סידניער עולם. האָט מען זיך מיט גרויס אינטערעס צוגעהערט צו די פּרינציפּן פון דעם קימבערליי־פּלאַן, און נאָך מער פּאָראינטערעסירט געקוקט אויף דעם פּאָרביקן פּילם פון יענער געגנט וועלכן איך האָב מיטגעבראכט מיט זיך. דער שטרענגער זאָל פון יוריסטישן פּאַקולטעט וואו די אסיפה איז פּאָר־געקומען האָט זיכער שוין לאַנג נישט געזען אזויפיל פּרישע, שטראַ־לענדיקע פּארבן ווי די, וואָס האָבן אראָפּגעשיינט פון אונדזער באַשיי־דענעם פּילם. גרינע גראָזן הויך ווי מענטשן־געשטאלט; בלויע, שימערינדיק־בלויע וואַסערן, וואָס האָבן געשטראָמט מיט אַ בריי־לעכער רואיקייט; מחנות פון שפּרינגענדיקע ברוינע אָקסן און קי באגלייט פון די איינהיימישע שוואַרצע; די קייטן פון בערג און היגל וואָס האָבן ארומגעשטעלט דעם האָריזאָנט, — דאָס אלץ איז געווען אַ שטיק אומבאקאנט אויסטראַליע, וואָס די יידן פון לאָנדאָן האָבן „אַנדעקט" פּאָר דעם עולם. און בכבודיקער אדוואָקאַט דייוויד מאַהעם האָט געפירט די פּאַרזאַמלונג מיט גרויס וועדע און דרך ארץ צו דער זאָך.

עס האָט זיך מיר געווארפן אין די אויגן די גרויסע צאָל עלטערע פּרויען, וואָס האָבן בייגעווואוינט די פּאַרזאַמלונג. אין ענגלאנד, און אויך אין אויסטראַליע, הייסט עס נישט אז לייַדיקגייערס, פּרויען אָן שום באַשעפטיקונג, גייען ארום צוליב פּוסטן צייט־פּאַרטרייב אויף פּאַרזאַמלונגען אָדער אין געריכט־זאָלן כדי צו הערן אבי וועלכן נישט איז רעדנער. זייער אָפט זיינען עס העכסט פּאַראַנטוואָרטלעכע מענטשן

וואָס פירן אַן מיט באַוועגונגען, וואָס האָבן צו זאָגן א דעה אין געזעל־שאפט־לעבן. אַ סך פון זיי פאַרטרעטן גלייכצייטיק מענער וואָס זיינען אינטערעסירט אין דער אָדער יענער פראַגע.

נאָכן פאַרטראג האָט זיך פון צווישן די פרויען אויסגעטיילט איינע, אַ הויכע אַלטע דאָמע, מיט אַ גוטמוטיקן געזיכט פון אַ באָבעשי, מיט אַ טרייבל אַרום איר קאָפּ (אַן אַפּאַראַט צום הערן). זי האָט טאַקע צוגעהערט זיך די גאַנצע צייט מיט אַן אַריבערגעבויגענעם קאָפּ, מיט דער שפּאַנונג פון אַ טויבלעכן מענטש.

— איך בין דאָס מיס אָנסלאָו מיט וועלכער איר האָט געערעדט דורכן טעלעפאָן — האָט זי פריינטלעך געזאָגט. — איך בין ספּעציעל געקומען אין שטאָט צו הערן אייער פאַרטראג, און איך בין צופרידן וואָס איך בין דאָ געווען...

אין דעם טומל פון דער פאַרזאַמלונג האָבן מיר נישט געקענט אָנהויבן קיין ריכטיקן שמועס. האָט זי מיך איינגעלאַדן אריבער־צוקומען צו איר אין הויז, א שעה רייזע פון שטאָט. עס איז געווען אַ באַזונדערע סבה פאַרוואָס איר נאָמען האָט מיך צוגעצויגן צו זיך. נישט נאָר דערפאַר ווייל זי און איר פאַמיליע געהערן צו די אָנגע־זעענסטע דאָ אין לאַנד, אַ דאַנק זייער רייכטום און אינפלוס. מיך האָט צוגעצויגן זייער י ח ו ס, זייער איינגעוואָרצלטקייט אין אויסטראַליע. אויב אויסטראַליע קען סימבאָליש ווערן אויסגעדריקט אין אַ ריי באַקאַנטע נעמען פון די ערשטע פּריי פּיאָנערן־פאַמיליעס, איז דער נאָמען מאַקאַרטור אָנסלאָו איינער פון זיי. איר עלטער־עלטער־זיידע האָט עס געהאָט איינגעפירט אין דער נייער אָרעמער, הונגעריקער קאָלאָניע דאָ, אין די נייניציקער יאָרן פון 18טן יאָר־הונדערט, יענעם ווירטשאַפט־צווייג וואָס האָט רייך געמאַכט אויסטרא־ליע ביז צום היינטיקן טאָג. קעגן דעם ווילן און שפּאָט פון די כלומרשטע קענער האָט ער אָנטוויקלט דאָ די שעפּסן־צוכט און די וואָל־אינדוסטריע. אונדז ווען נאָך אויסקומען שפּעטער צו רעדן וועגן אָט דער מערקווירדיקער פיגור פון קעפּטאַן מאַקאַרטור. זיין אור־איניקל, די איצטיקע רייכע פריצטע, האָט פאַרקערפּערט די טרא־דיציעס פון איר פאַמיליע. מיר האָט זיך געדוכט אז צו באקומען די הסכמה פון אזא פאמיליע צום יידישן פּראָיעקט, הייסט באמת בינדן די זאָך מיט דער טיפּעניש פון אויסטראַלישן פאָלק.

אז איך בין מיט א צייט שפּעטער צוגעפֿאָרן מיטן צוג צו דער קליינער סטאַנציע מענעגל, האָב איך זיך דערפֿילט עפּעס ווי אין דער מיט פון א פֿאַרוואַרפֿענער רוסישער סטעפּן־גובערניע. אויך דאָרטן שטייגט מען אַרויס פון וואגאָן אויף אַ קליניטשקער, כמעט מענטשנלאָזער סטאַנציע. די קליינע געבוידעס, די טעלעגראף־דראָטן, דער בריוו־קעסטל, אַלץ ליגט אין אַ דרעמל פון נאָכמיטאָג־שעה. דאָס איז אָבער א פֿאַלשער אײַנדרוק: גלייך הינטער דער פֿאַרשלאָפֿענער סטאַנציע, ווי נאָר מען זעצט זיך אַריין אין דער בריטשקע, דערבליקט מען פֿלוצים דאָס לאַנד, דאָס בריייטע, גרענעצלאָזע רוסלאַנד. דער מענטשן־ים וואָס שאָפט די אוצרות פון דער גוואַלטיקער מדינה, די שעפּעריש ענערגיע־שטראָמען וואָס טרינקען אָן די ערד, דאָס טיפּע טראכטעניש און בענקעניש וואָס מאכט לעבעדיק הערצער און קעפּ, — דאָס אלץ שפּילט זיך אָפּ אין די טיפּענישן פון לאנד, פון וועלכע די קליינע פֿאַרשטויבטע סטאַנציע איז נאָר א הילפלאָזער שילדל.

נישט אַנדערש איז עס אויך דאָ אין אויסטראַליע. הינטער דער סטאַנציע האָט אויף מיר געוואַרט אן אויטאָ צוגעשיקט פון מיס אַנסלאָוו. אָן עלטערע פריילין, איר פֿריוואַט־סעקרעטאַרין, האָט מיך גלייך אָפּגעפֿירט צו איר אַהיים. ווי נאָר מיר זיינען אריבערגעטראָטן דעם גרענעץ פון זייער הויף, האָב איך דערזען די רחבות, די גאָר גרויסע רחבות פון זייער באַלעבאַטישקייט. אַ צען מינוטן זיינען מיר געפֿאָרן פֿאַרבי לאָנגעס מיט קורצן, ברוין־געלן גראָז (חדשים לאַנג שוין ניט געווען קיין רעגן און אלץ אַרום איז געווען אויסגע־טריקנט), פֿארבי סטאַדעס מיט בהמות, פֿארבי מאָדערנע מילך־ווירטשאָפט־געבוידעס. דאָ ארום האָט אומבאַמערקט געקאָפּט דער פּולס פון א זייער גרויסן און אויסגעשפּרייטן עקאָנאָמישן קערפּער. עס איז געווען א קנופּ־פונקט פון אויסטראַליעס ווירטשאפטלעכן סיסטעם.

דאָס הויז האָט אַנטשפּראָכן דעם גאַנצן פֿאַרנעם. באַשיידן אין סטיל, אבער רחבותדיק אין אויפבוי. אויף די בריייטע הויז־טרעפּ איז אַנטגעגנגעקומען די באַלעבאָסטע. אין אַ היימישן קלייד, מיטן בריייטן שלום עליכם. זי האָט מיך אריינגענומען אין אַ זאַל וואָס איז אייגנטלעך באַשטאַנען פון דריי צימערן. אין גרויסן ווינקל, צווישן בריייטע פענצטער, איז געשטאַנען איר סאָפּע, און דער ראַדיאָ גאָר נאָענט דערביי. זי האָט אַנגעטאָן דעם הארץ־אָפּאָראָט אויפן קאָפּ

און געבעטן מיך צוזעצן זיך נענטער צו איר. כדי איך זאָל קענען בעסער הערן — האָט זי צוגעגעבן מיט אַ שעמעודיק שמייכל. איצט האָב איך זי געזען גאָר גוט. זי האָט אַ פּנים פון א טאָפּלטן כאַראַקטער: אי פון אַ פּריצטע אי פון אַ פּויערטע.

זינט מיר אלע האָבן געזען דאָס געזיכט פון טאָלסטאַיען, האָט אָט דער טאָפּל־כאַראַקטער אריינגעקריצט זיך אין אונדזער זכרון. עס איז דאָ א שטרענגקייט אין אים און גלייכצייטיק א פּשוטקייט און וויכקייט. די שטרענגע ווערדע און דאָס זעלבסט־באַוואוסטזיין פון „איך" קומט פון דעם גבירישן מקור פון מענטש, פון דעם „באַרין" אין אים. די פּשוטע פריינטלעכקייט און אויפריכטיקייט קומט פון דעם פּויערשן שורש, פון דעם מענטשנס נאָענטקייט צו דער נאַטור און צו שווערער פּראַצע. ביידעס האָט זיך אזוי בולט אנטפּלעקט אין טאָלסטאַיס פּנים, ווייל סוף כל סוף האָבן פּריצים און פּויערים געלעבט דורות לאנג אויף דער זעלביקער ערד, פּלייצע צו פּלייצע, הגם אין גאָר פּאַרשידענע סאָציאלע בנינים. אויך אין מיס מאַקאַרטור אַנסלאָוס געזיכט האָבן זיך געשפּיגלט די ביידע הויפּט־צוגן פון א פּראָגרעסיוון פּריץ: די רואיקע קראַפט פון יענעם וואָס איז פון דורות געוואוינט צו הערשן, און די פריינטלעכקייט פון יענעם וואָס קענט פון דער נאָענט און שאַצט אַפּ דעם מענטשנס ארבעט און ווערדע. וואָס מער איך האָב זיך שפּעטער באַקענט מיט איר, אַלץ בעסער האָב איך פּאַרשטאַנען אז דאָס צווייטע — דאָס מענטשלעכע — באַהערשט איר פיינע נאַטור.

זי האָט געזומען אויספּרעגן וועגן אלע דעטאַלן פון דעם קימ־בערליי־פּלאַן. זי האָט געוואָלט וויסן גענוי אַלע טעכנישע און ווירט־שאַפטלעכע באַדינגונגען פון יענער געגנט. זי האָט זיך צוגעהערט מיט דער טיפּסטער אויפּמערקזאמקייט צו יעטוועדן איינצלנעם שטריך, אָט פונקט ווי זי וואָלט דארפן אַנגעמען אַ באַשלוס וועגן קויפן א נייעם הויף פּאַר זיך אליין. איך האָב פלוצים דערפילט ווי עפּעס גאָר א נאָענטער שותף וואָלט אַנטייל נעמען אין דער באַטראַכטונג פון דעם יידישן פּראָיעקט. עס איז געווען קענטיק אז עס איז איר זייער נוגע פערזענלעך. ווי איז דאָס מעגלעך? יאָ, עס איז מעגלעך וויל זי, דער יורש־פּיאָנער פון אויסטראַליע, האָט זיך געהאַלטן פּאַראַנט־וואָרטלעך פּאַר אָט דעם לאַנדס אַנטוויקלונג. זי איז דאָך א מיט־באַלעבאַסטע פון אויסטראַליע, און „אונדזער גאַנצער צפון", די קימ־

בערלייס בתוכם, זיינען פֿאַרוואַרלאָזט. מוז מען דאָך שטיצן דעם יידישן פֿלאָן וואָס וועט ברענגען א תיקון „אונדזער אייגן לאנד".

מיס מאַקאַרטור האָט פונקט אזוי היימיש און פֿאַרזאָרגט געוועדט וועגן נאָך אַ גרעסערן היימלאַנד: וועגן דער בריטישער אימפּעריע. איר נאַמען איז באַקאַנט אין די פּירנדיקע קרייזן פון דער אימפּעריע, אין לאַנדאָן, און זי טראַכט לייַדנשאפטלעך וועגן אָט דער גרויסער געמיינשאפט ווי וועגן איר אייגענער משפּחה. בעת מיר האָבן שוהין לאַנג געשמועסט, האָט זי עס נישט איינמאָל אונטערבראָכן כדי צו־צוהערן זיך צו די נייעס פון ראַדיאָ. מיט א צווייפאכער געשפּאנטקייט — פון אַ טויבן אוֹן פון א פֿאַרזאָרגטן — האָט זי אריינגענומען אין זיך די טרוקענע ידיעות פון וועלט־חלל. דאָס איז נישט געווען דאָס לייכטע צוהערן זיך פון אַ צייטונג־לעזער, דאָס איז געווען אַקטיוו אַנטיילנעמען דורך מוח און פֿאַנטאַזיע אין די געשעענישן. אויף אַיר געלבלעכן צערונצלטן געזיכט פון א 70־יעריקער פרוי האָבן זיך געשפּיגלט די פארשידענע געפּיל־נואַנסן פון אַ מיט־טוער און מיט־פּילער.

עס האָט זיך דערנענטערט די צייט פון מיטאָג־עסן. עס זיינען אַנגעקומען איניקע יונגע מענער און פרויען, קרובים פון דער באַלע־באַסטע. אַ פּאָר פון זיי אין מיליטעריש אוניפֿאָרמס. זי האָט מיך פֿאָרגעשטעלט פֿאָר זיי, תכף דערציילט די קימבערליי־זאָך און האָט מיט אַ באַזונדערער הנאה דערמאָנט איר עלטער־זיידן. „שטעלט זיך פֿאָר, קעפּטן מאַקאַרטור איז א סימבאָל פֿאָר דער זאַך. אויב ע ר האָט אַמאָל אויסגעפירט נישט געקוקט אויף אַלע שוועריקייטן, פארוואָס זאָלן ז י י אויך נישט דורכפירן זייער פּראָיעקט? אונדזער גאַסט קען די געשיכטע פון אונזער פאַמיליע" — האָט זי פארענדיקט מיט שטאָלץ.

ווידעראַמאָל דער בריטער טיש אין דעם עס־צימער איז געווען סערווירט ווי אין די אַמאָליקע רוסישע אימעניעס. די גאַסטפריינט־שאפט דיזעלביקע; די באַדינטע אין בלענדיק־ווייס אַנגעטאָן ביי די וועגן. איידער מען האָט זיך צוגעזעצט צום טיש, איז די באַלע־באַסטע געשטאַנען אַ ווייַלע נעבן איר פֿלאָץ, מיט פאַרמאַכטע אויגן און צונויפגעלייגטע הענט. זי האָט געפּליסטערט די ווערטער פון „גרייס" (א ברכה) פארן עסן. מיך האָט זי אוועקגעזעצט נעבן זיך „כדי בעסער צו הערן". זי האָט זיך איבערגעבויגן צו מיר און,

פֿאַרטראַכטערהייט, ווי צו אַן אייגענעם האָט זי געזאָגט: „ד א ס ווועט דאָך נישט שטערן אין דעם נייעם סעטלמענט? . . .

— וואָס מיינט איר — האָב איך געפרעגט.

— איך מיין די רעליגיע... מיר זאָגן די „גרייס" אויף אַזאַ אופן, און אייערע מענטשן וועלן דאָונען אַנדערש...

— געוויס קען דאָס נישט שטערן... מענטשן פון פארשידענע אמונות קענען רואיק לעבן צוזאַמען... וואָס איז דער זינען פון דער מלחמה אויב נישט דאָס?

— אוודאי אזוי! — האָט זי מיט אַ גלויביקער זיכערקייט אָפּגענטפֿערט.

מיס מאַקאַרטור האָט געזען די וועלט דורך רעליגיעזע ברילן, און זי האָט זיך פאַרגעשטעלט אז דער דורכשניטלעכער יידישער היינט־צו־טאָג אויך אזוי. ווייזט אויס זי האָט נישט געוואוסט אז מיר פאַרמאָגן א שפּאָר ביסל יידן אין דער וועלט וואָס קענען אריינכאַפּן אַ ביסן ברויט אפילו אַן א ברכה. איך האָב נישט געהאַלטן פאַר וויכטיק צו דערציילן איר וועגן דעם. אָבער — האָב איך זיך געטראַכט — הלוואי זאָלן מיר האָבן אין אַ צוקונפטיקן קימבערליי־ישוב נאָר אַזעלכע שוועכע פּראָבלעמען ווי די אונטערשיידן פון דאָוונען... עס איז פונדעסטוועגן געווען גוט וואָס זי האָט געשטעלט פראַגן, וואָס זיינען איר געווען נוגע בנפש. זאָל זיין קלאַרקייט אין אַלץ.

די מאַלצייט איז דערווייַלע אָנגעגאַנגען אין א מונטערער שטימונג. די יונגע לייט האָבן דערציילט מעשיות פון זייער ארומיקן לעבן, און עס איז געווען וועכט צוצוזען ווי די אַלטע דאָמע, זיצנדיק ביים שפּיץ פון דעם טיש, האָט זיך געמיט אויפצוכאַפּן אַ קלאַנג פון די רייד. אַז דער עולם האָט געלאַכט, האָט זיך די פריילעכקייט לייכט אָפּגעשפּיגלט אויף איר געזיכט. אַ שטומער ווייטאָג האָט אָבער גלייכצייטיק געפינקלט אין אירע אויגן: עס איז איר געווען פיינלעך צו זיין אָפּגעשניטן פון דעם רוישנדיקן ארום. צופיל ענערגיע און לעבנסלוסט האָט זי פאַרמאָגט אז זי זאָל קענען מאַכן שלום דערמיט. איז זי געזעסן מיט אַ פריינטלעך־אַנגעשטרענגטן פנים די גאַנצע צייט.

זי האָט מיך פאַרבעטן צו פאַרבלייבן ביי זיי דעם טאָג און אָפּרוען זיך נאָכן עסן. מען האָט מיר געגעבן א צימער אויפן צווייטן שטאָק און געבעטן צו פילן זיך ווי אינדערהיים. האָב איך איר געפרעגט צי גייט זי אויך אָפּרוען זיך. — ניין — האָט זי שטאַלץ גע־

שאַקלט מיטן קאָפּ — איך טו עס קיינמאָל נישט . . . איך וואָלט איצט דורכלייענען די פּאַפּירן וועגן קימבערליי וואָס איר האָט מיר גע־בראַכט . . .

איך האָב מיטגענומען מיט זיך אַ פּאָר זשורנאַלן פון ענגלאנד. אויף אייניקע טישן פון די ברייט־אויפגעפראלטע צימערן זייענען געלעגן אין גרויס אָרדנונג ביכער און צייטשריפטן. עס איז געווען קלאָר, אַז מען איז דאָ אין הויז טיף און אינטים אויסגעבונדן מיט דער אַלטער ענגלישער היים. איך האָב דאָרטן געפונען א סך זשורנאַלן און בלעטער פון לאָנדאָן, פּראָגרעסיווע און מאָדערנע, אויסער דעם אויך אויסגאבן פון רעליגיעזן כאַראַקטער. עס האָט זיך געוואָרפן אין די אויגן א דיק־לייביקער באַנד פון 550 זייטן אונטער דעם אביסל לאַנגווייליקן נאָמען: „אייניקע פאַרצייטיקע דאָקומענטן פון די מא־קאָרטורס פון קעמדען" אַרויסגעגעבן פון סיבעלאַ מאַקאַרטור אַנסלאָו. די אַרויסגעבערין איז געווען טאָקע די איצטיקע באַלעבאָסטע פון דעם הויז. זי האָט, הייסט עס, פאַרוואָלטעט אויך מיט דער גייסטיקער ירושה פון איר פאַמיליע. דאָס הויז און די פרוי זיינען געווען א לעבעדיקע פאַרקערפערונג פון פיר דורות. זי איז געווען צופריידן וואָס איך בלעטער אין דעם בוך און האָט עס מיר מיטגעגעבן צו לייענען אין שטאָט.

איך האָב עס געמוען לייענען גלייך ווי איך בין אַרויף אין דעם אָפּרו־צימער. וואָס ווייטער, בין איך אלץ מער געוואָרן פאראינ־טערעסירט מיט דעם ווערק. דאָס איז געווען א גרויסע זאמלונג פון דאָקומענטן, טאָג־ביכער און בריוו וועלכע פאַרשידענע מיטגלידער פון דער פאַמיליע האָבן געשריבן צווישן זיך זינט זיי האָבן זיך אוועק־געלאָזן קיין אויסטראליע. און געווען איז עס אין נאָוועמבער . . . 1789. אָט טאָקע אין יענעם שטורמדיק־היסטאָרישן יאָר ווען די פראַנצויזישע רעוואָלוציע האָט זיך אָנגעהויבן, זיינען די מאַקאַרטורס אין אַ קלייניר שיף אָפּגעפאָרן צו דעם ווייסטן, אומבאַקאַנטן קאָנטינענט, וואָס הייסט אויסטראליע. דאָס בוך איז מערסטנס אויסגעפילט מיט די לאָנג־אָטעמדיקע בריוו פון דעם הויפּט פון דער פאַמאליע, דזשאָן מאַקאַרטור, אָבער פון די בלעטער פון דער טרוקענער און אלטמא־דישער קאָרעספּאָנדענץ האָט פאָר מיר לייכט אויפגעשוועבט די גע־שטאַלט פון אַ יונגער פרוי, וועלכע האָט אלס אייניע פון די ערשטע באַטראַכטן די ערד פון דעם נייעם לאַנד. עליזאַבעט מאַקאַרטור, די

21־יעריקע פרוי פון דעם אָפיצער דזשאָן מאַקאַרטור, איז אָנגעקומען אַהער צוזאַמען מיט איר קליין קינד, א יאָר נאָכדעם ווי אויסטראַליע איז דורך די ענגלענדער באַזעצט געוואָרן. זי איז אזוי ארום געווען די ערשטע פרייע געבילדעטע ענגלישע פרוי, וואָס האָט דורכגעמאכט די זייער שווערע און געפערלעכע רייזע פון ענגלאנד קיין אויסטראליע (געגנומען 7 חדשים) און האָט געהאָלפן לייגן אַ יסוד פאַר דער קאָלאָניזאַציע, — זינט דאָס יאָר 1890.

עס איז א גייסטיקער פאַרגעניגן צו לייענען די בריוו פון אָט דער מערקווירדיקער פרוי, וואָס האָט זיך מיט ענערגיע און לעבנס־לוסט געלאָזן אין וועג צו א לעבן פון גלות („וואָרום אזוי איז עס געווען אין יענער צייט" — זאָגט דער אויטאָר פון דעם בוך). דעם 8טן אָקטאָבער 1789, איידער זי זעצט זיך אויף דער שיף, שרייבט זי צו איר מוטער מיט וועלכער זי געזעגנט זיך אויף לאנג. „ביטע — טרייסט זי איר — נעם אין באַטראַכט אז אויב עס איז אונדז באַשערט צו זיין ווייט אייַנע פון דער אַנדערער, איז עס אַלץ איינס צי איך בין ווייט פון דיר צווישן הונדערט מייל צי א סך מאָל מער ווי צוויי טויזנט מייל. די זעלביקע השגחה וועט אויפפאסן און באַשיצן אונדז דאָרטן אזוי גוט ווי דאָ. די זון וואָס שיינט איבער דיר וועט מיר אויך צוטיילן דעם חסד פון אירע פריינטלעכע שטראַלן. באַזונדערס נאָך אין אַ לאַנד, וואו די בלומען וואַקסן ארום מיט אזא רייכקייט און די פאַרפלאַנצטע פרוכטן וועלן וואַקסן נאָך מער".

די לאַנגע רייזע, מיט א פיצל קינד אויף די הענט און דעם אָפטמאָלס קראַנקן מאַן, האָט זי באַשריבן אין א טאָג־בוך, וואָס איז פול מיט קלוגער לעבנס־פאַרשטענדעניש און עכטן פרוישן חן. זי איז געפאָרן, פארשטייט זיך, אויף א שיף, אין וועלכער מען האָט געפירט הונדערטער פאַרברעכער, מענער און פרויען, פאַראורטיילטע צו לעבן אין דעם טראָפישן גלות פון אויסטראַליע. מען קען זיך לייכט פאָרשטעלן וואָס פאר א שטרענגע, האַרטע און גרויזאַמע אַטמאָספערע עס האָט געמוזט הערשן אויף אַזא שיף, אָבער זי איז אַריבערגעקומען אלע שוועריקייטן, וויל איר בליק איז געווען געווענדט שטענדיק פאָר־

אויס, צו דעם אומבאַקאַנטן לאנד, וואוהין זי איז געגאַנגען צו טאָן פּיאָנערישע אַרבעט.

דער קליינער ישוב (פּאַרט דזשעקסאָן האָט עס דעמאָלט געהייסן; סידנעי איז עס היינט צו־טאָג) אין וועלכן זיי זיינען אָנגעקומען, איז באַשטאַנען פון א בינטל מיליטער־לייט און הונ־דערטער פּאַרברעכער. זיי האָבן געפונען די קאָלאָניע אין א צושטאַנד פון נאַענט צו הונגער. די וועכנטלעכע ראַציאָן איז באַשטאַנען פון דריטהאַלבן פונט מעל, צוויי פונט ריז און צוויי פונט געזאלצענעם חזיר־פלייש. דער גובערנאַטאָר אליין פלעגט נישט באַקומען מער, און די שיף פון די מאַקאַרטורס האָט ניט געבראכט קיין דערלייכטערונג. „די שווערישקייטן און די אנטוישונגען ביי די ערשטע פּרואוון צו באַהערשן די קרקע בתולה איז דעם נייעם קלימאַט זיינען געווען אומגלויבלעך". ערשט ביסלעכווייז האָט זיך געמומען אנטוויקלען לאַנדווירט־שאפט און גערטנערייַ. אונדזער יונגע עליזאַבעט האָט זיך אריינגעוואַרפן אין דער ארבעט. אז איר מאַן האָט א פּאָר יאָר שפּעטער באַקומען אויף צו באַארבעטן 200 אקער לאַנד, האָט ער דעם פּלאַץ אָנגערופן „עליזאבעט־פּאַרם". זי איז געווען טעטיק אין אַלע דריי צווייגן: ערד־אַרבעט, פי־צוכט און גאַרטן־ווירטשאפט. אָבער ווי האָט זי זיך געפילט אין יענער צייט גייסטיק און מאָראַליש?

דעם 7טן מערץ 1791 האָט זי געשריבן צו אַ פריינדין קיין ענגלאנד: „איך האָב געזוכט מיט עפּעס וואָס אויסצופילן מיין פרייַע צייט, וואָס איך קען נישט פארנעמען מיט שרייבן, לייענען אָדער שמועסן. צו די צוויי ערשטע באַשעפטיקונגען פיל איך זיך נישט שטענדיק געניגט (הגם זי האָט געשריבן גאָר פיינע בריוו אין דעם דעמאָלטיקן אַ ביסל צערעמאָניעלן ענגליש—י. ש.), און דאָס דריטע — שמועסן — ליגט נישט אין מיין מאַכט. איך האָב דאָ ניט קיין אין פרוי, א פריינט פאַר וועלכער איך זאָל קענען עפענען מיין האַרץ, און קיין אינציקע פרוי בכלל מיט וועלכער איך זאָל קענען זיך דורכ־רעדן מיט אַ ביסל באַפרידיקונג פאר זיך. אָט די לאַגע האָט מיך נאָך מער באַוואויגן דערצו, אז איך זאָל לערנען עפּעס אַ לייכטע וויסנשאפט, כדי אויסצופילן די פוסטקייט פון א סך

איינזאמע טעג, און ענדלעך מיט דער הילף פון מר. ד. האָב איך געמאכט א שטיקל פאַרטשריט אין באַטאַניק. קיין איין לאנד שאַפט נישט א ברייטערן פעלד פאר באַטאַנישע שטודיען ווי אויסטראליע, און איך האָב געגאַסן א סך פאַרגעניגן פון דעם. עס האָט מיר דערביי נאָר געשטערט די גוואַלדיקע היץ. אין דעצעמבער־יאַנואר פלעגט זי שטייגן ביז 112 גראַד וואָס דאָס איז 30 גראַד מער ווי דער הייסעסטער טאָג אין ענגלאנד".

עס איז נישט שווער צו זען ווי די יונגע פרוי פיניקט זיך אין דער אינזאַמער ווילדערניש. פונדעסטוועגן פאַרענדיקט זי איר בריוו מיט אזעלכע ווערטער: „אפשר וועט איר נאָך די אַלע רייד צוויפלען צי מיין לעבן בכלל איז דאָ גליקלעך. אָבער דאָס קען איך אייך זאָגן מיט אַן אמת פאר זיך פערזיכערט. זינט איך פיל אין מיר די כוחות פון שכל און פאַרשטאַנד בין איך נאָך קיינמאָל נישט געווען אינערלעך מער גליקלעך ווי איצט. טאַקע אמת, איניקע פון מיינע וואונטשן זיינען ניט דערפילט, אָבער ווען איך גיב א טראַכט אַז מען קען נישט לעבן אין אַ צושטאַנד פון פולקאָמענהייט, בין איך גוואלדיק צופרידן מיט מיין לאָגע".

עס זיינען אוועק נאָך א פאָר יאָר און די לאָגע פון דער פאַמיליע מאַקאַרטור האָט זיך פאַרבעסערט. אין אַ בריוו פון 1טן סעפטעמבער 1795 האָט זי מיט צופרידנקייט געשריבן: „דאָס לאָנד דאָ שיינט צו זיין דער אינציקער פלאַץ אויפן ערד־קיילעך, וואו מען קען דערוואַרטן רו. (עס איז געווען די עפאָכע פון די נאַפאָלעאָנישע מלחמות. י. ש.). מיר האָבן דאָ איינעם פון די שענסטע קלימאַטן אין דער וועלט, די פרוכטבאַרע ערד גיט אונדז א סך רייכקייט, איך באַזיץ איצט א זיעער גוטע מילך־ווירטשאפט און האָב געניג פוטער פאר דער פאַמיליע. מיר האָבן איצט ארום 1000 שאָף. מיין מאַן באַשעפטיקט 40־30 מענטשן. קיין זאַך צווינגט מיך נישט צו ווינטשן זיך אַן ענדערונג אין מיין לעבן א חוץ די שוועריקייטן מיט דער דערציאונג פון אונדזערע קינדער".

עס איז כדאי צו ברענגען דאָ נאָך אַ פאָר שורות פון דעמ־דאָזיקן בריוו צו עליזאבעטס פריינדין אין ענגלאנד. עס פאַר־

שאַפט אונדז אן אינטימן אינבליק אין דער נשמה פון פרויען
ווי זיי זיינען געווען אין יענעם אזוי ווייט פון אונדז ליגנדיקן
יאָר 1795, און ווי זיי פאַרבלייבן מסתמא אלעמאָל פון אין דור
צום אנדערן. עליזאבעט באַרירט אין דעם בריוו א זייער
דעליקאטן ענין. „ווי איז עס געקומען דערצו, מיין ליבער
פרייַנט, אז איר זייט נאָך ביז איצט אליינשטייענדיק? צו קענט
איר נישט נושא חן זיין ביי מענער? אָדער צי האָט די מלחמה
איבערגעלאָזן וויניק מענער פון וועלכע מען זאָל קענען אויס־
קלייבן? אָבער דערלויבט מיר צו געבן אייך א שטיקל עצה.
לאָזט אַפּ א ביסל פון אייערע פאָדערונגען און האָט חתונה.
איך אליין בין א ביישפיל דערפון ווי נישט אלעמאָל פאַלן די
היראָטן אויס אזוי ווי אונדזערע קלוגע פרייַנט זענען פאַראויס.
איך בין זיכער, אַ סך פון זיי האָבן נישט געגלויבט, אז איך
און מיין חתן טוען דעם ריכטיקן שריט. מיך האָט מען באַ־
טראַכט אַלס אַ פאַסיון און פוילן מענטש; מאַקאַרטורן אַלס אַ
שטאָלצן און גדלותדיקן מאַן לגבי אונדזער באַשיידענעם שטאַנד.
פונדעסטוועגן זעט איר ווי בריטהאַרציק די השגחה האָט אונדז
באַהאַנדלט. איצט קען איך באמת זאָגן, אז קיין שום אנדערע
צוויי מענטשן אין דער וועלט קענען ניט זיין גליקלעכער ווי
מיר בייַדע זיינען. און וועט איר גיין חתונה האָבן, זאָלט איר
זוכן אַ מאַן מיט א קלאָרן קאָפּ. איר וועט קיינמאָל נישט זיין
גליקלעך מיט אַ מענטש וואָס שטייט נידעריקער פון אייך בנוגע
פאַרשטאַנד".

איז דאָס נישט א רייצנדיקער בריוו פון אַ יונגער פרוי
פון דעם סוף פון 18טן יאָרהונדערט? זי איז ערשט 26 יאָר
אַלט, אָבער זי האָט שוין די לעבנס־דערפאַרונג פון אַ פאַמיליע
און פון אַ גרויסער באַלעבאַטישקייט. איר זעט זי כמעט מיט
אייגענע אויגן, אָט די מוטיקע פרוי, וואָס וואָלט געקענט זיין
אַ העלדין פון דזשאַרדזש זאנדס אַ ראָמאַן. — דערנאָך זיינען
געפלאָסן יאָרן און צענדליקער יאָרן. קינדער ביי איר זיינען
געשטאָרבן און געבוירן געוואָרן, אָבט אין דער צאָל. די
באַפעלקערונג אין לאַנד איז געוואָקסן און מיט איר די עשירות.
מאַקאַרטורס רייכטום און אינפלוס איז אויך געשטיגן. פון
דער פיאָנערישער „עליזאבעט־פּאַרם" איז מען אריבער אויף

דעם פרוכטבאַרן פֿלאַץ פון קעמדען, אָט דאָרטן וואו דאָס איצטיקע הויז שטייט.

מאַקאַרטור האָט אַנטוויקלט ביז גאָר אַ הויכן גראַד די וואָל־אינדוסטריע און איז געוואָרן א באַקאַנטער מענטש אין ענגלאנד. זיין מאַכט־פֿאַזיציע האָט אים באַלד געפירט צו צוזאַמענשטויסן מיט דעם קעניגס פאַרטרעטער: די גובערנאַטאָרן. קעגן איינעם פון זיי האָט ער אָנגעפירט מיט אַ רעבעליאָן און איז פארשיקט געוואָרן... קיין ענגלאנד. ניין יאָר האָט ער דאָרטן פאַר־ברַאכט אין גלות. אָבער זיין הויז איז געשטאַנען פעסט ווי אַ פעלז, ווייל עליזאַבעט האָט געפירט די גרויסע ראָלע פון באַלעבאָס. זי האָט אָנגעפירט מיט די קאַמערציעלע געשעפטן, פאַרקויפט און געשיקט וואָל קיין ענגלאַנד, געווען אַ פירנדיקע דאַמע אין דער גזעלשאפט, אריינגעפירט נייע מעטאָדן אין די לאַנדווירטשאַפט (פאַר וועלכע זי איז באַלוינט געוואָרן פון דער רעגירונג), דערצויגן די קינדער. אָלע זין האָט מען גע־שיקט שטודירן און דינען אין דער ארמיי קיין ענגלאנד, און די מוטער האָט זיי נישט אָנגעזען פאַר צענדליקער יאָרן. זי איז אָבער געשטאַנען מיט זיי אין שטענדיקער בריוו־פאַרבינדונג, און זי האָט דורך די בריוו וואָס האָבן געוואַנדערט טויזנטער מיילן געווירקט אויף די קינדער מיטן צויבער פון איר פּער־זענלעכקייט. זי אליין איז אָבער מער שוין נישט געקומען צוריק צו איר אַלטער היים, הגם דאָס גאנצע לעבן האָט זי געבענקט נאָך איר. נישט געווען מער קיין כח אונטערצונעמען אַ רייזע ווי אין די אַמאָליקע יאָרן.

האָט זי — די 70־יעריקע פרוי — געשריבן צו איר עלטסטן זון אין 1840 דעם פאָלגנדיקן מעלאַנכאָלישן בריוו:

„א, געווים געדענק איך דעם איסט־פאַרק, דאָס אַלטע קירך־הויז, דעם אויסבליק צום ים פון וועלכן די שטאַרקע ווינטן פלעגן בלאָזן און שטורעמען די צימערן פון אויבערשטן שטאָק. אָט די סצענעס פון מיין קינדהייט און יוגנט קענען נישט ווערן לייכט פאַרגעסן. עס קענען נישט אָפּגעווישט ווערן פון מיין זכרון — אַזוי לאַנג ווי גאָט שענקט מיר די מתנה — די בילדער פון די ליבע פרייַנט וואָס זיינען אַוועק פון דער וועלט און פון יענע וואָס זיינען ביים לעבן און האָבן אמאָל געשפּילט

זיך מיט מיר. מען פֿאַרגעסט מיין עלטער וועז מען רעדט וועגן מיין צוריקקער צו מיין שטעגדיק טייערן היימלאנד. די צייט איז צו ווייט אוועק".

מיט צען יאָר שפּעטער אין 1850 איז עליזאַבעט געשטאָרבן, זאָט מיט יאָרן אוז מיט אַ לעבן אויף וועלכן זי האָט געקענט צוריקבליבן מיט שטאָלץ. אָט קוק איך אויפן לעצטן פֿאָרטרעט פון איר לעבן, אוז עס איז אַ מערקווירדיק בילד. א גרייז־גרויע פּרוי מיט ערנסטע, פֿאַרשגדיקע אויגן, מיט א ווייסן אויסגעפוצטן טשיפּיק אויפן קאָפּ, בליקט אויף אייך. אָבער עס וואַרפט זיך אין די אויגן נישט נאָר דער ווייסער טשיפּיק פון דער באָבעשי, ארומגעווויקלט מיט שוואַרצן זיידענעם פלאָר פון אן אלמנה. עס ווייזט זיך נאָך מער דער בריטער סאַמעטענער שאַל פון בלאַסן פורפור וואָס איז מאַיעסטעטיש אריבערגעוואַרפן איבער איר שטרענגן שוואַרצן קלייד. זי זיצט דאָ ווי א מלכה, באַשיידן אוז זעלבסטבאַוואוסט גלייכצייטיק. עס ווייעט מיט היימישקייט פון איר ווייסן קאָפּ, אוז עס איז דאָ די קראַפט פון א הערשער אין די שוואַרצע אוז רויטע קאָלירן פון אירע בגדים. איר קענט זיך נישט העלפן, איר שטייט מיט דרך ארץ פאַר אַזאַ בילד.

איך האָב זיך אויפגעהויבן פון לייענען דאָס פאַמיליען־בוך, אוז בין צוגעגאַנגען צום פענסטער. די זון האָט שוין געהאַלטן ביים פאַרגיין, עס איז געוואָרן קיל אין דער לופט. ווייט ארום, אויף וויפיל דאָס אויג האָט געקענט אַרומנעמען די געגנט, האָט זיך אויסגעשפּרייט די נחלה פון די מאַקאַרטורס. אַלץ האָט געאָטעמט מיט דער רו אוז זיכערקייט פון איינגעפונדעוועטער שפע. דאָס הויז אין וועלכן איך בין איצט געווען איז נישט געבויט געוואָרן, פאַרשטייט זיך, אין יענע פיאָנער־יאָרן. אין 1818 האָט מען דאָ געהאַט אויפגעשטעלט נאָר אַ קליינעם קאָטעדזש אויף א סך הכל אין אַקער לאַנד. אָבער פון אים איז אויסגעוואַקסן אָט דער דאָרפישער פּאַלאַץ, אוז עס איז געווען באַלערנדיק צו זען דעם בנין פון א פאַמיליע וואָס איז עלטער פון 120 יאָר. דאָס פאַרווויילן אין אים איז געווען פאר מיר סימבאָליש אוז האָט געווועקט דערמונטערנדיקע געדאַנקען. אויב זיי, די פאַרצייטיקע קאָלאָניסטן, האָבן געהאט אין זיך דעם מוט אוז די עקשנות צו קאָלאָניזירן אזא ווילד לאַנד, פאַרוואָרפן אין סאַמע עק

וועלט, אַרומגענומען פון אַ משונהדיקער פּרימיטיווער נאַטור און פון טויזנטער פאַרבראַכטער — פאַרוואָס זאָלן מיר נישט קענען איבערחזרן דעמזעלביקן פּראָצעס אין דעמזעלביקן לאַנד. די געפאַרן פון אַמאָל זיינען מער נישטאָ, און די מיטלען פאַר קאָלאָניזאַציע זיינען דאָך אזוי אומגעהויער אויסגעוואָקסן פאַר דער צייט. און וואָס נוגע מוט און עקשנות, באַזיצן מיר עס עד בלי די, — אחוץ דער נויט וואָס טרייבט אונדז מיט אייזערנע צוואַנגען.

אַז איך בין שפּעטער אַראָפּגעגאַנגען צום טיי האָב איך געפונען מיין באַלעבאָסטע נאָך מער אויפגעלייגט ווי פריער. זי איז שוין געזעסן אויף איר שטענדיקן פּלאַץ נעבן דעם ראַדיאָ־אַפּאַראַט און האָט זיך צוגעהערט. זי האָט פאַר דער צייט — האָט זי מיר מיטגעטיילט מיט אַ שמייכל — שוין דורכגעלייענט די פאַפּירן וואָס איך האָב איר געגעבן, און זי האלט זיי פאַר גוט. זי וועט העלפן מיט וואָס זי קען, זי וועט באַלד שרייבן צו איניקע וויכטיקע פּערזאָנען . . . — עס איז געווען אין איר אַן ענלעכקייט מיט יענער עליזאַבעט מאַקאַרטור וועגן וועלכער איך האָב געלייענט. די אוריניקל סיבעלא האָט נישט נאָר פיזיש, אויך זעליש און גייסטיק געשטאַמט פון יענער עליזאבעט. די זעלביקע קראַפט אוןווילן אין טאָט, די זעלביקע ברייטקייט פון לעבנס־בליק, די זעלביקע טרייַשאַפט צו ענגלאַנד און דער אימפּעריע, און אויך די זעלביקע קריסטלעכע פרומקייט. מער נישט די היינטיקע סיבעלא האָט נישט געהאט קיין פאַמיליע מיט אייגענע קינדער. דערפאר האָט זי געהאַלטן אלע מיטגלידער פון דער שטאַרק פאַרצווייגטער פאַמיליע, יונגע ווי אלטע, פאַר אירע קינדער אויף וועלכע זי האָט געהאַלטן אַ מוטערלעך אויג.

:: ::

עפּעס ענלעכעס האָב איך געזען יאָרן לאַנג אין אַן אַנדער עלטער־רער פרוי, אין מיין באַבען פון קאָוונע, חיה שרה עליאשעוו. אויך זי האָט געהאַט אויסגעהאַדעוועט נישט ווייניקער ווי אַכט קינדער וואָס יעדער פון זיי איז געוואָרן שפּעטער אַ שטאַרקע פערזענלעכקייט פאר זיך. אייגער פון אירע זין איז געווען דער טיפּזיניקער יידישער שרייבער — בעל־מחשבות (דר. עליאשעוו), אַבער אויך די אנדערע זין און טעכטער האָבן באַזעסן אַ שטאַרקן ווילן און אַן אייגענעם וועג אין לעבן. די באַבע האָט געהערט, פאַרשטייט זיך, מיט אלע אירע חושים צו דעם אַלטן דור, אַבער זי האָט זיך וואונדערלעך צוגעפאַסט

צו די מאַדערנע גענג פון אירע דערוואַקסענע קינדער. זי האָט געפירט דאָס הויז, דאָס געשעפט, די באַלעבאַטישקייט. איר מאַן, מיין גוטער און שטילער זיידע זאַלקע, איז געשטאַנען אין שאַטן. נישט ווייל זי האָט אים חס ושלום פאַררוקט אַן אַ זייט. דווקא פאַרקערט: זי האָט אים שטענדיק אַרויסגערוקט אויפן ערשטן פלאַץ, זי האָט נישט אַרויסגעלאָזן זיין נאָמען פון איר מויל. „זאלקעלע, זאָל לעבן, האָט מיר געהייסן" — אָט אַזוי, נישט אַנדערש פלעגט זי פאַרמולירן יעדן באַשלוס אירן.

אָבער די דעה אין דער פאַמיליע האָט זי געהאַט, און די אלע באַשלוסן פלעגט זי אָננעמען. די הסכמה פון ליבן מאַן פלעגט זי אַרויסבאַקומען שפּעטער, און די קלוגע אשת חיל פלעגט אים געבן צו פילן אַז נאָר ער איז דער באַלעבאָס פון הויז. דער זיידע פלעגט א סך צייט פאַרברענגען אין דער נאָענט ליגנדיקער קצבישער קלויז, ביים דאָוונען און ביים לערנען. אין די שפּעטערדיקע יאָרן האָט ער אויך געזומען שלעכט הערן, אזוי אַז די באָבע פלעגט מוזן צוזעצן זיך גאָר נאָענט צו אים און אריינרעדן אים אין אויער. זיין אויס־געלייטערט, וויס־ראַזעווע געזיכט מיט די גוטמוטיקע אויגן פלעגט דעמאָלט באַקומען אַן אָנגעשטרענגטן אויסדרוק, און ער פלעגט מיט הנאה צושאַקלען מיטן קאָפּ צו חיה שרהס רייד. וואָס איז דער וואונ־דער וואָס מען האָט אים געפונען אין שטאָט „זאַלקע חיה שרהס". עס איז געווען א כבוד פאַר איר, און ער האָט זיך געגרויסט מיט איר גוטן נאָמען.

איך האָב נישט געקענט מיין אנדער באָבע, פון פאָטערס צד, אין ווילנע; איז די קאָוונער פאַרבליבן ביי מיר דער אייניציקער אָנדענק פון אַן אייגענער יידישער באָבע. אוודאי איז זי געווען אַלט, און דער פּנים איז געווען צעאַקערט מיט קנייטשן און קנייטשעלעך, אָבער זי האָט תמיד געאָטעמט מיט לעבנסלוסט, מיט פרישקייט און ערנסטער פריילעכקייט. זי איז געווען אַ גבירטע, און זי האָט עס געווואוסט. בעת זי פלעגט ארויפקומען פון דעם גרויסן מאַנופאַקטור־געשעפט אונטן צו זיך אין דער ברייטער דירה, פלעגט זי אויפעפענען די טיר מיט איינעם פון די שליסעלעך וואָס איז געהאַנגען אויפן בונד שליסלען אין איר האַנט. דער קלאַנג פון די שליסלען, דער שטאַרקער טראָט פון אירע פיס, דער הויכער, אַ ביסל מאַנסבילשער

קול, — אַלץ האָט געזאָגט עדות אויף דער זעלבסטזיכערקייט פון דער באַלעבאָסטע, פון דער גאַנצער פאַמיליע.

אָבער רייכקייט קומט פון אים, פון זיין ליבן נאָמען, און עס איז נישט מער ווי אַ פקדון. טאָר מען נישט פאַרגעסן אַז די אָרעמע; מוז מען זיי שטענדיק האָבן פאַרן אויג. איז צדקה־טאָן געווען איינע פון די שטענדיקע ארבעטן מיט וועלכע די באָבע האָט זיך פאר־נומען. צדקה איז נישט עפּעס געווען א זייטיקע אָנגעלעגנהייט וועלכע מען פּטרט אַפּ מיט געלט אָדער מיט טרחה. צדקה איז געווען א טייל פון דעם לויפּנדיקן לעבן, נישט אָנדערש ווי די זאָרג פאר פּא־מיליע, פאַר קרובים, פארן געשעפּט, פאר דער נשמה. עס איז געווען אַ טאָג (דוכט זיך פרייטיק) וועו די „אָרעמע לייט" פלעגן פינקטלעך קומען „אָפּנעמען" דאָס ביסל וואָס זיי קומט. אָבער דער טאָג איז נישט געווען דער אייניציקער. די טיר האָט זיך קיינמאָל נישט צוגעמאכט אין הויז פאַר מענטשן וואָס זוכן אַ טובה. ווי אָפט פלעג איך זען ווי די באָבע באַגלייט אַרויס אַ פאַראומערטן מענטש מיט וועלכן זי האָט זיך אָפּגערשט דורכגעשמועסט, און דאָס לעצטע וואָרט איז געווען: „אַ דאַנק וואָס איר זענט אריינגעקומען". דאָס האָט זי געדאַנקט פאַר דער מצווה וואָס יענער האָט איר צוגעשאָרט: צו געבן אים הילף.

זי איז געווען גאַנץ נאָטירלעך אינגעטונקט אין דער פאַרצייי־טיקער יידישער פרומקייט, און אַן א שייטל וואָלט איך זיך נישט געקענט פאָרשטעלן איר קאָפּ. דאָך האָט זי אָט די פרומקייט נישט געוואָלט — וויל נישט געקענט — אַרויפּפרעסן אויף די קינדער. יעדער פון זיי האָט זיך אויסגעצייכנט מיט עפּעס אין דער מאָדערנער לעבנס־אָרט. אָלע האָבן שטודירט; איניקע האָבן פאַרענדיקט אוני־וועַרזיטעטן אין אויסלאנד. צווישן זיי זיינען געווען אַ דאָקטאָר און אַ שריפטשטעלער און אַ גרויסער שאָך־שפּילער און א פילאָזאָפיש־געבילדעטער קאָפּ, און גלאָט מצוינים אין שפּראָכן און חכמת ישראל. בשעת זיי פלעגן זיך צונויפקומען אין דעם גרויסן פאָטערלעכן הויז, האָבן דורך אָלע צימערן געקלונגען אייראָפּאישע שפּראָכן. ביים עס־טיש פלעגן זיך צינדן געשפּרעכן און דיסקוסיעס וועגן די וויכ־טיקסטע פראָגן פון גייסט. די באָבע פלעגט זיך רואיק צוהערן צו די רייד, עפּעס אריינגענעמען אין דער שאַצקאַמער פון איר אייגענעם גייסט, און פאַרבלייבן דאָס וואָס זי איז געווען. אויף די שבעים

לשונות פון אירע געבילדעטע קינדער און אייניקלעך פלעגט זי ענט־
פערן מיט איר אייגענער שפּראַך, דער שפּראַך פון „גאָט פון אברהם",
און מען פלעגט זיך גאָנץ גוט פֿאַרשטיין. ווי ווייט די קינדער זיינען
זיך נישט צעפלויגן איבער די גרויסע שטעט פון דער וועלט, האָט
זיי דאָך אַלעמאָל געצויגן צו דער היים פון קאָוונע, צו דער מוטער
אין דעם רחבותדיקן פאַמיליען־הויז. זיצנדיק מיט איר ארום דעם
ברייטן טיש אין עס־צימער, האָבן זיי געלאָזן איינשטילן אין זיך די
ליידנשאפטן וואָס פלעגן, נאָטירלעך, אויספֿילן זייער גייסטיק לעבן.
בעל־מחשבות וואָס האָט געזוכט די עכטקייט און די פֿאַלקסטימלעכקייט
אין יידישן לעבן, פלעגט זיך פילן דערוואַרעמט און געשטארקט דורך
די שמועסן מיט זיין מוטער. און אז ער האָט, וואוינעדיק אין בערלין,
דערפילט אז דאָס לעבן זיינס האָלט ביים ענדיקן זיך, האָט ער געאיילט
זיך צו פֿאָרן „אַהיים" קיין קאָוונע, כדי צו שטאַרבן נעבן דער מאַמען.
איר איז באַשערט געווען איבערצולעבן זיין טויט, פונקט אזוי ווי
פריער דעם טויט פון אנדערע קינדער און פון דעם מאַן. זי האָט זיך
אָבער נישט אונטערגעגעבן און האָט וויטער אויפגעהאלטן די גאַנצ־
קייט פון דער פאַמיליע. זי האָט נישט ליב געהאַט ארויסצואוויזן
פאָרן עולם איר שמערץ און טרויער, מער נישט פון מאָל צו מאָל
פלעגן די אַלטיטשקע אויגן זיין רויט פון באַהאַלטענע טרערן.

עס איז געקומען די ערשטע וועלט־מלחמה, און אין דעם שטראָם
פון צאַריסטישע רדיפות איז זי אויך פאַרוואַגלט געוואָרן קיין טיף־
רוסלאנד. זי האָט שפּעטער געלעבט אין מאָסקווע אין א זייער
באַשיידענער קלייניר דירה מיט א פּאָר אייניקלעך נעבן זיך. זי
האָט געדולדיק געוואַרט ביז די חילות פון ביידע צדדים וועלן אָפּריי־
ניקן דאָס שלאכטפעלד ארום איר קאָוונע, און זי וועט זיך אומקערן
צו איר הויז. אויך זייענדיק אין גלות האָט זי אויף קיין אין מינוט
נישט פארלוירן איר אינערלעכע זיכערקייט און גאָטספֿאַרכטיקייט, איר
גרייטשאפט צו צדקה טאָן און די אוממערקלעכע אויפזיכט איבער דער
פאַמיליע. אָבער עס האָט איר געצויגן צוריק צו יענעם פּאָלק וואו
זי האָט פֿאַרבראַכט א לעבן פון א גבירטע און א צדקניות, וואו אַ
האַלב שטאָט פלעגט קומען האָלטן זיך מיט איר אָן עצה, וואו זי
האָט אָפּגעלעבט אַזאַ פיינעם פרידלעכן לעבן מיט איר זאָלקען, א
ליכטיקן גן־עדן זאָל ער האָבן. זי האָט עס אויך דערלעבט, און אין
דעם אַלטן פאַמיליען־הויז האָט זי ווידער אָנגעצונדן דאָס ליכט וואָס

האָט זעליש פאַרבונדן קינדער מיט דער מוטער, איניקלעך מיט דער באָבען. אין יענעם הויז האָט זי אויך פאַרמאַכט אירע אויגן, איבערלאָזנדיק א זכר פון א פיינעם שטיק יידישן פאָלקס־לעבן.

אין די איצטיקע מלחמה יאָרן איז קאָוונע — די עיר ועם בישראל — נישט איינמאָל אַריבערגעאנגען פון האָנט צו האָנט, פון איין רעזשים צום אַנדערן. צוזאַמען מיט דעם איז אויך דאָס הויז פון די עליאָשעווס געגאַנגען ארויף און אַראָפּ. עס איז שוין געווען נאָכיאָנאַליזירט, און עס איז געווען נאָכיזירט. און דאָך האָב איך קיין צווייפל נישט אז דאָס הויז וועט וויידער אמאָל באפרייט ווערן צו אן אייגענעם לעבן, אין זכות פון אָט יענעם שיינעם פאַר־פאָלק וואָס האָט געהייסן חיה־שרה־זאָלקע, און דאָס געסל נעבן דעם הויז וועט אוודאי וויידער אמאָל באַקומען דעם אים געהעריקן נאָמען פון בעל־מחשבותן: עליאָשעוו־גאָס.

וויזט אויס אָט די פרויען — די קלוגע און האַרציקע באָלע־באָסטעס פון לעבן — זיינען געקנאָטן פון דעמזעלביקן געבענטשטן מענטשן־טייג. עס איז געווען עפּעס אינערלעך־ענלעכעס צווישן די פרויען פון מאקארטורס פאַמיליע: עליזאָבעט און סיבעלא, און א חיה־שרה עליאָשעוו. דאָס הויז וואָס זיי האָבן געבויט און אָפּגעהיט אין קעמדן איז לויטן כאַראַקטער און אויסבליק געווען ענלעך צו דעם הויז אין קאָוונע. עס האָט באטייט יעדעס מאָל שטאַרקן ווילן, עשירות, פאַמיליע־באַנדן, מורא פאר גאָט, גרייטשאפט צו מענטשן־ליבע. זיכער וועט דאָס לעבן פון די נייע דורות שטראָמען אין אַנדערע ליניעס, אָבער עס לוינט זיך אריינצוקוקן אין אָט דער פראָכט און ערנסטקייט פון פאַרגאַנגענעם דור. זיי האָבן דאָך אזוי גרונטיק געבויט אונדזער אַלעמענס מאָדערנעם לעבן.

:: ::

מיר האָבן געטרונקען טיי, און מיס מאַקאַרטור האָט אָפן ארויס־געבראכט אירע זאָרגן בנוגע דער מלחמה און דער אימפעריע. זי האָט געהאט אירע ספקות צי די ענגלענדער און ענגלאַנד בכלל האָבן זיך ביז איצט ריכטיק אויפגעפירט אין די גרויסע מאָראַל־פאָליטישע פראָגן פון דער וועלט. זי האָט זיך אינטים אריבער־געבויגן צו מיר און שטילערהייט געפרעגט:

— צי גלויבט איר אַז ענגלענדער זיינען נאָר מאַטעריאַליסטן?

— יאָ און ניין, — האָב איך געענטפֿערט. — געוויס האָבן זיי אויפגעבויט אַזאָ געוואַלטיקע וועלט־מלוכה א דאנק דעם הייסן מאַטעריאַליסטישן שוואונג. פֿאַר דער וועלט דערשיינען זיי אויך אזוי, און היטלערס פּראָפּאַגאנדע האָט געגוג מאַטעריאל אויף אויסצונוצן קעגן זיי... אָבער „מאַטעריאַליזם" איז פֿאַראַן ביי אַלע פעלקער אָן אויסנאם. די פּראגע איז: מיט וועלכע אַנדערע אידיין אדער סענטימענטן איז אָט דער מאַטעריאַליזם קאָמבינירט? איז עס נאָר מאַכט־און געלט־הונגער אַדער עפּעס מער און אַנדערעס. גלויב איך נישט אז די ענגלישע לעבנס־קולטור איז נאָר אַ מאַטעריאַליסטישע. זי איז טיפער און גייסטיקער ווי עס דוכט זיך...

— איך גלויב אויך, — האָט זי פֿאַרטראַכטערהייט געזאָגט, — אַז אונדזער ראָסע איז אינטערסירט אין גרעסערע זאָכן ווי מאַכט און רייכטום... אָבער צי וועט זי אַרויסגיין מיט אַ זיג פון דער איטליקער מלחמה? די דייטשן זיינען אַזוי שטאַרק, אַזוי באַוואָפנט...

— איך בין איבערצייגט אין דעם נצחון... אין לעצטן חשבון זיגט שטענדיק נישט דער פיזישער כוח, נאָר דער גייסטיקער. די ביבל זאָגט עס אין אַ קלאָרער שפּראַך: לא בכח כי אם ברוח...

זי האָט צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ מיט א גרויסער צופֿרידנקייט. די ביבל איז פּאר איר געווען דער אַנטשיידנדיקער אַרגומענט. דאָס גאָנצע געזיכט אירס האָט אויפגעשטראלט בעת זי האָט דערמאָנט די הייליקע ווערטער.

— עס איז געווען אמאָל אַ מאַן, גאָר אַ גרויסער עקספּערט אין מלחמה־פּראַגן, און אַ מאַן וואָס האָט געהאַט גרויס הצלחה אין דעם: נאַפּאָלעאָן. פּונדעסטוועגן האָט ער שפּעטער, ביים צוריקבליקן אויף זיין לעבן, געזאָגט: צוויי כוחות זיינען דאָ אין דער וועלט, דאָס שווערד און די אידייע, — און די אידייע קומט אלעמאָל ארויס שטאַרקער פון דעם שווערד.

— אָבער היטלער גייט דאָך אויך מיט אַן אידייע.

— ניין, דאָס איז פאַלש... די אינציקע באַווגונג מיט וועלכער מען וואָלט געקענט פֿאַרגלייכן היטלערס אַרמיי, איז דער איסלאָם. אויך דאָרטן האָבן פּאַנאַטישע זעלנער מיטן שווערד אין דער האַנט געשטורעמט אַ וועלט. אָבער זיי האָבן דאָך געטראָגן מיט זיך א רעליגיעזע, אוניווערסאַליסטישע אידייע וועלכע האָט געוואָלט דערַאָבערן די מענטשהייט, די נשמה פון די מענטשן. דער היטלעריזם

פֿאַרמאַגט נישט אַזאַ אידייע, ד. ה. דעם כח פון אַזאַ אידייע. ער איז אָפֿן ברוטאַל, אַנטקעגנגעשטעלט דער מענטשהייט, די יידן, אלעמען. ער איז נישט מער ווי אַ פּיזיש־מיליטעריש כח... און דאָס מוז ווערן באַזיגט פון גייסט.

עס איז געווען שפּעט, און איך האָב זיך געקליבן אַפּפֿאַרן. אַרויסבאַגלייטנדיק מיך, האָט זי געדאַנקט פֿאַר די שמועסן פון דעם טאָג. דערנאָך צו סאָמע לעצט האָט זי צוגעגעבן: איך דאַנק אייך פֿאַר אייער גלויבן אין אונדזער ראָסע. צוזאַמען מיט דעם יידישן וועט אויך אונדזער פֿאָלק אויפטאָן אַ סך. איך גלויב פעסט אין דעם...

:: ::

מיר דוכט זיך אז עס איז כדאי צו דערציילן דאָ בקיצור וועגן אַ וויכטיקן עפּיזאָד אין מאַקאַרטורס פאַמיליע, וואָס ווארפט אַן אינטערעסאַנט ליכט אויף דער געשיכטע פון אויסטראַליע. איך מיין די רעבעליאָן קעגן דער רעגירונג וועלכע איז דורכגעפירט געווארן אין 1808 פון דעם הויפּט פון דער פאַמיליע — דזשאָן מאַקאַרטור. די דאָזיקע פאַטריאָטיש־בריטישע משפּחה האָט אין דעם סאָמע אָנהייב פון איר אויסטראַלישן לעבן באַוויזן אויך איר רעבעלישן כאַראַקטער.

מאַקאַרטור איז אָנגעקומען קיין אויסטראַליע אין 1790 אלס אָפּיצער פון דעם ספּעציעלן מיליטערישן קאָרפּוס וואָס איז געשיקט געווארן אָהין צו האַלטן אָרדנונג אין דער נייער אָרעסטאַנטן־קאָלאָניע. די קאָלאָניע איז רעגירט געווארן אין אַ זייער שטרענגן מיליטערישן גייסט, אונטער דער אויבערהערשאפט פון אַ גובערנאַטאָר, אלס דעם פאָרטרעטער פון ענגלישן קעניג. דער גובערנאַטאָר איז געווען די געזעצגעבערישע, אַדמיניסטראַטיווע און רעכטלעכע מאַכט פון דעם ישוב. דער מיליטערישער קאָרפּוס האָט געהאַט די פליכט צו שטיין ביי זיין זייט, אלס דער באַוואָפנטער פאָקטאָר פון רו און אָרדנונג. אָבער מיט דער צייט האָבן די אָפּיצערן פון דעם קאָרפּוס געמומען שפּילן אַ באַזונדערע סאָציאלע ראָלע אין דעם פאָרווארפענעם, מיט רעכטלאָזע אָרעסטאַנטן באַזעצטן, פון לאָנדאָן איזאָלירטן עק ווועלט. ווי אַ היסטאָריקער שרייבט, „דאָס בילד פון דער קאָלאָניע איז געווען אויסערגעווינלעך פינצטער. זי איז געווארן געזעטיקט נישט נאָר מיט אָרעסטאַנטן נאָר אויך מיטן גייסט פון אַ טורמע.“ די אָפּיצערן האָבן געמומען האַנדלען מיט די זייער באַשרענקטע אין צאָל פּראָדוקטן

וואָס מען פלעגט אריינפירן אין לאַנד, באַזונדערס אָבער מיט דעם טייערסטן און זעלטענעם פּראָדוקט: ווייַן (ראָם). „זיי זיינען געוואָרן אַן אריסטאָקראטיע. מען האָט זיי דערלויבט צו פאַרנעמען זיך מיט האַנדל און ערד־ארבעט. ביסלעכווייז זיינען זיי געוואָרן די מאַנאָפאָליסטן פון גאַנצן אימפּאָרט, באַזונדערס ספּירט. דער רעזולטאט איז געווען, אז דאָס איז געוואָרן דאָס אָנדערקענטע מיטל פון אויסטוויש, אויף אזוי ווייט אז אפילו ארבעטס־קראָפט האָט מען געקענט קויפן נאָר מיט ספּירט. די אָפיצערן זיינען געוואָרן אזוי ארום זייער רייך".

מאַקאַרטור האָט געהערט צו דעם בעסערן טיפּ אָפיצער; ער איז געווען געבילדעט לויט די דעמאָלטיקע צייטן, האָט געקענט פיין רידן און שרייבן. זיינע אַמביציעס זיינען געגאַנגען אַ סך ווייטער ווי פון דעם דורכשניטלעכן, האַלב־שכורן אַרעסטאַנטסקן אָפיצער. ער האָט געוואָלט בויען א ניי לאַנד פאַר דער אימפּעריע. האָט ער זיך באַלד געזומען פאַר אַ ספּעציעלן צווייג פון ארבעט אין וועלכן ער האָט דערקענט די צוקונפט פון לאַנד: אנטוויקלונג פון מעריקאַנסקן אָפּיצער. זיין פאַמיליע־היסטאָריקער דערציילט, אז שוין אין יאָר 1794 (ד. ה. פיר יאָר נאָכן אנקום אין לאַנד) האָט ער געהאַלטן פאַר נייטיק צו „פאַרוואַנדלען דעם שלעכט־אַרגאַניזירטן ישוב אין א געזונטע און בליענדיקע קאָלאָניע דורך פּראָדוצירן פיינע וואָל". ער האָט געהאלטן אז א קליינע באַפעלקערונג, באַזעצט אין אַזאַ געוואָלטיקן מרחק פון אלע ציוויליזירטע לענדער, וועט קענען האָבן דערפאָלג נאָר אונטער אין באַדינגונג: אויב זי וועט אַנטוויקלען אַלס אַן עקספּאָרט־ארטיקל אזא מין רוי־וואָרג וואָס וועט נישט פאַדערן קיין צופיל אַרבעט, וועט האָבן אַ גרויסן מאַרק פאר זיך און וועט קענען דעקן הוצאות פון א לאַנגן ים־וועג קיין אייראָפּע.

דאָס איז געווען בלי ספק אַ פלאַן פון אַ גרויסן פאַרנעם. זיצנדיק אין אויסטראַליע האָט ער געטראַכט וועגן דעם באַדאַרף אין וואָל פון די ענגלישע פאַבריקן. ער האָט געטרוימט וועגן מיליאָנען שעפסן וואָס וועלן אַמאָל אַרויסגעבן די פיינסטע סאָרטן פון וואָל און אזוי ארום באַפרייען די ענגלישע פאַבריקאַציע פון דעם שפּאַנישן וואָל־אימפּאָרט. האָט ער אויף זיין עליזאַבעט־פאַרם אַנגעהויבן עקספּעריימענטן פון קרייצן ענגלישע שעפסן מיט די דרום־אפריקאַנישע

און אינדישע וואָס טראָגן וואָל. זיינע חברים ארום האָבן געלאַכט פון אים, האָבן זיך געשטעלט קעגן אים און געשטערט אין זיין ארבעט. אָבער דער עקשנותדיקער כאַראַקטער פון אַ פּיאָנער האָט נישט נאָכגעגעבן און ער האָט דערלעבט רעזולטאַטן. אין יאָר 1803 איז ער אָפּגעפֿאָרן קיין ענגלאנד מיט מוסטערן פון זיין וואָל־פּראָדוקציע. ער האָט געארבעט אין לאָנדאָן אויף טיש און אויף בענק, כדי צו באַקומען די אָנדערקענונג. אַ קאָמיטעט פון פּאָבריקאַנטן האָט אָפּגעגעבן אַ רעפֿאָרט אז מאַקאַרטורס ריינע מערינא־וואָל איז אין קוואַליטעט גלייך צו די בעסטע שפּאַנישע סאָרטן. שפּעטער האָט אויך די רעגירונג גענגעבן איר אונטערשטיצונג. עס איז געקומען אזוי ווייט אז דער דעמאָלטיקער קאָלאָניען־מיניסטער לאָרד קעמדן (פון אים שטאַמט דער נאָמען פון מאַקאַרטורס נחלה) האָט איינגעוויליקט אָז מאַקאַרטור זאָל פארקויפן זיין שטעלע אין דעם אויסטראַלישן קאָרפּוס און זאָל באַקומען פון דער רעגירונג 10,000 אקער פרוכטבאָרע לאַנד כדי ער זאָל זיך איינגאנצן ווידמען צו דער פּראָדוקציע פון אויסטראַלישער וואָל. זינט 1805 האָט ער טאָקע אזוי געטאָן.

אַזוי איז געבאָרן געוואָרן אַן אינדוסטריע וועלכע איז היינט־צו־טאָג איינע פון די יסודות פון דער אויסטראַלישער ווירטשאפט. כדי צו דערקענען דעם ראָמאַנטישן כאַראַקטער פון דער אין יענער צייט העזהדיקער איניציאַטיוו, זאָלן דאָ דערמאָנט ווערן א פּאָר ציפערן פון דעם אָפּיציעלן יאָר־בוך פון דער אויסטראַלישער רעגירונג, פאר דעם יאָר 38־1937.

„אויסטראַליע איז איצט דאָס פירנדיקע לאַנד פון וואָל־פּראָדוקציע אין דער וועלט. באַזיצנדיק ווייניקער ווי אַ זעקסטל פון דער וועלטס צאָל שעפּסן, פּראָדוצירט אויסטראַליע א פערטל פון דער וועלט־פּראָדוקציע. מער נאָך, אַ העלפט פון דער וועלט־פּראָדוקציע פון דעם פיינעם סאָרט מערינא־וואָל ווערט געשאַפן אין אויסטראַליע". דער גרעסטער טייל פון דער פּראָדוקציע ווערט עקספּאָרטירט; ארום 7 פּראָצענט דערפון ווערט פאַרנוצט פון די אויסטראַלישע פאָבריקן. די צאָל פון שעפּסן אין לאַנד באַטרעפט... 113 מיליאָן, און די וואָג פון דער פּראָדוקציע דערגרייכט די ציפער פון איבער אַ מיליאָרד פונט. ווייט הינטער אויסטראַליע שטייען מיט זייער שעפּסן־צוכט די גרויסע לענדער רוסלאַנד, אמעריקע, ארגענטינע, דרום־אַפריקע. דער געלט־ווערט פון דער וואָל־סחורה איז געווען איבער 54 מיליאָן

פונט. 40 פּראָצענט פון דעם קיין ענגלאנד איינגעפירטן וואָל קומט טאָקע פון אויסטראליע. „וואָל איז דער הויפּט פּאָקטאָר אין דעם לאָנד־רייכטום פון אויסטראַליע, און דער וואוילשטאַנד פון פּאָלק העגגט שטאַרק אָפּ פון די הכנסות פון זיין וואָל־אינדוסטריע". דאָס זיינען אויספירן פון דער מלוכה־אויטאָריטעט, און מען קען זיך פּאָר־שטעלן ווי מאָקאָרטור וואָלט הנאה געהאט צו לייענען זיי 140 יאָר נאָך זיין אויפּטו.

:: ::

דער מיליטערישער קאָרפּוס וועגן וועלכן מיר האָבן אויבן דער־מאָנט, איז מיט דער צייט אליין געוואָרן אַ מקור פון אומאָרדנונג אין דער קאָלאָניע. די אָפּיצערן וואָס האָבן זיך באַרייכערט אַ דאָנק דער משונהדיקער עקאָנאָמישער לאָגע פונעם קליינעם ישוב אוז געהאלטן די באַוואָפנטע מאַכט אין זייער האַנט, זיינען אַלץ מער געקומען אין קאָנפליקט מיטן גובערנאַטאָר, דעם הויפּט פון דער ציווי־לער אַדמיניסטראַציע. מען האָט דעם גאַנצן קאָרפּוס אָנגעהויבן רופן „וויין־רעגימענט", ווייל ער האָט מאָנאָפּאָליזירט דעם האַנדל מיט אָט דעם טייערן פּראָדוקט. גלייכצייטיק האָט אויך דזשאן מאָקאָרטור געהאַט אָפּטע קאָנפליקטן מיט די פּארשידענע גובערנאַטאָרן צוליב פּאַרשידענע סבות, עקאָנאָמישע און פּערזענלעכע. עס איז געווען צו דערוואַרטן אַז אזא שטאַרקע און אַקטיווע פּערזענלעכקייט, נאָך דערצו באַגייסטערט מיט דער פּיאָנער־אידייע פּאַר אויסטראַליע, וועט זיך נישט לאָזן אונטערגעבן צו קיין שום אַנדערער אויטאָריטעט, מעג זי זיין אפילו דער פּאָרשטייער פון קעניג אליין. צווישן גובערנאַטאָרן — קינג און האַנטער — האָבן פּאַרלאָזן דאָס לאַנד אין שווערע קאָנ־פליקטן מיט אים. אָבער דער אמתער אויסברוך איז געקומען ווען אלס גובערנאטאר איז צוגעשיקט געוואָרן דער קאָפּיטאָן בליי.

בליי איז געווען אַ קאָלירפולע, אייגנאַרטיקע געשטאַלט צווישן די ענגלישע שיפס־קאָפּיטאַנען פון יענער עפּאָכע. שווימענדיק אין ים, האָט ער געהערשט מיט אַן אייזערנער האַנט איבער דער שיף און די מאטראָזן וואָס ער האָט קאָמאַנדירט. ער איז געווען אין זיין אָרט געטריי דער ענגלישער מלוכה און זיין פּאָטערלאנד, אָבער ער האָט געוואָלטעווט ווי אַ טיראַן איבער „זיינע" שיפן, אזוי ארום שאָפּנדיק דיסציפּלין אין דעם בריטישן פלאָט. עס איז נישט קיין צופאל וואָס אויף דער שיף „באאונטי" וואָס איז געגאנגען צו די

טאַהיטי־אינדזלען, איז אויסגעבראַכן אַן אויפשטאנד קעגן זיין אכזריות־דיקער פירונג. די גאַנצע גרויזאַם־ראַמאַנטישע געשיכטע פון דעם אויפשטאנד איז באַקאַנט געוואָרן דער גרויסער וועלט אַ דאַנק דעם שטאַרקן פילם „רעבעליאָן אויף דער באאונטי". א מענטש־טייוול, מיט אַ טיפער פאַראַכטונג צו אַנדערע מענטשן, מיט אַ ווילדער לוסט צו באַהערשן און מבזה מאַכן די שוואַכערע, אָבער גלייכצייטיק א כאראַקטער פול מיט גבורה און איינשטעלניש, מיט אַ גלויבן אין זיין אייגענעם „שטערן" — אזוי איז ארויסגעקומען די געשטאלט פון דעם קאַפּיטאַן בליי, סיי אין יענעם גרויסאַרטיקן פילם, סיי פון די געשיכטע־ביכער. ווייזט אויס אז די מיניסטאָרן אין לאָנדאָן האָבן געוואוסט וועמען צו שיקן קיין סידנעי.

ער איז אָנגעקומען פול מיט קאַמפּלוסט און מיט א רעגירונג־פּראָגראַם. ער האָט זיך אונטערגענומען אויסצורַאַטן דעם וויין־האַנדל „וועלכער האָט אונטערגעגראָבן די מאַראַל פון דער קאָלאָניע". ער האָט פאַרלאַנגט אז מען זאָל אַוועקנעמען פון דאָרטן דעם מיליטערישן קאָרפּוס, ווייל „אויב דאָ דאַרפן שטיין סאָלדאַטן, זאָלן זיי זיין סאָלדאַטן, אָבער נישט אויסגעמישט מיט די ארעסטאַנטן". ער איז נישט געווען פיינטלעך געשטימט צו דער וואָל־אינדוסטריע, אָבער ער האָט גע־האַלטן אז דער פאַרצוג מוז געגעבן ווערן צו לאַנדווירטשאפט. האָט ער דערפאַר געזאָרגט וועגן דער לאַגע פון די „קליינע פויערים" מער ווי וועגן אַנדערע גרופּן.

עס איז נישט וויכטיק צוליב וועלכע קאָנקרעטע סבות דער רעבע־לישער אויסברוך קעגן בליי איז פאַרגעקומען. אָבער אז ער איז פאַרגעקומען, האָבן אין אים געגומען אָנטייל סיי דער מיליטעריישער קאָרפּוס סיי דזשאָן מאַקאַרטור, וועלכער האָט געהאַט דערביי זיינע אייגענע חשבונות מיטן נייעם הערשער. דער גובערנאַטאָר האָט ארעסטירט מאַקאַרטורן און באַשטימט איבער אים א מיליטעריישן געריכט פון 6 אָפּיצירן. די ריכטער האָבן נישט געוואָלט פאַראור־טיילן דעם מאַן און האָבן נישט אויסגעפירט די אינסטרוקציעס פון גובערנאַטאָר. שלוחים, באַפעלן און פּראָטעסטן זיינען יענעם טאָג— דעם 26טן יאַנואַר 1808—געפלויגן פון גאַווערנמענט־הויז צום געריכט און צוריק. סוף כל סוף האָבן די אָפּיצירן פון קאָרפּוס מאַביליזירט אַ קליינע באַוואָפנטע מחנה, אַוועקגעפירט זי צום רעגירונג־צענטער און ארעסטירט דעם גובערנאַטאָר בליי. עס פאַרשטייט זיך אז מא־

קאַרטורן האָט מען תיכף באפרייט פון טורמע און אריינגענומען אין דער נייער רעבעלישער אַדמיניסטראציע, וועלכע איז געשאפן געוואָרן. דאָס איז בלי ספק געווען אַן אויסערגעווײנלעכע געשעעניש אין דער געשיכטע פון די ענגלישע קאָלאָניעס. מיט אייניקע טעג שפּעטער האָט מאַקאַרטור אַראַנזשירט א נייעם פּראָצעס, וועלכער האָט געזאָלט נישט נאָר ריינוואָשן אים נאָר אויך אויף אַ לעגאַלן אופן פאַרמשפּטן דעם געווען גובערנאַטאָר אין די אויגן פון לאָנדאָן.

אַ פּאָר ציטאַטן וועלן באַווייזן אין וואָס פּאָר אַ שטימונג די רעבעלן זיינען געווען. מאַקאַרטור האָט אין דעם טריאומף־טאָג פון דעם אויפשטאַנד אויסגערופן: „קיינמאָל איז נאָך א רעוואָלוציע נישט געווען אזוי גלונגען דורכגעפירט, און מיט אזויפיל אַרדנונג און צוכט". און צו זיין פרוי עליזאבעט האָט ער דעמאָלט געשריבן: „איך בין געווען דעם גאַנצן טאָג שטאַרק פארנומען מיטן קאמף פאר פרייהייט פון דער דאָזיקער אומגליקלעכער קאָלאָניע, און איך בין גליקלעך צו זאָגן אז איך האָב געהאט דערפאָלג מער ווי איך האָב דערוואַרטעט. דער טיראַן קריצט איצט מיט די ציין אין פאַרדרוס וועגן זיין מפלה..." אויך די מיינונג פון זיין פרוי עליזאבעט איז באַצייכנענדיק. מיר ווייסן שוין אז זי איז נישט נאָר די פרוי פון אַן אַנדערן, נאָר אַ פּערזעלעכקייט פאָר זיך אליין. האָט זי מיט א יאָר פריער פאר דעם אויפשטאנד אין 1807 געשריבן צו איר פריינדין קיין ענגלאנד אזעלכע ווערטער:

„אונדזער רעגירונג־סיסטעם דאָ איז זייער שטאַרק. ווי שטאַרק מיין מאַן האָט זיך נישט באַמיט אין ענגלאנד צו וועגדן די אויפּמערקזאמקייט פון דער רעגירונג אויף אונדזער קאָלאָניע, טראַכטן זיי אָבער ווייניק וועגן אונדז, האָבנדיק מסתמא מער וויכטיקע זאכן צו טאָן... אונדזער נייער גובערנאַטאָר בליי האָט שוין באַווּזן די אייגנוואויגער פון סידנעי, אַז ער איז גוואַלטלוסטיק, לייכטזיניק, טיראַניש. נישט קיין זייער אנגענעמע פרעספּעקטיוו — ביי דעם אַנפאנג פון זיין הערשאַפט".

לאָנדאָן, פארשטייט זיך, האָט נישט געקענט בלייבן גלייכגילטיק צו אַזאַ געשעעניש, און האָט אריסגעפאָדערט אלע אַנטיילנעמער צו זיך אויף אַן אויספאָרשונג. אַ יאָר צייט איז בליי אַפּגעזעסן ארעסטירט אין סידנעי ביז ער האָט צולעצט אַפּגעטראָטן זיין אַפיציעלן אַמט.

סוף 1809 זיינען אַנגעקומען קיין ענגלאנד סיי ער, סיי מאַקאַרטור און דזשאנסטאַן (דער הויפּט פון דער רעבעלישער אַדמיניסטראציע). ביי דער שפּעטערדיקער מיליטעריש־ער אויספֿאַרשונג איז בליי, אזוי צו זאָגן, רייגעוואשן געוואָרן פון באַשולדיקונגען קעגן אים. אָבער קיין נייעם פֿאַסטן פון אַ גובערנאַטאָר אין דער בריטישער אימפּעריע האָט ער מער נישט באַקומען. דזשאנסטאַן און מאַקאַרטור האָבן אויך נישט געוואונען זייער פּראָצעס, אָבער זיי האָבן אָפּגעשניטן נישט שלעכט. דעם ערשטן האָט מען אָפּגעזאָגט פון עפּנטלעכן דינסט, בעת מאַקאַרטור האָט געמוזט אָפּריכטן גלות אין ענגלאנד אין לויף פון 9 יאָר.

דאָ קומען מיר צו אַ זייער אינטערעסאַנטן פונקט. די מערסטע געשיכטע שרייבער אין ענגלאַנד און אויסטראַליע האָבן אַרויסגעטראָגן זייער אייגענעם אורטייל וועגן דעם קאַנפליקט: פֿאַר מאַקאַרטורן און קעגן בלייען. אָבער אין 1938 איז דערשינען אין סידנעי אַ גרויס בוך מיט אַ דעטאַלירטער אויספֿאַרשונג פון די ביידע העלדן פון יענעם קאַנפליקט. דעם בוך, אונטער אַ ליצנותדיקן נאָמען, „די ווייך־רעבעליאָן", האָט אַנגעשריבן מיט גרויסן היסטאָרישן פלייס דער ריכטער פון אויסטראַלישן העכסטן עגריכט (און היינט־צו־טאָג דער אויסטראַלישער אויסערן־מיניסטער) דר. ה. וו. עוואַט. דר. עוואַט איז אַ טעטיקער מיטגליד פון דער לייבאָר־פּאַרטיי; איז ער נישט געווען אינטערעסירט צו פּאַרטיידיקן דעם פּערזענלעכן און סאָציאַלן כבוד פון דעם אָמאָליקן מיליטערישן פּריץ, מאַקאַרטור. האָט ער זיך באָמיט מבטל צו מאַכן דעם פּרעסטיזש וואָס איז פּאַרבונדן מיט אָט דעם נאָמען בכלל, און גלייכצייטיק האָט ער דערהויבן ביז צום הימל דעם פּרעסטיזש און דעם נאָמען פון אָט יענעם קאַפּיטאַן בליי.

ווי אזוי מאכט ער עס? ראשית כל, שילדערט ער זיי ביידע אַלס פּאַרטרעטער פון צוויי קעגנערישע סאָציאַלע שיכטן אין דעם דעמאָלדיקן ישוב. „פון איין זייט — זאָגט ער — איז געשטאַנען די לעגאַלע דיקטאַטור פון דעם גובערנאַטאָר אלס די אינציקע און אַנט־גילטיקע אויטאָריטעט אין דער ציווילער אדמיניסטראַציע; די דאָזיקע דיקטאַטור האָט בליי פּאַרווירקלעכט לטובת די פּארמערס און די אָרימע קאָלאָניסטן, אנטקעגן די רייכע הענדלער און מאַנאָפּאָליסטן. פון דער אַנדערער זייט, זיינען געשטאַנען די אָפּיצערן אלס די פּירנדיקע

גרופּע פון די ווייך־העגדלער און מאַנאָפּאָליסטן וואָס זייער עקאָנאָמישע מאַכט איז געווארן באַדראָט". דר. עוואָט מאַכט דעם ענין נאָך קלאָרער: „דער קאָנפליקט קען נישט באַטראַכט ווי אַ צוזאַמענשטויס צווישן בלויז אַלס דעם פּאַרטרעטער פון אַ פּאָליטיק וואָס האָט געשטיצט די קאָלאָניסטן און אַרעמע קלאַסן, און נוצאָרטור, דעם פּאַרטרעטער פון דער אויפשטייגנדיקער קאַפּיטאַליסטישער גרופּע און געלט־מאַכט".

דער סאָציאַליסט אין אונדזער אויטאָר ווייל געווינען די סימפּאַטיע פון לייענער פּאַר די אַרעמע שיכטן פון יענער קאָלאָניע וועלכע זיינען געווען פּאַרגוואַלטיקט פון די אויפגעקומענע קאַפּיטאַליסטן. די קליינע קאָלאָניסטן דערשיינען אזוי ארום ווי די טרעגער פון דעם עקאָנאָמישן (און אויך קולטורעלן) פּאַרטשריט פון לאַנד — קעגן די רעאַקציאָנערן פון געלט־קאַפּיטאַל. די פּאַרמעל איז געגוג באַקאַנט, אָבער צי שטימט זי אינגאַנצן אין דעמאָלדיקן אויסטראַליע? די מערסטע „קאָלאָניסטן" זיינען דאָך געקומען פון די רייען פון די ארעסטאַנטן וועלכע האָבן ערשט געהאַט אָנגעהויבן בויען א סאָלידן ארבעט־לעבן. צי קען מען זיי אלע באצייכענען אלס דעם פּראָגרעסיוון עלעמענט פון דער אַנטוויקלונג? אין משך פון גאַנצן בוך, פון דער אנדערער זייט, דער־מאַנט נישט דער אויטאָר מיט עפּעס רעספּעקט די שעפּערישע טעטיקייט פון מאַקאַרטורן אויפן געביט פון שעפּסן־צוכט, וואָס דאָס האָט געפּירט צו דעם עקאָנאָמישן פּראָגרעס פון לאנד. אפשר טאָקע האָט ער נישט געשטיצט דעם אויפקום פון קליינע פּאַרמערס, ווייל ער האָט געזען די צוקונפט פון לאַנד אין דער וואָל־אינדוסטריע. אָבער אין יענער צייט האָט נאָך קיינער נישט געקענט פּאַראויסזאָגן וועלכער צווייג פון דער ווירטשאפט וועט אמבעסטן אַנטוויקלען די קאָלאָניע. קען מען דערפּאר מאַקאַרטורס עקשנותדיקע פּיאָנער־ארבעט גאָר נישט מבטל מאַכן לגבי די אנדערע. אַז מען וויל קען מען אפילו זאָגן אז אומדירעקט האָט ער געפּירט צו די ערשטע שריט פון דער לייבאָר־באַוועגונג. די ערשטע טרייד־יוניאָנס אין אויסטראליע זיינען געבויט געווארן גראָד פון די שעפּסן־שערער וועלכע האָבן ארגאַניזירט זיינען געבויט וואָל פון די מחנות שעפּסן. די „אמאלגאמייטעד שירערס יוניאָן" איז געגרינדעט געווארן אין 1886.*)

---

* פון איר איז שפּעטער אויסגעוואַקסן איינע פון די גרעסטע יוניאָנס, אונטערן נאָמען: "Australian Workers' Union"

דר. עוואַט לייגט גרויסן ווערט אויף צו באוויזן ווי אומלעגאַל עס איז געווען דער אויפשטאנד פון מאַקאַרטור און זיינע פריינט. ער זשאַלעווט נישט קיין פּלאַץ אויף צו אַנאַליזירן ביז צום לעצטן דעטאַל סיי די מלוכה־געזעצן, סיי בלייס פולמאַכטן, סיי מאַקאַרטורס אומגעזעצלעכע האַנדלונגען. אָבער צי האַלט ער באמת אז יעטוועדע רעבעליאָן איז „אומגעזעצלעך"? אדער דאַרף מען זי לכתחילה פארקורטיילן דערפאַר, ווייל זי איז אַנגעפירט געווארן פון פאַרטרעטער פון א „קאַפּיטאַליסטישער גרופּע"? אויב אזוי, וואַלט מען געדארפט פאַרדאַמען דעם פּראַגרעסיוון כאַראַקטער פון זייער א סך גרויסע היסטאַרישע אויפשטאַנדן און באַוועגונגען. ווי אפט זיינען די קאמפן פון וואַסאלן און שטעט קעגן זייערע קעניגן אין מיטלאלטער געווען פּראַגרעסיוו שריט פאַראויס הגם די קעמפער גופא זיינען געווען עקספלואַטאַטארן און פאַלקס־פיינט אין אַן אַנדער געשטאַלט. וואס זאל מען זאגן וועגן דעם „פּראַגרעסיוון" כאַראַקטער פון דער ענגלישער „מאַגנא כארטא" וועו מען דערמאַנט זיך אַז זי איז ארויסגעריסן געוואָרן פון קעניג דזשאַן דורך די באַראָנען פון יענער צייט וועלכע זיינען קוים געווען טרעגער פון מענטשהייטלעכע אידעאַלן. און דאָך זיינען די לוחות פון דער מאַגנא כארטא געווען און געוואָרן אַ באַדייטנדיקער שריט פאַראויס אין דער אַנטוויקלונג פון דער מענטשהייט.

און דערנאָך גייט עוואַט איבער צו דער שילדערונג פון די פערזענלעכע כאַראַקטערן פון די ביידע קעגנער. „אחוץ דעם ברייטערן עקאָנאָמישן און קלאַסן־אַנטאַגאָניזם האָט געשפילט א וויכטיקע ראָלע די פערזענלעכע קעגנערשאפט, ווייל דער קאמף פאר הערשאפט איז געפירט געוואָרן פון צוויי מענער מיט אַ שטאַרקן ווילן. נישט בליי און נישט מאַקאַרטור זיינען געווען דער טיפּ פון מענטשן וואס גיבן זיך אונטער אַן אַנדערן אַן א געוואַלטיקן קאמף". היות ווי אונדזער אויטאָר האָט א גרויסע סימפּאטיע פאר דעם בליי, באשרייבט ער אים אין די סאַמע העלסטע פארבן. מיר דערגייען אז יענער ברוטאַלער שיפס־קאַפּיטאַן פון סוף פון 18טן יאָרהונדערט איז געווען באשאַנקען מיט אַן א שיעור מעלות. ער איז געווען געבילדעט, ווי די ביכער פון זיין שיף־ביבליאָטעק באַווייזן. ער איז געווען א מאַן מיט פאַנטאַזיע און מוט; ער איז געווען עקשנותדיק אין דער דערגרייכונג פון זיינע צילן. אי ער האָט אָפּגעטאַן מעשים תעתועים אויף דער „באַאונטי"? דארף מען אָבער פאַרשטיין אז אויב די דיספּיצלינארע

שטראָפן וועלכע ער האָט אָנגעוועגדעט דערשיינען טאָקע אַ ביסל הארט אין די אויגן פון דעם היינטיקן דור, זיינען זיי אָבער נישט געווען הארט ווען מען שאצט זיי אָפּ לויט דעם מאַסשטאָב פון יענער צייט. (אויב אזוי, דאַרף מען דאָך אויך מאקארטורס שארפע ארויסטריטן אָפּשאָצן לויט די דעמאָלדיקע מאַסשטאָבן?) מען זאָגט — שרייבט ווייטער עוואָט — אז בליי איז נישט געווען קיין זשעני. זאָל זיין אָזוי; אלץ העגגט אָפּ דערפון ווי מען דעפינירט דעם באָגריף זשעני... מען מוז אויך געדענקען אז בליי האָט נישט געהאט קיין שום פּראָטעקציע אין די ערשטע יאָרן פון זיין קאריערע, און אז זיין שאַרפער און צומאָל גראָבער כאַראַקטער האָט געשטערט זיין באָוועגונג פאָראויס". (פאַרוואָס זאָל מען נישט אָנווענדן די דאָזיקע פרייַנטלעכע קריטיק אויך צו מאָקאַרטורן?). עוואָט פאַרגעסט נישט אפילו דאָס נשמה־לעבן פון זיין העלד. „בלייס פערזענלעכע און פאַמיליע־באַציונגען זיינען געווען דורכגעדרונגען מיט טיפּסטער ליבע און איבער־געגעבנקייט. זיין פרוי, די „בעטסי" אין זייַנע בריוו, איז פאר זיך אליין געווען א זייער פּאָזיטיוו מערקווירדיקע פרוי. זי האָט מוטיק פאַרטיידיקט דעם מאָנס כבוד און נאָמען בעת ער איז געווען אין אויסטראליע". (מיט קיין איין וואָרט דערמאָנט ניט דער אויטאָר די אָנדערע מערקווירדיקע פרוי וואָס איז געשטאָנען הינטער די פּלייצעס פון מאָקאַרטורן).

דערפאַר אָבער איז נישטאָ קיין איין דבר אסור וועלכן ער זאָל נישט צווואַרפן מאָקאַרטורן. עס איז אינטערעסאַנט מיט וואָס פאַר אַ לייַדנשאפט דאָס ווערט געטאָן לגבי אַ פיגור פון א הונדערט יאָר צוריק. עס ווערן פאַרדעכטיקט אלע זיינע שריט און רייד. עס ווערט געוואָרפן א חשד אפילו אויף דעם באָפעל פון מיניסטער קעמדן אין 1804 צו געבן אים 10,000 אָקער לאָנד פאר דער וואָל־וירטשאפט. מאָקאַרטור ווערט געשילדערט ווי אַ מענטש וואָס קען אריינקריכן אין יעדן מענטשנס צוטרוי און ארויסבאָקומען פאַר זיך די גרעסטע מאַטעריעלע טובות. אָט ווי ער ווערט געשילדערט למשל: „מאַקאַרטורס כאַראַקטער איז באַצויבערנדיק. ער איז געווען אַן אויסער־געווייַנלעכער מענטש, באָזעסן פון אַ גלויבן אין דער צוקונפטיקער גרויסקייט פון דעם קליינעם ישוב, אָבער ער האָט ביי אַלע געלעגן־הייטן גלייכגעשטעלט זיין פערזענלעכן פאַרטשריט מיטן פראָגרעס פון דער קאָלאָניע. ער האָט אָנגעזאמלט א קליין פארמעגן, מערסטנס

א דאַנק דעם וויין־האַנדל און אויפקויף פון אלע אנדערע סחורות. אַבער ער האָט פאַרמאָגט אויך אַ איידעלערע וויזיע און האָט זיך געסטאַרעט צו לייגן די יסודות פון פי־צוכט. דאָך איז ער געווען א מענטש אָן אַ געוויסן און אָן רחמנות".

צוויי מאָראַלישע מאָסן ווערן דאָ אָנגעוועגדעט צו צוויי מענטשן. די עפאָכע אין וועלכע ביידע האָבן געלבט איז געווען א האַרטע און אַ גרויזאַמע. די קאַפּיטאַנען און קאָלאָניזאַטאָרן פון יענער עפאָכע זיינען וויט געווען פון וויכקייט און אידלקייט. נאָר די פאָליטישע ליידנשאפט פון היינטיקן טאָג קען זיך דערלויבן צו שטעלן זיך אויף איין זייט און פשוט דערקלערן דעם איינעם פאַר אַ רשע, דעם צווייטן פאַר אַ צדיק. מיט א צייט שפּעטער נאָכן לייענען זיין בוך, האָב איך זיך געטראָפן מיט דר. עוואַט. עס איז געווען באַלד נאָך די פאַרלאַמענט־וואַלן, צוליב וועלכע ער איז אַראָפּ פון דעם פאָדיום פון הויכן געריכט און האָט זיך אריינגעוואָרפן אין פאָליטיק. ער איז דעמאָלט געווארן וויידער א פירער פון דער לייבאָר־פאַרטיי. קיין מערהייט האָט אָבער לייבאָר ביי יענע וואַלן — סעפּטעמבער 1940 — נישט דעראָבערט, און עוואַט האָט אָפן ארויסגעזאָגט זיין פאַרדרוס. „אַך, וועז מיר וואָלטן באַקומען נאָך א 3־4 דעפוטאַטן!" — האָט ער שטיל אויסגערופן צו זיך אליין. מען האָט געמומען ריידן וועגן ליטעראַטור, און איך האָב דערמאָנט זיין „וויין־רעבעליאָן"־בוך. איז ער געווארן א ביסל אויפגעלעבט און האָט געזאָגט: „און איך האָב דאָך נאָך נישט אויסגענוצט אַלע מאַטעריאַלן. די פאַמיליע מאַקאַרטור האָט אריינגעגעבן פעקלעך דאָקומענטן אויף צו היטן אין דער מיטשל־לייבריערי, אָבער מען טאָר זיי נישט באַנוצן. נאָכן דערשיינען פון מיין בוך האָבן זיי צוגעזאָגט צו דערלאָזן לייענען די פאַפּירן."

אָן אַנדערש מאָל בין איך געזעסן ביי דער מיס מאַקאַרטור, בעת צו איר איז אָנגעקומען מיט א שטיקל גערויש א הויכער, שטאַרקער אַלטער מאַן. זי האָט מיך פאַרגעשטעלט צו איר ברודער, א געוועזענעם גענעראל פון דער ענגלישער ארמיי. ער האָט זיך שווער אוועקגעזעצט און געמומען ריידן אין אַ ברוגזדיקן און גוטמוטיקן טאָן. דעמאָלט איז „פינלאַנד" געווען אויף דער טאָג־אָרדנונג. האָט ער זיך געבייזערט וואָס מענטשן שיקן געלט פארן פינלאַנד־פאָנד און וויזן דערביי אָן אויף וואָס עס זאָל ווערן פאַרנוצט. „גהערט א מעשה? דער זאָגט אז מען זאָל קויפן עסנווארג פאר די בירגער,

דער אַנדערער עצהט צו קויפן קוילן־וואַרפֿער. שוטים וואָס זיי זיינען. די רעגירונג וועט שוין בעסער וויסן וואָס צו טאָן. מען דאַרף שיקן געלט און אַראָפּ פון מאַרק" . . . דער כעסן האָט זיך פֿריינט־לעך צוגעהערט צו מיין זאָך. אַז עס איז געקומען צו רייד וועגן זיין עלטער־זיידן און איך האָב דערמאָנט עוואָטס בוך, האָט ער זיך לוסטיק־בייז פֿאַנאַנדערגעלאַכט: ווייס איך וואָס . . . מסתמא געווען אַ טייערער חברה־מאן . . . אָבער עפּעס האָט ער דאָך אויפּגעטאָן . . .

:: ::

מיר האָבן נאָך צו דערציילן אַ ביסל וועגן דעם „חברה־מאַנס" לעבן נאָך דער רעבעליאָן. פון מיליטעריש־ניצט איז ער אַרויס, ווי געזאָגט, נישט צעמזיקט, אָבער ער האָט געמוזט פֿאַרבלייבן אין ענגלאנד. ער האָט נישט געוואָלט צוריקקערן זיך קיין אויסטראַליע ביז ער וועט נישט האָבן אַ גאַראַנטיע אז די רעגירונג וועט אים נישט פֿאַרפֿאָלגן פֿאַר דעם אַנטיילנעמען אין דעם בליי־עפּיזאָד. אַזאַ גאַראַנטיע האָט ער יאָרן לאַנג נישט געקענט באַקומען. אין יאָר 1812 האָט ער געשריבן צו זיין פרוי: „די אינפֿארמאַציע פון דיינע בריוו האָט נאָר באַשטעטיקט מיין איבערצייגונג אז גרויסע ענדע־רונגען מוזן פֿאָרקומען און אומצאָליקע פֿאַראורטיילן מוזן ווערן בא־זייטיקט איידער איך וועל אפילו קענען האָפֿן אַז מען וועט מיר דערלויבן צו לעבן ווידער אין דער היים אָן געפֿאָרן און פֿאַרפֿאָלגונגען. אַ מענטש מיט מיינע באַקאַנטע פֿרינציפּן מוז ווערן געהאַסט און פֿאַרשריען אין אַזאַ קאָלאָניע, און אז מען לייגט נאָך צו דערצו די קנאה צו מיין וואויל־שטאַנד, וואָס קען איך דערוואַרטן אין אַזאַ געזעלשאַפט? עס איז ווי אַ שווערד וואָס הענגט אויף אַ האָר איבער מיין קאָפּ". מיט יאָרן שפּעטער האָט מאַקאַרטור געמוזט פֿאַדערן פון דער רעגי־רונג אז מען זאָל פֿאַרענדיקן זיין גלות. האָט אים אין 1816 געענט־פערט דער מיניסטער מיט אַזאַ בריוו: „נעמענדיק אין באַטראַכט די לאַנגע צייט וואָס איר זענט געווען אָפּגעשיידט פון אייער פֿאַמיליע, ווי אויך אייערע אויפּטוען לטובת דער לאַנדווירטשאַפט און וואויל־שטאַנד פון דער קאָלאָניע, און, ראשית כל, אייער פֿאַרזיכערונג אז איר פֿאַר־שטייט פולשטענדיק די שעדלעכקייט פון דער טעטיקייט וועלכע האָט געפֿירט צו אייער אָפּפֿאָר פון דער קאָלאָניע, — זענען מיר נישט קיין שטערונג צו אייער צוריקקער אַהין".

מאַקאַרטור האָט זיך קאַטעגאָריש אָפּגעזאָגט אָנצוּדערקענען זיין אייגענע שולד און אָפּצוּזאָגן זיך אזוי ארום פון זיינע פּרינציפּן. אויב די רעגירונג באַשולדיקט אים — האָט ער געשריבן ווידער צו זיין פרוי — זאָל זי אָפּן ארויס דערמיט, אָבער נישט צווינגען אים צו דערקלערן זיך פאר שולדיק. „אויב זיי וועלן מיך באַשולדיקן אומזיסט, וועט די עפּנטלעכע מיינונג אנטשיידן צווישן אונדז, און אויב זי וועט זיי דעמאָלט פּאראורטיילן פאר דער אונטערשטיצונג פון א טיראַן און באַדריקער, וועלן זיי עס האָבן געבראַכט אויף זיך אליין. איך האָב געענטפערט דער רעגירונג אז איך וועל מער נישט ליידן שווייגנדיק און אז אויב א פריינטלעכער אָפּמאך וועט נישט ווערן אָפּגעשלאָסן, וועל איך זיך וועגדן מיט אַ פּעטיציע צום פּאַרלאַמענט און אויפּדעקן אינגאנצן די אומטאטן פון מר. בליי פון וועלכע איך באַזיץ געווען באַווייזן". נאָך געוויסע פּאַרהאַנדלונגען האָט מען זיך סוף כל סוף צונויפּגערעדט, אזוי אז אין 1817 איז ער אָפּגעפּאָרן אַהיים. ער האָט זיך נישט געלאָזט בויגן.

די לעצטע יאָרן זיינע האָט ער זיך שוין אינגאַנצן אָפּגעגעבן צו דער בריטער ווירטשאפּטלעכער ארבעט אין זיינע ביידע מאַיאַנטקעס. די וואָל־פּראַדוקציע האָט געהאַלטן אין איין שטייגן, און אין די יאָרן 24־1822 האָט ער באַקומען פון דער לאַנדאַנער „סאָסייטי אָף ארטס" דריי גאָלדענע מעדאַלן פאַרן אימפּאָרט פון גרויסע טראַנספּאָרטן פון פיינעם וואָל קיין ענגלאַנד. ביי די פּאַקטן קענען מיר אָפּשטעלן די געשיכטע פון אָט דער מערקווירדיקער קעמפּערישער און שעפּערישער פאַמיליע וואָס האָט געהאָלפן אויפּבויען אויסטראַליע.

:: ::

מיר איז געווען א פארגעניגן צו מאַכן א קליינע וואַנדערונג דורך די דאָזיקע דאָקומענטן און באַקאַנען זיך מיט די דעראינערונגען פון אָזא פאַמיליע, בעת איך פלעג פון צייט צו צייט קומען זען און פירן שמועסן מיט זייער אור־אייניקל, מיס סיבעלאַ מאַקאַרטור. יעדעס מאָל וועז איך פלעג צוקוקן זיך צו איר געזיכט און הערן אירע רייד, האָב איך באַקומען דעם אייגדרוק פון טיפער ערנסטקייט און אומדערשיטערטער טריישאפּט צו אירע אידייען. און די אידייען זיינען געווען: מוטערלעכע איבערגעגעבנקייט צו ענגלאַנד מיט אויסטראַליע און אינערלעכע פאַרבונדנקייט מיט דער גרויסער וועלט פון דער

מענטשהייט. דערפון האָט זיך געבוירן איר עכטער אינטערעס צו דעם יידישן פֿראָיעקט אין די קימבערלייס. דער ווייטער אויסקום פון א קאָלאָניזאַטאָר וואָס זעט בליענדיקע פעלדער דאָרטן וואו אמאָל האָט געהערשט מדבר, און די ווייטהארציקייט פון אַ רעליגיעז־הומאַניטערן מענטשן וואָס פֿאָרגעסט נישט די וועלט־צרות, — דאָס צוזאַמען האָט זיך פֿאָראיניקט אין אָט דער פֿרוי, דער יורשטע פון אַמאָליקן פּיאָנער־גייסט. אויב זי האָט נישט אינגאנצן פֿארטרעטן דאָס אויס־טראָליע פון היינט, איז זי אָבער צווישן די אָנזאָגערס פון אויסטראָליעס מאָרגן.

זאָלן אַ פֿאָר אירע בריוו צו מיר ריידן וועגן איר אליין. „אַ גרויסן דאנק — שרייבט זי אין 1941 — פֿאָר די נייעסטע מאַטעריאָלן וועגן יידישן ישוב אין קימבערליי. איך האָב זיי פֿלייסיק שטודירט. ווי שטאַרק עס ווילט זיך האָפן אז דאָס זאָל ווערן אַ ווירקלעכקייט!... איך רעכן אז פֿאר אַ געוויסער צייט וועלן נישט זיין קיין פּרייַע שיפן פֿאָר אימיגראציע, אָבער אויב נאָר די פּעדעראלע רעגירונג וואָלט געגעבן איר צושטימונג, וואָלט מען געקענט א סך אויפטאָן אין צו־גרייטן דעם פּלאַן".

אין ניי־יאָר טאָג פון 1942: „די צייט איז פול מיט אומגעווייניקע זאָרג. דאָך נישט געקוקט אויף דער גענאָר וואָס האָט זיך דערנענטערט צו אונדזערע ברעגעס, פיל איך אז די אימפּעריע און די זאָך פֿאָר וועלכע זי קעמפט געפינט זיך היינט אין אַ בעסערער לאָגע ווי פֿאָראַיאָרן. דאָס איז אין א גרויסער מאָס א דאַנק רוסלאנד און דעם גרויסן רוסישן פֿאָלק... אזוי ווי איר, גלויב איך נישט אַז איך זאָל ווען נישט איז האָבן פֿאָרלוירן מיין גלויבן אין דעם נצחון פון געערעכטיקייט איבער יענע פֿאָרדאָרבענע פּירער וואָס שטעלן זיך דעם אַנטקעגן. אָבער עס איז איצט אַ טרויעריקע צייט; טרויעריק איז צוצוזען דאָס ליידן, דאָס אומנויטיקע ליידן וואָס אזעלכע מלחמות רופן ארויס. עס איז אַ צייט פול מיט זאָרגן פאר יענע וואָס זיינען טייער צו אונדז און פאר די וואָס ליידן...

...איך בין שטאָלץ וואָס איר האָלט פאר אינטערעסאַנט די בריוו פון מיין עלטער־עלטער־באָבען. זי איז געווען אַ וואונדערבאָרע פרוי אין אַ וואונדערבאָרער עפּאָכע. איך גלויב נישט אז איך בין ווערט

דעם כבוד אז מיין בילד זאָל שטיין נעבן אירס... איך ווינטש אז דער יידישער ישוב אין קימבערליי זאָל ווערן אַ געשעענער פאַקט אין לויף פון נעקסטן יאָר..."

:: ::

אין מאַי 1943 האָב איך זי געזען צום לעצטן מאָל פאר מיין אַפּפאַר פון אויסטראליע. אירע לעצטע ווערטער צו מיר זיינען געווען: „גאד בלעס יו".

אין יענעם יאָר איז זי געשטאָרבן.

איז דאָ אַנטיסעמיטיזם אין אויסטראַליע?

איך בין געזעסן אין אַ הויז פון אַ יידישער אַריסטאָקראַטישער דאַמע אין סידנעי. איך האָב זיך געהאַט מיט איר געטראָפן מיט צווויי יאָר צוריק אין לאָנדאָן בעת מיר האָבן געזוכט פאַרבינדונגען מיט אויסטראַלישע בירגער כדי ארויסצוגעפינען דורך זיי די שטימונג בנוגע א קימבערליי־פּראָיעקט. די עלטערע בכבודיקע ליידי וואָס איז דורך פאַמיליען־באַנדן פאַרקניפט מיט די העכסטע יידישע קרייזן אין אויסטראַליע, האָט מיך העמאַלט זייער דערמוטיקט. איצט וועז זי איז נאָך צוואַנציק יאָר אָפּוועזנהייט צוריקגעקומען אַהער, האָט זי אַנדערש געקוקט אויף דער זאַך. זי האָט אויסגעהערט מיין דערציי־לונג וועגן אונדזער ארבעט דאָ און האָט דערנאָך סקעפטיש געשאָקלט מיטן קאָפּ.

— פאַרוואָס? — האָב איך איר געפרעגט.

און זי האָט מיט רואיקער זיכערקייט געענטפערט: ווייל דאָ אין לאַנד איז פאַראַן אַן אַנטיסעמיטישע שטימונג... זיי וועלן נישט צו־שטימען צו אַזאַ יידישן פּראָיעקט... גלויבט מיר, איך קען דאָס לאַנד און די באַפעלקערונג... עס האָט זיך דאָ קיין זאַך נישט געענדערט פאַר די 20 יאָר... שוין דעמאָלט איז עס געווען אזוי...

גלייך קעגנאיבער אָט דער רייכער און זעלבסטצופרידענער פרוי איז געזעסן ביים טיש א קליינע, גאָר יונגע פרוי מיט אַ דינינקער פיגור, מיט א נערוועזן מיידעלשן געזיכט. פון דערווייטנס וואָלט מען געקענט מיינען: דאָס איז א קינד וואָס פארענדיקט ערשט איצט די שולע. אין דער אמתן איז עס געווען אפשר דער קלאַסישער טיפּ פון אַ וואויל־דערצויגענער, צארטער יידישער פּליטים־פרוי. זי האָט זיך אויפמערקזאם צוגעהערט און באַלד אויך ענערגיש צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ: יאָ, אזוי איז עס טאַקע... די מענטשן דאָ זיינען קעגן יידן, בעסער געזאָגט, קעגן אויסלענדער... זיי באַהאַלטן עס נישט...

— ווי לאַנג זייט איר שוין דאָ אין לאַנד — האָב איך איר איבערגעריסן.

— מער ווי אַ יאָר, אָבער איך האָב געטראָפן דאָ א סך מענטשן פון מיטל־קלאַס, פון די העכערע, פון אַרבעטער.

איך האָב פּראָטעסטירט קעגן דער דאָזיקער באַהויפּטונג פון די ביידע פרויען: פון דער אַלטער און דער יונגער, פון דער אין אויסטראַליע דערצויגענער און דער פון אייראָפּע געקומענער. די טעמע איז אַ וויכטיקע, און מען מוז איר אָפּן באַהאַנדלען. זי קומט ארויף אין געשפּרעכן זייער אָפט, און זי פירט צו פאַלשע און אפילו געפערלעכע אויספירן. מיר דוכט, איך האָב אַ ביסל רעכט צו רייַדן וועגן דעם, ווייל איך האָב זיך געטראָפן פאר דער צייט פון מיין זייַן אין אויסטראַליע מיט זייער א סך מענטשן. נישט וויניקער ווי א טויזנט נישט־יידישע אויסטראַליער האָב איך געטראָפן — פאַר פיר יאָר — אין שמועסן און דיסקוסיעס. דערביי האָב איך פארהאנדלט מיט זיי דירעקט וועגן א יידישער אָנגעלעגנהייט: א פּראָיעקט פון אַ גרויסער קאַלאָניזאציע ביי וועלכן עס האָבן געמוזט באַרירט ווערן דעליקאַטע פראגן וועגן יידן בכלל, זייערע באַשעפטיקונגען און זייער פּסיכאָלאָגיע. אָט די דערפארונג מיינע האָט אין מיר געשאפן די פעסטע איבערצייגונג אז עס איז נישטאָ קיין אנטיסעמיטיזם אין אויסטראליע.

די מערסטע מענטשן וואָס האָבן דערמאָנט די אנטיסעמיטישע שטימונג אין דער באַפעלקערונג (און עס זיינען געווען צווישן זיי סיי יידן סיי ערנסטע נישט־יידן) האָבן נישט געהאָט קיין סיסטעמאַטישן באַווייז דערפון. זיי האָבן נאָר דערמאָנט איינצלנע באַווייזן פון אנטי־סעמיטישע אָדער בכלל אַנטי־פּרעמדע ארויסטרעטונגען. א פּאָר פון זיי ברענג איך דאָ:

1) איך בין געפאָרן אין טראַמווייַ און געבעטן דעם קאָנדוקטאָר צו זאָגן מיר וען אויסצושטייגן אין א געוויסן פלאַץ. עס איז דערווייל אַריבער א סך צייט, און דער קאָנדוקטאָר האָט געקענט האָבן פארגעסן וועגן מיין ביטע. האָב איך געפרעגט א הערן אין וואָגאָן, און אז ער האָט מיר אָנגעוויזן דעם פלאַץ האָב איך א צי־געגעבן דעם סיגנאל־שנור. מיט כעס האָט עס באַמערקט דער קאָנדוקטאָר, און פאר אלעמען אין די אויגן האָט ער געזומען שרייַען: איר קענט גיין צוריק צו היטלערן! גייט צוריק צו היטלערן!...

2) איך מיט מיין מאַן האָבן זיך אין אָוונט־צייט צוגעזעצט אויף אַ באַנק אין א קליינעם גאָרטן. דאָרטן איז שוין געזעסן אן עלטערע אויסטראַלישע פרוי. נישט געקוקט אויף דעם וואָס מיר בריידע האָבן שטיל גערעדט צווישן זיך אין ענגליש, האָט זיך די פרוי געזוענדט צו אונדז מיט אויפרעגונג און פארדרוס. זי האָט זיך באקלאָגט אויף די אויסלענדער, די פּליטים, וואָס פאַרפליצן אויסטראַליע, וואָס האָבן זייערע אייגענע מאַנירן און געוואוינהייטן, וואָס מאַכן דעם אויסטראַליער ענג דאָס לעבן... (שפּעטער — נאָך א לענגערן שמועס מיט די בריידע אימיגראַנטן — האָט זי דערקלערט אַז זי איז אַן ענגלענדערין און האָט געבעטן אַנטשולדיקונג פאַר דאָס געזאָגטע).

3) די טעג בין איך געגאַנגען עפּעס קויפן אין דעם אויבסט־געשעפט אין מיין גאָס. דאָס קליינע געשעפטל געהערט צו א דייטשן עמיגראַנט. האָט מיך דערזען אן אויסטראַליער, דער באַלעבאָס פון אַן אַנדערן אויבסט־און פרוכט־קראָם קעגנאיבער. מיט סאַרקאַזם און אינגעהאלטענעם כעס האָט ער געזומען מאַכן פאַרוואורפן פאַרוואָס איך אונטערשטיץ דעם אויסלענדער און נעם צו פרנסה ביי דעם אויסטראַליער.

4) עס איז באַקאַנט אַז אַ ייד ווערט נישט צוגעלאָזן אלס מיט־גליד אין אַ רייַ אויסטראַלישע קלובן. אָט איז פאַראַן אין מיין געגנט אַ פיינער גאָלף־קלוב צו וועלכן איך וואָלט זייער געוואָלט געהערן. איז אָבער דאָרטן פאַראַן אַ געשריבענער צי אַ נישט־געשריבענער פּונקט פון סטאַטוט לויט וועלכן אַלע, אחוץ יידן, ווערן צוגעלאָזן צו מיטגלידערשאפט... פאַרוואָס? ווייס איך נישט. מיט די מיט־גלידער פון אָט דעם קלוב טרעף איך זיך אין דער סיטי, אין רעסטאָראַנען, אפילו אין זייערע היימען, — אָבער אין קלוב ווער איך נישט צוגעלאָזן...

די צאָל פון אזעלכע און ענלעכע פאַלן קען מען פארגרעסערן אַן אַ שיעור. אָבער צי זיינען זיי איבערצייגנדיק? באַווייזן זיי באמת אַז דער אונטערגרונט פון אויסטראַלישן לעבן איז שוין דורכגענומען מיט דעם אַנטיסעמיטישן גיפט? קעגן יענע „פאַלן" וואָלט איך געקענט ציטירן אַ רייַ אַנדערע וואָס באַווייזן גראָד דעם היפוך דערפון: די יידן־פריינטלעכע שטימונג פון די אויסטראַליער. אָט נאָר איניקע אָזעלכע באַווייזן:

1) עס קומט אַן אין מאַי 1939 קיין אויסטראַליע א יונגע יידישע עמיגראַנטין. אין דייטשלאנד איז זי געווען א דאָקטענטין פאַר זאָאָלאָגיע אין אן אוניווערזיטעט און האָט זיך דערוואַרבן אַ גוטן נאָמען. דערפאַר טאָקע, ווען מען האָט זי פאַרטריבן פון היימלאַנד, האָט זי ווידער געפונען אַ ווייסנשאפטלעכע שטעלע אין איטאליע. אָבער אויך פון דאָרטן האָט זי באַלד געמוזט אוועקגיין. דער טאָפּלדיקער צוזאַמענברוך פון איר יונגן לעבן האָט אזוי שטאַרק געווירקט אויף איר, אַז צוויי וואָכן צייט האָט זי זיך באַהאַלטן פון מענטשן אויפן שיף וואָס האָט זי געפירט אין דאָס דריטע לאַנד. זי האָט געוואָלט ווידער קומען צו זיך, ווידער דערוואַכערן דעם זעלישן גלייכגעוויכט פון אָמאָל. עס איז איר געלונגען, און אַ רואיקע און האָפנונגפולע איז זי אַראָפּגעגאַנגען אויף דער ערד פון אויסטראליע.

זי האָט דאָ נישט באַקומען קיין וויסנשאפטלעכן פּאָסטן; האָט זי זיך באַזעצט אין א קליינעם שטיבל אין אַ דאָרף־געגנט נעבן סידנעי. זי האָט געפונען אַ ביסל אַרבעט אַלס אַ באַראַטערין אין הינער־צוכט; פאַרמערס פון דער אומגעבונג האָבן זיך פון צייט צו צייט געוועגדט צו איר. פיר אויסטראַלישע פרויען פון ארום וואָס האָבן אליין, מיט אייגענער האַרוואניע, געפירט זייערע קליינע פאַרמס, האָבן איר תיכף איינגעלאדן צו זיין זייער גאַסט: ביי יעדער צו וואָך צייט. און דערנאָך האָבן זיי איר נישט געלאָזן אויסגעבן דאָס ביסעלע פאַרדינסט אירן אויף עסנווארג: זיי, זאַלבעפערט, האָבן סיסטעמאַטיש אריינגעשיקט אין איר הויז אלע נויטיקע שפייזן. „עס קומט מיר זעלטן אויס — האָט זי דערציילט מיט א שמייכל — צו קויפן עפּעס פאַר מיר".

די דאָזיקע פרויען פון אויסטראַלישן פאָלק האָבן געוואוסט אז זי איז א פּליט און אַ יידישע טאָכטער. זיי האָבן איר דערקלערט אז זיי מוזן ליידער העלפן מיט פּראָדוקטן, ווייל זיי פאַרמאָגן נישט קיין געלט.*

2) אַ יידישער אַדוואָקאַט פון דייטשלאנד איז געפאָרן קיין אויסטראַליע מיט גרויסע האָפנונגען. ער האָט באַלד אויסגעפונען אַז זיינע קענטענישן און דערפאַרונג קענען דאָ נישט אויסגענוצט ווערן.

---

* די פרוי, פרייליז דר. קאַציזנער, האָט זיך אין יאָר 1942 געטרוֹפן דאָס לעבן.

האָט ער נישט געקענט געפינען קיין פּאָסיקערע אַרבעט פּאַר זיך ווי צו ווערן אַ גאַרטן־אַרבעטער. ער האָט עס קיינמאָל נישט געטאָן פריער, אָבער נישט געווען קיין אָנדער ברירה. אייגנצלנע גאַרטן־באָזיצער פלעגן אים צולאָזן טאָן ארבעט ביי זיי. האָט ער געפֿרא־צעווען מיט דאנקבאַרקייט און מיט שרעק, ווייל ער האָט זייער אָפט געטאָן שאָדן צו די גאַרטנס. ווי אָפט פלעגט ער אַרויסקאַרטשעווען פון דער ערד אזעלכע גראָזן און געוויקסן וואָס ער האָט געהאלטן פאר ווילד־גראָז, בעת דאָס זיינען געווען פיינע טראָפישע פלאָנצן. נאָך אַ שווערן ארבעטס־טאָג, אין דער היץ, מיט א געבויגענעם רוקן, פלעגט ער גיין אָפּרעכענען זיך מיט דער באָלעבאָסטע און מיט אַנגסט גע־וואַרט אויף אן אָפּזאָג. אָבער דער אויסטראַליער האָט, פאַרקערט, פריינטלעך איינגעלאָדן אים ווידער צו קומען. איבער די שאָדנס האָט ער געלאכט: דער אויסלענדער מוז זיך דאָך אויסלערנען...

3) אן אנדער געווענענער יידישער אדוואָקאַט, פון עסטרייך, האָט גהאָט איבערצולעבן שווערע טעג אין מעלבורן. אין אַ באָלעבטער געשעפט־גאַס האָט ער געעפנט אַ קראָם מיט ענעוצטע מעבל. כדי צו אַנטוויקלען דאָס געשעפט האָט ער אָפּגעקויפט א דערבייאיק קליין הויז אין ווּעלכן עס האָט שוין פון פריער עקזיסטירט פונקט אזא קראָם און האָט געקינדיקט דעם קאָנקורענט. יענער אָבער איז געווען אַ קריסט, אַן אָלטער מאַן מיט א שוועך־קראנקן זון. דער מאַן האָט נישט געוואָלט פאַרלירן זיין פרנסה־פלאַץ און האָט זיך אָפּגעזאָגט אָפּצורוימען די קראָם. אַז דער עמיגראַנט האָט דערלאנגט אויף אים אן אָנקלאָגע אין געריכט, האָט דער אָלטער אויסטראַליער אָנגעהויבן אַ קאַמף. אויף זיין ברייטן שוי־פענצטער זיינען דערשינען שרייענדיקע פלאַקאַטן מיט אָנפאָלן אויף יידן און די פליטים. אָנטיסעמיטישע אויסשניטן פון א גרויסער צייטונג האָבן באשיינט דאָס גלאָז מיט אזעלכע אויפשריפטן, ווי "Refu-Jews" „אונדזערע קינדער גייען קיין אייראָפּע אויף דער מלחמה, און זיי פאַרכאָפּן דערווייל אונדזערע פלעצער". ארום די פלאַקאַטן האָבן זיך געזאַמלט קופקעס מענטשן; פלינקע זשורנאַליסטן האָבן פאָטאָגראָפירט די געשעענישן. דער אָדוואָקאַט — דער פליכטלינג — האָט דערפילט דעם זויערן טעם פון ווין.

מיט א פּאָר פריינט בין איך דעמאָלט געקומען צו אים, כדי אויפ־צוקלערן די זאַך. מיר האָבן אים געבעטן צונויפצוריידן זיך מיט זיין

קעגנער, און מיר זיינען אריין גלייך צו יענעם ברוגזדיקן שכן. מיר האָבן דערזען גאָרנישט דאָס וואָס מען האָט דערוואַרט לויט קלאָסישע מוסטערן פון אנדערע לענדער. א קרעפטיקער מאַן פון א יאָר 75 האָט אונדז אויפגענומען מיט פריינטלעכקייט. ער האָט תיכף דערקלערט די סבה פון זיין פאַרדרוס; ער האָט זיך געהאַלטן פאר באַוווּלט פון דעם דייטשן קויפמאַן. „דאָס קליינע געשעפט געהערט נישט מיר — האָט ער געזאָגט — נאָר מיין זון וואָס ליגט לונגען־קראַנק אין א שפּיטאָל. אָט דאָס איז זיין פרוי". א יונגע אומעטיקע פרוי איז שווייגנדיק געשטאַנען דערביי. זיי האָבן ביידע מורא געהאט פאר דעם נייעם עקאָנאָמישן כח וואָס גייט קעגן זיי. דאָך איז דער אלטער געווען גרייט צו קומען צו אַ שלום. עס וואָלט זיך אים גריילעך געוואָלט פאַרבלייבן אויפן אלטן אָרט, אבער זאָל שוין זיין אזוי: די ביידע צדדים וועלן זיך בייטן מיט די פלעצער, און ביידע געשעפטן וועלן פאַרבלייבן אויף דערזעלביקער גאַס... מער האָבן מיר נישט געוואָלט, און מיר האָבן באַלד צונויפגעפירט די ביידע מענער. „ווי אזוי האָט איר געקענט אַרויסהענגען אזעלכע מיאוסע פּלאַקאַטן אויף אייער פענצטער?" — האָבן מיר דעם אויסטראַליער געפרעגט. — „ווי אזוי פאַלט איר אַן אויף פּליטים, אויף יידן בכלל צוליב אַ קאַנפליקט מיט איינעם פון זיי?"

— יאָ — האָט ער געענטפערט — מיר איז דאָס אויך נישט געווען צום האַרצן. אָבער אז יענער האָט אָנגעזאָגט קאַמף, האָב איך אויך „אויסגעטאָן דעם רעקל" (ד. ה. פאַרקאַשערט די אַרבל). ווי אַזוי קען איך זיין קעגן יידן אַז דער דאָקטאָר וואָס היילט אזוי גוט מיין זון אין שפּיטאָל איז אַ ייד?...

עס איז געווען קלאָר: אַנדערע, פרעמדע לייט האָבן זיך געהאָט אריינגעמישט אין דער זאַך, כדי פאַנאַנדערצובלאָזן די שנאה צו יידן. דער אַלטער האָט טאַקע באַלד אַראָפגעריסן די פּלאַקאַטן. רייזנדיק וועגן זיין קעגנער, האָט ער מיט מיטלייד באַמערקט: „ווי שטאַרק ער האָט זיך פאַרענדערט אין פּנים פאר די לעצטע צוויי וואָכן!... ער איז געוואָרן אַ האַלבער!" . . . צו דעם האָט ער נישט געוואוסט אַז די פרוי פון דעם פּליט־אַדוואָקאַט איז געלעגן אויפן צווייטן עטאַזש פון דעם הויז מיט א לעבנסגעפערלעכן האַרץ־פעלער וועלכן זי האָט געהאָט מיטגעבראַכט פון די טעראָר־וואָכן אין ווין.

אזוי אַרום האָט דער קליינער עקאָנאָמישער קאָנפליקט געלאָזט אונדז אריינקוקן אין דעם לעבן פון צוויי נישט זייער גליקלעכע פאַמיליעס. אויך דער יידישער עמיגראַנט האָט נישט ריכטיק געהאַנדלט; ביי א גרעסערן מאָס טאָקט וואָלט עס נישט געקומען צו דער פיינטלעכער דעמאָנסטראַציע. אָבער ווי שוואַך, ווי אויבנאויפיק האָט געמוזט זיין דער אַנטיסעמיטישער באָדן פון דעם קאָנפליקט, אויב ער האָט זיך געלאָזט אזוי לייכט פאַרענדיקן. ער איז באמת אויפגעלייזט געוואָרן אין דער ריין־מענטשלעכער פסיכאָלאָגיע פון דעם אָלטן. זאָל מען זיך נאָר פאַרשטעלן ווי קאָנקורענטן אויף דער פוילישער אָדער דייטשער גאָס וואָלטן רעאַגירט אין אַזאָ פאַל.

4) איך בין איינמאָל אריין אין א סידנעיער טראַמווי. אַז דער קאָנדוקטאָר איז צוגעגאנגען צו מיר געבן א בילעט, האָב איך פלוצים דערהערט פון אים: How is your scheme going on? („ווי גייט עס מיט אייער פראָיעקט?"). איך האָב אויפגעהויבן דעם קאָפּ. א יונג, פריש געזיכט האָט געקוקט אויף מיר מיט א שמייכל. „פון וואַנעט ווייסט איר דערפון? — האָב איך אים דערשטוינט געפרעגט. האָט ער געענטפערט מיט א צוריקגעהאַלטענעם שטאָלץ: „איך בין געווען ביי דער זיצונג פון טרייד־און לייבאָר־קאָונסיל בעת איר האָט געערעדט וועגן דעם". לייכט זיך פאָרצושטעלן ווי מיר איז געוואָרן וואַרעם אויפן האַרצן. דער קאָנדוקטאָר האָט דערווויילע געטאָן זיין ארבעט, איז אַרומגעגאַנגען צווישן די פאַסאָזשירן, האָט אַנגעבאָטן זיין סחורה, וועלכע מען האָט גערן געקויפט. אָבער אלע וויילע פלעגט ער צוריקקומען צו מיר און פירן וויייטער דעם שמועס: „האָט איר אָפּגעגעבן אייער שטים ביי דער זיצונג פאַר אונדזער פראָיעקט?" — האָב איך אים געפרעגט. — „געווים — האָט ער מיט פריינטשאפט געענטפערט — עס איז א פיינער פראָיעקט".

עס איז געווען אַזוי מאָדנע. אויף א קאָנדוקטאָר קוקן מיר שטענדיק נאָר ווי אויף א באַאַמטן, ווי אַן אַבסטראַקט באַשעפעניש. דער מאַן איז מיטאַמאָל געוואָרן נאָענט. ער האָט געזאָגט זיין נאָמען: מר. עלדרידזש. מיט שטאָלץ האָט ער דערמאָנט אז ער איז אין לייבאָר קאונסיל א פאַרטרעטער פון די טראַמוויי־אָנגעשטעלטע. „איר זייט נאָך אַזוי יונג" — „ניין, איך בין שוין 28 יאָר" — „ווי לאַנג זייט איר אין דער באַוועגונג?" — „זינט מיין זעכצנטן יאָר". פון

יענעם טאָג אָן האָב איך אים געטראָפן אָפּטער אין טראַמווי, און מיר שמייכלען זיך צו ווי אַלטע פריינט.

קעגן די פיר „באַווייזן" פון אַנטיסעמיטיזם האָב איך געבראַכט פיר אַנדערע פאַלן פון קעגנזעצלעכן כאַראַקטער. ווייזט אויס, מען קען זען דאָס לעבן פֿאַרשידן, לויט דעם ווי דאָס אויג פונעם באַאַב־אַכטער איז איינגעשטעלט. מר. עלדרידזש איז זיכער אויך אָ פאַר־טרעטער פון אויסטראַליע, דער אַלטער פון מעלבורן וואָס איז גע־שטאַנען אין אָ ווירטשאַפטלעכן קאַמף מיט אָ יידן איז אויך אָ שטיק אויסטראַליש פאַלק. מען קען אלזא ניט פשוט ארויסטראָגן אַן אורטייל אויפן גרונט פון די אינצל־פאַלן פון יעדן איינעמס פערזענלעכע דער־פאַרונגען.

:: ::

אַנטיסעמיטיזם אָלס אָ באַוועגונג, אָלס אָ קאַנצענטרירטע פאַלקס־שטימונג וואָקסט אַרויס פון געוויסע באַדינגונגען אין יעדן לאַנד: פון דער עקאָנאָמיע פון לאַנד און פון דעם כאַראַקטער פון פאַלק. מוז מען שטודירן אָט די ביידע פאַקטאָרן פון לעבן כדי צו מאַכן אַן אויספיר וועגן דעם מאָס, אין וועלכן אָ לאַנד איז פאַרגיפטעט פון דער אַנטיסעמיטישער קרענק. עס קען אמאָל פאַסירן אז — נישט געקוקט אויף פאַרשיידענע, אפילו שארפע אויסברוכן פון אַנטיסע־מיטיזם — איז דאָס לאַנד אין זיינע טיפענישן געזונט, נישט־געפערלעך. אזוי איז עס געווען אין צאַרישן רוסלאַנד, וואו די פאַגראָמען זיינען געווען אַרגאַניזירט נאָר פון אויבן און האָבן זעלטן אויסגעדריקט א נשמה־קראנקהייט פון פאַלק. פונקט אזוי איז מעגלעך אז אָ לאַנד זאָל פון אויבן אויף אויסזען „אַנשטענדיק" און פרידלעך, בעת אין געוויסע שיכטן פון פאַלק גייט אַן א פאַרשטיקטער פראצעס פון אַנטי־סעמיטישער פיינטשאַפט, ווי למשל אין דייטשלאַנד.

ווי זעט עס אויס אין דער הינזיכט אין אויסטראַליע?

די עקאָנאָמישע לאַגע פון לאַנד טרייבט עס בשום אופן נישט צו פיינטלעכע באַציאונגען. אַנדערש איז עס אין יענע לענדער פון איראָפּע וואו די לעבנס־מעגלעכקייטן פון די מאַסן זיינען באַגרעניצט דורך עקאָנאָמישע און סאָציאַלע אומשטענדן. אָט די דיספראָפּאָרץ צווישן לעבנס־נויטן און לעבנס־מעגלעכקייטן איז נישט פאַראַן אין אויסטראַליע. די פּראָדוקטיוו־כוחות פון לאַנד שטייגן אריבער אין א גראַנדיעזן מאַסשטאַב די אויסנוצונג זייערע. אויסטראַליע דערמאַנט

לחלוטין נישט יענע דורכשניטלעכע פאַמיליע אין איראָפּע וואו די צאָל פון די „מיילער" איז שטענדיק גרעסער ווי דער פארדינסט פון דעם פאָטער. דאָס זיבן־מיליאָניקע יונגע לאַנד שטייט נאָך אין אַנהויב פון זיין ווירטשאפטלעכער אַנטוויקלונג. חוץ א פּאָר שטעט וואו עס מערקט זיך אַ צו שטאַרקע אָנזאַמלונג פון מענטשן, איז דער אומ־געהויערער שטח פון לאַנד אָפן פאר ארבעט, טעכניק, פלאַנירונג, אינספּיראציע. ממילא קען נישט פון אַזאַ באַדן סיסטעמאַטיש וואַקסן אַ פיינטשאַפט צו יידן וואָס זאָל שטאַמען פון עקאָנאָמישער נויט.

וויכטיקער איז דער כאַראַקטער פון אויסטראַלישן פאָלק, דער עמאָציאָנעלער הינטערגרונט פון זיין כאַראַקטער. כדי צו האָבן „ריכטיקע" אַנטיסעמיטישע געפילן, מוז מען פאַרמאָגן אין זיך דעם כח פון האָס און פאַראַכטונג. יידן־האָס איז דאָך נישט עפעס אַנדערש ווי אַן אויסדרוק פון מענטשן־האָס. גלויב איך אָבער נישט אז דער דורכשניטלעכער אויסטראַליער (געבומען אפילו פון פאַרשידענע קלאַסן) איז פעאיק צו אַזעלכע געפילן. נישט ווייל ער איז אַ מלאך, מיט גאָר באַזונדערע זעלישע מעלות, נאָר דערפאר ווייל זיין געשיכטע האָט אים נישט געפירט צו אזא זעלישן צושטאַנד, האָט אין אים נישט געשפּייזט די קוואַלן פון מענטשן־האָס. ער איז, לויט זיין נאַטור, פרייַנטלעך, אָפן, גוטהאַרציק, אויפמערקזאָם.

פאַרוואָס ? ווייל זיין געשיכטע — פון נאָר 150 יאָר — האָט אים געשאַנעוועט, האָט אים פאַרשפּאַרט די ביטערע דערפאַרונגען פון דער אַלטער איראָפּע. אויסטראַליע האָט נישט געוואוסט פון מלחמות, מפלות אָדער נצחונות אויף איר איגענעם באָדן, פון רעוואָלוציעס און קאָנטר־רעוואָלוציעס, פון אלע יענע סאָציאַלע ערד־ציטערנישן וואָס דערציען אין מענטשן פאַרביטערונג. די קאָמפּן וועלכע מען האָט דאָ געפירט — און אזוי אָפט גלענצענדיק געפירט — זיינען געווען געריכטעט נישט קעגן מענטשן, נאָר קעגן דער האַרטער אָדער מיסטעריעזער נאַטור, קעגן „בוש", דעם טראָפּישן אורוואַלד. אַזעלכע קאָמפּן דערציען צווישן פּיאָנערן נאָר אָפט געוואוינהייטן פון סאָלי־דאַריטעט פון קעגנזייטיקער הילף, פון דרך ארץ פאַרן אַנדערן. פון די פּיאָנערן גייט אַזאַ זעלישע טראַדיציע אַריבער צו דעם היינ־טיקן דור.

פאַרוואָס האָט, למשל, לאָרד גאָאורי געראַטן מיט אַזאַ וואַרעמ־קייט וועגן דעם פיינעם טיפּ מענטש אין מערב־אויסטראַליע ? פאַר־

וואָס דווקא אין יענעם פאַרוואַרפענעם טייל אויסטראַליע? אפשר דערפאר, ווייל יענער טייל איז יינגער פון אַלע אַנדערע, און דער בוש־און פיאָנערן־גייסט איז דאָרטן נאָך פרישער. אין דער שווערער האַרעוואָניע, אין דער אָפט גרעפערלעכער און שטענדיק איינזאַמער סביבה פון בוש זיינען די הענט מיט די פּנימער געוואָרן פאַרהאַר־טעוועט, דער לשון פאַרגרעבט, אָבער דאָס הארץ געאיידלט. דער דורכשניט־אויסטראַליער זעט נישט אויס סענטימענטאל, פרויענהאַפט, זיסלעך־דעליקאַט. ער קען מאַכן גוט חוזק פון אייך, שאַרף דערקענען אייערע שוואָכע זייטן און אַפּלאָכן פון זיי, אָבער דאָס ענדערט נישט די הויפּט־ליניע פון זיין נאַטור וועלכע איז מענטשן־פריינטלעכקייט.

איר זעט עס נאָכאָנאַנד אין די קליינע גאַסן־עפּיזאָדן אין די שטעט, שוין אָפּגערעדט פון דער פּראָווינץ. פרעגט איר ביי אים אַן אַדרעס, וועט ער אייך וועלן באַדינען מיט דער גרעסטער פּינקט־לעכקייט, ער וועט אייך אפילו באַגלייטן אַהין. — פאר מיר אין די אויגן האָט א גרופּע מענטשן געוואָלט אריינגיין אין א טראַמווייַ־וואַגאָן, וואָס איז געווען געפּאַקט. האָט זיך פלוצים צווישן זיי אדורכ־געשטופט א מגושמדיקער מאַן און איז אַרויף אַהין אַלס ערשטער. ווי אויפגערעגט און צעהיצט וואָלט אויף אזא „חוצפה" רעאַגירט דער מאַסן־מענטש אין א דייטשער, א פראַנצויזישער, א רוסישער שטאָט. ווי רואיק און געלאַסן האָבן זיך דערצו באַצויגן די אויסטרא־ליער. זיי האָבן מער נישט ווי גוטמוטיק דורכגעלאַכט זיך וועגן אָט דער דיקער פיגור: „עס מוז מסתמא זיין נישט לייכט צו טראָגן אזא בויך, הא?"

אויב אין דער נשמה איז פאַראַן אזא אונטערשטראָם פון ווארעמ־קייט, קען זיך דאָרטן נישט אָננעמען אויף לאַנג די זריעה פון מענטשן־האס. קען דאָרטן אויך נישט בליען יידן־האס. איך האָב געהאט א מערקווירדיקע דערלעבעניש אין מעלבורן. זיצנדיק אין א קאַפע האָב איך געהאַלטן אין האַנט א בראָשור מיטן נאָמען "Australia and the Jews" (אויסטראַליע און יידן). אַנטקעגן מיר איז געזעסן א יונגערמאַן מיט דעם איינפאַכן געזיכט פון א פויערשער סביבה. פלוצים האָב איך דערהערט זיין שטים געוועלדט צו מיר: There is nothing of this kind in Australia (אזוינס איז עפּעס נישט פאַראַן

אין אויסטראַליע") — האָט ער געזאָגט, און אויף זיין געזיכט איז געלעגן אַ קלוגער שמייכל.

— וואָס מיינט איר ? — האָב איך געפרעגט.

— איך מיין אַנטיסעמיטיזם.

— איך בין זייער צופרידן דאָס צו הערן — האָב איך געענטפערט — אָבער פאַרוואָס רעכנט איר אזוי ?

— איך בין אַ פּאָלקס־לערער און איך קען אַ ביסל אונדזער פּאָלק. זיי ווייסן נאָך ווייניק פון די אייראָפּעאישע באַוועגונגען. זיי האָבן נאָך אפילו נישט דערגרייכט די מדרגה פון פּאַרשטיין אַנטיסעמיטיזם...

— אויב אזוי, זאָל זיין געבענטשט אַזאַ פּאָלק! — האָב איך זיך אָפּגערופן — אַזאַ מין צוריקגעשטאַנענקייט לגבי אייראָפּע, אַזאַ דאַרפישע נאַיוויטעט איז דאָך עכטע קולטור!...

די אַזוי־גערופענע פרימיטיווקייט פון אויסטראַלישן בירגער, זיין איינפאַכער און נאַטירלעכער צוגאַנג צו זאַכן און מענטשן איז טויזנט מאָל בעסער ווי די קאָמפּליצירטע און אומנאַטירלעך געווארענע נאַטור פון דעם דורכשניטלעכן אייראָפּייער. אַזאַ פרימיטיווקייט איז דער שענסטער אוצר פון אַ לאַנד. דאָס רוסישע פּאָלק האָט עס פאַרמאָגט פאַר דער רעוואָלוציע, און דער אויסטראַליער דערמאָנט טאָקע נישט זעלטן ווען דעם רוסישן פּאָלקסמענטש.

:: ::

אָבער דאָס הייסט נישט אַז דער אויסטראַליער ווייסט נישט בכלל פון קעגנערשאַפט צו מענטשן. ער שטאַמט פון דעם זעלביקן בלוט און פלייש ווי מיר אַלע, און זיינע שייכותן מיט מענטשן זיינען אויך פאַרשידנאַרטיק. ער מאַכט אונטערשיידן צווישן אין גרופּע און דער אַנדערער, ער באַציט זיך צום אַלט־באַקאַנטן שכן אַנדערש ווי צו דעם אומבאַקאַנטן פרעמדן. אָבער נישט יעדע אונטערשיידונג איז גלייכצייטיק אָפּשיידונג, א פאַראורטיילונג.

לאָמיר נעמען א ביישפּיל פון לעבן וואָס יעדער קענט עס. א קליינע גרופּע פאַסאַזשירן זיצן אין אַ קופּע פון אן אייזנבאַן־וואַגאַן. עס קלאפט אַן אין טיר א נייער פאַסאַזשיר און פרעגט ביי די אנדערע צי איז דאָ א פרייער פּלאַץ פאר אים. עס איז משונהדיק ווי כמעט זיי אלע קוקן זיך תיכף איבער, ווי עפּעס מיטגלידער פון א פאַרשווערער־גרופּע, און ענטפערן לויטן ערשטן אימפּולס: ניין, נישטאָ

מער קיין פּלאַץ. אויב דער „פּרעמדער" איז א לייכט־גלויביקער מענטש, גייט ער אוועק, — און די קופּע־גרופּע אַטעמט לייכט אויף אין דעם געפיל פון דער איגענער סאָלידאַריטעט. אויב אבער דער פּרעמדער איז ביי זיך שטאַרק, באַשטייט ער אויף זיין רעכט און פאַרנעמט דעם פאַראַנענעם פּרייַז פּלאַץ. אין אַ ווייַלע אַרום ווערט ער שטילשוויגנדיק אריינגענומען אין דער ביז אַהער הערשנדיקער גרופּע, און צוזאַמען מיט איר ווערט ער שוין באַלד אַפּטרייבן פון דאַרטן אַן אַנדערן פּרעמדלינג.

וואָס איז דאָ פאַרגעקומען? איז דאָ געווען אַן אויסגעשפּראָכענע פיינטשאַפט צו אָט דעם פּרעמדן, וועלכן מען האָט געזען צום ערשטן מאָל? ניין, דאָ איז געווען פּשוט דער אומווילן צו פאַרלירן די זיכערע רו פון דעם פּריערדיקן צושטאַנד. א נייער מענטש אין דעם קופּע ענדערט געוויס די לאַגע, די באַקוועמלעכקייט און די אַטמאָספער פון אָט דער געמיינשאפט. דער געפיל פון קאָנסערוואַטיזם אין מענטשן שטעלט זיך אַנטקעגן דעם אומרו אויף א ווייַלע. וואָלט מען די קופּע־לייט אויסגעפרעגט פאַרוואָס אייגנטלעך האָבן זיי אזוי אומפריינטלעך געבליקט אויף דעם אינדרינגער, וואָלטן זיי מסתמא געפונען אויך „דערקלערונגען". דער פּנים, דאָס אויסזען, די מאַנירן, די שטים, די ראַסע, די באַשעפטיקונג, בכלל עפּעס וואָס פון דעם פּרעמדן וואָלט געמעגן געווארן אַלס באַזיס פון דערקלערונג. און, ס'פאַרשטייט זיך, דאָס אַלץ האָט נישט קיין שום זינען: דאָ האָט פּשוט געווירקט א פּראָוילענער אינסטינקט וואָס לאָזט זיך באַהערשן.

נישט אַנדערש איז עס ביי די פילע אַנדערע געלעגנהייטן אין לעבן וועָן מענטשן פילן זיך פּרעמד צו דעם אַנדערן. דער פּרעמדער ברענגט אריין אַן אומרו אין מיין פּעסט־איינגעאַרדנטן לעבנס־גאַנג; ער פאַרלאַנגט פון מיר אַ באַזונדערע אַנשטרענגונג לגבי אים וועלכע איך וויל נישט. אויב ער שטייט נידעריקער פון מיר, עקאָנאָמיש אַדער גייסטיק, רופט ער ביי מיר אַרויס געפילן פון פאַראַנטוואַרטונג און פליכט לגבי אים. אויב אַבער ער איז העכער פון מיר, גייסטיק אַדער עקאָנאָמיש, רופט ער אַרויס אומצופרידנקייט מיט מיין אייגענעם שיקזאַל און טאַקע אויך קנאה. עס ווילט זיך אויסמיידן דעם פּרעמדן. עס פאַלט אויף אלס נישט געוואונטשן דער שניט פון זיין נאָז אדער זיין קליידונג, זיין שפּראַך און זיין האַלטונג. דער אויסטראַליער וואָס

האָט אָפגעלעבט זיין לעבן אַזוי ווייט פון די אַנדערע פעלקער פון דער וועלט, שפירט די אַנדערשקייט פון דעם פרעמדן נאָך שטאַרקער ווי אַנדערע. אין זיין באַציאונג צום פּליט, צום יידישן פּליט קען עס קומען צום אויסדרוק. אָבער דאָס איז נאָך לחלוטין נישט קיין פיינטשאַפט צו אים.

:: ::

מענטשן זענען נישט אַזוי אז קולטור איז, ראשית כל, פאַרשידנאַרטיקייט פון לעבן, נישט זיין איינטאָניקייט. שטעלט זיך פאָר אויף אַ ווייל וואָס וואָלט געשען מיט דער מענטשהייטס נשמה וועג מען וואָלט געוועדט, געטראַכט און געשריבן נאָר אין איינאיינציקער שפּראַך. דאָס ליבע־ליד, למשל, וואָלט אפשר עקזיסטירט אין אַ פרעכטיקער פאָרם, אָבער זיין אַראָמאַט און די פאַרבן וואָלטן שטענדיק געווען פון אַזאַ כאַראַקטער. צום גליק האָט אבער יעדעס פאָלק און יעדע מענטשן־גרופּע אַרויסגעבראכט זייערע אייגענע ליבע־לידער, אין באזונדערע שפּראַכן, קלאַנגען און פאַרבן. איז די מענטשהייט א דאַנק דעם וישט טויזנט מאָל רייכער, צאַרטער, פיינפיליקער געוואָרן ?

אָט זיינען ווערטער פון אַ סאָנעט פון דעם ענגלענדער קיטס:

Happy is England, sweet her artless daughters;
Enough their simple loveliness for me,
Enough their whitest arms in silence clinging:
Yet do I often warmly burn to see
Beauties of deeper glance, and hear their singing,
And float with them about the summer waters.

אָט ווי עס זינגט דער יידיש־דייטשער דיכטער הייניך היינע:

Wenn ich deine Augen seh'
So schwindet all mein Leid und Weh;
Doch wenn ich kuesse deinen Mund,
So werd' ich ganz und gar gesund.
Wenn ich mich lehn' an deine Brust,
Kommt's ueber mich wie Himmelsslust;
Doch wenn du sprichst: Ich liebe Dich!
So muss ich weinen bitterlich.

זינגט די דיכטערין קאדיע מאַלאַדאַווסקי אין יידיש:
איך שרייב דיר נישט קיין ליבע־בריוו,
נאָר אין דער טיף
ווייַנט מיין האַרץ צו דיר.
ווייַנט מיין האַרץ צו דיר אַצינד,
ווי כ׳פלעג זיך בעטן צו דער מאַמען
ווען כ׳בין געווען אַ קינד.

אונטער דער מאַמעס זון
בין איך א ביימל מאַלינעס געווען,
רויט אַנגעגאָסן מיט שטראַלנדיקער פרייד;
איצט בין איך אַ ווינטערדיקער בוים,
צו בייזע ווינטן גרייט.
איך שרייב דיר נישט קיין ליבע־בריוו
נאָר אין דער טיף
ווייַנט מיין האַרץ צו דיר.

דער רוסישער דיכטער פושקין האָט פאַרמאָגט אייגענע ווערטער אין זיינע לידער, פונקט אַזוי ווי עס האָט זיי פאַרמאָגט דער העברעישער משורר ביאַליק. און פונקט אַזוי פאַרמאָגט אייגענע פערזן, פון דעם בוש ארויסגעכאַפּטע, גראָב געהובלטע און צערטלעך קלינגענדיקע ווערטער דער אויסטראַלישער דיכטער פון דעם „סענטימענטאַלן בחור".

ווי דאָס פאַעטישע ליד, אויף אירן געביט נאָר, נייטיקט זיך אין די ערדן און זונען און שפראַכן פון אַלע מענטשן־קינדער, אזוי איז עס אין אַלע צווייגן פון מענטשלעכער שאַפונג. דער פוילער גייסט ציט זיך צו דער אינטאָניקייט, דער שאַפנדיקער אימפּעט — צו פאַרשידנקייט.

אָבער פרעמדקייט צו מענטשן ווייזט מען ארויס נישט נאָר לגבי פרעמדע, „פאַרענערס". אויך אין דער אייגענער, היימישער געמיינשאַפט שאַפן מענטשן תמיד אונטערשיידן צווישן זיך און די אַנדערע. דאָס מעסער פון צעשיידונג שניידט דורך דאָס געזעלשאפטלעכע געווע אין אלע מעגלעכע ריכטונגען. מען שפירט און מען לאָזט זיך קעגנזייטיק פילן די אונטערשיידן לויט דער רעליגיע אדער דער

קירך צו וועלכער מען געהערט. קאַטאָליקן, יידן, פּראָטעסטאַנטן, רעליגיעזע סעקטירער פון אַלע מינים, זיי דערקענען זיך און בויען אומזיכטבאַרע וועלטלעך צווישן זיך.

נאָך שארפער זיינען די סאָציאַלע וועלטלעך און באַריערן. מיר אַלע ווייסן וועגן דעם גענוג פון לעבן און ליטעראַטור. דאָ נישט לאַנג האָבן מיר געלייענט אז ביי דער עוואַקואַציע פון די פרויען און קינדער פון האָנג־קאָנג קיין אויסטראַליע זיינען אויף די שיפן פאַר־געקומען סאָציאַלע רייבונגען. די פרויען פון די מיליטעריש און פלאָט־אָפיצערן האָבן נישט געוואָלט זיך אויסמישן מיט די אָנגע־העריקע פון די אַנדערע ענגלישע עמיגראַנטן. אלזא: אָפּשיידונג צווישן ענגלענדער גופא, בעת דער געמיינזאמער געפאר פון א מלחמה, אויף די זעלביקע שיפן וואָס פירן זיי צו איין רעטונג־פלאַץ. זיינען נישט פאַראַן ענלעכע אָפּשיידונג־וועגן אויך אין די ראַמען פון דער אַרבעטערשאַפט גופא? דער וואָס פאַרנעמט אַ העכערן פלאַץ אין דער פראָדוקציע־פראָצעס (דער „פאַרמאַן") לאָזט אויפקומען, אַמאָל אומבאַוואוסטזיניק, א סאָציאַלן באַריער צווישן זיך און דעם איינפאַכן ארבעטער. דער ווילן צו באַהויפטן זיין העכערע לעבנס־פאָזיציע, זיין העכערע פערזענלעכקייט, דער „ווילן צו מאַכט" פירט צו אָט דער אָפּגעפרעמדקייט לגבי די אַנדערע. דאָס לעכערלעכע און דאָס טרויעריקע לויפט דאָ אָפט צוזאַמען.

פון וואַנעט האָט זיך דאָס געוומען דער חוזק־נאַמען „פאַממי" וועלכן מען הערט צומאָל אין אויסטראַליע לגבי דעם אייגענעם ברודער פון ענגלאַנד, פון דעם מאַמע־לאַנד? פארוואָס שרייבן אָפט די ענגלענדער ברוגזדיקע בריוו אין די צייטונגען וועגן דער אומ־פריינטלעכער באַהאַנדלונג מצד די אויסטראליער? איז עס פיינט־שאַפט לגבי זיי באַזונדערס אַדער איז עס פשוט די שפּאַנונג פון אַנדערשקייט? פארוואָס איז עס אז אויסטראליער וואָס לעבן אין ענגלאנד, שיידן זיך אָפּ אי פאָליטיש אי געזעלשאפטלעך פון די ניו־זילענדער? פארוואָס וועט דער ניו־זילענדער אַ קוק טאָן אויף אייך מיט אַ פּאָר מאַדנע אויגן אויב איר וועט אים אַנרופן אויסטראַליער? דאָס איז נישט קעגנזייטיקע פיינטשאפט; דאָ איז אַנדערשקייט, און זיכער נישט קיין טיף־גייענדיקע אַנדערשקייט.

אפשר איז נאָך מער אינטערעסאַנט וואָס אַזעלכע קעגנזייטיקע

אָפּשיידונגען מערקן זיך אין יענער מענטשן־גרופּע וועלכע ליידט דערפון אזוי פיל פון דרויסן: אין דער יידישער. מיר האָבן עס געזען אין דעם פאַר־היטלער־דייטשלאַנד לגבי די מזרח־יידן; צווישן די פּוילישע יידן לגבי די ליטווישע אָדער גאַליציאַנער. אָבער אויך אין אויסטראַליע איז דאָס פאַראַן. יענע שיכט יידן וואָס האָט זיך דאָ באָזעצט מיט אַ סך צענדליקער יאָרן צוריק האָלט זיך פאַר די עכטע „אויסטראַלישע יידן", צום אונטערשייד פון די שפּעטער אָנגעקומענע „יידן אין אויסטראַליע". עס זיינען פאַראַן דאָ צוויי שיכטן פון יידישע בירגער וואָס רעדן נאָר ענגליש; אין שיכט וואָס געדענקט נאָך איר פריערדיקן יידיש־לשון און באָנוצט אים, און דערנאָך די מאַסע פון די פּליטים פון די לעצטע יאָרן. זיינען פאַראַן שייד־וועגטלעך אַפּילו צווישן די צוויי ערשטע שיכטן, אָבער זיי ביידע טרעטן אויף ווי איין גרופּע לגבי דער דריטער, — און די אַלע דריי — לגבי דער פערטער. איז טאָקע באמת צווישן זיי אַלעמען אַ קלאָר־פיינטלעכע באַציהונג? זיינען זיי „אַנטיסעמיטן" צו אייגענע בריידער?

געוויס ניט. פאַרקערט, אין די צייטן פון רדיפות זיינען זיי אַלע אַרומגענומען פון אַיין באַנד פון סאָלידאַריטעט. אָבער — זיי שפּירן אָן אָנדערקענען אָן — וועָן מעגלעך — פאַרפעסטיקן זיי זייער אָנ־דערשקייט. לגבי דער אַלגעמיינער יידישער פאָלקס־סאָלידאַריטעט בילדן זיי אויס אָן האַלטן זיך עקשנותדיק פאַר זייער סעפּעראַטער סאָלידאַריטעט. מענטשן ווילן זיך פילן ווי ניט איז העכער אייגענער לגבי דעם אָנדערן. זיי קענען זיך קוים באַפרייען פון אָט דעם אויבן־אויף־אונטן אינסטינקט, אַפילו וועָן זיי געפּינען זיך צוזאַמען אין איין צרה. וואָס איז דער וואונדער וואָס ניט־יידן באַציען זיך קאָלט אָדער נאָך ערגער לגבי יידן וועמעס אָנדערשקייט אין פאַרשיידענע הינזיכטן זיי שפּירן אזוי אָפט?

דערצו קומט נאָך דאָס בריייטע געביט פון עקאָנאָמישע שפּאָנונגען. אונדזער עקאָנאָמיע איז געבויט ניט אויפן יסוד פון קאָאָפּעראַציע, נאָר קאָנקורענץ. ממילא קוקט יעדער עקאָנאָמיש־טעטיקער מענטש אויף דעם אָנדערן ווי אויף אַ מעגלעכן קעגנער. אויב דער קעגנער איז אַ יידישער מענטש, וועט אָט דער צופעליקער פאָקט גערן אויסגענוצט ווערן אין עקאָנאָמישן קאָמף. עס איז ניט אָנדערש אויך אין אויסטראַ־ליע. דער סוחר, באָזונדערס דער קליינער קרעמער, קוקט מיט חשד

אויפן יידישן הענדלער וואָס קען אָפּציען פון אים קונדן. דער אַר־בעטער האָט מורא אַז דער נייַ־געקומענער יידישער עמיגראַנט וועט זיך ניט צופּאַסן צו דעם סאָציאַלן סטאַנדאַרד פון לאַנד און וועט אַרבעטן ביליקער. דער דאָקטער האָט זאָרג אַז דער פרעמדער, יידישער דאָקטער וועט אַריבערנעמען צו זיך אַ טייל פּאַציענטן צוליב זיינע באַזונדערע קענטענישן און ענערגיע. זיי אַלע וועלן רעדן וועגן דער געפּאַר פון דעם יידן פּאַרן לאַנד בכלל. זייערע ספּעציעלע אינטערעסן וועלן זיי אינווויקלען אין דעם מאַנטל פון פּאַטריאָטיזם און אידייען. וויניקער פון אַלעמען וועט עס טאָן דער אַרבעטער: ער וועט אָפּן אַרויסזאָגן די סיבה פון זיין קעגנערשאַפט. מער פון אַלעמען וועט עס טאָן, פּאַרשטייט זיך, דער פּראָפעסיאָנעלער אינטעליגענט, דער דאָקטער. ווי זיינע קאָלעגן אין אייראָפּע און אַמעריקע, באַזיצט ער דעם קאָפּיטל פון הויך־קלינגענדיקע פראָזן (וויסנשאַפט, פּאָטערלאַנד, געראַנטיקייט) מיט וועלכן עס לאָזט זיך פּאַרדעקן דעם פּשוטן, עקאָ־נאָמישן קרעמער־קאַמף.

אָבער צי איז דאָס שוין אַנטיסעמיטיזם, ווי מיר קענען עס? איז ניט די דאָזיקע קאָנקורענץ־ליניע געוועגדט אויך קעגן אַנדערע פעלקער ווי גריכן, איטאַליענער, כינעזער? אַז אַן אויסטראַליער וועט עפענען אַ קליינעם פרוכט־שאָפּ אין אַ גאַס און וועט שפּעטער באַמערקן אַז אָט די עקאָנאָמישע פּאָזיציע איז שוין פּאַרנומען פון איטאַליענער, — וועט ער ניט געבן אַ טראַכט אויך וועגן זיי ווי וועגן „פרעמדע"? זאָל דער עקאָנאָמישער דרוק אַוועקגיין, זאָל למשל די באָפּעלקערונג אין יענער געגנט וואָקסן אַזוי אַז פּרנסה זאָל קלעקן פּאַר אַלע פרוכט־קראָמען, — דעמאָלט וועט דער מאָטיוו פון דעם „פרעמדן" אָדער פון דעם „יידן" פּאַרשווינדן אין דעם אויסטראַליערס קאָפּ. עס איז, צום אומגליק, ניט אַזוי אין אַ ריי אייראָפּאישע לענדער ווי פוילן, רומעניע, דייטשלאַנד. דאָרטן איז דער זיילישער הינטער־גרונט ביי געווויסע שיכטן אַזוי פּאַרגיפטעט מיט יידן־האָס, אַז ער פּאַרבלייבט פערמאַנענט, אָפילו אָפּגעשיידט פון דעם ווירטשאָפטלעכן קאָמף. אין אויסטראַליע איז די נאַטור פון דעם דורכשניט־מענטשן אַ לייכטע, ניט־פּאַרביטערטע, מענטשן־פריינטלעכע. דערפּאַר קומט אַרויף דער „יידן־מאָטיוו" נאָר אַלס צוגאָב אין זיין עקאָנאָמישן לעבן,

אַלס אַ צייטווייליקער אינסטרומענט. ער פאַרמאַגט ניט יענעם שאַרפן, אייראָפּעאישן כאַראַקטער. ער איז ניט פאַרקראַמפט אין שנאה צו דער יידישער ראַסע אָדער אַמונה ווי אַ פּרינציפּ. ווי אַ קלוגע אויס־טראַלישע פרוי האָט מיר איינמאָל געזאָגט: דער אויסטראַליער איז ניט קיין אַנטיסעמיט ווייל ער איז בכלל ניט קיין מענטש פון „אַנטי".

מען וואָלט אפשר געקענט זאָגן אָזוי: אין איראָפּע באַנוצט דער אַנטיסעמיטיזם דעם עקאָנאָמישן קאַמף אַלס זיין שטאַרקסטן כלי־זיין. אין אויסטראַליע — באַנוצט מען אין עקאָנאָמישן קאַמף דעם אַנטי־סעמיטיזם אַלס אַ צופעליק געווער.

אַנטיסעמיטן וואָס איך האָב געטראָפן

אין דער פּרעסע־וועלט

עס וואָלט געווען אַ גרויסער טעות צו גלייבן, אַז אין אויסטראַליע איז נישטאָ קיין שום שפּור פון אַנטיסעמיטיזם. איך האָב זיך צונויפ־געשטויסן מיט אים אייניקע מאָל. איך וויל טאָקע די דאָזיקע פּאַ־סירונגען דאָ באַשרייבן כדי אויף זייער טונקעלן הינטערגרונט זאָל קלאָרער ווערן דאָס גאַנצע פּראָבלעם.

איך האָב נישט אין זינען אַזאָ פּאַל ווען אַ וויכטיקער פּאָליטישער און צייטונג־טויער צו וועלכן איך האָב זיך געווענדעט מיט דעם קימ־בערליי־פּראָיעקט, האָט זיך גלייך אָפּגעזאָגט צו שטיצן עס. שוין בעת מיין דערציילונג האָב איך באַמערקט ווי דער באַלייבטער באַלעבאַטי־שער הער האָט פּינצטער געשוויגן. מיט קיין איינציקן וואָרט אָדער זשעסט האָט ער מיך ניט דערמוטערט, ווי עס פלעגן טאָן אַנ־דערע. אַז איך האָב זיך אָפּגעשטעלט און אַ ביסל פּאַרוואונדערט אַ קוק געגעבן אויף אים, האָט ער מיט אַן איינגעהאַלטענער אָבער ברוגזדיקער שטים געזאָגט: „איך בין ניט זייער ענטוזיאַסטיש לגבי דעם פּראָיעקט... זיי וועלן אַריבערקומען אין די שטעט און טאָן שאָדן דעם געשעפּט־לעבן". האָב איך געפרעגט פאַרוואָס רעכנט ער אַזוי, און דאָ האָט עס פון אים אַרויסגעפלאַצט: „איך ווייס עס פון דער־פאַרונג. איך פיר אָן מיט אַן אַנאַנסן־באַטריב, און מיר האָבן די קאָנ־קורענץ פון די ראַפאַפּאַרטס, קאָהענס און אַנדערע 1). מיט זייערע געשעפּט־מעטאָדן גראָבן זיי אונטער די גאַנצע בראַנזשע".

זעלטן וועט מיר איז אויסגעקומען צו זען אַזוי אָפן דעם עקאָנאָמישן אונטערשלאָג פון אַנטיסעמיטיזם. וואָס איז דאָ געווען צו דיסקוטירן?

---

1) די נעענטן זיינען צוגעטראַכטע פון מיר.

האָב איך זיך אויפגעהויבן פון פּלאַץ און געזאָגט: די דאָזיקע קאָנקורענץ פון איינצל־פירמעס האָט גאָרניט צו טאָן מיט אונדזער פּראָיעקט וואָס וועגדעט זיך צו די אינטערעסן פון אויסטראַליע אַלס גאַנצעס...

אַז איך האָב געגומען אָפּשייד, איז ער שוין געעשטאַנען אויף די פיס און האָט אַ ביסל אויפגערעגט (אומצופריידן מיט זיך?) דערקלערט: אָבער איך האָלט אויך אַז מיר מוזן פאָרגרעסערן די באָפעלקערונג, אַריינברענגען אין לאַנד מיליאָנען מענטשן... מיר קענען נאָכאָמאָל האָבן אַ שמועס וועגן דעם...

— ווי רעכנט איר אַריינצובריענגען מיליאָנען אויב איר האָט ניט קיין צוטרוי צו זיי? — האָב איך געשלאָסן דעם וויזיט.

מער האָב איך זיך מיט אים ניט געטראָפן. אָבער זיין פּאָל, דאָכט מיר, איז ניט דער קלאָסישער טיפּ פון אַנטיסעמיטיזם, ווייל ער איז אַזוי קלאָר צוגעבונדן צו זיין ווירטשאַפטלעכער סיבה. וואָלט ניט געווען אָט די סיבה, וואָלט מסתמא ניט געווען אָט דער אויסברוך פון שנאה. דאָס איז (צו באַנוצן זיך מיט דער שפּראַך פון פּרק) שנאה התלויה בדבר. איז זי פונקט אַזוי ניט עכט ווי די „אהבה התלויה בדבר". די טיפּערע אַנטיסעמיטישע פיינטשאַפט האָב איך געזען ביי אַנדערע געלעגנהייטן.

אַ גרויסער פריינט פון אונדזער פּראָיעקט, אַ זעלטענער אויסטראַלישער קריסט, מר. קרעמזי, האָט געוואָלט צונויפפירן מיך מיט דעם רעדאַקטאָר פון אַ באַקאַנטן סידנעיער וואָכן־זשורנאַל. דער זשורנאַל איז באַקאַנט מיט זיינע אומפּריינטלעכע באַמערקונגען בנוגע דעם יידישן פּאָלק, און אַזעלכע קריטישע שפּריצן האָט ער שוין געהאַט געוואָרפן אויך אויף אונדזער אידעע. אין אַ הייסן נאָכמיטאָג האָבן מיר זיך צונויפגעטראָפן מיט מר. ע. אין אַ קליינעם רעדאַקציע־צימער. מר. ע. איז געזעסן פריינטלעך, רעזערווירט, ערנסט. — יאָ — האָט ער געזאָגט — ער האָט שוין געלייענט וועגן דעם פלאַן, אָבער ער גלויבט ניט אַז ער איז פראַקטיש... מיר דאָ, אין דער רעדאַקציע, קענען אַ ביסל אויסטראַליע, און עס שייגט אונדז אַז אין קימבערליי איז דער קלימאַט ניט צוגעפאַסט פאַר ווייסע אייראָפּייער... זיי וועלן ניט קענען דאָרטן אויפבויען קיין ריכטיקע ווירטשאַפט...

אויף דערויף האָט מר. קרעמזי עקשנותדיק אַ בייג געגעבן מיט זיין זילבער־גרויען קאָפּ און געזאָגט: דאָס איז נאָרישקייטן. אַלע מאָל

האָט מען אַזוי געריידט וועגן נייער קאָלאָניזאַציע... גיט נאָר אַ קוק! וואָס האָט מען ניט אָנגערעדט וועגן קווינסלענד, און די איטאַליענער האָבן באַוויזן אַז ווייסע קענען דאָרטן גאָר גוט אַרבעטן... די אייראָפּייער קומען אין טראָפּישע לענדער מיט זייערע לעבנס־געוואוינהייטן און ווילן זיך דאָרטן אויפפירן ווי אין דער היים. פּאַלן זיי טאַקע דורך, אָבער אַז זיי וועלן זיך צופּאַסן צום קלימאַט ווי מיר ווילן עס טאָן אין קימבערליי...

מר. ע. האָט זיך צוגעהערט מיט אַ שטילן שמייכל. מסתמא האָט ער שוין לאַנג געקענט דעם אויפברויזנדיקן כאַראַקטער פון קרעמזין. אויך איך האָב געשוויגן. האָט ער מיטאַמאָל איבערגעביטן די טענה און אַ זאָג געגעבן: יעדנפאַלס זיינען ניטאָ קיין עקאָנאָמישע אויסזיכטן פאַר אַ קאָלאָניע אין יענער געגנט. וואָס וועט זי פראָדוצירן און וואוהין פירן פאַרקויפן די פּראָדוקציע? איר וויסט דאָך וואָס פאַר א שווריקייטן מיר האָבן שוין איצט מיטן אָפּזאַץ פון אונדזערע פּראָדוקטן. די קאָסטן וועלן זיין אַזוי הויך אַז איר וועט ניט קענען קאָנקורירן...

דאָ האָט זיך מר. קרעמזי נאָך מער אויפגעקאָכט. „גיט נאָר אַ קוק! אַלע מאָל האָט מען אַזוי געזאָגט אַן שום שכל. שטענדיק האָט מען אַרויסגערוקט די פראָגע פון „מאַרק" וועט עס האָט זיך נאָר גענדלט וועגן אַ נייער אַנטוויקלונג... זינט 50 יאָר פאַרנעם איך זיך מיט פּי־צוכט און אַגראַר־פּראָדוקציע, און איך האָב קיינמאָל ניט געזען, אַז אויסטראַלישע פּראָדוקטן זאָלן ניט געפּינען קיין אָפּזאַץ... דאָ, אין ניו־סאוט־וועלס האָט מען דאָך ניט געגלויבט אַז עס וועט וואַקסן געגוג ברויט... ניט אַנדערש וועט עס זיין אין קימבערליי וואו מיר וועלן אייגפירן אַ פּלאָנמעסיקע ווירטשאַפט....

איך האָב באַמערקט אַז מר. ע. הערט זיך ניט צו אויפמערקזאַם צו די רייד. האָב איך זיך אַריינגעמישט און הערמאַנט אַז סוף כל סוף הענגט קאָלאָניזאַציע אָפּ פון דעם מענטשן־מאַטעריאַל. די יידישע קאָלאָניסטן וועלן אין דער ערשטער צייט ניט שטרעבן צו די גרויסע אינטערנאַציאָנאַלע מערק. זיי וועלן אַ לענגערע צייט זיין פאַרנומען מיט אויסבויען דאָס לאַנד, און די ווירטשאַפט וועט, ראשית כל, באַפרידיקן די באַדערפענישן פון די פּיאָנערן. עס וועט אַזוי אַרום געשאָפן ווערן אַ שיכט וועלכע איז ניט שטאַרק פאַרטראָטן אין לאַנד: פאַרמערס וואָס זיינען פאַרבונדן מיט דער ערד...

דאָ האָט מר. ע. מיך אונטערבראַכן און מיט אַ שטילן קול גע־זאָגט: „אונדזער רעדאַקציע וויל ניט קיין יידישע פאַרמערס". איך האָב זיך איבערגעקוקט מיט קרעמזין וועלכער האָט זיכער ניט דער־וואַרט אַזאַ מין וועגדונג. — אויב דאָס איז דער אַרגומענט, האָבן מיר דאָך געקענט שפּאָרן צייט אייך און אונדז — האָב איך באַמערקט — דאַרף מען דאָך ניט פאַרלירן ווערטער וועגן קלימאַט און מערק פאַר קימבערליי...

מיר זיינען אויפגעשטאַנען צו גיין. מר. ע. האָט זיך געפילט זייער שלעכט. איך נעם אָן אַז ער פערזענלעך האָט גאָרניט פאַר־טראָטן דעם אַנטי־יידישן שטאַנדפונקט. ער האָט נאָר איבערגעגעבן די ריכטונג פון זיין רעדאַקציע. ער האָט מיר מיטגעגעבן אַ גרויסן אָטלאַס מיט טאַבעלן וועגן די קלימאַטישע און וואַסער־פאַרהעלטע־נישן אין צפון־אויסטראַליע. אַז מיר זיינען געשטאַנען ביי דער טיר, האָט ער אין איילעניש זיך ווי פאַרענטפערט: עס איז פאָראַן דאָ אין פאָלק אַזאַ שטימונג קעגן יידן... אונדזער רעדאַקציע וויסט עס...

— אַנטשולדיקט — האָב איך אים שאַרף איבערגעריסן — דאָ איז שוין מיין פליכט דאָס אויסטראַלישע פאָלק צו פאַרטיידיקן. איך קען עס שוין אַ ביסל, און איך האָב ניט געפונען ביי אייך אָט יענעם שמוציקן גיפט. איר זאָגט „פאָלק", און איך האָב געזען אַ הונדערט מיטגלידער פון סידנעיער לייבאָר־קאונסיל וואָס זיי זיינען זיכער אויך דאָס אויסטראַלישע פאָלק. זיי זיינען בפירוש ניט קעגן אונדזער פרא־יעקט. דאָס פאָלק איז בעסער ווי איר טראַכט וועגן אים...

מר. ע. האָט אונדז אומרואיק אַרויסבאַגלייט. אויפן גאַס האָט קרעמזי מיר אַ קלאַפּ געגעבן איבער דער פלייצע און אויסגערופן מיט צופרידנקייט: „גוט, וואָס איר האָט עס אים אַריינגעזאָגט. זאָלן זיי עס וויסן"... און ער איז אַוועק פון מיר, דער אַלטער מאַן מיט דעם יוגנטלעכן ברען אין די אויגן. זיינע זילבער־גרויע וואָנצעס, זיל־בערנע ברעמען און האָר אויפן קאָפּ זיינען געווען פול מיט פריינטשאַפט צו דער וועלט.

* *

עפּעס ענלעכעס האָט פאַסירט ביי אַ גרויסער טאָג־צייטונג אין סידנעי. עס איז געווען דער סאַמע ערשטער טאָג פון מיין אָנקומען אָהין, אין דעצעמבער 1939. די זון האָט געברענט מיט אַזאַ גרויזאַמ־קייט — 101,9 — אַז איך האָב זיך קוים געקענט באַוועגן. (עס איז

טאָקע געווען דער הייסעסטער טאָג אין יענעם יאָר). אָבער איך האָב געזאָלט באַזוכן אַלע רעדאַקציעס פון די פירנדיקע צייטונגען צו באַקענען זיי מיט מיין מיסיע. ווי אין די אַנדערע שטעט, האָב איך דערוואַרט פון זיי מער־ווייניק פריינטלעכע אינטערוויוען. מיט גרויס סימפּאַטיע בין איך אויפגענומען געוואָרן פונם רעדאַקטאָר פון דעם „סידנעי מאָרנינג העראָלד". דער „העראָלד" רעכנט זיך מיט רעכט פאָר דער פירנדיקער צייטונג אין אויסטראַליע, און ער האָט עס פאָרדינט דורך דער קלאָרקייט פון זיין ליניע און דער געמעסיקטער פראָגרעסיווקייט פון זיין גייסט. מר. מאַק־קלור סמיטס, נאָך אַ יונגער מענטש מיט זייער באַשיידענע מאַנירן, האָט מיר גלייך געזאָגט, אַז זיי זיינען שוין פון פריער באַקענט מיט אונדזער קימבערליי־פלאַן און זיינען גרייט אים צו אונטערשטיצן. אויף מאָרגן איז טאָקע דערשינען אַן אינטערוויו מיט מיר און אַ זייער פריינטלעכער לייט־אַרטיקל.

ניט אַזוי איז עס געווען מיט דער אַוונט־צייטונג „סאן". איר הויפּט־פירער, סער היו דעניסאָן, האָט מיך אויך אויפגענומען אין דעם זעלביקן טאָג. ער האָט דורכגעקוקט מיינע עמפעלונג־בריוו און גלייך געמומען ענערגיש רעדן וועגן זיינע דערפאָרונגען מיט פּליטים. ער האָט געהאַט מיט זיי אויך אַנטוישונגען — האָט ער דערקלערט — ער צווייפלט צי דאָס אויסטראַלישע פאָלק וועט אַננעמען אַזאַ פּראָיעקט ווי דעם אונדזערעם. אָבער, פאָרשטייט זיך, ער וועט געבן פּלאַץ אין זיין צייטונג פאָר אַן אינטערוויו... ער האָט ניט אויסגעדריקט זיין אייגענע מיינונג און האָט אַריינגערופן דעם רעדאַקטאָר מר. ס. — „דאָס איז זייער אַ פּאָפּולערער מענטש, ער איז אָקאָרשט גע־קומען פון אַן איראָפּאָישער רייזע, קענט ער גוט די פאָרהעלטנישן". מר. ס., אַ יונגער, אינגעהאַלטן־העפלעכער מאַן, איז אַריין, האָט זיך באַגריסט מיט מיר, האָט קאַלט געשמייכלט, איבערגעקוקט זיך מיטן באַלעבאָס. — יאָ — האָט ער געזאָגט — ער וועט שיקן נעמען ביי מיר אַן אינטערוויו, הגם ער איז קעגן דעם פּראָיעקט אין פּרינציפּ. אָבער, פאָרשטייט זיך, ער איז גרייט דורכצושמועסן זיך מיט מיר וועגן דעם געוויער, אין איינעם פון די נעקסטע טעג...

מיר זיינען זיך אַלע דריי, דאָכט זיך, גאָנץ פריינטלעך פאָנאַנדער־געגאַנגען. עפּעס האָט מיך אָבער געאָרט אין זייער פירונג, וואָס איך האָב ניט געקענט באַשטימען. עפּעס ווי אַ דין שפּינגעוועב פון ניט־דערזאָגטקייט וואָלט געשטאַנען צווישן אונדז. און אפשר איז עס

געווען צוליב דער משונהדיק ברענענדיקער זון פון יענעם טאָג? איך האָב באַלד אין דעם פאַרגעסן איילנדיק זיך צו אַ דריטער צייטונג. — דאָס אינטערוויו וואָס איז דערשינען בעקסטן טאָג איז געווען קורץ און אינהאַלטלאָז ווי נאָר מעגלעך, צו דעם פאַררוקט צווישן די אומוויכ־טיקע טאָג־נייעס. אין אַ טאָג שפּעטער איז אָט די צייטונג אַרויס מיט אַ לייט־אַרטיקל אונטער דעם שרייענדיקן קעפּל: „מיר ווילן ניט קיין קאַלאָניעס פון פרעמדע!" מיט אַזאַ שאַרפן לשון האָט אַן אויסטראַ־לישע צייטונג געריידט צום ערשטן מאָל. „ביי אונדזער גאַנצער סימ־פּאַטיע צו ד"ר שטיינבערג און צו די פּליטים, מוז דער ענטפער פון דער רעגירונג זיין: ניין" — האָט זיך אָנגעהויבן דער אַרטיקל. פּאַר־וואָס? ווייל

„דאָס אויסטראַלישע פּאָלק איז פון אייַן גוס. עס איז ריין־בריטיש, מיט נאָר אַ קליינער מישונג פון אַנדערע אייראָפּעאישע מקורות. דערפאַר איז עס פריי פון די פּראָבלעמען וואָס מא־טערן אַנדערע לענדער... דער פּועל־יוצא פון אימיגראַציע מוז זיין אַסימילאַציע. דער אויסלענדישער עמיגראַנט מוז קומען אַהער מיט דער פולער כוונה צו ווערן אַן אויסטראַליער און צו דערציען זיינע קינדער אָלס בריטישע אין זייער נאַציאָנאַליטעט און געפיל. אויב ער וועט עס ניט טאָן, ווילן מיר אים ניט האָבן".

מען קען פאַרשטיין אַזאַ געדאַנקען־גאַנג, אָבער פאַרוואָס איז מען קעגן דער גרופּן־קאַלאָניזאַציע פון אויסלענדער? ווייל — ענטפערט די צייטונג:

„גרופּן־קאַלאָניעס זיינען אפשר דער גרעסטער שטער קעגן אַסימילאַציע. מיר האָבן עס געזען אין די צוקער־געגנטן פון קווינסלענד, וואו אייניקע ישובים זיינען באַזעצט פון איטאַ־ליענער. אַ סך פון זיי זאָגן זיך אָפּ צו לערנען די שפּראַך פון זייער נייעם לאַנד, און צוזאַמען מיט זייער לשון האַלטן זיי אויף די מנהגים און אידייען פון איטאַליע".

זאָל זיין אַזוי; אפשר האַלטן זיך טאַקע איטאַליענער נעענטער צו איטאַליע ווי צו זייער אַדאָפּטירטן נייעם פאָטערלאַנד אויסטראַליע. אָבער — וואָס האָט עס צו טאָן מיט אַ יידישער קאַלאָניזאַציע? דאָ הייבט זיך אָן דער פּלאַנטער אין דעם זייער ענערגישן לייט־אַרטיקל.

פון איין זייט דערקלערט ער אַז עס איז ניטאָ קיין אַנטיסעמיטישע געפילן צווישן פאַרנונפטיקע אויסטראַליער. „מיר האָבן צווישן אונדז יידישע בירגער פונקט אַזעלכע אויסגעצייכנטע ווי אונדזערע.“ אָבער, פון דער אַנדערער זייט, ווארפט ער אָפּ אויפן שאַרפסטן אופן דעם גע־דאַנק פון אַ יידישער קאָלאָניע.

„מיר ווילן ניט האָבן נאָר באַרדערס אין אונדזער הויז. מיר ווילן האָבן נאָר מענער און פרויען וואָס שטרעבן צו ווערן מיטגלידער פון דער פאַמיליע, וואָס וועלן זיך נעמען די מי צו לערנען אונדזער שפּראַך, צו ווערן בירגער און צו פאַרגעסן עסטרייך און טשעכאָסלאָוואַקיע און דייטשלאַנד און איטאַליע צוליב אויסטראַליע“.

פון וואַנעט וויסט דער דאָזיקער שרייבער אַז די יידישע קאָלאָ־ניסטן זיינען ניט גרייט צו פאַרגעסן די אַלע אויסגערעכנטע לענדער פון זיערע ליידן און צו לערנען די שפּראַך פון אויסטראַליע? וואָלט ער זיך געגעבן די קלענסטע מי צו טראַכטן, וואָלט ער געזען, אַז יידישע ישובים אין אַלע לענדער פון דער וועלט שיידן זיך ניט אָפּ, אין פאָליטישן זינען, פון דעם לעבן פון הערשנדיקן פאָלק. זייער לאָיאַליטעט איז באַגרינדעט אויף דעם אייזערנעם פאַקט וואָס זיי האָבן ניט הינטער זייערע פלייצעס אַ פאָטערלאַנד (ווי די איטאַליענער, למשל), וואָס זייער געטריישאַפט צום לאַנד איז אַן אינהייטלעכע, קיינמאָל ניט קיין געשפּאָלטענע.

אָט די לייכטזיניקע באַציאונג צו די ליידן פון יידישן פאָלק, די לייכטזיניקע אָנווענדונג לגבי אים פון אַן אַבסטראַקטער פאַרמעל איז אפשר ניט קיין אַנטיסעמיטישע ליניע, אָבער פון פריינטשאַפט צו יידן זאָגט זי גאָר ווייניק. איצט האָב איך פאַרשטאַנען דאָס איבערקוקן זיך פון רעדאַקטאָר מיטן צייטונג־באַלעבאָס בעת מיין וויזיט. זיי האָבן עס שוין דעמאָלט געהאַט באַשלאָסן. פונדעסטוועגן האָב איך געוואָלט גענויער פאַרשטיין עס, און איך האָב טעלעפאָנירט צו מר. ס. — פאַר־וואָס האָט איר זיך געאיילט אָפּצוואַרפן אונדזער פראָיעקט אייידער מיר האָבן זיך דורכגערעדט? — האָב איך געפרעגט. פון יענער זייט דראָט האָב איך דערהערט אַלץ העם זעלביקן קאָלט־העפלעכן טאָן: מיר האָבן דאָך סיי ווי סיי אונדזער מיינונג וועגן דעם... אויסער דעם איז היינט אינדערפרי דערשינען אין דער אַנדערער צייטונג

(„סידנעי מאָרנינג הערַאלד") אַ זייער פריינטלעכער אַרטיקל וועגן דעם... איר האָט זיי געגעבן דעם מאָטעריאַל פריער און מיר קענען נישט פֿשוט איבערחזרן דאָס זעלביקע... אויסער דעם, אויב איר ווילט, קענט איר אַנשרייבן קורצן אונדזער שטאַנדפונקט אין דער צייטונג...

איך האָב עס נישט געטאָן, פֿאַרשטייט זיך. צי דער „סאַן" האָט געוואָרפן זיין שטיין קעגן אונדז צוליב פרינציפֿ אָדער צוליב געשעפֿט־קאָנקורענץ, וויסן איך נישט. אָבער עס איז שווער אָפּצואָוואָרפן דעם געדאַנק אַז דאָרטן איז ניט אַלץ אין אָרדנונג בנוגע אַנטיסעמיטיזם. — אַז די פרעסע האָט דאָ דעם 19טן אַפּריל (1940) פאַרעפנטלעכט דעם אויפרוף פון 55 חשובע סידנעיער בירגער לטובת דעם פראָיעקט, האָט דער „סאַן" אים ניט אָפּגעדרוקט, אָפילו ניט לשם אינפֿאָרמאַציע אָדער קריטיק.

* *

מיט מר. הענדערסאָן האָב איך זיך באַקענט אויף אַ זאַנדערבאַרן אופן. שפּעט ביינאַכט בין איך געווען אין דער רעדאַקציע פון דער מעלבורנער צייטונג „אַרגוס". דער רעדאַקטאָר מר. נאָקס האָט גלייך נאָך די ערשטע באַגריסונגען דערקלערט אַז זיי וועלן אונטערשטיצן אונדזער פּראָיעקט. „אמת — האָט ער מוסיף געווען — מיר האָבן איינעם צוויישן אונדז וואָס איז ניט זייער באַגייסטערט דערפון, אָבער רעדט זיך דורך מיט אים". ער האָט אַרײַנגעפֿופן דעם צווייפלער, און זיי בידע האָבן שטיל און פריינטלעך דורכגעפֿידט אַ גאַנצע חקירה ודרישה וועגן דעם קימבערליי־ענין. וווייזט אויס, זיי זיינען געבליבן באַפרידיקט, וויל גלייך נאָך דעם האָט מען מיך אַרײַנגעזעצט אין אַ באַזונדערן צימער צוזאַמען מיטן יונגן, הויך־וואוקסיקן, אידעאַליסטיש־בליקנדיקן דזשאָן האַרקאָרט. אויף מאָרגן איז פון זיין פּעדער הער־שינען אין „אַרגוס" אַיינער פון די שענסטע און קלאָרסטע אַרטיקלען וועגן דעם פֿלאַן אין דער אויסטראַלישער פרעסע בכלל. „איך האָב נעכטן געהאַט אַ שמועס מיט אַ מענטשן וואָס איז באַגייסטערט מיט דער וויזיע פון אַ באַפעלקערטן צפון־אויסטראַליע, מיט אַ וויזיע פון פאַרוואַנדלען מיליאָנען אַקער קימבערליי־לאַנד אין אַ גאָרטן. דער חלום פון אָט דעם מענטש וואָס איז ניט קיין אויסטראַליער, נאָר אַ ייד, איז ניט קיין פוסטער חלום, נאָר אַן אויסערגעווייניטלעך פּראַקטי־שער פֿלאַן" — אַזוי האָט זיך אָנגעהויבן דער אינטערוויו.

אַזייגער עלף האָב איך זיך אַראָפגעלאָזן אין ליפט צו גיין אַהיים, בעת איך האָב דערזען אַ פּאָר פריילעכע אויגן פון אַן עלטערן הערן געווענדעט צו מיר. ס׳האָט זיך געדאַכט אַז מיר זיינען עפּעס ווי באַקאַנט. אַז איך האָב פּאַרוואונדערט אַ בליק געטאָן, האָט ער גענומען לוסטיק שמייכלען: „איך האָב מיר גלייך געזאָגט אַז איר מוזט זיין אַן אויסלענדער. וואָס טוט איר דאָ ביי אונדז אין אַזאַ שפּעטער שעה?״ האָב איך אים זייער העפלעך געפרעגט: ווער זייט איר? — האָט ער אַלץ מיט דער זעלביקער פּאַרפּירערישער פּריילעכקייט דערקלערט: איך בין דער טשערמאַן פון די שער־האַלדערס פון „אַרגוס״ (אויף אונדזער לשון הייסט עס: דער באַלעבאָס). — בין איך שוין אויך געוואָרן פריילעך אויפגעלייגט. „אויב אַזוי, קען איך אייך זאָגן וואָס איך טו ביי אייך״. ווי נאָר איך האָב דערמאָנט די צוויי צויבער־נעמען: קימבערליי און דוראק — האָט ער זיך נאָך מער דערפרייט און גענומען רעדן ווי אַ מענטש וואָס אַנטפלעקט סודות: „איך קען די גאַנצע מעשה. איך קען דוראקן. גראָד נעכטן האָב איך אים געשיקט דעם נייעם נומער פון לאָנדאָנער „יונייטעד עמפּייער״ וואו עס שטייט וועגן דער זאַך... קומט אַרויף מיט מיר אין דער רעדאַקציע, איך וועל אייך געבן דעם נומער״. מיט אַ צופּרידענעם שמייכל האָט ער מיך געגענומען אונטערן אָרעם.

פון יענעם אָוונט אָן האָב איך געהאַלטן מר. הענדערסאָן פאָר אַ פריינט פון אונדזער זאַך. אַזאַ פריילעכער, אַזאַ צופּרידענער, אַזאַ אָפּנהאַרציקער מענטש קען דאָך ניט ניט זיין אַ פריינט דערפון. פונדעסטוועגן האָב איך זיך אַ לענגערע צייט ניט צונויפּגעטראָפן מיט אים. אָבער איינמאָל בייטאָג האָב איך אים געטראָפן אין גאַס, און ער האָט מיך פאַרבעטן אויף אַ שמועס. ער האָט מיך געבראַכט אין זיין קלוב, און מיר האָבן זיך געזעצט טרינקען טיי. אַרום אונדז איז געווען די גערוויינטלעכע סביבה פון אַ הערן־קלוב אין אַ מיטן וואָכעדיקן טאָג. עלטערע הערן האָבן געלייענט צייטונגען, געשפּילט אין דאָמקעס, געזעסן אויסגעצויגן אין אַ דרעמל. מר. הענדערסאָן איז געווען זייער גוט אויפגעלייגט און באַרעדעוודיק. מיר איז שוין לאָנג ניט אויסגעקומען צו זען אַזאַ זעלבסט־צופּרידענעם און ממש גליקלעכן מענטשן.

ער האָט דערציילט וואָס פאָר אַ גוטן פּלאַץ ער פאַרנעמט אין שטאָט אַלס אַרכיטעקט. אַ רייַ גרויסע געבּיידעס זיינען געצייכנט

געוואָרן פון אים. ער פאַרדינט דערפון נישקשהדיק, אָבער דאָס איז ביי אים ניט די הויפט־זאַך. הויפט־זאַך איז צו האָבן אַ לייכטן געמיט, אַ שטענדיקן זיילישן באַלאַנס. ער באַזיצט אָט די מעלות. טאָמער מאַכט זיך עפּעס וואָס, — גייט ער צום ים, שווימט ער, רודערט ער, שפּילט טענים. די זון, די פרישקייט פון דער נאַטור, — דאָס איז די הויפט־זאַך. סאָציאַלע געשעענישן אינטערעסירן אים ווייניקער. אין מיטינגען, דעבאַטעס, קאָמפּן גלויבט ער ווייניק. הויפט־זאַך דער מענטש זאָל זיין רואיק, זיכער, צופרידן...

איך וויס ניט פאַרוואָס: אַזעלכע רייד רופן אַרויס אין מיר אַ שווערן געפיל. עס איז שוין געווען דער ערשטער חודש פון דער מלחמה; אויפן האַריזאָנט זיינען געשטאַנען זייער בולט שוואַרצע, מאוימדיקע שאַטנס. איך אַליין בין געקומען אַהער אין נאָמען פון ליידנדיקע מענטשן צו זוכן פאַר זיי אַן אָפּרו. און אָט דאָ אַנטקעגן מיר זיצט אַ מענטש וואָס נעמט זיך צום האַרצן גאָרנישט, וואָס נעמט אויף די גאַנצע וועלט ווי אַ שפּיל־פלאַץ פאַר זיין אינצל־פּערזאָן. אים איז לייכט צו רעדן... אין אַ ווילע אַרום האָט ער זיך סודותדיק איבערגעבויגן צו מיר און געזאָגט: „עס איז טרויעריק דאָס וואָס איך וויל אייך איצט דערציילן". ווייסט איר אַז יידן איז ניט דערלויבט צו זיין מיטגלידער פון אָט דעם קלוב?... מיט יאָרן צוריק האָב איך זיך געסטאַרעט דורכצופירן די קאַנדידאַטור פון מאַנאַשן, און עס איז מיר ניט געלונגען. דער קאָמיטעט האָט עס ניט געוואָלט...

איך האָב שוין פון פריער געהערט אַז מען נעמט ניט אַריין קיין יידן אַלס מיטגלידער אין אַ ריי אויסטראַלישע „בעסערע קלובן". איצט האָט עס מיר אָפן געזאָגט אַ ליבעראַלער מאַן מיט, דאָכט זיך, גוטע כוונות. מען האָט מיר אויך דערציילט אַז שפּעטער שוין, ווען מאַנאַש איז געקומען צוריק פון דער מלחמה וויי אַ העלד פון אויס־טראַליע, ווי סער דזשאָן מאַנאַש, האָט אים איינער פון אָט די אַריס־טאָקראַטישע קלובן איינגעלאַדן צו אַן ערן־מיטאָג. אָבער ער, צוגלייך מיט סער אייזיק אייזעקס (דעם אַנדערן באַרימטן יידיש־אויסטראַ־ליער) האָבן זיך פון דעם כבוד אָפּגעזאָגט.

— וואָס איז דער גרונט דערפון? — האָב איך געפרעגט מיין טיי־פּאַרטנער.

— שווער צו זאָגן — האָט ער אַ מאָל געגעבן מיט דער האַנט און זיין געזיכט איז צום ערשטן מאָל געוואָרן ווי פּאַרדאָגהט, — עס

זיינען, זאָגט מען, געווען אין דער פאַרגאַנגענהייט פאַלן ווען יידן־מיטגלידער האָבן ניט פיין געהאַנדלט...

— פאַסירט עס ניט אַמאָל אויך ביי ניט־יידן? — האָב איך געפרעגט.

— יאָ, געוויס... אָבער איר וויסט, דער אויסטראַליער באַטראַכט דעם קלוב ווי אַ פאַרטזעצונג פון זיין היים. ער ווייל זיין צווישן אייגענע...

איך האָב אַ קוק געגעבן אַרום מיר אוּן געזען די הערן וואָס זיינען געזעסן, געדרעמלט, געטרונקען, געשפילט אין דעם צימער. צי האָט מען געזאָלט זייער באַדויערן וואָס מען קען ניט זיין צווישן זיי אין קלוב? אָבער הייסט עס אַז אַ ייד טאָר ניט אַרייגקומען אזויך אין אויסטראַלישע היימען? — האָב איך אַ טראַכט געטאָן... אונדזער געשפּרעך האָט זיך שוין מער ניט אַנטוויקלט אין דער לייכטער פאָרם ווי פריער. מיר האָבן זיך אויפגעהויבן פון פלאָץ אוּן זיינען שווייגנדיק געגאַנגען צו דער טיר. ביי דער טיר אַז מר. הענדערסאָן האָט מיר פריינטלעך געדריקט די האַנט, האָב איך געזאָגט: מיך וואונדערט נאָר ווי קען אַ ליבעראַלער מענטש געהערן צו אַ קלוב מיט אַזעלכע פרינציפּן...

ער איז אַוועק מיט אַ פאַרטראַכטן פּנים. אַז איך האָב אים מיט אַ צייט שפּעטער אָנגעפרעגט דורך אַ בריוו צי ער וועט געבן זיין אונטערשריפט צו דעם מעלבורנער אויפרוף פאַרן קימבערליי־פלאַן, האָט ער געענטפערט אַז ער קען ניט געבן.

אין פאַרלאַמענט

אָבער אויך צווישן די לייבאָר־קרייזן האָב איך זיך אָנגעשטויסן אָן דערשיינונגען וואָס אַז מען באַרירט זיי נאָענט גייט דורך אַ שאַרפער עלעקטרישער טאָק דורך דער האַנט. זיי זאָלן ניט פאַרשוויגן וועלן אויך דאָ.

זייענדיק אין פערט האָב איך געלייענט אַז דעם 15טן יוני (1939) האָט דער לייבאָר־דעפוטירטער אין פעדעראַלן פאַרלאַמענט פון קאַנבערא, מר. ג. געהאַלטן אַ רעדע פול מיט אַנטיסעמיטישע אָנפאַלן.

אַז איך האָב באַקומען דעם „האנזארד"־באַריכט פון יענער זיצונג, האָב איך ניט געוואָלט גלויבן מיינע אויגן. אין 15 מינוטן צייט איז אַרויס־געזאָגט געוואָרן אַזוי פיל רשעות און שקר ווי דאָס וואָלט ניט געקענט זיין בעסער געטאָן אין אַ היטלער־לאַנד. ער איז שאַרף אַרויסגע־טראָטן קעגן דעם רעגירונג־באַשלוס אַריינצולאָזן קיין אויסטראַליע 15,000 „יידישע פּליטים" (ווי ער האָט זיך אויסגעדריקט) אין משך פון דריי יאָר צייט.

פאַרשטייט זיך, אויך ער האָט אָנגעהויבן מיט אַ קאַמפּלימענט פאַר יידן. „איך אָנדערקען אַז אַ סך יידן האָבן געבראַכט גרויס נוצן פאַר דער מענטשהייט. און דאָס איז ריכטיק אויך בנוגע די יידן אין אויס־טראַליע. פאַר אַזעלכע מענטשן ווי דער פאַרשטאַרבענער סער דזשאָן מאַנאַש און דער געוועזענער גאָווערנאָר־דזשענעראַל סער אייזיק אייזעקס מוזן מיר אַלע אַראָפּנעמען די היט". גלייך נאָך דערויף האָט ער אָנגעהויבן די אַטאַקעס. „אָבער אויב מיר ווילן אַז מענטשן זאָלן קומען אַהער, ווילן מיר נאָר אַזעלכע וועלכע וועלן אָנטוויקלען דאָס לאַנד. און די יידן זיינען מערסטנס אַ האַנדלס־פאָלק... פאַרוואָס האַלטן עס די יידן פאַר נויטיק צו פאַרלאָזן אייראָפּע?" דאָ האָט דער אַרבעטער־פאַרטרעטער געזומען זוכן אַרגומענטן ביי היטלערן. „איך וויל ניט פאַרטיידיקן היטלערן פאַר זיינע פאַרפאָלגונגען פון יידן. אָבער עס איז נאָר גערעכט אָנצואוויזן אַז עס האָבן געמוזט זיין געוויסע אורזאַכן פאַר זיין באַשלוס אַרויסצושיקן זיי וואוהין ניט איז פון דייטשלאַנד".

און מר. ג. הייבט אָן צו ציטירן אַ בוך פון מר. וואַרד פּריס, דעם קאָרעספּאָנדענט פון דער רעאַקציאָנערער ענגלישער צייטונג „דיילי מייל". מר. פּריס איז געווען אַ פריינט פון היטלערן נאָך פאַר זיין טריאומף. ער פלעגט אים באַגלייטן אויף זיינע לופטשיף־רייזעס איבער דייטשלאַנד אַלס דער אינציקער ענגלישער קאָרעספּאָנדענט. ער האָט ניט וויניק געהאַלפן צו פאַרדרייען דעם קאָפּ און צו פאַרשלעפערן די ענגלישע עפּנטלעכע מיינונג בנוגע היטלערן. דעם צווועק האָט ער אויך געדינט אין זיין בוך: "I Know These Dictators" וואָס די מא־טעריאַלן צו אים האָט ער געשעפט פון די פאַרגיפטעטע מקורות פון

די נאַציס. איצט — זינט די מלחמה האָט זיך אָנגעהויבן — איז ער, פֿאַרשטייט זיך, אַ קעגנער און אַן עקספּערט אין היטלעריזם. פון אָט דעם בוך זיינעם האָט מר. ג. געגומען ציטאַטן אַן וועלכער ניט איז קריטיק און האָט זיי פֿאַרגעלייענט אין פֿאַרלאַמענט.

„בעת דעם כאָאַס נאָך דער מלחמה איז פֿאַרגעקומען אַ נייע יידישע אינוואַזיע פון דייטשלאַנד. זי איז געקומען פון פוילן און גאַליציע. די סיבה פון אָט דער אימיגראַציע איז געווען דער צוזאַמענברוך פון דער דייטשישער וואַליוטע וואָס דאָס האָט געגעבן די יידן פון די שכנותדיקע לענדער אַ געלעגנהייט צו מאַכן גרויסע פֿראָפיטן לויט זייער וואונטש. יעטוועדער וואָס פלעגט קומען דעמאָלט קיין דייטשלאַנד מיט פרעמדער וואַליוטע האָט געקענט אָפּקויפן געשעפטן און הייזער צו פּאַנטאַסטיש ניעריקע פרייזן 1). גלייכצייטיק האָבן די אינטעלעקטועלע פון דער יידישער ראַסע געגומען שטיקן די אינטעליגענטע פֿראָפּעסיעס. הגם די יידן האָבן אויסגעמאַכט נאָר 10 פּראָצענט פון דער גאַנצער דייטשישער באַפעלקערונג, זיינען אָבער 45 פּראָצענט פון דער מעדיצינער־פּאַקולטעט אין בערלין געווען יידן, בעת היטלער איז געקומען צו דער מאַכט. יידישע דאָקטוירים און כירורגן זיינען געווען אין אַ גרויסער צאָל אָפילו אין קאָטולישע שפּיטעלן. יידישע אַדוואָקאַטן זיינען געווען פון 29 פּראָצענט אין דאָרטמונד ביז 67 פּראָצענט אין ברעסלוי. פון

---

1) אָבער האָבן עס דעמאָלט געטאָן נאָר יידן אַליין? אַמעריקאַנער, האָלענדער, שווייצער — ניט? און דייטשישע פֿראָפיט־זוכער האָבן ניט באַרויבט דייער איגן פֿאָטערלאַנד? איז ניט דעמאָלט אויף די היזון פון דער אינפלאַציע אויסגעוואַקסן די גיגאַנטישע מאַכט פון דעם עכט־דייטשישן מאַגנאַט שטינעס? און איז ניט די אינפלאַנציע גופא געשאַפן געוואָרן אין יענע יאָרן פון די דייטשישע אינדוסטריעלע און באַנקירן, כדי אויסצונוצן פֿאַר זיך דאָס געשלאָגענע איגענע פֿאָלק? —(י. נ. ש.)

234 טעאַטער־מענעדזשערס זיינען איבער פופציק פּראָצענט גע־ווען יידן. 1) באַזונדערס אומדערטרעגלעך פון נאַציש־שטאַנד־פונקט איז געווען וואָס די פּאָפולערע פּרעסע און די פּאַרלאַמענטאַרישע זיינען געווען באַזעצט און קאַנטראָלירט פון יידן, מיט די צווייפלהאַפטע פירמעס אולשטיין און מאַסע אין דער שפּיץ".

אין דעם מאָמענט האָט דער פינאַנץ־מיניסטער מר. ספּענדער געמאַכט אַ באַמערקונג צום רעדנער: „עס לוינט זיך צו לייענען, גלייכצייטיק מיט פרייסעס בוך, אויך דאָס בוך פון ל. גאָלדינג: „די יידישע פּראָגע". — אָבער מר. ג. האָט זיך ניט געלאָזט פּאַרפירן אוון ער האָט תיכף געענטפערט:

„לואי גאָלדינג איז אַ ייד און קיינער וועט ניט דערוואַרטן אַז ער זאָל זיין עפּעס אַנדערש ווי אַ פּאַרטיידיקער פון יידן וועל־כע סטאַרען זיך צו באַהערשן אויסטראַליע. צי גלויבט דער מיניסטער אַז אין דייטשלאַנד, וואו דאָס פּאָלק איז הויך־אינ־טעליגענט, זיינען די יידן געווען אַזאַ גרויסע גייסטיקע קראָפט אַז מיט דעם אַליין האָבן זיי געקענט באַהערשן די געלערנטע פּראָפעסיעס?"

---

1) די דאָזיקע נאָרישע מאָטיוומאָטיק וועגן אַנגעוואָנדען פון אַנ־טיסעמיטן אומעטום. אויב די גייסטיקע אַרבעט פון פעלקער זאָל רעגולירט ווערן לויט זייער פּראָצענט אין לאַנד, ווי זאָל דען מיט די גרויסע טאַלאַנטן? צוריק די טרעגער פון דעם נאַבל־פּרייז אין דייטש־לאַנד און עסטרייך דינען יירן געווען פּאַרטראָטן מיט צענדליקער נע־מען, הגם לויטן פּראָצענט האָבן זיי געזאָלט דין נאָר 0.1 פּערזאָן. זאָל מען אַלזאָ פּאַרבאָטן אַזעלכע מענטשן ווי איינשטיין אַדער פּרויד אַדער האָבער צו אַנטוויקלען זייערע אידיעס וואָס רשוואַלוציאָנירן די וויסן־שאַפט און די וועלט, צוליב אַט יענער אַנטיסעמיטישער מאָטיוומאָטיק? זאָל מען אין דער טעאַטער־וועלט ליקווידירן דעם טאַלאַנט פון אַ ריינהאַרט אַדער יעסנער, וויל זיי שטייגן אַריבער דעם פּראָצענט? אויב דאָקטוירים און אַדוואָקאַטן דינען גרויסן אין אַ גרויסער צאָל, וואָר האָט זיי געגעבן די מעגלעכקייט צו אַרבעטן, אויב ניט די אַל־געמיינע ניט־יידישע באַפעלקערונג, וועלכע האָט גערן באַנוצט זייער דינסט?—(י. ל. ש.)

ווידעראַמאָל אונטערברעכט אים דער מיניסטער ספּענדער מיט אַ מענטשן־פרײַנטלעכער דערקלערונג: „עס איז פֿאַראַן אַ היסטאָרישע דערקלערונג דערצו". אָבער מר. ג. פּירט אָן זײַן אָטאָקע ווייטער און גייט שוין אַריבער צו אויסטראַליע.

„די פּעלץ־געשעפטן זיינען אינגאַנצן אונטערן קאָנטראָל פון יידן. די מאַנטל־געשעפטן אויך. די פּרעסע פון לאַנד, די אָונט־צייטונג פון מעלבורן, איז אויך קאָנטראָלירט פון אָט די מענטשן וואָס שטרעקן איצט אויס זייערע פינגער אויך צו דרום־אויסטראַליע. אויף וויפיל עס איז נוגע אויסטראַליע, זיינען זיי דאָ ניט געווואונטשן. מיר האָבן געגוג עקספּלואָאַטאָרן צווישן אונדזער אייגענעם פֿאָלק, אָבער די לייט זיינען מלכים פון עקס־פּלואָאַציע. איך וועל ביי אַן אַנדער געלעגנהייט פּאַרטזעצן מיין רעדע."

דאָס איז אַ קלאָסישער מוסטער פון אַ יידן־העצערישער רעדע. פונדעסטוועגן האָט דער רעדנער באַנוצט אין זיין דרשה אויך אַזעלכע ווערטער: „איך האָב ניט קיין אַנטי־יידישע געפילן און פיל ניט קיין שום ראַסן־שנאה". צו די גיפטיקע באַלײַדיגונגען האָט ער דערמיט נאָך צוגעלייגט אַ גוט שטיק צביעות וועלכע קען אָבער קיינעם ניט אָפּנאַרן. עס וואָלט געווען אינטערעסאַנט צו וויסן צי האָלט ער נאָך איצט די באַוויזן פון היטלערן פּאַר שטאַרק געגוג כדי מיט זיי צו באַגרינדן דעם אַנטיסעמיטיזם אין אויסטראַליע. „היטלער" איז דאָך אין דער צווישנצייט געוואָרן ניט נאָר דער פיינט פון יידן — אויך פון ענגלאַנד און אויסטראַליע.

* *

האָט זיך געדאַרפט מאַכן אַז איך האָב זיך צונויפגעטראָפן מיט מר. ג. אין פּערט. לויט מיין פֿראַגראַם, האָב איך געזאָלט זען יעטוועדן דעפּוטירטן פון מערב־אויסטראַליע אין פּעדעראַלן פּאַרלאַמענט, און מר. ג. איז טאָקע געווען אַ פּאַרטעטער פון יענעם לאַנד אין וועלכן עס ליגט די קימבערליי־געגנט. האָב איך איינמאָל טעלעפאָנירט אין זיין אָפּיס, ניט געטראָפן אים און איבערגעלאָזן מיין טעלעפאָן־נומער. איך האָב אָבער פון אים ניט געהערט, און כמעט פאַרגעסן אַן דעם.

אין אַ פּאָר טעג אַרום הער איך אין טעלעפאָן אַן אויפגערעגטע שטים: „ד"ר שטיינבערג, איר קענט מיך ניט, אָבער איך מוז זיך היינט

מיט איך טרעפן. קענט איר קומען צום לאַנטש מיט מיר?" ענטפער איך: וואַר זייט איר? קען איך איך?

עטפערט דער אויפגערעגטער מענטש: איר קענט מיך ניט, אָבער די זאַך איז פאַר איך וויכטיק...

— פונדעסטוועגן מוז איך באַשטיין — זאָג איך אים — אויף דערויף, אַז איר זאָלט מיר זאָגן וואַר איר זייט...

— איך בין דער שוויגערזון פון דעפוטירטן, מר. ג...., מיין נאָמען איז אַזוי און אַזוי... ער איילט זיך ניט צו טרעפן זיך מיט איך, אָבער איך מוז מיט איך רעדן וועגן דעם...

— אויב אַזוי — האָב איך זיך אָפגערופן — בין איך גרייט צו טרעפן זיך היינט מיט איך.

ער האָט זיך קענטיק געפילט דערלייכטערט. צו מיטאָג־צייט האָב איך דערזען אַ יונגן מאַן מיט אַ העכסט־סימפּאַטישן פּנים וועל־כער האָט תיכף אָנגעהויבן רעדן מיט ערלעכער אויפרעגונג. זיין שוויגער־פאָטער איז בכלל אַ גוטער און קלוגער מענטש, נאָר עפּעס איז פאַלש אין אים בנוגע יידן... ער קען ניט זיין געריכט לגבי זיי... איר האָט מסתמא געלייענט וועגן זיין רעדע אין פּאַרלאַמענט... אַז איר האָט טעלעפאָנירט צו אים, האָט ער דערקלערט אַז ער וויל זיך נ"ט טרעפן מיט איך. האָבן מיר, זיין טאָכטער און איך, אַרײַנגע־טענהט אין אים אַז עס איז ניט פיין. איר זייט אַ דזשענטעלמען, גע־קומען צו אונדז אין לאַנד מיט אַ מיסיע... איך האָלט שטאַרק פון אייער פּלאַן...

רייס איך אים איבער מיט אַ פּריינטלעכן שמייכל: איז וואָס זאָל איך איצט טאָן מיט אים?

ענטפערט ער מיר אַז איך זאָל אים נאָכאָמאָל טעלעפאָנירן און בעטן וועגן אַ צוזאַמענקונפט, און זי וועלן שוין צוזען אַז ער זאָל צו־שטימען. — זאָג איך אים אַז ליידער קען איך עס ניט טאָן, נאָכדעם ווי איך וייס שוין וועגן זיין באַציאונג, אַז מיין פערזענלעכע וועדע קען עס ניט דערלויבן...

ענטפערט ער אָפּ מיט אַ טיפער אויפרעגונג: איר זענט דאָך אינטערעסירט אין דעם הערפאָלג פון אייער מיסיע, טאָרט איר ניט קוקן אויף אייער פּערזענלעכער וועדע... און מר. ג. איז אַן אייג־פּלוסרייכער דעפוטירטער, קען אייך טאָן אָמאָל שאָדן.

— ניין, דאָס איז גראָד די וועדעג פון אונדזער מיסיע וועלכע איך מוז אָפהיטן... מיר קענען ניט גיין צו דעפוטירטע מיט דער היטל אין האַנט...

— איז ווי זאָל איצט זיין? — פרעגט ער כמעט אין פאַרצווייפלונג.

איך האָב דאָס וואַרעמסטע געפיל צו דעם יונגן מאַן און צו זיין פרוי. איך בין זייער צופרידן וואָס דער אומפרייַנטלעכער צופאַל האָט מיך צונויפגעפירט מיט דעם גוטן יונגן אויסטראַליער.

— איך מוז זיך איצט אָפהאַלטן און וואַרטן ביז ער וועט מיך אינלאָדן — אַזוי שליסן מיר אָפּ דעם שמועס.

— אָלרייט, איר וועט מאָרגן פרי פון אים הערן...

מאָרגן פרי, די באַקאַנטע יוגנטלעכע שטים אין טעלעפאָן: „האָט ער אייך שוין טעלעפאָנירט?" — מיט גרויס סימפאַטיע צום יונגן פרייַנט ענטפער איך: „ניין, ביז איצט ניט". — אָ פאַרסאָפּעטע שטים פון ווייטן רייסט זיך אָפּ: „אָלרייט, וועט איר הערן פון אים שפּעטער... מיר האָבן געראַטן מיט אים נעכטן אָ גאַנצן טאָג... אָבער דערמאָנט ניט אַז איר האָט געלייענט זיין רעדע".

אין אָוונט האָט מר. ג. טאָקע טעלעפאָנירט. מיט אָ געלאָסענער שטים וואָס האָט קיין זאָך ניט פאַרראָטן, האָט ער מיך געבעטן צו קומען אין דעם אָפּיס צו טרעפן זיך מיט אים. איך האָב צוגעזאָגט. נעקסטן טאָג בין איך געזעסן קעגנאיבער אָ 70־יאָריקן קרעפטיקן מאַן, אַזאָ איינעם וואָס מען רופט אַן ביי אונדז אָ מענטש אָ גבר. ניט אויפֿהייבנדיק אויף מיר די אויגן, האָט ער געראַטן און פון צייט צו צייט געגנומען אָ פּאָפּיר פון טיש. ער האָט געהערט, — זאָגט ער — וועגן אונדזער פּראָיעקט, און ער וואונדערט זיך וואָס מיר האָבן אויסגעקליבן גראָד קימבערליי. ער קען די געגנט, ווייל ער פאַרטרעט איר אין פאַרלאָמענט... זיין וואָלקרייז איז כמעט גאַנץ מערב־אויסטראַליע, דער גרעסטער אין דער וועלט. ער האָלט אין איין שטענדיקן אַרומפאָרן איבערן לאַנד כדי צו שטודירן די באַדערפענישן פון דער באָפעלקערונג... וויסט ער די שווערקייטן פון קימבערליי...

איך האָב זיך געמוזט וואונדערן. אייגנטלעך איז דאָ געזעסן אָ פרייַנט פון יידישן פאָלק וואָס האָט געזאָרגט פאַר זיין צוקונפט. וויי האָט דאָס געשטימט מיט יענער רעדע זיינער?... אַז איך האָב געוואַרפן אַן אויג אויף זיין מיט פאָפּירן פאַרלייגטן טיש, האָב איך

פֿלוצים באַמערקט די רויטע קאַנטן פון אַ באַקאַנט ביכל. נאָך אַ ווייל, און איך האָב דורכגעלייענט דעם טיטל פון בוך L. Golding, "The Jewish Problem." אָט טאָקע יענעם בוך וואָס דער מיניסטער ספּענדער האָט אים געראַטן צו לייענען בעת זיין רעדע אין פֿאַרלאַמענט. דאָס וואָס דער מיניסטער האָט ביי אים ניט אויסגעפירט, האָבן אַפּנים די קינדער געפּוּלט.

האָב איך אים געענטפערט אומגעפֿער אַזוי: אַוודאי וואָלטן מיר געווען צופֿרידן צו באַקומען אַ בעסערע געגנט פֿאַר קאַלאָניזאַציע, אָבער, דאָכט זיך, מען איז ניט גרייט צו געבן... אָבער אויך קימבערליי איז גאָר ניט שלעכט, מיר האָבן צוגעגרייט אַ באַריכט וועגן אונדזער באַזוך דאָרטן. אפֿשר וועט מר. ג. זיך באַקענען מיט אים?...

מר. ג. האָט זייער געערן אינגעוויליקט צו לייענען עס. גראָד פֿאָרט ער אַרויס דעם אָוונט אויף אַ רייזע, וועט ער זיך באַקענען מיט דעם רעפֿאָרט אין וועג. דערנאָך קענען מיר האָבן נאָך אַ קורצן שמועס וועגן דעם, וועט ער וועט זיך אַריינכאַפּן אויף אַ ווייל קיין פּערט...

אַז איך האָב אים ווידער געטראָפֿן אין דעם זעלביקן פּלאַץ מיט אַ פּאָר טעג שפּעטער, איז ער געווען נאָך מער צוגעלאָזט, הגם אַלץ עפּעס ווי געפּענטעט. ער האָט געלעזן דעם רעפֿאָרט און געפּינט אים אינטערעסאַנט. קיינע גוזמאות זיינען דאָרטן ניטאָ. אים דאָכט אָבער אַז מען וואָלט געדאַרפט באַקומען פּאָר די פּליטים נאָך אַ בעסערע געגנט... יעדנפֿאַלס אַז איך וועל שפּעטער אַריבערקומען קיין קאַנבערא, וועט ער מיך באַקענען מיט די מיניסטאָרן.

וואָס האָב איך נאָך געקענט פֿאַרלאַנגען פון אים? האָב איך געזאָלט אַנטפּלעקן מיין גאָר קלייניעם צוטרוי צו אים אַדער גלויבן אין זיין זיילישער פֿאַרענדערונג פֿאַר די פּאָר טעג? מיר האָבן זיך העפּלעך געזאָגט „גודביי" און פֿאַנאַנדערגעגאַנגען זיך. וועגן מיין שמועס מיט זיין שוויגערזון האָבן מיר ניט דערמאָנט אַ וואָרט.

* *

און איצט — אין אָקטאָבער — האָב איך דורכגעלייענט אַז ער איז נאָך אַ קורצער קראַנקהייט געשטאָרבן. ער איז געווען אָקאַרשט נאַכאַמאָל אַריין אין פֿאַרלאַמענט, אַן שום קעגנערשאַפֿט פון אַנדערע קאַנדידאַטן. דער פֿאַרטיי־לידער קערטן האָט דערקלערט אַז מר.

ג. איז געווען אין זײַן וואָל־קרייז באַליבט און געאַכטעט פון אַלעמען. מ׳האָט אים דערפאַר געפרופן מיט אַ צערטלעכן צונעמעניש „טעקסאַס", הייסט עס דאָך, אַז ער איז געווען אַ וואוילעמער און האַרציקער מענטש? ווי אַזוי האָט זיך אין אַזאַ האַרץ באַזעצט און באַלעבאַטעווען די פיינט־שאַפט צו יידן, די אַממערסטן געוודפטע מענטשן? וואָס האָט פאַ־סירט אין זײַן ביאָגראַפיע? מיר וועלן עס מער קיינמאָל ניט דערפאַרן. אָבער זיין כבוד האָבן אַזוי אייגל אָפּגעהיט זיינע קינדער, און זייער ליכט וועט אָפּווישן דעם שאָטן.

אין לייבאָר קאונסיל

פונקען פון אָפּענעם אַנטיסעמיטיזם האָבן, אומדערוואַרטעט פאַר מיר, אַרויסגעשפּריצט אין דער עפּנטלעכער זיצונג פון סידנעיער טרייד־ און לייבאָר־קאונסיל, דעם 18טן יאַנואַר 1940. דער אַוונט גערעט צו איינעם פון די סאַמע טייערע פאַר מיר אין מיינע אויס־טראַלישע וואַנדערונגען. קיין איין דעטאַל פון אים זאָל דערפאַר ניט באַהאַלטן ווערן.

מיט אַ וואָך פריער האָב איך באַזוכט אין געבוידע פון טרייד־האַל מר. קינג, דעם סעקרעטאַר פון דעם לייבאָר־קאונסיל, וואָס פאַראייי־ניקט אין אָן אַרגאַניזירטער פאָרם דעם גאַנצן אינדוסטריעלן פּראָ־לעטאַריאַט פון ניו־סאוט־וועלס. ווידער אַמאָל האָב איך געהאָט די זעלביקע דערפאַרונג ווי מיט אַנדערע פירנדיקע פּערזאָנען פון דעם לאַנד, ווי מיט די מילטעריש אָדער מלוכה־פירער. קיין שום באַ־זונדערע אָטמאָספער פון גרויסקייט, פון מאַכט־בלאָזעניש האָט ניט אַרומגענומען אויך מר. קינגן. אָן עלטערער מענטש, מיט אַ גוטמוטיקן פּנים פון אַ קירכלעכן מגיד, מיט ברילן וואָס גיבן צו דער פיגור אָן אויסדרוק פון אומבאַהאַלפנקייט, איז באַשיידן געזעסן אין אַ באַשיי־דענעם צימער. דאָס געבוידע פון טרייד־האַל באַשטייט פון איניקע עטאָזשן; אין יעדן צימער איז פאַרטראָטן אַ באַזונדער טרייד־יוניאָן אָדער אָן אַנדער אַרבעטער־אינסטיטוציע. אַ פערטל מיליאָן אַרבעטער שטייען, אַזוי צו זאָגן, אַרום די וועגט פון אָט דעם ניט־אָנזעעוודיקן בנין וואָס האָט איבערגעלעבט ניט וויניק שטורעמס אין דער פאַר־גאַנגענהייט. אָבער דער סעקרעטאַר פון אָט דעם בנין איז אַ שטילער

מענטש מיט אַ שטילער שטים וואָס רעדט פֿאַמעלעך, מיט שטענדיקע אָפּהאַלטן, ווי צייטנדיק זיינע ווערטער.

ער האָט מיך פּריינטלעך אויפגענומען, דערמאָנט אַז מיר האָבן זיך שוין געטראָפן אין מעלבורן און דערציילט אַז זיין קאונסיל האָט שוין אײנמאָל אָנגענומען אַ רעזאָלוציע פון סימפּאַטיע צו אונדזער פּראָיעקט. וועגן דעם האָט ער שוין טעלעגראָפירט דעם 1טן דעצעמבער צום צענטראַל־ראַט פון די טרייד־יוניאָנס אין מעלבורן: „דער קאונסיל אונטערשטיצט דעם יידישן סעטלמענט אין קימבערליי". אַז ער האָט דערהערט אַז איך וואָלט וועלן אַדרעסירן פּערזענלעך דעם קאונסיל אין סידנעי, האָט ער תיכף דערקלערט זיין גרייטשאַפט צו אָרגאַניזירן עס ביי דער נעקסטער אַלגעמיינער זיצונג פון די דעלעגאַטן. אין אַ פּאָר טעג אַרום האָב איך געהאַט פון אים די אָפּיציעלע אײנלאַדונג. איך בין יענעם טאָג געווען זייער פּאַרמאָטערט אי פון דער גרויסער היץ, אי פון דער אַרבעט אין לויף פון טאָג. אז איך בין אזייגער אַכט אין אָוונט אַריין אין דעם פּשוטן זאַל פון דער פּאַרזאַמלונג, האָב איך געפונען נאָר אַ פּאָר דעלעגאַטן צעוואָרפן איבער דער בריייטקייט פון רוים. באַלד אָבער האָט זיך דער זאַל אָנגעפּילט מיט מענטשן, דער פּאָרזיצער מר. יוז (אַ יונגער מענטש פון אַ יאָר 27) האָט מיך אָרויפּ־עגנומען צו דעם פּאָדיום וואו עס איז געשטאַנען זיין טישל און דער פּלאַץ פּאָרן רעדנער. איך האָב דערזען פּאָר זיך אַ ריי בענקלעך פון ביידע זייטן פון האַל, באַזעצטע מיט אַ הונדערט שווייגנדיקע מענטשן. זיי האָבן געשווייגן אויך שפּעטער בעת דער גאַנצער צייט פון מיין רעדע. אויף אַ ווייליע האָט זיך מיר אָפּילו געגנומען דאָכטן אַז זיי זיינען ניט אינטערעסירט צו הערן די זאַך. אָבער עס איז ניט אַזוי: דאָס איז מסתמא דער מנהג המדינה, דער טעמפּעראַמענט פון אַ פּאָלק. די באַדייטונג פון אַזאַ זיצונג איז מיר געווען קלאָר. דאָס זיינען געווען פּאָרטרעטער פון דעם שטאָרקסטן און אינדוסטריעלסטן שטאָט אין אויסטראַליע. פון דער ליטעראַטור און פּרעסע האָבן מיר געוואוסט אַז דער אויסטראַלישער אַרבעטער איז קיגן מאַסנהאַפטער אימיגראַציע אין זיין לאַנד. איצט בין איך געשטאַנען פּנים אל פּנים מיט אים, אין אַן אָפּענעם שמועס וועגן אָט דער אָנגעוויטיקטער פראָגע. ווען האָב איך זיך פּאַרגעשטעלט אַז איך וועל האָבן צו זאָגן אַ וואָרט אין אַזאַ שמועס אין נאָמען פון די יידישע מאַסן? און הגם איך האָב פון זייער רעזאָלוציע געוואוסט אַז זיי זיינען ניט קיין קיגנער, דאָך האָב איך

געקוקט מיט אַ געוויסער האַרץ־קלאָפעניש אויף אָט דער אומבאַקאַנטער שווייגנדיקער פאַרזאַמלונג.

איך האָב זיי געזאָגט גלייך אין אָנהויב ווי דאָנקבאָר איך בין, וואָס זיי האָבן מיר געגעבן די גלעלגנהייט צו רעדן צו זיי אָפן. מיין גאַנץ באַוואוסטזיניק לעבן איז דורכגעגאַנגען אין דער סאָציאַליסטישער באַוועגונג פון אייניקע פעלקער. דעריבער ווילט זיך מיר האָבן, ראשית כל, זייער צושטימונג צו אונדזער פראָיעקט... איך האָב דערמאָנט וועגן די ליידן פון די יידישע מאַסן אונטער היטלער׳ס בייטש. ווי זיי ווערן נישט נאָר פאָליטיש און עקאָנאָמיש רואינירט, נאָר אויך מאָראַליש דעגראַדירט. הונדערטער טויזנטער מענטשן ווערן פאַרפאַלגט און אפילו פאַרניכטעט נישט פאַר פאַרברעכן, נאָר דערפאַר וויייל זיי זיינען געבאָרן געוואָרן אַלס יידן... אָבער די יידן־פאַרפאָלגונגען זיינען פונקט אָזאַ אויסדרוק פון פאַשיזם ווי די אַרבעטער־פאַרפאָלגונגען. די זעלביקע האָנט אין דייטשלאַנד וועלכע האָט געיאָגט די יידן, האָט פאַרניכטעט אַלע פראָלעטאַרישע אָרגאַניזאַציעס און טרייד־יוניאָנס. דערפאַר ווייסט דער אַרבעטער אומעטום, אַז זיינע אינטערעסן זיינען סאָלידאַריש מיט די יידישע פליטים.

איך האָב דערנאָך געשילדערט קורץ די הויפּט־שטריכן פון קימבערליי־פלאַן. עס זאָלן אריינגעבראַכט ווערן יונגע מענטשן, וועלכע וועלן זיך אונטערנעמען דורכצופירן די שוועָרע פיאָנערישע אַרבעט פון עפענען אַ ניי לאַנד. די ערשטע יאָרן וועלן זיי פירן אַ מין קאָאָפּעראַטיוו ווירטשאַפט; אָבער שפעטער, אַז עס וועלן ווערן געגרינדעט פאַבריקן, וועלן זיי שטיין אונטער די אַלגעמיינע סאָציאַלע געזעצן פון לאַנד . . . די קאָלאָניסטן וועלן נישט שטרעבן צו גיין אין די שוין באַפעלקערטע שטעט אָדער אונטערגראָבן די אויסגעקעמפטע סאָציאַלע סטאַנדאַרטן. זיי וועלן אויך אין קימבערליי ניט שטרעבן צו שאַפן אַ באַזונדערן פאָליטישן שטאַט, וועלכער זאָל זיך אָפשיידן ווי ניט איז פון אויסטראַליע. פאַרקערט זיי וועלן ווערן בירגער און העלפן פאַרשטאַרקן די דעמאָקראַטישע פרינציפּן אין זייער נייעם היים...

אַז איך האָב פאַרענדיקט האָט דער עולם אַ וויילע געשווויגן. דערנאָך ערשט האָבן זיך אָנגעהויבן די פראָגן, פון וועלכע איך האָב געקענט אַרויסזען די שטימונג אין זאָל. די ערשטע פראָגע, גע־שטעלט אין אַ קורצער פאָרם פון אַן עלטערן אַרבעטער, האָט געזאָלט אונטערשטיצן מיין זאַך. „זאָגט ביטע, צי האָבן יידן באַוויזן וואו ניט

איז זייער פּעאיקייט צו קאַלאָניזירן?" — איך האָב דאָנקבאַר אָפּ־
געוופן זיך צום אומבאַקאַנטן פריינט. „יאָ, עס איז דאָ אָזאַ לאַנד —
פּאָלעסטינע. זייערע דערגרייכונגען דאָרטן זיינען וואונדערבאַר.
זיי האָבן אַ האַלבע וויסטעניש פאַרוואַנדלט אין בליענדיקע גאָרטנס.
אָבער זיי האָבן געקענט פאַרענדערן דאָס לאַנד נאָר אַ דאָנק דעם וואָס
זיי האָבן צוערשט זיך אַליין פאַרענדערט. צענדליקער טויזנטער יונגע
מענטשן, קינדער פון סוחרישע און פּראָפּעסיאָנאַלע שיכטן, האָבן זיך
געוומען צו פיזישער אַרבעט... זיי האָבן עס געשאַפן דאָרטן די
„אַרבעטער־פּעדעראַציע" מיט 120,000 מיטגלידער, וועלכע איז די
איינפלוסרייכסטע אָרגאַניזאַציע אין לאַנד". פון אַ באַנק גאַנץ הויך
אויף דער רעכטער זייט האָט זיך אויפגעהויבן אַ דעלעגאַט מיט אַ
פראָגע: „אָבער האָבן זיי ניט צוגענומען ערד ביי די אַראַבישע
פויערים?"

דאָס איז געווען דער ערשטער שאָס פון אַן אומפריינטלעכער
האַנט. אָבער ווער איז דער פראָגע־שטעלער: אַ לינקער אָדער אַ
שונא ישראל? איך האָב געענטפערט: „עס איז ניטאָ אין פרינציפּ
קיין שום פיינטשאַפט צווישן אַראַבישע פויערים און יידישע אַרבעטער
אין פאַלעסטינע. די קאַנפליקטן וווערן דאָרטן קינסטלעך געשאַפן
פון סאַציאַלע פאַקטאָרן, וואָס שטייען הינטער דער סצענע. איך דערף
אייך דאָ ניט דערציילן ווער די דאָזיקע פאַקטאָרן זיינען"... אומ־
דערוואַרטעט האָט דאָ אויסגעבראָכן אַ האַנט־פאַטשעריי. דער פונק
פון סאַציאַלער אויפרעגונג, אַזוי באַקאַנט אין אַלע אַרבעטער־פאַר־
זאַמלונגען פון דער וועלט, איז דורכגעלאָפן דורך דעם עולם. עס איז
געווארן לעבעדיקער. די אייגנצל־דעלעגאַטן האָבן געזומען אַרויסשיינען
פון דער מאַסע. פון אַלע זייטן האָבן זיך געטראָגן פראָגן: פון
וועלכע לענדער וועלן קומען די עמיגראַנטן? וועלכע שפּראַך וועט
זיין ביי זיי? צי וועלן זיי אַלע זיין מיטגלידער פון טרייד־יוניאָנס?
וואָס וועט זיין זייער ערשטע באַשעפטיגונג? פון וואַנעט וועט מען
נעמען געלט פאַר דער זאָך? . . .

איך בין שוין איצט געזעסן ביים טיש נעבן דעם פאַרזיצער
און אַלע ווייַלע זיך אויפגעהויבן צו ענטפערן. צי וועלן אַלע זיין
טרייד־יוניאָניסטן? אַ סך פון די עלטערע מענטשן — געווויס, אָבער
ניט די יוגנט מיט וועלכער מיר וועלן אַנהויבן... זיי וועלן קומען
פון די מזרח־אייראָפּאַישע לענדער מערסטנס, ניט פון איין לאַנד...

דאָס געלט וועט געשאָפן ווערן פון אַ ספּעציעלער יידישער אינסטי־
טוציע אין ענגלאַנד און אַמעריקע. יידן פון דער גאַנצער וועלט ברענ־
גען אויס ביז איצט גרויסע סומען אויף פילאַנטראָפישער הילף פאַר
די פּליטים. זיי ווילן עס אָבער בעסער אָפּגעבן פאַר גרויסע קאָלא־
ניזאַטאָרישע צוועקן... יידן זיינען ניט אינטערעסירט צו פאַרבלייבן
הענדלער, ווי די געשיכטע האָט זיי געצוואונגען: זיי ווילן אַריבערגיין
צו אַלע נאַרמאַלע אַרבעטן...

עס האָט, דוכט זיך, געהערשט אַ שטימונג פון סימפּאַטיע אין
זאַל. דער עולם האָט צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ, האָט אונטערשטיצט
מיינע ענטפערן מיט אויסרופן. נאָר עפּעס אין איין ווינקל פון דער
לינקער זייט האָט זיך געהערט אַ געמורמל ווי פון אומצופרידענע
מענטשן. (שוין בעת מיין רעדע האָב איך עס דערפילט). דער סעק־
רעטאַר מר. קינג האָט איצט פאַרגעלייענט אַ רעזאָלוציע:

„דער לייבאָר־קאָונסיל פון ניו־סאוט וועלס באַשטעטיקט זיין
אונטערשטיצונג פון דעם פּראָיעקט פון אַ יידישן לאַנדווירט־
שאַפטלעכן ישוב אין קימבערליי, אַלס אַ מיטל פון הילף צו די
פּליטים פון פאַשיסטישן טעראָר. גלייכצייטיק, נעמענדיק אין
באַטראַכט, אַז אייניקע שבטים פון די איינגעבוירענע (אור־
איינוואוינער) לעבן נאָך אין יענער געגנט און קענען ווערן
געשעדיקט דורך אַן אייראָפּעאישן ישוב, פאַרלאַנגט דער קאָונ־
סיל פון דער פעדעראַלער און וועסט־אויסטראַלישער רעגירונג צו
שאַפן פאַסיקע רעזערוו־פלעצער פאַר יעדן שבט אויף זיין אייגן
לאַנד. די דאָזיקע רעזערוואַטן זאָלן זיין אומבאַרירבארע און
געשיצטע פלעצער, צוזאַמען מיט אַלע זייערע מינעראַל־וואַסער־
האָלץ־און אַנדערע רעכטן, וואָס געהערן צו די באַטרעפנדיקע
שבטים".

אין אַ קורצער רעדע האָט ער באַגרינדעט די רעזאָלוציע. עס
איז די פליכט פון לייבאָר — האָט ער דערקלערט — צו קומען צו
הילף די קרבנות פון פאַשיזם. אין דער קימבערליי־סכעמע האָט דער
אויסטראַלישער אַרבעטער די געלעגנהייט אַרויסצווווייזן אויף אַ פּראַק־
טישן אופן זיין הילף. דער נייער ישוב וועט פון קיין שום זייט ניט
באַדראָען די אינטערעסן פון די אויסטראַלישע אַרבעטער. מען דאַרף
מער ניט אָפּהיטן די רעכט פון די איינגעבוירענע שוואַרצע. עס איז

אָבער קיין צווייפל ניט, אַז די אָנפירער פון דעם פֿלאַן וועלן זיך פֿאַרפֿליכטן דערצו . . . — מען האָט זיך אויפמערקזאַם צוגעהערט צו די רואיקע, מיושב־דיקע רייד פון קינג׳ן. קענטיק ער איז דאָ געווען דער אָנגענומענער, היימישער בעל־יוּעץ. זיין אַרגומענטאַציע איז געווען פֿאַרשטענדלעך און פֿשוט (וואָלט ער געקענט אָביסל גמרא, וואָלט ער געוואוסט, אַז דאָס איז דער בעסטער מיטל צו ווירקן אויף מענטשן. „זה נהנה וזה לא חסר״: פֿאַרוואָס זאָל מען ניט טאָן עפּעס, אויב פֿאַר יענעם איז עס אַ טובה און מיר ברענגט עס ניט קיין שאָדן?).

מר. דזשעפרי האָט אונטערשטיצט די רעזאָלוציע און אריינגע־ברַאכט צווי אינטערעסאַנטע מאָמענטן אין זיין רעדע. פֿאַרוואָס האָב איך ניט דערמאָנט די גרויסע אויפטוען פון דער רוסישער רעגירונג פֿאַר יידישער קאָלאָניזאַציע? — האָט ער געפרעגט — די סאָוועטן האָבן אָפּגעגעבן פֿאַר דעם צוועק אַ גאַנצע געגנט אין בירַא־בידזשאַן. „דער בריטישער אימפּעריאַליזם האָט עס אַרויסגערופן די אומרוען צווישן די יידן און די אַראַבער. סאָוועט־רוסלאַנד איז דאָס אינציקע לאַנד, וואָס האָט געלייזט דאָס יידישע פּראָבלעם!״ דערנאָך האָט ער זיך געוועדעט צו מיר און געזאָגט: „מיינט ניט, אַז נאָר אין אירַאָפּע האָט דער פּאַשיזם פֿאַרניכטעט מענטשן. אויך ביי אונז אין אויסט־ראַליע האָט מען אַזוי געטאָן. מען האָט ביי דער קאָלאָניזאַציע פֿאַר־ניכטעט די שוואַרצע איינוואוינער פון לאַנד אַזוי אַז פון זיי איז כמעט גאָרניט געבליבן. איך וויל, אַז איר זאָלט עס וויסן״...

עס איז פֿאַר מיר ניט געווען קיין צווייפל צו וועלכן לאַגער מר. דזשעפרי געהערט. זיינע ווערטער פון אונטערשטיצונג האָבן געהאַט אַ באַזונדערן באַטייט, וויל ער איז געווען דער פֿאַרטרעטער פון דער מעכטיקסטער אין אויסטראַליע יוניאָן: דער A.W.U. — איצט האָט זיך אונזער ענין דערנענטערט צו זיין לאָגישן סוף: מען האָט געזאָלט אָפּשטימען איבער דער רעזאָלוציע, און דער פֿאַרזיצער יוז האָט שוין געמאַכט די אַנטשפּרעכנדיקע האַנט־באַוועגונג דערצו. אָבער — גראָד איצט האָט זיך אָנגעהויבן אַ דעבאַטע. פון אַ באַנק הויך אויף דער רעכטער זייט האָט זיך אויפגעהויבן דער דעלעגאַט מר. ענדערסאָן, פֿאַרטרעטער פון דער יוניאָן „עלעקטריקל טרייד־ס״, און האָט דערקלערט, אַז ער וויל רעדן קעגן דעם פּראָיעקט.

„האַלט אויף אויסטראַליע פאַר די אויסטראַליער! — האָט ער געזאָגט אין אַביסל אַן אויפגערעגטן טאָן. — עס איז פאַלש אויפצוריכטן דאָ אַ ישוב פון אַ באַזונדערער ראַסע אַדער גלויבן. די באַטרעפנדיקע ראַסע האָט גאָרניט געמיינזאַמעס מיט די אידעאַלן פון אויסטראַליע".

דאָס איז געווען דער ריכטיקער אַנטיסעמיטישער שאָס. אין יענעם לינקן זאַל־ווינקל וואו עס האָט זיך געהערט פריער אַ שטילער געמורמל, זיינען איצט די שטימען געוואָרן שטאַרקער. פון צווישן יענער גרופּע האָט זיך טאַקע באַלד אויפגעהויבן אַ קרעפטיקער, הויכער מאַן מיטן נאָמען פ. קעלי, פאַרטרעטער פון די פּאַקערס און לאָגער־אַרבעטער. ער האָט די פראָגע אַ קירעוט געגעבן אין אַן אַנדער ריכטונג, אין דער אַלט־באַקאַנטער ריכטונג פון דעמאָגאָגיע. „זעט וואָס עס טוט זיך — האָט ער געשריען — אויסטראַליער אַרבעטסלאָזע גייען אַוועק פון לאַנד צו פירן מלחמה און אויסלענדער קומען צו פאַרנעמען זייערע פּלעצער. די רייכע קלאַסן פון אויסטראַליע אונטערשטיצן די געפּלאַנעוועטע קאָלאָניע. זאָלן זיי בעסער אַ טראַכט געבן וועגן די אינטערעסן פון זייערע אייגענע אַרבעטסלאָזע. דער־ווייל אָבער זעען מיר, אַז יידישע פירמעס און יידישע פּליטים גראָבן אונטער די אַרבעט־באַדינגונגען אין אויסטראַליע"...

דער עולם אין זאַל איז געוואָרן אויפגעלעבט. אויף מר. קעלי האָבן זיך געטומען שיטן פון אַלע זייטן צורופן. אַז ער האָט אויסגעשריען: „צו וואָס אַוועקגעבן קימבערלייַ צו פרעמדע, לאָמיר עס אַליין אויסנוצן?" — האָט מען צו אים געזרופן: וועסטו אַליין גיין קיין קימבערלייַ? אויף דערויף האָט ער זיך אָפּגערופן: נייַן, איך ניט, אָבער... זיינע רייד זיינען שוין דערטרונקען געוואָרן אין אויפברויז פון געלעכטער. צום סוף האָט ער פאַרלאָנגט אַ הוספה צו דער רעזאָלוציע: „אַז די רעגירונג זאָל עפּעס טאָן פאַר די אויסטראַלישע אַרבעטסלאָזע". דער יונגער פאַרזיצער האָט נאָר אַ שמייכל געטאָן און דערקלערט: דאָס געהערט ניט צו דער טעמע און ער וואָלט אָפּ די הוספה. גלייך נאָך דערויף האָט אַ דעלעגאַט פון דער שוך־בראַנזשע, מר. מאַלאָני, געפונען די ריכטיקע ווערטער כדי אָפּצווואָלפן די פאַלשע באַשולדיגונג: „איך — האָט ער געזאָגט — האָב געוג דערפאָרונג אויף מיין געביט. אונטערגראָבן די אַרבעט־באַדינגונגען האָט מען ביי אונדז אָנגעהויבן אַ סך פריער אידער די

יידישע פּליטים זיינען געקומען, אַ סך פריער איידער היטלער איז געקומען. מיר האָבן געגוג צרות אויך מיט ריין־אויסטראַלישע פיר־מעס, ניט נאָר יידישע (דאָס האָט מען פון זאָל באַשטעטיקט דורך האָנט־פאָטשעררייען), אָבער קימבערליי האָט גאָרניט צו טאָן מיט דער אַרבעטסלאָזיקייט. אַ קאָלאָניע פון פּליטים אין אַ ווייטער געגנט פון לאָנד וועט בשום אופן ניט באַאיינפלוסן אָט די פראָגע. עס איז אונדזער פליכט צו אונטערשטיצן אַזאַ פּראָיעקט".

די שטים פון מר. מאַלאַני האָט אָפּגעקלונגען פריש און אויפ־ריכטיק. אַ יאָר שפּעטער איז מאַלאַני געוואָרן דער פּאַרזיצער פון קאָונסיל און היינט־צו־טאָג איז ער דער אויסטראַלישער אַמבאַסאַדאָר אין מאָסקווע. אָבער נאָך אַ דעלעגאַט, דאָסמאָל פון די צוקער־אַר־בעטער, מר. שאַרטעל האָט פאַרנומען דעם פּלאַץ גלייך נאָך אים. דער הויך־וואוקסיקער, נערוועזער שארטעל האָט אונטערגעטראָגן אַן אַנטי־סעמיטישן דרוש לויט די קלאַסישע מוסטערן. ראשית כל האָט ער פאַרלאַנגט, אַז היות די (יידישע) פּראָגע איז פון אַ גוואַלטיקער בא־דייטונג, זאָל אין נעקסטן חודש אָפּגעגעבן ווערן אַ באַזונדער אָונט כדי צו האָבן אַ „פולע דיסקוסיע" פון דער פראָגע. האָט אים דער פאַרזיצער מיט אַ שמייכל געפרעגט צי וויל ער, הייסט עס, אונטער־ברעכן די איצטיקע זיצונג. דאָס האָט ער ניט געוואָלט און איז אַריבערגעגאַנגען צו דער אַטאַקע. מיט אַ כיטרער שטים האָט ער געפרעגט דעם עולם: פאַרוואָס עפּעס האָט די פעדעראַלע רעגירונג דערלויבט שטיינבערג'ן אַרומצופאָרן איבער אויסטראַליע מיט זיין פּראָיעקט? וואָלט זיין טעטיקייט געווען נוצלעך פאַר די אַרבעטער, וואָלט דאָך אים די מענזיס־רעגירונג ניט געהאָלפן?...

דער פלינקער רעדנער האָט געוואָלט אויסנוצן די קעגנערשאַפט פון אַרבעטער צו דער רעגירונג, כדי אריינצואוואַרפן אין זייער נשמה אַ חשד קעגן מיין אַרבעט. פונקט אַזאַ אַרגומענט האָב איך איינמאָל געהערט אין אַ פרויען־פאַרזאַמלונג פון אַ „לינקער" רעדנערין: „פאַר־וואָס עפּעס געפינט איר שטיצע ביי אונדזער רעגירונג, בעת זי האָט זאַרבאָטן אריינצוקומען אַהער די שפּאַנישע פּליטים?"... אָבער מר. שאַרטעל האָט גהאָט נאָך שענערע אַרגומענטן. „די קאָלאָניסטן איז קימבערליי וועלן ניט זיין מיטגלידער פון ארבעטער־קלאַס. וועט פינאַנסירן די קאָלאָניזאַציע? די יידישע לאַרדן אין לאָנדאָן. די יידישע

ראָסע האָט זיי פאַרזאָרגט מיט אַזעלכע טיפֿן ווי סער באַזיל זאַכאַראָוו, מאָנטעגריו נאָרמאַן, סער אָטטאָ ניומייער"...

דער זאָל האָט ניט רעאַגירט, אָבער דער שטות פון די רייד איז געווען אַזוי גרויס, אַז איך האָב זיך ניט געקענט איינהאַלטן און אַרויסגעשריען, אַז דאָס איז ניט אמת. אָבער דער פאַרזיצער האָט מיך באַראיקט מיט אַ לייכטן שמייכל: „נעמט עס ניט פאַר ערנסט... מיר האָבן שטענדיק מענטשן, וועלכע טרעטן אַרויס קעגן אַלצדינג"... און ווידער אַמאָל האָט דער מענטשן־פיינטלעכער אַרויסטריט אַרויסגערופן אויפן פלאַץ שטימען פון פריינטשאפט און ערלעכקייט. צווישן זיי האָט זיך אויסגעצייכנט מיט לאָגיק און איבער־צייגונג דער יונגער דר. ללאיד ראָס, סעקרעטאַר פון אייזענבאַנער־פאַרבאַנד. „איך בין ניט באַקאַנט — האָט ער דערקלערט — מיט דעם קלימאַט און פיזישן כאַראַקטער פון די קימבערלייס, אָבער דאָס שפילט ניט קיין ראָלע אין מיין באַציאונג צו דער זאַך. לייבאָר שאַצט אפֿ מענטשן ניט לויט זייער ראָסע אָדער רעליגיע, נאָר לויט פאָליטישע פרינציפן. עס זיינען פאַראַן פראָגרעסיווע און רעאַקציאָנערע יידן, פונקט אַזוי ווי ביי יעטווועדער ראָסע... דאָ האָט איינער געשריען וועגן דעם לאָנד פון זיינע אבות, וועלכע מען טאָר ניט אָפגעבן. איך וויס ניט ווער זיינען געווען זיינע אבות. אָבער מיינע האָבן געשטאָמט פון דריי פעלקער. מיינע לערער זיינען געווען ענגלישע סאָציאָליסטן, אויסטראָלישע פראָלעטאַריער און דער ייד קאַרל מאַרקס... די אויסטראָלישע קולטור איז געבויט געוואָרן פון מענטשן פון אַלע ראָסן. אָט איז מענזיס, למשל, אַן עכטער אויסטראַליער. נו, קענען זיי באַוואונדערן זיינע אידעאַלן?... די אַרבעט־לאָזן־פראָגע האָט גאָר ניט צו טאָן מיט יידן, די קאַלאָניע אין קימבערליי וועט ניט האָבן קיין ווירקונג אויף אָט דער פראָגע, וואָס איז דאָך פאַרוואָרצלט אין דעם הייַנטיקן עקאָנאָמישן סיסטעם".

ראָס׳עס רעדע איז געווען פאַרגעטראָגן אין אַ רואיקן, כמעט ווייסנשאָפטלעכן טאָן, אָבער זי האָט געמאַכט אַן איינדרוק אויף דער פאַרזאַמלונג. ער איז נאָך אונטערשטיצט געוואָרן פון מר. א׳ברייאַן, דעלעגאַט פון דער אַנגעשטעלטן־יוניאָן, און די דעבאַטע איז געוואָרן געשלאָסן. מר. קינג, וואָס האָט אריינגעבראַכט די רעזאָלוציע, האָט געענטפערט די קריטיקער. דאָס מאָל איז ער שוין געווען אויפגערעגט און האָט אריינגעוואָרפן אין זאָל הייסע ווערטער: „איך בין נשתומם

פון די רעאַקציאָנערע אָנשויאונגען פון איניקע רעדנער. לייבאָר־מענטשן האָבן געזאָלט זיין מיטן גאַנצן האַרצן גרייט צו העלפן די קרבנות פון פאַשיזם אין די אָנדערע לענדער פון וועלט. איך בין איבערצייגט, אַז די גרעסטע מערהייט פון לייבאָר טראַכט טאַקע אַזוי". דער פאַרזיצער האָט זיך אויפגעהויבן דורכצופירן די אָפּשטימונג, און דאָ האָט זיך פון אַ ווייטן ווינקל פון זאַל דערהויבן אַ האַנט. אַ דעלעגאַט האָט ווידער געבעטן אַ וואָרט. דער עולם איז געוואָרן אומגעדולדיק, אָבער תיכף באַלד האָבן זיך דערהערט שטימען: גיט אים אַ וואָרט! גיט אים!... מיט דעם זעלביקן געלאַסענעם שמייכל האָט מר. יוה, דער פאַרזיצער, דערקלערט, אַז אייגנטלעך גיט מען ניט קיין וואָרט נאָך דער דעבאַטע אָבער אין דעם באַזונדערן פאַל — יאָ. דער הויכער, אויסגעמאַגערטער באַברילטער דעלעגאַט איז געוועזן אַ בקיינדער. מיט א שטילער, ציטערדיקער שטים האָט ער געזאָגט, אַז ער איז מיטן גאַנצן האַרצן פאַר דעם פּראָיעקט און ער בעט מען זאָל אים דאָ היינט ביינאַכט אונטערשטיצן...

מיר איז דער אומבאַאַנטער מענטשן־פריינט געווען טייערער ווי אַלע. שוין ניט איינמאָל האָב איך אין לעבן באַמערקט ווי בלינדע וויזן ארויס מער פריינטשאַפט און פאַרשטענדעניש ווי אַ סך זעעוודיקע. אָט דער שטילער קול פון דעם סידנעיער ארבעטער האָט אָפּגעקלונגען איצט ווי דאָס עכטע, אומפאַרפעלשטע געוויסן פון אויסטראַלישן פאַלקס־מענטש. עס איז געווען סימבאָליש וואָס ער איז געקומען צום וואָרט ביי דער סאַמע אָפּשטימונג. די אָפּשטימונג האָט באלד געוויזן אז אַן ערך הונדערט דעלעגאַטן האָבן געהויבן די הענט פאר דער רעזאָלוציע, און נאָר א דריי־פיר זענען געווען קעגן. איך האָב מיט אַ האַנט־דרוק באַדאַנקט דעם פאַרזיצער און בין אַראָפּ פון פּאָדיום. גייענדיק צו מיין פּלאַץ אונטן, האָב איך דערזען ווי מר. קעלי — אָט דער שרייענדיקער קעגנער מיינער — האָלט מיך אָפּ פאַרן אָרבל. מיט אַ פריינטלעכן פנים האָט ער זיך צוגעבויגן צו מיר און געפרעגט אזוי אינטים: „אמת אז אין רוסלאנד איז די רעגירונג קעגן יידן?" איך האָב נישט געקענט טאָן אים די טובה, און קורץ געענטפערט: ניין. דאָס איז אַבסאָלוט נישט אמת... (צו וועלכן פאַליטישן צוועק האָט ער עס געוואָלט וויסן?).

איך בין נאָך פאַרבליבן ביזן סוף פון דער זיצונג, צוגעהערט זיך צו די אָנדערע פראָגן, געווענדט בליקן מיט דעלעגאַטן וואָס האָבן

שוין געקוקט אויף מיר ווי אויף אַן אַלטן באַקאַנטן. אַ סך פון זיי האָבן, ביים פאַנאַנדערגיין זיך, געדריקט מיר די האַנט און פריינטלעך צוגעוואונטשן גליק. דער האַל איז פאַמעלעך אויסגעליידיקט געוואָרן און מיט זייַנע הילצערנע בענקלעך האָט ער ווידער אָנגענומען אַ וואַכעדיקן אויסזען. אָבער פאר מיר איז דער אָוונט געווען אַ גרויסע זעלישע דערלעבעניש. איך האָב געזען פאר מיר דעם אַרבעטער פון דעם גרעסטן אויסטראַלישן שטאַט, ביי דער באַטראַכטונג פון א שווערן מענטשן־פראָבלעם. אמת, אַנטיסעמיטישע שטימען האָבן זיך אַנטפלעקט ביי דער געלעגנהייט, און מיר דוכט זיך אז אין אַן אייראָ־פעאישער אַרבעטער־זיצונג וואָלט דאָס נישט געווען מעגלעך. אבער — גראד דאָס האָט אונטערגעשטראָכן די ווינציקייט און אומבאַוויטנ־דיקייט פון דעם אַנטיסעמיטיזם אין אויסטראַליע. דער פאַלקס־קערפער איז נאָך געזונט. וואָס די פאָליטישע פירער פון לאַנד זאָלן שפּעטער נישט באַשליסן בנוגע אונדזער קימבערליי־פלאַן, מיר האָבן דעם אָוונט געהערט די פאַלקס־שטים.

נאָכן דערהאַלטן די רעזאָלוציע אָפּיציעל פון לייבאָר־קאָונסיל האָב איך געשיקט צו מר. קינג אַ דאַנק־בריוו:

„אייער סימפּאַטיע צו די ליידן פון די יידישע מאַסן אין איראָפע און אייער גרייטשאַפט צו העלפן אונדז צו געפינען אַ קאָנסטרוקטיוון אויסוועג פון דער קאַטאַסטראָפע, וועלן מיך דערמוטיקן אין דער ווייטערדיקער ארבעט אין אויסטראליע. עס איז, און עס וועט פאַרבלייבן, אַ באַגייסטערנדיקער פאַקט וואָס די פאַרטרעטער פון דעם ארבעטער־קלאַס אין ניו־סאוט־וועלס (פונקט אזוי ווי לייבאָר אין גאנץ אויסטראליע) האָבן אלס ערשטע געגעבן זייער מאַראַלישע אונטערשטיצונג צו מיין פאַלק אין א צייט פון זייער ביטערער נויט אין איראָפע. איך פּערזענלעך בין גליקלעך וואָס מיר איז אויסגעקומען צו זיין א לעבעדיקער עדות פון אָט דעם באַדייטנדיקן אַקט פון מענטשלעכ־קייט".

דער געשוואָרענער שונא־ישראל

עס זאָל בשום אופן נישט פאַרגעסן ווערן אז אויך אויסטראַליע פאר־מאָגט אַן אויסגעשפראָכן־אַנטיסעמיטישן זשורנאַל: The Publicist עס האַנדלט זיך דערבי נישט וועגן איינצלנע אַנטיסעמיטישע פראַזן אָדער אַרטיקלען וועלכע דערשיינען אין דער אויסטראַלישער וואָכנבלאַט־פרעסע פון צייט צו צייט. עס האַנדלט זיך וועגן אַ חודש־זשורנאַל וואָס האָט זיך קאָנצענטרירט — לויט געווייסע דייטשע מוסטערן — אויף פריידיקן יידן־האַס. ער וויל אויס־לערנען די נאַאיווע אויסטראַליער צו זען די וועלט און באַטראַכטן אירע פראָבלעמען מיט יידיש־פיינטלעכע אויגן. אַז דער רעדאַקטאָר, פּ. ר. סטיפענסען, שרייבט אין יוני־נומער 1940 אין ארטיקל וועגן פאָליטיק, געפינט מען דאָרטן אזעלכע ציילן:

„צו יענער צייט איז אַ רוסישער באָלשעוויסטיש־קאָמוניס־טישער יד, מיטן נאָמען ליטווינאָוו, געווען דער שטאַרקער מאַן אין ענגף. ער האָט באַהערשט די לופט דער „ליג אַף ניישאַנס" מיט אַ פראַזע פון זיין אייגענער דערפינדונג: „קאָלעקטיווע זיכערקייט". אָט דער יד ליטווינאָוו האָט אויף אַ געשיקטן אופן געשפּילט מיט אַזעלכע ווערטער ווי דעמאָ־קראַטיע (בעת רוסלאנד איז באַהערשט פון א דיקטאַטאָרישער טיראַניי), שלום, קאָלעקטיווע זיכערקייט... די טעכניק פון מסחרן אין די אָריענטאַלישע באַזאָרן, באַזונדערס ווען יידן זענען די קרעמער, באשטייט אין דעם זאָגן ליגנס מיט אַ כיוון, כדי אָפּצונאַרן און באָרויבן דעם קויפער. אין 500 יאָרן פון פאַלש האַנדלען האָבן זיך יידן אויסגעלערנט צו זאָגן ליגן כמעט אינסטינקטיוו. זייער מיינונג אז א געוויסער פּראָצענט פון קריסטלעכע „גוים" וועט ווערן דורך דעם אָפּגענאַרט, איז ריכ־טיק. דאָס איז אָן ספק הער סוד פון דעם יידישן דערפאָלג

אין „ביזנעס“... וועלן אָט די טעכניק פון באַטרוג וועלט אייגעפירט אין דיפלאָמאטיע, פאָליטיק און פילאָזאָפיע, דעמאָלט קענען אירע רעזולטאַטן וועלן זייער געפערלעך. דאָס אויפשטייגן פון די יידן פון די הינטערגאסן פון די געטאָס אין די באַזאַרן און זייער אַרויפקום אין צענטער פון דער אייראָפּעאישער בינע, אַלס פאַרטרעטער פון הויכער פאָליטיק און דיפלאָמאַטיע, איז געווארן א גרויס אומגליק פאר די נישט־יידישע פעלקער פון אייראָפּע“.

עס איז מיר א בזיון צו דערמאָנען זיך וואו איך האָב אַמאָל אין מיין יוגנט געלייענט אזעלכע שענדלעכע און נאַרישע העזן־רייד. אין רוסלאַנד פון צארישן רעזשים, אין די יאָרן פאר זיין אונטערגאנג, איז אין פעטערבורג דערשינען אַזאַ מין פרעסע. אַ דר. דובראוויז האָט דעמאָלט ארויסגעגעבן די טעגלעכע צייטונג „רוסקאָיע זנאמיא“ (די רוסישע פאָן), פול מיט אַנטיסעמיטישע רשעות און שטות יעדן טאָג. די איידעלע טראַדיציע פון אויפהעצן און אָפּנארן דאָס אייגענע פאָלק האָט שפעטער אריבערגענומען היטלער. איצט דרוקן זיך און עס ווערן פאַרשפרייט די זעלביקע פאַרפירערישע רייד אין אויסטראַליע, וואו אַ פרידלעך פאָלק מוז זיך גרייטן צו אַ ביטערן קאַמף מיט דעמזעלביקן היטלער... דער געביל־דעטער רעדאקטאר סטיפענסען האָט אַבער באַקומען א געלעגנהייט ארויסצוזאָגן זיך וועגן יידן נישט נאָר אין זיין העז־בלאַט, נאָר אין דעם זייער רעספעקטאַבלען און אינציקן אויסטראַלישן זשורנאל: „די אויסטראַליען קוואַטערלי“ פון מערץ 1940. אין העכסט־עלעגאַנטע פראָזן האָט ער אויף אַ פאָר זייטלעך אוועק־געלייגט א פילאָזאָפיע וואָס קען שפעטער לייכט דינען אלס אַ פראָגראַם פאַר פראַקטישע פאָגראָמ־העלדן.

דער אַרטיקל הייסט „א מיושבדיקע טענה קעגן סעמיטיזם“, און פירט דורך איין אינציקן געדאנק: אין אַנטיסעמיטיזם זענען שולדיק נאָר די יידן אַליין. „וואָלט נישט עקזיסטירט קיין סעמיטיזם, וואָלט נישט געווען נייטיק קיין אַנטיסעמיטיזם צו ווירקן אנטקעגן אים“. עס ווערט דאָ מיט א כיון אויסגעמאַלט עפעס א מיסטעריעזער כח אין דער וועלט — „סעמיטיזם“ — וואָס ארבעט מיט כח און גנבה קעגן דער קריסטלעכער מענטשהייט, און קעגן וועלכן זי מוז זיך פארטיידיקן. די דאָזיקע פינצטערע קאָנספיראציע פון די יידן ווערט נישט דערווייזן מיט קיין אינציקן פאַקט; עס איז געניג אַז יידן האַלטן זיך

צוזאמען ווי אַ גייסטיקע און ראָסן־איינהייט. דער געלערנטער שרייבער (ער איז מיט יאָרן צוריק אויסגעוויילט געוואָרן אין קווינסלענד אַלס אַ „ראָדס־סקאָלאַר") ווייסט גוט אַז דער דאָזיקער יידן־האַס איז געבויט אויף פאַראורטיילן, אָבער ער באַרעכטיקט זיי פון אָנהייב אָן. „אויב מענטשן זאָגן אַז אַנטיסעמיטיזם איז געבויט אויף איראַציאָנעלע פאַראורטיילן, נעם איך דאָס אָן אין פולן מאָס. פאַראורטיילן, אפילו ווען זיי זענען אָנדערקענט אלס אזעלכע, זענען איראַציאָנעל און דערפאר טאָקע קיין מען זיי נישט אָפּפרעגן. עס איז אַ פאַקט אז אנטיסעמיטיזם עקזיסטירט אין אויסטראליע אויסגעשפראָכן אלס א סיסטעם פון פאַראורטיילן קעגן יידן".

ווי אזוי קומט עס אויף אָזאָ מין שיינע באַווגונג אין דעמאָקראַטישן אויסטראליע? גיט סטיפענסאָן דערצו אזא דערקלערונג:

„פאר דעם יאָר 1937 איז אין אויסטראליע געווען זייער ווייניק אַנטיסעמיטיזם צוליב דעם וואָס מען האָט דאָ זייער ווייניק פּראָפאגאנדירט אָדער פארווירקלעכט דעם סעמיטיזם. די יידישע געמיינדע, קליין אין צאָל, איז געווען פאַרוואָרצלט אין אויסטראַלישן באָדן מער ווי הונדערט יאָר צייט, אונטער באַדינגונגען פון פולשטענדיקער טאָלעראנץ. אָבער אין די יאָרן 1939־1933, בעת דער כעס פון יידן פון דער גאַנצער וועלט קעגן היטלערס באַהאַנדלונג פון זייערע ברידער אין דייטשלאַנד האָט דערגרייכט די העכסטע שפּיץ, איז אויך אויס־טראַליע פאַרפלייצט געוואָרן מיט פּראָ־סעמיטישער פּראָפּאַגאנדע, מיט איבערטריבענער באַשימפונג פון היטלערן און אויך איבער־טריבענער פאַרהערלעכונג פון יידנטום".

דאָס וועלט געשריבן אין מערץ 1940, בעת ענגלאנד שטייט שוין אין אַ פאַרצווייפלטן קאַמף מיט דעמזעלביקן היטלער. אין אויגוסט פון דעמזעלביקן יאָר וועט שוין אויך לאָנדאָן וויסן — צוליב די מער־דערישע אָנפאַלן פון היטלערס לופטשיפן — צי די „יידישע פּראָפּאַ־גאנדע" איז געווען איבערטריבן צי נישט. דער היסטאָריישער אמת באשטייט אין דעם אז די יידן זענען נאָר געווען די ערשטע קרבנות פון דעם היטלעריזם און די ערשטע אָנווייזער פון דער קאַטאַסטראָפע וואָס האָט זיך גערוקט אויף דער גאַנצער וועלט. אָבער דער אָנטי־סעמיט פון סידנעי האָלט אין אין באַשולדיקן די יידן.

„א פּראָפּאַגאַנדע פון אַזאַ כאַראַקטער איז נאַטירלעך געווען טענדענציעז. דער קאמף איז אָנגעגאַנגען אין דייטשלאַנד צווישן דייטשן און יידן, אָבער גאָר נישט צווישן גוטס און בייז ווי די פּראָפּאַגאַנדע האָט עס נאַריש פאַרגעשטעלט. פון דעם האָט זיך געמומען אַנטוויקלען דער אַנטיסעמיטיזם דאָ אין לאַנד".

ווי זאָל מען זיך אָבער באַפּרייען פון אָט דער דערשיינונג וואָס ריפט ארויס „אַ סיסטעם פון פאַראורטיילן"? דער שרייבער האָט אויף דערויף אַ פּשוטן ענטפער: „דאָס היל־מיטל איז אז די יידישע ראָסע זאָל זיך אליין אָפּשאַפן, דורך אונטערגיין אין דעם אלגעמיינעם שטראָם פון דער מענטשהייט. אויב זיי וועלן אויפהערן צו זיין יידן, וועט נישט זיין מער קיין יידיש פּראָבלעם". ווי איינפאך די דאָזיקע לייזונג איז! יעדעס מאָל וועט עמיצער וועלט פּארפּאָלגט פון א גרויזאמען יעגער, זאָל באַשטראָפט ווערן נישט דער פּאַרפּאָלגער, נאָר דער קרבן. כדי צו שטילן דעם כעס פון פּאַרפּאָלגער, זאָל אונטערגיין אָדער „זיך אליין אָפּשאַפן" דער קרבן. אויב היטלער דערקלערט אַן אַנטי־דעמאָקראטישן, אנטי־רעליגיעזן, אַנטי־הומאַניטארן קאמף זאָל אונטערגיין דעמאָקראטיע, רעליגיע, הומאַניזם. וואָרום וואָלט נישט עקזיסטירט דעמאָקראטיע, וואָלט נישט מעגלעך געווען אַנטי־דעמאָקראטישער קריג... צי וואָלט סטיפענסאַן אַגגענומען די זעלביקע לאָגיק בנוגע זיין אייגן לאַנד — אויסטראַליע און דער בריטישער ראָסע? אויב היטלער אָדער יאָפאַן דערקלערן אַן אַנטי־בריטישן אָדער אַנטי־אויסטראַלישן קריג, זאָל מען אויך אפשר פאַלגן זיין גוטע עצה בנוגע יידן: אונטערגאַנג פון סעמיטיזם כדי צו פאַרטרייבן אַנטיסעמיטיזם?

דעם מענטשן־האָסער פאַלט גאָרנישט אין אז קיין שום לעבעדיקע באַשעפענים און קיין שום פאָלק אין דער וועלט דאַרף זיך נישט פאַרענטפערן פאַר זיין עקזיסטענץ. זיין רעכט אויף לעבן און אַנטוויקלונג איז געגעבן אין דעם הייליקן פאַקט פון זיין לעבן. אויך דער ייד און דאָס יידישע פאָלק טראָכט אפילו נישט וועגן „אָפּשאַפן זיך". עס בליקט אין דער צוקונפט פונקט אזוי ווי אַנדערע. די אַנפאַלן פון א סטיפענסען וועלן אין דעם קיין זאָך נישט ענדערן.

אָבער אפילו אזעלכע לעכערלעכע אַנפאַלן פאַרפינסטערן דאָס ליכטיקע געזיכט פון אויסטראַליע. אמת ער שרייבט: „עס איז דאָ

נישט מיין אבזיכט צו באַשימפן יידן אונ, נאָך ווייניקער, צו רופן צו זייער פאַרפאַלגונג". אָבער זיינע אבזיכטן קענען גוט אויסגענוצט ווערן אויב נישט „דאָ" — אין דעם רעספעקטאַבלען זשורנאל, איז אין אַנדערע ערטער. בעת מען לייענט אָט אָזאַ ארטיקל, באַוועגט מען זיך אין דער איידעלער לופט פון קוואַזי־ווייסנשאפטלעכער ערנסטקייט. גוט געטאָקטע פראַזן, לאַטייניש ציטאַטן, כלומרשטדיקע אביעקטיוויטעט, — דאָס אלץ שאַפט ארום דעם געוועזענעם ראַדס־סקאַלאַר א קינסטלעכע אטמאָספער פון ערלעכקייט אונ פרידלעכקייט. אָבער די דערפאַרונג פון אַ סך לענדער, באַזונדערס פון דייטשלאַנד, האָט געוויזן וי די רואיקע שפראַך פון אַנטיסעמיטישע טעאָריעטיקער פאַרוואַנדלט זיך שפּעטער אין מאָרד־אויסגעשרייען אין דער פאַגראָם־פאַבריק פון די פראַקטישע אַנטיסעמיטן.

געוויס, דער „פאבליסיסט" דריקט בשום אופן נישט אויס אויס־טראַליעס פאַלקס־מיינונג. אָבער מען זאָל נישט מאַכן צו קליינגעלט די פאַרבאַהאַלטענע ארבעט פון אזעלכע מענטשן. מען זאָל זיך נישט איינרעדן: „א, קיינער לייענט אים נישט..." א קליינע, אבער גוט־אָרגאַניזירטע, דורך האַס און פאַראַכטונג צונויפגעשמידטע גרופּע קען אַמאָל — אין אַ צייט פון פאַלקס־נויט — אַריינכאַפן זיך צו די מאַסן. מיר האָבן געהערט פאַראייניצלטע שטימען פון „פראַקטישע" אנטיסעמיטן אין דעם סידנעיער לייבאָר־קאונסיל, אין די קרייזן פון סוחרים און אינטעליגענץ. אין א שווערן מאָמענט פוו פאַלקס־לעבן קענען זיי באקומען קראפט און אָנפירונג פון די „סקאַלאַרס".

איך גלויב דערפאר אז די רעדאַקציע פון יענעם זשורנאל האָט נישט ריכטיק געהאַנדלט געבנדיק פּלאַץ פאַר סטיפענסאַנס חקירות און, אזוי ארום, לעגאַליזירנדיק זיינע אָנזיכטן פאר דער לעזערשאפט. איך פאַרשטיי אז דאָס איז געטאָן געוואָרן נאָר צוליב דעם פרינציפ פון „פער פּלעי", פון לאָזן רעדן דעם קעגנער, פון אן ערלעכן שטרעבן צו אביעקטיווקייט. דאָך איז דאָ די געפאַר קלאָר. דעמאָקראטיע און פריי דענקען מוז זיך שיצן פון בארבאַרי, מוז קענען דערקענען די אלע כיטרע פאַרמען אונטער וועלכע בארבאַרי רייסט זיך ווייטער צו אונדז (אין שלום אמר ה' לרשעים!). די צייט פון דער דעמאָקראַטישער זאַרגלאָזיקייט איז פאַרענדיקט געוואָרן דורך היטלערן; זי זאָל נישטווידער אויפקומען אין ציוויליזירטע לענדער.

עס האָט מיך א ביסל באַדריקט דער געדאנק אז אין דעמזעלביקן נומער פון דער צייטשריפט איז געווען אָפּגעדרוקט מיין ארטיקל וועגן דעם קימבערליי־פּלאַן.

***

עס פּאַרשטייט זיך אז דער „פּאבליסיסט" איז שאַרף ארויסגעטראָטן קעגן דעם קימבערליי־פּלאַן. אין זיין מאַי־נומער איז דער־שינען אַן ארטיקל מיט אַ שרעקעדיקער אויפשריפט: „יידן אין די קימבערלייס". מען האָט דאָ געפּרואווט אָנווענדן אַלע מיטלען פון שרייבערישער דעמאַגאָגיע: חוזק מאַכן פון פּראָיעקט, פּאַרוואורפן קעגן דער ענגלישער רעגירונג, כלומרשטער אָבנעמען זיך פּאר די רעכט פון די איינגעבוירענע, דענונצירונג פון דעם דעלעגאט פון דער „פּריילאנד־ליגע". „מיר גלויבן אז אָט דער געווענער מיטגליד פון דער רוסישער סאָציאַל־רעוואָלוציאָנערער פּארטיי איז א פּאָליטישגעפערלעכע פּערזאָן אין אויסטראליע". „אויב יידן וועלן פּרוווון אריינצוקומען אהער אין גרויסע צאָלן, וועלן זיי דאָ זיין פּונקט אזוי אומפּאָפּולער ווי אין יעדן אַנדערן לאַנד וואו זיי וועלן באַזעצן זיך אין מאַסן". פּאַרענדיקט האָט זיך דאָס ארטיקל מיט אַן אָפּענער דראָונג לויט די קלאָסישע מוסטערן אין אנדערע לענדער: „אן אויסטראַלישע רעגירונג וועלכע וועט — אויף ענגלאנדס באַפּעל אָדער נאָכגעבנדיק יידישע אינטערנאַציאָנאַלע זיסע רייד — ברייט אויפּעפענען די טויערן פון אויסטראליע צו אַן אומבאַשרענקטער יידישער אימיגראציע, וועט ארויסרופן א פּראָטעסט וועלכער קען אין אויסטרטן פּאַל אָננעמען די פּאָרם פון א בירגער־קריג".

אין נעקסטן יוני־נומער איז געווען איבערגעדרוקט דער מאַניפּעסט פון די 55 וויכטיקע בירגער פון סידנעי, וועלכע האָבן דערקלערט זייער סימפּאַטיע פּאַר דעם יידישן ישוב אין קימבערליי. דערמיט האָט דער „פּאבליסיסט" געוואָלט שטעלן צום שאַנד־סלופ די אלע פערזאָנען, און האָט מיט קאַלטן כעס געמאָלדן אַז אין נעקסטן נומער וועט ער „אַנאַליזירן" דעם מאַניפּעסט. דערווייל איז עפּעס געשען וואָס האָט פּארהינדערט די גאַנצע צעשטערערישע ארבעט פון די דאָזיקע פּאַטריאָטן. דאָס געשעענע דעקט אויף נאָכאָמאָל דעם אמתן פּרצוף פון אויסטראליע. דעם 27טן מאַי האָט דער אייגנטימער און ארויסגעבער פון יענעם זשורנאל, מר. מיילס, פּאַנאַנדערגעשיקט צו די אַלע 55 שולדיקע פּערזאָנען (ניין, מער נישט צו 51. ווייל די יידן

האָט ער דורכגעלאָזן!) אַ צירקולאַר־בריוו בזה הלשון. „איך שרייב אייך כדי צו פאַרהיטן די באַגינסטיקונג פון א פרעמדער ראַסע אין אויסטראַליע... היות די יידן וואָס שטייען אונטערן איינפלוס פון זייער תלמוד און די לערן פון זייערע רעגירונג־אַרגאַניזאַציעס ווייזן אַרויס אַן אייביקע פיינטשאפט לגבי אַלע קריסטן, זיינען זיי מער ווי אַלע אַנדערע ראַסן זייער אומטויגלעכע בירגער פון וועלכן נישט איז לאַנד. עס וואָלט געווען א גרויסער פעלער צו מיינען אז יידן ליבן די בריטישע אימפּעריע. א בריטער צושטראָם פון זיי קיין אויסטראַליע וואָלט אַרויסגערופן א ווידערשטאַנד מיט גוואַלט מצד די אויסטראַלישע קריסטן".

דער פיינער זשורנאל האָט געוואָלט ארויסרופן ענטפערס מצד די 50 מענער און פרויען וואָס פאַרקערפערן דאָס ערלעכסטע און נאַבעלסטע פון דער אויסטראַלישער געזעלשאפט. ער האָט עס אבער נישט דערגרייכט: מען האָט אים פשוט נישט געענטפערט, כדי נישט צו פאַרבינדן זיך מיט אים, און אין א חודש אַרום, דעם 25טן יוני, האָט דער זעלביקער מיילס זיך ווידער געוואַנדעט צו זיי מיט אַ קורצן נעבעכדיקן בריוול: „אין אונדזער ארטיקל האָבן מיר געשריבן אַז מיר וועלן נעקסטן חודש אַנאַליזירן דעם מאַניפעסט. איך האָב טאַקע אַנגעשריבן דעם ארטיקל אַבער דער צענזאָר האָט מיר פאַרבאָטן צו פאַרעפנטלעכן אים. איך האָף אז איר וועט באגרייפן די פינצטערע באַדייטונג פון אַזאַ פאַרבאָט און נישט זיין צופרידן מיט אים". די מענטשן־האַסער האָבן זיך דאָ איינגעשטעלט פאר די רעכט פון דעמאָקראטיע. מען קען זיך נאָר פאַרשטעלן ווי זיי וואָלטן באַהאַנדלט די אַנדערע.

איך קען נישט אַפשליסן אָט דעם קאַפיטל אַן אַ קאַמישן עפּילאָג וועלכער וועט אמבעסטן באַלייכטן די פּערזאָן און די טעטיקייט פון דעם אַנטיסעמיטישן אַגיטאַטאָר אין אויסטראַליע. ער האָט זיך אליין אויפגעדעקט אין זיין איגענעם זשורנאל, אַפדרוקענדיק א געניעין באַריכט וועגן דעם פראָצעס וועלכן ער האָט פאַרפירט קעגן א קאַמוניסטיש בלאַט. דאָס בלאַט האָט אים אין אפריל 1939 באצייכנט אלס „פראָפאַגאנדיסט פאר די נאַציס און די יאַפאַנישע מלחמה־פירער" און דערנאָך געשריבן: „צווישן די וועלקציג פון די נאַציס געפינען זיך פאַרראַטער צו זייער אייגן לאַנד וואָס זיינען גרייט צו פאַרקויפן זייער אייגן פאַלק צו פרעמדע אַגרעסאָרס. צווישן אונדז

זיינען אויך פאראן מענטשן וואס — אביעקטיוו, אין יעדן פאל — פירן זיי אויס די ראלע פון העלפן די אויסלענדישע פאשיסטן צו באפאלן די פעסטונג פון אונדזער אויסטראליער דעמאקראטיע. אט איז פארא א הער סטיפענסען פון סידנעי וועלכער האט אנגעשריבן א פאמפלעט צו דעם 2599טן געבורטאג פון יאפאנישן שטאט".

קעגן די באשולדיקונגען האט סטיפענסען זיך געווענדט צום גערישט, וואו דער פראצעס איז פארגעקומען אין אפריל 1940. עס איז כדאי איבערצוגעבן דא א פאר אויסצוגן פון דעם פארהער, ביי וועלכן דער אנקלאגער האט זיך אליין אנטפלעקט אמבעסטן. דער אדוואקאט פון דער אנדערער זייט האט אים געשטעלט פראגן:

אדוואקאט: איר האט מיט אנטריסטונג אפגעווארפן דעם געדאנק אז איר זענט א נאציש־ער שפיאן אדער א יאפאנישער אגענט?

סטיפענסען: יא, און איך ווארף עס אפ איצט נאכאמאל.

אדו.: ביז אייניקע יארן צוריק זייט איר געווען א קאמוניסט?

סט.: איך האב רעזיגנירט פון דער קאמוניסטישער פארטיי מיט 14 יאר צוריק, אין 1926.

אדו.: ווי לאנג זייטא איר געווען א קאמוניסט?

סט.: פינף יאר צייט.

אדו.: אין אט די יארן זייט איר געווען א לאיאלער אונטערטאן פון דעם קעניג?

סט.: איך בין געווען פארפירט. איך גלויב איך בין דעמאלט געווען נישט־לאיאל... ווי איך זע עס איצט, נאך פערצן יארן, האלט איך אז איך בין געווען א גרויסער נאר צו זיין א קאמוניסט.

אדו.: האבן זיך אויך אנדערע אייערע אידייען געענדערט אין די לעצטע יארן?

סט.: יא, מיינע אידייען בייטן זיך שטענדיק מיט דער ענדערונג פון די אומשטענדן.

אדו.: צי האלט איר היינט־צו־טאג פון די זעלביקע אידייען ווי איר האט געהאלטן, למשל, מיט אכצן חדטים אדער צוויי יאר צוריק?

סט.: אין דער הויפטזאך יא. אויף וויפיל דאס איז נוגע אויס־טראלישן פאטריאטיזם — יא.

אדו.: איז עס ריכטיק צו באהויפטן, אז פאר אפריל 1939, האט

איר שטענדיק געלויבט די צילן און אַקציעס פון די מלוכות וואָס געהערן צו דער „אַקס". איר פארשטייט וואָס איך מיין דערמיט?

סט.: יאָ, איר מיינט דייטשלאַנד, איטאליע און יאַפאַן.

אַדוו.: איז וואָס איז אייער ענטפער?

סט.: מיין ענטפער צו אייער פראגע איז „ניין".

אַדוו.: האָט איר נישט, פון צייט צו צייט, אויסגעדריקט אייער באַוואונדערונג פון די צילן פון אָט יענע דריי רעגירונגען און פון זייער טעטיקייט?

סט.: נישט אזוי בין איך צוגעטראָטן צו דעם. איך האָב פאַרגעשלאָגן אז אויסטראליע זאָל אַנהאלטן גוטע באַציאונגען מיט אלע לענדער, איינגעשלאָסן די דריי אויך.

אַדוו.: וועט איר צוגעבן אז איר האָט באַוואונדערט דאָס וואָס איר האָט אָנגערופן די אַמביציעזע פאָליטיק פון אָט די דריי לענדער?

סט.: יאָ, נאָר אין באַציאונג צו אויסטראַלישער פאָליטיק.

אַדוו.: האָט איר געזאָגט אין אייער פאַמפלעט אז „יאַפאַנס כח און פארטשריט אין דער מאַדערנער וועלט האָבן ארויסגערופן צורעשט די קנאה, דערנאָך דעם שרעק און ענדלעך דעם האָס פון די דעמאָקראטיש־קאַפּיטאַליסטישע וועלט־זשורנאַליסטן, באזונדערס פון די בילדיקע שפּיל־היטלעך פון די פעט־לייביקע אימפעריעס ווי ענגלאַנד, פראנקרייך און די פאַראייניקטע שטאַטן"?

סט.: יאָ.

אַדוו.: האָט איר געשריבן, אז „יאַפאַן שטייט פאַקטיש אליין אַנטקעגן דער לאָנדאָן - פאריז - ניו־יאָרק - ירושלים - טשונקינג־אַקס"?

סט.: דאָס איז געווען געמיינט אלס וויץ.

אַדוו.: וואו שטעקט דאָ דער וויץ?

סט.: איך האָב געוואָלט אויסלאַכן דעם נאַרישן זשורנאליסטישן לשון ביי דער באַנוצונג פון דעם וואָרט „אַקס".

אדוו.: וואָס מיינט איר זאָגנדיק „ירושלים־טשונקינג?"

סט.: איך מיין דעם יידישן אינפלוס אין דער טעגלעכער פּרעסע וואָס איז פיינטלעך צו יאַפאַן.

אַדוו.: וועלכן יידישען אינפלוס?

סט.: די זייער גרויסע אינוועסטמענטס אין כינע.

אַדוו.: האָט איר געשריבן אין יוני 1939 אַז דייטשלאַנד, איטאליע און יאַפאַן זיינען לענדער וואָס פילן אַז זייער עקזיסטענץ איז באַדראָט?

סט.: יאָ, איך גלויב אז די פעלקער פון אָט די לענדער האָבן זיך אין יענער צייט געפילט באַדראָט.

אַרוו.: האָט איר געשריבן אז אָט די פעלקער פילן זיך אָפּגע־שלאָסן, באדראָט, פֿאַרשטיקט צוליב דעם גוואַלטיקן איבערגעוויכט פון מאַכט, רייכטום און טעריטאָריעס אין די הענט פון ענגלאנד, פראנקרייך, רוסלאנד און אמעריקע, און אז אָט די קבצנישע נאַציעס וועלן מוזן אַנטוויקלען א קעמפערישן אינסטינקט כדי צו פאַרזיכערן פאר זיך א טייל פון די לעבנס־נויטוועندיקייטן, אַנקומענדיק צו מלחמה ווען אלע אנדערע מיטלען וועלן ניט העלפן?

סט.: יאָ, איך האָב אזוי געשריבן.

אַרוו.: האָט איר געשריבן אין אייער זשורנאל אין אָקטאָבער 1938 אז „די פעלקער פון דער מאָדערנער וועלט זייענן צומינדעסט פאַר־מאַטערט פון די אוניווערזיטעט־מעטאפיזיקער פון דער בריטיש־אַריסטאָקראטיש־דעמאָקראטישער שול, און אז זיי וועלן זיך מיט דערלייכטערונג צו לידערס פון דעם נייעם טיפ ווי ער איז פאר־קערפערט אין אדאָלף היטלערן וועלכער זאָגט וואָס ער מיינט און מיינט וואָס ער זאָגט"?

סט.: יאָ, איך האָב גערעדט קעגן דער נעבלהאַפטער דיפלאָמאַטיע, און איך האָב פאַרגעוויגן אַדאָלף היטלערן, מיט וועלכן מיר האָבן אין יענער צייט נישט געפירט קיין מלחמה, פאר זיין אָפּנקייט אין פארגלייך מיט אונדזערע אייגענע פירער.

**
*

אז די געשווּאָרענע האָבן זיך צוריקגעקערט פון באַראָטונג־צימער איז צווישן זיי און דעם קרוין־ריכטער פאַרגעקומען פאָלגנדער דיאַלאָג:

קרוין־ריכטער: וואָס איז אייער אורטייל?

פאָרזיצער פון די געשווּאָרענע: מיר האָבן באַשלאָסן צוגונסטן פון דעם אָנקלאָגער (סטיפענסען).

ריכטער: אויף וואָס פאַר אַ סומע?

פאָרזיצער: אויף א פאַרטינג (פערטל פעני).

דאָס געריכט, הייסט עס, האָט געמוזט באַשטראָפן דעם קאָמו־ניסטישן זשורנאל פאר באַלייִדיקונג, אבער דעם כבוד פון דעם באַליי־דיקטן האָט מען אָפּגעשאצט אין אזא גרויסער סומע ווי אַ פאַרטינג. די פערזאָן זיינע האָט זיך אָנטפלעקט פאר זיי געגנוג קלאָר. דאָס איז געווען פאר אים אַ פאַרלאָרענער פראָצעס.

אין דער קונסט

עס איז שוין צייט צו פאַרענדיקן מיין עקסקורסיע אין דעם אַנטיסעמיטישן לאַגער פון אויסטראַליע. איך האָב זיך אפשר צו בריים אַפּגעשטעלט אויף אים כדי צו באַווייזן, ווי אומבאדייטנדיק און אינערלעך פוסט איז דער לאַגער אין פאַרגלייך מיט דעם עכטן, לעבנס־לוסטיקן און מענטשן־פריינטלעכן עולם פון אויסטראליע. איידער איך שליס אַפּ דעם קאַפּיטל, ווילט זיך מיר נאָך דערמנאָנען אן עפּיזאָד וואָס האָט פּאַסירט אין אן אומדערוואַרטעטן לאַגער און האָט אויך ארויסגעלאָזן א וואָלקן מיט אן אַנטיסעמיטישן אַראָמאָט. דאָס איז געשען אין אָקטאָבער 1940 בעת דער אויסשטעלונג פון דער סידנעיער געזעלשאפט פאר מאָדערנער קונסט. דער באַקאַנטער אויסטראלישער קינסטלער לייאָנעל לינדסיי איז אַנגעפאלן אויף דער אויסשטעלונג מיט א ברוגזדיקן בריוו אין „סידנעי מאָרנינג העראַלד". ער האָט געפונען אַז די אויסגעשטעלטע ווערק פון 72 קינסטלער זיינען מערסטנס דעקאָדענט, מאָדערניסטיש און אימיטאַציע.

איז עס זיין גוט רעכט צו קריטיקירן וויפיל ער וויל, אויב ער האָלט אז „עכטע קונסט וואָקסט ווי א בוים פון זיין נאַטירלעכן באָדן, און נישט פון דעם זומפּ פון דעקאָדענטע ציוויליזאציעס". אבער ער באגנוגנט זיך נישט דערמיט, ער פארבינדט דערמיט אן אַטאַקע אויף יידן.

„דער אויסטראַלישער עולם ווייסט נאָך נישט מסתמא אז דער מאָדערניזם איז געווען אַרגאַניזירט אין פאַריז פון די יידישע קונסט־הענדלער וואָס זייער ערשטע זאָרג איז געווען צו קאָרומ־פירן די קריטיק, צו שאַפן פּראָפּאַגאַנדע (אומענדלעך בעסער ווי גענעלסעס, ווייל זי האָט געווירקט) און אונטערצוגראָבן די אַנגענומענע מאָסשטאָבן, כדי עס זאָל זיין א סך סחורה מיט וואָס צו האַנדלען. נישט קיין אַנדערער ווי אודע, דער יידישער

קונסט־קריטיקער, האָט זיך שטאַלץ באַרימט אז דריי פערטל פון די קונסט־העגדלער, קריטיקער און זאַמלער זיינען יידן. כדי צו מיסטיפיצירן דעם עולם האָט מען באַנוצט א זשאַרגאָן וואָס קיין קונסט פון פריער האָט עס נישט באַדאַרפט אויף צו דערווייזן איר עכטקייט".

עס פארשטייט זיך אז לינדסיי האָט געפונען צווישן די קינסטלער פון דער אויסשטעלונג אָן א שיעור נעמען פון פרעמדע וואָס „דאָס איז כאַראַקטעריסטיש גענוג צוליב דעם צושטראם פון פּליטים. דאָס איז א דייטשע אינוואַזיע אין דער אויסטראַלישער עסטעטיק", בעת (ווי מיר האָבן שוין פון אים פריער געהערט) עכטע קונסט וואַקסט ווי אָ בוים א. א. וו. די אַטאַקע האָט זיך אומדערוואַרטעט פאַרענדיקט מיט אָ ציטאַט פון א דייטש־יידישן דיכטער: היינע. „דערלויבט מיר צו ציטירן צום שלוס די אומשטערבלעכע איראָניע פון היינע לגבי די נאַרישקייטן פון זיין צייט:

אַנדערע צייטן, אַנדערע פויגל
אַנדערע פויגל, אָנדערע לידער!
זיי וואָלטן מיר אפשר געפעלן
וועו איך האָב אָן אַנדער פּאָר אויערן.

אינטערעסאנט איז געווען דער עפעקט פון דער דאָזיקער אַטאַקע. סידנעי פאַרמאָגט נאָר אָ פּאָר טאָג־בלעטער, אָבער בריוו פון די לעזער — מיט פייערדיקע פראָטעסטן — האָבן זיך געדרוקט אין זיי איבער געגנוג. מען האָט זיך אָנגענומען אי פּאָר דעם כבוד פון דער אויס־טראַלישער קונסט אי פארן יידישן כבוד. שוין אויפן צווייטן טאָג האָט זיך מיט כעס אָפּגערופן פיטער בעליו, דער סעקרעטאר פון דער געזעלשאפט פאר מאָדערנער קונסט: „עס איז נישט קלאָר — האָט ער געשריבן — צי לינדסיי האָט געוואָלט אַטאַקירן די אויסשטעלונג אָדער פשוט אויסדריקן זיינע אַנטיסעמיטישע געפילן. קיין זאך וועט ער נישט דערגרייכן אחוץ דעם באַגייסטערטן „הייל!" פון די בא־וואוינער פון אונדזערע אינטערנירונג־לאָגערן און אפשר נאָך אן אוי־טאָגראפירט וואָסער־געמעל פון היטלערן... נאָכדעם ווי ער שרייבט צו צו יידן אַלצדינג וואָס עס איז נאָר שלעכט אין קונסט, וועט עס

זיין אַ קלאַפּ פאר אים צו דערוויסן זיך אז די „אומשטערבלעכע" ווערטער וועלכע ער ציטירט זיינען פון דער פעדער פון א דייטש־יידישן דיכטער".

לינדסיי האָט זיך נישט באַרואיקט און איז מיט דריי טעג שפּעטער ווידער אַרויסגעטרעטן מיט א בריוו אין וועלכן ער האָט זיך געסטאַרעט אָפּצוגרענעצן זיך פון יידן־פיינטלעכער פּראָפּאַגאַנדע. ער בלייבט טאַקע דערביי אז די „מאַדערניסטישע" קונסט איז אויפגעצויגן געוואָרן דורך יידן, אַבער

„דאָס אריינשלעפּן פון דעם שלעכט־שמעקעדיקן שרעק־ווארט אַנטיסעמיטיזם אין אַן עסטעטישן שטרייט וועט קיינעם נישט אָפּנאַרן. פּאַר די גרויסע יידן ווי שפּינאָזא, היינע, ערליך און מאַנאַש קען איך אויסדריקן נאָר מיין אומבאשרענקטע באַוואונדערונג. דאָס איז די אַנגענעמע פליכט פון אלע וואָס פּרעטענדירן צו געניסן פון קולטור און מענטשלעכקייט. די ווערק פון די פּאַרטריבענע: סטעפאַן צווייג, ווערפל, לודוויג און וויקי בוים האָב איך געלייענט אין זייער אַריגינאל־שפּראַך. וואָס נוגע היינע, זיינען די ציילן פון זיין „אַטטאַ טראָל" מיין אייגענע איבערזעצונג; שלעכט ווי עס זיינען אַלע איבערזעצונגען פון אָט דעם פולקאַמענעם דיכטער, אָבער דאָך באצייכענענדיק געווג".

אזוי האָט זיך כמעט אידיליש פאַרענדיקט דער שטורם אין דער קונסט־גאלעריי. אויסטראלישע קינסטלער — מיט אַ נאָמען צי אָן אַ נאָמען — האָבן נישט דערלאָזט אַ בייזוויליקע אַטאַקע פון אַנטיסעמיטישן כאַראַקטער. און דער העצער אליין האָט פּארענדיקט מיט אַ דערקלערונג פון רעספּעקט צו יידישער שאפונג־קראפט. כדי צו פאַרשטיין דעם באַטייט פון דעם עפּיזאָד, זאָל מען זיך פאַרשטעלן ווי וואָלט ער אויסגעזאָגן זיך אין יענעם לאַנד וואו מען סטאַרעט זיך מיט אומבאהאַלפּענער שנאה אויסצומעקן אפילו דעם נאָמען פון היינע.

דער היפּוך פון אַנטיסעמיטיזם

זאָל אונדזער באַטראַכטונג פאַרענדיקט ווערן מיט צוויי נעמען פון אויסטראַליער וואָס געהערן צו צוויי פאַרשיידענע סאָציאלע שיכטן פון פֿאָלק. זייערע געזאָגטע און געשריבענע רייד זיינען פאר מיר די בעסטע שילדערונג פון דער אויסטראַלישער געזינונג.

סער דזשאָן פידן איז אַן אַלטער, שטייפער מאַן מיט א שטרענגן, מען קען אפילו זאָגן, האַרטן געזיכט. צום ערשטן מאָל האָב איך אים דערזען אין סידנעי, ביי איינעם פון די מאָנטיק־לאָנטשעס וועלכע זיינען אָנגעגאַנגען זינט יאָרן אין אויסטראַליע־האָטעל, אונטערן פאָרזיץ פון סער טאָמאַס בייווין. ווי נאָר איך האָב זיך באַקענט מיט בייווינען האָט ער מיך געפרופן צו אַזאַ לאָנטש וואו איך וועל קענען אדערעסירן זייענע פריינט. איך בין געווען פאַרוואונדערט צו געפינען תכף אַזאַ סימפּאַטישע באַציאונג ביי זיי אלעמען. אָט יענע שטענדיקע פראגע („צי איז אַ יידישער ישוב בכלל דערלאָזבאר אין אויסטראליע?") איז דאָ גאָרנישט אויפגעשוואומען. מען איז קענטיק געווען פאָרכאַפּט פון דעם פאָרנעם פון דעם פלאַן, און מען האָט נאָר געשטעלט פראַגן וועגן די עקאָנאָמישע און פיזישע מעגלעכקייטן אין קימבערליי. אַנטקעגן מיר, ביי דעם אַנדערן רונד פון טיש, איז געזעסן אַ הויכער, שלאַנקער, שטרענגער, שווייגנדיקער הער. ער האָט נישט ארויסגעזאָגט קיין איין וואָרט, אָבער ביים סוף פון דער מאָלצייט איז ער צוגעגאנגען צו מיר און מיט א שוואַכן, כמעט קרענקלעכן שמייכל אויפן געזיכט האָט ער מיר געדריקט די האַנט און געוואונטשן גליק. וואָר איז עס געווען? — האָב איך געפרעגט, און מען האָט מיר מיט דרך ארץ געזאָגט: סער דזשאָן פידן. דער דעקאַן פון דעם יוריס־טישן פאַקולטעט אין סידנעי אוניווערזיטעט, פרעזידענט פון געזעצ־געבנדיקן ראָט (סענאָט) אין שטאָט.

שפּעטער בין איך דערגאנגען וואָס פאר אן אָנגעזעענעם פלאָן

ער פאַרנעמט זינט צענדליקער יאָרן אין לאַנד. זינט 30 יאָר איז ער דער רעכטס־פּראָפעסאָר, באַקאַנט נישט נאָר דורך זיין וויסנ־שאַפטלעכער און געזעלשאפטלעכער ארבעט נאָר אויך מיט זיין לויטערן כאַראַקטער. איך האָב געגומען קוקן אויף אים אַנדערש, און איך האָב זיך דערמאָנט וועגן די שטרענגע אויגן און דעם נישט־לאַכנדיקן פּנים פון א סך אונדזערע מתנגדישע רבנים. אז מען האָט שפּעטער געגומען זאַמלען אין סידנעי חתימות אונטער דעם קימבערליי־מאַני־פעסט, האָב איך זיך געוועגדעט מיט אַ בריוו אויך צו אים. ניט דערהאלטן קיין ענטפער. האָט מיר בייווין — זיין גרויסער פריינט — געזאָגט: ער איז אַן אויסקלייבער אין וועלט, ער האָט עפּעס קעגן אונדזער טעקסט, רעדט זיך דורך מיט אים... איך האָב טעלפאָנירט, און איך בין געקומען אין זיין בריטן ארבעטס־צימער פון פאקולטעט.

איך האָב איצט געזען פאר זיך אַן אַלטן, פאַרמאַטערטן מענטשן וואָס האָט געטראָגן אויף זיך אַ סך לאַסטן, אָבער איז נישט פאַרהאַר־טעוועט געווארן. א פאַרשטעקטע גוטסקייט האָט איצט שוואַך ארויס־געשיינט פון זייַנע עזיכט־צוגן. ער האָט געגומען אין האַנט אונדזער טעקסט און געזאָגט: „איך קען נישט אונטערשרייבן עס ווייל דער גאנצער כאַראַקטער פון דעם דאָקומענט איז מיר נישט צום הארצן... איך וואָלט עס געטאָן ווען איר מאכט עס איבער, אָבער איך גלויב נישט אז איר קענט עס איצט טאָן".

איך האָב געקוקט אויף אים מיט אַ געשפּאַנטן אינטערעס, איך האָב דאָך געוואוסט אז ער קען נישט זיין אַן אומפּרייַנט פון דער גאַנצער זאַך. ער האָט מיך באַלד אויפגעקלערט:

— אָט נעמט, למשל, שוין דעם ערשטן פּאַראַגראַף. עס שטייט דאָ אַז „מיר, די אונטערצייכנטע, דערקלערן אונדזער סימפּאַטיע צו אַ פּראַיעקט וועלכער, ערשטנס, העלפן צו דערלייכטערן די שרעק־לעכע נויט אין דער וועלט"... דאָס איז גוט, דערמיט בין איך מסכים, אָבער גלייך נאָך דעם שטייט אַזוי: „און, צווייטנס, וועט דער פּראַיעקט זיין פון גרויסן עקאָנאָמישן און פּאָליטישן נוצן פאַר אויסטראליע". דאָס געפעלט מיר נישט (זיין שטים איז געווארן שטרענג, געזעצגע־בעריש, גאָרנישט פון א זקן). דאָס איז אייגנטלעך נישט די אויפגאבע פון אַזאַ אויפרוף. מען דאַרף נישט אַפּעלירן צו די אינטערעסן פון אויסטראליע, דאָס מוז זי אליין וויסן בעסער. אָבער מען דארף אַפּעלירן צו איר געוויסן...

און ער האָט — פון אָט דעם שטאַנדפונקט — געמוען לייענען איין זאַץ נאָך דעם אַנדערן. מיט א קלאַרן בליק האָט ער זיך אַרויס־געזאָגט קעגן יעדן זאַץ אָדער וואָרט וואָס האָט נאָר „געשמעקט" מיט תכלית, מיט נוצן פאר זיין לאַנד. „אָט דער גאַנצער פאַראַגראַף וואָס הייבט זיך מיט די ווערטער „די טובות פון אָט דעם פּראָיעקט פאר אויסטראַליע זיינען קלאָר" געפעלט מיר נישט. דאָס לאַנד שטייט פאר א קריזיס אין דער באַפעלקערונג צוליב דעם פאַלן פון די גע־בורטן? — דאָס איז, אזוי צו זאָגן, אונדזער אייגענע זאָרג, דאָס דארף מען אונדז נישט זאָגן, פון דרויסן... וויייטער דערמאָנט איר דעם נוצן וואָס די קימבערליי־קאָלאָניע וועט ברענגען פאַר דער מיליטע־רישער פאַרטיידיקונג פון לאַנד, און פאר דער עקאָנאָמישער צוקונפט אונדזערער... דאָס איז, לויט מיין מיינונג, א פאַלשער צוגאַנג. אויסטראליע דארף צושטימען צום פּראָיעקט נישט צוליב וועלכן נישט איז נוצן. אפילו אז זי וואָלט געהאַט דערפון שאָדן, צוגעלייגט געלט, וואָלט זי עס געדארפט דורכפירן..."

איך בין געזעסן פאַרוואונדערט און באַצויבערט. אויף אַזאַ מין אָפזאָג האָב איך זיך נישט געריכט. אי ער האָט אָפּגעשטופט אונדז ווי אַ פּאַטריאָט, אי ער האָט זיך דערנענטערט ווי אַ מענטשן־פריינט. אָבער ער האָט זיך נישט אָפּגעשטעלט און האָט געפּליקט די וויטערדיקע פאַראַגראַפן אָן רחמנות. „אָט זעט איר די לעצטע ווערטער זיינען גוט: „אָבער איבער אַלע פראַגן פון אייגן אינ־טערעס שטייען די פאָדערונגען פון פּשוטער מענטשלעכקייט. אויב אויסטראַליע פרעטענדירט צו זיין אַ דעמאָקראַטיש און הומאַן פאָלק, קען זי נישט פאַרנאַכלעסיקן אירע פליכטן לגבי די קרבנות פון אונטערדריקונג אין א״יראָפּע". ...אַזוי האָט געזאָלט זיין דער גאַנ־צער טעקסט". ער האָט זיך אָבֿיסל פאַרטראַכט און דערנאָך געזאָגט עפּעס ווי פאַרשעמט: „אויסטראַליע דארף עס טאָן כדי צו ראַטעווען איר נשמה". דער טרוקענער שטאַטסמאַן האָט פלוצים אַנטפּלעקט זיין אייגענע נשמה.

האָב איך זיך אָפּגערופן: ווי גליקלעך וואָלט איך געווען, סער דזשאָן, ווען אָט טאַקע אין אייער נוסח וואָלט מען געקענט פאַרפאַסן דעם אויפרוף. אָבער פון מיין דערפאַרונג וויים איך, אַז כמעט יעדער פרעגט, ראשית כל, ווען דעם נוצן פון אונדזער פּראָיעקט פאַרן לאַנד. און מען וויל דווקא האָבן אַלע גאַראַנטיעס פאַר דעם נוצן. מיר

קענען שוין איצט נישט איבערמאַכן דעם טעקסט (ער האָט צוגע־
שאָקלט מיטן קאָפּ). זאָל עס גיין אַן אייער אונטערשריפט. אָבער
אייער „אָפּזאָג" איז מיר טויזנט מאָל טייערער ווי אַנדערע לייכט
געגעבענע התימות. ווי שיין וואָלט עס געווען ווען איך קען נאָך
פאַרעפנטלעכן די אורזאַכן פון אייער אָפּזאָג...

ער האָט זיך פריינטלעך צוגעהערט; פון דער שטייפקייט און
שטרענגקייט איז שוין לאַנג גאָרנישט געבליבן. און אַז דער טע־
לעפאָן האָט אַ קלונג געגעבן, האָב איך דערזען טיפע אויפרעגונג אין
זיין געלאַסענער נאַטור. „געשטאַרבן אַקאָרשט דר. מ. — אַ יוגנט־
פריינט מיינער — אין ליפט האָט ער געכאַפּט אַ האַרץ־שלאָג, נאָך
אַ יונגער מענטש געווען . . . "

מיר האָבן פאַרענדיקט דעם שמועס. איך בין אַוועק גליקלעך
מיט דעם באַוואוסטזיין, אַז איך האָב געזען אַ שיינעם מענטשן אין
אויסטראַליע. און ער איז דערביי אַ פאָליטיקער פון אַ סענאַט, און
אַ פראָפעסאָר פון רעכט, און אַ דערציער פון יוגנט פאַר דרייסיק יאָר.
וואָס האָט אַנטיסעמיטיזם צו טאָן מיט אים?

וואָס האָט אַנטיסעמיטיזם צו טאָן אויך מיט דעם אויסטראַלישן
יונגן אָפּיצער, וואָס האָט — פון פאָלעסטינע — צוגעשיקט צום סעק־
רעטאָר פון דער סידנעיער פריילאַנד־גרופּע אַ וואונדערבאַר־מענטש־
לעכן בריף. די אינפאָרמאַציע פון זיין סטיל, די ערלעכקייט פון זיינע
געדאַנקען, די טיפע הומאַניטעט פון דעם שרייבער, — אַלץ איז פיין.
דער אויטאָר איז נאָך ביז נישט לאַנג געווען דער סעקרעטאָר פון
דער יוניאָן פון די ראַדיאַ־אַרבעטער אין סידנעי. אָט דער אויסטרא־
לישער פאָלקס־מענטש איז מענטשן־פריינטלעך אין דער אַרבעטער־
בלוזע, און ער איז געבליבן אַזאַ אין דער מיליטעריישער אוניפאָרם.
פאַרשטייט זיך, אַז די יידישע דערגרייכונגען אין ארץ־ישראל האָבן
צוגעגעבן אַ באַזונדערן שוואונג צו זיינע איבערצייגונגען. עס איז
פאַר מיר און מיינע פריינט געווען אַ יום־טוב, אַז מיר האָבן געלייענט
אָט דעם בריף. און איך וויל פאַרצייכנען, אַז בעת איך האָב פאַר־
געלעזן אים צו אייניקע פון אונזערע נישט־יידישע פריינט דאָ, איז
זייער ערשטע באַוועגונג געווען צו זאָגן: „מען דאַרף עס אָפּדרוקן
אין דער פרעסע!" דאָ פאָלגט דער טעקסט פון דעם בריף:

...איך האָב מיט גרויס אינטערעס געלייענט אייער בראָשור „אַ יידישער סעטלמענט אין אויסטראַליע", וועלכע מען האָט מיר אַריבער־געשיקט אַהער פון סידנעי. זייענדיק איצט — צוזאַמען מיט דער אַרמיי — אין פאַלעסטינע, האָב איך געהאַט די געלעגנהייט צו זען יידישע מענטשן אַלס קאָלאָניסטן. אַ סך פון אונדז, וואָס האָבן גע־קענט יידן נאָר אַלס גרויסע געשעפט־מענטשן אַדער פראָפעסיאָנעלן, האָט דער באַזוך פון פאַלעסטינע געעפנט די אויגן.

אין די קאָלאָניעס, וועלכע איך האָב באַזוכט, באַזונדערס אין צפון נעבן חיפה און אקרא, וואו די אַראָבער און יידן לעבן אין פרידלעכער צוזאַמענארבעט, האָב איך געזען סצענעס, וואָס צינדן אָן די פאַנטאַזיע. דאָ וואו אַמאָל איז געווען מדבר זיינען איצט גרינע פעלדער, בליענדיקע אַראַנזשן־פּלאַנטאַציעס, פיין געציכנטע און אויפגעהאַלטענע הייזער, גליקלעכע געזונטע קינדער, און מונטערע און לעבנסלוסטיקע עלטערן. עס הערשט אַן אַטמאָספער פון שוועכער אַרבעט, אַ ריין לעבן און צופרידנקייט.

פון דעם וואָס איך האָב געזען דאָ אין לאַנד און וואָס איך האָב דערוואוסט זיך וועגן דעם יידישן קאָלאָניסט, פון דעם וואָס איך האָב פאַרשטאַנען וועגן די שטרעבונגען פון אָט די מענטשן האָב איך באַקומען די איבערצייגונג, אַז קאָלאָניעס, וועלכע איר האָט אין זינען פאַר אויסטראַליע וועלן ברענגען גרויס נוצן אונדזער לאַנד. מען וואָלט געקענט אריינלאָזן זיך אין דעבאַטן וועגן דער עקאָנאָמישער זייט פון דער פראָגע, אָבער איך גלויב, אַז דאָס איז נישט אינגאַנצן אַ פראָגע פון עקאָנאָמיק, נאָר אַ פראָבלעם פון מענטשלעכקייט.

מיין בריף צו אייך איז נישט דיקטירט פון אינזעניש מיט די פילע פריינט, וואָס איך האָב געפונען דאָ אין לאַנד; ער איז דיקטירט פון אַ ווילן צו אונטערשטיצן אַ פראָיעקט, וואָס אַנטהאַלט אומשעצבאַרע גרויסע מעגלעכקייטן פאַר אויסטראַליע.

ווינטשענדיק אייך דערפאָלג פון דער אונטערנעמונג, אייער

א. וו. שעפאַרד.

אָקטאָבער, 1940.

**
*

דאָס אַלץ פירט מיך צו אַן אויספיר: אַנטיסעמיטיזם אין אויסטראַליע איז קוואַנטיטאַטיוו שוואַך אַנטוויקלט, און אויף וויפיל

ער איז שוין פּאַראַן, איז ער קוואַליטאַטיוו שוואַך. ער איז, הייסט עס, וויניק פּאַרשפּרייט אין דער ברייט פון די פּאָלקס־מאַסן; און ער באַזיצט נישט דעם ליידנשאַפטלעכן פּאַרנעם און די טיפּע פּאַר־וואַרצלטקייט ווי אין איראָפּע.

דאָס הייסט נישט, אַז מען דאַרף אים נישט באַקעמפן אפילו אין זיינע ערשטע אַנפאַנגס־פּאַרמען. דער קאַמף מוז אָבער אָנגיין אויפן יסוד פון אַ קלאָרער פּאַרשטעלונג פון דער לאָגע, אַן שרעקענישן און פּאַניק, אין ביידע לאַגערן. אויף דער זייט פון דער נישט־יידישער באַפעלקערונג מוז וואָס מער אַנטוויקלט ווערן דאָס וויסן וועגן יידן, זייער היסטאָרישן שיקזאָל און זייערע האָפענונגען אויף להבא. דאָס וויסן און דאָס צוזאַמענלעבן מיט יידן אין אַ רואיקער אַטמאָספער — אָנגעפאָנגען פון די צאַרטע קינדער־יאָרן — איז אפשר דאָס בעסטע מיטל צו פּאַרהיטן די קינדערשע נשמות פון אָט דעם גיפט.

עס ווילט זיך מיר דאָ דערמאָנען וועגן אַ מערקווירדיקער דער־פּאַרונג, וועלכע עס האָט געמאַכט אַקאַרשט אין מעקסיקאָ דער יידישער דיכטער מלך ראָוויטש. ער באַריכטעט וועגן אַ גרויסער יידישער שולע, וואָס איז געשאַפן געוואָרן פון יידישע עמיגראַנטן אין דער שטאָט מעקסיקאָ. די שולע איז אָנדערקענט פון דער רעגירונג אָלס איינע פון דעם אַלגעמיינעם שול־נעץ אין לאַנד. מען לערנט אין איר אָלע לימודים, אָבער אין דריטל פון טאָג גיבן די קינדער אַוועק אויף יידישע קעגנשטאַנדן, אין דער יידישער שפּראַך.

„אַזוי ווי די שולע איז אַ גוטע און גיט אַלגעמיינע אויס־בילדונג, זיינען פּאַראַן אין איר צווישן די 600 יידישע קינדער אויך א פּאָר צענדליק ניט־יידישע. דאָס שענסטע איז וואָס אָלע עלטערן פון די נישט־יידישע קינדער באַשטייען דערויף, אַז זייערע קינדער זאָלן אויך לערנען די יידישע לימודים. און אָט איז אַן עפּיזאָד, וואָס באַלייכט אַזוי שיין די גאַנצע לאָגע.

אין פערטן קלאַס פון אָט דער שולע זיינען פונקט געזעסן צוזאַמען צוויי מיידלעך: בריינדעלע וויסאצקי (פון ליטע) און בעאַטריס מאנטעז־דע־אַקאָ, אַ טאָכטער פון אַן אָפּיצער פין אַן אָלטער שפּאַניש־מעקסיקאַנישער פאַמיליע. בריינדעלע האָט זיך אויף אירע שפּאַנישע העפּטן אונטערגעשריבן בעאַטריס וויסאצקי, אויף אירע יידישע העפּטן — מיט איר יידישן נאָ־

מען ברייַנדעלע. האָט דאָס איר חבר׳טע בעאַטריס מאַנטעז־ דע־אַקאַ געזען און פארגעדענקט. אַז זי האָט באַמערקט, אַז בעאַטריס איז ברייַנדל אויף יידיש, האָט זיך דאָס קלוגע מיידעלע פון איצט אָן געהרופן ווייטער אויף שפּאַניש בעאַטריס, און אויף יידיש ברייַנדעלע. אויף אירע יידישע העפּטן שרייַבט זי זיך איצט אונטער: ברייַנדעלע מאַנטעז־דע־אַקאַ...

דאָס איז אַ קליינער עפּיזאָד, אָבער איך האָב געהאָט טרערן אין די אויגן ווען איך האָב דאָס געזען, און געטראַכט: ווי לייכט פעלקער וואָלטן געקענט לעבן בשלום אויב מען וואָלט די ליבע איינגעפלאַנצט שוין פון קינדווייז אָן".

אָבער — עס ליגן באַזונדערע פליכטן, דוכט מיר, אויף אויף יידן, אויב זיי ווילן מיט דערפאָלג באַקעמפן די אַנטיסעמיטישע קרענק. און די דאָזיקע צוויי פליכטן איז זיי לייכטער צו דערפילן דערפאַר, ווייל דאָס הענגט אַפּ נישט פון דער דרויסנדיקער וועלט, נאָר פון זייער אייגענער איינשטעלונג און באַשלוס.

ערשטנס, יידישע מענטשן טאָרן נישט זיין אַזוי פיינפיליק און אַראָפּגעפאַלן ביי זיך ווען זיי הערן אַ קריטיש וואָרט אָדער זשעסט בנוגע זיי. נישט יעדע קריטיק פון דרויסן איז שטענדיק אַנטיסע־ מיטיש; זי קען אָפּטמאָל שטאַמען פון אַ ריינלעכן קוואַל און זיין אין תוך ריכטיק. עס דערמאָנט זיך מיר אַ כאַראַקטעריסטישער פאַל מיט איינעם פון די יידישע וויסנשאַפטלעכע שרייַבער, וואָס האָט גע־ האָט פאַרעפנטלעכט אַ ניי בוך וועגן פסיכאָלאָגישע פראָגן אין בערלין. דער קריטישער אַרטיקל אין דער גרויסער צייטונג „בערלינער טאָגעבלאַט" איז נישט געווען זייער פריינטלעך פאַרן אויטאָר. דאָס איז געווען פאַר אים ענוג אויף צו זיין איבערצייגט, אַז די צייטונג האָט אַנגעהויבן צו וועלן „אַנטיסעמיטיש". ווי אַזוי? — האָט מען אים געפרעגט — די צייטונג וועלט דאָך געפירט פון אַ יידישער פירמע און ביי די נאָציס איז זי פאַרשריען ווי אַ „יידן־בלאַט"?... אפשר מיינט טאָקע די קריטיק וואָס זי זאָגט, נעמלעך, אַז אייער בוך איז נישט אַזוי גוט ווי איר דענקט?... — דער אויטאָר האָט דאָ קענטיק אויסגעמישט צוויי זאַכן: די ערנסטע קריטישע אָפּשאַצונג פון אַן איינצעלנעם, געשריבענעם פון אַ יידן בוך, און די פיינטלעכע קריטיק פון גאַנצן יידישן פאָלק, וואָס דאָס איז אַנטיסעמיטיזם.

מען קען לייכט פאַרשטיין פאַרוואָס דאָס יידישע פאָלק און דער יידישער יחיד האָבן אָפט אַזוי שמערצלעך אויפגענומען קריטיק פון דרויסן. צו אָפט האָבן די צוקוקער פון דרויסן קריטיקירט אַזעלכע צושטאַנדן אין יידישן לעבן אָדער שטריכן אין יידישן כאַראַקטער, וואָס זייגען דירעקט געשאַפן געוואָרן פון דער אַרומיקער וועלט — קעגן יידן. עס איז צו לייכט, למשל, צו פאַרדאַמען די גרויסע צאָל הענדלער אָדער פראָפעסיאָנאַלן צווישן יידן, פאַרגעסנדיק דערביי ווי סיסטעמאַטיש די נישט־יידישע וועלט האָט אין לויף פון דורות אַרויסגעשטופט יידן פון אַלע נאָר מעגלעכע פראָדוקטיווע אַרבעטס־צווייגן. עס איז לייכט צו קריטיקירן אָ פאָלק פון וואַנדערער, וואָס האָבן נישט קיין געזיכערטן באָדן אונטער זייערע פיס, בעת די קריטיקער אַליין זייגען זאָס און פעסט פאַרפונדעוועט אין זייער ערד. הינטער דער דאָזיקער קריטיק איז געלעגן אַזויפיל אומגערעכטיקייט און צביעות, אַז די שמערצלעכע פיינפיליקייט פון אָ יידן איז לייכט צו דערקלערן.

און דאָך — וועג דער ייד טראָכט נישט וועגן דער פאַרגאַנגענהייט, נאָר וועגן צוקונפטיקן צוזאַמענלעבן מיט די פעלקער פון דער וועלט, טאָר ער נישט יעטוועדע קריטישע באַמערקונג איבערלעבן אַלס אַנטיסעמיטישן קלאַפּ. עכטע פריינטשאַפט צווישן פעלקער, ווי צווישן מענטשן, באַזירט זיך סוף כל סוף אויף קעגנזייטיקער אַכטונג און קריטיק. דאָס יידישע פאָלק האָט טאַקע — צוליב זעלבסט־שוץ — אויסגעאַרבעט אין זיך אַן אינסטינקט פון זעלבסט־גערעכטיקייט, אָבער וויר האָט נאָך אַזויפיל אָנגעוועדעט זעלבסט־קריטיק, שאַרפע אָפּרעכנונג מיט זיך אַליין ווי יידן?

די יידישע נביאים זייגען געווען די ערשטע, וואָס האָבן מיט דער גרעסטער אויפריכטיקייט און אפילו גרויזאַמקייט געשטעמפלט די זינד און די פעלערן פון זייער פאָלק. זיי האָבן נישט געמאַכט קיין שום אונטערשייד צווישן די העכסטע און נידעריקסטע פון פאָלק: אונטער דעם פייערדיקן שטורם פון זייער מוסר זייגען געשטאַנען די מלכים און די פאָלקס־מאַסן באָגלייך. אָ פאָדים פון שטרענגער זעלבסט־קריטיק האָט זיך שפעטער געצויגן דורך דער גאַנצער יידישער געשיכטע. און די יידישע מאַדערנע, נישט ראַבאַנישע ליטעראַטור, אין העברעאיש און יידיש, האָט אויך נישט געשאַנעוועט די שוואַכקייטן און נאַרעשקייטן פון אייגענעם פאָלק, הגם זי האָט כסדר

אַנגעוויזן אויף די אורזאַכן, וואָס פירן דערצו. מענדעלע מוכר ספרים, דער פיאַנער פון דער קינסטלערישער ליטעראַטור אין יידיש, האָט מיט ביסנדיקער סאַטירע אַנטפלעקט די אומגעלומפערטע נאַטור פון יידישן לעבן אין געטאָ. שלום עליכם האָט גוטמוטיק און טיפזיניק אויסגעלאַכט די פראָווינציעלקייט און אומנאַרמאַלקייט פון יידישן מאַסן־לעבן. אַזוי איז געווען אויך די העברעאישע שרייבער־פּלעיאדע פון דער השכלה־צייט, וועלכע האָט זיך געסטאַרעט צו דערנענטערן די רעליגיעזע יידישקייט צו די וועלטלעכע פאַרמען פון אייראָפּאישער קולטור. און אַזוי, מיט דעם דונער פון די אַמאָליקע נביאים, האָט געשטראָפט און בלוטיק פאַרלאַכט און גערופן צום אויבעראַנדערשן זיך דער מאָדערנסטער העברעאישער דיכטער ביאַליק. יידישע שרייבער האָבן געווייטיקט מיט ליבע פאַר זייער פאָלק, אָבער זיי האָבן אים נישט געשׂחנפּעט.

איך קען נאָך אין פאָלק אין דער מאָדערנער געשיכטע, וואָס זיינע בעסטע פאַרטרעטער האָבן זיך כמעט שטענדיק באַדינט מיט דעם שאַרפן געווער פון זעלבסט־קריטיק. דאָס איז דאָס רוסישע פאָלק, וואָס האָט זיך אייגנטלעך ערשט אין 19טן יאָרהונדערט גייסטיק אַנטפלעקט אין פולן שוואונג. אָבער זיינע דיכטער, דענקער און קינסטלער האָבן נישט נאָר ראַמאַנטיש באַזונגען זייער פאָלק, זייער מעכטיקן שטאַט, זיין גיגאַנטישע אויסגעשפרייטקייט, זיין פאַרגאַנגענהייט און זיין כאַראַקטער. די גרעסטע פון זיי האָבן מיט אומגעהויערן נביאישן מוט אויפגעדעקט די שוואַכקייטן און שלעכטסקייטן פון זייער לאַנד, פאָלק, מלוכה, קולטור. פושקין, טאָלסטאַי, דאָסטאָיעווסקי, מאַקסים גאָרקי, וולאַדימיר סאָלאָוויאָוו, אַלעק־סאַנדער בלאָק און אומצאָליקע אַנדערע האָבן עס געטאָן מיט דער שארפסטער ערנסטקייט. גאָגאָל, סאַלטיקאָוו־שטשעדרין אדער טשעכאָוו און אַנדערע האָבן געלאַכט פון די פאָלקס־פעלערן און אָפּגעדעקט פאַר אַלעמען זיין נאַקעטקייט, הגם זיי האָבן „געלאַכט דורך טרערן".

און נישט נאָר האָבן זיי קריטיקירט די איינצל־פעלערן פון פאָלק אדער די פאַרברעכן פון זיין געשיכטע. זיי האָבן אין טיפסטער ערלעכקייט געשטעלט פאַר זיך די שיקזאָל־

פראַגע: וואָס איז דער לעבנס־זין פון „רוסלאַנד" אַלס איינצל־שטאַט און פאַלק. די עקזיסטענץ פון רוסלאַנד, אַלס אַ גראַנ־דיעזער עקאָנאָמיש־פּאָליטישער קיבוץ, איז פאַר זיי אַלעמען נישט געווען באַגרינדעט אין דער עקזיסטענץ גופא. זי האָט זיך געדאַרפט רעכטפֿאַרטיקן, אַזוי צו זאָגן, פאַר דעם ריכטער־שטול פון העכערע וועלט־היסטאָרישע אַדער רעליגיעזע אי־דעאַלן. פושקין, גאָגאָל, דאָסטאָיעווסקי און אַלעקסאַנדער בלאָק (לעצטער שוין בעת דער רעוואָלוציע 1917) — זיי אַלע זיינען מיט ליידנשאַפטלעכער קנאות צוגעשטאַנען און האָבן געפֿאַרשט זייער געליבט רוסלאַנד (און זייער אייגן געוויסן): צו וואָס לעבסטו, מיין לאַנד, און שפּרייטסט זיך אויס אויף אַ זעקסטל פון דער וועלטפּלאַץ? וואָס האָסטו אַריינגעבראַכט אין גייס־טיקן און מאַראַלישן זינען, אין דער שאַצקאַמער פון דער מענטשהייט? און וואָס גייסטו אַריינברענגען אין דער צו־קונפט? וואַרף נישט אַרויף די גאַנצע אחריות אויפן צאַריזם אַדער קאַפּיטאַליזם אַדער דער פּראַוואָסלאַווענער קירך! דו פאַלק, וואָס ליידסט אומגעהויער און שוידערהאַפּט, וועסטו אַמאָל באַפֿרייט ווערן. אָבער ווי אַזוי וועסטו דעמאָלט באַנוצן דיין געוואונענע פרייהייט? ווי אַזוי וועסטו העלפֿן באַפֿרייען די וועלט פון דער אומגערעכטיקייט, וואָס פֿיניקט איר? וויי דו, רוסיש פאַלק, ביזט פאַראַנטוואָרטלעך נישט נאָר פאַר זיך, נאָר פאַר אַלעמען. אין דיין נאַציאָנאַלן צער און שאַנד דאַרפסטו זיך דערהויבן צו די בראָג־הויכן פון אינטערנאַציאָנאַלער מענטשן־פריינטשאַפט... — אַזוי איז אויסגעוואַקסן אין רו־סישן באַוואוסטזיין בייַדעס: אי טיפסטע זעלבסט־קריטיק, אי אַ שטרעבונג צו וועלט־פאַרבעסערונג (מעסיאַניזם!). דאָס רוסישע פאַלק איז געווארן אַ קולטור־פילאָזאָפיש פאַלק, דאָס הייסט, עס האָט געשטעלט פאַר זיך די פראַגע וועגן דעם זינען פון דער אייגענער עקזיסטענץ. אַזעלכע פעלקער זיינען מסתמא די וויכטיקסטע אַדער, בעסער געזאָגט, די נויטיקסטע אין דער מענטשהייט.

עס איז קיין נפקה מינה נישט צי מען שטעלט זיך אַזעלכע פראַגן אין אַן עפאָכע פון גלענצענדיקן אויפשטייג פון אייגן פאַלק אַדער אין אַ פעריאָד פון אומגליק און געפאַלנקייט,

וויכטיק איז, אַז אַ פאַלק שטעלט זיך אָפּ אויפן וועג פון זיין היסטאָריש־לויפנדיקער אַנטוויקלונג אָן גיט אַ טראַכט וועגן זיין לעבן פאַר זיך אָן זיינע פליכטן לגבי אַנדערע: אַ טראַכט אין פילאָזאָפיע, ליטעראַטור, קונסט, וויסנשאַפט, רעליגיעזן דענקען. פאַרשידענע פעלקער אין דער געשיכטע האָבן אין פאַרשידענע צייטן דורכגעלעבט אַזאַ חשבון הנפש; דערנאָך פלעגן זיי אָבער אריינפאַלן אין דער דינאַמישער אַקטיווקייט פון זייערע טעכניש־עקאָנאָמיש־פאָליטישע דערפאָלגן. די דינאַמיק פלעגט צו אָפט פאַרדעקן די פאַרשלאָפנקייט פון זייער זיילישן לעבן און פירן צו דער פאַרפלאָכקייט פון זייער געשיכטע (דייטשלאַנד!). אָנשטאָט דריי דימענזיעס פלעגט זי ווערן אַ צוויי־דימענזיאָנאַלע: מער נישט ווי אין לענג און ברייט. די נייַ־אויפגעקומענע „הויך" פון די לופט־שיפן קען נישט פאַרבייטן די טיפקייט פון נשמה־לעבן.

עס איז מיט זיכערקייט אָנצונעמען, אַז די מלחמה וועט ווידער אויפדעקן די פאַרשאָטענע קוואַלן פון קולטור־פילאָזאָפישן דענקען און פילן. און אַלע פעלקער — סיי די געווינער סיי די פאַרלירער אויפן שלאַכט־פעלד — וועלן זיך ווידער שטעלן די שיקזאַל־פראַגע: צו וואָס איז מיין שטאַט, מיין לאַנד, מיין פאָלק אויף דער וועלט? — פונקט אַזוי ווי נאָר יענער אייַנצעלנער מענטש איז ווערט אָט דעם נאָמען, וועלכער שטעלט פאַר זיך פון צייט צו צייט די זעלביקע פראַגע: וואָס איז דער זינען פון מיין לעבן? נישטאָ קיין מענטש, אויב ער איז נישט אַ קולטור־פילאָזאָפישער מענטש.

אויב דאָס יידישע פאָלק האָט זיך טאַקע אויסגעצייכנט מיט מוטיקער זעלבסט־קריטיק, טאָר עס בשום אופן נישט מורא האָבן פאַר קריטיק וועגן עס קומט פון דרויסן. עס טאָר נישט יעדן אַקט פון קריטיק אין פאַראויס פאַרדאַמען אַלס אַנטיסעמיטיזם, און אַזוי אַרום באַפרייען זיך פון ענטפערן. עס איז לעכערלעך און פאַר אַן אַלט פאָלק אומווירדיק אָנצואוועגנדן די פאַרמעל: „Right or wrong, my country!" אַ פאָלק מיט אַזאַ גרויסער היסטאָרישער דערפאָרונג ווי דאָס יידישע מוז נאָר שמייכלען, ווען מען רעדט זיך איין, אַז „מיין לאַנד" שטייט העכער אַדער דרויסן פון אַלע מאַראַלישע פרינ־

ציפן. אין לויף פון דער געשיכטע זיינען פאַר זיינע אויגן אונטער־געגאַנגען גרויסע און מעכטיקע מלוכות, וואָס האָבן פאַרלייקנט פאַר זיך מאַראַלישע אחריות. זיי זיינען אונטערגעגאַנגען, נישט די פרינציפן פון דער אייביקער גערעכטיקייט. און דערפאַר אפילו אַן אונטערדריקט און באַליידיקט פאָלק ווי דאָס יידישע קען זיך נישט שטעלן מחוץ פון מאָראַלישער קריטיק, וועז זי וועלט אַרויסגעבראַכט מיט אַן ערלעכער כונה. דאָס גילט פאַר דעם יידישן קאָלעקטיוו פונקט אַזוי ווי פאַר דעם יידישן יחיד. זיי זאָלן אָבער, פאַרשטייט זיך, גרונטיק באַקעמפן די עכטע אַנטיסעמיטישע געפאַר.

***

די ערשטע פליכט פון יידישן מענטשן איז נישט מורא צו האָבן פאַרן אַנטיסעמיטיזם; די צווייטע איז — נישט צו זוכן פילאָסעמיטיזם, ספּעציעלע פריינטשאַפט און סימפּאַטיע צו זיך. די מייסטנס אומ־באַוואוסטע זוכענישן פון יידן־פריינטלעכער באַציאונג מצד דעם דרויסן־שטייענדיקן טראָגט אַריין אַ נערוועזן, אומנאַטירלעכן כאַראַקטער אין די באַציאונגען פון יידישן־ייד. די יידישע עקזיסטענץ (פון אינדיוידיאום צי פון קאָלעקטיוו) פאַרוואַנדלט זיך דערמיט אין עפּעס אַ צוטשעפּענישן צו דעם דרויסנדיקן, פולבלוטיקן, קיין רעכטפאַרטיגונג נישט זוכנדיקן אַלגעמיינעם לעבן. אין דער אמתן איז יידישע עק־זיסטענץ באַרעכטיקט אין זיך אַליין, ווי יעטוועדעס לעבעדיק וועזן. אויב מיר זוכן צו פאַרשטיין דעם שכל פון אונדזער לעבן, זאָלן מיר עס טאָן צוליב אונדזער אייגענעם געווינסן און ניט צוליב דעם „מה יאמרו הגויים". דער יידישער דענקער חיים זשיטלאָווסקי האָט עס אַמאָל אַזוי פאָרמולירט: מיר זיינען געווויינט צו קוקן אויף זיך ווי אויף 5 אָדער 10 אָדער 15 פּראָצענט פון אַן אַנדער פאָלק; מיר מוזן ווערן 100 פּראָצענט פון אונז אַליין.

איך פערזענלעך האָב נישט ליב פילאָסעמיטישע רייד, פונקט אַזוי אפשר ווי אַנטיסעמיטישע שטיק. אַ קריסטלעכער מענטש וואָס ווייזט אַרויס אַ באַזונדער אַרט אויפמערקזאַמקייט צו יידן איז אפּט־מאָל נישט זיכער אַליין מיט זיינע געפילן. אפשר מוז ער דערביי אונטערדריקן גראָד פיינטלעכע עמאָציעס, וואָס שטעקן אין אים ווי אַלט איינגעוואָרצלטע אינסטינקטן. דער וויכטיקסטער פאַל איז טאָלסטאָי, וועלכער האָט מיט אומגעווינטלעכער קראַפט אַנטפלעקט

זיינע טיפסטע נשמה־סודות. ער האָט געהאַט אַ רייַ יידן אַלס נאָ־ענטסטע פריינט; ער האָט פאַרטיידיקט די רעכט פון אין צאַרישן רוסלאַנד געפּיניקטע יידן. דאָך האָט ער אינמאָל גצשריבן, אַז ער מוז אונטערדריקן אין זיך אַנטיסעמיטישע געפילן, וואָס שטעקן אין זיין בלוט צוליב זיין דערציאונג און סביבה...

געוויס, נישט אַלע מאָל איז די באַזונדערע ליבע צום יידישן פאָלק מאָטיווירט דורך אַזעלכע וויניק סימפאַטישע געפילן. מיר האָבן געקענט אין רוסלאַנד ביישפילן פון אידעאַליסטיש־ברענענע־דיקער יידן־פריינטשאַפט. דער רוסישער פילאָזאָף וולאַדימיר סאָ־לאוויאָוו האָט אויף זיין טויטן־בעט נאָך געדאַונט פאַרן וואויל פון יידישן פאָלק. ער האָט זיך — אַלס קריסט — געפילט שולדיק לגבי יידן פאַר אַלע פאַרברעכן פון צאַריזם און דער וועלט־געשיכטע. מאַקסים גאָרקי, פונקט אַזוי וויי אַלע אַנדערע בעסטע רוסישע שרייבער, האָבן שטענדיק מיט אַ באַזונדערער וואַרעמקייט געשיצט יידן, וויל זיי האָבן זיך געשעמט פאַר די יסורים, וואָס זייער לאַנד האָט אַנ־געטאָן דעם יידישן פאָלק. צווישן די רוסישע סאָציאַליסטן האָט גע־הערשט אַ באַזונדערע, מען קען זאָגן, צאַרטע באַציאונג צו יידן, וויל זיי האָבן מאָראַליש געליטן פון די צאַרישע פאַרברעכן לגבי די יידישע מאַסן. איך דערמאָן זיך וויי מאַריא ספּירידאָנאָוואַ, איינע פון די שענסטע רעוואָלוציאָנערע געשטאַלטן און אַ מאַטירערין איר גאַנץ לעבן, האָט איינמאָל דערקלערט: וואָס נאָר די יידן פאַרלאַנגען פון אונדז מוז מען טאָן, מיר זיינען שולדיק לגבי זיי...

אָבער — מיר דוכט, אַז נאָר מענטשן פון אַ הויכן מאָראַלישן סטאַנדאַרד וויי סאָלאָוויאָוו, גאָרקי, ספּירידאָנאָוואַ וויזן אַרויס אַזאַ פּראָ־סעמיטישע שטעלונג. איך האָב אַזעלכע פיינע מענטשן־געשטאַלטן געפונען נישט וויניק אין אויסטראַליע, — און דאָס איז די סיבה פאַרוואָס איך באַטראַכט מיין לעבן אין זען לאַנד פאַר אַ דערהויבנ־דיקן פּעריאָד אין מיין לעבן. צי זאָל איך דאָ איצט אויסרעכענען זייערע נעמען? גענוג צו זאָגן, אַז איך האָב געפילט אין זיי אַן עכטן קוואַל פון מענטשן־און יידן־פריינטשאַפט, וועלכע מאַכט גליק־לעך דאָס צוזאַמענזיין מיט זיי. זייער פּראָ־סעמיטיזם איז נישט פיינלעך אַדער באַאומרואיגענדיק.

אַנדערש איז עס מיט דעם מאָראַליש דורכשניטלעכן נישט־יידן. בעת ער רעדט מיט אַ יידן אַדער וועגן יידן, איז ער עפּעס

ווי נישט זיכער, נישט געזעצט. זאָל איך זאָגן, אַז אָפטמאָלס לויפט דורך ווי עפּעס אַ נערוועזער צוקן איבער זיין געזיכט, ווי עפּעס אַן אומרואיק געוויסן וואָלט אים געצופט. זיין אַנטקעגנקומען דעם יידן, זיין אויפמערקזאַמקייט וועגן אַביסל שווער אויפצונעמען. עס איז דערפאַר אַ סך בעסער וועג די באַציאונג פון נישט־יידן צום יידן איז נישט קיין פילאָסעמיטישע, נאָר אַ נייטראַלע, אַ מענטשנ־נייטראַלע: ווי גלייכע צו גלייכע. דאָס נישט־זיין פון אַנטיסעמיטיזם, דאָס פשוט׳ע אומבאַפאַרבטע באַציען זיך איז דערפרישענדיק און מאָראַליש געזונט.

און ווידער אַמאָל בין איך דאַנקבאַר אויסטראַליע פאַרוואָס זי האָט מיר געגעבן אָט די דערפאַרונג: הונדערטער קריסטלעכע מענטשן, מענער און פרויען, אין אַלע שטאַטן און אַלע קלאַסן, האָבן זיך באַצויגן צו מיין מיסיע מיט דער איינפאַכקייט פון מענטשלעכן נייטראַליזם. זייער געזיכט פלעגט נישט אָננעמען, אומבאַוואוסט צי באַוואוסט, אַן אויסדרוק פון אָנגעצויגנקייט. דאָס וואָרט „יד" האָט נישט אַרויסגערופן ביי זיי אַ באַזונדער נערוועזע צוקונג, די אויגן האָבן נישט געלויכטן מיט אַ באַזונדערער פרײַ־יידישער פאַרב. און איך האָב דאָך געדאַרפט צו זיי וועגן אַן אויסגעשפראָכן יידישן פלאַן, וואָס דאַרף פאַרווירקלעכט ווערן אין זייער מיט. זיי האָבן זיך אָפּ־גערופן פשוט און נאַטירלעך אַזוי ווי ווען עס וואָלט זיך געהאַנדלט וועגן אַן אַנדער ראַסע אַדער פאָלק. צי זיי האָבן אונדזער פראָיעקט אָנגענומען פאַר גוט, צי זיי האָבן אויסגעדריקט פאַרשיידענע ספקות, צי זיי האָבן אפילו אָפּגעלענט דעם פראָיעקט — הונדערטער פון אויסטראַליער האָבן עס אַרויסגעזאָגט אַן אַ ספּעציפישער יידישער באַטאָנונג. מענטשלעך־נייטראַל, דאָס הייסט מענטשן־פריינטלעך ווי מיר געפינען עס זעלטן איצט אין אייראָפּע. דער גרויסער פאַקט איז דערביי, וואָס די מערהייט פון זיי האָט אויך אָנגענומען אונדזער פראָיעקט.

אמת, עס זיינען געווען אייניקע געבילדעטע אויסטראַ־ליער, וועלכע האָבן מיך געווארנט קעגן אָט דער מאַסע פון זייערע מיטבירגער. אין קאַנבעראַ האָב איך געהאַט אַ גע־שפּרעך מיט מר. בריאן פענטאַן, אַ באַקאַנטן היגן זשורנאַליסט און סקעפּטיקער. ער האָט מיך געווארנט קעגן דער אויסטראַ־לישער פריינטלעכקייט: סיי בנוגע יידן סיי בכלל. עס איז

נישט מער ווי לייכטזיניקע, נישט־טיפגייענדיקע, פלאַכע באַ־ציאונגען, וועלכע פאַרפליכטן דעם אויסטראַליער צו גאָר־נישט... די העפלעכקייט, וועלכע זיי האָבן אַרויסגעוויזן צו מיר איז אַ פאַלשע; מען וויל זיין העפלעך צו אַן אויסלענ־דער, באַוונדערס ווען ער בעט ביי זיי קיין זאַך נישט... פאַרוואָס זאָל ער נישט זיין העפלעך? ... — האָב איך גע־פרעגט באַלד מר. פענטאָן: אָבער ווי דערקלערט איר, אַז הונדערטער אויסטראַליער פון אַלע שיכטן האָבן אַרויסגעוויזן צו מיר אַזאַ פריינטלעכע באַציאונג? זאָל דאָס זיין אַ מין „קאָנספיראַציע" צווישן זיי אַלעמען אויף אָפּצונאַרן מיך? צי גלויבט איר, אַז איך וואָלט נישט באַמערקט צווישן הונדער־טער די פאַלשקייט פון עמיצן, די פאַרשטעלטע יידן־אַדער מענטשן־פיינטשאַפט? און ווידער אַמאָל, אויב הונדערטער מענטשן אין אַלע עקן פון לאַנד ווייזן אַרויס אַ פריינטלעכע העפלעכקייט, צי גלויבט איר נישט, אַז דאָס כאַראַקטעריזירט אַ פאָלק צום גוטן?... מר. פענטאָן האָט שוואַך געשמייכלט ווי אַ מענטש, וואָס ווייסט בעסער. ער האָט נישט דערשיטערט מיין מיינונג וועגן דער נאַטור פון דורכשניטלעכן אויסטרא־ליער.

ווי געזאָגט, דער ייד זאָל זיך נישט יאָגן נאָך דער אַנדערקענונג אַדער לאָסקע פון די אַנדערע; ער זאָל לעבן נאַטירלעך ווי ער איז, אין פולן הסכם מיט זיך אַליין. די אמת'ע באַקעמפונג פון אַנטיסע־מיטיזם באַשטייט אין אויסבילדונג און פאַרפולקאָמונג פון אַן עכטן סעמיטישן, יידישן לעבן. אַ פאָלק ווירקט אויף דער אויסן־וועלט און נעמט אויף אירע ווירקונגען, ראשית כל, דורך זיין אייגענעם, שע־פערישן אינערלעכן לעבן. זאָלן יידישע מענטשן פירן אַ ווירדיקן אָפּענעם, עכט־מענטשלעכן לעבן; זאָלן זיי זיך נישט באַהאַלטן מיט זייער יידישקייט פון די דרויסנדיקע געפאָרן; זאָלן זיי אַרבעטן פאַר דעם וואויל פון דער מענטשהייט און זייער לאַנד מיט דעם פולן אויסדרוק פון זייער יידישער נשמה און קולטור, — דאָס איז דער בעסטער ענטפער צום אַנטיסעמיטיזם. דער ייד, וואָס באַהאַלט זיך אַלס אַזעלכער, מעג זיין אונטער די שענסטע מענטשהייט־מאַסקען, טוט אַ שאָדן זיך און זיין פאָלק. מען דאַרף נישט אַרויסגיין פון

גדר פון אייגענעם פאַלק כדי צו שטיין אין גדר פון דער מענטש־הייט.

דאָס איז דער אינציקער אויסטייטש פון באַרימטן זאַץ וועגן יידן אַלס „אתה בחרתנו״־פאַלק. מען האָט געזען אין אָט דעם גע־דאַנק די אַמביציע פון יידן צו שטעלן זיך העכער איבער אַלע אַנ־דערע פעלקער. דאָס איז אַ פאַלשע פאַרשטעלונג, און כדי צו פאַר־שטיין עס תיכף איז געגוג צו פאַרגלייכן אָט די פאַרמעל מיט דער נאַצי־דייטשער: „דייטשלאַנד איבער אַלץ״. דער אונטערשייד צווישן די בידע ליגט אין די צוויי ווערטער: פריוילעגירט אדער פליכטן. די דייטשע פאַרמעל איז אַנגעפילט מיט לוסט נאַך הערשאַפט, נאַך מאַטעריעלן און פיזישן וואוילטאָג, נאַך פאַראַכטונג פון מענטשלעכער ווערדע. זי איז די מאַטעמאַטישע פאַרמעל פון דעם נישט געבונדענעם נאַטור־אינסטינקט, פון מאַרד און טויט. די יידישע פאַרמעל וויל קריסטאַליזירן די פליכטן פון יידן צו גאָט און צו מענטשן; זי זוכט אַ מאַראַלישע באַגרינדונג (אַדער רעכטפאַרטיגונג) פאַר דעם מאַ־טעריעל־ערדישן לעבן; זי פאַדערט פון דעם יידן מער ווי פון אַנ־דערע. עס איז די מאַטעמאַטישע פאַרמעל פון דעם מאַראַליש גע־בונדענעם אינסטינקט, פון לעבן און פריינטשאַפט. „איך וויל באַהערשן די וועלט, וויל איך בין אַ דייטש״ — זאָגט איינער. „איך וויל דינען דער וועלט, וויל איך בין אַ יד״ — זאָגט דער אַנדערער. עס איז פאַרשטענדלעך פאַרוואָס אַ טויט־קאַמף האָט אויסגעבראַכן צווישן זיי ביידע.

***

דער יידן־האָס מוז, פאַרשטייט זיך, באַקעמפט ווערן. דאָס אייגנטלעכע פעלד פון דער באַקעמפונג איז דאָס סאַציאַלע. עס איז אַ סאַציאַלע קרענק, און דערפאַר וועט זי פאַרשווינדן מער און מער מיט דער סאַציאַלער ענדערונג פון דער וועלט. וואָס מער די לוידנדיקע און עקספלואַטירטע מענטשן־שיכטן וועלן זען דעם אויפ־קום פון אַן ערלעכער און ליכטיקער געזעלשאַפט, אַלץ ווייניקער וועלן זיי זוכן זייער שונא אין דעם שוואַכן יידישן קאַנקורענט. עס וועט אַ סך לייכטער זיין צו באַקעמפן די אַטאַוויסטישע מענטשן־פיינטלעכע אינסטינקטן אין די מאַסן, ווען זייער שטענדיקע זאָרג פאַר חיונה און פאַר דער צוקונפט וועט פאַרשווינדן. אָבער — דער קאַמף

מיטן יידן־האַס זאָל נישט איבערגעלאָזן ווערן נאָר צו די גרויסע ליבעראַלע און סאָציאַלע באַוועגונגען פון אונדזער צייט. אויף וויפיל דאָס גיפט באַווייזט זיך אין די טעגלעכע, פּריוואַטע מענטשן־באַציאונגען קענען ביידע צדדים, דער נישט־ייד און דער ייד, אויפטאָן אָ סך. פאַרשטענדעניש און וויסן וועגן יידן מוזן מער און מער אריינדרינגען צווישן די נישט־יידישע מענטשן. רואיק באַטראַכטן אַנטיסעמיטישע אַקטן און אויפקלערן זיי אָן נערוועזער אויפרעגונג,— מוזן זיך מער און מער אויסלערנען יידישע מענטשן. דאָס וויכ־טיקסטע איז אָבער פאַר זיי: וויניקער צו בליקן אַרום זיך און מער קאָנצענטרירן זיך אויף דעם אויפבוי פון אָן עכטן, שעפּעריש־ן און וווירדיקן יידישן לעבן. וועט אָבער נויטיק, זאָל זיין אָן שום פּשרות און אָן שום מורא — קאַמף.

יידן אין אויסטראַליע

אויסטראַליע איז דער מיזיניק צווישן די גרויסע קאָנטינענטן. ממילא איז אויך דער יידישער ישוב דאָרטן איינער פון די קלענסטע אין דער וועלט. מען קען זאָגן, פון אַלע יידישע שבטים איז דער אויסטראַלישער דער שבט בנימין. דאָס באַטייט, אַז מען דאַרף זיך באַציען צו אים מיט פריינטשאַפט ווי צו אַ יינגערן ברודער אָדער גלייכ־צייטיק אויך מיט אַ קריטישן ערנסט. ווי קליין ער זאָל ניט זיין אין צאָל, דאָך אָנטהאַלט אין זיך דער אויסטראַלישער קיבוץ אַלע ריכטונגען און פראָצעסן אין יידישן לעבן וועלכע מען קען דאָרטן אפשר צום בעסטן שטודירן.

ראשית כל, וויפל זיינען בכלל פאָראַן יידן אין אויסטראַליע? זינט דער ציילונג פון 1933 זיינען ניטאָ קיין אָפיציעלע ציפערן. דעמאָלט האָט מען געציילט 23 און אַ האַלב טויזנט מענטשן; אין די וויטערדיקע צען יאָר איז די צאָל אויסגעוואַקסן (צוזאַמען מיט די פליטים) צו איבער 35.000 נפשות. פאָרשטייט זיך, אַז דער גרעסטער טייל פון זיי — איבער 90 פראָצ. וואוינט אין די שטעט. אין די צוויי גרויסע צענטערן פון לאַנד — מעלבורן און סידניי — אַרום 27.000; די איבעריקע — אין די קלענערע שטעט איבערן לאַנד: פּערט, בריזביין, אַדעלאַאיד.

לויט זייער אָפּשטאַם, וואָלט מען די יידישע באָפעלקערונג אין אויסטראַליע געדאַרפט איינטיילן אין דריי גרופּעס: די זייער קליינע צאָל אויסטראַליש־געבוירענע אָדער פון ענגלאַנד אַריבערגעקומענע; די גרעסטע צאָל — פון פוילן און אַמאָליקן רוסלאַנד; די נייע כוואַליע פון דייטש־עסטרייכיש־טשעכישע פליטים. ליידער איז צו באַמערקן, אַז דער נאַטירלעכער וואוקס פון דער יידישער באָפעל־קערונג שטייט שטאַרק אָפּ לגבי דער אַלגעמיינער; בעת די דער־וואַקסענע עלטערן זיך, ווערן אָלץ ווייניקער געבוירן יידישע קינדער.

דאָס פּנים פון אַ יידישן ישוב דערקענט מען צום בעסטן לויט זיין עקאָנאָמישן אָרט לעבן, לויט דעם צוזאַמענשטעל פון זיינע שיכטן. צי האָבן יידן פּרנסה אין אויסטראַליע? צי קומט זיי אָן שווער אָדער לייכט צו פּאַרדינען אויף חיונה? דער ענטפער העגגט אָפּ אין אַ גרויס מאָס פון דער אַלגעמיינער לאַגע פון פּאַלק, און אָט־די לאַגע איז, בכלל גענומען, אַ גינסטיקע. אין אויסטראַליע, אויך אין דער פּרידן־צייט, האָט דער מענטש נישט געפירט קיין „קאַמף" פּאַרן ביסל פּרנסה. אויב ער האָט געקעמפּט, איז עס געווען פּאַר אַ העכערן סטאַנדאַרד, פּאַר לעבנס־קאָמפּאָרט. אויך דער יידּ האָט אַזוי אַרום אָן באַזונדערע שווערישקייטן געהאַט דעם נייטיקן לעבנס־מי־נימום.

אַ יידן־פּריינטלעכע בראָשור פון 1939, אין ענגליש, האָט אויפ־געשטעלט — לויט דער ציילונג פון 1933 — אַ טאַבעלע פון יידישע באַשעפטיקונגען און הכנסות

באַלעבאָטים	1.946
אַרבעטן אויף אייגענעם חשבון	2.074
לעבן פון לוין אָדער געהאַלט	6.767
אומבאַקאַנט (דערונטער הויז־	
באַדינטע און פאַמיליע־מיטגלידער)	12.629
	23.416

פון צווישן איבער 12 טויזנט פּאַרדינערס האָבן 56 פּראָצענט פּאַר־דינט וויניקער ווי דריי פונט אַ וואָך, און 65 פּראָצענט — וויניקער ווי פּיר פונט אַ וואָך[1]). שוועריקייטן אויף בילד דאָס האָט אָנטשפּראָכן דער לאַגע אין 1933. זיכער איז אָן אין 1943 האָט זיך דער דורכשניטלעכער מצב שטאַרק געהויבן. אפילו דער ארבעטער

1) די אָלע דאַטעס זיינען לעצטנס באַשטעטיקט געוואָרן דורך די פאָרשונגען פון דעם ערשטן ערנסטן יידישן געלערנטן אין אויסטראַליע, דר. י. ח. דושענטילי. אָנגעקומען אָלס פּליט פון אי־טאַליע, איז ער געוואָרן אַ לעקטאָר אין עקאָנאָמיק אין דעם אוני־ווערסיטעט פון פּערט (מערב אויסטראַליע).

פֿאַרדינט מער ווי 3-4 פונט אַ וואָך, און די צאָל אַרבעטער צווישן אויסטראַלישע יידן איז ניט די באַהערשנדיקע.

דער צוזאַמענשטעל איז כמעט דער קלאַסישער פון די אייראָפּעאישע לענדער: מייסטנס האַנדלס-קלאַס, גרויס אָדער קליין; אין געוויסע בראַנזשעס — וואַרשטאַטן און פאַבריקן; פאַרמערס — קוים-קוים; אַ וואַקסנדיקע צאָל פראָפעסיאָנעלער אינטעליגענץ, מייסטנס דאָק-טוירים און אַדוואָקאַטן. דער געדאַנק פון אַ ציל-באַוואוסטער איבער-שיכטונג איז נאָך ניט רייף געווארן: ניטאָ דערצו קיין מוז. אינ-טערעסאַנט אַז אין דער הינזיכט זיינען זיך אַלע גרופּעס יידן (אויס-טראַלישע, ענגלישע, פוילישע, דייטשישע) כמעט גלייך. אָדער מען שטייט שוין פעסט אין דעם דאָזיקן דרייפּאַכן עקאָנאָמישן קרייז (סוחר, פאַבריקאַנט, פראָפעסיאָנאַל), אָדער מען שטרעבט מיט אַלע כוחות דערצו. אין סך הכל האָט דער אויסטראַלישער ייד אַן עקאָנאָמיש-רואיק לעבן (צי דאָס איז געזיכערט אויף להבא, איז אַן אַנדער פראָגע). ער האָט די זכיה אי צו לעבן טויזנטער מיילן פון יידישן שווערן לעבן, אי צו זאַמלען מאַטעריעלע כוחות פאַר זיך אין אַ דעמאָקראַטיש-געשיצטער סביבה.

קיין באַזונדערע פאָזיציע אין עקאָנאָמישן לעבן פון לאַנד האָבן יידן ניט דערוואַרבן. אַ חוץ עטלעכע אינגעפונדעוועטע פאַמיליעס, וואָס זיינען באַקאַנט אין דער באַנק-וועלט און אין דער גרויס-אינ-דוסטריע, איז דער אַקטיוויזער טייל פון די אונטערנעמער פאַרנומען אין דער טעקסטיל-בראַנזשע. עס איז ווערט צו דערמאָנען די לויב-ווערטער, געוועזדט צו זיי אויף דעם קאָנגרעס פון די אויסטראַלישע טרייד-יוניאָנס, וואָס איז אין יוני 1943 פאַרגעקומען אין מעלבורן. מר. וואַליס, דער הויפּט-סעקרעטאַר פון דער קליידער-יוניאָן, האָט דערקלערט, אַז צו יידן געהערן די בעסטע פאַבריקן אין דעם פאַך: זיי צאָלן די העכסטע לוינען און שאַפן די בעסטע באַדינגונגען פאַר די אַרבעטער. „איך האָב געזען הונדערטער באַריכטן פון די פאַבריק-אינספּעקטאָרן און זיי אַלע האָבן באַשטעטיקט דעם הויכן סטאַנדאַרד פון די יידישע פאַבריקן". מר. וואַליס האָט דערביי דערמאָנט סידני הילמאַנען, „דעם גרויסן טרייד-יוניאָן-פירער פון אַמעריקע", און די ראָלע פון די אַמעריקאַנער יידן אין דעם קאַמף פון לייבאָר פאַר פרייהייט.

אָט־די אָנערקענונג מצד דער אָרגאַניזירטער אַרבעטער־שאַפט פון אויסטראַליע גייט אינגאַנצן לטובת די מזרח־איראָפעאישע יידן, וואָס זיי זיינען די הויפּט־טוער אין דער טעקסטיל־אינדוסטריע. „ביאַליסטאָק" איז זייער סימבאָל און ביישפיל.

***

ניט געקוקט אויף דעם וואָס דאָס עקאָנאָמישע לעבן פון די אויסטראַלישע יידן באַווייזט אַן אײַנהייטלעך בילד, זיינען דאָך פאַראַן קלאָר אויסגעשפּראָכענע סאַציאַלע אונטערשיידן צווישן די באַזונדערע גרופּעס. אָמאָל דוכט זיך, אַז זיי פאַרוואַנדלען זיך אין אָפּגרונדן צווישן שיכטן פון אײַן־און דעמזעלבן פּאָלק. מען קען זאָגן: אין ראַם פון אײַן יידישער קהילה פאַרבאָהאַלטן זיך פיר צי פינף קהילות.

עס איז פאַראַן, ראשית כל, די אויבערשטע „אַריסטאָקראַטישע" שיכט, קליין לויט דער צאָל, וואָס האָט אָבער אַ פאַרפעסטיקטן סאָציאַלן מעמד צוליב איר רייכקייט און דעם רעספּעקט, וואָס זי האָט זיך דערוואָרבן אין לאַנד. זי ציט איר יחוס פון דעם פאָלק, וואָס זי לעבט מערערע דורות (אָרום 100 יאָר) אין אויסטראַליע און איז צו־ליב דעם באַקאַנט דער רעגירונג און דעם פּאָלק אַלס די אָפּיציעלע פאַרטרעטערשאַפט פון די יידישע בירגער. איר אינערלעכע אָרגאַני־זאַציע איז געבויט אויף דער סיסטעם פון סינאַגאָגע, רבי און פרנס. זי טרעט שטענדיק אויף ווי די יידישע רעליגיעזע גרופּע פון דער באַפעלקערונג. חוץ לזה וויל זי ניט זיין עפּעס אַנדערש ווי שטאַמיקע, אויסטראַליש־ענגלישע בירגער. די דאָזיקע שיכט האָלט זיך אָפּ־געשלאָסן לגבי אַלע אַנדערע יידישע גרופּעס, זי מישט זיך מיט זיי ניט אויס, ניט סאָציאַל און ניט קולטורעל.

גלייך נאָך איר, אָדער אונטער איר, שטייט די „העכערע" גרופּע יידן, וואָס באַנוצן אויך די ענגלישע שפּראַך ווי זייער איינציקן אויסדרוק־מיטל, אָבער וואָס קענען זיך ניט באַרימען מיט דער רייכקייט און דעם אינפלוס פון די ערשטע. די אַקטיוועסטע מענטשן פון אָט דער גרופּע זיינען מייסטנס די קהלשע טוער, זיי פאַרנעמען די פירנדיקע פאָזיציעס אין אַלע אינסטיטוציעס (פאַרשטייט זיך, אין הסכם מיט די קאַרפן־קעפ פון אויבן). לויט זייער קהלשער פונקציע קומט זיי אויס צו האָבן צו טאָן מיט די אונטערשטע יידישע שיכטן,

אָבער זיי מישן זיך ניט אויס מיט זיי בשום אופן ניט. אין אַן אסיפה, וואו מען רעדט יידיש, למשל, קענט איר זיי זען נאָר אין די זעלטנסטע פאַלן. דאָך איז פאַראַן אַ דינע אָבער קלאָרע סאָציאַלע שיידוואַנט אויך צווישן זיי און די יידישע „הויכע פענצטער".

אַ סך גרעסער אין צאָל און אויסשפרייטונג איז די דריטע, די מיטל־גרופּע, וואָס לויט איר קולטורעלן נוסח באַנוצט זי ביידע שפראַכן: ענגליש און יידיש. דער יידיש־מאָמענט באַטייט גלייכצייטיק אויך אַ באַזונדערן אָרט לעבן אין משפחה, געשעפט און געזעלשאַפטלעכקייט. פאַרשטייט זיך, אין דער פאַמיליע איז שוין פאַראַן די צוויי־טיילונג: בעת טאַטע־מאַמע רעדן און לעבן זיך אויס אין יידיש, ווערן די קינדער דערצויגן אין ענגליש, דאָס הייסט, אין אויסטראַלישן לעבנס־פיר. דאָך איז פאַראַן דער אינערלעכער צוגויפבונד פון די בייַדע דורות, און אין די קינדער פילט זיך ניט ווייניק פון דער אָמאָליקער „יידישקייט". די אַלטע היים פון איראָפּע אָטעמט נאָך אין אָט־די הייזער אַזוי, אַז דער תכלית־אויסטראַליאַניזם נעמט ניט צו די גאַנצע נשמה אין געפאַנגענשאַפט. אָט־די מיטל־יידן וואָלטן שטאַרק וועלן זיין נעענטער צו דער צווייטער גרופּע, ווייל דאָס באַטייט פאַר זיי סאָציאַלער אויפשטייג, און עס איז גוט „פאַר די קינדער". אָבער עס לאָזט זיך ניט; יענער צד וויל זיין אָפּגעשיידט פון די שיכטן, וואָס אָטעמען נאָך מיט מזרח־יידישקייט. מען טרעפט זיך אין געשעפט, ביי רעליגיעזע צערעמאָניעס, ביי ציוניסטישע אסיפות, אָבער ניט מער. די הויכע פאָזיציעס אין דער „קאָמיוניטי" פאַרנעמען זיי ניט, הגם זיי טראָגן צו אַ גרויסן טייל צו אַלע געלט־קאָמפאַניעס.

און, ענדלעך, שפרייט זיך אויס איבער דער טיף און פלאַך פון דער קהילה די פערטע, די „אונטערשטע" שיכט פון פאָלק. דאָ הערשט נאָך אין פולער נאַטירלעכקייט יידיש ווי די אומגאַנג־שפראַך און ווי אַן אָנדייט אויף פאָלקסטימלעך לעבן. צי די יידן געהערן צום פרום־טראַדיציאָנעלן נוסח צי זיי זיינען פריידענקער, ראַדיקאַלן, וועלטלעכע יידיש־רעדער, — שטייען זיי נאָענט צו דער פאָלקס־מאַסע און אירע אינטערעסן. אין זיי פאַרקערפּערט זיך צום מייסטן די אינטימע בלוט־פאַרוואַנדשאַפט מיט אונדזערע מאַסן אין איראָפּע. זיי מעגן זיך שארף פאַנאַנדערגיין אין זייערע אַלגעמיינע אָנשויאונגען, זיי מעגן זיך בענקען נאָך ירושלים, וואַרשע אָדער

מאַסקווע, — אָבער אין דער טיף פון דער נשמה זיינען זיי טיילן פון פאַלק, וואָס ווייזן עס ארויס אפן און דרייסט. שוועך צו זאָגן ווי זייערע קינדער ווילן אויסזען אין דער צוקונפט, אָבער דער וויילע אטעמען זיי אַ מער־ווייניק נאַטירלעכע יידישע לופט. — מער־סטע פון זיי וואוינען אין אַ יידישער געגנט; דאָס איז קאַרלטאַן אין מעלבורן אָדער באָנדיי אין סידניי. דער יידישער קאָלאָריט איז מער אויסגעשפראָכן אין קאַרלטאן, וואו עס געפינען זיך די פאַלקס־אינ־סטיטוציעס: אַן ארטאָדאָקסישע שול, אַ ציוניסטיש ביורא, די „קדימה", דער „געזערד", די יידישע שולן. אין יענער געגנט איז כשר־עסן אַ נאַטירלעכע זאַך, און איך האָב מורא, אַז אפילו די רא־דיקאַלן געניסן אומבאַוואוסט פון דער מצוה.

אויך די דאָזיקע פאַלקס־גרופּע איז ליידער, אינערלעך אום־רואיק. אויך איר ציט אַרויף, צו די אַזוי גערופענע בעסערע קרייזן. אין דער גרופּע קומען זיך צונויף, נאַטירלעך, די אַרעמע טיילן יידישע אינוואָנדערער. דאָ שטעלן זיי זיך אויף די פיס. דער מאַמענט קומט אָן וועט מען טראַכט וועגן תכלית פאַר קינדער, און מען קוקט אַרויס מיט אַ ביסל קנאה צו דער דריטער, דער ענגליש־יידישער חברה. אויסערלעך דריקט זיך עס אויס אין אַ שינוי מקום, אין אַריבערפאָרן פון דער עכט־יידישער געגנט אין אַ שענערער און אַ מער קריסט־לעכער. עס ווערט דערמיט געשאַפן אַ מעגלעכקייט צו אַסימילירן זיך... ניט מיט די קריסטן, נאָר מיט דעם „בעסערן" קלאַס יידן.

אָט די סאָציאַלע פּיראַמידע פון אויסטראַלישע יידן שטייט ניט אַליין. לעצטנס זיינען צוגעקומען כוואַליעס פּליטים. זייער מאַטעריע־לער באַזיס און גייסטיקער פּנים איז אַזוי פאַרשיידן פון די אויבן־אַנגעוויזענע, אַז עס איז שוועך צו באַשרייבן זיי דאָ. עס איז ענגוג צו זאָגן, אַז אין זייער מאַסע — אויף וויפל זיי בלייבן טריי דעם יידישן פאַלק — דערנעענטערן זיי זיך ניט צו די יידיש־רעידנדיקע, נאָר דווקא צו די ענגלישע אָדער ענגליזירטע קרייזן. אויך וויפל אַ טייל פון זיי פאַרפעסטיקט זיך (אַ דאַנק דער מלחמה־צייט) עקאָנא־מיש, ווערן זיי נאָענט צו דער צווייטער שיכט.

אַזוי ארום באַקומט זיך אַ קאָלירפול בילד פון אַ קליינעם יידישן ישוב, וואָס אַנטפלעקט אין זיך אַלע סאָציאַלע פאַרשיידנקייטן פון די גאָר גרויסע קיבוצים. עס איז צו שטוינען ווי די גרופּעס היטן אַפּ זייערע סאָציאַלע גרענעצן און אפילו וועגט. די פון אויבן קוקן

אַראָפּ אויף די וואָס שטייען אונטן, די אַנדערע שטרעבן אַרויף צו די וואָס שטייען העכער. באַזונדערס מערקט זיך עס ביי די צענטראַלע אסיפות פון יידישן פאָלק, — ביי די פאַמיליע־שמחות. קומט מען אויף אַ חתונה אַדער אַ בר מצוה־פייערונג, איז לויט דעם עולם קען מען דערקענען, וואָס פאַראַ יידישע סאַציאַלע גרופּע האָט זיך דאָ פאַר־זאַמלט. די דריטע מיט דער פערטער קענען זיך נאָך צונויפקומען, איר וועט אַבער קוים זען פאַרטרעטער פון די „העכערע" צוויי. ווי גערעדט, ניט איינע, נאָר מערערע קהילות לעבן אין דעם ראָם פון איינער.

***

ווי די סאַציאַלע אַזוי אויך די קולטורעלע פאַרשיידנקייטן. אַסימילאַציע איז, פאַרשטייט זיך, דער אני מאמין פון דער אייג־געפונדעוועטער אויבערשיכט. עס האָט זיך געדוכט, אַז „אני מאמין" קען גאָר ניט ווערן פאַרטיידיקט ביי היינטיקן טאָג. פונ־דערסטוועגן, גראָד אין אויסטראַליע האָט זיך לעצטנס אָט דער אומ־גייסט אַנטפלעקט אָפן. בעת דער קאַמפאַניע פאַרן קרן היסוד, אין 1942, איז אַרויסגעטראָטן קעגן איר און דער גאַנצער נאַציאַנאַלער אידייע בכלל ניט קיין קלענערער מענטש ווי סעו אייזיק אייזיקס.

די געשטאַלט פון אָט דעם מערקווירדיקן אויסטראַלישן יידן איז ווערט אַ באַשרייבונג. געבוירן אין דער פאַמיליע פון אַן עמי־גראַנט, אַ פויליש־יידישן שניידער, האָט ער זיך — אַ דאַנק זיינע פעאיקייטן — בליצאַרטיק געהויבן פון שטאַפל צו שטאַפל, אויף די געביטן פון וויסנשאַפט, פאָליטיק, יוסטיץ. זייענדיק דער העכסטער ריכטער פון לאַנד, איז ער דערהייבן געוואָרן צום פאָסטן פון גאָוווער־נאָר־דזשענעראַל פון אויסטראַליע, דאָס הייסט, פאַרטרעטער פון ענג־לישן קעניג. ער איז געווען דער ערשטער אויסטראַליער, וואָס איז געשטעלט געוואָרן אויף אַזאַ פאָסטן. ער האָט געהאַט עס צו פאַר־דאַנקען דער לייבאַר־רעגירונג פון יענער צייט. ער איז פאַרבליבן נאָענט צו דער אויסטראַלישער אַרבעטערשאַפט אויך היינט, איצט האָב איך געטראָפן דעם 86־יאָריקן זקן אָן אַ שום אָפּיציעלער שטע־לונג, אָבער אין באַזיץ פון זיין שטאַרקער גייסטיקער קראָפט. סער אייזיק אייזיקס ווייל אָבער זיין נישט מער און נישט וויניקער ווי אַן אויסטראַלישער בירגער פון יידישן גלויבן.

אין אַ לאַנגער סעריע אַרטיקלען (אין דער ענגליש־יידישער

פרעסע) האָט ער מיט דער גרעסטער שאַרפקייט אַטאַקירט די גאַנצע פאָליטיש־נאַציאָנאַלע איינשטעלונג פון ציוניזם. עס איז ניט מעג־לעך, ניט נייטיק און ניט דערלאָזבאַר צו שאַפן אַ „יידישן שטאַט"— האָט ער דערקלערט — ווייל עס איז ניט פאַראַן קיין יידישע נאַציע. די לאָיאַליטעט פון די אויסטראַלישע יידן געהערט נאָר צו אויסטראַליע און צו דער בריטישער אימפעריע. פאָלעסטינע ווי אַן עיר מקלט פאַר אַ טייל פאַרפאָלגטע יידן — גוט; פאָלעסטינע ווי דאָס אָרט פאַר אַ העברעאישן אוניווערסיטעט — נאָך בעסער. אָבער אַ יידישע מלוכה פאַרשוועכט דעם אינציק־מעגלעכן לאַנד־פאַטריאָטיזם...

עס האָבן זיך געפונען אַ סך, וואָס האָבן געענטפערט, אָבער דער אַלטער איז געבליבן שטאַל און אייזן ביי זיינע מיינונגען. ער האָט דערביי פאַרטראָטן די עכטע ליניע פון דער אַסימילירטער שיכט, און האָט זיינע פיילן געווענדט קעגן יעטוועדן געזונטן יידיש־נא־ציאָנאַלן באַוואוסטזיין.

עס וואָלט אָבער געווען פאַלש צו מיינען, אַז אָט־די „איינגע־בוירענע" שיכט יידן האָט זיך אויסגעצייכנט מיט אויפטוען אויפן קולטור־פעלד: פאַרן לאַנד אַדער פאַר יידן. זיי זיינען פאַרטראָטן אין געשעפט און פרייַ פראָפעסיעס, אָבער קוים אין וויסנשאַפט, קונסט, זשורנאַליזם, פאָליטיק, ארבעטער־באַוועגונג. אין די לעצטע יאָרן זיינען אין אויסטראַליע דערשינען עטלעכע גרעסערע ווערק, אָבער אַלע געשריבן פון „פאַרענערס", אין יידיש. יידיש טעאַטער ווערט געשפילט אין יידיש. אַלע רבנים ווערן אַראָפגעבראַכט פון דרויסן. די אָפּגעצאַמקייט פון דער בריטער יידישער וועלט און פון דער יידישער מאַסע אין לאַנד גופא האָט געפירט דערצו, וואָס די ביידע ענגליש־ריידנדיקע גרופעס האָבן זיך קוים אַנטוויקלט קולטורעל.

ציוניזם איז דער צווייטער און וויכטיקסטער גייסטיקער באַדן, וואָס אויף אים לעבט זיך אויס דער אויסטראַלישער יידישקייט. די אויפ־וואַכונג פון יידישן נאַציאָנאַליזם קומט דאָרטן פאַר אין דער ציוניס־טישער פאָרם. דאָס הייסט לחלוטין ניט, אַז יעדער ציוניסטיש־גע־זינטער מענטש פירט ביי זיך אין דער היים אַ נאַציאָנאַל־יידיש לעבן. ווי אין אַנדערע ענגליש־ריידנדיקע לענדער, צאָלט אַזאַ מין ציוניסט זיין חוב צו דער נאַציאָנאַלער באַוועגונג, כדי צו פירן ביי זיך און ביי די קינדער אַן אַסימילירט אָרט לעבן. נאָך מער: אַ

סך כלומרשטדיקע ציוניסטן וואַרפן לייכט אָפּ סיי די טראַדיציאָנעלע פרומקייט סיי דעם עכט־נאַציאָנאַלן שטייגער מיט דער באַרעכטיקונג פון סתם־ציוניזם.

די ציוניסטישע באַוועגונג באַזיצט אַ גוטן אָפּאַראַט, זי שאַפט גרויסע סומעס געלט פאַר ארץ־ישראל. אָבער אויף דער באַוועגונג ליגט דער חותם פון געלט־זאַמלונגען; עס ווערט ווייניק געשאַפן אויפן געביט פון טיף־יידישער קולטור. ערשט לעצטנס האָבן זיך געגרינדעט גרופּעס אַרבעטער־ציוניסטן אין סידניי און מעלבורן, אָבער זיי ווערן קוים אָנערקענט פון דער פּאַרטיי־מאַשין. די ציוניסטישע אידייע ווערט אַזוי ענג־האַרציק געפּריידיקט פון די אָפּאַראַט־טויער, אַז מען פאַרנאַכלעסיקט די אינטערעסן פון איראָפּעאישע יידן. עס ווערן פשוט אָפּגעשוואַכט די בינדונגען מיט די גלות־לענדער. געוויס איז פאַראַן אַ קאַנטיקער חילוק צווישן דעם אינפאַכן פאָלקס־ציוניסט און די אָפּיציעלע פאַרטיי־פירער, אָבער עס איז קלאָר, אַז מיט דער גאַנצער באַוועגונג פירט אָן אַ גרופּע ענגליש־ריידנדיקע ציוניסטן, ניט קיין אָנדערע.

זאָל דאָ דערמאָנט ווערן אַ דערקלערונג פון ציוניסטישן יוגנט־דעפּאַרטמענט פון 29טן יולי 1943. „עס איז אונדזער פעסטער באַשלוס דאָ אין לאַנד פאַרצוזעצן דעם קאַמף פאַר דעמאָקראַטיע אין ציוניזם. ראשית כל, מוז די באַוועגונג באַנייט ווערן דורך יונג בלוט. דער חילוק צווישן קעגנווארט־אַרבעט און פאָלעסטינע־אַרבעט עקזיסטירט ניט פאַר דער יוגנט. אויב 17־18־יאָריקע קענען נעמען אָנטייל אין דער שוידערלעכער אונטערערדישער אַרבעט אין איראָפּע, קענען די 20־יאָריקע אוודאי נעמען אָנטייל אין דער פירונג פון דער ציוניסטישער באַוועגונג אין אויסטראַליע".

***

„קדימה" איז ניט נאָר די וויכטיקסטע אינסטיטוציע אין מעלבורן, נאָר זי איז אויך אַ זאַמלנאָמען פאַר דער יידישער פאָלקס־קולטור אין גאַנץ אויסטראַליע. אין אירע וועגט און אַרום איר שטייט די פאָלקס־מאַסע און אינטעליגענץ, וואָס ווילן באַשיצן די יסודות פון אַ פּראָגרעסיוון אומפאַרפעלשטן יידישן לעבן. דאָס איז אַ שווערע הלכה, צוליב דער קליינער צאָל יידן און אונטערן דרוק פון דער אַרומיקער אַסימילאַציע. אָבער „קדימה" שטייט שוין דריי

און דרייסיק יאָר אויף איר פּלאַץ, און זי פּאַרקערפּערט מיט זיך אַ שטאַרקע גייסטיקע עקשנות און גלויבן.

ניט נאָר אירע אויפטוען זיינען וויכטיק: איר סאַמע עקזיסטענץ איז אַ שטענדיקע דערמאָנונג דעם גאַנצן אויסטראַלישן ישוב, אַז ס׳איז ניטאָ קיין יידישקייט חוץ דער יידישקייט וואָס איז פאַרוואָרצלט אין די פאַלקס־שיכטן. די מיוחסים פון אויבן מוזן זיך מיט זיי רעכענען איצט ביי יעדער געזעלשאַפטלעכער אַקציע, סיי אין מעל־בורן סיי אין סידניי, וואו אַן ענלעכע אינסטיטוציע איז לעצטנס אויפגעקומען. אָלע יידישע ריכטונגען האָבן די געלעגנהייט צו ריידן פאַרן עולם אין דער „קדימה". און הגם עס קומען פאָר יעדעס יאָר קאַמפּן ביי די וואָלן פון קאָמיטעס, דאָך איז די טריבונע ביז איצט מער־ווייניקער אַ נייטראַלע. אַ דאַנק אירן אינפלוס זיינען שוין דערשינען זעקס גרעסערע ביכער אין אויסטראַליע. צוויי אינהאַלט־רייכע „אַלמאַנאַכן"; צוויי ביכער דערציילונגען: פון פ. גאָלדהאַר און ה. בערגנער; אַ בוך עסייען וועגן אויסטראַליע פון י. נ. שטיינ־בערג און לעצטנס אַ ניי זאַמעל בוך „צושטייער". אין הויז פון „קדימה" געפינט זיך אַ גרויסע ביבליאָטעק און אַ פאַלקס־שול, מיט יידיש אָלס לערנשפּראַך. ניט לאַנג האָט די צאָל קינדער אַריבער־געשטיגן 100, און זיי גיבן אַרויס אַן אייגענעם קינדער־זשורנאַל. ניט לאַנג האָט זיך געגרינדעט אויך אַ ביאַליק־שולע מיט דער העברע־אישער שפּראַך אָלס יסוד.

איך האָב בייגעוואוינט אַן עפּנטלעכער שעה, וואָס די יידיש־שולע האָט אַראַנזשירט פאָר עלטערן און פריינט. האָב איך געזען ווי די עלטערן האָבן געקליבן נחת פון די יידישע ווערטער, וואָס זיינען אַרויס פון די קינדערשע מיילער. זיי האָבן אָנגעקוואָלן פון זייערע קינדער פונקט אַזוי ווי פאַרצייטן האָבן טאַטע־מאַמע זיך געפרייט מיט דער תורה פון די חדר־יינגלעך. די פּראַגראַם האָט זיך געענדערט; דער חשק איז דער זעלביקער. אַ דאַנק דער „קדימה" האָט זיך אין אויסטראַליע אַנטוויקלט אַן ערנסטער יידישער טעאַטער. די באַקאַנטע שוישפּילער י. וויסליץ און רחל האָלצער, די טאָלענ־טירטע פאַמיליע גינטערס, דער עסטרייכישער פּליט ניומאַן — יובאַל, — זיי אָלע האָבן לעצטנס מיט דער הילף פון פרייוויליקע כוחות, געשאַפן דעם יסוד פאָר אַ געזונטער טעאַטער־קולטור. עס איז ניט מעגלעך, אַז שונד זאָל קענען דערשיינען אויף די ברעטער

פון „קדימה". אָט אַזוי — אין דער סאַמע מיט פון דער יידישער געגנט — שטייט דער עקשנותדיקער בנין, וואָס שטיצט און שטאַרקט דאָס נאַציאָנאַלע און פּאָלקס־באַוואוסטזיין פון יידן.

צוויי פּאָליטישע גרופּעס, אַ חוץ דער ציוניסטישער, זיינען נאָך פאַרטראַטן אויף דער זעלביקער גאַס. די בונדיסטן זיינען קליין אין צאָל, און זיי פּעלט די מאַסן־באַזע פון פּוילן. זיי זיינען אָבער אַקטיוו טעטיק אין דער שול־אַרבעט, זיי האַלטן־אויף אַ „פּאָלקס־אוניווערסיטעט". לעצטנס האָבן זיי געמומען אָנטייל אין דער אַלגע־מיינער פּאָליטישער טעטיקייט פון לאַנד. זיי האָבן פאַרשפּרייט אין די דעמאָקראַטישע און אַרבעטער־קרייזן אויפרופן וועגן ה. ערליכס און ו. אַלטערס טויט. זיי זיינען אַרויסגעטראַטן מיט רעדעס וועגן דער יידישער לאָגע אויף אַ לייבאָר־קאָנפערענץ; זיי האָבן פאַרעפנט־לעכט זייערע מיינונגען ביי די וואַלן צום פאַרלאַמענט.

און, פאַרשטייט זיך, עס איז פאַראַן דער „געזערד". ער איז געווען ווי אין שלאָף אין די יאָרן 1939־41, ער האָט זיך אויפגעכאַפּט צום לעבן זומער 1941. די געשעענישן אויפן רוסישן פראָנט האָבן צוגעגעבן פליגלען אָט־דעם סעקטאָר פון יידישער געזעלשאַפטלעכ־קייט. די ליניע פון „אייניקייט" האָט געשאַפן משונהדיקע פריינט־שאַפטן צווישן זיי און די אַמאָליקע שארפע קעגנער. „געזערד"־לייט טרעטן אויף ווי „הייסע יידן" און פאַדערן צו נעמען אָנטייל אין די זאַמלונגען פאַר דער „יוטס־אַליאַ". אויף אַ קאָמוניסטישער אסיפה האָבן זיי אויפגעקליבן 300 פונט, און די פאַרזיצערין פון אָט דעם ציוניסטישן פאָנד האָט זיי ווארעם געדאַנקט אין אַ עפּנטלעכן בריוו. ביי אַ פאַרזאַמלונג פון „אַלע" יידן זיינען געהאַנגען זייט ביי זייט די פאָרטרעטן פון דר. הערצל און י. סטאַלין.

רייַדנדיק וועגן אויסטראַלישן קולטור־מצב טאָר מען ניט אַרויס־לאָזן פון אויג די רבנים. זיי שפּילן אַ באַזונדערע ראָלע אין דאָר־טיקן לעבן, ווייל אָפּטמאָל זיינען זיי אין די קהילות די אייניציקע יידישע אינטעליגענטן. עס האָנדלט זיך ניט אַזוי פיל וועגן לומדות אָדער חכמת ישראל, וואָס דאָס ווערט ניט צופיל פאַרלאַנגט. עס האָנדלט זיך וועגן דעם וואָס זיי זיינען די ווינציקע פּאָר מענטשן, וואָס גיבן זיך אָפּ מיט יידישע גייסטיקע אינטערעסן. פאַר דעם עולם סימבאָליזירן זיי — יעדער אויף זיין אויפן — יידישן גייסט. עס איז איבעריק צו זאָגן, אַז זייער פּרצוף און זייער פּאָליטיק איז

פֿאַרשיידן לויט די קריזן צו וועלכע זיי געהערן. מען קען ניט פֿאַרגלייכן דעם אַריסטאָקראַטישן ראַביי פון דער אויבערשיכט מיט דעם רב פון די פֿאַלקס־שיכטן. נאָר פון אויבן־אויף קען זיך דוכטן, אַז צווישן די אויסטראַלישע יידן שפּילט זיך אָפּ עפּעס ווי אַ רע־ליגיעזער קולטור־קאַמף: אַ מחלוקת צווישן די „ליבעראַלע" ראַבייס און די „אָרטאָדאָקסישע" רבנים. וואָלט טאַקע אַזאַ קאַמף אָנגעגאַנגען פֿאַר פּרינציפּן פון יידישן גלויבן וואָלט מען אפשר געקענט האָבן דערפון הנאה. עס איז אין דער אמתן גאָר אַן אַנדער זאַך: אַ שטרייט, אין די צוויי העכערע שיכטן, פֿאַר אַ „לייכטער" יידישקייט. די ליבעראַלן מאַכן עס נאָך לייכטער ווי די אָרטאָדאָקסן.

***

אָבער אין די לעצטע פֿאַר יאָר האָט זיך אַריינגעריסן אין דעם אויסטראַליש־יידישן לעבן אַ פּרישער ווינט — פון דעמאָקראַטיע און פֿאָלקסטימלעכקייט. דער נייער שוואונג איז, פֿאַרשטייט זיך, גע־קומען פון אונטן, פון אָט יענער, פּערטער, גרופּע יידן, וואָס האָבן ביז איצט ניט פֿאַרנומען קיין שום חשובן פּלאַץ אין דער אָפּיציעלער געזעלשאַפֿטלעכקייט. קורץ געזאָגט, די מזרח־איראָפּעאישע יידן האָבן אַרויסגעשטעלט די פּאָדערונג פון שאַפֿן אַ ריכטיקע רעפּרעזענ־טאַנץ מיט גלייכע רעכט פֿאַר אַלע יידן אָן אויסנאַם.

די געשיכטע פון דער באַוועגונג איז ווערט צו דערציילן. אָנ־געהויבן האָט זי זיך דווקא אין סידניי, וואו די יידישע מאַסע איז געווען אַמייסטן שטום און מאַכטלאָז. אָבצן פּערזאָנען, אומפֿאַרטיי־אישע און פֿאַרטייאישע, אָלע כּמעט אומבאַקאַנטע אין שטאָט, האָבן אין אַפּריל 1942 פֿאָנאַנדערגעשיקט אָן „אָפּענעם בריוו" צו 4 און האַלב טויזנט מענער און פרויען. די מעטאָדע — פון וועגדן זיך דירעקט צום עולם, ניט צו גבאים — איז געווען נייַ. נאָך נייער איז געווען דער אינהאַלט פון דער וועגדונג. זי האָט שטרענג קרי־טיקירט דעם מצב פון דער „קאָמיוניטי", וואָס ליגט אין די הענט פון פֿאַרצייטיקע פֿרנסים און תקיפים; האָט דערמאָנט וועגן דער צעשטערונג פון דער יידישער וועלט און האָט פֿאַרלאַנגט, אַז די אויסטראַלישע יידן זאָלן ווי אַ קיבוץ אַריינטרעטן אין קאַמף פֿאַרן קיום פון פֿאָלק. דערצו איז נייטיק אַ דעמאָקראַטיש־געווײלטע קהילה, אין וועלכער עס זאָלן נעמען אָנטייל אָלע יידן פון 18 יאָר אָן, אָן

אונטערשייד פון אָפּשטאַם, שפּראַך אָדער סאָציאַלן סטאַטוס. אַזאַ עכטער „בּאַרד אָוו דעפּיוטיס" וועט אָפּשפּיגלען אַלע יידישע שיכטן, ניט נאָר איין געשלאָסענע גרופּע. האָט זיך דאָך געשאַפן בּיים אויס־טראַלישן פאָלק אַ פאַלשע פּאַרשטעלונג וועגן דעם סאָציאַלן פּנים פון זייערע יידן, וואָס ווערן תּמיד פּאַרטראָטן נאָר דורך גבירים און זייערע מיטלויפער.

דער אָפּקלאַנג פון דעם אויפרוף איז געווען אַ הילכיקער. 1700 יידן האָבן געחתמעט זייער צושטימונג אויף ספּעציעלע קאָרט־לער. צווישן זיי זיינען געווען מייסטנס פאָרטראָטן די פערטע, די דריטע און די פּליטים־שיכט פון שטאָט. פאָלקס־פאַרזאַמלונגען האָבן באַשטעטיקט די פאָדערונג. די פירער פון דער סידנעיער קהילה האָבן זיך געוועדט צו די 18 און אָפּגעהאַלטן מיט זיי קאָנפערענצן. די קאָנפערענצן האָבן זיך אויסגעלאָזן מיט גאָרנישט, ווייל „יענער צד" (די ביידע ענגליש־רעידנדיקע גרופּעס) ווילן נאָר אַ פאָרטרעטער־שאַפט פון סינאַגאָגעס און חברות, כדי אויסצומיידן דעם דירעקטן איינפלוס פון דער גאַס. די דעמאָקראַטישע טוער האָבן אַזעלכע פּראָ־יעקטן אָפּגעווארפן, באַשטייענדיק אויף דעם פּרינציפּ: איין מאָן — איין שטים. און זיי האָבן געשאַפן די „יידישע דעמאָקראַטישע ליגע" וואָס זאָל אָנפירן דעם קאַמף.

די באַוועגונג האָט זיך אַריבערגעוואָרפן קיין מעלבורן. אויך דאָרטן איז פאַנאַנדערגעשיקט געוואָרן אַ „בריוו" צו דער גאַנצער יידישער באָפעלקערונג, אונטערגעשריבן פון צענדליקער פּערזאָנען פון אַלע לאָגערן. די „קדימה" האָט אָקטיוו אונטערשטיצט די באַ־וועגונג. ווידער אַמאָל האָבן 1800 פאָלקס־מענטשן געמעלדט זייער הסכמה. ווידער אַמאָל האָבן די אַלטע קהלשע פירערס געפּרואווט צו האַמעווען דעם געזונטן פּראָטעסט דורך פאַרהאַנדלונגען און קאָמ־פּראָמיסן. זיי האָבן געקאָנט פאַרבלענדן אייניצלנע פערזאָנען; זיי האָבן ניט געקאָנט איבעראַנדערשן די שטימונג פון דעת הקהל. די יידישע פּרעסע, אין ביידע שפּראַכן, האָט אונטערשטיצט די זאַך, וואָס איז אגב פאַרוואָרצלט אויך אין דעם אַלגעמיינעם דעמאָקראַטישן באָדן פון אויסטראַליע. עס איז שווער אויפצוהאַלטן אַ קאָנסערוואַטיווע פירונג אויף דער יידישער גאַס בעת די זעלביקע יידן טרעטן אויף ווי דעמאָקראַטן אַלס אויסטראַלישע בירגער. ניט געקוקט אויף וואַ־קלענישן פון געוויסע פאָליטישע גרופּעס, וואָס האַלטן פון דעם

פרינציפ „די דעמאָקראַטיע אַבסאָלוט, וועָן זי אונדזערן ווילן טוט", קען מען אָט דער באַווּעגונג ניט פאַרצאָמען דעם וועג.

אַרום און פאַראויס פון אָט דער באַווּעגונג זיינען געבוירן גע־ווָארן אַנדערע אינסטיטוציעס. אין סידנעי איז אָנהייב 1941 געגרינ־דעט געווָארן דער „ידישער פאָלקס־צענטער" מיט כּמעט די זעלביקע אויפגאַבעס ווי די „קדימה". אויב די צוויי אַמאָליקע פּיאָנערן פון ידיש־וועלטלעכן קולטור־לעבן אין אויסטראַליע — פּרץ הירשביין און מלך ראַוויטש — וואָלטן אַראָפּגעקומען צום סידנעיער צענטער וואָלטן זיי תּיכף דערקענט די לייבלעכע „קדימה"־שוועסטער. דער „צענטער" איז ניט נאָר דער פאָרום פאַר גייסטיקער טעטיקייט אין ידיש, וואו עס האָבן זיך פאַראייניקט סיי פרומע סיי ציוניסטן סיי סאָציאָליסטן, נאָר עס איז אויך געווָארן דער אויסגאַנג־פונקט פאַר אַלע פאָלקסטימלעכע אויפטוען. די קהילה־באַווּעגונג איז אַרויסגע־וואָקסן פון אים פונקט אַזוי ווי דער „פאָלקס־פאָנד" אין אַפּריל 1943.

דער נייער פאָנד ווִיל גיין אין די פוסטריט פון דעם אַמאָליקן „פּיפּלס־רעליף" אין אַמעריקע, און שאָפן אַ שטענדיקע באַשטייערונג צווישן אַלע שיכטן פון אויסטראַלישן קיבוץ לטובת די איראָפּעאישע יידן. אַנשטאָט די בליצאַרטיקע קאַמפּאַניעס פאַר דעם אָדער יענעם צוועק, וואָס פאַרכאַפּן דעם עולם אויף אַ ווייַלע, און זיינען, ראשית כל, געבויט אויף די גבירישע בייטראָגן, וויל דער „פאָלקס־פאָנד" אַרייַנדרינגען אין די היימען פון פאָלק. אַריינדרינגען, כדי צוציען צו דער ידישער טראַגעדיע און הילף־אַרבעט ניט נאָר די פאָטערס נאָר אויך פרויען און קינדער. ווידער אַמאָל איז די איניציאָטיוו געקומען פון די צוויי אונטערשטע שיכטן. די צוויי אַנדערע זיינען געשטאַנען לכתחילה פון דרויסן. די פאָנד־טויער האָבן זיך פאַרבונדן מיטן „דזשאָינט", אַרבעטער־קאָמיטעט און וועלט־קאָנגרעס אין אמע־ריקע. — אַ „פאַראייניקטער הילפס־פאָנד" מיט די זעלביקע צוועקן האָט זיך אין יולי 1943 געשאַפן אויך אין מעלבורן [1].

דער סידנעיער „פאָלקס־צענטער" האָט זיך אַזוי אַרום פאַרוואַנדלט אין אַ קריסטאַליזאַציע־פונקט פון דעם ביז איצט פאַרשטויסענעם

---

1) אין אויגוסט 1944 האָבן די ביידע פאָנדן שוין דורכגעפירט קאַמפּיינס וואָס האָבן געשאַפן צו פופציק טויזנט פונט אין מעלבורן און סידניי.

פֿאַלקס־טייל. זיין באַטייט וועט אויסוואַקסן תיכף נאָך דער מלחמה, וועַן נייע יידישע כוואַליעס וועלן שטראָמען אין לאַנד.

נייע מענטשן האָבן זיך אויך פֿאַרזאַמלט אָרום אַן אָנדער אינסטיטוציע, וואָס איז אויפגעקומען אין 1941: אָרום דעם ענגלישן זשורנאַל „אָסטרעליען דזשואיש פֿאָרום". באַשיידן האָט ער זיך אָנגעהויבן אין סידנעי, כמעט אַן מיטלען און מיטאַרבעטער. די טענדענץ זיינע האָט געזאָלט זיין יידישקייט אין דעם בריטסטן פֿאָרנעם, זיין שפּראַך אָבער — ענגליש, כדי צו דערגרייכן די יידישע יוגנט. האָבן די „קענער" פון לאַנד געוואָרנט, אַז יידישקייט דאַרפן ניט די וואָס ריידן אין ענגליש, און ענגליש וועלן ניט פֿאַרשטיין די וואָס נייטיקן זיך אין יידישקייט. זינט דעמאָלט זיינען דערשינען דרייסיק נומערן פון „פֿאָרום",—ביכלעך אָנגעפּיקעוועט מיט דעם נייעסטן מאָטעריאַל פון יידישן וועלט־לעבן און געזעלשאַפֿטלעכן געדאַנק. דער זשורנאַל האָט אָרום 1000 אַבאָנענטן און דרינגט פֿאַמעלעך אַריין אין אַלע שיכטן. אפשר דערפֿאַר וואָס ער וועקט דרך ארץ צו אונדזערע ביידע שפּראַכן און קולטורן, און וואָס ער לאָזט הערן די שטים פון אַלע שעפּערישע באַוועגונגען אין פֿאַלק. עס איז פּיין צוצוזען ווי אַ ריי שרייבער פון אויסטראַלישע יידן, עלטערע און יונגע, האָבן זיך אָרומגעשטעלט אָרום אָט דעם לעבעדיקן פֿאָרום און שמידן סיסטעמאַטיש אַ געזונט יידיש באַוואוסטזיין אין דעם עולם. מיט זייערע נאַציאָנאַלע און סאָציאַלע אידייען געהערן זיי מייסטנס צו די יידן פון דער דריטער און פערטער שיכט. אַ דאַנק זיי איז דער „פֿאָרום" די ערשטע ערנסטע יידישע אויסגאָבע, וואָס שטייט אויך אָפן מיטן פּנים צו דער אויסטראַלישער אָרבעטערשאַפֿט.

אויך די יידישע אויפגאָבעס אין אויסטראַליע גופא וועלן פֿלאָנטערן באַלויכטן אין זשורנאַל. איינע פון די וויכטיקסטע איז — צוצוגרייטן אַ קאָלאָניזאַציע פון יידישע אימיגראַנטן אין לאַנד. דערמיט דערקלערט זיך זיין אַרגאַנישער אינטערעס צו דעם קימבערליי־פֿראַיעקט, וואָס איז געבראַכט געוואָרן אָהין פון דער „פּריילאַנד"־ליגע אין אייראָפּע. דער „פֿאָרום" איז ניט קיין פּריילאַנדאַרגאַן, אָבער ער גיט אָפּ אַ חשובן פּלאַץ פֿאַר אַלע מאַטעריאַלן וועגן יידישער קאָלאָניזאַציע. אין דערין שטעקט אַ קלאָרער געדאַנק. ניטאָ קיין רעאַלע יידישקייט אָן קאָנסטרוקטיווער יידישער אַרבעט דאָרטן וואו מען לעבט; און ניטאָ קיין רעאַלערע אַרבעט ווי צוגרייטן „ביי

זיך" אַ היים פאַר אַ טייל פון אונדזערע היימלאָזע, וואָס וועלן אַמאָל אָנשפּאַרן קיין אויסטראַליע. — אין סידנעי און מעלבורן עקזיסטירן קאָמיטעטן, אָנהענגער פון דער „פריילאַנד"-באַוועגונג. די „קימ-בערליי"-אידייע האָט אַריינגעבראַכט אַן עלעמענט פון גייסטיקן אומרו און ספּעציעלער אחריות צווישן די אויסטראַלישע יידן.

אָבער דאָס גאַנצע יידישע לעבן געפינט זיך איצט דאָרטן אין אַ צושטאַנד פון גערונג. די אַמאָליקע זאָטע צופריידנקייט, אויף אייַן זייט, און די פּאָסיווע אומצופריידנקייט, אויף דער אַנדערער, פּאַר-שווינדן. אין אַ קליינעם מאָסשטאַב, אָבער אין די ליניעס פון די גרויסע יידישע ישובים שפּילן זיך אָפּ קאָנפליקטן און עס זאַמלען זיך פּאַרשיידענע כוחות. דער מיזיניק-קיבוץ פון אויסטראַליע וואָקסט זעליש און גייסטיק. די עלטערע בריידער זיינע אין איראָפּע און אַמעריקע וועלן פון אים נאָך הערן. די מזרח-איראָפּעאישע יידן זיינען די אָנזאָגער און פּאָנען-טרעגער, אָבער — לאָמיר האָפן — זיי וועלן מיטרייסן אויך די אַנדערע.

סידנעיער אַרבעטער אויף אַ שטורם־פּאַרטאַמלונג

איך האָב דורכגעלייענט אין די בלעטער, אַז די גאַנצע אַר־בעטער־באַוועגונג פון סידנעי רופט אַ גרויסע פּראָטעסט־פּאַרטאַמלונג אין דער שטאָט־האַלע דעם 18טן דעצעמבער 1940. דאָס מערק־ווירדיקע דערביי איז געווען נישט דער פּראָטעסט קעגן דעם אָקאָרשט אַנגענומענעם בודזשעט, וועלכער לייגט אַרויף אומדערוואַרטעטע לאַסטן אויפן פּאָלק, נאָר דער פּאַקט, וואָס אַלע דריי לייבאָר־פּאַרטייען פון ניו־סאוט־וויילס וועלן זיין פּאַרטראָטן אויף דער זעלביקער טריבונע. איז עס אַ צייכן פון אַ נייער וועגדונג? — האָב איך זיך געפרעגט נאָכדעם ווי איך האָב זיך אַנגעלייענט אַ גאַנצן יאָר מיט זייערע ביטערע סכסוכים.

דער מיטינג איז געפונען געוואָרן פון לייבאָר־קאָנסיל, דעם אומ־פּאַרטייאישן פּאָרשטייער פון דער גאַנצער אַרבעטערשאַפט, און ער האָט עס איינגעלאַדן די פּאָליטיקער. דער אינדוסטריעלער פליגל פון דער באַוועגונג קאָמאַנדירט, אַזוי צו זאָגן, דעם פּאָליטישן. אַ חוץ דער אָפּיציעלער פּאַרטיי (וואָס איז אין פעדעראַלן פּאַרלאַמענט פּאַרטראָטן דורך דעם פירער קערטן), זיינען פּאָראַן דער פון דרויסן שטייענדיקער רעכטער צד אַנגעפירט פון מר. לענג, און דער לינקער צד („סטייט לייבאָר־פּאַרטיי"), וואָס איז פייער און פלאַם קעגן קערט׳ן.

עס האָט זיך מיר שוין לאַנג געוואָלט זען, טאַקע זען מר. לענג, אַ פיגור פון אַן אַרבעטער־פירער, וואָס קריסטאַליזירט אַרום זיך אַ סך פיינטשאַפט, אָבער אויך נישט וויניקער איבערגעגעבנקייט און ליבע. דאָס איז קיינמאָל קיין בייז נישט, נאָר אַ באַווייז פון אַן אייגנאַרטיקער פערזענלעכקייט. פון וואַנעט נעמט זיך אָט די באַוונדערונג? פון זייער אַרטיקלען, וואָס איך האָב געליינט בין איך נישט געוואָרן באַגייסטערט; גוטע, קלאָרע, ענערגישע אַרטיקלען

ווי באַפעלן פון אַ פאַלקסטימלעכן דיקטאַטאָר. קיין רעוואָלוציאָנערער הויך שפירט זיך נישט אַרום זיי. איז פאַרוואָס דאָך? אַמאָל אַז ער האָט דורכגעפירט שאַרפע פינאַנציעלע מאַסנאַמען, איז ער געוואָרן דער שרעק פון בירגערטום. די פריינט האָבן אים באַצירט מיט דעם דעמאָלט העכסטן טיטול: „אויסטראַלישער לענין". פונדעסטוועגן... מען מוז אים גיין זען, אַנטאַפּן מיט די אויגן. אינה דומה שמיעה לראיה — זאָגט דער תלמוד. נישטאָ קיין בעסערער עדות ווי דאָס אויג.

איך האָב דערוואָרט ביי דעם מיטינג אַ מאַניפעסטאַציע פון סאָליդאַריטעט, און געפונען דעם היפוך.

עס איז געווען אַ הייסע, פייכטע נאַכט; עס האָט געפעלט אָטעם ביי מענטשן. אַז איך בין אריינגעקומען אַרום זיבן אַזייגער איז שוין אַ האַלבער זאַל געווען פול, אין די בריייטע איינגאַנג־קאָרידאָרן האָבן יונגע אַרבעטער־מיידלעך פאַרקויפט דעם אַרגאַן פון דער ליבקער גרופּע, דעם „פראָגרעס", אַקאָרשט פון דער נאָדל אַרויס. עס האָט מיך אַביסל דערמאָנט די גרויסע אַרבעטער־אסיפות פון רוסלאַנד און דייטשלאַנד. אינטערעסאַנט צו זען דעם סאָלידן, רעספּעקטאַבלען Town Hall אין אַזאַ נייעם מענטשן־לבוש. איך בין דאָ געווען אַ פאָר מאָל ביי פייערלעכע קאָנצערטן, פון מענוכין און שנייפאָגט, וועו דער זאַל האָט געשטראָלט מיט פיינע דאַמען־טואָלעטן און שטרענגע מענערשע אָנצוגן. עס האָט דעמאָלט געהערשט אַ שטילקייט פון קונסט, פון מוזיקאַלישער מלוכה, פון גוטע רואיקע מאָנירן. עס איז געווען נישט פאָלק, נאָר אוידיטאָריע. עס וואָלט געווען לעכעלעך וועו איינער פון די הערן נעמט פלוצים אַראָפּ זיין פּראָק אָדער גאָר דעם שניי־וויסן קראַגן!

דער אַרבעטער־עולם איצט דאָ האָט זיך געפילט צווישן אייגענע, היימיש. די מענער האָבן טאַקע יאָ, צום גרעסטן טייל, אַראָפּגענומען די רעקלעך און געוויילט זיך אין זייערע בלוזעס. די פרויען — געקומען אין אַ קלענערער צאָל — זיינען לחלוטין נישט געווען צו שטאַרק פאַרפוצט און פאַרפומירט. מען איז געזעסן אַרום שטילערהייט און געפאָכעט מיט דער נשמה. האָב איך דערוויילע געקענט רואיק קוקן אויף די געזיכטער. און איך מוז מודה זיין אַז איך בין געווען דערשטוינט פון זייער אַלגעמיינעם כאַראַקטער. עס איז געווען, אין דורכשניט, אַ גאַלעריי פון פיין געשניצטע, קלוגע געזיכטער,

פרישע אויגן, נאַטירלעכע באַוועגונגען. און אַזוי — רייען אויף צוריק, רייען אויף פאַראויס. עס איז קיין נפקה מינה נישט צו וועלכער ריכטונג דער אָדער יענער געהערט, אָבער דער פיינער גייסטיקער און זעלישער ניוואָ האָט זיך ממש געוואַרפן אין די אויגן.

אָ, ווי ווייט דער קאַפּיטאַליזם פון היינט (אָדער פון אויסטראַליע) האָט אַוועקגעשפּרייזט פון יענע צייטן אין ענגלאַנד, וועלכע ענגעלס, למשל, האָט באַשריבן אין זיין וויסנשאַפטלעך בוך, אָדער דיקענס אין זיינע ראָמאַנען. פון יענער צייט וועט דיזראַעלי האָט געזאָגט אַז אין ענגלאַנד לעבן זייט ביי זייט צוויי פאַרשיידענע נאַציעס, פאַרשיידן עקאָנאָמיש, גייסטיק און אפילו ביאָלאָגיש: די רייכע און די אָרעמע. די פּראָלעטאַריער פון אָט דעם זאָל זיינען זיי שקלאַפן פון דער מאַשין, אָדער פונעם באַלעבאָס? עס וואָלט שווער געווען צו זאָגן. פאַרמאַטערטע פּנימער — יאָ; קנייטשן אויף זיי — יאָ; אָבער שקלאַפערייי — בשום אופן נישט. זיי זיינען געקומען אָהער נאָך אַ שווערער טאָג־אַרבעט, אין אַ פלאַמיק־הייסן טאָג דערצו. האָט זיך עס געשפּירט אין יעדן פון זיי, אָבער דער פּרצוף פון געזיכט, פון קערפּער, פון באַוועגונג האָט נישט אַרויסגערופן יענעם אומעטיק־פאַרשעמטן געפיל וועלכן מען האָט ביים אָנבליק פון אַ געדריקטן מענטש.

מיט צענדליקער אַזעלכע יונגע לייט קען מען רואיק באַזעצן די הויכע און נידעריקע מלוכה־אָון סאָציאַלע אָמטן. אין די מענטשן איז נישט נאָר פאַראַן די אינסטינקטיווע נטיה צו יושר, נאָר טאַקע אויך די אינטעליגענץ. מיר האָט זיך אפילו געדוכט, אַז דער טיפּ זייערער האָט אויסגעזען איידעלער פון דעם שוין באַקאַנטן מלוכה־טוער. דאָ האָב איך פאַרשטאַנען, אַז עס איז נישט קיין צופאַל, וואָס אין פעדעראַלן פאַרלאַמענט זיצט גענוי אַ העלפט דע־פוטאַטן פון לייבאָר גרייט איבערצונעמען די מאַכט. זיי קענען עס מאַכן יעדנפאַלס נישט ערגער פון דער אַנדערער העלפט.

**
*

איז אין זיי פאַרקערפערט רעוואָלוציאָנערער גייסט? איך צווייפל שטאַרק. פון די גאָלעריייען האָבן אַראָפגעהאָנגען לייוועט־טיכער מיט רויטע אותיות פון קאַמף־לאָזונגען. אַ פאַרפוצטע פאָן

מיט דעם נאָמען Eureka האָט דערמאָנט וועגן אַ רעבעלישן עפיזאָד פון דער אויסטראַלישער געשיכטע: אין יאָר 1846 זיינען גאָלד־מיינער געפאַלן קרבנות אין קאַמף פאַר פאָליטישע רעכט — „לאָמיר באַשיצן די רעכט, וואָס זיי האָבן אויסגעקעמפט!" — האָט דערמאָנט איצט זייער נאָמען. אָבער — איז דאָס גרייטשאַפט צום מאָדערנעם רעוואָלוציאָנערן שטורם?

אין זאַל איז פֿלוצים געווארן טומלדיק. די מענטשן־רייען האָבן זיך פאַנאַנדערגעשאָקלט, קעפ האָבן זיך געהויבן, העכט האָבן געפאטשט בראַווא. אַלעמענס בליקן האָבן זיך געצויגן צו דעם לינקן זייטן־גאַנג דורך וועלכן עס האָט זיך פאַמעלעך באַוועגט אַ הויכע, בריי־פלייציקע פיגור מיט אַ שמייכלענדיקן פנים. די באַגייסטערונג פון אַ טייל עולם איז אַלץ מער געשטיגן. אויבן אויף דער גאַלעריי זיינען אויפגערודערטע מענטשן געשטאַנען און צוגעשריען, פון ער־געץ הינטן האָט זיך דערטראָגן די מעלאָדיע: He is a jolly good fellow! עלטערע פרויען באַזונדערס האָבן געשיקט צו אים בליקן פון וואַרעמער איבערגעבנקייט. דאָס איז, פאַרשטייט זיך, געווען לענג. ער האָט זיכער און נחת'דיק מארשירט דורך דעם לאַנגן גאַנג צו דער טריבונע, הגם אין דעם ערויש האָבן זיך שוין אַריינגעמישט טעמפּע טענער פון הו־הו, פון פיינטלעכער קעגנער־שאַפט.

אין דעם געברויז פון קולות און געפילן האָט זיך מיר גע־טראַכט: מאַדנע! אַ רעוואָלוציאָנערן קבלת פנים גיט מען דאָ צו אַ טוער גאָר פון דעם רעכטן פליגל! די לענג־פאַרטיי מוז זיכער פאַרמאָגן אין זיך עפעס אַ שטיק עכטע ענערגיע אויב איר פירער האָט זיך דערוואָרבן אַ ווינקל אין דעם אַרבעטערס האַרץ. אָבער וואָס האָט ער דעמאָלט, אַלס פּרעמיער פון ניו־סאוט־וויילס, אויפ־געטאָן? פאַרוואָס וויייס איך נישט דערפון? ער האָט אין די יאָרן 33־1931, בעת אַן עקאָנאָמישער קריזיס האָט געבראָכן דעם לעבנס־מצב פון אַרבעטער, אַרויסגערוקט אַ ריי רעבעלישע מאַסנאמען. ער האָט זיך אָפּגעזאָגט צו צאָלן פּראָצענטן פאַר די מלוכה־חובות צו די לאַנדאָנער באַנקירן; ער האָט זיך געשטעלט קעגן דעם גאַווער־נאָר, דעם פאַרטרעטער פון קעניג אין לאַנד; ער איז דורך דעם גאַווערנאָר אַראָפּגעזעצט געווארן פון דער מלוכה־פירונג...

אָן ספק: דאָס איז אַלץ פול מיט פּאַרב און קלאַנג, און דאָס פּאַרבלייבט אין פּאָלק־זכרון. אָבער, פונדעסטוועגן, איז אין דעם געלעגן עפּעס אַ פונדאַמענטאַלער שינוי פון דער געזעלשאַפט, אָן אַנ־הויב פון אַ טיפן איבערבוי? בפירוש נישט. „לענג" איז אַ שטיק סאָציאָלער פּראָטעסט, אַ דערמאָנונג פון פּאָליטישער רעבעליאָן, אָבער נישט אַ וויטגייענדיק רעוואָלוציאָנער פּראָגראַם. עס איז בטבע אַ רעכט־שטייענדיקער פליגל פון דער באָוועגונג, הגם אָן אַקטיווער און גרייט צו רוישיקע מעשים. צי זאָל דאָס אַמאָל נישט זיין די עכטע נאַטור פון אויסטראַלישע אַרבעטער בכלל?

אָז די רעדנער מיט די פירער האָבן זיך אויסגעזעצט אויף דער טריבונע פון וועלכער עס האָבן זיך אין אַנדערע אָוונטן געטראָגן מעלאָדישע קלאַנגען פון מוזיק, האָט זיך אָנגעהויבן דער פּאָליטישער קאָנצערט. וואָס די רעדנער זאָלן נישט האָבן געזאָגט, זייענען זייער שטימען, צוליב דער מאָדערנער אָנשויקעניש פון לויט־שפּרע־כערס, אַרויסגעקומען זויער און גרילצענדיק. אפשר וואָלטן די לעבעדיקע, פּריש־קוואָלענדיקע שטימען בעסער דערגאַנגען צו די צוהערער.

מר. קינג, דער שטילער, באַשיידענער, עלטערער סעקרעטאַר פון לייבאָר־קאָנסיל, איז אויפגעטראָטן דער ערשטער. זיין רעדע האָט ער געהאַט אָנגעשריבן אויף אַ בינטל לאָנגע ווייסע בויגן. ניין, מיט פּאָפּיר אין האָנט און מיטן מויל צו דער רייד־מאָשין, טאָר מען נישט אַרויסטרעטן פאָר אַזאַ עולם. מען האָט אים אויפגע־נומען מיט מורמלענדיקע קולות, מיט אַ רעספּעקטפולן שווייגן, מיט קוים האָרציקער פריינטשאָפט. סיי ער סיי דער פּאָרזיצער האָבן געשטעלט דעם טאָן פון אַלע, אויך די שפּעטערדיקע רעדעס. דער בודזשעט, אָקאָרשט אָנגענומען פון פּאָרלאָמענט, איז אומגעריכט און נאָריש. אַלע שווערייקייטן לייגט מען אַרויף אויף די אָרעמע, און די רייכע שאָנעווען מען. אַ קאָפּיטאַליסט וואָס האָט אַ הכנסה פון 700 פונט אַ וואָך, וועט טאָקע אָפּגעבן אַ העלפט, אָבער ער וועט קיינען גאָנץ גוט לעבן מיט דער צווייטער העלפט. דער אַרבעטער קען עס נישט. פּאָר אים איז עס: וויניקער מילך פּאָר די קינ־דער, זעלטענער אַרויסגיין צום שפּאַציר, אָרעמע בגדים אין דער פאָמיליע...

דער נוסח איז געווען איבערצייגנדיק, און עולם האָט זיך רואיק צוגעהערט. די ראַדיקאַלן אַרום מיר זיינען געווארן אומגעדולדיק: מען שלעפערט אין דעם עולם. מיט אַמאָל: What are you going to do? — האָבן זיי אויסגעשריען. מר. קינג האָט זיך אָפּגעריסן פון פּאַפּיר, דערהערט מיטן דערפאַרענעם אויער די טענה און האָט געענטפערט מיט כוח: „מיר וועלן זיך נישט אונטערגעבן דער פאָליטיק פון פאָליטישענס". דאָס האָט טאַקע אָפּגעקלונגען שטאַרק, און מען האָט דעם רעדנער צום ערשטן מאָל באַגריסט מיט הילכיקע הענט־קלעפ. און מער איז גאָרנישט געשען.

אָבער איצט האָט זיך אָנגעהויבן דאָס אמת'ע גיהנום־שפיל. מר. לענג וואָס איז די גאַנצע צייט רואיק און מושל'דיק געזעסן אויף זיין פלאַץ, האָט זיך אויפגעהויבן און איז צוגעגאַנגען צום לויט־שפּרעכער. די חסידים זיינע האָבן אויפגעהויבן דעם טומל פון אַן ארגאַניזירטער חברה, זיי האָבן פאַרטאָפלט זייער פריערדיקע שמחה, זיי האָבן אַזש געשריען פון מתיקות. אָבער, ווייזט אויס, די לינקע העלפט זאָל האָט מער נישט געקענט שווייגן. „הו־הו" האָט זיך ווי אַ ווארנדיקע, פינסטערע סירענ געטראָגן דורכן זאָל. עפעס ווי מען וואָלט געטריבן אַ וואָלף מיט באַנומענע קולות. מען האָט געטופעט מיט די פיס, געליאַרעמט, געטאַן מעשים. הינטער מיר, אַ יונגער מאַן מיט אַן אינטעליגענט פנים (נישט אַראָפּגענומען דאָס רעקל), האָט געאַרבעט מיט אַ סיסטעם: ער האָט אין אַ מאַנאַטאַנעם ריטם פשוט פון צייט צו צייט געשריען אַן וועדטער.

און דאָך האָט נאָר אַ טייל זאָל געמומען אָנטייל אין דער דעמאָנסטראַציע. די אַנדערע האָבן זיך געמיטלעך צוגעהערט צו דעם שטורם, וואָס האָט זיך געטראָגן איבער די קעפּ. מר. לענג, מיט אַ פאַרלאַרענעם שמייכל אויף די ליפּן, האָט זיך צוגעקוקט צו דעם שוישפּיל (ער האָט דאָ נישט געהאַט קיין מערהייט), אַריינגעוואָרפן אַ פאָר וועדטער, איבערגעוואָרט אַ ווייל און אָנגעהויבן זיין רעדע.

אַ קול פון אַ מענטש, וואָס איז געוואוינט צו באַהערשן זאָל, אַ קלאָרע דיקציע, אַ לאָגישער אויפבוי פון דער דרשה. אָבער — נישט עפעס באַזונדערס. „זיי — די רעגירונג — האָבן אָנגעהויבן מיט אינדוסטריע־קאָנסקריפּציע, איצט פירן זיי אין די פינאַנסיעלע

קאַנסקריפּציע, און גלייך הינטער דער פֿלייצע שטייט שוין די מענטשן־קאַנסקריפּציע" — האָט ער געזאָגט. דאָס וואָרט „קאַנ־סקריפּציע" האָט אַ מאַגישן באַטייט פֿאַר די אויסטראַלישע אַרבעטער. זיי זעען אין איר די בארויבונג פון פרייהייט, און ווער עס ברענגט אַרויס דאָס וואָרט מיט כעס איז זייער פריינט. מר. לענג'ען איז עס דאָס מאָל נישט געלונגען. דער טומל אַרום אים האָט זיך נישט אָפּגעשטעלט אויף אַ מינוט. „לענג האָט נישט ארויסגע־רעדט קיין איין וואָרט, וואָס איז נישט באַגריסט געוואָרן מיט קא־צישן קוויטש, מיט הינטישן בילן, מיט געשריי און געפילדער און פייפן" — האָט נעקסטן מאָרגן געשריבן אַ צייטונג. ער האָט דער־מאָנט אין גרויסע פירמע נאָך דער אַנדערער, וועלכע וועלן נישט ווערן געטראָפן פון די נייע שטייערן, בעת דער אַרבעטער וועט מוזן צאָלן און צאָלן. דאָס איז ערשט דער אָנהויב — האָט ער געזאָגט. Rat! (מויז!) — האָט פלוצים שאַרף איבערגעשניטן די לופט אַ וואָרט פון פאַראַכטונג. און דאָס וואָרט האָט זיך אַלץ עפטער איבערגע'חזר'ט אין זאָל.

איך האָב געקוקט אויף דעם רעדנער. זיין צעפלאַמטער פנים האָט דערמאָנט דאָס טיפישע אויסטראַלישע דאַרף־געזיכט. ער האָט געהאַט דעם אויסזען פון אַ פעסט־פאַרוואָרצלטן פאַרמער. אויך זיינע זשעסטן זיינען געווען געמאָסטענע, נישט קיין רעבעלישע. די הענט וואָס האָבן זיך צומאָל געהויבן אין דער הויך, זיינען נישט אויסגעשטרעקט געוואָרן אין דרייסטע באַוועגונגען, נאָר האָבן זיך געהאַלטן נאָענט צום פנים. אַז ער האָט געמומען רעדן וועגן נוי־טיקע מאַס־מיטלען, האָט ער דערמאָנט די פריערדיקע קריזיסן אין יענע מיאָר 1931 ווען ער האָט געוואָלט דורכפירן זיין פינאַנץ־פאָליטיק. מען האָט אים דעמאָלט געשטערט, איצט זעט מען די רעזולטאַטן....

דער שטורם אין זאָל האָט זיך נישט געלייגט, די בייזע כוואָליעס האָבן זיך כסדר געגאָסן קעגן דעם שטענדער מיטן רעדנער. פריינט האָבן אים פון פאַרשיידענע ווינקלעך געמוטיקט. „קוק נישט אויף זיי, דזשעק!... עס איז נאָר די חברה קאָמוניסטן" — האָט אים צוגעשריען אַן עלטערע פרוי. אַ יונגער סאָלדאַט'ל, אין אַ צע־כראָסטעטער אוניפאָרם, האָט אים צוגעשריען מיט אַ באַגייסטערונג. ער האָט זיך, נישט גאָר זיכער אויף די פיס, אַרויפגעקליבן אַזש צו דער טריבונע, האָט זיך געזעצט אויף אַ שטול פון די פירער און האָט מיט קינדערשער התפעלות אריינגעקוקט דעם מר. לענג אין די אויגן.

ער האָט אַרויסגעשריען: „דזשעק לענג איז דער בעסטער מענטש, וואָס האָט וועק נישט איז געלעבט!" דאָס איז געווען משמעות דער נאַאיוועד קול פון דער מאַסע; עס איז אַ גרויסער כבוד פאַר אַ פירער צו הערן אפילו דעם שוואַכן אָפּקלאַנג פון אַזעלכע געפילן. אָבער איצט האָט לענג נישט באַהערשט די מאַסע; ער האָט פאַר־ענדיקט די רעדע, און איז אָפּגעטראָטן. אַז ער האָט זיך געזעצט, געווישט דעם שווייס פון געזיכט, האָט ער מער נישט געהאַט דעם טריאומפאַלן אויסזען פון פריער, ביים אַרייגגיין אין זאַל.

די מאַסן־כוואַליע האָט זיך אויף אַ ווייל געלייגט, כדי באַלד ווידער צו דערהויבן איר קאָפּ אין שוימענדיקער אויפרעגונג. נעבן דעם שטים־קאַסטן האָט זיך באַוויזן דער רונדער קאָפּ מיט דעם פאָטערלעך־פריינטלעכן געזיכט פון דעפוטאַט מאַרטין. ער האָט פאַר־טראָטן די אָפּיציעלע לייבאָר־פאַרטיי (קערטן!). אין צייטן פון שאַרפע פראַקציע־קאַמפּן איז די לאַגע פון אַן „אָפּיציעלער" גרופּע (מעג זי זיין די צאַלרייכסטע) שטענדיק אַ ביטערע. זי ווערט געשמיסן פון אירע ביידע פליגלען, פון רעכטס און פון לינקס. דורך דעם וואָס זי גרענעצט זיך אָפּ פון ביידע עקסטרעמען, דערשיינט זי אַלס די באַלעבאַטיש־מיושב'דיקע און איר שפראַך ווערט באַזונדערס פאַר־זיכטיק, אומזיכער, ווי פאַראַליזירט. הכלל זי איז זעלטן אַ קוואַל פון באַגייסטערונג. מיר האָבן עס אָפט געזען אין רוסלאַנד און אין דייטשלאַנד.

מר. מאַרטין — אַ רואיקער, געלאַסענער, וויסנשאַפטלעך־דענקענדיקער אַדוואָקאַט (ער איז שפּעטער געוואָרן יוסטיץ־מיניס־טער) — האָט איצט געמוזט אויפטרעטן אין דער מיט פון אַ שטורם־וועטער, בעת די געשרייען האָבן זיך אויפגעריסן ווי באַמבעס נעבן זיינע פיס. ער האָט אָבער נישט געטראַכט אונטערצוגעבן זיך און האָט מיט אַ שטאַרקער שטים געזוכט אַריבערצושרייען די קולות. „איך האָב דאָ נישט קיין קלאַקערס פאַר מיר, אָבער איך האָב נישט מורא צו זאָגן דעם אמת פנים אל פנים מיט אַן אַרגאַניזירטער אָפּאָ־זיציע, וועלכע מען האָט געבראַכט אַהער דעם אָוונט". ער האָט אויך געגעבן אַ שאַרפע קריטיק פונעם בודזשעט, אויך דערמאָנט די קלייניע באַלאַסטונג פון די רייכע, די עוולה בנוגע די אַרעמע קלאַסן. „וואו איז די גלייכקייט פון קרבנות?" — האָט ער אויסגערופן. אָט האָט מען אים אויף אַ ווייל געשענקט אַ שטיקל פויזע, און דעמאָלט האָט

מען ארויסגעהערט זיינע רעבעלישׂ־קלינגענדיקע רייד. אָבער באָלד נאָך דערויף האָט דער אוראָגאַן ווידער געגומען בלאָזן און פייפן מיט אַלע ווינטן, און נעבן מיר האָט זיך ווידער דערהערט דאָס ווי אַ מעסער שנײַדענדיק קורץ וואַרט: ... Rats!

אין מיטן דערינען — אַן אויפפלאַץ פון געלעכטער. פאַטעטיש רופט אויס מאַרטין: „ווען די מלחמה וועט זיך ענדיקן, ווער וועט זיין אַמבעסטן באַשיצט?" אויף איין סעקונדע בלייבט דער עולם שווייגן, און פלוצים דערהערט זיך אַן ענטפער: דזשעק קערטן! — נישט פון איין זייט, פון אַ פאָר זייטן מיטאַמאָל האָט זיך דערהערט אָט דער פאַרניכטענדיקער לצנות־געשריי. דער אומדערווארטעטער ווײַז רופט אַרויס אַן אומבאַשרייבלעכע פריילעכקייט. „דאָס פאַלק אַמוזירט זיך", און זיינע וויצן זיינען געפערלעך. — דער עולם איז קענטיק געווען אומגעדולדיק, האָט געווארט אויף זיין אייגענעם רעד־נער. איך האָב אים שוין פון לאַנג באַמערקט: אויף אַ היבטער־שטער באַנק אויף דער טריבונע איז שטיל און באַשיידן געזעסן מר. יוז. אָט דער יונגער מאַן מיט דעם שמייכלענדיק־פאַראַכטנדיקן פנים, קליין און מאָגער ווי ער איז געווען, האָט פאַרקערפערט די סטי־כישע אָפּאָזיציע פון סידנעיער אַרבעטער. אַלס פאַרזיצער פון דער נייער, לינקער, פאַרטיי־גרופע האָט ער נישט געקענט אויפווייזן קיין סך (ביל די וואַלן — אַרום 100,000 שטימען, און קיין איינאייניציקן פעדעראַלן דעפוטאַט נישט דורכגעפירט), אָבער ער איז געווען גלייכ־צייטיק פאַרזיצער פון לייבאָר־קאָנסיל און דערמיט פאַרבונדן מיט די מאַסן.

אַז מר. יוז האָט זיך אויפגעהויבן און זיך פאַמעלעך באַוועגט צו דעם שטענדער, איז זיין יונג געזיכט געווארן ערנסט און, ווי מיר האָט זיך געדוכט, בלאַס. דער שמייכל איז אַוועק פון אים, בעת ער האָט שטרענג געבליקט אין זאַל. דאָרטן אָבער האָט זיך איצט אויפגעהויבן אַזאַ געברויז פון פריידיקער באַגייסטערונג, וואָס האָט פאַרהילכט אַלע ביז איצטיקע. וועגן דער אַוואַציע פאָר לענג'ן האָט מען שוין געמעגט פאַרגעסן. מען איז געשפרונגען פון די שטולן, געפאָכט מיט האַנט־טיכלעך, געווארפן היט אין דער לופט, געליאַרעמט מיט אַלע כוחות פון די לונגען. די זעלביקע חברה אַרום מיר האָבן זיך ווי פאַרוואַנדלט. פון זייערע זויערע פנימ'ער איז אַוועק דער אויסדרוק פון כעס און עקל, ווי האָט אָנגעהאַלטן דעם גאַנצן אַוונט.

זיי האָבן איצט אַלע געשיינט אין נאַאיוועך עקזאַלטאַציע און גלויבן. אָט די סקעפטיקער זיינען איצט געווארן ענטוזיאַסטן און פאַר׳חלומ׳טע גלויביקע. פאַרוואָס? ווייל זייער מענטש האָט זיך באַוויזן. עס וועט נישט זיין קיין נפקה מינה, וואָס ער וועט באַלד זאָגן: דער צוטרוי פון די גלויביקע וועט פליען אים אַנטקעגן. פונקט אַזוי ווי פאַר די פריערדיקע רעדנער האָט מען נישט געהאַט קיין אויערן און קיין רחמנות, וואָס זיי זאָלן נישט האָבן געזאָגט: מען האָט זיי פשוט נישט געהערט. מר. יוז׳ן האָט מען צוגעיובל׳ט איידער נאָך ער האָט געעפנט דאָס מויל.

אָבער — איך האָב דערזען נאָך עפעס. אין דער צווייטער ריי פאַר מיר איז געשטאַנען אַ יונגער מאַן מיט אַן אויפגעפלאַמטן פנים, האָט געפאַטשט בראַווא און האָט באַפעלעריש — מיטן קאָפ און די הענט — גערופן די אַנדערע נאַכצופאָלגן אים. אַזוי, הייסט עס, גאָר? — איך האָב זיך דערמאָנט אַן אַרבעטער־פאַרזאַמלונגען אין דייטשלאַנד, וואו אַרגאַניזירטע רעדל־פירער האָבן אויך אַזוי געצויגן די מאַסע צו דעם אָדער יענעם פראַלעטאַריש פירער, קינסטלעך אויפגעפייטשט זייערע געפילן און האָפנונגען, קינסטלעך אויפגעברויזט זייערע כעס־און האַס־פאַראורטיילן. ווען היטלער איז שוין געשטאַנען מיט אין פוס אין דער מלוכה, ווען זיינע חילות האָבן געשלאָגן און דערנידעריקט די אַרבעטער־באַוועגונג אַלס גאַנצעס, האָבן די אייג־צלנע אַרבעטער־פאַרטייען אין בערלין, מינכן, דרעזדען, האַמבורג, פראַנקפורט אַרומגעשלאָגן זיך צווישן זיך. בעת דער שאָטן פון היטלערן איז שוין אָפן געלעגן איבער דייטשלאַנד, האָבן נאָך די ערלעך פאַר׳חלומ׳טע אָדער קינסטלעך פאַר׳שכור׳טע מאַסן געפירט מיט שנאה און לצנות קאַמפן אַרום זייערע פירער.

דאָ אין סידנעי האָל האָט זיך אין אַ מיניאַטור־פאָרם ווידערהאָלט אָט יענער טרויעריקער שוישפיל פון בערלין. דער פאַרזיצער, מר. ברעדשוי, האָט עס אויך, בעת דער רעדע פון מאַרטין׳ן, געזאָגט: „די רו־שטערער אויף דעם מיטינג ברענגען מער שאָדן דער פראָ־לעטאַרישער באַוועגונג ווי די רעדנער". אמת, דאָ איז נישט געווען קיין שפור פון יענער מיט האַס אָנגעגליטער אָטמאָספער, די אַרבעטער זיינען צווישן זיך בשום נישט געווען אויף מעסערס. אויסטראַליע ליגט ווייט אַוועק פון איראָפעאישן קעסל, און קיין היטלעריסטישער חורבן שטייט נישט איבער זייערע קעפ. דאָך — איז פאַר מיר

נישט געווען קיין פרייד אין דעם בילד פון יענעם אָוונט. און אויב מר. יוז איז אַ קלוגער מענטש און קען אַביסל די געשיכטע פון דער אַרבעטער־באַוועגונג, וועט ער זיך נישט לאָזן אָפנאַרן פון אַזעלכע מאַניפעסטאַציעס. נישט וויניק אַרבעטער־פירער האָבן אַמאָל איבער־געלעבט די רוישנדיקע פרייד פון אָנדערקענונג און שפּעטער די בי־טערע גאַל פון פיינטשאַפט. טאַקע דאָ אין אויסטראַליע. ווי מען האָט עס אַמאָל צוגע'יובל'ט צו האָלמאָן'ען, צום אַלטן וו. יוז'ן, צו לענג'ן — און ווי מען האָט עס זיי אָפּגעשטויסן שפּעטער!

מר. יוז האָט געזומען רעדן, און עס איז געווען אַן ערנסטקייט אין די רייד. פאַרשטייט זיך, ער האָט אויך געקלאַפּט אין די זעל־ביקע פויקן און טאַצן ווי די אַנדערע, אָבער ער האָט געהאַט נאָך אַ בעסערע טעמע: דעמאָסקירן די אַלע פריערדיקע רעדנער. ער האָט עס געטאָן אין אַ רעזערווירטער מאַניר, נישט דערמאָנענדיק קיין באַזונדערע נעמען, אָבער די קלעפּ האָבן געטראָפן. אין זיין רעדן איז בכלל געווען מער אייראָפּאישע האַלטונג ווי ביי די אַנ־דערע, און זיינע הענט האָבן זיך באַוועגט אין אידעלע, איינגעהאַל־טענע, ווייט־אויסגעשפּרייטע זשעסטן. „קוקט נישט אויף דאָס וואָס זיי זאָגן, נאָר אויף דאָס וואָס זיי טוען!... דאָ פראָטעסטירן זיי קעגן די הויכע שטייערן, אָבער אין קאַנבעראַ, אין פּאַרלאַמענט האָבן זיי צוגעשטימט צום בודזשעט... מר. קערטן אַרבעט האָנט אין האָנט מיט מענזיס'ן. די אַרבעטער־מאַסן וועלן נישט דערלויבן אַזאַ מין טאָפּל־פּאָליטיק!"...

דער עולם האָט געשטורעמט מיט יאָ! יאָ! מען האָט געזומען שרייען מיט חוזק צו מאַרטין'ן: קלערי, הערסטו וואָס מען זאָגט? וואו איז קלערי אַהינגעקומען? אַהאָ, ער איז אַוועק!.. (אין אַ ווייל אַרום איז ער געקומען צוריק און געזעצט זיך ווידער אויף דער טריבונע).

יוז האָט ווייטער גערעדט: אָט האָבן מיר געבעטן אונדזער וויסנשאַפטלעכן באַראָטער ביים קאַנסיל, דזשעק לינדסיי, צו באַ־שרייבן דעם בודזשעט. האָט ער אָנגעשריבן אַ פיינעם פאַמפלעט פאַר אונדז: „די בודזשעט־גזלה". אָבער די צענזור האָט עס בייזווויליק צענזורירט. — און מר. יוז האָט פאַרלאַנגט אַ ראַדיקאַלע ענדערונג פון דער פּאָליטיק, אַן אַנדער רעגירונג, אַנדערע מאַס־מיטלען. זיין לשון איז געווען דורכגענומען פון רעוואָלוציאָנערער ליידנשאַפט. ער

האָט געוואוסט וואָס ער וויל. שפּעטער איז אָנגענומען געוואָרן אינ־שטימיק אַ רעזאָלוציע פון קעגנערשאַפט צום בודזשעט און קאַמף קעגן אים. און מען האָט אָנגעהויבן פאַמעלעך פאַנאַנדערגיין זיך. קיין געמיינזאַמע לידער האָט מען נישט געזונגען.

מיך האָבן שטאַרק געוואונדערט צוויי זאַכן. ערשטנס, קיין איין רעדנער פון די אַלע האָט זיך נישט אָפּגעשטעלט אויף דער מלחמה.

נאָך מער: קיין איינער פון זיי האָט, דוכט מיר, אפילו נישט דערמאָנט די מלחמה, וואָס צוליב איר איז דער בודזשעט דורכ־געפירט געוואָרן. מען האָט די שטייער־פראַגע נישט פאַרבונדן מיט דער גאַנצער וועלט־לאַגע. וואָלט אין זאָל אַריין אַ גאַסט פון דער־וויסנס און צוגעהערט זיך צו די דעבאַטן, וואָלט ער געמיינט, אַז דער מיטינג קומט פאַר אין צייט פון טיפסטן שלום. פאַרוואָס איז עס געווען אַזוי? דערפאַר ווייל אַלע וויסן סיי ווי סיי, אַז אַ מלחמה גייט אַן? אַדער ווייל זי איז בכלל נישט פאָפולער ביים עולם? די רעדנער און די צוהערער אַלע צוזאַמען האָבן זיך געמאַכט נישט זיעניק, אַז די וועלט אַרום ברעכט זיך, אַז טיפע שנויים קומען פאַר און נאָך טיפערע שנויים וועלן קומען, אַז דער אַרבעטער קען זיך דערפון נישט אַרויסדרייען. ער פאַרטיידיקט זיינע פריוואַט־אינ־טערעסן אַזוי ווי ער וואָלט גאָרנישט געווען אַ טייל — און טאַקע דער וויכטיקסטער טייל — פון דעם אויסטראַלישן פאָלק.

צווייטנס, מען האָט געראַדט — אַלע אָן אויסנאַם — וועגן די מאַטעריעלע פאָדערונגען אָדער טענות, אַזוי ווי דאָס וואָלט געווען דער ערשטער און לעצטער אינטערעס אין זייער לעבן. מען האָט היציק געראַדט וועגן דער אומגלייכקייט פון די קלאַסן, וועגן גע־רעכטיקייט און ערלעכקייט אין פרנס־זאַכן. אָבער — פון הינטער די אַלע רייד האָט נישט אַרויסגעשיינט דער מאַראַלישער אינהאַלט פון זייער קאַמף. מען האָט נישט דערמאָנט אפילו אַז די מאַטער־יעלע פאַרבעסערונג פון דעם אַרבעטער׳ס לאַגע וועט אים מאַכן פעאיקער און שטאַרקער אין זיין היסטאָרישן קאַמף פאַר דער גרויי־סער געראַכטיקייט: פאַר דער גאַנצער מענטשהייט. מען האָט פשוט פאַרלאָנגט פאַר זיך אַ גרעסערן אָדער זיכערן טייל פון דעם נאַציאָנאַלן פאָלקס־פאַרמעגן.

דאָס איז שוין נישט מער אַ קאַמף פאַר אַ בעסערן מאַטעריעלן לעבנס־ניוואָ; דאָס איז אַ מאַטעריאַליסטישער קאַנקורענץ־קאַמף. דאָס ערשטע איז וויכטיק און טויזנט מאָל באַרעכטיקט; די מענטש־הייט מוז באַפרייט ווערן פון דעם צער און שאַנד פון יאָגן זיך נאָך אַ שטיקל ברויט, כדי צו באַפרייען זיך פאַר איידעלע לעבנס־אויפגאַבן. און וואָלטן די סאָציאַליסטן און אַרבעטס־מענטשן נישט געהאַט אַרגאַניזירט אָט דעם מאַטעריעלן קאַמף, וואָלטן די באַלע־באַטים זיכער נישט געקומען זיי אַנטקעגן. אָבער מאַטעריעלער קאַמפאַרט אָדער באַפרייאונג פון מאַטעריעלע זאָרגן איז ווי מיט אַ ים וואָסער אָפגעשיידט פון מאַטעריאַליסטישן לעבנס־סטיל ביי וועלכן דער וואויל־טאָג אָדער קאַמפאַרט ווערט אַ צוועק פאַר זיך אַליין, נישט אַ מיטל צו גייסטיקער דערהויבונג. אָזאַ לעבנס־נוסח פון „פאַר זיך" פירט ממילא און פאַרפעסטיקט דעם דורות־לאַנגן אינדיווידו־אַליסטישן שניט אין מענטשן. „פאַר זיך" קען באַטייטן פאַר מיין קלאָס, אָדער טאָקע פאַר מיין אייגענער פאַמיליע און פאַר מיר פּערזענלעך.

אויב אַן אַרבעטער־פאַרזאַמלונג טראָגט אין זיך אָזאַ מין כאַראַקטער, דעמאָלט פאַרלירט זי (זי מעג זיין געראָטן סאָציאָל) איר טיפן הומאַניסטישן אויסבליק. זי קען דעמאָלט נישט פאַרלאַנגען פאַר זיך מער אויפמערקזאַמקייט און סימפּאַטיע ווי אַלע אַנדערע אסיפות וואו מענטשן רייסן זיך פאַר אַ שטיק בעסערן לעבן. דעם אַרעמען מענטשנס צער רופט אַרויס אַקטיוויטעט נאָר דעמאָלט ווען ער וויזט אָן אַ וועג צו דערלייזונג פון דער גאַנצער מענטשהייט. אויב נישט, בלייבט עס שטעקן אין די שטילע וואָסערן פון צדקה און רחמנות.

און גלייכצייטיק זיינען ביי מיר אין קאָפּ דורכגעפלויגן אַנדערע געדאַנקען. אפשר ליגט אפילו אין דער פאַרזאַמלונג, פאַרבאַרגן פון אונדז אַלעמען, אַ געוויסער אמת? אפשר איז זייער אומווילן אַנצודערקענען דעם פאַקט פון דער מלחמה, אין וועלכער זיי נעמען פאַקטיש אָנטייל, אַן אויסדרוק פון זייער טיפן ווילן צום שלום, פון זייער לעבנס־ווילן. פאַר אונז, פּאָליטיקער און פאַרמעל־שרייבער, איז מלחמה אַ וויכטיקע צאָל אין די געשיכטלעכע חשבונות; פאַר דעם פאָלקס־מענטש איז עס אַ גרויל און אַ פאַרברעכן. היינט קען

אַזאַ אין די סאַמע ביינער שטעקנדיקער פאַציפיזם אַנטאַן שאַדן; אָבער ברבות הימים איז עס אַ קוואַל פון אייביקן שלום. צי ליגט נישט דאַ די ריכטיקע פאַלקס־חכמה?

אָבער — זאָל ליגן פאַלקס־חכמה אויך אין דעם צווייטן פונקט: אין פאַרשווייגן די גייסטיקע וועלט הינטער מאַטעריעלע פאַדערונגען? צי איז עס נישט אַ קוואַל פון אומגייסטיקייט, פון מאַראַלישער אַפגע־לאָזנקייט, פון אַ געפערלעכער צוקונפט?

אין דעם צייט־ראַם פון אַ פאַר שעה האָט זיך געלאָזט אי־בערלעבן אַ בילד, ניין טאָקע די אַנטוויקלונג פון יעטוועדער לייבאַר־געשיכטע, — און איר מזל.

דעצעמבער, 1940.

אַ סאָציאַלער טרוימער אין אויסטראַליע

איך בין געזעסן אַ גאַנצן אָוונט מיט אַ וואונדערבאַרן מענטשן אין מעלבורן. אַז מען זעט מר. עגלסטאָן אין זיין קלייניטשקן אַדוואָקאַטן־אָפּיס, אַרומגעלייגט מיט דאָקומענטן און חשבונות, מיט אַ פאַרמאַטערטן פּנים פון אַ האַרעפּאַשניק, קען מען מיינען, אַז ער איז אייגער פון די אומצאָליקע אויסטראַלישע פּראָפּעסיאָנעלע טוער. אָבער ער איז עס נישט, און אַז אַ שמייכל באַלייכט זיין געזיכט דערזעט מען אַ זייער וואַרעמען, פריינטלעכן מענטשן. ער איז נישט נאָר אַ באַקאַנטער אַדוואָקאַט און רעגירונג־באַאַמטער, נישט נאָר אַ פּערזאָן מיט אַ זייער הויכן מאַראַלישן אויטאָריטעט אין לאַנד. ער איז אַ דענקער, אַ פילאָזאָפישער דענקער, וואָס הערט נישט אויף אויף אַ רגע צו באַטראַכטן און צו באַאורטיילן געשעענישן פון אַ מאַראַלישן און רעליגיעזן שטאַנדפונקט. אפשר דערפאַר איז זיין געזיכט אָפּט אַזוי אומגעווײַנטלעך יונג און זיין שטים אַזוי פריש, הגם ער איז שוין לאַנג איבער זעכציק.

ער האָט זיך דערקלערט פאַר אַ פריינט פון אונדזער קימבערלייפּראָיעקט גלייך ווי ער איז מיט אים באַקאַנט געוואָרן. ער האָט געהאַט פריער צווייפל בנוגע דער טויגלעכקייט פון דעם לאַנד פאַר קאָלאָניזאַציע, אָבער ער האָט עס אָנגענומען צוליב הומאַניטאַרע טעמים, צוליב זיין פריינטשאַפט צום יידישן פאָלק. אמת, ער האָט מיר אַ פּאָר מאָל געזאָגט, אַז די לייזונג פון דער יידן־פראָגע ליגט מסתמא אין זייער אַסימילאַציע און פיזישער אויסמישונג מיט ניט־יידן, דאָך וויל ער נישט שטערן אויך דער שאָפונג פון אַ ריין־יידישער קאָלאָניע אין אויסטראַליע. אָבער מיר האָט זיך געוואָלט, אַז אַזאַ מענטש זאָל האָבן זיין איבערצייגונג אויך בנוגע דער קימבערלייטעריטאָריע. האָט זיך געמאַכט, אַז ער איז געפאָרן קיין פּערט צוזאַמען מיט צוויי אַנדערע מיטגלידער פון דער פעדעראַלער „גרענטס

קאָמישן" (קאָמיסיע וואָס פאַרטיילט פינאַנסיעלע סובסידיעס צו די איינצל־שטאַטן). האָב איך זיי געבעטן דורכצוערעדן זיך מיט דאַרטיקע רעגירונג־מענטשן און געלערנטע וועגן דעם כאַראַקטער פון יענער געהיימניספולער געגענט. מר. עגלסטאָן איז געקומען צוריק מיט אַ גרויסער צופרידנקייט, ער האָט באַקומען מאַטעריאַל גענוג אויף צוַ האָבן צוטרוי אויך צו דער געגנט, נישט נאָר צו אונדזער אידייע. און ער האָט נאָך דערויף אָנגעשריבן אַ זייער קלוגע אינסטרוקציע וועגן אונדזערע נעקסטע אויפגאָבן.

ליידער האָב איך נאָר זעלטן געהאַט די געלעגנהייט צו טרעפן זיך מיט אים, אָבער יעדעס מאָל האָב איך געפילט, אַז איך שטיי פנים אל פנים מיט אַ פערזענלעכקייט פון טיפן טראָכטן און פילן. דאָס מאָל, אַז איך בין געזעסן מיט אים אַליין נעבן קאמין און די קלעצלעך האָלץ האָבן פריילעך אונטערגעקנאַקט אין פייער, האָט ער געמוסן רעדן וועגן זיין בוך, וואָס וועט באַלד דערשיינען. אַ בוך פון סאָציאַלער פילאָזאָפיע אין היינטיקע צייטן (לאָז זיין אפילו צוגעגרייט אין משך פון פיר יאָרן), אַזאַ בוך אין זאָרגלאָז לעבעדיקן אויסטראַליע איז אַ געשעעניש פאַר מיר. און וואָס איז דער הויפט־אינהאַלט פון בוך? דערקלערונג פון דעם וועלט־קריזיס אַלס אַ מאַראַליש קריזיס; זוכענישׂ פון אַן עטישן יסוד פאַר די געזעל־שאַפטלעכע באַציאונגען; גלויבן אַז אַזעלכע יסודות קענען געשאַפן ווערן. מר. עגלסטאָן איז מיט יאָרן צוריק געווען אַ מיניסטער אין וויקטאָריאַ־שטאַט און האָט זייַנע דערפאָרונגען באַשריבן אין אַ בוך וועגן „מלוכה־סאָציאַליזם אין וויקטאָריאַ". ער האָט דעמאָלט אַפּ־געוואָרפן די אידייע פון מלוכהשן סאָציאַליזם פאַר אונטערנעמונגען פון קהל'ש כאַראַקטער צוליב דעם וואָס די מענטשן־בירגער זייַנען נישט מאַראַליש דערוואַקסן צו אַזאַ ארדנונג. די פאַלגנדיקע יאָרן האָבן אים נאָך מער איבערצייגט, אַז סאָציאַלע ענדערונגען פון אינ־סטיטוציעס זייַנען מאַכטלאָז אַזוי לאַנג ווי עס פעלן מאַראַלישע ענדערונגען אין מענטשן.

איך האָב געהאַט איצט פאַר זיך נישט דאָס גאַנצע בוך, נאָר עטלעכע צוואַנציק דרוק־בויגן פון אים, וועלכע ער האָט מיר גע־געבן צו באַקענען זיך. איך האָב זיי געלייענט מיט דעם טיפסטן אינטערעס. זיי האָבן געערעדט צו מיין הארצן, ווייל זיי האָבן גלענ־צענדיק פאַרמולירט אַ רייַ פון אידייען, וואָס זיינען מיר טייַער פון

אַלע מאָל. דערצו האָט דאָס ווערק אַזוי קלאָר אָפּגעשפּיגלט דעם אויטאָר פון דעם בוך. די איינפאַכקייט און ערלעכקייט פון דער שפּראַך, די לאקאנישקייט און דורכזיכטיקייט פון דעם סטיל, — דאָס אַלץ האָט אַנטשפּרַאָכן דער פערזענלעכקייט פון שרייבער. איך גלויב עס וועט גוט זיין צו ברענגען אַ פּאָר ציטאַטן פון אים.

מר. עגלסטאָן באַווייזט, אַז דער קריזיס הערשט היינט צוטאָג אין די געביטן פון פּאָליטיק, געזעץ, עקאָנאָמיק און אינטערנאַציאָנאַלע באציאונגען דערפּאַר ווייל אומעטום איז פאַרנאַכלעסיקט געוואָרן דער מאָראַלישער פאַקטאָר. יעדעס פון די דאָזיקע פיר געביטן לעבט פאַר זיך אַליין, האָט פאַרלוירן דעם אַרגאַנישן צוזאַמענבונד מיט די עטישע יסודות און שטרעבונגען פון מענטשלעכן לעבן.

„די נויטיקייט פון עטישע פאַקטאָרן פאַר דער לייזונג פון עקאָנאָמישע פראָגן איז געווג קלאָר. דאָנק אַ לאַנגער אַנטוויקלונג האָט זיך געשאַפן דער קאַפּיטאַליזם, אַ נישט־מאָראַליש סיסטעם, וואָס פאַרפאָלגט הויפּטזעכלעך נאָר מאַטעריעלע צוועקן". אָבער ער וואָרנט קעגן לייכטזיניקע באַשולדיקונגען פון דעם „סיסטעם" אַליין; מענטשן טראָגן אחריות פאַר אים. „עס איז נישט אַזוי אַז די מענטשלעכע נאַטור איז פּשוט פאַרדאָרבן געוואָרן דורך די בייזע כוחות פון קאַפּיטאַליזם; ליידער איז דער קאַפּיטאַליזם גופא אַ געווייע אָפּשפּיגלונג פון מענטשלעכע אייגנשאַפטן. אויב קאַפּיטאַליזם זאָל פאַרביטן וועלן דורך אַ בעסערן סיסטעם, מוזן מיר צושטעלן צו דער געזעלשאַפט אין וועלכער מיר לעבן מדות טובות, וואָס זיינען העכער אייגער די וועלכע מיר האָבן אַנטפּלעקט ביים אויפבוי פון קאַפּיטאַליזם". (אינטערעסאַנט אַז די זעלביקע געדאַנקען האָט די רעוואָלוציאָנערין ראָזאַ לוקסעמבורג אויסגעדריקט אין יאָר 1918 אין דעם פון איר געשריבענעם מאַניפעסט פון „ספּארטאקוס־בונד"). דאָ גייט ער אַרויס מיט אַן אָנגריף קעגן די מאָדערנע פּאָליטיקער: „פּאָליטיק האָט זיך באמת קיינמאָל נישט פאַרנומען מיט דעם יסודותדיקן עקאָנאָמישן פראָבלעם אַזוי ווי מיר האָבן עס אָנגעצייכנט. אָלץ וואָס זי האָט ביז איצט געפּראָווט טאָן, איז נאָר געווען אַן אומבאַהאָלפענער קאָנטראָל פון דער קאַפּיטאַליסטישער אַרגאַניזאַציע, און דער דערפאָלג איז געווען נעבעכדיק. קיין איין פּאָליטיקער — צי ער איז קאָנסערוואַטיוו אָדער סאָציאַליסטיש — וויל נישט באמת דאָס פאַרשווינדן פון קאַפּיטאַליסטישן סיסטעם".

וואָס איז עטישער אידעאַל? פאַר עגלסטאָן'ען באַטייט עס די אויסבילדונג פון אַ פרייען מענטשן מיט דעם באַוואוסטזיין פון אייגענער אחריות לגבי דער געזעלשאַפט און מיט ליבע צו די מיטמענטשן. ער איז איבערצייגט, אַז עס איז דאָ אַ ציל אין דער סאָציאַלער אַנטוויקלונג פון דער מענטשהייט, און דער ציל איז דער אויפקום פון אַ פרייען מענטש. ער גלויבט, אַז די אַנטוויקלונג איז פול מיט עטישן אינהאַלט און דערפאַר פירט זי צום פראָגרעס, נישט צו באַרבאַריי. ווי מאָדנע אָט דער געדאַנקענגאַנג הילכט אָפּ אין מיינע אויערן. זינט יונגע יאָרן האָבן מיר אין זיך אַריינגענומען די אידעאַליסטישע לערע פון די רוסישע נאַראָדניקעס און זייערע טעאָרעטיקער — פּ. לאַוראָוו און נ. מיכאַילאָווסקי — האָבן מיט ליידנשאַפט געפּרידיקט דאָס זעלביקע: קעגן דאַרוויניסטן און מאַרקסיסטן. — געשיכטע איז נישט נאָר אַן אייזערנער געפלעכט פון אומאָפּענדערלעכע היסטאָרישע געזעצן; געשיכטע איז אַ לעבעדיק ווערק פון אַקטיוון מענטשן מיט היסטאָרישע צילן פאַר זיך. געשיכטע איז באַוועגונג צום פראָגרעס, צו די העכסטע עטישע צילן.

אונדזער אויטאָר ווייסט מער ווי דאָס. ער איז ניט פאַרצווייפלט אין דער מענטשלעכער נאַטור אפילו היינט צו־טאָג, ביי דעם אויפברויז פון וועלט־קריג. „עס זיינען פאַראַן וויניק מענטשן ביי וועמען די ליבע צום נעקסטן זאָל נישט באַשטראַלן כאָטש אַ קליינעם שטח. דעם סכום פון העראָישער קרבנות־גרייטשאַפט אין דער וועלט איז גוואַלטיק גרויס. עס איז פאַראַן היינט אַ גרעסערע מאָס פון אַלטרואיזם, געבויט אויף ליבע צו מענטשן אוןווילן צום אַלמענטשלעכן גוטס, ווי ווען נישט איז פריער. אונדזערע פראָבלעמען זיינען שאַרף, אָבער טאַקע דערפאַר ווייל אונדזער פיינפיליקייט איז אויסגעוואַקסן". די אויפגאַבע איז נאָר צו פאַרוואַנדלען די אויפגעשפּייכערטע מאַראַלישע כוחות אין אַן אַקטיוון סאָציאַלן כוח. ווי קען דאָס געשען?

„אין דער איצטיקער תהו ובהו'דיקער צייט איז נויטיק אַ וואונדער כדי צו ראַטעוון די מענטשהייט, און עכטע וואונדער קענען געשאַפן ווערן נאָר דורך אַ רעליגיעזער באַוועגונג, וואָס זאָל רעוואָלוציאָניזירן דעם מענטשלעכן לעבנס־פיר". עגלסטאָן זעט די באַוועגונג אין ראַמען פון קריסטנטום. „עס איז קיין ספק נישט, אַז טעאָרעטיש איז די קריסטלעכע עטיק דער וועג פון לייזן די סאָציאַלע פראָגן, הגם מיר לעבן אין אַ וועלט אין וועלכער די קריסטלעכע עטיק ווערט קוים אָנגעווענדעט בכלל". עגלסטאָן מאַכט עס

געגנוג קלאָר, אַז אונטער קריסטנטום מיינט ער נישט די אָפּיציעלע קירך אָדער געוויסע טעאָלאָגישע לערעס פון דער רעליגיע. ער האָט די גאַנצע צייט אין זינען די קריסטלעכע מאָראַל ווי זי איז אָנגעוואָגט געוואָרן אין דער בארג־פרעדיקט. ער האָלט זי פאָר דער העכסטער שטופע נאָך דער יידישער אמונה.

עס איז באַצייכנענדיק, וואָס ער זאָגט וועגן דעם יידישן בייטראג צו דער רעליגיעזער אַנטוויקלונג פון דער מענטשהייט. די יידן האָבן בייגעטראָגן מער ווי וועלכע נישט איז אַנדערע ראַסע צו דער ראַציאָנאַליזירונג פון דער גאָט־אידייע; זיי האָבן באַפרייט די אידייע פון דער פּאַרשטעלונג פון אַ נאָר שבט־גאָטהייט און האָבן זי דערהויבן צו אַ גלויבן אין אַ אַל־גוואַלטיקן שעפער. זיי האָבן אויפגעטאָן נאָך אַ גרעסערע זאַך, — דורך אויפשטעלונג פון מאָראַלישע מאָסן פון רעכט און אומרעכט אויף וועלכע עס האָבן זיך געזאָלט שטיצן אפילו די דורך די כהנים אויסגעטיטשטע געטלעכע באַפעלן". ער גייט נאָך ווייטער. „די בהדרגה׳דיקע עוואָלוציע פון די אידייען, אַז גאָט האָט פאַרלאַנגט גערעכטיקייט, רעכט, חסד, שוץ פאַר דעם שוואַכן, אַז מען קען אַפּעלירן צו זיין געזעץ פון רחמים כדי אַנטקעגנצושטעלן זיך די וועלטלעכע הערשער און קריטיקירן די באַפעלן, וואָס ווערן דערקלערט פון די כהנים אַלס געטלעכע, — אַלץ דאָס איז געווען אַ זייער גרויסער מאָראַלישער פאָרטשריט. בודאַ אין אינדיע, קאַנפוציוס און לאַאָטסע אין כינע האָבן זיך דערנענטערט צו אַן ענלעכער פאַרשטעלונג אומגעפער אין דער זעלבער צייט. אָבער עס איז עפּעס געווען אין דער מענלעכקייט פון יידישן גייסט, אין זיין שטאַרקער ליידנשאַפט פאַר אידייען און אין דעם פאַרנעם פון זיין פאַנטאַזיע, וואָס האָט געבראַכט דערצו, אַז זיין מאָראַלישע פילאָזאָפּיע האָט באַקומען אַ גרעסערן אינפלוס אויף דעם ציווילייזירטן מענטשלעכן גייסט".

דאָך גלויבט ער, אַז „די לערע פון יעזוסן האָט אַרויסגעוואָרפן די גרעסטע רעוואָלוציע אין מענטשלעכן לעבן און דענקען. דער זשעני פון די יידן האָט דערגרייכט דעם העכסטן שפּיץ אין אַ גרויסאַרטיקן סינטעז פון גאָט׳ס פאַטערשאַפט און דער עטיק פון גוטן שכן, ווי ער איז פאַרקערפערט אין לעבן פון יעזוסן און אין עוואַנגעליום". דערפאַר זעט ער די אויסלייזונג פון דער היינטיקער וועלט אין דער פאַרווירקלעכונג פון דער קריסטלעכער מאָראַל. קעגן צוויי

זיילן פון דער היינטיקער געזעלשאַפט טרעט ער אַרויס באַוונדערס שטאַרק און איבערצייגנדיק. זאָל זיין אַז אָט די אידייען זיינען נישט ניי, אָבער זייער פאַרקינדיגונג אין יעדער נייער היסטאָרישער לאָגע איז וויכטיק אויב הינטער די רייד שפירט מען די טיפע ליידנשאפט און דעם עכטן שטרעבן צו דער עלית הנשמה. אַזוי איז עס אין דעם בוך.

„מיר גלויבן נישט, אַז די פאַרגעטערונג פון רייכטום איז אומפאַרמיידלעך אין דער מענטשלעכער נאַטור". אָבער „אַ סאָציאַליזם וואָס שטרעבט נאָר צו אַ מאַטעריאַליסטישער אַרגאַניזאַציע אָדער פאַרוואַנדלט זיך נאָר אין אַ מאַכט־סיסטעם מוז דורכפאַלן. פאַרקערט, אַ סאָציאַליזם וואָס באַזירט זיך אויף מענטשן־פריינטשאפט אַלס זיין הויפט־פרינציפ, וועט זיין דערפאָלגרייך". דעם גרעסטן קעגנער זעט מר. עגלסטאָן אין דער מאַכט־אידייע. „עס איז די פליכט פון מענטשלעכן גייסט, אויב ער וויל בלייבן ביים לעבן, זיך אַנטקעגנצושטעלן און זיך צו באַהויפטן אַנטקעגן גרויסאַרגאַניזאַציע און גוואַלט... עס זיינען דאָ געגנג מענטשן, וואָס פילן אַן עקל קעגן דער אַנוועגדונג פון וועלכער נישט איז גוואַלט, עקאָנאָמישער צי פיזישער, כדי צו דערוועלבן פאַר זיך עפעס אַ נוצן. עס וועט נישט זיין קיין שום עכטער עטישער פאַרטשריט אַזוי לאַנג ווי דאָס דאָזיקע געפיל וועט נישט ווערן מער אוניווערסאַל". און וועג אונדזער אויטאָר דערמאָנט דעם טיפ פון היינטיקן „פירער", דערהויבט ער זיך צו אַזאַ דער־שיטערנדיקער פאַרמעל:

„דער מאַרטירער, וואָס ווערט פאַרברענט מיט דער צו־שטימונג פון דעם מון צינדט אַן די ליכט פון פראָגרעס, און דער דערפאָלגרייכער „פירער" לעשט זיי אויס".

הינטער די אַלע געדאַנקען ליגט אַ ווילן צום קאַמף, צו ענדע־רונג פון דער וועלט. „דער פראָגרעס איז נישט קיין אויטאָמאַטישער פראָצעס, ער הענגט אָפּ פון מענטשלעכער טאַט. אין דעם איצטיקן היסטאָרישן מאָמענט הענגט אַלץ אָפּ פון דעם באַוואוסטזיניקן אויס־קלייב פון נויטוועדיקע לידערס און טוער, וועלכע זאָלן אויפשטעלן די העכערע מאָראַלישע ביישפילן און אָפּוואַרפן די ברוטאַלע פאַרמען פון מאַכט־אָרגאַניזאַציע".

***

איך בין געווען באַגייסטערט פון דעם ווערק, וואָס איז צו־נויפגעשמידט פון די צוויי בעסטע אייגנשאַפטן: שארפע קריטיק פון די היינטיקע צושטאַנדן און טיפער גלויבן אין דער מענטשלעכער צוקונפט. האָב איך געפילט, אַז איך מוז דעם אויטאָר ענטפערן מיט אַ לענגערן בריף. איך האָב געשריבן ווי וויכטיק עס איז צו באַ־וייזן, אַז די עקאָנאָמיק איז סוף כל סוף נישט די סיבה פון עטיק, נאָר, פאַרקערט, איר פּועל יוצא. אפשר מעג מען זאָגן נאָכמער: עקאָנאָמיק איז די פונקציע פון עטיק. דערפאַר טאָקע איז עס נאָר רעכט (אויך פון וויסנשאַפטלעכן שטאַנדפונקט) צו דערקלערן, ווי ער טוט עס, אַז דער קאַפּיטאַליזם איז אַ „נישט־מאָראַליש סיסטעם". סיי מלוכות סיי סאָציאַלע סיסטעמען סיי די געשיכטע בכבודה ובעצמה מוז ווערן אָפּגעשאַצט, אָנגענומען אָדער אָפּגעוואָרפן לויט דעם עטישן בליק־פונקט. צי זאָל מען נישט אַזאַ דרך אָנרופן פאָן־מאָראַליזם?

איך האָב אים געפרעגט צי קען מען דערגרייכן די נשמה פון אַלע טיילן פון דער מענטשהייט אויב מען קאָנצענטרירט זיך נאָר אויף דער קריסטלעכער עטיק. אָבער גלייכצייטיק בין איך מסכים אַז נאָר אַ רעליגיעזע באַוועגונג קען היינט צו־טאָג אויפוועקן די מענטשן. ער איז געוועכט: מען מוז אָפּעלירן צו דעם פרייען מענטשלעכן ווילן. און דאָ האָב איך מוסיף געווען דעם געדאַנק, וואָס פאַרפאָלגט מיך פון אַ סך יאָרן. זינט שטענדיק זוכט מען די בעסטע לייזונג פון מאָראַלישן קריזיס, און מען ווייזט אָן נאָר צוויי לאָגיש מעגלעכע וועגן:

1) איבערבוי פון די סאָציאַלע אַנשטאַלטן.

2) איבערדערציאונג פון דעם איינצל־מענטש.

די ביידע דרכים זיינען נישט אַין מאָל שוין אויסגעפרובירט געוואָרן: אין רעוואָלוציעס, אין פאַרלאָמענטן, אין רעליגיעזער התבוננות. די רעזולטאַטן זיינען געווען ווייט נישט דערמוטערנדיקע. צי איז נישט פאַראַן די מעגלעכקייט פון עפעס אַ דריטן וועג, וועל־כער זאָל אויסנוצן די גוטע זייטן פון יענע צוויי? דער וועג: אויפבוי פון נייע קליינע געמיינשאַפטן אויף עטישע יסודות. מענטשן זאָלן באמת לעבן לויט זייערע אידייען און דערמיט אויפשטעלן מוסטערן

פון נייעם לעבן. אפילו אַז דער עולם זאָל אַזאַ ליניע אַנרופן (און פאַרדאַמען) אַלס אוטאָפּיש, איז קיין בייז נישט. מען מוז רעהאַבי־ליטירן די אוטאָפּיע. איך ווייס, אַז אָט דער „דריטער וועג" איז אַ סך מאָל געפּרואווט געוואָרן, און דאָך איז עס אויך אין דער נייער עפּאָכע אפשר דער אייניציק־צוזאָגנדיקער.

אָבער ווי גוט איז עס אַז — אויפן וועג צו קימבערליי — האָב איך זיך אַנגעשטויסן אויף אַזאַ מענטשן און אַזעלכע אידייען.

יידישער „אויסטראַליאַניזם"

דאָ נישט לאַנג האָב איך געהאַט אַ משונה'דיקן שמועס מיט אייניער פון די באַקאַנטע פּערזענלעכקייטן צווישן די אין אויסטראַליע געבאָרענע יידן. ער איז אַ יוריסט אין סידנעי, אַ דאָקטאָר פון רעכט, און — נישט געקוקט אויף זיין יוגנט — פאַרנעמט ער אַ וויכטיקן פּאָסטן אין אוניווערזיטעט. איך האָב אים איינגעלאַדן דורכצורעדן זיך וועגן זיין אָנטייל נעמען אין אַ נייעם ענגליש־יידישן זשורנאַל. זיין קאָר איז געשטאַנען אונטן בעת מיר האָבן זיך אויסגע'טענה'ט אין משך פון אַ פּאָר שעה. לאָמיר פאַרצייכנען די טענות.

איך: איך גלויב, איר זעט אויך איין, אַז דאָ אין לאַנד איז נוֹטיק אַ נייער ענגליש־יידישער זשורנאַל כדי צו דערוועקן אונדזער שלאָפנדיקן עולם, כדי אויפצוטרייסלען זייער אחריות. אונדזער פּאָלק ווערט פאַר אונדזערע אויגן פאַרניכטעט אין איראָפּע; פונדעסטוועגן פירן די יידישע פּאַרטייען און באַוועגונגען דעם זעלביקן לעבן ווי ביז איצט. אַ טייל זיינען פאַרנומען מיט קליינע לאָקאַלע צדקהאויפגאַבן; אַנדערע קאָנצענטרירן זיך אויף ציוניסטישער אַרבעט,— בעת עס פאַדערט זיך אַ ברייטע, אוניווערסאַלע אויפפאַסונג פון דער יידישער צוקונפט. אַ זשורנאַל מיט אַזעלכע צילן וואָלט געקענט שאַפן אַזאַ נייעם באַוואוסטזיין אין דער יוגנט. וואָלט איר געזונען אָנטייל אין דעם?

ער: עס טוט מיר לייד, וואָס איך מוז אייך אָנטוישן. מיר דוכט איך וואָלט געקענט זיין נאָר אַ לעזער פון אַזאַ זשורנאַל, נישט קיין מיטאַרבעטער. מיינע קענטנישן אין דער יידישער רעליגיע און געשיכטע זיינען זייער אַרעם. אַמאָל האָב איך באַקומען העברעאישן אונטערריכט, אָבער זינט דעמאָלט האָב איך אַלץ פאַרגעסן און איך גיי נישט אין קיין סינאַגאָגע.

איך: זייט איר נישט אינטערעסירט אָפּצופרישן אייערע קענט־נישן, צו שטודירן די היינטיקע יידישע פּראָגן?

ער: די פּריערדיקע רבנים האָבן גאָר ווייניק באַאיינפלוסט די יוגנט. איך געדענק נישט, אַז ווער עס איז דאָ זאָל האָבן געמאַכט אַן אָנשטרענגונג אויף צו געווינען דעם יונגן דור. זיינען מיינע פּריינט און איך געבליבן גלייכגילטיק.

איך: איז איצט נישט די ריכטיקע צייט ווידער אָנצוהויבן? די גרויסע קאַטאַסטראָפע פון יידנטום מעבר לים און די גרויסע געפאַר פאַר די אַנדערע יידישע שבטים קען איצט דערוועקן דעם אינטערעס.

ער: איך גלויב נישט אין דעם. איך שפּיר נישט אין מיר אָ ספּעציעלן אינטערעס צו די פּראָגן.

איך: זאָל דאָס הייסן, אַז די ליידן פון יידן באַאומרואיקן אייך גאָרנישט מער ווי, לאָמיר זאָגן, די צרות פון כינעזער אָדער שפּאַניער?

ער: יאָ, אַזוי איז עס.

איך: אַז די יידישע פּליטים זיינען אַהער אַנגעקומען, האָט איר געפילט עפּעס באַוונדערעס לגבי זיי? אַז איר געהערט צו דער זעלביקער פאַמיליע?

ער: ניין. איך האָב געזוכט זיי צו העלפן צוליב אַלגעמיינע הומאַניטאַרע סיבות.

איך: פּאַרשטייט איר וואָס איך מיין? מיר אַלע זיינען אוודאי אינטערעסירט אין דעם וואויל־טאָג פון קינדער בכלל, צוליב פּשוט'ע הומאַניטאַרע סיבות. אָבער פּילט איר נישט מער האַרציקייט און וואַרעמקייט לגבי אייערע אייגענע קינדער?

ער: איך וואָלט עס נישט געקענט באַהויפּטן בנוגע יידן, איך פיל זיך נישט ווי איינער פון דער פאַמיליע. גיט אַ קוק אויף די פּאַרשיידענע טיפּן פון יידן. דער נאָרמאַלסטער צו מיר איז דער ענגלישער, אָבער עס זיינען פּאַראַן יידן פון פּראַנקרייך, דייטשלאַנד, פּוילן... ניין, איך פיל זיך ווי אַן אויסטראַליער.

איך: הייסט עס, איר האָט נישט געקענט אַרויסווייזן קיין באַוונדערע אויפּמערקזאַמקייט צו יידישע פּליטים...

ער: עס זיינען דאָ געשען אָ סך טעותים אַרום זיי. זיי האָבן זיך, למשל, באַזעצט אין באַוונדערע געגנטן, שאַפּנדיק געטאָס. זיי

מאַכן עס שווער פאַר זיך צו ווערן אַסימילירט פון דער אַלגעמיינער באַפעלקערונג... אָבער קיין בייז נישט. זייערע קינדער וואָס גייען אין די היגע שולן וועלן ווערן שפּעטער אַסימילירט.

איך: מיר דוכט, מיר רירן איצט אָן אַ פונדאַמענטאַלע פראַגע: צי זייט איר אין פּרינציפּ אינטערעסירט אויפצוהאַלטן דאָס יידנטום? איך מיין יידנטום אַלס אַ קערפּער, אַ סיסטעם פון אידייען און טראַדיציעס, אַלס אַ ראָסע?

ער: אויפהאַלטונג פון יידישן פאָלק? ניין, איך בין נישט שטאַרק אינטערעסירט אין דעם. יידן האָבן אַזויפיל צו ליידן פון פאַראורטיילן און זיי פאַרשאַפן אַזויפיל שאָדן זיך און דער וועלט, אַז איך זע נישט אין די נויטווענדיקייט אויפצוהאַלטן זיי.

איך: דאָס זיינען אָפענע רייד, דאָס מאַכט אונדזער שמועס קלאָרער. אויב איר זייט איבערצייגט אַז יידן זיינען געווארן אַ שאָדן און אַ געפאַר פאַר זיך און דער מענטשהייט, דעמאָלט מוז מען מאַכן וויכטיקע אויספירן פון אַזאַ לאָגע. וואָלט איך, למשל, געטראַכט אַזוי ווי איר, וואָלט איך זיכער געצויגן די קאָנסעקווענצן דערפון.

ער: (קוקט אויף מיר מיט אַ געווישער שפּאַנונג).

איך: איך וואָלט געגרינדעט אַ יידישע געזעלשאַפט מיטן צוועק דורכצופירן די אויפלייזונג פון יידישן פאָלק. איך וואָלט געזוכט צו אַרגאַניזירן אויף אַ בריייטן, סיסטעמאַטישן אופן געמישטע חתונות; איך וואָלט געזען צו אונטערגראָבן די טעטיקייט פון סינאָגאָגעס, פון יידישע פילאַנטראָפישע, פּאָליטישע און באַזונדערס קולטורעלע אינסטיטוציעס. און אוודאי וואָלט איך שוין ענערגיש באַקעמפט די אידייע פון אַ יידישן ישוב אין קימבערליי. מיר דער הילף פון גאָט (פון יידישן גאָט?) וואָלטן מיר אפשר באַפרייט די וועלט און אונדזערע אייניקלעך פון אָט דער קללה...

ער: (פאַרוואונדערט, שמייכלענדיק ווי פאַרלוירן): אָ, ניין, איך גיי נישט אַזוי ווייט. לאָז יעדערער לעבן ווי ער וויל. איך וועל אייך געבן אַ ביישפּיל. מיינער אַ פריינד האָט דאָ נישט לאַנג באַשלאָסן צו לערנען די דייטשישע שפּראַך. פאַר מיר איז עס אַ נאַרישקייט.

איך: פאַרוואָס? צוליב דער מלחמה?

ער: ניין, בכלל. איך זע נישט קיין שום נוצן אין לערנען פון אָט דער שפּראַך. נישטאָ קיין קולטור, קיין ליטעראַטור אין דייטש...

אָבער איך וואָלט זיך נישט אַרײַנגעמישט אין זיין באַשלוס. אַזוי קען איך אויך נישט באַקעמפן יידן אויב זיי ווילן פאַרבלייבן אַלס אַזעלכע...

איך: מיר רעדן אָבער נישט וועגן פריוואַט־זאַכן פון יחידים. מיר דיסקוטירן די פילאָסאָפיע פון יידיש לעבן און געשיכטע. אויב דאָס לעבן איז נוצלאָז און שלעכט, זאָל עס אָפגעשאַפט ווערן. איז עס נישט משונהדיק צו געהערן צו אַ קאָלעקטיוו וואָס איז באַלאַדן מיט אַ קללה און צו פילן זיך דערפאַר עפּעס ווי פאַרמשפט...

ער: איך פיל נישט אַזוי, איך טו מיין לעבנס־אַרבעט צווישן דעם פאָלק פון אָט דעם לאַנד ווי אייגער פון זיי...

איך: זאָל זיין אַזוי. אָבער וואָס טראַכטן וועגן אייך די מענטשן מחוץ אייער אינדיווידועלן לעבן? דאָס איז דער הויפטפונקט, און די דייטשישע יידן האָבן טייער באַצאָלט פאַר זייער בלינדקייט.

ער: קיינער ביז איצט האָט מיר נישט באַווּיזן מיט אַרגומענטן פון טעאָריע אָדער געשיכטע, אַז יידישקייט דאַרף אויפגעהאַלטן ווערן. איך בין אַ יוריסטישער קאָפּ, און מיר דוכט אַז די יעניקע וואָס גלייבן אין דעם מוזן ליפערן די באַווייזן.

איך: איך קען אויך דעם יוריסטישן מעטאָד, אָבער עס שיינט מיר אַז די „לאָסט פון באַווייזן" אין אָט דעם פאַל דאַרף זיך לייגן נישט אויף יענעם וואָס פראָקלאָמירט פשוט דאָס רעכט אויף לעבן, נאָר גראָד אויף יענעם וואָס לייקנט אַזאַ רעכט. פונדעסטוועגן בין איך אפילו גרייט צו באַווייזן דאָס רעכט אויף עקזיסטענץ און אָנטוויקלונג פון יידישן פאָלק. צי האָט נישט אַ בוים, אַ חיה דאָס נאַטירלעכע רעכט אויף לעבן?

ער: גוט, אָבער איר רעדט דאָך פון אַ קאָלעקטיוו, נישט אַ יחיד...

איך: געווים, אָבער באַזיצט נישט דער קאָלעקטיוו דעם זעלביקן לעבנס־וועג ווי דער יחיד?

ער: צו זאָגן איך דעם אמת, איך האָב נישט פיל געטראַכט וועגן דעם. איר האָט אין זינען אַן אינטערנאַציאָנאַלן קאָלעקטיוו ווי, למשל, די רוימיש־קאַטוילישע קירך? אָדער ווי די טשעכן אָדער פאָלאַקן?

איך: זעט איר? בנוגע דאָס רעכט פון די טשעכן אויף וויטערדיקן לעבן, אפילו ווי אַ שטאָט, האָט איר קיין שום ספק נישט.

איר שטעלט אַבער אונטער אַ פראַגע דאָס רעכט פון יידן. עס איז העכסט כאַראַקטעריסטיש פאַר יידן וואָס זיי פאַרניינען זיך אַליין, וואָס זיי זוכן זייער זעלבסט־פאַרניכטונג...

ער: (שמייכלענדיק) איר האָט מיך איצט געכאַפּט...

איך: איך האָב אַבער קיין שום צווייפל נישט. דער קיום און דאָס וואַקסן פון יידישן פאָלק איז פאַר מיר אַ נאַטירלעכער פאַקט, און אַ זייער פרוכטבאַרער פאַר דער מענטשהייט. עס איז נישט קיין צופאַל וואָס אין איצטיקן רוסלאַנד האָט מען געשאַפן באַדינגונגען פאַר דער אַנטוויקלונג פון אַ הונדערט נאַציעס און ראַסן. אפילו פאַר די וואָס שטייען ערשט אין אַנהייב פון זייער קולטור־שאַפן, וואָס פאַרמאָגן נאָר אַ ביסל פאָלקס־לידער און טענץ. יידנטום איז שוין ווייט אַוועק פון אַזעלכע אַנפאַנגען...

ער: וואָס איז אייגנטלעך יידישע קולטור? זיינען נישט ענגלישע יידן ענגלענדער און דייטשישע יידן — דייטשישע?

איך: אָט דאָס איז די צרה וואָס איר ווייסט אַזוי ווייניק וועגן דעם. „יידן" זיינען פאַר איך און אייערע פריינד נישט מער ווי אַ גרויסע מאַסע פון משונהדיקע מענטשן וואָס ליידן פון פאַר־פאָלגונגען און אַנטיסעמיטיזם. פאַר מיר איז עס, ראשית כל, אַ גרויסער קאָלעקטיוו פול מיט שעפערישע כוחות. יידיש פאָלק איז נישט אַזוי פאַרבונדנקייט דורך צרות ווי פאַרבונדנקייט דורך שעפע־רישער אַרבעט און קולטור.

ער: אין וועלכע געביטן קומט די דאָזיקע קולטור צום אויסדרוק?

איך: אין אַלע געביטן: אין דיכטונג, ליטעראַטור און קונסט, אין פילאָסאָפישן און סאָציאַלן דענקען, אין וויסנשאַפט און רעליגיע, אין געזעלשאַפטלעכער אַרבעט פון אַלע אַרטן, אין מנהגים און טראַדיציעס...

ער: זיינען דען פאַראַן אונטערשיידן פון נאַציעס אין וויסנ־שאַפט?

איך: אין דער פאָרמולירונג פון וויסנשאַפטלעכע געזעצן אפשר נישט, אָבער אין דער אַנטוויקלונג און אָנווענדונג פון די וויסנשאַפטן — יאָ. חוץ לזה איז פאַראַן אַ באַזונדערע וויסנשאַפט פון יידנטום. אָבער, בכלל געראַדט, איז קולטור אַ סך מער ווי וויסנשאַפט. זי נעמט אַרום אַלע ספערן פון פריוואַטן און קאָלעקטיוון לעבן. זאָגט

מיר, איך בעט אייך, פאַרוואָס איז עס וואָס די אויסטראַליער וואָס זיינען געבאָרן פון דער ענגלישער קולטור, באַמיען זיך אַזוי שטאַרק צו אונטערשיידן זיך דווקא אַלס אויסטראַליער? פונקט אַזוי די ניו־זילענדער לגבי די אויסטראַליער...

איך האָב אים באַווייזן אַן אַנטאַלאַגיע פון יידישע דיכטער פאַר 20 יאָר, געדרוקט אין דער לאַטיינישער שריפט. פערציק נעמען פון פרויען און מענער וואָס זיינען צעשפרייט איבער דער גאַנצער וועלט, אונטער די הימלען פון רוסלאַנד, פוילן, אַרגענטינע, רומעניע, אַמעריקע און וואו נישט, — און פונדעסטוועגן דיכטן און זינגען זיי אין דער יידישער שפראַך, — און אזוי אויך אין דער העברעאישער. מיין קעגנער, דער גאָסט, איז געווען זייער פאַרוואונדערט און האָט פלוצים מודה געווען, אַז ער פאַרשטייט אַ ביסל יידיש, אַ דאַנק זיינע עלטערן!

איך: מיר זיינען אַ לעבעדיק פאַלק און קלייבן זיך נישט צו פאַרשווינדן. אָבער ווער נישט איז מוז זיך זאָרגן וועגן אָט דעם פאַלק און זיין צוקונפט. די זאָרג קען נישט וווערן איבערגענומען אפילו פון די בעסטע צווישן נישט־יידן וווייל זייערע וואָרצלען ליגן אין אַן אַנדער נאַטירלעכן באָדן. בלייבט עס די אויפגאַבע פון אונדזער יוגנט. וועט זי פאַרנאַכלעסיקן אָט די אויפגאַבע אפילו איצט, נאָך די האַמערקלעפ פון היטלערן און דעם שענדלעכן דורכפאַל פון דעם אַסימילאַציע־מאַסקאַראַד אין דייטשלאַנד, דעמאָלט בין איך נישט מקנא איר צוקונפט.

:: ::—::

אָט אַזאַ שמועס איז פאַרגעקומען דעם 8טן סעפטעמבער 1940, ד"ה זיבן מיט אַ האַלב יאָר נאָך היטלערס אויפשטייג צו מאַכט, אין דעם צווייטן יאָר פון דער וועלט־מלחמה.

קימבערליי — אַ שטאַט אָדער אַ ישוב?

צופעליק האָב איך זיך דערוואוסט, אַז עס איז אָקאַרשט דער־שינען אַ ניי בוך פון וו. זשאַבאָטינסקין, אונטערן נאָמען „דהי דזשואיש וואָר פראָנט", און אַז אין דעם בוך איז דאָ אַ קאַפּיטל וועגן דעם קימבערליי־פראָיעקט. זשאַבאָטינסקי, וועלכער איז ערשט מיט אַ פּאָר חדשים צוריק געשטאָרבן אין ניו־יאָרק, איז געווען איינער פון די פייערדיקסטע, הונדערט־פראָצענטיקע ציוניסטן וואָס האָבן נישט געזען קיין שום אַנדער לעזונג פון דער יידישער פראָגע אַ חוץ אַ יידישן שטאַט אין פאַלעסטינע. ממילא האָט זיין שטעלונג לגבי אַנדערע וועלכע־נישט־איז יידישע קאָלאָניזאַציע־פלענער געזאָלט זיין אַן אַנטשיידן־פיינטלעכע. פונדעסטוועגן האָב איך געהערט, אַז ער האָט אַרויסגעוויזן אַן אינטערעס צו אַזעלכע פלענער.

אַז איך האָב באַקומען אין האַנט זיין לעצט בוך, געשריבן אין פעברואַר 1940, האָב איך מיט דערשטוינונג געלייענט די זייטן, געווידמעט אונדזער אַרבעט אין אויסטראַליע. עס איז נישט נאָר נישט געווען קיין שום שפּור פון פיינדשאַפט, נאָר פאַרקערט, ער האָט געלויבט „די ערלעכקייט און איבערגעבנקייט" פון די קימ־בערליי־טוער. ער האָט אונטערגעשטראָכן דעם באַזונדערן כאַראַק־טער פון דער אַרבעט אין פאַלגנדיקע ווערטער:

„איינער פון די באַזונדערס מערקווירדיקע שטריכן פון דעם פּראָיעקט באַשטייט אין דעם, וואָס זיין אַנטוויקלונג איז צו פאַרדאַנקען די אַלייניקע באַמיאונגען פון איין־איינציקן מענטש, און דער מענטש איז נישט יונג און נישט רייך. אויך איז ער נישט קיין בריה אין יענער אַרט פון טומלענישן, וואָס מען רופט פּראָפּאַגאַנדע. זיין איינציקער סוד באַשטייט, ווי עס ווייזט אויס, נאָר אין יענער רואיקער עקשנות, וועלכע פאַרלאַנגט היינט דאָס זעלביקע, וואָס זי האָט פאַרלאַנגט נעכטן... אָט די געשיכטע איז אַזוי מערקווירדיק, ווייל

זי באַווייזט, אַז זייער וויכטיקע פּאָליטישע רעזולטאַטן קענען ווערן דערגרייכט דורך אײַנאײַנציקער, גאָר נישט אָפּיציעלער פערזאָן, נאָר אַ דאַנק דער באַנוצונג פון שכל הישר אין דער ריכטיקער צייט.״

זשאַבאָטינסקי איז איבערצייגט, אַז מען קען — דורך אויפקלע־רונג און ערלעכער פּראָפּאַגאַנדע — געווינען די צושטימונג פון אויסטראַלישן פּאָלק צו אַזאַ יידישן פּראָיעקט. ער גלייבט אויך, אַז די פּאַרשיידענע פּיזישע און קלימאַטישע שוועריקייטן פון אַ קימבערליי־קאָלאָניע קענען איבערוואונדן ווערן מיט דער צייט. ער זעט אָבער די גרעסטע שוועריקייט אין אַן אָנדער פונקט: אין דער פּאָליטישער זייט פון דער קאָלאָניזאַציע. עס איז באַקאַנט, אַז אַלע אויסטראַלישע סימפּאַטיקער פון דעם פּראָיעקט ווילן זיך באַוואָרענען, אַז די קאָלאָניסטן זאָלן נישט פּאַרלאָזן קימבערליי און פּאַרפּלייצן די פּאָר שטעט פון אויסטראַליע, וואו די אַרבעטס־מעגלעכקייטן זיינען באַגרענעצטע. דאָס איז אויך דער שטאַרקער פּאַרלאַנג פון דער „פּריילאַנד־ליגע״: זי ווייל נישט קיין כאַטישע אינפילטראַציע אין די שטעט, נאָר פּלאַנמעסיקע קאָלאָניזאַציע פון נייַ־לאַנד.

אָבער — ווי קען מען גאַראַנטירן דאָס פּאַרבלייבן פון די פּיאָנערן? — פּרעגט זשאַבאָטינסקי. עס זיינען דאָ — זאָגט ער — נאָר צוויי מעטאָדן. דער ערשטער איז צו שאַפן פּאָר זיי ספּעציעלע פּאַספּאָרטן, אָן וועלכע זיי וועלן נישט טאָרן אַריין אין די אויסטראַלישע שטעט. אָבער דאָס וועט זיין אַ בזיון פּאָר די קאָלאָניסטן, עס וועט זיי אַראָפּדריקן צו דער מדרגה פון יידן אין צאַרישן רוסלאַנד, און עס וועט זיין קעגן די ליבעראַלע טראַדיציעס פון לאַנד. דער איינציק־אַנדערער אויסוועג איז צו „דערהייבן די קאָלאָניזאַציע־געגנט פון אַנהייב אַן צו דעם סטאַטוס פון אַן אומאָפּהענגיקן שטאַט, וואָס איז אָפּגעטיילט פון דער אויסטראַלישער מלוכה דורך אַן אינטערנאַציאָנאַלן געזעץ, מיט אַ ריכטיקן וויזע־סיסטעם פון ביידע זייטן. דעמאָלט וועלן די קאָלאָניסטן נישט טראָגן אויף זיך דעם צייכן פון פּאָליטישער מינדערוווערטיקייט.״ אָבער — אַזאַ מין לעזונג איז פול מיט נאַך גרעסערע שוועריקייטן, און זשאַבאָטינסקי גלייבט נישט, אַז אויס־טראָליע וועט איינגיין אויף אַזאַ באַשלוס: צו דערלויבן אַ יידישן שטאַט. דערמיט איז דער קימבערליי־פּלאַן פּאַראורטיילט.

דערפון מאַכט ער דעם נאַטירלעכן אויספּיר, אַז עס איז פּאַראַן נאָר אײַן פּלאַץ אין דער וועלט, וואו יידן קענען ווידער ווערן אַ

שטאַטס־פּאָלק, און דאָס איז פּאָלעמיק. קיין פּאָלק אין דער וועלט, אפילו אויסטראַליע, וועט עס זיי נישט דערלויבן צו שאַפן. אין פּאָלעמיק אָבער מוזן וועלן זיי עס שאַפן.

איך בין לחלוטין נישט מסכים מיט אַזעלכע אויספירן. פון וואַנען נעמט זיך דער געדאַנק, אַז יידישע פּיאָנערן וועלן אויף זיכער פאַרלאַזן די קאָלאָניע און גרויסע צאָלן זיך אַרויסלאַזן „פּאַר־פליכטן“ די אויסטראַלישע שטאַט? אַלץ הענגט אָפּ פון דעם, אויף וויפל דער אויפבוי פון דער נייער טעריטאָריע וועט זיין עקאָנאָמיש געזונט, זעליש און מאָראַליש באַפרידיקענדיק. אויב „קימבערליי“ וועט זיין נישט מער ווי אַ צופעליקער ארץ־מקלט, וווּ צונויפגעלאָ־פענע, דערשראָקענע מענטשן וועלן זוכן אַ דערווייליקן אָפּרו, כדי ביי דער ערשטער געלעגנהייט צו לויפן ווייטער, אין די שטאַטן, — דעמאָלט איז עס פון אָנהייב אָן אומנוצלעכע אַרבעט, גאָרנישט קיין קאָלאָניזאַציע. „קאָלאָניזאַציע“ מיינט אָבער נישט נאָר דעם קראָנקהאַפטן פּראָצעס פון אויסוואַנדערונג, נאָר דווקא דעם געזונטונג־פּראָצעס פון פּלאַנירטער איינוואַנדערונג. אַ פּאַרוואַנדלונג פון פּלי־ענדיקן מענטשן־שטויב אין אַ פּערמאַנענטן מענטשהייטס־אָרגאַניזם. אויב אַ נייער מענטשלעכער ישוב וועט קענען געבויט ווערן אויף באמת־נייע לעבנס־יסודות (וויסנשאַפטלעכער פּלאַן, מאָדערנע טעכניק, סאָציאַלע קאָאָפּעראַציע, מאָראַלישע אידיען, יידישער גייסט), דעמאָלט וועט דער ישוב ווערן נאָענט און טייער צו די קאָלאָניסטן. דעמאָלט וועלן זיי נישט וועלן פאַרלאָזן און צעשטערן אים, ווייל אַ מאָס־לויפעניש פון אים וועט דאָך הייסן צעשטערונג פון אייגענעם שאַפונגס־ווערק מיט אייגענע הענט.

נישט זעלטן קומט אויס צו הערן, אַז אַ קימבערליי וועט קיינמאָל נישט האָבן פאַר יידן יענע צויבערהאַפטע צוציאונגס־קראַפט ווי ארץ־ישראל, אַז די שוועריקייטן פון פּיאָנערישער האַרוואַניע וועלן דערפאַר נישט האַלטן די מענטשן אויפן לאַנד. אַנדערע קריטיקער גייען אפילו אַזוי ווייט, ווי צו זאָגן, אַז נאָר אין ארץ ישראל זיינען יידן מסוגל צו טאָן פּיאָנערישע און לאַנדווירטשאַפטלעכע אַרבעט. אויב עס וואָלט טאַקע געווען אַזוי, וואָלט דער פּראָיעקט פאַר אויסטראַליע געווען אַ דורכפאַל נאָך פאַרן אָנהייב. אָבער עס איז נישט אַזוי!

::—::—::

ארץ־ישראל האָט טאָקע געלעבט אין יידישן זכרון און רעליג־
גיעזן וועלט־באַנעם זינט טויזנטער יאָרן. אָבער דאָס קאָנקרעטע
לאַנד, פּעלעסטינע, איז לחלוטין נישט געווען קיין אימיגראַציע־
פונקט אין די מאָדערנע יידישע וואַנדערונגען. מען פאַרגעסט צו־גיך
די ריכטיקע געשיכטע פון אונדזער צייט. צווישן די 80ער יאָרן פון
פאַריקן יאָרהונדערט ביז 1914, האָבן אַריבערגעוואַנדערט קיין אַמע־
ריקע (פון רוסלאַנד און רומעניע מייסטנס), נישט וויניקער ווי אַ
דריטהאַלבן מיליאָן יידן, אָן עכטע מענטשן־וואַנדערונג. אפילו
האָבנדיק דעם נאָמען פון הייליקן לאַנד אין האַרצן, האָבן זיך אָט די
מיליאָנען געצויגן צו אַ פּרעמד לאַנד, ווואו מען האָט געזוכט אַ שטיק
ברויט און פּאָליטישע פרייהייט. די עכטע קאָלאָניזאַטאָרישע אַרבעט,
געבויט אויף לאַנדווירטשאַפט מיט אייגענע יידישע הענט, האָט זיך
אין ארץ־ישראל ביז יענער מלחמה קוים אַנטוויקלט (אויב מען זאָל
לאָזן אָן אַ זייט די קאָלאָניעס פון ראָטשילדן און פון דער ייקא).
דער אמתער שטראָם פון איבערצייגטע און עקשנותדיקע קאָלאָניסטן,
די אַרבעטער און די חלוצים, האָבן זיך באַוויזן אין לאַנד ערשט נאָך
דער מלחמה: זינט 1919־1920.

פאַרוואָס? מען וואָלט געקענט אַנווייזן אויף מינימום דריי
וויכטיקע פאַקטאָרן. אַמעריקע האָט געהאַט שוועך פאַררייגלט אירע
טויערן פאַר נייע אימיגראַנטן; אין פוילן און אוקראַינע האָבן
געבושעוועט פאַגראָמען אויף יידן; עס איז פאַרעפנטלעכט און
באַשטעטיקט געוואָרן די באַלפור־דעקלאַראַציע. דער לעצטער פאַק־
טאָר האָט אויפגעוועקט אין דער יידישער נשמה נאַציאָנאַל־פאָליטישע
האָפענונגען און שטרעבונגען פון אַ גאַנץ גוואַלטיקער נאַטור. פאַלעס־
טינע איז שוין נישט נאָר געווען דער צענטער פון רעליגיעזע און
ראָמאַנטישע געפילן; פאַלעסטינע איז געווארן אַ פלאַץ פאַר עקא־
נאָמישער הילף צו די געפלאָגטע מאַסן, אַ פונקט, אין וועלכן אַ
יידישער שטאָט קען אויפגעבויט ווערן, אַ גרויסער שטח פאַר דער
פאַרווירקלעכונג פון פלענער פון סאָציאַלער גערעכטיקייט. מאָטיוון
פון אַמאָליקן יידישן עבר האָבן זיך פאַרבונדן מיט די העכסטע
שטרעבונגען צו דער יידישער צוקונפט, — און ארץ ישראל איז
געוואָרן דער ברען־פונקט פון מאָדערנעם יידישן משיחיזם. ערשט
דעמאָלט האָט זיך אָנגעהויבן די וואודנערבאַרע לאַנד־קאָלאָניזאַציע

אין פאַלעסטינע, וועלכע האָט איבערצייגנדיק באַוויזן, וואָס אַ יידישער פאַלקס־מענטש קען אויפטאָן.

דאָס באַווייזט אַבער בפירוש נישט, אַז יידן קענען אַנטוויקלען אַ שפּעפּערישן אידעאַליזם נאָר אין ארץ ישראל. עס איז ווייניק באַקאַנט, אַבער עס איז אַ וויכטיקער היסטאָרישער פאַקט, אַז יידישע מאָסן האָבן — אין לויף פון 19טן יאָרהונדערט — נאָך צווי מאָל באַוויזן זייער אַקטיוון אינטערעס פאַר פּיאָנערישער אַגראַר־אַרבעט. אין אַנהייב פון יענעם יאָרהונדערט, צווישן 1807 און 1830, האָבן די רוסישע צאָרן (אַלעקסאַנדער דער ערשטער און ניקאָלאַי דער ערשטער), געגעבן די יידן די מעגלעכקייט צו בויען אייגענע קאָלאָניעס אין דרום־רוסלאַנד. עס איז מערקווירדיק צו לייענען די באַריכטן פון יענער צייט, געשריבענע פון נישט זייער יידן־פריינדיק לעכע באַאַמטע, און צו זען מיט וואָס פאַר אַ לויפנשאַפט די פאַר־ארעמטע אַבער לעבנסלוסטיקע מאָסן האָבן זיך אָפּגערופן אויף דעם אַנבאָט. זיי זיינען אין די צענדליקער טויזנטער געפאָרן און גע־גאַנגען סיי קיין דרום־רוסלאַנד, סיי קיין סיביר. זיי האָבן געהאָט אויסצושטיין די ביטערסטע נויט און קעלט אויף די וועגן, זיי האָבן אומעטום איבערגעלאָזן אומצאָליקע קרבנות, אַבער זיי האָבן זיך באַוועגט צו דעם ציל: ערד־אַרבעט. אַ פאַלק, וואָס האָט כמעט צווויי טויזנט יאָר נישט געפירט קיין נאַטירלעכן לעבן אויף דער ערד, האָט זיך — ביי דער ערשטער היסטאָרישער מעגלעכקייט — צוריק־געפונען און ווי אויפגעלעבט. איז דאָס נישט אַ פאַטעטישער אויגן־בליק אין לעבן פון אַ פאַלק?

עס איז נישט צו באַשרייבן מיט וועלכע אומגעהויערע שווע־ריקייטן און קרבנות יענע יידן האָבן געבויט זייערע קאָלאָניעס. עס איז דאָך געווען דאָס אַלטע, ביוראָקראַטישע, מענטשן־פיינטלעכע און פינצטערע רוסלאַנד. אַבער אָט די מענטשן, אַן פינאַנציעלע מיטלען, אַן אַרבעט־קענטעניש, אַן פויערישע טראַדיציעס, — האָבן דאָך אויפ־געבויט צענדליקער קאָלאָניעס מיט יידיש־קלינגענדיקע נעמען. זיי האָבן זיי שפּעטער פאַרטיידיקט קעגן אַלע קלעפ פון דער נאַטור; זיי האָבן זיך דורכגעהאַלטן אין אַלע קריזיסן פון צאַריזם, פון מלחמה, פון רעוואָלוציע, פון בירגער־קריג. אַז די באָלשעוויסטישע רעגירונג האָט מיט אַ יאָרהונדערט שפּעטער געזומען צוהעלפן דער יידישער לאַנדווירטשאַפט, זיינען יענע קאָלאָניעס שוין געווען אויסגעוואָרצלטע

ישובים, מיט אַ קליינער, אָבער אויסגעשפּראָכענער יידישער פּויערימ־שאַפט, (אַן ערך 30,000). עס איז היסטאָריש וויכטיק, אַז יידן האָבן זיך אַנטפּלעקט אַלס פּאַיק צו אַן אַנדער אַרט לעבן ווי מען האָט פריער געמיינט.

אין די 90ער יאָרן האָט זיך פּלוצים באַוויזן דער באַראָן הירש, אין פּאַריז, וועלכער האָט זיך אונטערגענומען צו אָרגאַניזירן אַ גרויסע יידישע איבערוואַנדערונג פון רוסלאַנד קיין אַרגענטינע. ער האָט געגרינדעט די „ייקא", אַריינגעלייגט אין איר מיליאָנען פונטן און אַנגעהויבן אַריבערפירן גרופּעס יידישע מענטשן אין די ברייטע, אומ־באַאַרבעטע פּאָמפּאָס, כדי צו גרינדן דאָרטן לאַנדווירטשאַפּטלעכע קאָלאָניעס. עס איז ווידעראָמאָל געווען אַ געוואָגטער שריט אין דער יידישער געשיכטע, ווידעראָמאָל האָבן זיך געפונען צענדליקער טויזנטער יידן, וואָס האָבן אָנגענומען דעם אָנבאָט. עס לוינט זיך צו לייענען די ליידנס־געשיכטע פון די דאָזיקע איבערוואַנדערער (למשל, די דריי בענדער פון אַלפערסאָנען), ווי זיי האָבן עס אַן דערפאָרונג, אַן אַ ריכטיקער אויפּפאָסונג, פאַרוואָרפן אין דער גרינער און געפערלעכער וויסטעניש, דאָך איבערגעקומען די ליידן און אויס־געבויט קאָלאָניעס. אויב עס וואָינען דאָרטן היינט־צו־טאָג נישט מער ווי אַ 30,000 מענטשן, זיינען דערצו געווען טיפע אורזאַכן, אויף וועלכע מען קען זיך דאָ נישט אָפּשטעלן. די וויכטיקסטע סיבה איז געווען דער אַדמיניסטראַטיוער פלאַן פון אויפבוי, ביי וועלכן מען האָט אָפּגענומען פון די קאָלאָניסטן כמעט יעטוועדע איניציאַטיוו. אָנשטאָט אַ שטענדיק וואַקסנדיקער זעלבסטפאַרוואַלטונג, איז געשאַפן געוואָרן אַ ביוראָקראַטישע מאַשין, וואָס האָט געהערשט איבער די ערד־אַרבעטער פון אויבן. פאַר אַ יידישער קאָלאָניזאַציע איז גלייך שעדלעך, סיי אַ מלוכהשע ביוראָקראַטיע (ווי אין רוסלאַנד), סיי אַ פילאַנטראָפישע (ווי אין אַרגענטינע).*

אָבער דער וויכטיקער פאַקט בלייבט, אַז יידן האָבן זיך יעדעס מאָל געצייגט נוטה אריבערצוגיין פון די שטאָטישע באַשעפטיקונגען צו דער שווערער פיאָנער־אַרבעט אויף ערד. עס איז באַצייכנענדיק, אַז ווען עס האָבן זיך שפּעטער — אָדער גלייכצייטיק — אַנגעהויבן

---

* געניעך וועגן דעם זע מיין אַרטיקל אין דער יידישער ענצי־קלאָפּעדיע : יידן, באַנד 1.

די ערשטע פרוווון צו באַארבעטן ערד אין פאַלעסטינע, זענען זיי געווען צייטלעך פאַרבונדן מיט די ערשטע רוסישע קאָלאָניעס. די יונגע סטודענטן־גרופּע „בילו" האָט זיך געבילדעט אין כארקאָוו און קיעוו; די געזעלשאַפט „חובבי ציון", מיט אוסישקינען בראש, האָט זיך אַנטוויקלט אין אַדעס. אָבער כאַראַקטער, קיעוו, אַדעס זענען אַלע דרום־רוסישע שטעט, ד. ה. נאַענטע צו די קאָלאָניעס. הייסט עס, אַז דער חשק צו ערד־ארבעט האָט זיך אַקטיוו דערוועקט אין די ערשטע ציוניסטישע קרייזן אַ דאַנק די דערפאַרונגען און איינפלוסן פון חוץ לארץ, נישט פון — פאַלעסטינע.

**
*

פאַרוואָס זאָל, אַלזאָ, „קימבערליי" זיין אויסגעשלאָסן פון דער אַקטיווער יידישער צוקונפט? געווויס באַזיצט עס נישט די ראַמאַנטיש־מאַגנעטישע קראַפט פון אַמאָליקן הימלאַנד, אָבער צי האָט עס נישט — אין דער איצטיקער היסטאָרישער עפאָכע — אַנדערע פאַזיטיווע מאַמענטן? עס שיינט אויף פאַרן יידישן אויפגעטרייסלטן באַוווסטזיין אין אַ צייט, וועו מיליאָנען יידישע פאַלקס־קינדער שטייען פאַרן תהום, אָדער אין תהום גופא. „נויט" איז שוין מער נישט קיין אויסדרוק פאַר דער עקאָנאָמישער און פיזישער צעשטערונג פון יידישן פאָלקס־קערפער. די פערספּעקטיוון פון דער נאָך־מלחמה־איראָפּע זענען זייער אומקלאָר פאַר אָט די אַנטוואָרצלטע מאַסן־שיכטן. יעדנפאַלס וועט דער פראָצעס פון זיך־ווידער־איינפלאַנצן אין דער חרובער איראָפּעאישער ווירטשאַפט זיין אַ שמערצלעכער. די אַריבערפלאַנצונג פון מיליאָנען קיין א"י וועט אויך זיין אַן אוממעגלעכקייט. אין פאַרגלייך מיט אַזאַ פערספּעקטיוו וועט די אידייע פון אַ געאָרדנטער קאָלאָניזאַציע פון אַ קימבערליי אין אַ דעמאָקראַטישן לאַנד ווערן איינע פון די מאַגנעטישע איידיען פאַרן פאַלק.

צוזאַמען מיט דער עקאָנאָמישער נויט און פאַקטישער היימלאָזיקייט וועלן אָבער ווירקן אויך גייסטיקע פאַקטאָרן. „קימבערליי" וועקט נישט די רעליגיעז־נאַציאָנאַלע געפילן פון יידישן מענטשן? דאָס איז ריכטיק. אין קימבערליי איז נישטאָ קיין אויסזיכט אויפצובויען אַ יידיש־נאַציאָנאַלן שטאַט? דאָס איז אויך ריכטיק. אָבער דאָרטן שימערן פאַראויס האָפענונגען פון אַן אַנדער אָרט, וואָס זענען אויך וויכטיק געווג. עס איז דאָ די מעגלעכקייט נישט נאָר פון ראַטעווען

זיך פון אונטערגאַנג, נאָר אויך פון אַקטיוון, שעפעריש, מאָדערנעם יידישן לעבן. עס איז מעגלעך צו בויען אַ ישוב אויף ערלעכע יסודות פון פאָליטישער פרייהייט און סאָציאַלער קאָאָפּעראַציע. עס איז מעגלעך צו שאַפן דעם באָדן פאָר אַן אומגעשטערטן קולטורעלן אויפשטייג, פאָר דער אַנטוויקלונג פון דער מענטשלעכער וועלט, — אין יידישן גייסט. זאָלען דאָס אַלץ נישט קיין צויבערהאַפטע אידייען, וואָס קענען דערווען דעם טיפסטן אידעאַליזם? און וועט נישט אַזאַ אידעאַליזם אויפאַקערן די קימבערליי־ערד און באַווייזן דאָרטן וווּנדער, ענלעכע צו א"י? פאַרוואָס זאָלן די קאָלאָניסטן דעמאָלט נאָר טראַכטן וועגן פאַנאַנדערלויפן זיך אין די פאָר אויסטראַלישע גרויס־שטעט?

עס איז בכלל פאַלש צו שטעמפּלען דעם ייד נאָר אַלס „שטאָטישן" מענטשן. פון דער גענעשיכטע וויסן מיר, וויּ אזוי עס איז דערצו גע־קומען, אַז דער ייד האָט זיך קאָנצענטרירט אין די שטעט. דורות פון שטאָטישן לעבן האָבן אַן צווייפל, אַרויפגעלייגט זייער צייכן אויף זיין פסיכאָלאָגיע און אַרט דענקען. אָבער — דאָס אַלץ איז נישט קיין ראָסישער, נאָר אַ סאָציאַלאָגישער צייכן; עס ליגט נישט אין זיין בלוט, נאָר אין זיין לעבנס־לאָגע. וווּ נאָר די געשיכטע לאָזט אַף די אייזערנע צוואָנגען, אין וועלכע זי האָט אים פאַרקלעמט, דער־וואָכט אין אים די תשוקה אַרויס פון שטאָט. אַז נישט, וואָלט נישט מעגלעך געווען דער גרויסער וווּנדער פון די הונדערטער, טויזנטער חלוצים, פאָלעסטינע־פּיאָנערן, וואָס האָבן אַזוי שנעל איבערגעאָנדערשט זייער לעבנס־וועג. אויך אַ סך פון זיי זענען געווען קינדער פון פאַרמעגלעכע סוחרים קרייזן, פון אינטעליגענץ, — דאָך האָבן זיי זיך סאָציאַל און זיילישׂ איבערגעמאַכט. זיי האָבן פאַרענדערט דעם פנים פון פאָלעסטינע נאָר דערפאַר, וואָס זיי האָבן פריער פון אַלץ פאַרענדערט זיך גופא.

אין די נאָרמאַלע לענדער מיט אַ בריייטער פויערים־און־דאָרף באָפעלקערונג איז — זינט דעם קאָפּיטאַליזם — מעכטיק אויסגעוואַקסן דער שטראָם פון דאָרף צו דער שטאָט. אין ענגלאַנד און אויסטראַליע איז עס אַ קלאָרע דערשיינונג. עס איז נישט נאָר יאָגעניש נאָך בעסערע לוינען; עס איז אויך אַ שטרעבן צו אַ מער קולטורעלן אָדער קאָמפאָרטאַבלען לעבן. אָבער יידן? זיי זענען פאַרמאָטערט פון גרויס־שטאָטישן לעבן און פון דער שטאָטישער ציוויליזאַציע. דוקא דער־

פאר, ווייל דער ייד איז אזוי טיף אריינגעדרונגען אין די געדערים פון דער שטאט און איז געווארן א „שטאטיש פאלק", איז ער פאר־מאטערט פון איר. פון דעם שטאטישן מעכאניזם, וואס האט אים געבראכט אזויפיל ליידן און הערנידערונגען, וויל ער — באוווסט צי אומבאווווסט —אוועקגיין צום דארף. עס איז אים היסטאריש נמאס געווארן צו בלייבן שטענדיק דער פארמיטלער, דער ענדלער, דער לופט־מענטש, וועלכער איז נויטיק אין די ערשטע סטאדיעס פון אינדוסטריעלן אויפבוי פון אן אפגעשטאנענעם לאנד. דעמאלט רופט מען אים צו זיך, מען גיט אים פריווילעגיעס, מען שיצט די העכט פון דער הון וואס לייגט גאלדענע אייער (אין דייטשלאנד, אין פוילן, אומעטום). ווי נאר די אפגעשטאנענע לענדער בויען זיך אויף און זייערע פויערים־שיכטן נעמען שטרעבן אין די שטעט, ווערט דער „יידישער סוחר" א שטערונג אין לעבן און א שונא.

וויל נישט מער די יידישע יוגנט שפילן די דאזיקע אומווירדיקע און אלץ מער אומנויטיקע ראלע, ווייל זי זיך צוווענדן צו די פרא־דוקטיווע, די שאפנדיקע ארבעט־פראצעסן. וויל זי אויך צולייגן א האנט צו דער מוטער־ערד, צו די גרונטיקע מענטשלעכע ארבעטן. קאלאניזאציע גיט איר די מעגלעכקייט צו טאן עס אין א ברייטן פארנעם, און דערביי אין א ניי לאנד, וואס איז נאך פריי פון די האס־געפילן פון איראפע, וואס באזיצט נאך נישט די טרויעריקע טראדיציעס פון בלוטיקער קאנקורענץ. קאלאניזאציע באדייט פארן איראפעאישן יידן די כשופדיקע האפנונג פון א „מעשה בראשית" אין א טאפלדיקן זינען: דעם אנפאנג פון א נייעם פרוכטבארן לעבן אויף ערד, און דעם אנפאנג פון אווירדיקן לעבן אין א נ י י לאנד. עס וועט אפשר נישט זיין קיין גוזמא צו זאגן, אז די יידישע יוגנט קען ווערן דאס בעסטע פיאנערן־פאלק אין 20טן יארהונדערט, די פיאנערן „פאר עקסעלאנס". וויל זיי האבן די גרעסטע דערפארונג פון ריין־שטאטישן לעבן שוין הינטער זיך, וועלן זיי נישט קוקן אויף צוריק, וועלן זיי אין די נייע ישובים זען זייער שטענדיקן היים אויף להבא. געוויס, אין זייערע אויפבוי־פראצעסן וועלן זיי נישט פארמאכטן די „שטאט" אלס אזעלכע; זיי וועלן אבער אריבערנעמען פון איר נישט מער ווי דאס געזונטע און דאס עכטע, און אריינבויען עס אין די וועגט פון זייערע נייע היימען. עכטע קולטור און עכטע

פֿאַרגעניגנס פון לעבן (אריינרעכנדיק ביכער, מוזיק, קינאָ, ראַדיאָ, פריילעכקייט, גיזעליקייט, וויסנשאַפֿט), קען אַ מאָדערנע קאָלאָניע פֿאַר־שאַפֿן נישט ווויניקער ווי די שטאָט.

עס איז, אָלזאָ, נישטאָ קיין שום גרונט אָנצונעמען, אַז די קאָלאָ־ניסטן פון קימבערליי וועלן זיין באַשטרעבט אין זייער מאַסע צו אָנט־לויפן פון דאָרטן. עס איז דערפֿאַר נישט נויטיק צו פֿאַרלאָנגען דעם סטאַטוס פון אַ י י ד י ש ן ש ט א ט , כדי אויפצוהאַלטן דעם אָפּפּלוס פון די פּיאָנערן אין די שטעט. צוליב דעם אליין קען מען נישט ארויסרוקן אַ פּאָדערונג פון אַזאַ גרויסן היסטאָרישן באַדייט, ווי די שאַפונג פון אַ נייעם שטאַט אין דער וועלט.

זשאַבאָטינסקי דערמאָנט דאָ דעם יידישן שטאַט, ווייל ער האָלט, אַז דאָס איז די אינציקע גרויסע אידייאישע מאַכט, וואָס קען האָלטן יידישע פּיאָנערן צוזאַמען און געבן זיי אַ פּאָזיטיוון לעבנס־צוועק פֿאַר דער צוקונפט. פֿאַר אים, ווי פֿאַר אַ סך ציוניסטן און יידישע נאַציאָנאַליסטן (למשל י. לעשצינסקי), איז דער „ש ט א ט" דער צענטער פון זייערע פּאָליטישע און גייסטיקע באַשטרעבונגען. די טראַגעדיע פון יידישן פֿאָלק זעען זיי נאָר אין זיין מלוכהלאָזן לעבן צווישן די פעלקער. זיין אויסלייזונג זעען זיי אין דער אויס־קעמפונג פון אַ מלוכהשטער עקזיסטענץ אין א״י, „גלייך ווי אַלע פעלקער". פֿאַר זיי זענען די פֿאַר מאַגנעטישע ווערטער „מלכות ישראל" פונקט אזוי פול מיט גלאַנץ און קראַפט, ווי פֿאַר סאָציאָליסטן אַמאָל די ווערטער: „אינטערנאַציאָנאַלער פּראָלעטאַריאַט" אָדער „וועלט־רעוואָלוציע". זשאַבאָטינסקי וויל, אַז איבער דער נייער יידישער געזעלשאַפֿט זאָל שטאָלץ און מאַכטפול וויינען די פּאָן פון אַ יידישער מלוכה צוליב וועלכער עס זאָל זיך לוינען צו לעבן און צו שטאַרבן.

אויך אין דער אידייע קען איך נ י ש ט מער גלויבן היינט־צו־טאָג. טאַקע „אָלע פעלקער" באַזיצן שטאַטן יעדער פֿאַר זיך, און די ערשטע וועלט־מלחמה האָט געשאַפֿן אַ רייע נייע שטאַטן. אָבער — צי איז די מענטשהייט געוואָרן דערפון גליקלעכער ? צי איז נישט דורך דעם די ענערגיע פון פעלקער אזוי שטאַרק פֿאַרנוצט געוואָרן פֿאַרן אויפבוי פון שטאַט, אַז מען האָט פֿאַרנאָכלעסיקט די

אַנדערע לעבנס־געמיינשאַפטן אין פאַלק גופא: די פאַמיליע, די גאַס, די בילדונג, די סאָציאַלע מאַראַל.1)

צי איז ניט דורך דעם קאָנצענטרירן זיך אויף מ י ן שטאָט, („ראַיט אָר ראָנג, מאַי קאונטרי") אויסגעוואקסן יענע גלייכגילטיקייט און פיינטשאַפט צו די שכנותדיקע שטאָטן, וועלכע מוז פירן, פריער אַדער שפּעטער, צו מלחמות? טויזנטער אומגעריכטיקייטן און נאָרישקייטן, וואָס דורכשניטלעכע מענטשן פאַראורטיילן אין זייער קליינעם פרייוואָט־לעבן, ווערן פאַרוואַנדלט אין געראָטענע און קלוגע געשעענישן, ווי נאָר זיי ווערן באַדאַקט מיט דעם פאַטריאָטישן מאַנטל

---

1) דער דייטשער ראַדיקאַלער שרייבער רודאָלף ראָקער, האָט אין זיין בוך וועגן „נאַציאָנאַליזם און קולטור" באַווּיזן ווי די שפּעטערישע ענערגיע פון דייטשן פאָלק האָט זיך געענדערט אין איר איכות (ווען ניט אין כמות) אין לויף פון 19טן יאָרהונדערט. ניט געקוקט אויף דער פאָליטישער און עקאָנאָמישער שוואַכקייט פון די אומצייליקע קליינע דייטשע מלוכהלעך, איז דאָס דייטשע פ א ל ק געווען גרויס אויף די געביטן פון גייסט: פילאָזאָפיע, מוזיק, ליטעראַטור. הגם אומווויכטיק אין פאָליטישן זינען, איז עס געווען אַ פירענדיקע וועלט־מאַכט אין קולטור. זינט דעם אויפשטיג פון דער „גרויס־דייטשער" אידייע (פאַראייניקונג פון אַלע דייטשן אין איין שטאָט) און פון דער דייטשער בורזשואַזיע, האָט זיך די פאָלקס־ענערגיע אריבערגעטראָגן אויף דעם פאָליטישן געביט. און זינט דאָס „דייטשע רייך" איז געשאפן געוואָרן אין 1871, האָט זיך די ענערגיע קאָנצענטרירט אויפן אויפבוי פון דער אימפּעריע, פון מיליטערישן כח, פון קריגערישן פלאָט, פון אַ מאַכטפולער קאָפיטאַליסטישער עקאָנאָמיק, פון אַ צענטראַליזירטן, סאָלדאַטישן פאָליטישן רעזשים. די שפּעטערישע קראָפט איז ווי אָפּגעפלאָסן פון די פילאָזאָפישע, ליטעראַרישע, קינסטלעריש ספּערן צו די געביטן פון עקזאַקטער וויסנשאַפט, טעכניק, פאָליטישע עקאָנאָמיע, — אַלץ אַזעלכע געביטן וואָס האָבן געשטאַרקט און פאַרטיפט דעם בנין פון דעם נייעם דייטשן שטאָט. עס פאַרשטייט זיך, אַז אָט דער שטאָט איז תיכף אריינגעטראָטן אין אַ שאַרפער קאָנקורענץ מיט די אַנדערע, און אַ נאָקעטער פאָטריאָטיזם האָט פאַרנומען דעם פלאַץ פון די פריערדיקע זיילישע יסודות ביי אַ „פאָלק פון דיכטער און דענקער."

פון מלוכהשן אינטערעס. נישט נאָר די „מלוכה" אין איר איבער־מענטשלעכן גלאַנץ, נאָר טאַקע איינצלנע מלוכה־טוער, וואָס רעדן כלומרשט אין איר נאָמען, דערלויבן זיך צו פאַרגוואַלטיקן זייערע אייגענע פעלקער, צו שטיקן די נאַטירלעכע מענטשלעכע סאָלידאַריטעט. עס איז אַ טרויעריק בילד פון אונדזער געשיכטע, אפילו ווען מען רעדט פון דעמאָקראַטישע שטאַטן. די אומשטערבלעכע וואָרנונג פון דעם נביא שמואל קעגן אַ קעניג (שמואל א', קאַפּיטל ח'), בלייבט ריכטיק עד היום. דאָס פּאָליטישע און סאָציאַלע דענקען, דאָס מענטש־לעכע געוויסן וועלן נאָך מוזן אַ סך טיפער און ליידנשאַפטלעכער אַרבעטן, כדי אויסצואיידלען און צו פאַרמענטשלעכן דעם געפערלעכן בנין פון דער מלוכה.

***

אָבער אין דער איצטיקער מלחמה האָבן די שטאַטן אפילו נישט באַוויזן דעם כוח צו פאַרטיידיקן זיך גופא, צו באַשיצן זייערע דע־רונגענשאַפטן. דורות־לאַנג האָבן עקזיסטירט אַזעלכע שטאַטן ווי די סקאַנדינאַווישע, ווי האָלאַנד, ווי בעלגיע; צענדליקע יאָרן — טשעכא־סלאָוואַקיע און פוילן. זיי האָבן אויסגעבילדעט פאַר זיך איינענע גרעניצן, טאַריפן, בריף־מאַרקעס; זיי האָבן פאַרמאָגט אייגענע מלכים, אַרמייען, געועראַל־שטאַבן, דיפּלאָמאַטיע. זיי האָבן פאַרנומען אָנגע־זעענע פלעצער אין דער אַנטוויקלונג פון אייראָפּע און פון דער וועלט, אָלס זעלבסטשטענדיקע שטאַטן. — און אונטער דעם אייזערנעם דרוק פון אַ היטלער־מאַשין, זענען זיי דורך נאַכט פאַרניכטעט. געוואָרן אָלס שטאַטן. זיי האָבן זיך אייגער דעם אַנדערן נישט געהאָלפן בעת די מלחמה־געפאָר איז געוואָרן רעאַל. זינט יאָרן האָבן זיך פאַר־זאַמלט און געשלאָסן פריינטשאַפט־בונדן די פיר נאַרדישע שטאַטן: פינלאַנד, דענמאַרק, שוועדן, נאָרוועגיע. אין די דריי לעצטע האָבן אפילו רעגירט די אַרבעטער־פאַרטייען. אָבער אַז פינלאַנד איז אַטאַקירט געוואָרן פון רוסלאַנד, האָבן די אַנדערע דריי נישט געקענט אָקטיוו העלפן. אַז דענמאַרק און נאָרוועגיע זענען באָפאָלן געוואָרן פון היטלערן, האָט שוועדן געמוזט צוקוקן הילפלאָז. דענעמאַרק מיט איר סאָציאַליסטישער רעגירונג האָט אפילו פאָקטיש געשלאָסן אַ בונד מיטן שונא, כדי צו בלייבן בייַם לעבן. האָלאַנד און בעלגיע האָבן אָפּגעהיט זייער כלומרשטדיקע נייטראַליטעט, און אזוי לאַנג

געשפּילט מיט זייער „זעלבסטשטענדיקייט", ביז זיי זענען פאַרשלונגען געוואָרן פון היטלעריזם. די קאַרטן־הייזלעך פון זייערע שטאַטן און אַרמייען זענען אייגנגעפאַלן אין דעם זודיקן שטראם פון נאַצישן פייער און שטאָל.

מען מוז דאָך שטעלן די פראַגע: צי קענען אַזעלכע קליין־שטאַטן וווייטער עקזיסטירן אין דער זעלביקער געשטאַלט ווי ביז איצט? צי האָט עס זיך געלוינט פאַר זייערע פעלקער אויפצוהאַלטן מיט אזויפיל כוח און ענערגיע די מלוכה, כדי צו פאַרלירן זי אזוי לייכט? זיי אַלע האָבן אַזוי אייפערזיכטיק אָפּגעהיט זייערע גרענעצן און אַלע מעגלעכע צייכנס פון זייער זעלבסטשטענדיקייט, כדי מיטאַמאָל „פאַר־איניקט" צו ווערן אונטערן שטיוול פון דעם ערגסטן דיקטאַטאָר. צי האָבן זיי נישט געזאָלט זיין פאַראייניקט צווישן זיך אַ סך פריער אין אַ פרידלעכן, איבער־מלוכהשן צונויפבונד? טאַקע דערפאַר איז איצט אַזוי פאָפולער געוואָרן דער געדאַנק פון שאַפן די אייראָפּאישע פֿעדעראַציע, די „פאַראייניקטע שטאַטן פון אייראָפּע". אַ פעדעראַציע מיינט, ראשית כל, אַז די אינצל־שטאַטן וועלן מוזן זיך אָפּזאָגן פון אַ געוויסן טייל פון זייער אייגנמאַכט (סווערעניטעט), אָפּטרעטן זי צו אַ פּאָליטישער אויבערמאַכט פון די פאַרבונדענע שטאַטן. דער עגאָאיסטישער, אייפערזיכטיקער ווילן פון די אינצל־שטאַטן זאָל אזוי ארום באַשרענקט ווערן דורך דעם קאָלעקטיוון ווילן פון די אין אַ פאַמיליע אַרגאַניזירטע פעלקער.

די געפאָר פון מלחמות, פון בלוטיקע און עקאָנאָמישע קאַנפליקטן זאָל דערמיט אויסגעמיטן ווערן. דאָס איז די האָפענונג פון די באַגייסטערטע אָנהענגער פון פעדעראַציע־געדאַנק. מיר דוכט, אַז עס ליגט נאָך אַ טיפערער זינען אין דער דאָזיקער אידייע. אויב די שטאַטן וועלן באמת לאָזן באַשרענקען זייערע „סווערענע רעכט", ווען עס באַפרייען זיי אַזוי זייערע פירער פון אַ גוואַלטיקער צאָל אויפגאָבן, וואָס היינט זענען זיי אויס וויכטיק ביז גאָר פון מלוכהשן שטאַנד־פונקט. גרענעצן־אין פרעסטיזש־פראַגן, דיפּלאָמאַטישע און מיליטע־רישע ענינים, וואָס פאַרנעמען דעם אויבן־אָן אין דער פאָליטיק פון לענדער, וועלן אָלץ מער באַשרענקט, אָטראָפירט ווערן. ממילא ווען די שפּעריש ענערגיע פון פאָלק געווענדעט ווערן צו אַנדערע לעבנס־אויפגאָבן: צו פראַגן פון סאָציאַלער גערעכטיקייט, פון אינטעלעק־טועלער און מאַראַלישער קולטור, פון פיינערע מענטשן־באַציאונגען.

וואָס וויניקער פאַלקס־ענערגיע ווערט געווידמעט צום שטאַט, אַלץ מער פאַרבלייבט פאַר דער געזעלשאַפטלעכער און אינדיווידועלער נישט־מלוכהשער טעטיקייט. און טאַקע אַ דאַנק דעם ווערט זיך אַלץ מער פאַרשטאַרקן דער עכטער צווישן־פעלקערלעכער שלום און די איבער־מלוכהשע אָרדנונג.

דאָס הייסט נישט, פאַרשטייט זיך, אַז עס וועלן מוזן אונטער־גיין די פעלקער אַלס אייגנאַרטיקע אייגנהייטן; אַז נאָרוועגיע, דענע־מאַרק, בעלגיע א. אז. וו. וועלן מער נישט עקזיסטירן אַלס אָזעלכע אין אַ נייער אייראָפּעאישער פעדעראַציע. אַ פעדעראַציע איז ווי אַ פאַמיליע: יעדער מיטגליד איז און בלייבט אַ פּערזענלעכקייט פאַר זיך, מיט אַלע אירע אייגענע מעלות טובות, אָבער ער איז גלייך־צייטיק אַ מיטגליד פון אַ העכערער איינהייט. די געווענענע קליינע שטאַטן קענען פאַרלירן (אָדער, בעסער געזאָגט, באַפרייען זיך) פון זייער מיליטעריש־ער, דיפּלאָמאַטישער, מלוכהשער זעלבסטשטענדיקייט, אָבער זיי וועלן פאַרבלייבן אַלס עקאָנאָמישע, גייסטיקע און קולטור־רעלע נאַציאָנאַל־אייגנהייטן. די גרענעצן צווישן זיי וועלן זיין נישט די מיט וואָפן, פאָלשקייט און שרעק באַצייכנטע „גרענעצן", נאָר די נאַטירלעכע אונטערשיידן פון נאַציאָנאַלער קולטור און אייגנאַרטיק־עקאָנאָמישן לעבן. די אידייע איז נישט נייַ, אָבער נאָך די בלוטיקע דערפאַרונג פון צווייטן וועלט־קריג וועט מסתמא די צויבער־אידייע פון שטאַט שטאַרק דיסקרעדיטירט ווערן.

די גרויסע פראָגע איז נאָר, צי וועט אָזאַ שטאַטן־פעדעראַציע קענען דורכגעפירט ווערן אין די ראַמען פון דער היינטיקער סאָציאַ־לער אָרדנונג. צי וועלן די שטאַטן קענען עפּעס באַשליסן פאַר דער וועלט אזוי לאַנג ווי ביי זיך אין דער היים שטייען זיי אונטער דעם דרוק פון עגאָאיסטישע קלאַסן? איינס איז אָבער קלאָר: די אידייע פון שטאַט האָט אויפגעהערט צו זיין די וויכטיקסטע פאַר דער צו־קונפט. און אויב אזוי, צי האָט עס וועלכן נישט איז היסטאָרישן זינען צו שאַפן אַ נייעם, יידישן שטאַט אין דער וועלט? וועט ער בייטראָגן צום שלום פון דער מענטשהייט, צו אַ בליענדיקער אַנט־וויקלונג פון יידישן פאָלק גופא?

איך צווייפל אין דעם זייער שטאַרק, אויך בנוגע אַ יידישער מלוכה אין פאַלעסטינע. וואָלט מען אין די ציוניסטישע רייען נישט אָפּגעבן זיך אזוי שטאַרק מיט דער אידייע, וואָלט מען זיכער נישט

געשאַפן דעם שווערן קאָנפליקט צווישן יידן און אַראַבער. געוויס וואָלט פון אַ יידישער מאַסן־קאָלאָניזאַציע אין א״י מיט דער צייט ארויסגעוואַקסן אַ שטאַרקע יידישע פּאָליטיש־עקאָנאָמיש־קולטורעלע געזעלשאַפט. די פּראַגע איז נאָר, צי האָט אָט די געמיינשאַפט געמוזט שטרעבן דוקא צו דער פּאָרם פון דעם אין אייראָפּע באַקאַנטן שטאַט. כדי צו באַקומען אַזאַ שטאַט אין די אייגענע הענט, האָט מען געמוזט שטרעבן צו אַ מערהייט פון יידן אין לאַנד, און דאָס האָט געמוזט אַרויסרופן חשד און קעגנערשאַפט ביי די אַראַבישע נאַציאָנאַליסטן. אַזוי אַרום האָט זיך אַ באַדייטנדיקער טייל פון דער פּאָלקס־ענערגיע אַריבערגעטראָגן פון די שעפּערישע ספערן פון אויפבוי (די וווּנדער־באַרע לאַנדווירטשאַפט־קאָלאָניעס, די קבוצות, די שטאָטישע קאָאָפּעראַציע, די שולן, די קונסט, די סאָציטאַריע) צו די טומלדיקע אָבער פרוכטלאָזע געביטן פון פּאָליטיק, דיפּלאָמאַטיע, סטראַטעגיע א. אז. וו. אין דער פּאָלעסטינער יידישער ליטעראַטור און פובליציסטיק (אויך אין דער ציוניסטישער פון חוץ לארץ), האָט זיך באַפעסטיקט אַ דורכ־אויס־פּאַטריאָטישער סטיל. ד. ה. אַ סיסטעם פון זעלבסט־פּאַר־הערלעכונג און זעלבסט־באַוווּנדערונג, וואָס דערפון קומט קיינמאָל נישט צו קיין געזונט. די ליידנשאַפט פון דער יוגנט איז קאָנצענטרירט געוואָרן אויף דעם איין־אייניציק פּאָליטישן צוועק — יידישע מלוכה. אַזאַ ליניע מוז מיט נויטוועניקייט פירן צו דער אָפּשוואַכונג פון די אַלגעמיין־מענטשלעכע, מאָראַלישע וווערטן אין דער יידישער קולטור.

:: :: ::

דערפאַר איז נישטאָ קיין שום גרונט (פון יידישן און אַלגע־מיינעם שטאַנדפונקט) צו ווינטשן זיך דוקא אַ יידישן שטאַט אין קימבערליי. פאַרקערט: אייגע פון די אָנציענדיקסטע מעלות אין דעם פּראָיעקט באַשטייט אין זיין נישט־פּאָליטישן כאַראַקטער. לאָמיר זען וואָס קען געשאַפן ווערן פון אַן ענערגישער און געזונטער יוגנט, וועַן זי קאָנצענטרירט אַלע אירע כוחות אויף די דריי וויכטיקסטע געביטן פון לעבן: עקאָנאָמישער אויפבוי, גייסטיקע אַנטוויקלונג, מאָראַלישער אויפשטייג.

קימבערליי־ישוב זאָל ווערן אַן ארגאַנישער באַשטאַנדטייל פון אויסטראַלישן שטאַט, ד. ה. אַז ער שטעלט זיך נישט פאַר אַ ציל אויסצובויען אַ דורכאויס־יידישע פּאָליטישע אייגהייט פאַר זיך אליין.

די אַדמיניסטראַציע, דאָס געזעץ, די אָפּיציעלע שפּראַך, — זאָלן זיין די זעלביקע ווי אין גאַנץ אויסטראַליע. עס וועלן אזוי אַרום נישט געשאַפן ווערן וועלכע נישט איז גרענעצן צווישן יידישן קימבערליי און דעם איבעריקן אויסטראַליע. פּאָליטישע גרענעצן זענען שטענדיק געווען דער מקור פון פּאָליטישע מיספּאַרשטענדענישן און קאָנפליקטן. וואָס וויניקער גרענעצן, אָלץ מער קעגנזייטיקע פּאַרשטענדעניש פון די שכנים, אָלץ מער פּאַרבינדונג פון קימבערליי־גורל מיטן אַלגעמיין־אויסטראָלישן.

דערפּאַר אָבער וועט דער גאַנצער סכום פון דער יידישער פּאָלקס־קראַפט אָפּגעגעבן ווערן צו דער קאָנסטרוקטיווער זייט פון דעם נייעם ישוב. די אויפגאבן, וועלכע שטעלן זיך אָווען פּאַר מאָדערנע יידישע קאָלאָניסטן — אין די אויבנדערמאָנטע דריי גע־ביטן — זענען אזוי רייך און גרויס, אַז עס פּאַרכאָפּט די פּאָטאַנציע צו טראָכטן וועגן זיי. עס איז געגנג אויסצורעכענען נאָר די הויפּט־פּראָגן, כדי צו פּאַרשטיין וואָס פּאַר אַ געוואָלטיק פּעלד פון אַקטי־ויטעט עס וועט זיך פּאַר זיי אויסשפּרייטן.

א. ע ק א נ א מ י ק : ווי צו באַארבעטן די נאַטירלעכע אוצרות פון לאַנד. ניי מעטאָדן פון פּי־צוכט, פון אַגריקולטור, פון גאָרטן־ווירטשאַפּט. אַ סיסטעם פון פּאַרבינדונג צווישן די אַלע אַרבעטס־געביטן. פונדאַמענטן פון האַנטווערק און אינדוסטריע, אָר־גאַניש געבויט אויף די יסודות פון פי־צוכט און לאַנדווירטשאַפּט. מאַשין און מענטשן־האַנט אין דער ארבעט. די באַציאונגען צווישן די קאָלאָניסטן אליין, צווישן זיי און דער „פּריילאַנד״־אַרגאַניזאַציע. די סאַציאַלע פּאַרמען פון באַארבעטן די ערד און די אַנדערע אַרבעטס־קוואַלן. איינצל־ווירטשאַפּט, קאָאָפּעראַציע פון שכנים, קאָמונאַלע באַ־לעבאַטישקייט. אָרגאַנען פון עקאָנאָמישער זעלבסטפּאַרוואַלטונג.

ב. ג י י ס ט י ק ל ע ב ן : דערציאונג פון קינדער אין שולן און אַנדערע אַנשטאַלטן. קאָמבינאַציע פון יידישער און ענג־לישער שפּראַך מיט אייראָפּאישע און יידישע אינהאַלטן. אַנדערע שפּראַכן און קולטור־אינפלוסן. זעלבסט־דערציאונג פון דער וואָקסענע אין באַזונדערע אַנשטאַלטן. ליטעראַטור, מוזיק און קונסט. אַלט און מאָדערן יידיש וויסן: פון תורה, נביאים, תלמוד ביז צו ביאַליק (אין העברעאישער קולטור) און לייוויק (אין דער יידישער שפּראַך). יידיש־רעליגיעז לעבן און זיינע אינסטיטוציעס; זייער

באציאונג צום נישט־גלויביקן יידן. ענגע פאַרבינדונג פון יידישן גייסטיקן לעבן מיטן אויסטראַלישן: אינטימע קענטעניש פון אויס־טראַלישער געשיכטע און ליטעראַטור, עקאָנאָמיק און סאָציאַלע שטרעבונגען.

ג. מ א ר א ל י ש ע א י ד י י ע: שאַפונג פון געזונטע, פריינטשאַפט־באציאונגען צווישן מענטשן, צווישן אייגענע און „פרעמדע". קאָאָפּערטיוון גייסט אין ארבעט און אָפרו. בהדרהדיקע אָפּשאָפונג פון סאָציאַלע און אַנדערע באַריערן צווישן די קאָלאָניסטן. מאָטיוו פון אַרבעטס־פרייד, דאָמינירנדיק איבער די מאָטיוון פון פריוואַטן פּראָפיט און דערפאָלג. דערנעענטערונג צו נאַטור און פאַר־איינפאַכונג פון די געזעלשאַפטלעכע שייכותן. יידיש פאָמיליע־לעבן און אויסשפּרייטונג פון זיין גייסט אויף דער גענעמינהע אַלס גאַנצעס. אינטימע פאַרבונדנקייט מיט דעם יידישן פאָלק אין דער גאַנצער וועלט. אָן אָפּן האַרץ פאַר אַלע מענטשן־ברידער און די וואָס נויטיקן זיך אין שוץ. מאַראַלישער פּראָגרעס טאַר נישט אָפּשטיין פון עקא־נאָמישן און קולטורעלן.

איך האָב אנגעצייכנט די טאַבעלע פון אויפגאָבן און איך זע תיכף ווי אומפולשטענדיק זי איז, ווי וויניק זי פאַסט אַריין די רייכקייט פון מענטשלעכן לעבן. אָבער אויך די אויפגאָבן אַליין, צי עפענען זיי נישט אַ גוואַלטיקע פאַנאַראַמע פון שטרעבונגען און דערגרייכונגען, פון מאַטעריעלע און גייסטיקע אויפטוען? צי וועלט נישט דער טאָג פון דעם פּיאָנער — אויף יאָרן און יאָרן פאָראויס — פאַרנומען מיט אָזאַ גרויסן דריי־פאַכיקן פּראָגראַם, אַז ער וועט קענען רואיק אָפּרוקן אָן אַ זייט די פּאָליטיק? ער וועט פאַרמאָגן גענוג פראָגן פון זעלבסט־פאַרוואַלטונג אין אָזאַ גרויסער קימבערליי־פראָווינץ. אין די ברייטע דעמאָקראַטישע ראַמען פון אויסטראַלישן שטאַט וועט ער האָבן אַלע מעגלעכקייטן צו פאַרוואַלטן אַליין מיט אַלע געביטן פון זיין וקאָנא־מישער און קולטורעלער טעטיקייט. די „פריילאַנד"־ליגע וועט צו־ערשט איבערנעמען די דאָזיקע פונקציעס, כדי איבערצוגעבן זיי וואָס־גיכער צו דער זעלבסטפאַרוואַלטונג פון די קאָלאָניסטן. פאַרוואָס מוז דער פאַלשער שטערן פון יידישן שטאַט פאַרבלענדן דעם קלאָרן וועג פון אַ נייעם יידיש קיבוץ אין אויסטראַליע?

***

אויב אזוי, וועלן יידן גיך אסימילירט ווערן פון דער אַרומיקער באַפעלקערונג! — זאָגן געווײַסע צערייצטע נאַציאָנאַליסטן און גיבן אַ מאַך מיט דער האַנט אויף דעם קימבערליי־פלאַן. אַסימילירט און פאַרגעסן ווערן? פאַרוואָס? אפשר איז דער ריכטיקער ענטפער, אַז דאַרטן וועט זיך שאַפן אַ נייער שבט פון אויסטראַלישע יידן?

זאָל מען דאָך נישט פאַרגעסן, אַז דאָס וואָרט „יד" איז פון זינט טויזנטער יאָרן געווען שטענדיק באַגלייט מיט אַ וועלכער נישט איז געאָגראַפישער באַצייכנונג. אפילו אין די צייטן פון א״י זיינען שוין געווען בבל־יידן און אַלעקסאַנדריע־יידן, וואָס האָבן געשפילט די גרויסע ראָלע אין דער יידישער אַנטוויקלונג. מיר קענען די שפּאַנישע יידן (פון דעם גאָלדענעם צייטאַלטער), פראַנצויזישע, דייטשע, פּוילישע, רוסישע א. אז. וו. יידן. יעדעס מאָל האָבן יידן אין אַן אַנדער לאַנד איבערגענומען וויכטיקע עלעמענטן פון דעם אַרומיקן לעבן, — און זיי זענען דאָך פאַרבליבן דאָס וואָס זיי זענען: יידן. דער קרישטאָל־שטיין פון יידישקייט האָט — דורך אַנפאַסונג און צוליב דרוק — אָנגענומען די פאַרשידנאַרטיקסטע קאָלירן און פאַרמען, אָבער דער קרישטאָל פלעגט פאַרבלייבן דער יידישער. ווי אָפט דוכט זיך אונז, אַז די אָדער יענע פאָרם פון יידישן לעבן אין ריין־נאַציאָנאַל און אייגנאַרטיק, אָבער אין דער אמתן איז זי אַריבערגענומען געוואָרן ווו נישט איז אויפן לאַנגן וואַנדערונג־וועג. דער בעסטער באַווייז איז יידיש, די שפּראַך. וואָס קען זיין אינטימער פאַרוואָרצלט אין דער יידישער נשמה, ווי די שפּראַך? אָבער — זי איז געענומען געוואָרן צו העלפט פון די דייטשן. וואָס קען זיין מער פאַרבונדן מיט העם פּוילישן פרומען יידן, ווי זיין קליידונג, זיין לאַנגע זשופּיצע און די קליינע היטעלע? עס דוכט זיך, זיי זענען צוזאַמען מיט אים פון אַיין שטיק שטאָף געמאַכט. אָבער ניין — די בגדים האָט מען איבערגענומען פון די פאַליאָקן.

די אידייע פון ציוניזם איז צו שאַפן די אַיינהייט פון יידישע יידן אין זייער אייגן לאַנד. די מעגלעכקייט דערפון ליגט אָבער אין דער גאָר וויַיטער צוקונפט. דערווייל איז דאָס יידישע פאָלק צעטיילט אין שבטים, און אַיינער פון זיי קען ווערן דער אויסטראַלישער יידי. אוודאי וועט זיך אין קימבערליי אין אַ געוויסער מאָס ענדערן דער אונדז באַקאַנטער טיפּ פון איראָפעאַישן יידן. ער וועט ווערן באַווירקט, ראשית כל, פון דער אַרומיקער לאַנדשאַפט און נאַטור. עס

איז נישט קיין קליניקייט פאַר דעם מענטשנס קערפער און פאַנטאַזיע צו באַזעצן זיך אין אַ לאַנד פון קענגורוס, קראָקאַדילן, קאַקאַדו־פויגלען, בייכיקע באַאַבאַן, גראָזן פון מענטשן־גרויס, פייערדיקער זון און טראָפישע פלאַנצן. דער ייד פון אייראָפּע וועט דערזען אַנדערע פאַרבן פאַר זיינע אויגן, שמעקן אַנדערע ריחות, הערן אַנדערע נאַטור־קולות. ער וועט אַטעמען גאָר אַן אַנדער לופט, און דער האָריזאָנט וועט זיך צייכענען פאַר אים אין נייע, אומגעווינטע ליניעס. נישטאָ קיין שום צווייפל: ער וועט זיך צוגעווינען צו זיי נישט וויניקער ווי ער האָט זיך צוגעווינט אין אַרגענטינע און פאַלעס־טינע. אָבער אַט די ענדערונג פון נאַטור וועט טיף באַאיינפלוסן אים (זיינע קינדער באַזונדערס) אין אַ סך הינזיכטן. זיינע דיכטער, מאָלער, זינגער, גלייכווערטלעך־זאָגער, דענקער וועלן אַן ספק אריינענעמען די נייע נאַטור־סביבה אין זייער שאַפן.

די נאַטור און די נייע אַרט אַרבעט אין איר וועלן געוויס איבער־אַנדערשן דעם יידן אפילו פיזיש. אָבער אַממייסטן וועט ער ווערן געענדערט דורך דער נייער סאָציאַלער סביבה פון אויסטראַליע בכלל, און קימבערליי בפרט. טויזנטער קליינע און גרויסע שטריכן פון דעם נייעם לאַנד וועלן אַריינדרינגען אין אים, באַוווסט אָדער אומ־באַוווסט, און פאַרמירן זיין לעבנס־שטייגער, זיינע פאָליטישע און סאָציאַלע פאַרשטעלונגען. עס איז מעגלעך, אַז אפילו געוויסע שטריכן פון זיין פסיכאָלאָגיע וועלן זיך ענדערן: אַנשטאָט דער נערוועזיטעט און אומרו, וועט מסתמא קומען זיכערקייט און רואיקייט פון דער נשמה. די גאַנצע אייגנאַרטיקע זיידישע סטרוקטור פון אויסטראַלישן מענטשן וועט נישט פאַרפעלן איר ווירקונג אויף העם יידן. הכלל, עס וועט געבוירן ווערן עפעס אזוינס, ווי אַן אויסטראַלישער ייד.

אָבער — ער וועט זיין אַן אויסטראַלישער ייד. אין זיין אַרבעט און שאַפונג וועט ער, אַן שום באַמיאונגען, אריינברענגען די גאַנצע קראַפט פון זיינע דורות־לאַנגע דערפאַרונגען. ער קומט נישט קיין קימבערליי ווי אַ מענטש אָן טראַדיציעס, אָן אַקטיוויטער פאַרגאַנגענהייט, אָן האָפנונגען אויף להבא. דאָס לעבן און די קולטור, וועלכע וועלן זיך אויסבילדן אין דעם אויסטראַלישן קיבוץ וועלן זיין אַ גמוּעב פון די נייע, נאָך קיינמאָל פריער נישט איבערגעלעבטע דערפאַרונגען מיט העם אויסערגעווינלעך רייכן לעבנס־מאַטעריאַל, אַנגעזאַמלט אין דער יידישער געשיכטע. הער דיכטער און זינגער, למשל, וועט אַריינענעמען די אויסטראַלישע לאַנדשאַפט און לופט אין זיינע שאַ־

פונגען; אָבער די שטים און די פעדער וועט זיין אַ יידישע (הקול קול יעקב !), די נשמה, דער ריטם, דער קנייטש וועלן פאַרבלייבן יידישע. ווייל זיי זענען טויזנט־יעריק און הייליק, און זיי באַגלייטן דעם יידן אין אַלע זיינע וואַנדערונגען אין נייע היימען.

עס איז שטענדיק געווען אזוי: ווי ווונדערבאַר האָבן זיך איינגעלעבט יידישע שרייבער און דיכטער אין ליטע, אין רוסלאַנד, אין רומעניע, אין אמעריקע; ווי אינטים, דוכט זיך, האָבן זיי זיך געהאַט פאַרוואָקסן מיט דער נאַטור, מיט די וועלדער און טייכן, מיט הימל און ערד פון די אַלע היימען זייערע. און דאָך האָט פון זיי שטענדיק אַרויסגעקלונגען דער עכט־יידישער ניגון, האָט אַרויסגעשפּריצט דער פונק פון דער „אייביקער יידישקייט". עס וועט זיין נישט אַנדערש אין אַ קימבערליי, אין דעם יידישן ליד וועגן קענגורו, וועגן די לאַכנדיקע פויגלען, וועגן די זודיקע טעג און קילע פאַרנאַכטן, וועגן דעם קימבערליי־צויבער, וועגן דעם וואַגלער־פּיאַנער.

אָבער יידיש שאַפן און קולטור אַנטפלעקט זיך נישט נאָר אין דיכטונג און שרייבן: עס פליסט אַרויס פון דעם גאַנצן לעבנס־פראָצעס. וועו אַ גרעסערע יידישע געמיינשאַפט שטעלט זיך אַוועק צו דער אַרבעט, דערצו נאָך אַן אַרבעט פון אַן אומגעהויערן פאַרנעם, וועלט דערביי נאַטירלעך געבויט יידיש לעבן. עס איז לחלוטין נישט נויטיק צו באַטאָנען דעם יידיש־נאַציאָנאַלן כאַראַקטער ביי יעדער טאַט, ביי יעדער אונטערנעמונג („ווי איך בין אַ יידע !). יידישע מענטשן וואָס סטאַרען זיך נישט צו אַנטלויפן פון זיך אַליין, וואָס טרעטן אריין אין דער פּיאַנער־אַרבעט אַלס גאַנצע און געזונטע פּערזענלעכקייטן — זיי וועלן אַרויסברענגען פון זיך נישט עפּעס אַנדערש, ווי יידישקייט אין אַ נייער, לעבעדיקער פאָרם.

יידן וועלן זיין צעשפּרייט איבער די ריזיק־גרויסע פאַשעס און פעלדער; וועלן האָרעווען אַרום די בהמות, אין די געטנער, ביי די מאַיז־גערעטענישן; וועלן זיך באַגיסן מיט טראָפּישן שוויים און אַריינאַטעמען די אַראָמאַטישע לופט. יידן וועלן צוימען די תכלת־בלויע שטראָם־וואָסערן; וועלן בויען וועגן, הייזער, אַנשטאַלטן; וועלן אויפריכטן שולן, ביבליאָטעקן, בתי־מדרשים. יידן וועלן לייגן אַ שטיין אויף אַ שטיין צו די בנינים, וועלן האָבן אַן אַ שיעור אומ־דערוואַרטעטע זאַרגן און דורכפאַלן, און נאָך מער נחת־רוח פון זייערע אויפטוען. יידן וועלן לייגן פונדאַמענטן פון קאָאָפּעראַטיוועו,

בשותפותדיקער אַרבעט, וועלן צוזאַמען אַנוועגדן זייערע פריערדיקע קענטענישן, אַדער צוזאַמען צוטראַכטן נייע מעטאָדן פאַר דער אומ־באַקאַנטער געגנט. און איבער אַט דעם קאַכעדיקן, לעבנס־לוסטיקן לאַגער פון מענטשן־בינען וועט זיך אויסשפרייטן נישט נאָר דער הערלעכער קימבערליי־הימל, נאָר אויך די דעמאָקראַטישע, טאָלע־ראַנטע, מענטשן־פריינטלעכע אַרדנונג פון אויסטראַליע. צי איז נישט קלאָר, אַז אין גאַנג פון אַט אַזאַ שפּרודלדיקן לעבנספּראָצעס פון יונגע און אַלטע וועט אויף אַ נאַטירלעכן אופן שפּרודלען יידיש אַרגאַניש לעבן? קאָלעקטיוויע לידער, חכמות, חכמה וועלן געבוירן ווערן אין דער אַרבעט; יידישע פריילעכקייט און יידישער אומעט; יידישע זכרונות און יידישע טרוימען וועלן פון זיך אַליין וואַקסן אין אַזאַ יידישן קיבוץ. יידישע פרומקייט אַדער רעווואָלוציאָנעריזשקייט, יידישע גאָט־זוכענישן און גערעכטיקייט־קאַמפן וועלן וואַקסן פון דער קימבערליי־ערד, פונקט ווי זיי זענען געוואַקסן אין צענדליקער אַנ־דערע לענדער. וואַרעם „מלא כל הארץ כבודו". און דאָ וועט אויך וויטער לעבן — אפשר אפילו אין אַ שטאַרקערער פאָרם — דער צו־זאַמענבונד מיטן גרויסן כלל־ישראל, מיט ארץ־ישראל, מיט אַלע קינדער פון דעם יידישן וועלט־פאָלק.

אזוי ארום וועט וואַקסן אַ דור פון נייע, אויסטראַלישע יידן. אויסטראַליע וועט אָפּקלינגען אין דעם יידישן קיבוץ, און דער ייד וועט אָפּקלינגען אין אויסטראַליע. און זיי וועלן זיין אַ נאַטירלעכע, נישט קיין געקינסטלטע מענטשן־ארט. עס וועט נישט אַרויסקומען דערפון קיין „טאָפּל־פּערזענלעכקייט", אַ יחיד מיט אַן אומזיכערן זיילישן צענטער; עס וועט אַרויסקומען, ווי שטענדיק אין אונדזער געשיכטע, אַ קאָמפּליצירטע פּערזענלעכקייט. יענע יידישע פּערזענלעכקייט, וואָס האָט באַווירן דעם טאָלאַנט צו לעבן אין מער ווי אינער קולטור־וועלט, און איז געווען עכט אין יעדערער, — ווייל זי איז געבליבן געטרייַ איר אורשפרינגלעכן יידישן קערן. אזוי איז געווען די פּלע־יאַדע פון די גרויסע יידישע דענקער און דיכטער אין שפּאַניע; אַזוי זענען געווען אומצאָליקע יידן אין רוסלאַנד. פאַר זיי איז געווען מעגלעך צונויפּגיסן זיך גייסטיק מיט דער רוסישער קולטור און פּאָליטיק, און גלייכצייטיק פאַרבליבן איין האָרץ און איין נשמה מיט דעם יידישן פאָלק. איך בין געווען איינער פון זיי. מיר איז אויסגעקומען צו פאַרנעמען אַ פאַראַנטוואָרטלעכן פּאָסטן אין דער רוסישער מלוכה,

איך בין געווען אינטים פאַרקניפט מיט דער רוסישער שפּראַך, ליטעראַטור, נאַטור, שטייגער־לעבן, — און איך בין געווען דורכאויס יידיש גלייכצייטיק. עס איז נישט געווען קיין שום קאָנפליקט צווישן די ביידע שטראָמען פון דער פּערזאָן; פאַרקערט, אַ האַרמאָנישער צוזאַמענשפּיל. צי איז נישט אזוי אייגנטלעך דער אויסטראַליער בכלל? ער קען זיין געטריי צו זיין שטאַט, צו דער אויסטראַלישער פּעדעראַציע, צו דער בריטישער אימפּעריע, און אויך צו דער מענטשהייט אַלס אינהייט. נישט אָנדערש וועט זיין דער אויסטראַליער ייד. אין קימבערליי. נישט פאַרשידענע שטראָמען אין אַ צעריסענער פּערזענלעכקייט, נאָר אַ גאַנצע יידישע פּערזענלעכקייט אין פאַרשידענע שטראָמען . . .

נאָוועמבער 1940.

מסירת נפש אין טאסמאניע

— פֿאַרוואָס זייט איר אזוי פֿאַרקאָכט אין די קימבערלייס? איז דאָס דאָס אייניציקע גוטע לאַנד אין אויסטראַליע אַדער די אייניציקע האָפענונג פֿאַר יידן? —

אַזוי האָט מיך אינמאָל געפרעגט אין דער מיט פון אַ פריינד־לעכן שמועס די יונגע פרוי אייזיקסאָן. עס וואָלט געווען שווער צו באַשטימען דעם ריכטיקן אָלטער פון אָט דער אזוי יוגנטלעך אויס־זעענדיקער און מיט אַזוי פיל לעבנס־חכמה אָנגעלאָדענער דאָמע. זי איז שוין יאָרן לאַנג געשטאַנען אין דער אַרבעט פון דעם סאָמע ערנסטן אויסטראַלישן זשורנאַליזם. עס זיינען אזוי ווייניק יידישע גייסטיקע טוער אין אויסטראַלישן קולטור־לעבן; און ווען זיי זיינען דאָ, באַמיען זיי זיך אַזוי שטאַרק צו באַהאַלטן זייער שטאָם. אָבער לינקע אייזעקסאָן — אַזוי איז זי באַקאַנט צווישן אירע אומצייליקע פריינד — פֿאַרבינדט אין זיך ביידעס: אי דעם בלאָנד־האָריקן טיפּ פון אַן ענגלענדערין, אי די עכטע איבערגעבנקייט צום יידישן גורל. זי האָט געטאָן אַ סך פֿאַרן ציוניזם, אין אַריסטאָקראַטישן אויסטראַלישן נוסח, אָבער עס האָט איר געצויגן צו דער יידישער מאַסע, צו די אומבאַקאַנטע פֿאַלקס־מענטשן, צו דער יידישער שפּראַך. האָט זי זיך שוין פון לאַנג אן פֿאַראינטערעסירט מיט דער פריילאַנד־ליגע.

— יאָ, געוויס, קימבערליי, דער צפון פון אויסטראַליע, איז אַ גרויסער פֿלאַן, און ווי נאָר איך קריג די מעגלעכקייט, וועל איך אַלס זשורנאַליסט אריבערכאַפּן זיך אַהין. אָבער פֿאַרוואָס דוקא קימבערליי?

— מיר זיינען ניט פֿאַרהייראַט צו די קימבערלייס — האָב איך לאַכנדיק געענטפערט — ניט געשטעלט מיט זיי קיין חופּה וקדושין, אָבער וואו זיינען פריַיע אַנדערע פֿלעצער?

— אַנדערע? עס איז דאָ — האָט זי מיט אַ שטילן שמייכל גע־

ענטפערט — איך קען אַזאַ לאַנד ביי אונדז וואָס לעכצט ממש נאָך אַ גרויסער איינוואנדערונג.

איך האָב געקוקט אויף איר מיט דערוואַרטונג.

— עס איז ניט אזוי מאוים׳דיק גרויס ווי דער צפון פון אויס־טראַליע, אָבער דערפאַר איז דאָס אַ גן עדן, אַ וואונדערבאַרער קלי־מאַט, שיינע נאַטור, וועלדער, טייכן, ים — און טאַקע ווייניק מענטשן.

— נו, גוט אפשר וועט איר שוין ארויסזאָגן אָט דעם צויבער־נאָמען?

— דאָס איז טאסמאניע! קענט איר אָט דעם אינדזל, דעם קאָסט־באַרן שטיין פון אונדזער לאַנד?

אַ פראַגע דאָס איז! ווער קען ניט טאַסמאַניע, דעם קלענסטן, אבער כמעט עלטסטן טייל פון דער אויסטראַלישער פעדעראַציע? ווער האָט ניט געהערט פון זייערע רויט־באַקיגע, זאפט־אנגעגאסענע עפל? טאַסמאנישער קלימאַט, לאַנדשאַפט, באַפעלקערונג, עקאָנאָמישע סביבה גאָר ניט ענלעך צו דעם צפון־לאַנד קימבערליי. אָבער אַ יידישן ישוב בריינגען אַהין? קיינמאָל ניט געהערט דערפון —

פרוי אייזיקסאָנס אויגן האָבן געפינקלט, אַ צאַרטע ראָזע האָט באַפאַרבט אירע באַקן, בשעת זי האָט זיך רואיק אָפגערופן: — זאָלט איר טאַקע וויסן אַז דער פּלאַן איז אַ מעגלעכע זאַך... איר וויסט גאָר ניט אַז מענטשן טראַכטן דאָ וועגן טאסמאניע, זינט זיי האָבן דערהערט וועגן קימבערליי־פראַיעקט... און זיי מיינען עס דוקא פאַר יידן, פאַר יידישע פּליטים.

דער געשפּרעך איז פאַרגעקומען אין 1940, אין מעלבורן, אין דעם קליינטשיקן צימער פון דער רעדאַקציע פון דעם אויסטראַליש־ליבע־ראַלן בלאַט „איידוש" וואו זי האָט פאַרוואַלטעט מיט דעם פרויען־אָפּטייל פון דער צייטונג. מיר האָט זיך געדוכט אַז, זייענדיק אין סאַמע ברען פון פראָפאַגאַנדע פאַר קימבערליי, איז עס ניט קלוג אַריבער־צואוואַרפן זיך אויף אַן אַנדער טעריטאָריע אין אויסטראַליע. אין דער עפּנטלעכער מיינונג קען זיך שאַפן אַן איינדרוק אַז די „פריילאנד־ליגע" פאַרמעסט זיך שוין אויף גאַנץ אויסטראַליע צו באַזעצן. אויך די וועסט־אויסטראַלישע רעגירונג קען עס אַמאָל באַטראַכטן ווי אַ מין קאָנקו־רענץ צו איר פאָליטיק פון גוטן ווילן לגבי אונדז. „קימבערליי" איז דאָך פאַר דער צייט געוואָרן מער ווי אַ געאָגראַפישער נאָמען פון אַ שטח פריי לאַנד, נאָר אויך אַ סימבאָלישער נאָמען פאַר דער אידייע

פון יידישער קאלאניזאציע אין אויסטראליע בכלל. קעמפנדיק פאר „קימבערליי", קעמפן מיר אייגנטלעך פאר דעם פרינציפ, — און מען דארף ניט בעת דעם קאמפיין פארטוישן דעם סימבאלישן לאזונג...

פרוי אייזיקסאן האט אין אלגעמיינעם אייגנעזען עס, אבער זי האט געברענט מיט חשק צו דערציילן מיר וועגן איר גייסטרייכן אינפאל. צי וויס איך ווער עס האט באמת ארויסגערוקט אזא נייעם פלאן? א קריסטלעכער יונגער מאן, אן אויסטראליער מלידה ומבטן, אליין געבוירן און דערצויגן אין טאסמאניע. עס איז ביי אים מער ווי גלאט אן עקאנאמישער פראיעקט צו באזעצן זיין פאטערלאנד, עס איז ביי אים א טיפע נשמה־באדערפעניש.

— אבער צו וואס דערציילן אייך? איר מוזט זיך מיט אים באקענען; ער וויל זיך טרעפן מיט אייך. —

— אלרייט! לאמיר זיך טרעפן.

אין א טאג ארום אז איך בין אראפ אונטן אין דעם האטעל־זאל, האט זיך האסטיק אויפגעהויבן א מיטל וואוקסיקער יונגער מענטש, מיט א גלאטן פשוטן פנים, מיט ארויפגעקעמטע שיטערע האר, מיט א באשיידענער, כמעט שעמעוודיקער האלטונג. ער האט מיר פעסט, זייער פעסט געדריקט די האנט, און האט אנגעהויבן רעידן מיט לאנגע אביסל פארפלאנטערטע פראזן. די ווערטער זיינען געקומען עפעס ווי ארויסגעקוועטשט, אזוי ווי זיי וואלט געפעלט אטעם. דער־צו האט ער זיך געאיילט, געאיילט צו מאכן זיך פארשטענדיק. זיין נאמען איז געווען קריטשלי פארקער.

— מען רופט מיך פארקער יוניאר, ווייל אויך מיין אלטער פא־טער האט דעמזעלביקן נאמען — קריטשלי. מיין פאטער איז זינט א סך יאהרן דער ארויסגעבער פון דעם באקאנטן זשורנאל "The Industrial Australian Mining Standard". מיר זיינען פון טאסמאניע. דארטן קען אונדז יעדער מענטש. באזונדערס אבער די רעגירונג־לייט. עס איז מיין איבערצייגונג, אז טאסמאניע קען ווערן דער ריכ־טיקער ארץ מקלט פאר די יידישע היימלאזע וואס זוכן א לאנד. — עס קען ווערן פאר זיי א נייער ירושלים (ער האט זיך אפגעשטעלט ווי צעברודערט פון זיין העזה־דיקייט)... איך בין א ביסל באקאנט מיט דער בייבל, מיט דער יידישער געשיכטע — איך וואלט וועלן זיין באהילפיק אין אזא גרויסער זאך...

וואָס ענטפערט מען אין דער ערשטער מינוט אויף אזא משונה־דיקן אָנבאָט? זאָל מען עס פשוט אָפּוואַרפן ווי אַן אוטאָפּיע? אָבער צי פאַרנעמען מיר זיך ניט בכלל מיט אוטאָפּיעס? אפשר איז עס גוט צו האָבן אָנשטאט איין קימבערליי־טעריטאָריע נאָך איינע אין רעזערוו? איז עס ניט מאָדנע, וואונדערבאָר־מאָדנע וואָס אַ קריסט־לעכער מענטש, אן אויסטראליער קומט אַליין צו אונדז מיט אַזאַ פאַר־שלאָג? צי וועט עס ניט דערלייכטערן אונדזער אַרבעט? אך, ווי אָפט פלעגט זיך חלומען וועגן אַזאַ פאָל, אַז „זיי" אַליין זאָלן קומען צו אונדז מיט אַן אָנבאָט, אן אינגלאדונג? לנער הזה התפללתי...

און פאַרקער האָט געקוקט אויף מיר מיט טיף־ערנסטע אויגן, און מיט אַ פאַרשטיקטן קול וויטער געריידט: — אַ סך נייע אינדוסטריעס קען מען שאַפן אין טאַסמאניע. מען דאַרף נאָר צוגיין מיט אַ פלאַן — אָבער יידן וועלן שוין ווייסן ווי עס צו טאָן. — ראשית כל האָלץ — אונדזערע געדיכטע, ניט אויסגעפאָרשטע, וועלדער (ער האָט ניט פאַר־אויסגעזען בשעת ריידן זיין אייגענעם מזל!) אנטהאַלטן די שענסטע, די אידלסטע סאָרטן פון האָלץ. מען קען פון זיי מאַכן פאָפיר פאַר צייטונגען, מיר האָבן שוין די ערשטע גרויסע פאַבריק, און מען קען מאַכן פון זיי די בעסטע מעבל אין דער וועלט. — דערנאָך: פיש! די אָלע וואָסערן אַרום טאסמאניע זיינען פשוט פאַרפלייצט מיט די סאָ־מע פאַרשיידענע אַרטן פיש — איצט איז עס פאַרגעסן געווארן, אָבער נאָך גאָר ניט לאַנג האָט מען דאָך ביי אונדז געהאט דעם גרעסטן פאַנג פון וואָלפישן. מיר האָבן עס פאַרוואָרפן, אָבער די יאַפאַנער האָבן עס פיין באַנוצט (דער ציטער פון א פאַטריאָט האָט אָפּגעקלונגען ביי אים). וואָס פאר א פיש־אינדוסטריעס מען קען עס שאַפן! הייבט די פרוכטן און די גרינסן, הייבט די מעטאָלן וואָס ליגן אין די מיינס — קיי־נער וועט עס ביי אונדז ניט באַאַרבעטן...

פאַרקער האָט געריידט ווי אַ פאַרליבטער, ווי אַ מוטער וואָס לויבט איר קינד ווען זי ווייל עס פאַרקנסן צו אַ פיינעם מענטשן. מיר איז געווארן עפעס שווער אויפן גמיט. ביי אזא השתפחות הנפש מוז מען גלייך ענטפערן, און איך האָב עס ניט געקענט טאָן. מען מוז דאָך זיין פאַר־זיכטיק מיט נייע מענטשן און פראיעקטן. אין קאָפּ זיינען דורכגעפלויגן סקעפטישע געדאַנקן. פאַרוואָס איז אָט דער יונגערמאַן אזוי פאַרקאַכט אין זיין פלאַן? וואָס ליגט הינטער אים: באַגייסטערונג פאַר אַ מא־ראַלישער אידייע, זאָרג פאַר זיין אייגן לאַנד, וואָס ליגט פוסט און

ליידיק, אדער אפשר אַ גרויסער סוחרישער אינטערעס? ער האָט דער־
מאָנט מינעראַלן־מעגלעכקייטן, און זיין פאָטערס זשורנאַל הייסט דאָך
טאָקע אַזוי. איך האָב אים געדאַנקט און געבעטן צייט אויף צו בא־
טראַכטן עס. געבעטן אויך מאַטעריאל וועגן טאסמאניע צו באַקענען
זיך מיט אַזאַ לאַנד. געוואוסט האָב איך אַז טאסמאניע איז אַרעם אין
קאַפיטאַלן, אז זי מוז שטענדיק אַנקומען צו הלואות פון דער פעדע־
ראַלער רעגירונג פונקט אזוי ווי וועסט־אויסטראַליע, הגם זי איז אַ
שטאט פאַר זיך מיט אן אייגענעם פאַרלאַמענט און אַ לייבאָר רעגי־
רונג. אָבער זי האָט זיך ביז איצט ניט געמאַלדן מיט קאָלאָניאזציע־
פּלענער. יעדנפאַלס מוזן מיר עפּעס הערן פון זיי איידער וואָס ווען.

פּאַרקער האָט ענערגיש צוגעשאָקלט מיטן קאָפּ. צוגעזאָגט שיקן
מאטעריאלן, האָט וואַרם ווידער געטרייסלט מיין האנט. צי איז ער
געווען צופרידן מיט מיין אָפרוף, ווייס איך ניט. שפּעטער האָב איך
געהערט אַז ער האָט זיך אַ ביסל געוואונדערט איבער מיין רוהיקייט.
וועגן דעם ענטוזיאַסטישן בחור האָב איך נאָר פון צייט צו צייט דער־
מאנט זיך.

**
*

פרוי אייזיקסאן און מר. פּאַרקער האָבן דורך זייערע בריף גע־
האָלטן דעם ענין טאסמאניע וואך פאַר מיינע אויגן. זיי האָבן אויך
אַראַנזשירט אַז ביי מיין נעקסטן קומען קיין מעלבורן זאָל איך זיך
טרעפן מיטן אַלטן מאַן פּאַרקער סיניאָר, דעם פאָטער פון דעם יונגן
מענטש.

אַז איך בין אַריינגעקומען אין זייער הויז מיט די שוועכע מעבל
און האמעטנע שרייבנ, מיט די הויכע פענסטער און געדיכטע פּאַרהאנ־
גען, האָב איך דערפילט דעם אָטעם פון אַ זייער פעסט איינגעפונדע־
וועטן, שטאָט־פריצישן הויז פון די „קאָלאָניאלע" צייטן. מר. פּאַרקער
איז געווען אַלט און קראַנק, ער האָט מיט שווערקייט צוגעהערט זיך,
אָבער ער איז געווען רירעוודיק און לעבעדיק, און האָט אריינגעקוקט
אין אייך מיט עטלעכע פאַר אויגן. ער איז ניט אַראָפגעגאַנגען — אין
משך פון אַ פאַר שעה — פון זיין פאטערשטול, אָבער ער האָט זיך גע־
האַלטן מיט דער זיכערקייט און שטאַלצער רואיקייט פון איינעם וואָס
איז אַ זייל אין דער באַלעבאַטישקייט פון זיין לאַנד. ער האָט מיר
שפּעטער דערמאָנט אין אַ סך הינזיכטן די פרוי מאַקאַרטור אַנסלאוו פון
סידניי.

ביי דעם שמועס איז געווען אָנוועזנד זיין פרוי, וועלכע האָט מייסטנס געשווויגן, אָבער אויך זי איז געווען פאַראינטערעסירט אין דער פאַנטאַזיע פון איר זון. זי האָט געוואָלט ער זאָל זיך אויסלעבן אין איר. עס איז גלייך געקומען צו רייד דער זייער פיינער אַרטיקל וועגן אונדזער זאַך, וואָס איז דערשינען אין זיין זשורנאַל „מיינינג סטאַנדאַרד", דעם 15טן מאַרט 1940 „פּליטים אָלס פּיאָנערן". ווי אַזוי קומט עס אינמיטן דערינען אין אַזאַ ספּעציעלער אויסגאָבע ווי זייגער? דער אָלטער מאַן האָט זיך אָפּגערופן מיט אַקטיווער וואַרעמ־קייט.

— פאַרוואָס טאָקע ניט? מיר זיינען אינטערעסירט אין דער אַנטוויקלונג פון אונדזער לאַנד. אַייער פּראָיעקט איז ווערט צו באַ־טראַכטן . . . אמת אין אַנדערע אַרטיקלען האָבן מיר שטענדיק געהאַלטן מער פון אינדיווידועלער אימיגראַציע צו אונדז אידער פון קאָלעקטיווער קאָלאָניזאַציע. איך גלויב אויך איצט אין דעם, באַזונ־דערס פאַר יענע טיילן פון אויסטראַליע וואָס זיינען שוין באַזעצט. אָבער דער צפון און די קימבערלייס זיינען רעלאַטיוו מענטשן־לוידיק. אזוי איז עס פאַרבליבן דעם גאַנצן לעצטן יאָרהונדערט, הגם עס האָט גע־קענט באַזעצט ווערן פון די אנגלא־זאַקסן. איך גלויב איצט ניט אַז יענע געגנט וועט ווערן באַפעלקערט פון אַ ריין אנגלא־זאַקסישער ראַסע. די נאַטור האָט, אין דער פאַרגאַנגענהייט, באַשטימט די פיזישע אייגנשאַפטן פון יענע מענטשן וואָס קענען באַוואוינען די פאַרשיידענע געגענטן פון דער ערד, און אזוי וועט עס פאַרבלייבן ניט געקוקט אויף די דערפאָלגן פון דער וויסנשאַפט...

... צי זיינען יידן אַ ראַסע וואָס קען לעבן אין אַ סוב־טראָפישן קלימאַט? יאָ, זיי זיינען אַן צווייפל בעסער צוגעפאַסט צו סוב־טראָ־פישע באַדינגונגען ווי די אַנגלא־זאַקסן. צי זיי וועלן פאַרבלייבן אויף שטענדיק אין צפון פון אויסטראַליע, צי ניט, — וועט נאָר די צייט אַליין באַשטימען. דערפאַר אונטערשטיץ איך דעם פּראָיעקט. לויט דעם וואָס יידן האָבן אויפגעטאָן אין אַן ענלעכן לאַנד ווי פא־לעסטינע, איז נישטאָ קיין שום גרונט צו צווייפלען אַז זיי וועלן דער־גרייכן די זעלבע רעזולטאַטן אין די קימבערלייס...

מר. פאַרקער האָט זיך אָבער ניט אויפגעהאַלטן צו לאַנג ביי דעם צפון פון זיין לאַנד; ער איז באַלד אַריבער צו זיין היימלאַנד אין דרום, צו טאסמאניע, וואו ער איז געווען אן עקאָנאָמיש און פאָליטיש באַ־דייטנדיקע פיגור. ער האָט מיך צוגערעדט צו פאָרן אַהין אַזוי שנעל

ווי מעגלעך, אויסצופֿארשן די מעגלעכקייט פון אַ יידישער קאָלאָניזאַציע. דאָס לאָגד נויטיקט זיך אין דעם, עס איז רייך מיט נאַטירלעכע אוצרות, מען דאַרף זיי נאָר עפענען. מען האָט פֿאַרנאָכלעסיקט דאָס לאָגד, און די באַפעלקערונג פֿאַלט כסדר אין צאָל. די באַגאַבטערע יונגע לייט פֿאָרן אַוועק: אַדער אין די אויסטראַלישע גרויסע שטעט אַדער קיין ענגלאַנד. די מלחמה נעמט צו נאָך מער מענטשן פון קליינעם טאַסמאניע...

דערנאָך האָט ער מיר געזאָגט אַז ער האָט שוין פֿאַרהאַנדלט וועגן דעם מיט מר. פֿאַרקס, וואָס ער איז דער פֿאַקטישער געשעפטס־פירער פון דער טאַסמאנישער מלוכה. מר. פֿאַרקס איז לויטן טיטל נאָר אונטער־סעקרעטאַר פון דער רעגירונג, אָבער זיין איינפלוס באַזירט זיך אויף דעם וואָס ער איז דער פֿערמאנענטער טוער אין דעם גאַנצן רעגירונג־אַפּאַראַט אין טאַסמאַניע. איך דאַרף אַנגעבן די צייט וועז איך וועל אַרויס־קומען אַהין, און דער יונגער קריטשלי וועט אַלץ אַראַנזשירן פֿאַר דער רייזע. זיין זון וועט מיטפֿאָרן מיט מיר און באַגליייטן אויף אַלע פֿאַרשונגען. די בעסטע צייט וועט זיין אַרום דעצעמבער—יאנואר.

מיר האָבן געמאַכט אַ קליינעם איבערריים ביז מען האָט אונדז דערלאַנגט טיי. האָב איך געהאַט צייט צוקוקן זיך צו די וועגט מיט די ביכער־שריינק. דאָ האָט מען געלעבט אין אינטימער, משפּחהישער נאָענטקייט מיט דעם ווייטן ענגלאַנד. דאָ האָט מען גלייכצייטיק געפֿאַרשט און געלערנט זייער נייַ־דעראָבערטן קאָנטינענט. ביכער זיינען געשטאַנען אויסגעשטעלט אין סימעטרישע רייען לויט זייערע אינהאַלטן. מילא, צענדליקע בענד פון זשורנאַלן וועגן קוילן, מינעראַלן און מעטאַלן האָבן מיך ניט געוואונדערט. אָבער אַ גאַנצע ביבליאָטעק וועגן... פיש אזן פיש־אינדוסטריע? אַזוי פיל ווערק, ממש דיק־לייביקע ביכער וועגן פישן האָב איך זיך קיינמאָל ניט געקענט פֿאַרשטעלן. בשר ודגים איז ביי יידן אַ מצוה, אַ מנהג, אַן אייזערנער באַשטאַנד פון שטייגער־לעבן, אָבער — אַ וויסנשאַפט פון דגים?

מר. פֿאַרקער האָט געוועדט מיט וואַרעמקייט וועגן יידן. פון צייט צו צייט פלעגט ער זיך אַריבערבויגן צו מיר אין אַ פריינטלעכער פֿאַרטרויטקייט. „פֿאַר מיר איז דער יידישער קיין פרעמדער. פֿאַרקערט, ער איז דער סאַמע געוואונטשענער טיפּ פון אַלע פעלקער: אַן אינטערנאַציאָנאַליסט... אונדזער ראַסע פֿאַרדאַנקט אַ סך דעם יידן; אונדזער אימפּעריע האָבן געדינט אַ סך באַרימטע יידן... איך זע נישט אין

פֿאַרוואָס א ישוב פון דורכאויס יידן, אָדער אַזאַ אין וועלכן די יידן וועלן שטאַרק אַריבערוועגן אין צאָל, זאָל ניט זיין אַ גוטער אויסטראַליע שער ישוב. אבער אַ חוץ אַלעם אַנדערן, מוז דאָך אויסטראַליע נעמען אנטייל אין דער שוועדער פּליטים פראַגע".

מיר האָבן זיך צום סוף געדריקט די הענט ווי אַלטע גוטע פריינט, און עס איז געווארן אָפּגערעדט אַז די טאַסמאניע־רייזע זאָל ווערן דורכגעפירט. איך האָב פֿאַרלאַזן דאָס הויז מיט דעם געפיל אַז פֿאַר אונדז שטייט נאָך אַ רעאַלער קאָלאָניזאַציע־פּראָיעקט. זיינען דאָך היגטער אים געשטאַנען אַלע דריי מאטיוון וואָס מוזן געהערן צו דעם זיילישן אינוועסטאר פון אַ קאָלאָניזאציע־פּלאן פֿאַר יידן: דער ענגליש־אויסטראַלישער פּאטריאָטיזם, דער עקאָנאָמישער אינטערעס און דער הומאַניטאַרער געפיל.

קריטשלי פֿאַרקער, דער זון איז געווען איבערגליקלעך מיט מיין באַזוך פון זיינע עלטערן.

***

מיט אַ צייט שפּעטער איז מיר אויסגעקומען צו זיין ווידער אַמאָל אין דער אויסטראַלישער הויפּט־שטאָט קאַנבערא. ווי שטענדיק, האָט זיך דאָס ניט־פֿאַרמאלע פּאָליטישע לעבן אָדער, בעסער געזאָגט, די פּאָליטישע טומלענישן, קאָנצענטרירט אין דעם „קאנבערא האָטעל" וואו איך בין איינגעשטאַנען. אין אָוונט, נאָכדעם ווי די זיצונגען פון פֿאַראַמענט און אַדערע מלוכהשע אינסטאַנצן זיינען געווען פֿאַרענדיקט, פלעגן זיך די מלוכה־מענטשן און זייערע אַרויסהעלפער צונויפקומען צו אַ גלעזל משקה אין אָט דעם האָטעל. די געמיטער זיינען דעמאָלט געווען לייכטער, און די צווישן־פֿאַרטייאישע שפּאַנונג פלעגט אָפּלאָזן.

אין יענע טעג איז גראָד פֿאַרגעקומען אין קאַנבערא דער צוזאַמענפֿאַר פון אַלע פּרעמיערן פון די זעקס אויסטראַלישע אייַנצל־שטאַטן. דאָס איז בכלל געווען אַ זייער אינטערעסאַנטע אינסטיטוציע אין לאַנד. די פּעדעראַלע רעגירונג פון אויסטראַליע איז געזעסן ווי אַ דאָך איבער דעם גאַנצן פּאָליטישן בנין פון לאַנד, אָדער זי האָט, ריכטיקער געזאָגט, ווי אַ סקעלעט דורכגענומען און באַפעסטיקט דעם גאַנצן קערפער פון ווייט צעווארפענעם לאַנד. די גרויסע פינאַנץ־מיטל און די אַלגעמיינע פּאָליטיק איז געלעגן אין די הענט פון דער פעדעראַלער רעגירונג. דאָך האָט זי ניט געקענט רעגירן דאָס פֿאָלק אַנדערש ווי דורך

די אַרגאַנען פון די זעקס באַזונדערע שטאַטן. פון איין זייט האָבן די פּרעמיערן פון די זעקס (באַזונדערס פון די דריי שוואַכערע שטאַטן: מערב אויסטראַליע, דרום אויסטראַליע און טאסמאניע) געמוזט שטענדיק אָנ־קומען צו די פֿאַליטישע און פינאַנציעלע טובות פון דער מאַמע־פּע־דעראַציע. פון דער אַנדער זייט האָט די מאַמע ניט געטאָרט צו הויך און צו אָפֿן אַרויסשטעלן זיך קעגן אירע טעכטער־מלוכות, וואָס זיינען אַלע געבוירן און דערצויגן געוואָרן אַ סך פריער — מיט אַ הונדערט יאָר פריער — ווי זי איז געקומען אויף דער וועלט.

כדי אויסצוגלייכן די אומענדלעכע פאַדערונגען, טענות און פאַראיבלס פלעגן די זעקס הויפּטער פון די שטאַטן אַ פּאָר מאָל אין יאָר אַראָפּקומען קיין קאַנבערא. און דאָ פלעגט פּאָר טעג און טעג אָנגיין אַ קאָמפּליצירטער פּראָצעס פון דינגענישן, מאַנעווערס, פינאַנציעלע אָפּ־מאַכן און פֿאַליטישע קאָמפּראָמיסן. האָבן דאָך די שטאַטן אייפערזיכטיק אָפּגעהיט זייער אייגענע אומאפהיינגיקייט פון דער פעדעראַציע, און האָט דאָך די פעדעראַציע געשטרעבט אַרויפצוווינגען איבער זיי אַלעמען איר סאוועראַנע הערלעכקייט. קאָמפּליצירט פלעגט וועלן דער ענין וועלן אין שפּיץ פון די אַלע זיבן רעגירונגען זיינען געשטאַנען פּאַרשיידענע פּאָר־טייען (דאָס מאָל איז די פעדעראַלע געפּירט געוואָרן פון מענזיס, דעם בירגערלעך־ליבעראַלן פּאַרטיימאָן, בעת אַ ריי שטאַט־רעגירונגען האָבן געהאַט לייבאָר־פּרעמיערס). דאָך איז די זעלביקע שפּאַנונג פאַרבליבן אויך שפּעטער וועו סיי די פעדעראַציע, סיי פיר שטאַטן זיינען רעגירט געוואָרן פון לייבאָר־מענטשן. ביידע צדדים האַלטן דאָך אַז זיי פּאָר־טרעטן דאָס פּאָלק.

אָט אין יענעם נאָוועמבער־אָוונט פון 1940 זיינען אַרום די טישלעך מיט גלעזלעך וויין געזעסן אויך אַ ריי פּאַרטרעטער פון די איינצל־שטאַטן. איז צו מיר פלוצים צוגעקומען סער הערי בראָון, אייגער פון זייערע נאַענטע מענטשן, און האָט געזאָגט אַז אַ פּאָר פּרעמיערס וואָלטן וועלן באַקענען זיך מיט מיר. צו וואָלט איך ניט צוגעקומען צו זייער טיש? אודאי, האָב איך עס גערן געטאָן.

מיר האָבן זיך קעגנזייטיק פאַרגעשטעלט. דער גאָר הויכער, מיטן כמעט שטיינערנעם, אומבאַוועגלעכן פּנים, איז געווען מר. פלייפּאַרד, פּרעמיער פון דרום אויסטראַליע. דער אַנדערער, אַ נידעריקער פּאָטער־לעך אויסזעענדיקער מאַן, מיט אַ גרויען קאָפּ האָר און ראַזעווע באַקן איז געווען מר. קאסגראָוו, פּרעמיער פון טאסמאניע. יעדער פון זיי

האָט געהאַט נעבן זיך זיינע יועצי המלכות. ד"ר האכא איז געווען דער באַראַטער פון קאסגראָוו'ן. אין אויסטראַליע — אויב נאָר מען פאַלט ניט אריין אין אַ חברה פון שטייפע מענטשן—הויבט זיך אָן זייער לייכט אַ שמועס. מען האָט מיך געבעטן צו דערציילן וועגן אונדזער קימבער־ליי־פראַיעקט. זיי האָבן אַ סך געהערט וועגן דעם פון דער פרעסע; עס גייען אַרום אַזוי פיל קלאַנגען וועגן דעם; זיי ווילן אויסהערן עפּעס געניויעס פון דעם אפּיציעלן פאַרטרעטער פון דער זאַך.

האָב איך זיי אָפּגעגעבן אַ באַריכט וועגן דער יידישער לאַגע אין דער וועלט, וועגן די פאַרהאַנדלונגען מיט מערב אויסטראַליע, וועגן אונדזערע אידייען פון קאָלאָניזאציע. איך האָב באַמערקט אז מר. פּלייפאַירד פון דרום אויסטראַליע האָט זיך אויפגעהויבן אין דער מיט און איז מיט אַנטשולדיקונג אַוועק צו אָן אַנדער טישל. אַבער דער גאַנצער איבעריקער עולם האָט זיך צוגעהערט מיט געשפּאַנטן אינטערעס. די פראַגן וואָס זיי האָבן שפּעטער געשטעלט, זיינען געווען געהאַלטן אין אַ סימפּאַטישן און געשעפּטסמעסיקן טאָן. דערמיט אייגנטלעך האָט זיך מיין אויפגאַבע געהאַט אויסגעשעפּט און איך האָב געגומען פון זיי אפּ־שייד. אַבער דאָ איז צו מיר צוגעגאַנגען מיט אַ פריינטלעכן שמייכל מר. קאסגראָוו און האָט געזאָגט:

— מיר, אין טאסמאניע, וואָלטן אויך געווען אינטערעסירט אין אַזאַ פראַיעקט פון אַ יידישן ישוב... אונדזער לאַנד נייטיקט זיך אין אַנטוויקלונג און מענטשן... עס וואָלט געווען ריכטיק וועג איר באַ־קענט זיך מיט אונדזער לאַנד...

איך האָב אויסגעשטעלט אויף אים אַ פּאָר אויגן. די רייד פון די פאַרקערס האָבן פלוצים אויפגעלויכטן מיט אַ רעאַליסטישן ליכט.

— יא — האָב איך געענטפערט — עס וואָלט טאַקע געווען ריכטיק צו באַקענען זיך מיט אייער לאַנד. זייט איר אַבער גרייט אויף דער שאַ־פונג פון אַ יידישן ישוב בייַ אייך? וווייסט איר וועגן די שווערישקייטן פון באַקומען אַ צושטימונג פון דער פעדעראַלער רעגירונג?

— איך וויייס עס — האָט ער וויטער פריינטלעך געענטפערט — אַבער מיר האָבן קיין מורא ניט... מיר קענען גוט די פעדעראַלע רעגי־רונג... קומט אַריבער צו אונדז, איר וועט זיין אונדזער גאַסט. אונדזע־רע מיניסטאָרן וועלן אייך געבן אַלע נוייטיקע הילף...

דאָס איז שוין געווען אָן אפּיציעלע אינלאדונג פון אַ רעגירונג, און איך האָב זי, פאַרשטייט זיך, מיט דאַנק אָנגענומען. איך האָב צו־

געזאגט מר. קאסגראוו'ן אז ביי דער ערשטער געלעגנהייט וועל איך זיך אריבערכאפן צו זיי. דער גאנצער ענין טאסמאניע האט אנגעהויבן צו ווערן אקטועל. איצט האט מען שוין געמוזט באקענען זיך מיט יענעם לאנד אויף אן אמת: דורך ליטעראטור און פרעסע. די דעמאלטיקע רייזע קיין קאנבערא האט זיך שוין געהאט גלוינט.

*
**

דער אינדזל טאסמאניע איז אפגעטיילט פון דעם גרויסן אויסטראלישן מאסיוו מיט 150 מייל. ער איז כמעט ווי א טייל פון דעמזעלבן ביקן קאנטינענט. גאנץ טאסמאניע פארנעמט א שטח פון 26 טויזנט קוואדראט־מייל און באזיצט א באפעלקערונג פון נאר ארום 250,000 מענטשן, א העלפט פון זיי וואוינט אין די פיר גרעסערע שטעט.

פון דעם גאנצן שטח פון לאנד זיינען 47% בכלל ניט באזעצט פון מענטשן. צו אט דעם אומבאזעצטן שטח געהערט כמעט דער גאנצער מערב טייל פון דעם אינדזל, 37% פון דעם לאנד זיינען אדער שוין צוגעטיילט צו פארשיידענע אייגנצל־פערזאנען און גרופעס אדער געפינען זיך אין פראצעס פון ווערן צוגעטיילט. אזוי ארום געפינט זיך אונטער דעם רשות פון דער „קרוין" ד. ה. פון דעם שטאט, נאר א גרויסער חלק אויך פון די בעסטע ערדן אין מזרח פון טאסמאניע. די מלוכה האט נעגוג לאנד צו פארטיילן פאר קאלאניזאציע.

„דער גרעסטער טייל פון לאנד — זאגט די נייעסטע אויסגאבע פון דארטיקן לאנדווירטשאפטלעכן מיניסטעריאום — איז צוליב זיינע באדג־פאסן, רעגנס און געדיכטע וועלדער — נאך ניט אויסגעפארשט". עס איז אבער גענוג באקאנט, אז א דאנק די רעגולערע און שטארקע רעגנס און דעם מילדן קלימאט טאסמאניע דעם אינדרוק פון א דורכאויסיקן גארטן. דער זומער איז ניט צו הייס (פון 50 ביז 70 גראד) און דער ווינטער ניט צו קאלט (50—40 גראד). אין די הויכע בערג, פארשטייט זיך, איז פארא שניי און אייז און פראסטן. צוליב דער מילדקייט פון דעם קלימאט און דער פרעכטיקער שיינקייט פון די לאנדשאפטן איז טאסמאניע געווארן דער באליבטעסטער פלאץ פאר טוריסטן פון גאנץ אויסטראליע.

פראפעסאר ג. וואוד, א געבוירענער פון טאסמאניע, האט אין זיין בוך („די טאסמאניער סביבה") געשילדערט דעם עקאנאמישן וואוקס פון יענעם לאנד. „די קאלאניסטן פון ענגלאנד האבן דא געפונען א קלימאט ענלעך צו זייערן. אבער אנשטאט א געדיכט־באזעצטער אינ־

דוסטריעלער געזעלשאפט האבן זיי געפונען א לאנד פון אומבאריר־
וועלדער, פון משונהדיקע טיפן פלאנצן און חיות, פון ווילדע טייכן, אפע־
נע טאלן און בארגיגע געגענטן. אין ענטפער אויף אזעלכע נאטור־
באדינגונגען איז דאס לאנד געווארן א טיפיש פלאץ פאר אגריקולטור,
געריטנעריי און פיזוכט. איצט ערשט קומט פאר דער איבערגאנג צו יע־
נער שטופע ביי וועלכער מענטשלעכע קראפט און קאפיטאל נוצן
אויס די נאטירלעכע אוצרות פון לאנד פאר גרויס־אינדוסטריע. די
איינציקארטיקע פיזישע סטרוקטור זיינע; די אומציילויקע בערג און
היגלען, וואס זיינען ניט צו הויך און דאך הויך גענוג; אן א שיעור טייכן
און אזערעס; רעגן א סך אבער ניט מער ווי נייטיק; ערד וואס גיט
ארויס ניט צו פיל אבער ניט צו וויניק פאר די מענטשלעכע באדער־
פענישן, — דאס אלץ צוזאמען מאכט פון אונדזער אינדזל דעם סאמע
געבענטשטן שטאט אין גאנץ אויסטראליע."

דער זעלביקער אויטאר פארשווייגט אבער ניט די שוואכקייטן פון
דער ביז איצטיקער עקאנאמיק פון טאסמאניע. פופציק פארשיידינע
מינים בוימער — מייסטנס עווקאליפטן — עקסיסטירן דארטן. אבער
„די געשיכטע פון דער באהאנדלונג פון אונדזערע גרויסע וועלדער איז
א טרויעריקער קאפיטל אין אונדזער געשיכטע. טאסמאניע איז דער
אינציקער אויסטראלישער שטאט וואס איז אינגאנצן וואלד, וואס קאן
— אדאנק די קלימאטישע און באדן־באדינגונגען — פראדוצירן יעט־
וועדע ארט פון האלץ, וואו דער אלצהאקער קען ארבעטן א גאנצן
יאר. דאך האבן עגאיסטישע קאמערציעלע אינטערעסן און אונדזער
עם הארצות בנוגע וואלד־פראבלעמען פארהינדערט א וויסנשאפט־
לעכע וואלד־ווירטשאפט אויף א בריטן יסוד."

די עפל־פראדוקציע איז גרויסארטיק, אבער אויך זי ליידט פון
גרויסע טעכנישע פעלערן. „טויזנט בושעלס פון עפל וועלן געפאקט
אין הילצערנע קעסטלעך וועלכע מען פירט ארײן פון... בריטיש
קאלומביא, 8000 מייל אוועק." אזוי אויך מיט דער פישעריי וואס קען
זיך דא אנשפארן אויף די גוואלדיקע מאסן פון די בעסטע סארטן פון
פיש, באזונדערס פארעלן און לאקסן.

מיר קאנען דא אפשטעלן די באשרייבונג פון דעם לאנד. עס איז
קלאר אז עס נייטיקט זיך אין א מעכטיקן צושטראם פון איניציאטיוו,
מאטעריעלע כחות, און ראשית כל, מענטשן. טאסמאניע מוז ווידער
אמאל — ווי אין אנהייב XIX יאהרהונדערט — קאלאניזירט ווערן.

איצט איז פֿאַרשטענדלעך פֿאַרוואָס איר רעגירונג איז אַזוי פֿאַראינ־ טערעסירט אין אַ גרויסער יידישער איינוואַנדערונג. דאָרף מען טאָקע וואָס גיכער צופֿאָרן אַהין.

***

די רייזע קיין טאסמאניע איז באַשטימט געוואָרן אויפֿן 12טן יאַנואר 1941. עס האָבן געזאָלט נעמען אין איר אנטייל פיר פּערזאָנען: אַ חוץ מיר, דער יונגער פֿאַרקער, פרוי אייזיקסאָן און א יונגער יידי־ שער פֿאָטאָגראף וואָס האָט אויך שטודירט לאנדווירטשאפט, מר. פּערל. דער סעקרעטאַר פון דער דאָרטיקער רעגירונג אין דער הויפּט־שטאָט האָבאַרט, מר. פֿאַרקס, האָט געמאַכט די נייטיקע צוגרייטונגען. כדי ניט צו פֿאַרלירן צייט, האָט דער מיר התלהבות ברענענדיקער פֿאַרקער פֿאַרגעשלאָגן אַז מיר ביידע זאָלן די ערשטע אַרויספֿליען אַהין. די אַנ־ דערע צוויי וועלן פֿאָרן אַהין מיט אַ שיף. דער אָטעם פון באַגייסטע־ רונג האָט זיך געטראָגן פון אַלע זיינע בריף און פֿאַרשלאָגן. איך האָב געזאָלט פֿליען פון סידניי קיין האָבארט (אַ רייזע פון 7 שעה) און ער וועט זיך אַריינזעצן אין דעמזעלביקן עראָפּלאַן אויפן מיטן וועג — אין מעלבורן.

„איך בין אַזוי צופֿרידן — האָט ער געשריבן — אז איר זייט מסכים מיט די הכנות צו אַייער וויזיט קיין טאסמאַניע. איך קאָן זיך קוים דערוואַרטן אויף אָט דער רייזע מיט אַייך, וויסנדיק אַז אין מערב און דרום־מערב טאַסמאַניע וועט איר געפינען דאָס „געוואונטשענע לאַנד" פֿאַר אַ גרויסן טייל פון אייער פֿאָלק.

עס זיינען אמת פֿאַראַן שטחים לאַנד וואָס ליגן נאָענט צו די שטעט און דערפֿער, און אַנדערע וואָלטן אפשר אויסגעקליבן זיי. איך אבער פיל אַז — גלייך ווי ביי די אמאליקע נביאים — איז אייער גורל צו פירן דאָס פֿאָלק אין דעם מדבר, ניט קוקנדיק אויף רעכטס אדער אויף לינקס, כדי אַראָפּצונעמען דאָרטן אַ געוועטעניש צען מאָל גרעסער ווי וואו ניט איז אויף אונדזער אינדזל".

די ערשטע העלפט פון מיין לופט־נסיעה איז אַריבער בשלום. יענער מאָרגן פון 12טן יאַנואַר איז געווען אַ קלאָרער און רוהיגער. ווי שטענ־ דיק, האָב איך זיך געסטאַרעט צו מאַכן זיך ניט וויסנדיק אז מען שוועבט אין די וואָלקנס. דער אמת איז אַז אונדזער אייגער פילט זיך אַמבעסטן אויף דעם פעסטן גרונט פון דער יבשה. אויב עס איז געזאָגט געוואָרן

Critchley Parker

אַז די תורה לא בשמים היא, איז דער ענין קאָלאָניזאַציע אודאי ניט אין הימל. וויל מען דערַאָבערן די ערד, מוז מען דורכגיין יעטוועדן פוס־טריט אירן מיט די אייגענע פיס.

יעדעס מאָל וועַן עס איז מיר אויסגעקומען צו באַגעגענען דעם ערַאָפלאָן, האָב איך — דער אומפאַרענדערלעכער עם הארץ — גע־פרואווט איינריכטן זיך אַזוי ווי אין אַ געווײַנטלעכן אייזנבאַן־וואַגאָן. ווי נאָר צוגעבונדן זיך מיט לעדערנע רימענס צו דער באַנק, געגנומען אין האַנט אַ צייטונג. ניט געקוקט אין די פענצטער אַרויס, ניט געמאַסטן מיטן אויג די הויכקייט פון פלוג אָדער די נידעריקייט פון די וואַלקנס. איז מען שטאַרק אַריינגעטאָן אין דעם אינהאַלט פון בוך, לויפן דע־מאָלט אומבאַמערקט ניט נאָר די זייטלעך נאָר אויך די מיילן פון דרויסן. מערקט מען ניט אַזוי שטאַרק די שאַרפע שטויסן און שטורכן וועַן דער ערַאָפלאָן וואקלט זיך, טויכט אונטער און שפרינגט אַרויף אין די לופ־טיקע כוואַליעס. און טאָמער פאַרפעלט פלוצים צום אָטעמען לופט אין דעם אָפגעשלאָסענעם און צוהיצטן רוים, דערנענטערט מען דאָס מויל צו דער מעטאַלענער רערל, וואָס ציט זיך פון דאָך און יאָגט אַריין אַ קי־לעדיקן לופט־שטראָם פון דרויסן. ניטאָ קיין שום באַזונדערע קאָפ־דרייענישן וועַן מען פאַרלאָזט דעם לופט־שיף, מער ניט דער קאָפ איז עפעס ווי פאַרטשאַדעט, אַזוי ווי מען וואַלט אָקאַרשט אַרויס פון אַ מיט רויך אָנגעפילטן צימער.

אַז אונדזער לופט־שיף האָט זיך אַראָפגעלאָזן אויף דעם ערַאָדראם אין מעלבורן, האָב איך ניט געדאַרפט לאַנג אַרומזוכן פאַרקערן. ער איז מיט אַ פאַרכאָפטן אָטעם געלאָפן מיר אַנטקעגן. זיין געזיכט האָט זיך גערויטלט און געפלאַמט מיט אייגענהאַלטענער באַגייסטערונג. אַלע זיי־נע אברים האָבן געגנומען אנטייל אין דעם געשעעניש. איז עס דאָך פאר אים געווען די פארווירקליכונג פון זיין חלום. — צי בין איך ניט פאַר־מאַטערט פון וועג? — האָט ער מיט זאַרג אויסגעפרעגט. — צי וויל איך ניט עפעס עסן אין דעם בופעט? —

איך האָב באַמערקט אַז פאַרמאַטערט גראד איז ער געווען און אַז זיינע אויגן זיינען געווען אומרואיק און רויט פון שלאָפלאָזיקייט. — צי האָט ער גאָר אַליין דעם טאָג געגעסן? — האָב איך אַ פרעג געטאָן, און מיט אַ פאַרשעמטן שמייכל האָט ער קוים געענטפערט: ניין, פון פרי־מאָרגן אָן ניט געגעסן, ניט געקענט די נאָכט איינשלאָפן... אָבער איצט אַז איך בין שוין דאָ אויפן וועג אהין, פיל איך זיך רואיק...

מיר זיינען אַריין אין דער בריטיש־ האלע פון עראַדראַם און ער האָט געגומען אַ גלאָז מילך. צוביסלעך איז זיין אומרו אַוועק, אָבער די פאַרבאהאלטענע פרייד האָט אַרויסגערעדט פון זיין גאַנצן וועזן. ווער געדענקט עס ניט שלום עליכם׳ס מעשה מיט דעם „גליקלעכן פון קאנדי", וואָס געפירט אַ פראָפעסאָר צו זיין קראַנקן זון? ער האָט ממש ניט געוואוסט וואָס צו טאָן מיט זיין מלאך מושיע, האָט אים אַריינגעקוקט אין די אויגן, געציילט זיינע טריט. מר. פאַרקער איז דאָס מאָל געווען דער „גליקלעכער פון טאסמאניע".

אַריין אין עראָפלאַן, האָבן מיר זיך ביידע געזעצט אויף איין ביינקל, איך נעבעטער צום פענסטערל, ער נעבן מיר. פאַרקער האָט געפירט מיט זיך אַ סך געדרוקט מאַטעריאל, ביכער מיט מאַפּעס פון זיין לאַנד, כדי צו לייענען זיי ביז מיר וועלן זיך אַראָפלאָזן דאָרטן. אַ שעה זיינען מיר אַזוי געזעסן פאַרטיפט אין די פּאַפּירן, ביז איך האָב פלוצים באַמערקט עפּעס אין מיין שכנס גאַנצער האַלטונג. ער האָט זיך נערוועז געשאָקלט אויף אַלע זייטן, זיינע אויגן זיינען פאַרנעפּלט געוואָרן. זיין געזיכט האָט זיך געקרומט. הפּנים עס איז אים שלעכט געוואָרן פון דער רייזע, עס האָט אים פאַרפעלט לופט. האָבן מיר געביטן די ערטער כדי ער זאָל קענען באַנוצען די רערל וואָס פאַרשאַפט פרישן שטראָם פון דרויסן. ער האָט זיך געראַנגלט מיט דער אייגענער פיזישער שוואַכקייט, און האָט זיך בעת מעשה געפילט שולדיק לגבי מיר. ער האָט געהאַלטן אין איין פאַרענטפערן זיך אַזוי ווי די גאַנצע מיסיע וואָלט געשטאַנען אין גענאָר. אים איז מסתמה געווען א בזיון, וואָס ער, דער מורה דרך, דער וועג־ווייזער קען זיך ניט באַהערשן.

אָט אין אַזאַ צערודערטן צושטאַנד זיינען מיר צוגעקומען צו האַבארט. עס איז אים לייכטער געוואָרן אויף דער פעסטער ערד, אָבער צו דער שטאָט גופא האָט מען געמוזט אַריבערפאָרן דעם טייך אויף אַ פּאָראָם. דאָ האָט די שוואַכקייט ווידער אַרומגענומען זיין קערפּער, און ער איז געזעסן מיט פאַרחלשטע אויגן. אַזוי אַרום בין איך גאָר געוואָרן דער וועג־ווייזער פאַר אים. מיט דער הילף פון אַ קראַנקנשוועסטער האָבן מיר אים געבראַכט צום האָטעל. אַרויסגערופן אַ דאָקטאָר, אנגענומען די נייטיקע מיטלען, און אויף מאָרגן אינדערפרי איז ער שוין ווידער געוען אויף די פיס.

***

מר. פֿאַרקער האָט געאַרבעט מיט גרויסן אימפּעט זינט יענעם פּרי־מאַרגן. ער האָט זיך שוין געהאַט געזען מיטן מלוכה־סעקרעטאַר פֿאַרקס און האָט זיך באַראַטן מיט אים וועגן דעם גאַנצן אַרבעטס־פּראָגראַם פון אונדזער קאַמיסיע. אַז איך בין אריבערגעקומען צו דעם רעגירונג־הויז (פונקט אַזאַ באַשיידענעם און אַלטמאָדישן ווי אין פּערט!), איז מיין ערשטע באַגעגעניש געווען טאָקע מיט דעם מר. עדוואַרד פֿאַרקס. פון זיין טיש אין דעם זייער געריומיקן צימער האָט זיך אויפגעהויבן אַן עלטערער הער מיט פֿאַמעלעכדיקע, אייִדעלע מאַנירן, מיט אַ רואיקער קולטיווירטער שטים פון אַ לאַנגיאַריקן הויכן באַאַמטן. ער האָט גערעדט ווייך, מיט דעם עכטן ענגלישן אַקצענט, האָט זעלטן אַריינגעקוקט אייך אין געזיכט, אָבער געווען זייער פריינטלעך. ער האָט אונדז באַגריסט און דערקלערט אַז ער און די רעגירונג וועלן טאָן אַלעס מעגלעכע כדי מיר זאָלן קאָנען זיך גרינטלעך באַקענען מיטן לאַנד. אויך זאָלן מיר ניט פֿאַרפעלן צו זען די וואונדערבאַרע לאַנדשאַפטן פון טאַסמאַניע, וואָס זיינען באַרימט אין דער גאַנצער וועלט.

אין אַ פּאָר טעג אַרום — האָט מר. פֿאַרקס ווייטער געריידט — ווען מרס. אייזיקסאָן און מר. פּערל וועלן אָנקומען, וועט שוין זיין אויסגעאַראַנזשירט דער פּולער מאַרשרוט פון אונדזער רייזע. די הוצאות פאַר די אַלע רייזן נעמט די רעגירונג אויף זיך. דערווייל אָבער וואָלט איך געדאַרפט האָבן שמועסן מיט די פּירער פון אַ ריי דעפּאַרטמענטן וואָס האָבן אַ שייכות צו קאָלאָניזאַציע. צו זיי גהערן, ראשית כל, דער סערווייאַר זשענעראַל, וואָס פֿאָסט אויף אויף די ערדן פון דער מלוכה, און דער קאָמיסאַר פון היידרא־עלעקטריק, וואָס פֿאַרוואַלטעט מיט דער קראַפט־ענערגיע פון לאַנד. עס וואָלט אויך ניט שאדן צו ריידן מיט די פֿאַרוואַלטער פון די וועלדער און די מיינס. און פֿאַרוואָס טאָקע ניט אויך מיט דעם דירעקטאָר פון דער פֿאָלק־דערציאונג? שפּעטער, נאָך דער אנזאַמלונג פון גאַנצן מאַטעריאַל, זאָל פֿאַרקומען די באַגעגעניש מיט פּרעמיער און אַ שמועס וועגן תכלית.

ביי דער געלעגנהייט האָט מר. פֿאַרקס מיר געוויזן די קאָפּיע פון זיין בריוו צום אלטן פֿאַרקער וואָס איז געשריבן געוואָרן אין נאָוועמבער 1940. „ערשט איצט קען איך אייך שרייבן מכח דעם געפלאַנטן וויזיט פון ד״ר שטיינבערג אין אונדזער לאַנד, ווי איר ווייסט, האָט ער זיך דאָ ניט לאנג געטראָפן מיט אונדזער פּרעמיער אין קאנבערא, און מר. קאסגראוו האָט געזאָגט אז קיין שום קאָלאָניזאציע־פּראָיעקטן קענען ניט גיין פּאַרויס ביז ד״ר שטיינבערג וועט ניט באַזוכן אונדזער שטאַט. אויב עס וועט זיין

באַקוועם פאר אים אריבערצוקומען אין יאַנואַר, וועט די רעגירונג פאַרשאַפן פרייע טראנספאָרט־מעגלעכקייטן אין די גרענעצן פון לאַנד. דער פרעמיער לאָזט אויך וויסן אז אַ פולע אינפאָרמאציע פון סאַמע ערנסטן כאַראַקטער וועט ווערן געשטעלט צו דעם דינסט פון ד"ר שטיינבערג פון אלע רעגירונג־דעפּארטמענטן."

נאָך אַזאַ קבלת פּנים זיינען פאַר אונדז געשטאַנען אָפן אַלע אָפּטיילונגען פון דער מלוכה־מאַשין. אַ מלוכה קען זיין גרויס אָדער קליין, מיט אַ לאַנגער אָדער אַ פּרישער פאַרגאַנגענהייט, — אָבער איר אָפּאַראַט איז כסדר אַן אָפּגעשלאָסענער, אַ פאַרפּאַנצערטער פאַרן דרויסן. דאָ, אין טאַסמאַניע, האָבן מיר געפונען ביי די הויכע באַאַמטע אַ פריינטלעכן ווילן צו קומען אונדז אַנטקעגן אין אַלע פּרטים. פאַרשטייט זיך, די פאַרשיידענע לייט האָבן געהאַט פאַרשיידענע טעמפּעראַמענטן: פלעגמאַטישע, סקעפּטישע, ענערגישע, לעבנס־לוסטיקע. אָבער קיינער פון זיי האָט ניט פאַרבאהאלטן די „געהיימניסע" פון מלכות: מען האָט פאַרהאנדלט מיט גרויסער אפנקייט.

היות ווי עס האָט זיך געהאַנדלט וועגן יענע געגנטן אין דרום, מערב און דרום־מערב טאסמאניע וואָס זיינען געווען וויניק אויסגעפאַרשט, האָבן זיי געדאַרפט אַרויסזוכן דאקומענטן, באַריכטן און מאַפּעס פון על־טערע צייטן, פון אַמאָליקע עקספּעדיציעס. האָט מען גענישטערט אין די אַרכיוון, אָפּגעטרייסלט דעם שטויב, פאַנאַנדערגעלייגט זיי בריט אויף די טישן. און ווי דער דרך איז בנוגע א נייעם פּראָיעקט, האָבן זיך די מיינונגען פון די באַאַמטע געטיילט. בעת אייניקע האָבן מיט סקעפּטישע בליקן געשאָקלט מיטן קאָפּ, האָבן די אַנדערע געוועדט מיט אַ פאַרטייעטער באַגייסטערונג וועגן דער עקאָנאָמישער צוקונפט פון זייער לאַנד. בעת מען האָט דערמאָנט, למשל, די מעגלעכקייטן פון לאַנדווירטשאפט אין די פריי־ע שטחים, איז יעדעס מאָל אַרויפגעשוואומען די פראַגע פון דער אַזוי גערופענער „באטן־גראס" (קנעפּל־גראָז). דאָס איז אַ פלאַנץ וואָס וואקסט אויף האָלב־זומפּיקע ערדן און איז שעדלעך פאַר אַגריקולטור. און אויך דאָ האָבן זיך די מיינונגען געטיילט. בעת די אייניע האָבן אַ מאַך געגעבן מיט דער האָנט אויפן לאַנד מיטן באטן־גראס, האָבן די אַנדערע דערציילט וועגן די מעטאָדן פון פּטור וועלן פון איר.

אין די ערשטע דריי טעג האָב איך זיך אייניקוויי־ז געטראָפן מיט מר. פּיטט (דעם סערוויאָר זשענעראל), מר. סמיט (סעקרעטאר פאַר

לאַנדווירטשאַפט), מר. היקס און מר. געמל (די פירנדיקע אַגריקולטור־באַאַמטע), מר. סטין (קאַמיסאַר פון די וועלדער), מר. וויליאַמס (דירעקטאָר פון די מיינס). יעטוועדער האָט געהאַט זיין אייגענעם צוגאַנג צו דער קאַלאָניזאַציע־פראַגע, דעם צוגאַנג פון זיין ווירטשאַפט־צווייג. זיי זיינען געווען שטאַלץ מיט דעם רייכטום פון זייערע באַזונדערע געביטן; וועך מיט די וועלדער, וועך מיט די מינעראַלן, וועך מיט די פרוכטן און פלאַנצן. זיי האָבן גוט געקענט די מעלות טובות און די שווערקייטן פון יענע לאַנד־טיילן וועלכע זיינען שוין געווען באַפעלקערט. אָבער זיי האָבן ניט צו פיל געוואוסט וועגן די נייע, ניט־אויסגעפֿאָרשטע און ניט באַצעצטע טיילן פון טאַסמאַניע, וועלכע מיר האָבן געהאַט אין זינען. עס האָט זיך באַקומען כמעט דאַסזעלביקע בילד ווי אַרום קימבערליי..

אויך אין מערב אויסטראַליע האָבן די צענטראַלע אינסטאַנצן ניט צו פיל געוואוסט וועגן די לאַנדווירטשאפטלעכע און אינדוסטריעלע מעגלעכקייטן פון זייער אייגן צפון־לאַנד. זיי האָבן געהאַט אזוי פיל צו טאָן מיט דער נאַענטסטער געאָגראַפיש־עקאָנאָמישער סביבה, אַז זיי האָבן פאַרנאַכלעסיקט זייער „אויבן־אָן". אַ שליח פון דער „פריילאנד־ליגע" האָט געמוזט אָנקומען צו זיי, כדי צו מאַכן זיי „קימבערלייַ־באַוואוסט־זיניק". דאָ, אין האָבאַרט, האָט מען אויך וויניק געוואוסט און פאַרשטאַנען די מעלות פון זייער אייגן לאנד, וואָס האָט זיך אויסגעשפרייט ווי אַ גוואַלטיקע קרקע בתולה איבער די בערג און טאָלן, די זומפן און די וועלדער פון אַ גרויסן אינזל. און עס איז געווען קלאָר, אַז כדי באמת אָפצושאַצן די מעגלעכקייטן פון טאַסמאַניע, מוז מען אַראָפלאָזן זיך דיראעקט אין די טיפענישן פון לאַנד, דורכשניידן עס פון אייַן ברעג ביז צום אָנדערן און אָנטאַפּן אַלץ מיט דער האַנט און מיטן אויג. דאָס האָט געזאָלט זיין די אויפגאַבע פון אַ יידישער עקספּעדיציע.

די פולע דערקענטעניש פון דעם לאַנד האָט אַרויסגעווויזן מר. מאַקלין, דער אינזשענער, וואָס האָט געהאט אונטער זיך די היידראָעלעקטרישע סטאַנציעס. זיי האָבן שוין געהאט אויסגענוצט אין א פיינער מאָס די וואַסער־כוחות פון דער אַרומיקער סביבה, און אַ דאַנק דעם געבראכט אין באַוועגונג די רעדער פון א סך פאַבריקן (די פאַפיר־פאַבריקן, ראשית־כל). אבער—האָט ער גערעדט מיט דעם שטילן ציטער פון א וויסנשאפֿאַלעכן וויזיאָנער—מיר האָבן נאָך די גרעסטע מעגלעכקייטן פאר זיך... אז איר וועט זיך באַקענען מיט דער קראפט פון אונדזערע וואַסער־שטראָמען און וואַסער־פאַלן, וועט איר פאַרשטיין וואָס פאַר אַן

אינדוסטריעלע צוקונפט עס דערוואַרט טאַסמאניע. אין די קוילן־גרובן, אין די וועלדער, ביי די ברעגעס פון אונזער אָקעאַן, אין די דערפער און פרוכט־גערטנער, אומעטום וועט די ביליקע וואַסער־קראַפט באַפרוכטן און באַוועגן די מאַשינעס . . .

מר. מאַקלין האָט דערפאַר מיטן גאַנצן האַרצן געוואָלט די יידישע קאָלאָניזאַציע, וואָס זאָל ברענגען אין לאַנד מענטשן, קאַפּיטאַל, איניציאַטיוו, לעבנסלוסט. און פונקט ווי ער האָבן געוואָלט די אגריקולטור־באַאַמטע, וואָס האָבן געזאָלט אונדז פירן באַוווייזן דאָס לאַנד. זיי האָבן צוגעזען ווי פאַמעלעך עס באַוועגט זיך ביי זיי די אַנטוויקלונג אָן דער איישפריצונג פון אַ נייעם פּיאָנערן גייסט.

אַז פרוי אייזיקסאָן איז אָנגעקומען מיט אַ פּאָר טעג שפּעטער, האָט מר. פּאַרקס נאָך מער פאַרגרעסערט זיין אויפמערקזאַמקייט צו אונדז. ניט נאָר די נוצלעכקייט פון זיין טאַסמאַניע, נאָר אויך איר שיינקייט האָט ער אונדז געוואָלט באַווייזן. די טייערע געסט האָט מען אין רעגירונגס־אויטאָמאָבילן געפירט אויף דעם וואונדערלעכן באַרג וועלינגטאָן (איבער 4000 פוס הויך), פון וועלכן מען האָט געקענט ניט נאָר זען די פאַרבנשיינע געמיטלעכע שטאָט האָבאַרט, נאָר אויך די קאָכעדיקע כוואַליעס פון דעם אָקעאַן. מען האָט מיך אין אַ רעגירונגס־שיף געפירט באַוווייזן די אַרבעטן, וואָס וועלן אָנגעפירט אויף די ברעגעס פון ים און זיינען אָפּגעשלאָסן פאַר דעם זייטיקן עולם. מען האָט געהאַט אַ דינער מיט אונדזערע גאַסט־געבער. אָבער אונדז האָט געצויגן וואָס גיכער אַרויס פון האָבארט, צו די פּוסטע שטחים, צו די ניט־באַזעצטע ערטער וואָס לעכצן נאָך קאָלאָניזאַציע.

***

אָט די רייזע איז פיבערהאַפט צוגעגרייט געוואָרן פון דעם יונגן פאַרקער (מיר וועלן אים איצט אָנרופן ביי זיין ערשטן נאָמען — קריטשלי). ער איז געווען אונדזער ליעזאָן־אָפיסער מיט די רעגירונגס־אינסטאנצן. דער פּלאָן פון פריער איז געווען אַזאַ: מיר זאָלן אַרויספאָרן אויף 60 מייל קיין דאַוועך. דאַוועך, אַ שטאָט אין דרום־מערב פון לאַנד, וועט זיין אונדזער צענטראַל־פונקט פון וועלכן מיר וועלן באַזוכן, אין קורצע אויספלוגן, די אַרומיקע שטעטלעך, פאַרמס, האַלץ־מילן, בהמות־סטאַנציעס. באַקענעדיק זיך מיט די אויפּטוען פון טאַסמאַנישן באַזעצטן לאַנד וועלן מיר ממילא קענען פאַראויס־

זען די אַנטוויקלונג פון די גרעסערע ניט־באַזעצטע שטחים. קומענ־דיק קיין האָבארט האָבן מיר אָבער פֿאַרשטאַנען אַז יענער גרויסער אומבאַזעצטער טייל פון טאַסמאַניע נייטיקט זיך אין גאָר אַ באַזונדערער, זייער גרינטלעכער אויספֿאָרשונג.

קריטשלי האָט פֿאַרהאַנדלט, געפֿלאַנעוועט און צוגעגרייט דעם וועג. עס איז געווען אַ שווער פֿראָבלעם מיט די טראַנספֿאָרט־מיטלען. מעַן האָט געמוזט באַנוצן אַ קאָר, אַ שיף, א פערד צום רייטן און אַ סך גיין צופוס. דאָס לאַנדווירטשאַפֿט־מיניסטעריום האָט געשטעלט צו אונדזער דינסט די אויטאָס און דעם זייער פּעאיקן באַאַמטן מר. געמל. מיר האָבן זיך באַלד אַרויסגעלאָזן אין וועג. אייניקע טעג זיינען אַלע פיר אַנטיילנעמער געווען צוזאַמען. פון דאָוער אַריבער־געכאַפּט זיך קיין יואַנוויל, קיין הייסטינגס, קיין רעמסגייט. אַרייב־געזאַפּט אין זיך אַן אַ שיעור אייגדרוקן מיט אַלע אונדזערע פינף חושים. געקוויקט דאָס אויג מיטן אַנבליק פון די אומענדלעכע, איבער בערג־טעראַסן און טאָלן זיך אויסשפֿרייטנדיק עפּל־פּלאַנטאַזשן. די פּלאַנטאַזשן מיט די באַרימטע טאַסמאַנער עפּל האָבן זיך געצויגן אין סימעטרישע פּירקאַנטיקע פעלדער אויף ביידע זייטן פון וועג. (אגב, מיר האָבן ניט געקענט באַקומען קיין אין עפּל אויף אַ רפואה: אַלץ איז געווען פֿאַרפֿאַקט און פֿאַרקויפט! וויזיט אויס ניט נאָר שוסטער גייען באַרוועס...) מען האָט געדאַרפט זען אין די טעג קריטשלין. דאָרטן אין שטאָט בעת ער האָט געטראָגן דעם שוואַרצן מאַנטל מיט דעם שטייפן הוט אויפן קאָפּ, און דאָס פּנים איז געווען האָרט קאָנצענטרירט, האָט ער אויסגעזען כמעט ווי אַ יידישער פּרוש. דאָ איז ער איצט אַרומגעלאָפֿן אין אַ העמד, אַן אַ היטל, ווי אַ באַלעבאָס, וואָס וויל אויספֿראַלן אַלע זיינע טירן פאַר די ליבע געסט.

מיר האָבן געפּירט מיט די באַוואוינער פון לאַנד, מיט פֿאַרמערס, מיט בעלי־מלאכות שמועסן. מיר האָבן זיי באַזונדערס אויסגעפרעגט וועגן יענעם געהיימניספולן „באטן־גראס" — און באַקומען אַ סך אויפקלערונג. זיי האָבן דאָ געשפּירט דעם לעבעדיקן פּולס פון זייער ערד, וואַלד, גאָרטן, — און האָבן מיט גרויס בטחון געקוקט פאַראויס. אָט זיינען מיר געזעסן אין דער דאָרפישער שטוב פון מר. מייר סמיט, אַ מאַן פון אַ זיבעציק יאָר, מיט אַ גרויען קאָפּ און אַן אָפּן צעפֿראַלטער ברוסט. ער האָט שטאָלץ געוויזן אויף זיינע הענט און דערציילט: אין

1928 האָט ער געקויפט דאָ אין סאָמע בוש אָט די איבער 500 אָקער לאַנד פאַר 750 פונט. אין סעפטעמבער האָבן זיי זאַלבעדריט אָפּגע־ רייניקט פון וואַלד הונדערט מיט דרייסיק אָקער; אין פעברואר האָט ער פאַרברענט די קלעצער און אויף זייער אש פאַרזייט גראָז. צום סוף יאָר האָבן זיך דאָ געפיטערט 600 שעפסן און 300 קעלבער. עס וואָקסט דאָ אַלערליי גרינס; קאַרטאָפל — ביז צען טאָן אויף אַן אָקער, און פאר א טאָן באָקומט מען 20 פונט אין געלט! נישקשה, מען קען לעבן. זיינע פיר זין און א טאכטער אַלע האָבן אייגענע אויטאָמאָבילן. „יאָ, מיר ווילן האָבן אַז נייע מענטשן זאָלן זיך דאָ באָזעצן. פאַראַן אַ סך גוט לאַנד פאַר זיי".

פונקט אזוי האָט געערעדט דער אין זיין לאַנד פאַרליבטער מר. געמל און די אַנדערע באָאַמטע. ער פלעגט זיצן מיט אונדז אין דעם קאָר און ריידן וועגן די גרויסע מעגלעכקייטן פאַר קאָלאָניסטן. צוזאַמען מיט קריטשלין און די אַנדערע איז ער געקראָכן אויף די בערג־שפיצן, גע־ וויזן אונדז די רחבות פון לאַנד. אין יעדן ווינקל דאָרטן אַרום האָבן געקענט זיך באָזעצן אומצייליקע פאַמיליעס פון האָרעפאָשניקעס. אָבער — ניט דאָס איז דאָך געווען אונדזער ציל, דער ציל פון דער „פריי־ לאנד־ליגע". מיר האָבן ניט געזוכט קיין פלעצער פאַר אינצל־קאָ־ לאָניסטן; מיר האָבן געזוכט דעם פלאַץ פאַר אַ גרויסן יידישן קאָנ־ צענטרירטן ישוב. הייסט עס, אַז מען דאַרף אַריבערטראָגן די פאַרשונג־ אַרבעט פון די אַלע דאָזיקע בליענדיקע דערפער און שטעטלעך ווייט אַוועק צו דרום און מערב צו, וואו דער מענטשלעכער פוס האָט נאָך זעלטן געטראָטן.

אין די אָוונטן פלעגן מיר — די פיר מרגלים — צונויפקומען זיך אין האָטעל־צימער און דורכריידן זיך וועגן די אָנגעזאַמעלטע אייַנדרוקן פון טאָג. אונדזער באָשלוס איז געווען אַז די עקספּעדיציע קען זיך ניט באָגנוגן מיט דעם געזעענעם. מיר האָבן עפּעס געלערנט, מר. פּערל האָט געמאכט געלונגענע פאטאגראפיעס, אָבער איצט וועלן מיר זיך אומקערן קיין האבארט כדי צוצוגרייטן דעם צווייטן שריט. איך האָב געזאָלט דאָרטן פאַרבלייבן און אָנהויבן די פאָרהאָנדלונגען מיט דער רעגירונג. די דריי אַנדערע וועלן מאכן די אַלע ניט לייכטע הכנות צו דער שווערער נסיעה טיפער אין לאַנד.

***

דער פרעמיער קאסגראוו האט מיך אויפגענומען אין זיין קאַבי־
נעט ווי אַן אַלטן באַקאַנטן. מר. פּאַרקס איז געווען אנוועזנד דערביי.
ער האָט געגוי אויסגעפרעגט וועגן די איינדרוקן וואָס מיר האָבן בא־
קומען אין לאַנד, און צי האָבן אונדז די רעגירונג־אינסטאַנצן געגעבן
די נייטיקע הילף. דער זיילישער יסוד פאַר פּאָליטישע פאַרהאַנדלונגען
איז לייכט געשאפן געוואָרן צווישן אונדז, און איך האָב אים געפרעגט
וועגן תכלית. דאָס הייסט, צי וועט טאסמאניע אין פרינציפּ מסכים
זיין אויף דער שאַפונג פון אַ יידישן קאַנצענטרירטן ישוב, און אויף
וועלכע באַדינגונגען. דער פרעמיער האָט דערקלערט אַז זיי זיינען
שטאַרק אינטערעסירט אין אַזאַ מין פראַיעקט. פאַרשטייט זיך, עס מוזן
אויסגעאַרבעט ווערן די באַדינגונגען אין אַלע דעטאַלן. ער קען אָבער
פאַרזיכערן אונדז אַז זיי וועלן גערן אנדערקענען דעם פרינציפּ פון אַ
יידישער קאָלאָניזאַציע. כדי עס זאָל בלייבן אַ קלאָרער רעזולטאַט פון
אונדזער איצטיקן שמועס, וועט אנגעשריבן ווערן וועגן דעם אַן אָפּי־
ציעלער מעמאראנדום, אויף וועלכן עס וועט שטיין די חתימה פון אונ־
טער־סעקרעטאַר.

מר. קאסגראָוו האָט זיך טאַקע געוועדעט צו מר. פּאַרקסן און
געבעטן אים אַז ער זאָל צוזאַמענשטעלן אַזאַ מעמאָראנדום אויף אַ
מלוכהישן פאַפּיר־בויגן, באַווייזן עס מיר און דערלאַנגען עס אים שפּע־
טער צו באַשטעטיקן. מער האָב איך ניט געדארפט האָבן אין יענעם
עטאפּ, בעת די אויספּאָרשונג פון לאַנד האָט זיך ערשט שפּעטער גע־
דאַרפט אָנהויבן. אין פאלגענדיקן גיב איך איבער דעם טעקסט פון
דעם אויסגעפאַרטיקטן מעמאראנדום:

פרעמיערס אָפּיס,
האָבאַרט
21 יאנואר 1941

פרייַלאַנד־ליגע,
באַזעצונג פון אימיגראַנטן.

נאָכדעם ווי דער פרעמיער פון טאסמאניע (האָנאַרערי
ראָבערט קאסגראָוו) האָט אין קאנבערא געהאַט אַ נישט־
אָפיציעלן געשפּרעך מיט ד״ר י. שטיינבערג, האָט ער זיך
דעם 5טן דעצ. 1940 פאַרבונדן מיט ד״ר שטיינבערג (דורך

אַ פּאַרמיטלער) און געלאַזט וויסן אַז די פּלענער וועגן דער באַזעצונג פון יידישע אימיגראַנטן פון איראַפּע אין טאס־מאניע קענען ניט באַטראַכט ווערן ביז ער וועט ניט באַזוכן דאָס לאַנד. עס איז אַנגעבאַטן געוואָרן פרייַער טראַנספּאָרט פאַר אים, און דער פּרעמיער האָט צוגעזאָגט אַז פּולע אינ־פאָרמאַציע וועט ווערן צוגעשטעלט פון די מלוכה־אינ־סטאַנצן.

ד״ר שטיינבערג איז אָנגעקומען קיין האבארט, און בעת זיין באַגעגעניש מיטן פּרעמיער דעם 20טן יאַנואַר 1941 (אין בייזיין פון אונטער־סעקרעטאַר) האָט ער דערקלערט אז ער איז אינטערעסירט, אין נאָמען פון דער „פּריילאנד־ליגע״, צו באַקומען די ערשטע ידיעות בנוגע אַ „גרויסן און דורכ־אויסיקן שטח לאַנד אויף צו שאַפן אַ יידישן ישוב פון פּליטים פון איניקע לענדער פון איראָפּע.״

ד״ר שטיינבערג האָט דערביי געגעבן די פאָלגענדיקע אויפ־קלערונגען: „עס זאָל קלאָר פאַרשטאַנען ווערן, אז דער יידי־שער ישוב שטרעבט ניט צו ווערן אַ פּאָליטישער איינס, סע־פּאַרירט פון טאסמאנישן און אויסטראַלישן שטאַט. די קא־לאָניסטן זאָלן ווערן לויטן געזעץ אויסטראַלישע בירגער, און די אויסטראַלישע אדמיניסטראַציע זאָל איינגעפירט ווערן פון סאָמע אַנהויב אָן.

די אידייע איז צו שאַפן אַן עקאָנאָמישן איינס. דאָס מיינט, ערשטנס, צו אַנטוויקלען דעם אויסגעקליבענעם שטח ווי אַ באלאנסירטע עקאָנאָמיק וואָס איז געבויט אויף אַ סיסטעמאַטישן פּלאַן פאַר אַ סך יאָרן פאראויס, און נעמט אריין סיי לאנדווירטשאפט, פיצוכט און באַרג־אַרבעט, סיי אינדוסטריעס. דאָס איז דער ערשטער מיין פון אַן עקאָנא־מישן איינס. דער צווייטער איז: אז דער פּלאַן זאָל זיין אזוי געבויט אז ער זאָל זיך אריינפאַסן אין דער עקאָנאָמיק פון טאסמאניע אלס גאַנצעס.

דער שטח וואָס קומט צוערשט אין באַטראַכט איז דער דרום־מערבדיקער טייל פון דעם שטאַט, וואוהין די „פּריי־לאַנד־ליגע״ איז גרייט צו שיקן, אויף אירע אייגענע הוצאות, אַ קאָמיסיע פון עקספּערטן כדי צו באַקומען א

וויסנשאפטלעכע איבערזיכט פון דעם לאַנד און צו פאַרמו־
לירן די פינאַנציעלע שעצונגען פאַר דעם ערשטן פיאַנערן
עטאפּ. מיר וואָלטן געקענט שיקן אַזאַ עקספּערטן־קאָמיסיע
גלייך נאָך דעם ווי די טאסמאנישע רעגירונג וואָלט דער־
קלערט איר צושטימונג צו דעם פּלאַן, און נאָכדעם ווי די
פעדעראַלע רעגירונג וואָלט פאַרזיכערט אַז — אויב דער
באַריכט פון די עקספּערטן וועט זיין אַ פאזיטיוער — וועט
זי אויך צושטימען צו דעם אַרייַנקום פון די אימיגראַנטן.
מיר דערוואַרטן פון אייער רעגירונג אַז זי וועט זיך וועגדן
צו דער פעדעראַלער רעגירונג און באקומען די נייטיקע
דערלויבעניש."

אויף אָט דער דערקלערונג האָט דער פרעמיער אינ־
פאַרמירט ד"ר שטיינבערג אַז די טאסמאנישע רעגירונג איז
אינטערעסירט אין אָט דעם פּלאַן און וועט זיין גרייט צו
שטודירן אים ווען עס וועלן קומען געוויסערע אינצלהייטן.
די רעגירונג וועט באַגריסן דעם באַזוך פון אַ קאָמיסיע פון
טעכנישע עקספּערטן און וועט שטעלן צו זייער דינסט אַלע
מעגלעכע אינפאָרמאַציע און די מיטאַרבעט פון אירע באַאַמ־
טע. מר. קאסגראָוו האָט ווייטער געזאָגט אַז — אין איצטיקן
מאָמענט — קען ער ניט פאַרפליכטן זיין רעגירונג אנצוגע־
מען דעם פראָיעקט, אָבער ווען עס וועלן זיין פאַרמולירט
קאָנקרעטע פאַרשלאָגן, וועט דער קאבינעט אויספּאַרשן דעם
פּלאַן. עס איז מעגלעך אַז די באַשטעטיקונג פון פאַרלאָמענט
וועט זיין נייטיק; למשל בנוגע דער יוריסטישער פראָגע
פון לאַנד־באַזיץ. די רעגירונג וועט אויך פאַרלאַנגען פינאַנ־
ציעלע גאַראַנטיעס אין א ממשותדיקן מאַסשטאַב.

די רעגירונג וועט נעמען אויף זיך צו פאַרהאַנדלען
מיט דער פעדעראַלער רעגירונג בנוגע דער דערלויבעניש
פאַר די אימיגראַנטן איינצואוואנדערן קיין אויסטראַליע,
נאָכדעם ווי דער פּלאַן פון קאָלאָניזאציע וועט ווערן אָנגע־
נומען אין טאסמאניע."

אונטער דעם דאָקומענט איז געשטאַנען די אונטערשריפט פון עד־
וואַרד פאַרקס. אָבער אַז ער האָט עס מיר מיט אַ טאָג שפּעטער באוויזן

און איך האָב עס אויפמערקזאַם דורכגעלייענט, האָט זיך מיר עפּעס געווּאָרפן אין די אויגן. עס איז ניט דערמאָנט געוואָרן קלאָר דער פּרינציפּ פון אַ יידישן ישוב, געווויס איז ניט געווען קיין בייזע כוונה הינטער דעם; די טאָסמאַניער פּילן פּשוט ניט אַזוי ווי מיר די לעבנסווייכטיקייט פון אַזאַ פּרינציפּ פּאַר אונז. „יידן" שיידן זיך ניט באַזונדערס אַרויס אין זייער פּאָליטישן דיינקען; זיי פּאַלן פּשוט אַרונטער אונטער דעם באַגריף פון אויסלענדער. אָבער מען טאָר עס ניט דורכלאָזן.

מיר זיינען ביידע געזעסן ביים טישל אין האָטעל און איך האָב פּאַרענדיקט לייענען דאָס פּאַפּיר. פּרעגט מיך מר. פּאַרקס פּאַרוואָס בין איך פּאַרטראַכט; זאָג איך אים וואָס מיר פּעלט אין דעם דאָקומענט. האָט דער געבילדעטער, פּאָליטיש דערפּאַרענער מאַן אַ שמייכל געגעבן און געזאָגט אז ער שאַצט אָפּ אונדזער אייראָפּעאישע שטאַטסמענישקייט... ער גלויבט אָבער ניט אז עס זיינען פּאַראַן שווערקייטן אַרום דער פּראָגע. נאָך היינט וועט ער דורכריידן זיך וועגן דעם מיטן פּרעמיער

און טאַקע אַזוי: אין אייניקע שעה ארום האָט ער געבראַכט דעם פּאלגענדיקן טעקסט פון דער הוספה, וועלכע דער פּרעמיער האָט געמאכט אין פּאַרם פון אַ בריוו צו מיר:

פּרעמיערס אָפּיס האבארט
21 יאַנואר 1941,
חשובער ד"ר שטיינבערג,

איך שיק אייך דאָ איבער א קורצן פּראָטאָקאָל פון די אונטערהאנדלונגען וועלכע איך האָב געפּירט מיט אייך נעכטן, בנוגע דער מעגלעכקייט צו שאַפן אין אונדזער שטאָט אַ ישוב פון יידישע פּליטים פון אייראָפּע.

ווי איך פּאַרשטיי, איז פּאַראַן נאָך אייך פּונקט, אַ חוץ די וואָס זיינען פּראָטאָקאָלירט געוואָרן, וועלכער מוז געמאַכט ווערן קלאָר. דאָס איז פּאָלגענדיקעס: מיין רעגירונג נעמט אָן אין פּרינציפּ (מיט די באַווּאָרענישן וואָס זיינען שוין דערמאָנט געוואָרן) דעם פּארשלאָג אז אַ ישוב פון יידישע אימיגראַנטן זאָל געשאַפן ווערן אין טאסמאניע.

אַזוי גיך ווי אַ קאַנקרעטער פלאַן וועט ווערן פאַרמו־
לירט, וועט אויך אונטערגענומען ווערן די נייטיקע אויס־
פאַרשונג פון אַלע פרטים פון דעם פראַיעקט.

מיט דרך ארץ

פרעמיער ראַבערט קאסגראוו.

מער האָב איך ניט געקענט דערוואַרטן אין יענער סאַמע ערש־
טער סטאַדיע פון אונטערהאַנדלונגען. וואָס עס זאָל ניט זיין דער וויי־
טערדיקער גורל פון דער קאַלאַניזאציע אין טאסמאניע, דאָס געשעענע
האָט באַווּיזן אז נאָך אַ שטאָט אין אויסטראַליע איז גרייט אויפצונעמען
אויף זיין טעריטאָריע א קאַנצענטרירטן יידישן ישוב. עס איז דערמיט
צום צווייטן מאָל — אַ חוץ קימבערליי —באַווּיזן געוואָרן אַז דאָס
אויסטראַלישע פאָלק איז פריינטלעך געשטימט צו אַ קאָנסטרוקטיווער
יידישער קאַלאָניזאציע. די ביידע רעגירונגען ווייסן וואָס זיי טוען.

**
*

דער אייגענטלעכער צוועק פון מיין פאַליטישער ארבעט האָט זיך
געהאָט דערמיט פאַרענדיקט. מיינע דריי מיט־פאַרער זיינען אַנגעגאַנגען
מיט די קאָמפליצירטע צוגרייטונגען צו זייער נעקסטער רייזע אין דאָס
לאַנד, זיי האָבן אויסגעפרעגט די אינצלנע קענער פון יענער ווייניק־
באַקאַנטער געגנט, האָבן באַשטעלט פערד צום רייטן, זיך טעלעגראַפיש
פאַרבונדן מיט די דאַרטיקע איינוואוינער. איך האָב געמאכט די לעצטע
נייטיקע וויזיטן.

אין אַן אַנדער קאַבינעט פון דעם רעגירונג־הויז האָב איך זיך
געטראָפן מיטן פינאַנץ־מיניסטער פון טאַסמאַניע. מר. דווייער־גריי
איז געווען א הויך־וואוקסיקער, דאַרער, לולב־אַרטיקער מאַן מיט
לצנותדיק קוקענדיקע אויגן. ער איז געווען באַקאַנט מיט זיין ליידנ־
שאַפטלעכער פאַרטיידיקונג פון א נייעם באַנק־סיסטעם, וואָס זאָל דינען
דעם פאָלק און ניט דעם קאפיטאַל. אויף אַלע מלוכהשע קאָנפערענצן
אין קאנבערא פלעגט ער אַרויסקומען — אין נאָמען פון דער טאסמא־
נישער רעגירונג — מיט אָט דעם ראדיקאַלן פינאַנץ - פראָגראַם. דער
קליינער אַרעמער שטאט, דער בנימין פון דער אויסטראַלישער פעדע־
ראַציע, האָט זיך געקאָנט דערלויבן אזא ראדיקאליזם, בשעת די גרוי־
סע אינדוסטריעל - קאַפּיטאַליסטישע שטאַטן (פאַרטרעטער פון סידניי

און מעלבורן) האָבן זיך אָפּגעטרייסלט פון אים. דווייער־גריי האָט אפילו אַרויסגעגעבן אן אייגענעם וואכנבלאַט אין דעם גייסט. צום יידישן קאָלאָניזאציע־פּלאַן האט ער זיך גלייך דערקלערט סימפּאַטיש, און האט מיט מיר פּאַרפירט אַ שמועס וועגן די ראַסישע פּראָורטיילן.

— קוקט ניט אויף דעם וואָס אַ סך פון אונדז, לייבאַר־טוער, זיינען קאַטאָליקן. אונדזער קאטאליציזם שטאַמט פון דעם וואָס ענגלאַנד האָט פּאַרשיקט אַהער אַמאָל אַזוי פיל אירלענדער. אירלענדער זיינען געווען רעבעלן, און אויך פרומע קאַטאָליקן. זיי האָבן עס אויפגעבויט דאָ די אַרבעטער־באַוועגונג, און זיינען אויך פּאַרבליבן קאַטאָליקן. אָבער דאָס מיינט ניט אַז זיי זיינען קיגן אַנדערע אמונות, מיר קענען ניט זיין קיין אַנטיסעמיטן. וווי קען מען בכלל זיין אַן אַנטיסעמיט?

ער האָט עס אויסגערופן און האָט פלוצים אנגעהויבן צו לאַכן. אַז ער האָט דערזען מיין פּאַרוואונדערונג, האָט ער געזומען נאָך הילכיקער און לצנותדיקער לאַכן אויפן קול. „וואָס פּאַר אַ טפשות עס איז דער אַנטיסעמיטיזם!" — איצט האָבן מיר שוין ביידע צוזאַמען געלאַכט. אַך, וועז מען וואָלט טאַקע געקענט אַוועקהרגענען די גיפטיקע שלאַנג מיט לייטישן געלעכטער! מיר זיינען זיך פאנאנדערגעגאַנגען ווי גאָר גוטע פריינט.

אין דעם טריידס־האַל, אין דער צענטראַלע פון די טאסמאנישע טרייד־יוניאַנס, בין איך געווען פּאַר אַ ווייליל כדי צו באַדאַנקען זייער פּאַרזיצער אַ'נייל. ער האָט נעמלעך נאָך מיט אַ יאָר צוריק געשיקט צו דעם צענטראַל־ראַט פון די פּאַראיינען אין מעלבורן זייער אונטערשטיצונג פון דעם קימבערליי־פּראַיעקט. ער האָט געהערט וועגן דעם צווועק פון מיין קומען קיין האָבאַרט, און האָט מיט דיפּלאָמאַטישער פּאַרשטענדעניס צוגעשאָקעלט מיטן קאָפּ.

ווי זאָל מען פּאַרפעלן אריינצופאַלן אין דעם קלייניטשקן, באַשיידענעם „רעפּידזשי־קאנסיל" וואָס האָט מיט אַ יאָר צוריק אויך געשיקט זייער סימפּאַטיע־דערקלערונג צום יידישן קימבערליי־פּלאַן. דער הויפּט־רעדנער איז דערבי געווען טאַקע מר. דווייער־גריי. די צוויי עלטערע דאָמען פון דעם קאָנסיל, מרס. ערסקין און מיס אָגילווי, האָבן אַזוי באַדויערט אז זיי קענען ניט אויף דער מינוט צונויפרופן אַ מיטינג פון די בעסטע מענטשן פון שטאט אויסצוהערן מיין פּאַרטראָג. זיי האָבן זיך באַגנוגענט מיט איבערגעבן מיר קאָפּיעס פון זייערע קימבערליי־רעזאָלוציעס וועלכע זיי האָבן פאַנאַנדערגעשיקט איבערן לאַנד.

אָבער איך האָב גאָר ניט געוואָלט האָבן קיין עפּנטלעכן מיטינג אין שטאט ווייל — לויט אַ געמיינזאַמען שטילן באַשלוס — האָט מיין באַזוך געזאָלט דערווייל בלייבן פּריוואַט.

און ווי כאַפּט מען זיך ניט אַריין אין דעם מוזיי פון טאסמאניע? די גאַנצע משונהדיקע 140 - יאָריקע געשיכטע פון דעם אינדזל איז אָפּגעשפּיגעלט, פאַרגלעזערט און פאַרמויערט אין יענעם מוזיי. דרויסן אין שטאָט און דאָרף איז אַריבערגעפלאַנצט אַ שטיק ענגלאַנד; דאָ אין מוזיי איז פאַרשלאָסן דאָס פאַרזונקענע, אַמאָליקע טאסמאַנישע לעבן. צווישן גאָר פאַרשיידענע שיכטן פון מענטשן האָבן דאָ אַמאָל געלעבט, און זיינען פאַרשוואונדן; זייערע איבערבלייבענישן זיינען געוואָרן מוזיי-בילדער און אַנטיקן.

ניטאָ מער קיין לעבעדיקע נייטיווס, די אַמאָליקע איינגעבוירענע פון טאסמאניע. זיי האָבן זיך געווערט קעגן די אייראפּייאישע ווייסע, און זיי זיינען ביסלעכווייז פאַרניכטעט געוואָרן. דער לעצטער פון זיי — טרוגאַנים — איז געשטאָרבן דעם 8-טן מאי 1876, און איר זעט הינטער גלאָז ניט מער ווי זיין סקעלעט, אין זיין גאַנצן „לעבנסגרויס.“ זאָל איך דאָ נאָך באַשרייבן דעם אויסדרוק אויף זיין אומבאוועגלעכן פּנים?

און ווער זיינען געווען די ערשטע ווייסע אייִנדרינגלער, א חוץ די אָפּיצערן און סאָלדאַטן? אָט טאַקע יענע אין ענגלאַנד פאַראורטיילטע פאַרברעכער וועלכע מען פלעגט דעמאָלט פאַרשיקן אין דעם ווילדן אויסטראַליע. ניט געווען וואָס מקנא צו זיין די דאָזיקע אומגליקלעכע וואָס פלעגן וואָגלען חדשים און חדשים איבערן ים ביז זיי פלעגן אנקומען אָהער. אין דעם מוזיי קענט איר זען דעם „דאָקינג באָק“ וועלכן מען פלעגט באַנוצן פאַר באַשטראָפונג אויף די אַרעסטאנטן-שיפן. אין די סאָמע שטורמישע טעג אויפן ים פלעגט מען אַזאָ אייזערנעם קאָסטן מיט גראָטעס אריינזעצן דעם אַרעסטאנט. דער קאָסטן איז געווען אָנגעהאָנגען אן דעם זעגל-מאסט אויף אַזאָ אופן אַז ווען דאָס שיף פלעגט זיך אייַנטויכן אין וואַסער פלעגט אויך דער מענטש אין קאָסטן אַראָפּ-געשווייַנקט ווערן אין תהום. אזוי פלעגט ער זען דעם טויט פאַר די אויגן... און וואָס פאַר אַ מורא האָט אָנגעוואָרפן דער קנוט מיט די ניין לעדערנע עקן מיט וועלכע מען האָט געקאָטעוועט דעם לייב פון די אַרעסטאַנטן! — אויך אַ שטיק אייראָפּאישע ציוויליזאַציע געפירט צו „ווילדע“ שוואַרצע.

נאָך אַ שפּרונג — און פּאַרענדיקט די רייזע. דער לעצטער ווי־זיט איז צום פּרעמיער. ער און מר. פּאַרקס ווינטשן דאָס בעסטע. איך ווינטש זיי דאָסזעלביקע. דעם 23טן יאַנואר בין איך אָפּגעפלויגן קיין מעלבורן, צוריק „אהיים". [1]

אַ געוויסע קורצע צייט נאָך דערויף האָבן מיינע דריי חברים פּאַרבראַכט אין דער טיפּער פּראָווינץ פון לאַנד. זיי האָבן אריינגעקוקט אין אַזוי פיל פּלעצער ווי נאָר מעגלעך געווען. זיי האָבן געזאַמעלט מאַטעריאַל און בילדער, אויסגעפרעגט די מענטשן. דער אומדערמיד־לעכער וועג־ווייזער, אויסשפּירער, רייטער און קריכער אויף די בערג איז געווען קריטשלי. אין אַ צייט שפּעטער האָט ער מיר צוגעשיקט אַ באַריכט וועגן דער גאַנצער רייזע זייערער מיט פּאָטאָגראָפּיעס און פּלענער. יענער ערשטער עטאַפּ איז דערמיט אָפּגעשלאָסן געווארן.*

***

מיר האָבן געווארט אויף אַ גינסטיקער פּאָליטישער לאָגע וועלכע זאָל מעגלעך מאַכן די צושטימונג פון דער פעדעראַלער רעגירונג צו דעם פּרינציפּ פון יידישער קאָלאָניזאַציע. דערווייל איז אָנגעקומען די מלחמה מיט יאַפּאַן, און אויסטראַליע איז בכלל אַוועקגעשטעלט גע־ווארן אונטער דער סכנה פון צושטערונג. האָט מען ווידער געמוזט אָנ־גורטן זיך מיט געדולד און עקשנות. סיי קימבערלי סיי טאַסמאַניע זיינען אָפּגעטראַטן אין אַ נעפּל פון אומגעוויסקייט.

אָבער קריטשלי האָט ניט געוואָרט. ער האָט זיך ניט באַגנוגענט מיט דער קורצער און פּליכטיקער איבערזיכט פון אַ קליינעם טייל טאַסמא־

---

* אַלס ענטפער אויף מיינע דאָנק־בריוו צו דער רעגירונג אין טאַסמאַניע האָב איך דעם 20טן פעברואַר, 1941 דערהאַלטן פון מר. פּאַרקס פּאָלגענדיקן בריוו. „איר דערמאָנט אין מער ווי גרויסמוטיקע ווערטער אייערע דערפּאָרונגען מיט אונדז במשך פון אַייער קורצן באַזוך אין טאַסמאַניע. דערלויבט מיר אויך צו זאָגן אַז — פון דעם פּרעמיער ביז צום לעצטן באַאַמטן — האָבן מיר עס באַטראַכט ווי אַ כבוד צו העלפן אַייך אין דער אויספּאָרשונג און צו באַווייזן אייך אַפּי־ציעל אונדזער פריינטשאַפט. מיר האָפן צו זען אייך נאָך אַמאָל ווען אייערע פּלענער ווילן אין אַ גענוגענדיקער מאָס ווייטער אנטוויקלט ווערן".

ניע. וואָס איז ווערט אַ באַריכט וואָס איז מייסטענס געבויט אויף דערציילונגען און מיינונגען פון אַנדערע מענטשן? אַליין מוז מען, מוז ער באַקענען זיך מיט דעם לאַנד וואָס ער זוכט פאַר די יידן - מאַר־טירער. און ער האָט באַשלאָסן אונטערצונעמען פערזענלעך אַן אויס־פאָרשונג פון יענעם דרום־טייל טאַסמאַניע, וואָס ליגט אַרום דעם פאָרט דאַווי, און וואָס ער קען ווערן דער אויסגאַנג־פונקט פון דער ברייט־פאַרמאסטענער קאָלאָניזאַציע. דעם 11טן דעצעמבער האָט ער מיר געשריבן: „איך בין צופריידן וואָס איר גלויבט אַז אונדזער רייזע קיין טאַסמאַניע וועט קענען העלפן אַ סך אונטערדריקטע מענטשן אין איראָפּע, אַ זאַך פאַר וועלכער איך וועל שטענדיק זיין גליקליך צו אַרבעטן. אָבער איר זייט ערעכט זאָגנדיק אַז מען מוז צוגרייטן די זאַך אַזוי פיל ווי מעגלעך תיכף, און איך האָף צו פאָרן באַלד ווידער קיין טאַסמאַניע כדי צו באַקומען מער אינפאָרמאַציע".

מיר איז קיינמאָל ניט אינגעפאַלן אַז אָט אַזאַ צוגרייטונג־אַרבעט זאָל געטאָן ווערן פון אים אַליין פּערזענלעך. אָבער ער האָט מסתמה געהאַלטן אַז דאָס איז געווען זיין אָבסאָלוט־פּערזענלעכע פליכט. אַרום דעם חודש מאַי 1942 איז ער אָפּגעפאָרן קיין טאַסמאַניע און אַראַנ־זשירט זיין עקספּעדיציע אין דעם אומבאַקאַנטן שטח לאַנד. זיינע על־טערן ביי וועלכע ער איז געווען דער אייניציקער זון, האָבן אים אָפּגע־רעדט דערפון. די טויער פון דער טאַסמאַנישער רעגירונג מיט וועלכע ער האָט זיך באַראָטן און פון וועמען ער האָט דערוואַרט טעכנישע הילף, האָבן אים אויך אָפּגעראָטן אין יענעם געפערלעכן ווינטער־דיקן חודש מאי. אָבער ער האָט ניט געוואָלט הערן; אַן אינערלע־כער מוז האָט אים געטריבן „אַהין".

דאָס איז געווארן זיין לעצטע רייזע אין לעבן. עס זייענען אַוועק אייניקע טעג פון זיין וואנדערן און פאָרשן, — און ער האָט זיך פאַר־בלאנדזשעט אין די געדיכטע וועלדער. זיין קאַמפּאַס האָט אים ווייניק געהאָלפן, קיין מענטשן האָט ער אַרום ניט געטראָפן. ער האָט ניט געהאָט מיט זיך קיין ראַדיאָ־אָפּאַראָט צו פאַרבינדן זיך מיט זיין באָזע, ד"ה מיט יענעם פונקט פון וועלכן ער האָט זיך געלאָזט וואנדערן. ער האָט פלוצים דערזען ווי עס גייען אויס די שפייז־פּראָדוקטן וועלכע ער האָט צו ווייניק מיטגענומען. ער האָט געמוזט שפייזן זיך נאָר מיט אַ ביסל שאָקאָלאַד און טאַבלעטן. ער האָט ניט געקענט אפילו אויס־קאָכן פאַר זיך וואַרעמע וואַסער, ווייל צום אומגליק זיינען זיינע שוועֿ־

בעלעך פֿאַרנעצט און פֿאַרדאַרבן געוואָרן בעת אַ שלאַקס־רעגן. ער האָט פֿאַרשטאַנען אַז די טויט־געפֿאַר לויערט אויף אים.

דאָך האָט ער מענטש אין דער שטומעניש און איינזאַמקייט פון טאַסמאַנישן אור־וואַלד ניט פֿאַרלאָרן זיינע גייסטיקע כחות. ער האָט סיסטעמאַטיש פֿאַרטגעזעצט זיינע פֿאַרשונגען און האָט געפירט אַ טאָג־בוך. אין אים האָט ער פֿאַרצייכענט אַלע אידייען און איינפֿאַלן וואָס זיינען געקומען צו אים בעת זיין אומאויפֿהערלעכן טראַכטן וועגן דעם פלאַן. עס איז געווען אַ טיף־דורכגעטראַכטע אַרבעט פון האַרץ און קאָפּ, ווי מיר וועלן עס באַלד זען. אָבער וואָס נעענטער ער איז גע־קומען צום סוף פון זיין לעבן, אַלץ קירצער און פיבערהאַפטער זיינען געווארן די פֿאַרצייכנונגען, ביז זיי האָבן זיך אין איינעם אַ טאָג אי־בערגעריסן אינגאַנצן.

וואָס האָט געמוזט טראַכטן אָט דער יונגער מענטש בעת ער האָט געשפּירט ווי דער טויט דערנענטערט זיך צו אים מיט זיכערע טריט, פון אָט דעם בושיקן וואַלד וואָס האָט אויסגעזען אַזוי פרידלעך און רואיק? וואָס האָט ער געדאַרפט פילן בעת ער האָט שוין ניט גע־קענט אויפהייבן זיך פון שוואַכקייט און געוואוסט אַז נאָר אַ נס קען אים אָפּראַטעווען פון אונטערגאַנג? האָט ער געפילט אַ פאַרדרוס קעגן די מענטשן, די קרבנות פון נאַצישער פיין, צוליב וועלכע ער האָט זיך אַרויסגעלאָזן אין דער געפֿערלעכער נסיעה 2 ניין, ביז צום לעצטן אָטעם זיינעם האָט ער מיט ליבשאַפט געטראַכט וועגן זיי. האָט ער גע־פילט אַ פאַרדרוס קעגן זיין אייגענעם מזל, וואָס האָט אַרויסגעצויבערט פאַר זיינע אויגן אַזאַ גרויס בילד פון מענטשלעכער דערלייזונג, און האָט אים ניט דערלאָזן אַרויפצוטרעטן אויפֿ'ן וועג פון פאַרווירקלעכונג? ווער ווייסט וואָס אַ מענטש טראַכט איבער אין זיינע לעצטע מינוטן. אָבער קריטשלי פאַרקערט האָט געהאַט פאַר זיך ניט מינוטן, נאָר שעהן און טעג וואָס זיינען געוואָרן פאַר אים די לעצטע! און דאָך: בעת דער פיזישער סוף פון זיין לעבן האָט זיך גערוקט אויף אים מיט אַן אומאויפהאַלטזאַמער קראַפט, האָט ער מיט זיין מאַראַלישן כוח גע־זען און באַגריסט דעם אַנהייב פון אַ נייַ, שעפֿעריש יידיש לעבן אין זיין לאַנד.

אָט אַזוי איז אויסגערונען טראַפֿנווייז דאָס לעבן פון אַ מענטשן וואָס האָט זיך געלאָזן אין וועג כדי צו העלפן דעם יידישן פֿאָלק. זאָל עס קיינמאָל ניט פאַרגעסן ווערן אין אונדזער געשיכטע.

. . . אַרום צוועלף אַזייגער ביינאַכט האָט אין מיין דירה אין סיד־נעי פּלוצים געקלונגען דער טעלעפאָן. עס איז געווען אַ באַשטעלטער געשפּרעך פון מעלבורן. פון וועמען אַזוי שפּעט? איך האָב דערהערט די ציטערדיקע שטים פון פרוי אייזיקסאָן. עס זיינען אַנגעקומען — האָט זי מיט שרעק און וויטיק געזאָגט — שלעכטע ידיעות פון טאַסמאַ־ניע... קריטשלי איז פאַרפאַלן געוואָרן אין דער גענדיכטעניש פון בוש... זיינע עלטערן און די דאָרטיקע רעגירונג נעמען אַן אַלע מיטלען צו געפינען אים, מען האָט שוין געשיקט פוס־גייער פון יע־נעם געגנט, אָבער ניטאָ קיין שפּור... די רעגירונג וועט שיקן אַן אַראָפּלאַן צו זוכן אים... וואָס זאָל מען טאָן? . . .

וואָס האָט מען געקענט ענטפערן? דער שאָטן פון טראַגעדיע איז געפאַלן איבער אונדז, זיינע פריינט. מיר האָבן געמוזט האַלטן אים פאַר פאַרלאָרן. — און דאָך האָט זיך שפּעטער אַרויסגעשטעלט אַז אָט נאָך אין דער נאַכט — פון 1טן יוני — האָט קריטשלי גע־לעבט. בעת ער איז דאָרטן אויסגעגאַנגען, האָט מען נאָך אפשר גע־קענט עפּעס טאָן אים צו ראַטעווען, ווען מען וואָלט געוואוסט וואו.

שפּעטער שוין האָט דער אַראָפּלאַן אנטדעקט זיין קערפּער. אַרום אים זיינען געלעגן די ביסל איבערגעבליבענע זאַכן און די פאַפּירן זיינע: אַ פּלאַן וועגן דעם אויפבוי פון יענער געגנט און זיין טאָג־בוך. אין זיי האָט וויטער געלעבט דער גייסט פון דעם מענטשן.

*
**

נאָר אייניקע שטעלן פון זיין פּלאַן זאָלן דאָ געבראַכט ווערן. ער האָט באַצייכענט די גרעניצן פון דער געגנט וואָס זאָל צום ערשטן איבערגענומען ווערן פאַר דער יידישער קאָלאָניזאַציע. דערנאָך פאַר־לאַנגט ער, אַז גאַנץ געניע פאַרשונגען זאָלן געמאכט ווערן בנוגע די קוואָליטעטן פון דעם באָדן, פון די וואַסער־כוחות, פון דער פישע־ריי און פון דעם וואַלד. „מען דאַרף — זאָגט ער — באַשליסן וועלכע אינדוסטריעס קענען אַוועקגעשטעלט ווערן אַז זיי זאָלן ניט פירן צום אונטערגאַנג פון ענלעכע טאַסמאַנישע ווירטשאַפט־צווייגן. דאָס איז וויכטיק כדי אויסצומיידן איינע פון די גרעסטע סיבות פון אַנטיסע־מיטיזם.

„איך גלויב אַז מיינינג־אַרבעט דאַרף זיין די ערשטע טעטיקייט פון דעם נייעם ישוב, צוליב דער אַנווועזנהייט פון אַזוי פיל מעטאַלן אין דער ערד: גאלד, צינק, אייזן, קופער, מסתמה נאָפט און קוילן. מיט דער הכנסה פון אָט די קוואָלן קען מען פינאַנצירן די אַנדערע טעטיקייטן

פון דעם ישוב. היות ווי יידן האָבן אויפגעטאָן אַזוי פיל אין פאַלעס־טינע אַרבעטנדיק אויף דער ערד, בין איך איבערצייגט אַז זיי וועלן ווערן אויך גוטע מיינערס ביי אַ סאָציאל־פראָגרעסיווער פאַרוואַלטונג. מען וועט קענען אָנהייבן באַלד מיט לאַנדווירטשאַפט, אָבער מיר שיינט אַז פאַר אייניקע יאָר וועט דער ישוב מוזן אינקויפן שפּייז בייַ די טאַסמאַניער. דאָס איז גוט, ווייל עס וועט באַווייזן דעם פאָלק פון טאַסמאַניע ווי נוצלעך דער יידישער ישוב איז פאַר זיי."

קריטשלי באַשרייבט דאָן פינקטלעך די מעגלעכקייטן פון פי־צוכט, פון קאָנסערווירן פיש, פון ווין־אינדוסטריע, פון וואָל און טע־פּיך־מאַנופאַקטור. ער לייגט באַזונדערן ווערט אויף דער מעגלעכער טוריסטן־אינדוסטריע. „מען וואָלט געדאַרפט אויפשטעלן ספּעציעלע יוגנט־האָטעלן, וואָס וועלן צוציען אַ סך יונגע אויסטראַליער, אַזוי אַז די יוגענט פון די בייַדע פעלקער זאָלן זיך צוזאַמענטרעפן. דאָס מוז מען טאָן תיכף, כדי די אויסטראַלישע יוגענט זאָל וויסן ווער די יידישע קאָלאָניסטן זיינען".

ער גייט אריבער צו גייסטיקע אויפגאָבן. „קיין זאַך קען ניט אַזוי אָנטוויקלען מענטשן ווי אידעלער ספּאָרט ווי ער איז אָמאָל געווען אין די גריכישע אָטלעטישע און ליטעראַרישע פאַרמעסטונגען. אָזאָ אינ־סטיטוציע וועט אָמייסטן צוציען דעם אינטערעס פון די אויסטראַליער צום יידישן ישוב. ער קען אָמאָל פאַרנעמען אין אויסטראַלישן לעבן דעם פּלאַץ פון די אלימפּישע שפּילן אין גריכנלאַנד. אין דעם באַגריף שפּילן זאָלן אַריינגענומען ווערן — אַ חוץ אטלעטיק־פאַרמעסטונגען אין דיכטונג, רעדנער־קונסט, מוזיק, מאלעריי און סקולפּטור, קינסטלערישע מעבל און ביכער. אויסשטעלונגען זאָלן פאָרקומען יעדעס יאָר אין דעם ישוב, מיט דעם אנטייל פון גאַנץ טאַסמאַניע, כדי זייער האָר־מאָניש צוזאַמענלעבן זאָל ווערן פאַרשטאַרקט. שפּעטער אָמאָל, מיטן אנטייל פון גאַנץ אויסטראַליע און אַנדערע לענדער, קען דאָ געשאַפן ווערן — לויטן בייַשפּיל פון לייפּציג — די פאַציפישע מעסע. אַמעריקאַ־נער יידן וועלן דאָ מיטהעלפן".

„היות ווי די צוקונפט פון דעם ישוב היינגט אָפּ פון די קינדער, זאָל געשאַפן ווערן דאָס בעסטע פאַר זייער אויסבילדונג, ביז 18 יאָר אויפן חשבון פון ישוב. אין זיין אוניווערסיטעט זאָלן צוגעצויגן ווערן די בעסטע געלערנטע (ניט געקוקט אויף זייער פאַרב, אמונה

אַדער ראַסע), אַזוי אַז ער זאָל ווערן דער פיינסטער פלאַץ פאַר וויסנ־שאַפט אין אויסטראַליע".

„דער אמתער רייכטום פון אַ ישוב באַשטייט אין זיינע מענטשן, און מיר ווילט זיך, אַז דער גאַנצער לעבנספיר אין דעם יידישן ישוב זאָל אַזוי דערשטוינען דאָס אויסטראַלישע פאָלק אַז ער זאָל ווערן דער זויער־טייג, וואָס וועט קאַרדינאַל איבעראַנדערשן דעם עקאָנא־מישן און פינאַנציעלן סיסטעם פון אויסטראַליע". און דערנאָך קומט די אַזוי לעבעדיקע ווייזע פון דעם שעפערישן בעל חלומות. „איר מוזט קומען אַהער און זען די בערג פון פאַרט דאַוויי, אָט ווי איך האָב זיי געזען איצט, קלאָרע און שטראַלענדיקע אין דער זומערדי־קער זון, בעת זייערע שפּיצן זיינען באַדעקט מיט שניי און נעפּל. איר מוזט זען אויך די ברעגעס און די בוכטעס, און די פינף טייכן וואָס פליסן דאָ אַריין אין ים. איר מוזט אַרויפקריכן אויפן באַרג מא־קענזי, וואָס אונטן האָב איך געהאַט מיין קעמפּ, און פון זיין שפּיץ האָב איך געזוכט מיטן אויג א שיף אויפן ים. דעמאָלט וועט איר פאַר־שטיין וואָס פאַר אַ גרויסאַרטיקער צענטער דאָס וואָלט געווארן פאַרן יידישן ישוב. דאָ איז איינער פון די בעסטע האַפענס אין אויסטראַליע, אַ געגנט רייך מיט מינעראַלן און וואַסער־קראַפט; די יידישע פעאיקייטן וועלן דאָס פאַרוואַנדלען אין איינעם פון די סאַמע בליענדסטע טיילן פון גאַנץ אויסטראַליע. איך האָב געזאָגט צו מיין מוטער, אַז איך האָף אַז מיין נאָמען וועט לעבן אין דעם פראָיעקט, כדי זי זאָל געבן דער זאַך אַלע מעגלעכע הילף."

און אין איינעם פון זיינע צוואה־בריוו צו אַ פרייַנד האָט ער מוסיף געווען: מיר וואָלט זיך וועלן אַז מען זאָל מיר שטעלן אַ דענקמאָל אויף דעם בארג, וואָס קוקט אַרויס אויפן פאַרט דאַוויי, און איך זאָל קענען שטענדיק זען ווי עס וועלן אָנקומען די שיפן אָנגעלאָדן מיט די יידישע וואַנדערער . . .

***

אויך צו מיר האָט קריטשלי איבערגעלאָזן אַ קורצן בריוו, גע־שריבן דאָרטן אין וואָלד. זאָל דער לעזער אַרייַנטראַכטן זיך אין זיין וואונדערבאַרן אינהאלט.

בארג מאקענזי
לאנג ביי, פארט דאוויי,
9. V. 42

חשובער ד״ר שטיינבערג.

ביי אט דעם פארט דאוויי נעבן וועלכן איך האף וועט זיך אנהייבן בויען דער יידישער ישוב, רייס איך איבער אלע ערדישע פארבינדונגען מיטן לעבן.

איך בין געקומען צו אט דעם גרויסארטיקן האפן מיט א פאר וואכן צוריק און איך האב געפלאנעווט דורכצוגיין א טייל פון דעם וואלד אין צפון פון אים. דאס שלעכטע וועטער און צו־ליב דעם די אוממעגלעכקייט צו פארבינדן זיך מיט מיין באזע חתמ׳ענען מיין גורל.

צו שטארבן אין דינסט פון אזא נאבעלער אויפגאבע איז פאר מיר א גרויסע באפרידיגונג.. און אויב — ווי איך האף — דער ישוב וועט ברענגען גליק צו א סך פליטים און גלייכצייטיק זיין נוצלעך דעם לאנד פון טאסמאניע, וועל איך שטארבן א גליקלע־כער.

הלוואי זאלן אייערע און דער פרוי אייזיקסאנס פעאיקייטן ברענגען די דאזיקע פלענער צו פארווירקלעכונג.

קריטשלי פארקער יוניאר.

**
*

אזוי האט זיך פארענדיקט דאס לעבן פון א קריסטלעכן מענטשן וואס האט זיך באוואוסטזיניק מוסר נפש געווען פאר דער מענטשלעכער חשיבות און פאר דעם יידישן פאלק. נישט נאר איז ער געשטארבן אין דינסט פון א גרויסער יידישער זאך; ער האט זי אויך טיף און ערלעך דורכגעטראכט ביז אין די לעצטע דעטאלן. ניט האבענדיק קיין שום אנונג פון ד״ר הערצלס „אלט־ניילאנד״, האט דער אומבאקאנטער מענטש פון א פרעמדן פאלק אנגעווארפן א ברייט־פארמאסטענעם פלאן פאר א צוקונפטיקן יידישן ישוב וואס זאל ווערן א צייכן און א שטאלץ פאר פעלקער.

דערמיט האָט קריטשלי פֿאַרקערט נאָמען צונויפגעבונדן זיך אויף שטענדיק מיטן יידישן פֿאָלק. צי קענען מיר, יידן, אָפּזאָגן זיך פון טאַסמאַניע און אויסטראַליע ווען זייערער אַ זון האָט זיך פרייוויליק פֿאַרבונדן מיט אונדז אויף לעבן און טויט ?

אַנדערע ביכער אין יידיש פון דעם זעלביקן מחבר:

דער מאַראַלישער פנים פון דער רעוואָלוציע (350 זז'), 1925

מאַקסימאַליזם אין דער יידישער וועלט, 1925

פון פעברואר ביז אָקטאָבער 1917 (208 זז'), 1928

דער וועג פון פּיין (דראַמע), 1928

אין שטורעם פון דער צייט (צווישן קאַפּיטאַליזם און סאָציאַליזם), (390 זז'), 1928

זכרונות פון אַ פּאָלקס־קאָמיסאָר (228 זז'), 1931

30 יאָר סאָצ. אידייען אין רוסלאַנד, 1935

מאַריאַ ספּירידאָנאָוא (2 בענד, 667 זז'), 1936.